

ત્રિ માસિક.

પુસ્તક ૧.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૪ સાં. ૧૯૬૧.

અંક ૧ લો.

પ્રાર્થના—

શામ વિલાસ—તાસ જેનાસ.

૧. ૧૫—૧૫૦૦ લગભગ અંકો.

બહુ ઘડું પ્રાત્ર પ્રભુ બહુ ઘડું પ્રાત્ર, નયણે નિહાળી પ્રભુ થયા રજિમાત ૨૬.

હામ રજા કા કા કરે, મદન મનન કરે, સમય મધુર સ્વરે, માથ તમ પ્રમાત

બહુ ઘડું પ્રાત્ર ૧.

૨ મનની મંજીરતા, ૧ ભગવત્ વિતાની બહા, આનંદ બી મડી મહા, તલ્લિએ આખાત,

બહુ ઘડું પ્રાત્ર. ૨.

આકસિત રક્ષાધાર, આપનો પ્રતાપપર, દેખાય મનનબર, આનંદ આપામ

બહુ ઘડું પ્રાત્ર. ૩.

રિધર મન, રિધર જન, રિધર પ્રભુ ત્રિભુવન, પ્રભાત નિહાળી મન, ખીલી રજા તાત.

બહુ ઘડું પ્રાત્ર. ૪.

જાણના ભગન તણી, અનુપમ એજ મડી, ધન્ય જીને દાસ મડી, દયાળો વિધાત.

બહુ ઘડું પ્રાત્ર. ૫.

૩. ૧૫ સહુ દર દરી, સુખ બહુ પર ભરી, વસંતભાઈ દરી દરી, આપો આ પ્રભાત.

બહુ ઘડું પ્રાત્ર ૬.

૧ નિહાળનો સમય ૧ અંક.

“વધ્ય ભગવત ૧”

(૪૫ મનન લગભગ ૪૫૦૦)—અંક ૨૬

બહુ દરને સહુ ભગવત ૧

૫૫.

બેકા જનોના સેવક સાચા,

જીવન મર્મ જાગી સકાળે

બહુ

સારથી આમ સસાર તણા આ ૧

દર સમાવી તીર્થાવી સદાળે.

બહુ

સંખિતત્વરિમસ.

વૃદ્ધાસાને આમ વ્રજ.

(૧૫ મી ૧૧૫)

આવો મન આવો આવો,
 વૃદ્ધાસા ! આવો દલાવો વૃદ્ધાસાની વધાવો.
 પોપા પૃથિવીનાં પાસા પ્રજ્ઞના
 અમર જાગૃતી ! આવો મન આવો આવો
 સતસદનમાં સદોર રમતો,
 જનની જનનાં મીઠા સુત્ર માઓ માઓ
 જન જન દિલનાં મદદગરનાં,
 પરમ જનતા રદાઓ સદ રદાઓ રદાઓ

સંસ્થાનમ

આ ત્રિમાસિકનો હેતુ.

નવા પુરતો લખવાનો તથા ચોપાનીવાઓ વિષે જાણના આજ રાજ પ્રચાર
 એકો જોઈ જોઈ ગયો છે કે સાચી રીતે મર્યાપેલા વિષય ઉપર ઘણી રજવાણિ પમેલા
 નદિ એવા માણસના કાથથી લખાએલું પુરતો અમર જન વિષય સંજ્ઞાને રોજ
 એવું સામાન્ય રીતે મર્યાના વિષયો મર્યાના ધોરણી પાસમાં આવેલું
 નવાં ચોપાનીનું જ્યારે જ્યારે સામાન્ય રીતે પોંચનારના પ્રથમ આ
 છે જ્યારે પ્રથમ જાને એમજ થઈ આવે છે ને આમજ પરતા રેખાવાની આદમી બધું
 તે થી આગળના દલાડે રિજમે જમ્યાનો એવો આવતો જતો જગ્યા છે કે જ્યારે મો
 વિષય સંજ્ઞામાં મોટું જોત વાંચવાથી જતા સમજાવું થવાય છે એકમે પ્રગત
 જાણત કદાચ બધી પ્રસિદ્ધિમાં આવવાનું મન થાય છે અને તે એકમે સુધી કે એક
 લખાણથી સંતોષ ન થતાં તે વિષય સંજ્ઞામાં મર્યા કરવા માટે મોટું વ્રજ પ્રચારનું નવું
 મોનાના દમ્યનું સાધન રજૂ કરાઈ જવાય છે ને અર્થ જોતાં કદાચ આસ કરવાનું નદિ દો
 જનાં મોલવા આતરજ એલવા ઉના થયેલા માણસના જાણની મારફત પ્રગત અને
 વ્રજ અમાનક બધે થાય છે

દાક ને ચોપાનીનાં ચાલુ છે તેમાં મોટાપોથી લખાણો બધી ચોપાની તેને રો
 આપવો એ નવું ચોપાનીનું કાલકા કરતી સામાન્ય રિપતિમાં જ્યારે કાલકા કાલકા કાલકા
 રજાઈ છે ચોપાનીવાઓની સંજ્ઞા થઈ જવાનું એક અનિષ્ટ પરિણામ એ આવે છે
 જેને માટે તે લખવામાં આવે છે એમ પ્રજ્ઞાને તેનાં પહેલાં મોટો આગ ને તમામ પોતાં
 અર્થે લઈ સકતા નથી એટલુંજ નદિ પરજી મોટો સદોર કે જ્યાં મળી સગસ વચિન રા
 જાઓ દોષ એવાં જુજ સદોરે આ કરતા જાણીતાં સદોરમાં વ્રજ તે તમામ ત્વાની વ
 મનસાળાઓ માટે વ્રજ અર્થજામાં આવતાં નથી, અને વમ સમને લઈને એકાદ ને સા

આન્ય પ્રતિનિધિ ચોપાનીમાં તેમાં ઘણા પદ્ય પામે તેટલાં પુસ્તક તેથી સારાને ઉત્તેજન
જોણું મળે, એટલુંજ નહિ પણ ચોપાનીનાઓની સખ્યા વધતી જતી હોવાથી તથા તેવીજ
રીતે ચારે તરફથી જોવા જાણનાનાં સાધનો સર્વ દિશામાં વળતાં જતાં હોવાથી સધળાં
તરફ લક્ષ આપવા અવકાશ રહેતો નથી અને પરિણામ એ આવે છે કે સારાં સારાં લખા-
ણો જે પ્રસિદ્ધ સાધન દ્વારા પ્રગટ કરવામાં આવ્યાં હોત તો સદુત્તા વાંચવામાં આવત એ
ઉત્તરથી પ્રતિનિધિ સાધન દ્વારા પ્રગટ થતાં પ્રજાઓના વાંચવાથી બદાર રહી જાય છે.

૭૦. ઉપરનીજ શોધથી આ ત્રિમાસિક સંજમિના આ પ્રવાસ તરફ જા માટે ન જોવું અમ-
ર નહિ જોવાય એ સવાલ આવે આવે ઉત્તર ધાય છે અને તેવો સવાલ ઉત્તર પૂરવાને
કારણ હોવું ન જોઈએ એમ તો કહી શકાય નહિ, કારણ આ ત્રિમાસિકમાં એવો કાંઈ વિષય
અર્થમાં આજેજ આવશે કે જે વાંચનાં સાધનો (ચોપાનીમાં, ખખર પત્રો)માં લેવામાં ન
આને અમર તેના ઉપર થોડું મોત પણ ખાન આપવામાં ન આવે, આમ છતાં આવે પ્ર-
વાસ કરી ચોપાનીમાંની સખ્યામાં વધારો થામાટે કરવો પડે એ સવાલ સ્વાભાવિક
રીતે છે અને તેનો ખુલાસો છે એ જતાવી વાંચક પર્યેને યથા યકિત સંતોષ આપવો
એ અમારું પહેલું કર્તવ્ય છે.

આ પત્ર વાંચનારના હાથમાં આવવા માટે તૈયાર થયું તે પહેલાં તેમાં ક્યાં ક્યાં વિષ-
યો સામાન્ય રીતે આવશે એ ૧૦૦ ચોંધ ન થઈ શકે છે તેથી એક સંખ્યાને આતે એવું કહું કે
ખીછ જાળતો સાથે નીચેના વિષયો ઉપર અર્થો થશે અમર લખાણો લેવામાં આવશે.

(૧) યાતિયો ઇતિહાસ (૨) ખર્ચ (૩) રીત રિવાજો (૪) નીતિ (૫) છવન
ક્યા. (૬) વસ્તી પત્ર (૭) સ્થિતિ વિચાર (૮) વહેવારિક જ્ઞાન (૯) સ્ત્રી
વિભાગ (૧૦) જાળભેદ (૧૧) મહાત્માઓનાં ભેદ વચન. (૧૨) પરચુરણ વિષયો
(૧૩) અર્થ પત્ર.

આ ચોપાનીનું કાલવાનો હેતુ શો છે એના જવાબમાં ઉપરના વિષયોનું લીઝન જસ યશે
તે તે વિષયો સંબંધી આવશે જ્ઞાન મેળવવું અમર વધારવું અને આપણાંનાં સહુથી તેમ
પદ્ય સહે તેવાં સાધનનો ફેલાવો કરવો કે જેથી તે પ્રમાણે વર્તેન કરવાનું વધારે સરલ થઈ
સકે. દોષે આ લીઝન જોતાં એટલુંજો સ્પષ્ટ છે કે પ્રયત્નની સાથે જાળતો ઘોઘે જામ
જાંઘી લંબી જાડ કરનાં સમસ્ત નામર યાતિ સંજમેજ છે. જાળીનામાંથી નખર ૮ થી
૧૧ સુધીનાં જે કે સમગ્ર ખીછ જાળી યાતિઓને એક સૂરખી રીતે ઉપરોચી છે તે
પણ જને તેમાં સુધી આપણી સ્થિતિ તથા હાજરોતે આસ ખાનમાં રાખી અર્થશો
કેવડી બે જાળતો જે કે એકમ છે તેપણ આ પત્રનો મૂળ ઉદ્દેશ ખાનમાં રાખીનેજ તે તે
જાળતો હાથજ કરવી નહિ તે સંજમેજો નિર્ણય કરવામાં આવશે.

આવી એકજ ઉદ્દેશવાળી જાળત યાતત રીતે એકજ સાધન દ્વારા પ્રસિદ્ધ થવા કરે
તોજ જગને માટે તે સખાઓની ફોજ તેમજ નખાગના જોવામાં આવી શકે, કારણ, ઉપર
કહ્યું તેમ જો જાળી જુદી સાધનો આરક્ત, અમર છૂટક છૂટક તે જાળતો પ્રસિદ્ધ કરવામાં
આવે તે જુદાઓના વાંચવામાંથી તે રહી જાય એમ જને, કારણ, ક્યાં અને ક્યારે ને
જાળત આવશે એ અમારેથી એકસ રીતે જાળીગયા નહિ. કદાપિ હાલમાં યાસતા કાંઈ
અમુક સાધન દ્વારાજ અને તે પણ નિમગ્નથી પ્રગટ કરવાનો જોગજસ્ત કરવામાં આવે

તોપણ આપણી યાત્રિનાનાં સમજન દરેક તે પત્ર વેંચાણ ભેરી કે કમિય પીછી રાંતે મેળવી શકશે કે કેમ તે પણ શક્ય છે, અને આમાં જે છપાય તે સહુ ઠાણના વાંચવામાં આવે તો ઠીક એ બેંચ અને તેટલી રીતે પુરે પુરો પાર પાડવાની આ પત્ર શરૂ કરનારાઓની ઇચ્છા જોતાં આ એકજ રસ્તો જાણી રીતે જાંબ બેસતો જણાયો કે એક જુદુજ પત્ર કાઢવું, દરમાસે આ કદ પુરવું આવા લેખ વાળું લખાણ મળી શકવું મુરકેસ જણાવાય તે ત્રિમાસિક રાખવું, અને આનું ઉપયોગીપણું સાબીત કરી આખા સિત્તાવ તે વેચાણ રાખવાની વિનંતિ કરવી ઠીક ન જણાવાયો આ મગધિના એકાંકી કરેલ દુડાંથી ખાર મારે મુખી વગર લવાજમે બર દીક એક એક પ્રતિ મોકલવી; એટલે સામાન્ય સ્થિતિમાં વાંચ જણનારાં દરેક ધરનાં તમામ વાચકો અમર સંકુ માંબળી એમ માની સકાય, અને જે આ સંજોગી દુડાં સારૂ થાય અમર કોઈ બેચાર મુદરથી આનું અર્ચકપાડી મેલા તૈયાર થશે તો જ્ઞામુખી આ જાસે ત્વાંમુખી આ પ્રમાણેજ મોકલવું જારી રાખવું.

આવી રીતે આપણી યાત્રિના સમજન તમામ મેમ્બરોના વાંચવા આ આવે તોજ ઠીક એવો ખાસ આમલ રાખવાનાં કારણો રપ્પજન છે. આપણને સહુ ઠાણને એમ પણી વાર જણાવું હશે કે અમુક માણસના અમુક વિષય સંજોગે અમુકજ વિચાર છે, અને તે એવા દહ છે અમર તે માણસ એવી યત્નિના છે કે તે ફેરવવા પ્રયાસ કરવો તે નિષ્ફળ જવો છે એમ પ્રથમ મજાવું હોય તોપણ જ્યારે ધીરજથી, વિરતારથી, અને દર મોઝ પ્રસંગે જો તે તે વિષય સંજોગે તેમનાથી ચર્ચા કરવામાં આવે અને ઠાણ રીતે તે વિષય સંજોગે શાસ્ત્ર કે તર્ક અનુસાર પોતાથી વિચાર કરવાને તેમને સહચારી શકાયે તો આપણને જે જોઈવું હતું તે મળી મળતો સતોષ થાય છે, અને જે તેઓ આવો વિષયે સંજોગે વિચાર કરવાની રેવ પાડના થાય તો પંજીએ કદાપિ આપણે જે વિષય સંજોગે તેમના વિચાર ફેરવવા પ્રયાસ કર્યો હોય તે નંજોગે કદાપિ આપણને મોઝ લાગે તેટલો ફેરફાર થવા ન પામે તોપણ તેમના મનની ચિન્તિનાં બેધારણમાં જે ફેરફાર થયો તેજ મોટો લાભ સમજાય છે અમુક વિચાર જણાવા કે નહિ તે જાનત જડુ મુદાની નથી. ખરો મુદોતો એજ છે કે કોઈ પોતાથી જેવા જાણવા વિચારવા અને શાસ્ત્ર તર્ક અમર અને પ્રમાણે સારૂ થું છે તે વિચાર પૂર્વે પસંદ કરવા લાગ્યા છે કે કેમ જેમના સંજોગે માં આવતો જવાબ દહારમાં જાણે તેઓ મમે તે મનના હશે તોપણ ધીમે ધીમે સારી સ્થિતિ ઉપર આવતા જશે એ જોઈતી રીતે નિ સરેલ છે.

આ ત્રિમાસિક દ્વારા જે જે વિચારો પ્રમદ થશે અમર જે જે સૂચવવામાં આવશે તેજ ખર્ચ એમ તો તે જાનતનો સખનાર પણ ડહી શકશે નહિ, પણ જે તે વિચારો સદુના પસે રણુ કરવામાં આવી તે રિને તેમને વિચાર કરવાની એક રીતની ફરજ પાડવાનાં આવે અને જે સહુ ને તે સંજોગે પોતાના વિચાર જાંખવાની અમર મુકર કરવાની મહેનત લેના થશે અને તે સંજોગે પોતાના વિચાર જણાવી તેનો લાભ પીળજોને આપતા થશે તો આ ત્રિમાસિકનો દેવું યજે મોટે માત્રે પાર પડશે મનાશે.

હાથ ટુરનને માટે આ પ્રયાસ ફક્ત કચ્છ તથા કાઠિયાવાડનેજ હરેલી આમળ જારી રાખવામાં આવશે. એટલે જે કે ધર્મ, મુલ્ય, ઇતિહાસ વિગેરે માટે તો આખી યાત્રિ સંજોગે ચર્ચા થશે તોપણ વસતી પત્રક સંજોગેની દહાકત અને એવી જાનતો.

હવે તથા દ્વીપાવાડનીજ આબશ્ય અને વગર સવાજમે પણ ત્યાજ વેદેચારી. જો આ પત્ર ચાલુ રહેશે અને ધર્મજી પ્રમદ થઈ એકાદ વર્ષમાં આરૂપ થઈ જાયેલાં યોપાનીયાઓની માફક આનું પણ નહિ થાય, અને અને સર્વ શક્તિમાન પાસે એવી પ્રાર્થના રજુ કરાવે છીએ કે આ પત્ર લાંબું આયુષ્ય ભોજમે, તો યજ્ઞરાત, અને પછી આપુ કિન્દુસ્તાન, એમ ઉત્તરોત્તર વરતી પત્રક સંબંધિની દહીકત આપણા મોટી ત્વાદા પણ વેદેચવાનું શરૂ કરવા વિચાર છે. જો આમાં ફેદેદ મળશે અને જેનું એકમત અમર ભગજમ એકમત થશે તો બડનમર વાળી શાખાની સાથે પ્રત્યેક સાકોતરા વિશ્વનમરા વિગેરે ગાખાઓ પણ સમવડ પ્રમાણે ઘાખસ કરતા રહી છેવટ આખા કિન્દુસ્તાન મોઢેની છેએ શાખાઓ સગથે દહીકતો આમાં ઘાખસ કરવા વિચાર છે. આટલા બહોળા વિસ્તાર જગર તેથી થોડા પરવડાસના કરતાં વધારે મોટા વિસ્તાર સગથે આવેા પ્રવાસ એકદમ કરવા જતાં તેમ કરતાં તેમાં ફેદેદ મળે ને દરમીયાન કાયર થઈ મુઠી દેવામાં ન આવે તોપણ તેમ કરતાં એકસા બધી વખત નીકળી જવા દેશત રહે છે કે ને વખત દરમીયાન જો આવે કંઈક સારા રૂપમાં લાવી શકાય તો તે જુદાં જુદાં મડળ પાસે રજુ કરી તેમાં સામેલ થવાની વિનંતિ કરવી રહેશે યામ તથા ટુરન મજુર પરી એવી આસા પણ રાખી શકાય

॥ વેદોક્ત ધર્મ વિચાર ॥

॥ અવતરણિકા ॥

પ્રયોજન મનુષ્વિઝ્યમંદોઽપિનમવર્તતે ।

ભાવાર્થ—પ્રયોજન વગર મદ પુરુષ પણ પ્રજ્વલિ કરતો નથી.

મધ્યજ્ઞ સમયે શ્રેષ્ઠ સિદ્ધાન્ત સર્વ વાચનારાઓના આનમાં છે. કોઈ પણ મનુષ્ય કોઈ પણ હોસ શિવામ કોઈ પણ કામ કરવાને તત્પર થયો નથી એ દરેક જણના હમેશના અનુભવની માત છે. આ જ્ઞાન દરેક સ્થળે ઘાટ પડે છે. “ત્રિમાસિક” નામનું યોપાનીઈ દર ત્રણ મહીને જગાર પાડવાની યોજના થઈ છે તેનો પણ હેતુ છે. તે હોસ નામે અન્ન સ્થળે વિસ્તારથી હોવામાં આવેલું છે તેથી તે વિષે આ જ્ઞાનોએ કોઈપણ હોવાનું નથી, માત્ર સીધારણ દેવને હવાશે આપવામાં આવે તો તે ખોટું હોવાનું નથી. સૌ કોઈ ચેતાની સ્થિતિ વધારે સારી કરતા ઇચ્છા રાખે છે અને તત્કાલીન જ્ઞે જ્ઞાન છે તે પ્રમાણે આ ત્રિમાસિકને દેવ પણ નામરોની સ્થિતિ વધારે સારી થી રીતે યામ તે તરફ જતા કરવાનો છે. તે દેવ પાર પાડવામાં દરેક અનુભવની મદદની જરૂર છે. તે માટે તન, મન, ધન વડે થઈ શકે છે. આટલે નામરોની સ્થિતિ વધારે સારી

કરવા તરફ સક્ષ આપવું એ દરેક નાગરની ફરજ છે.

તે ફરજ અદા કરવામાં ધણી સહાનુભૂતિ વર્તવાનું છે. કેમકે કહેવા કહેવામાં ફર છે એકાદ વાત એક માણસ કહે તે બીજા માણસ સાંભળે છે; તેપર વિચાર કરે છે અને વખતે તે પ્રમાણે અમલ પણ કરે છે, તેજ વાત કોઈ બીજો કહે અને કહેવાની મંત્રિ અને કંઈમાં જો ફર હોય અને જો તે અત્યુત્સાહ અને ક્રોધાવળથી હેસ, કાળ, અને જન સ્વભાવ આદિમાં રાખ્યા સિવાય કહેવામાં આવે તોતે કહી જાય છે, એટલુંજ નહીં પણ તે વાતનો અનાદર કરી દસી કાઢવામાં આવે છે, અને તે વખતે જોયોને જોયોને તે વાત કહેવામાં આવેલી હોય તેઓ સાચા ધામ છે અને પારસી મુરાદ તે કારણથી પાર પડવી નથી. આપણા “ત્રિમાસિક” ને પણ તેવીજ દહેશત છે. જો સેઅરો સહાનુભૂતિ રાખ્યા સિવાય જો સમાને જો સમા પોતે જ વાત સમજે છે તેના સખડોનો તોલ કંઈ. ત્રિમાસ વખતે પડતો ઉત્સાહ દેખાડવામાં જુલ ફરશે તો આપણું “ત્રિમાસિક” રહી કાળજીની યોગ્યતા કલાસે થશે એમ માનવામાં જુલ ફરશે નહિ કહેવાય. આ વાત ખ્યાનમાં રાખી ઉદેશ તરફ દિશાથી ધીમે ધીમે મીઠાસથી લખવાનું કામ કરવાનું છે.

જાત કદા પરમેશ્વર પાસે આપણું “ત્રિમાસિક” દીર્ઘાયુ ધામ એવી પ્રાર્થના કરી પ્રજા વિષય ઉપર આવીએ છીએ.

આરે કોઈ મનુષ્ય પોતાનું મેલ કરવા તરફ પોતાનું ખ્યાન ખેંચે છે ત્યારે કુ કાણા મારી જાતી કહી શકે? મારો ખર્ચું? મારી જીવનમાં કોઈ રિધતિ હતી? વર્તમાન સ્થિતિ ફરી છે? વર્તમાન સ્થિતિ પલાટ કારણ શું? મારું જીવન કેમ ધાય? વિગેરે પ્રશ્નો તેના મનમાં ઉઠે છે.

શ્રીમદનારાયણ! આપણે સર્વ વડનગરા નાગર બ્રાહ્મણો છીએ. તેમના કેટલાએક મિત્રક વૃત્તિ પર પરાધી ધારણ કરી નથી અથવા ધણી કાળથી છોડી દીધી છે તેથી તેઓ સાધારણ રીતે નામર કહેવાય છે, કેટલાએકો ઘન સેવા વિગેરેનો સ્વીકાર કરે છે તેથી તેઓ સાધારણ રીતે નામર બ્રાહ્મણ કહેવાય છે. આ ભેદ સિવાય બીજા તમામ રીતે નામર વિજેયજીવાળા આપણે બ્રાહ્મણ છીએ. નામર બ્રાહ્મણો ના મુખ્ય ૭ વિભાગ છે—વડનગરા, વીસનગરા, સાહોદરા, પ્રકોટરા, કમ્પોરા અને ચિત્રોડા. વર્તમાન સમયમાં આ ૭ નાતમાં અંદર અંદર કન્યા સેવા દેવાનો કે જમવા જમાવવાનો અવકાશ નહીં થયો છે તેના કારણે કશું પણ એ સંબંધે વિચાર કરવાની હાલ જરૂર નથી.

હવે કયા, પુરાણ અને કેટલેક અસી ઇતિહાસ ઉપરથી એવું માલમ પડે છે કે પૂર્વે નામરો વડનગરમાં રહેતા હતા. તે વડનગર આવકવાડના કહી પરમજીમાં આવેલું છે. વડનગર મન્દ હનનગર ઉપરથી આવેલો. હનનગર અને નામર સંબંધી કયા મી રહ્યું—પુરાણાન્તર્ગત નામરખંડમાં છે. મી અચળ દિનેશી પોતાના નિર્ણય દીધા નામના મંથમાં હનનગર અથવા વડનગર સંબંધે ત્રિમાસિક લખે છે—

“ ષટ્કર્મધર્મનિરતૈરપિ ચાતિયૈર્યજ્ઞાક્રિધાકુશલિ
ભિસ્તુ વિચાર ગર્ભેઃ ।

ધર્મ્યોદ્વિજૈશ્ચ શરણાગત સાધુવૃત્તૈરાસ્થાપિતં પુર-
વરંહિશિવેન વૃદ્ધમ્ ॥ ૧ ॥

વિદ્યાવૃદ્ધાધર્મવૃદ્ધાજ્ઞાનવૃદ્ધાશ્ચયેનરા : ।

વસન્તિયત્રતેનૈતદ્બુધાવૃદ્ધપુરંવિદુઃ ॥ ૨ ॥

આચાર્ય તામુપગતાય ચતુર્મુખાય
શમ્ભુઃસ્વયંસ્વકરસક્તવિવાહશોભઃ ।

શૈલાદ્દગજોદ્વહનપર્વાણિસંવ્યતારી-

તીર્યાસ્પદંનગરમેતદમર્ત્યસદ્ધ ॥ ૩ ॥

અર્થ—શરણાગત પ્રતિ સારા આચાર' કરનાર, પદ્ધત્ અને ધર્મમાં તત્પર, તમા
અતિથિનો સ્તંભર કરવાવાળા, તમા કરવામાં કુશળ, વિચારશીલ અને ધર્મશુભ પ્રાણજો-
વડે શ્રી સંકરે જુદાપુર એટલે વડનગર વસાવ્યું છે ૧

વિદ્યા જુદ, ધર્મ જુદ, અને જ્ઞાન જુદ એટલે ત્યાં ત્રણે છે માટે જુદિમાન પુરણે તેને જુદ
પુર કહે છે ૨

વિવાહની શોભા જેના દાવમાં બસી રહી છે એવા શ્રી સંકરે, પાર્વતીના વિવાહ
પર્વને વિષે આચાર્ય યથેચ્છા અજ્ઞાને દેવતાઓ અને સર્વે તીર્થોનું સ્થાન જુદનગર એટલે
વડનગર આપ્યું ૩

વડનગરને પ્રાચીન કાળમાં જ્ઞાનતંત્રપુર અથવા જ્ઞાનવૃત્ત કહેતા હતા.

નાગરોની કુપતિ સંબધિ એકથી વધારે ક્યા છે તે ક્યાને છતિદાસથી પ્રુષ્ઠિ મળે છે
કે કેમ તે કાલ જોવાની જરૂર નથી માત્ર પરંપરા પ્રાપ્ત થયેલી ક્યા એમ જાતાવી આપે
છે કે નાગરો ઉચ્ચ જ્ઞાનના પ્રાણજો છે અને તેના છટ્ટ દેવ શ્રી સંકર છે એક ક્યા એવી
છે કે શ્રી સિવજ્ઞના વિવાદ પાર્વતીની સાથે થયા ત્યારે વિવાદ વિધિ કરાવવામાં જુદા દેવ
જોતે હાજર હતા પરંતુ તેનું મન વિકારવાળું થવાથી આચાર્ય સ્થાન છોડી ચાલ્યા
અથા. આચાર્યનું કામ કરવા કોઈ હાજર ન હોવાથી સિવજ્ઞએ અક્ષતના ૭ દાણા નીચે
નાખ્યા તેમાંથી ૭ પ્રાણજો ઉત્તમ થયા ખીજ ક્યા એવી છે કે સિવજ્ઞ ત્યારે પરજુવા
યા ત્યારે હીમાચલની બીએ સિવજ્ઞને કહ્યું કે તમારે જમ કર રમ જોઈ પાર્વતી બીએ માટે
સુંદર રૂપ ધારણ કરો.

તે રૂપ જાણવાતાં ૭ અક્ષતના દાણા સિવજ્ઞના કપાળમાંથી નીચે પડી જયા તેમાંથી
૭ પ્રાણજો ઉત્તમ થયા.

આ ૭ પ્રાણજો એટલે નાગર પ્રાણજો ઉત્તમ થયા અને તેમ હોય પણ ક્યા ઉપર

યા ચોક્ષ રીતે જણાય છે કે નાગર બ્રાહ્મણની હસ્તિ સિવજીયા અને સિવજીના કામ માટે થયેલી છે.

હસ્તિ અને યુગ નિવાસ સ્થાન ગણ્યા પછી, સવાસ એ હો છે કે આપણે ખર્ચ કર્યો, આપણે ખર્ચ સનાતન વેદ પ્રણીત બ્રાહ્મણ ખર્ચ છે. આ ખર્ચને સાધારણ રીતે વેદોક્ત ખર્ચ કહેવામાં આવે છે. એ વેદોક્ત ખર્ચ સમયે વિચાર હવે પછી આગળ મથા વધારામાં આવશે.

(અર્થ). .

કઈ ઉચ્ચ નીતિને અનુસરવાંથી નાગરત્વ સચવાય છે ?

નીતિરસ્મિજિગીપતામ્ ।

શ્રીમદ્ મં ગીતા અં ૧૦ । ૩૮ ॥

અર્થ—જમ પામવાની ઠગી રાખનારની નીતિ કે પુ

ઘૃષ્ટંઘૃષ્ટંપુનરપિપુનશ્વંદનંચારુગન્ધં

છિન્નંછિન્નંપુનરપિપુનઃસ્વાદુચેવેક્ષુકાણ્ડમ્ ।

દગ્ધંદગ્ધંપુનરપિપુનઃકાંચનંકાન્તવર્ણમ્

નમાણાન્તેપ્રકૃતિવિકૃતિર્જાયતેચોત્તમોનામ્ ॥

અર્થ—જદન નેમ નેમ પસાય તેમ તેમ મુગધ રેસ, શરડીને નેમ નેમ કાપણું તેમ તેમ વધારે સ્વાદિષ્ટ સામગ્રી, કાચનને નેમ વધારે તપાવણું તેમ વધારે ભગવાદ રજા પ્રાણીને પણ ઉચ્ચની પ્રકૃતિમાં વિકૃતિ એટલે ફેરફાર થતો નથી.

કુલક્ષયેવિનશ્યન્તિકુલધર્માઃસનાતનાઃ

શ્રીમદ્ મં ગીતા અં ૧ । ૩૯ ॥

અર્થ—કુલ ક્ષય થતાં સનાતન કુલ ધર્મો નાશ પામે છે.

નીતિ શબ્દનો કેટલાક લોક ખગલ અર્થ કરે છે કેમકે રાખ્ય અને બદલાયેલાં ને પ્રયત્નો આપ્ય કેટલાક બીજા રાજ સામગ્રી વાગ્યા પામશેને કરશે પણ છે તેના પણ તેઓ નીતિમાં સમાવેશ કરે છે પણ વાસ્તવિક રીતે એ શબ્દનો એવો ખરાબ અર્થ કરશે.

એ શેષ નથી કારણ કે તેનો મૂળ અર્થ તેવો નથી. એ સજ્જ સંસ્કૃત ની પાત્ર ૬૫૨

થી યથો ૭ ની એટલે કારણ તથા નીચેતેઽન્યાપુરુષદ્વિતીનીતિ:

એટલે માણસનેયોથી દોષતાવ ૭ તે એટલે અર્થ એ શબ્દનો કરીએ તો બધા ૭ પર, ભવદાર, રાજ્ય વિગેરેમાં ને પાકુ ધારણ સક્ષમ રાખીને માણસે દોષતાવું એટલે વર્ત-
વાનું ૭, તેને નીતિ કહેવામાં અડચણ નથી. માત્ર્ય આલો ૭ છતાં પાછળથી ને ખ-
સામ અર્થ યથો તેવું કારણ માણસની ક્ષમ્ય બુદ્ધિ છે પ્રપંચ કે છળ કપટથીજ દુનિઆમાં
આપણું માત્રુ ચાલી સારી એ વિચાર ધણો બૃહ ભરેલો ૭ અને જ્ઞાન સામગ્રીની ન્યૂનતા
હોવાને છે ઇગ્ધનના સિદ્ધ યુગ્મજ નહોત આવડે છે જ્ઞાન તાત્ત્વ લેત નોં એટલે વા-
નથી દોષ ને કરવું અને પછી કાઢી કરવું નહિ એ સંજોગે પોતાના કષ્ટ મત્ર પ્રમાણે
મજૂના અને તેમના છવનમી પણ તેમનું સીધાપણું કેખાઈ આવતું ૭ છતાં તેમની મદ-
તામાં કદી ન્યૂનતા આવી નહિ એજ ખરી મદતા ૭ એમાંજ મનુષ્યનું મનુષ્યત્વ ૭
એ ૭ શુદ્ધ નીતિ એજ મનુષ્યના સ્વભાવનું બીજું છે ને જ્યુ કસ્ટી કરતા દોષ ત્યારે જેને
સરીરનું ખૂં બળ કમી દશે તેજ નખ અને કાંતનો હપસોગ કરી પણ એથી કાંઈ એના
જગતી ખરી પરીક્ષા થવાની નથી શુદ્ધ કરવાનો દેવું જગતી પરીક્ષા ૭, એ દેવું તેમાં
જગવાનો નથી. માનસિક જગતી વૃદ્ધતા પણ આમજ ધર્મ શકે ૭ અમુક માણસ દલ
કા છે એમ આપણે કહીએછીએ ત્યારે તેને ત્રાજવેથી તોળીએ તો તેવું તોલ આણું યાપ
છે એમ આપણે કહેવાની મતસખ દોતી નથી પણ આપણે ને કહીએછીએ તેનો ખરો
અર્થ એટલેજ દોષ ૭ કે તે માણસની બુદ્ધિ ઘોડી એટલે દલકી છે તેથી તે વિચારાને
સીધા અને ટૂંકા રસ્તા ન જડતાં તે વાંકા વૃક્ષ રસ્તા સે છે તેના સારીનું વજન દલક
નથી દોતું પણ બુદ્ધિનું વજન દલક દોષ ૭ કુમાર બુદ્ધિવાળો માણસ પોતાનું દિત
કરવા સાથે વાંકા વૃક્ષ રસ્તા ચેનો નથી એટલુંજ નહિ પણ જમર વાંકે આવી પડેલી અથવા
તેના વેરીએએ તેમની ક્ષમ્ય બુદ્ધિથીજ તેના પર નાખેલી વિપત્તિએમાં પણ પોતાનો
ખચાવ કરવાને આરા અવજારકનાનો આશરેમેનો નથી. ખટપટ અથવા પ્રપચનાં વાદળાં
નહિ થારે વખતે તેનાપર આવી પડે છે ત્યારે તે વાદળાં વાંચેરી નાખવામાં સીધાજ રાખી-
તેને નેટકી કુમળતા વાપરે છે તે હપરથીજ તેના જ્ઞાન અથવા બુદ્ધિમાપ યદ્ય ત્યારે વારણાં
વાંચેરવામાં ધણીવાર ધૂંવું વિગળ પામે અને કાંઈ વાર થોડો જળ ગેળને, ત્યારે કાંઈ વાર
એમ પણ અને કે એક નિષ્ફળ જવાય. પણ તેથી કાંઈ ને મુર્ખજ છે એમ કહ્યું નથી મધિ
રહે પોતાનું માઈ કરવા જતાં પણ પોને અમુક કેસમાં વિપત્તિથી લેક મુક્ત નહિ યદ્ય શકે
એમ આમજથીજ જાણીને દોષ ૭, અને જાને છે પણ એમ કે ધારી પ્રનાંજેજ તે કેમનાં
નિષ્ફળ જાય છે અમુક રૂગ અથવા પરિજ્ઞામ લાવતું દોષ તો અમુક ખીજ વાજતું એમ
બુદ્ધિસાગીને સમજ દોષ છે. અમુક માણસના મનમાં અમુક અચર કેમ યદ્ય હકે ન પણ
તે જાણીને દોષ છે. ટૂંકમાં પ્રપચ સામે પ્રપચ કેવી રીતે રચવો એવું તેને માની રાને
જ્ઞાન દોષ ૭, છતાં તે અનર્થનો આમજ કરવો નથી. આને કે હ મુખીજ નહે ૭, કે હ
ખીજપણું કહે ૭, અને કાંઈ વેદિઆપણું કહે ૭, પણ એમ માનવું એ મોટી ભૂલ છે કેમ

પ્રપચ સાચો કયો પ્રપચ રચવો એમ ને જાણવો હોય તો પશુ રચે નહિ તેના જ્ઞાનમાં આપી છે એમ તો મનાવજ કેમ ? ત્યારે સવાલ બે છે કે એ પ્રમાણે યાપક આપને ખેતી રહેતું એમાં કાંઈ ડહાપણ ભરેલું હેતુ રહેલું છે કે નહિ ? એ પ્રમાણે પ્રપચ નથી રમાતો એ જ્ઞાનની આપીને લીધે ખતે છે કે કાંઈ ઉચ્ચ હેતુને લઈને ? એ એમ કરવામાં કાંઈ ઉચ્ચ હેતુ હોય તો આપણે તેને જુદાસાળી મળીએ તેનો હેતુ ટૂંકાવે છે. હા ! તેનો મજો મારો હતો હોય છે તે એમ સમજવો હોય છે કે પ્રથમ તેની અપૂર્ણતા અને બોટ દૂર કરવાને તેને આ જીવનરૂપી શાળામાં અભ્યાસ કરવાને મોકલ્યો છે તેથી નેને આપણે અજુસમજમાં યાપક કહીએ છીએ તે ખરું જોતાં યાપક નથી પણ પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વરની જ્ઞાન અને અનુભવ દેવાની ગતિ ભરેલી રીતિ છે એમ હું નિશ્ચય રાખે છે, તેથી આ (વશ ચક્ર કલ્પ) નહ મક્તિઓથી પ્રેરાઈને ચાલતું નથી પણ તેમાં કાંઈ અલોકિક સાધકતા—સદેવકતા—ગદી છે એવી પણ તેને પ્રતીતિ હોય છે આ વાતને ધર્મશાસ્ત્રની પરિભાષામાં 'મીઠી રીતે સમગ્નવાય છે કાંઈ કહે છે કે સર્વમાં વસેલું એક ચૈતન્ય—પરમેશ્વર—જીવોને સ્વાનુભવ કરાવે છે, કાંઈ કહે છે કે પરમાત્મા જીવ રૂપે લીલા કરે છે આપણા હોદ્દા તો પૂર્વ જન્મને પણ માને છે તેથી એકો માણસ આ અજુધારેથી વિપત્તિ મારા કર્મનું ફળ છે એમ સમજવો હોય છે અને તે વિપત્તિને ખીરજળથી સદન કરવામાં પોતા ઉપર મડી અઠેલું મલું કરજ પોતે ચૂકવે છે એમ આશ્વાસન લઈને વાંકા ચૂકા રસ્તાનો આશ્રય લેતા નથી. વાંકા ચૂકા રસ્તા લપસા ત્યાં સુધી અને સંધિ મારે મળશે નહિ પણ ઉશ્કેટ મારી પ્રકૃતિરૂપી રચુને અવળાને અવળા વળ દેવાતા જશે, અને તેથી તે અસત્યમાં વધારેને વધારે પ્રીતિ પ્રસવનારી થતી જશે, તેમ યથાર્થ વસ્તુનું ખરું સ્વરૂપ એટલે જીવન મારે હાય કાંઈ જિવન આવશે નહિ, અને મારે નેહનું પૂર્વમાં જવાનું છે તેટલું જ એથી છેક ઉસરી દિશામાં એટલે પશ્ચિમમાં જવાશે આ અવળા વળને સવળો કરવો એ જેમ વખત જશે તેમ વધારે હા સાધે યતું જશે, અને તે કામ મારા સિવાય કાંઈ બંને મને કરી આપે એમ નથી તેથી વિસમ થશે તો મને મારી પ્રકૃતિ મુખારવાનો જોગે અસહ્ય લાગશે અને નિગમ યજ્ઞ જજ્ઞસ, તો મેનેજર છે કે એટલી જાણ વિદ્યના વેદથી અને અને જન્મ—જન્મોત્તરમાં પણ સવળે મારે આભા વિના તો મારું દિત યવાનું જ નથી તો આજ્યાન—આ સજીથીજ—હું સવળે મારે ચાલના વત્ત કરતો ચુંદુ એમ તે માણસનો વિચાર થયો હોય છે. છેક "વિપત્તિમાંથી" અથવા "કંઠમાં" પ્રસન્નમાંથી તેને કંઈ સાર મળે છે દાનિ થતી જ નથી મારું, પ્રથમનું, કે આ વિશ્વ વધનું ખરું સ્વરૂપ શું છે તેનું જ્ઞાન એવી દરેક "વિપત્તિ" તેને કે છે દર વખતે તે પોતાના મનને પૂરે છે કે મને આ વિદ્યના આવી જડી તે મારી જૂમ વિના હોય નહિ તેથી કંઈ જૂમ ! આનું પરિણામ આવવા સમય છે તેનો નિશ્ચય કરીને તે બુદ્ધિ તે મુખાર છે પણ ખાંજીને હોય નથી તેનો અને અનેક "કુખ" મળે છે તે વિશ્વ ચક્રની ગતિની પરમ સમજીવના અનુભવનો અનુભવનો આનંદમાં જ રહે છે આ મનનો સ્વીકાર કરવાથી તે ધણી કસોટીએ ચડે છે અને જેમ ખાતુજો આ મારામાં તપાઈ તપાઈને શુદ્ધ થાય છે તેમ કંઈ કંઈ વિપત્તિ આ મારામાં તપાઈ તપાઈને પરમ પવિત્ર રહ્યાને પામે છે. આદ્યો બધી પાકો નિશ્ચય થી કાઢને દોતો નથી તેથી નીતિનું પારણ

મોનાની કુંડા નજરથી જમ પોતાના સ્વાર્થને અનુકૂળ પડે તેમ કટલાક (વધતી ખરી) મલિન સમજનાર પાપરો બની શકે છે. આપણામાંના મણા નીનિત્તું એટલું જાણુ આ-
કર્ષ પારખ પાળવાને યુગી ન હોય એ કાંઈ નીનિત્તો દોષ નથી, આપણા દોષ છે. આપે જન સમૂહમાં બાકાણું સ્થાન લેવા જાય છે અને તેમાં પણ નાગર એ એક સર્વોચ્ચ મહાનો વર્ગ છે એ વાત જો નિર્વિવાદિત દોષ, તો તેમને પાળવાની નીતિ પણ તેમનાં સ્થાનને યોગ્ય એટલે કે વેદશીલ દ્રવ્ય એકાએક એ વાત પણ નિર્વિવાદિત કરવી જોઈએ (અર્થાં).

૬૧. કુર્સલસુ દેવારાકર અભિચિન્તા.

જીવન ચરિત્રની ઉપયોગિતા.

" Lives of great men remind us
We can make our lives sublime,
And, departing, leave behind us
Footprints on the Sands of time."

Longfellow.

પદ્યદાચરતિ શ્રેષ્ઠસ્તતદેવેતરો જનઃ ।

સ પત્મમાણં કુરુતે લોકસ્તદનુવર્તતે ॥

મગવક્ત્રીતા અ૦ ૩ શ્લો૦ ૨૧

આ ત્રિમાસિકમાં એક માત્ર જીવન ચરિત્રને મારે પણ રાખેલો છે, કદાચ કોઈને શં-
કા પડે કે તેનો આપણા જીવનદારમાં ઉપયોગ શો ? પ્રશ્નપૂર્વક—ઉપર લખેલાં મહા-
વાક્યોમાંથી મળી આવશે. પૈશાની તમી દોષ, ખાસ જરૂરની ચીજ ન દોષ, છતાં મા,
પાન, તમાકુ જેવી ચીજો આપણાં ધુસી ગયેલ આપણે જોઈએ છીએ એ શાથી કે આપણ
મારે સારે દેહાણે સારા સારા પરમાં અને ઉચ્ચ પદ્ધતિમાં મહાના સોકોમાં તે દાખલ થવા
તેથીજ સદાએ તેને વધાવી લીધાં. છુટ, મોલ નેરીસટર કેપ છતાંજ પણ ઉંચા વર્ગમાં
આપણાં ને ત્યાંથી નીચામાં ફેલાયાં કોઈ તેને માટે બસામણ કરવા મથું ન હોય, છતાં
જેમણે માણસનાં મન આકર્ષ્યાં, કરજ કે તે ઉચ્ચ વર્ગમાં ફેલાવ દતી ત્યાંજ તેવીજ રીતે
તેના ઉચ્ચ વર્ગનાં માણસોએ જો જો કર્યું હોય તે જાણું જમ વધારે સોકોનાં જોવા જાણવા-
માં આવે તેમ તેની અસર કોઈકના ઉપર પણ થવા જાયજી જીવનચરિત્ર વાંચવાથી
કાંઈ જમી સુધરી ન જાય છતાં એ વિષય રાજ જોવાતો દોષ કે અર્થોનો દોષ તો કોઈકને
જો અસર પાવજ અને સો માર્ગો એકને પણ અસર પાવે તો તેમાં જીવનચરિત્રના
કિસ્સાઓનું જાણુ સર્જ છે કુંડામાં મહાન પ્રયોગોનાં જીવનચરિત્રો આપણને અદર્શિત

મારે આપે છે કે પ્રમત્ત કરીએ તો તેના દયામા, સોમા કે દલરમા ભાગ નેર્યું તો આપ લે આપણું છવન વચ્ચ પ્રતિનુ બનાવી રાખીએ, અને આ લોકમાંથી જતાં જતાં આપણું કંઈક નામ, કંઈક નિશાનિ, કંઈક માદમીરી તો રાખતાજ નર્યએ, અને તેને કરનને આપણે બીજાનું મર્ષ કું કહેવાય, કેમકે આપણું ક્ષીત લઇને એક પણ માણસ ઉચા પ્રકારનું છવન માટે તો આપણું છવ્યું સાર્યું છે તેથીજ આ પ્રકારના લેખમાં આપણે અનુકરણ કરવા યોગ્ય કેલસાઃ મહા પુરોના કંઈક મેષ લઈ સાર્યુંના કરીયું.

૪ ય ૧૫૦૫ના ફેબ્રુઆરી મારામાં રામલ ઝેરિષાદિક સોસાઇટિની એક મુળજની સાગામાં રા. રા. પી. બી. માવલ એ “ ઝોમલ્લીશમી શરીના દેશી રામદારી માણસો ” એ વિષય ઉપર એક સવિસ્તર લેખ લખ્યો હતો જેમાં રા. રા. મૌરીશકર ઉદયરાકર જોગા સી. આઇ. ૪ ય. બધે જખતા કહ્યું છે કે તેમને વિષે સાર ને બી. ખીસના રાખેલો નીચે ઉતારો ક્યો છે તે ઉપરથી અંગ્રેજ મરજમાં પણ તેમને મારે કેવો ઉચ્ચા અભિપ્રાય હતો તેનો ખ્યાલ લખવાગને આવશે તેનો કું સાર નીચે પ્રમાણે છે —

મહા મુલીમનો દેશી, નાની નાની પાવરીએ કામ કરીને આજન્મ મૌરીશકર ઉદયરાકર આદારની માનવતી ઉચી રિપતિને પામ્યા છે જુના રીત રિવાજોની વચ્ચે ધર્મીજ સાધારણ રિપતિથી તેમની કારકારી થઈ થઈ અને મુખારાના એક સાવચેત અમલ્લી તરીકે તે સમુદ્યું થઈ અસમપણું અને અચાન એ કે જુનાં છે તે પણ તેને તેમણે કહિ ઉચ્ચે જન આપ્યું નથી, તેજા રહેને વગેરે નવા જમાનાનાં મુખરેલાં બચદારનાં સાધનો અને બાપારની રહિ નવાં છે જતાં તેમની સામે તે કહિ થવા નથી, ને સાધનો વડે મુશ્કેલીન પ્રમ્લએને તન્દુરસ્તી અને ફોલવ મળેલાં છે તેજ સાધનોની કોઈ દિરી રાજ્ય કાશિનાર ચલાવનાર કિ મન પરે તો દિલ્લામાંએને પણ તે તેલ્લાજા ઉપયોગી થાય એમ તેમની સમુદ્યું આગે હતી. દેશી સ્વદેશાભિમાનીને છદ્મીયા પુરવાર કરનાર પુરખો તે અ રખશે નમુનો છે તેની પાછળની છદ્મીયા રાજકારોમારમાં તેણે ને ભાગ લીધો છે તેથીજ કાઠિયાવાડનાં દેશી રાજાઓમાં આજનમર પ્રથમ પંક્તિમાં મહાવા પામ્યું છે, વન્ન પોતાના રાજ્ય અને લેના રાજ્યના દિત મારેનિમકલ્લાસ અને રાજ્ય કદી દેનાર હોવા જતા સરકારે પણ તેને આપ્યું માન નથી આપ્યું તેની રક્તિ અને રતત્રપણું પૂતાં માનથી અવલોકન કરવાની મને તક મળી છે અને તેની અગ્રાધ વડે તેના જેવી રિપતિના માણસોને અનુકરણ કરી મરણ કરવા યોગ્ય છે એવા એક મોટા પ્રધાનને આ હક્કાજ માટે હાયે આપવાનો છે એ અને જરૂર સતોપાનું કારણ છે એટલુંજ ઉવડમાં કહી- ના તેા માલશે

વિષ વાચનાર ! વિચાર કર કે ને માણસને મારે મોટા મોટા અંગ્રેજ અમલદારો પણ આપ કદી મળા છે તેમની છદ્મીનું જ્ઞાનિત, કે તેના કિસ્સાએ કેલમા લેખકારક હાય એ ઉપરથી આપને ચંપાનું મને છે કે સાધારણ રિપતિમાં જન્મ હોવા જતાં, સાધારણ નોડાળીથી રાજ કરવા જતાં, મુર રાજ્યને પણ એમ જાને કે મારે તેના વિના નહિ માટે એવી રિપતિએ પણ માણસ મરી રાકે છે તેમને ક્યો લખ વસીયો હતો ! ને કંઈ કોઈ જાણના સિરા નહતા જતા ને આદરે મુખી રાચી પડેલ્યા ! માત્ર અમુક મુલોપીજા

નેવાંકે કામ કરવાની શક્તિ, હોય અને છતાં જોખમ ધામ તોપણ નેનું દણ ખાતા હોઈએ નેનું દોષાવવાની વૃત્તિ ઇલાદિ અતિ સત્ત્વ હાવે છે, અને હાવડો મહે કે ન મહે તે કે દરકાર રાખ્યા વિના એક નિષ્કાર્થી અને એક દીવથી ને કોઈ પોતાનું કર્તવ્ય કરે, તો વહેણું મોડું તેનું ફળ મળ્યા વિના રહેતું નથીજ કામ તે તદ્દા સ્વરૂપમાં હોવાથી આપણે જાણી ન શકીએ કે શું ફળ મળે, પણ મળેજ છે એ તો નહીં જુદાંજે અશી આપણા દિલની જોડાઈ, તેટલે અશી આપણને વિનય જોડો મળેજ એ નિયમ છે કોઈને યાદ થશે કે અમુક માણસ દરેક રીતે સારો છે છતાં તેના ઉપર દુખ કેમ પડે છે ? સમાધાન એટલુંજ કે કાતો તેની ચારાઈમાં કંઈ ન્યૂનતા છે અથવા તો એક જાતનું તેને દુખ છે તો બીજી જાતનું કંઈ એથી મોટું સુખ પણ તેને હોયજ, પરંતુ નિયમ તો અચળ છે વળી બીજો પણ એક નિયમ આપણે જોઈએ છીએ— ભર્યામાં ભરતી યામ, ન જરૂર હોય ત્યાં ભરાય, તેવીજ રીતે ફળની બીસકૂલ ઇચ્છા રાખ્યા વિના માણસ કામ કરે તો તેને ફળ મળેજ છે, પણ એક પણ પણ તેના મનમાં યાદ થઈ તો તેટલે દરજ્જે ફળ મળવામાં દીલ. ઇશ્વરની પણ નિષ્કામ ભક્તિ કરવાનું સદે કોઈ કહે છે તે જોવાનું માટે નરસિંહ મેતે, શીર્યાનાથ વજીરનાં દર્શનો આપણા જાણના જવાર નથીજ તેમને તેમની નિસ્ત્યાર્ય પ્રજ્ઞ પરચણનાનુંજ ફળ મળેણું દુકામાં કર્તવ્યમાં જેટલું પહાતપણું, જેટલી સ્વાર્થ બુદ્ધિ, જેટલી યાદ, તેટલે અશી ફળની ન્યૂનતા આજ નિયમ ધનાણે આપણી અપ્તારની સ્થિતિ કર્તવ્યમાં પહાત રહેવાનું કુદરતી પરિણામ છે આ પરિણામોનાં માર્ગ હોયતો કડવો અનુભવ ન કરવાનું મનમાં યત્ન હોય તો જરા નહીં અને કર્તવ્ય કરીયે અસ્તુ

પોલીસ લાઇનમાં દાખલ થનારની યોગ્યતા.

જે માણસ પૃચ્છક બુદ્ધિ ધામે, શોષક બુદ્ધિવાળો, શોક તથા બચ્છી મમરાય નહોં તેવો, દર્પેદારની ઉદ્દિગેથી પ્રદુષ્ક ન અને તથા તે કાજે જતીઓ કંઈને રાખી શકે તેવો, જ્ઞાન મજબૂત, પરીપક્ષર વૃત્તિવાળો, દયાળુ, આજસથી રહિત, પમચત્રો, વાદસક્તિ-વાળો, એકવાર નજરે ચુપાકૃતિ જોઈ હોય તો કામે કાજે પણ છુટી નજમ તેવો, પ્રમાણિક, સોંજનથી પોતાની યાદ ન જમાડે તેવો, દંડ વીચારનો, શર, અને હાજર જવાબી વાળો હોય તે માણસ પોલીસના કામને લાગક જની શકે.

૨. આ ઉપર જનાવેલા શુભ પૈકી એકની પણ ન્યૂનતા હોય તો તેટલે દરજ્જે શુદ્ધ પદકામાં આમી આવે પછી તે આમી જોડું કરીને, જોડું જોડીને, અથવા જોડાવીને, મિત્રામકાના અપ્તારો દાયધરીને પુરી કરવામાં આવે છે કારણ કે એમ ન ધાવતો પોતાની કસુર દેખાશે એવી બીજી રહે છે માટે એ શુભો વિનાના અથવા મેળવવા, કે જેલમાં ન ચાલનારા માણસોએ પોલિસ લાઇનમાં નોંધાવા તજિજ ન સેવાય તો કારી પોલિસની આમર દાલ ને યોદી માનવામાં આવે છે તેમ દેખાવાનું કારણ ઉપર કહેલા શુભો આમી ાજાજુ દાખલ કરવામાં આવે છે તેજ કે એમ અનુભવ સિદ્ધ થી શકાય

૭ અને તેથી આ અને એવા બીજા કદાચ અણે ધરાવવાની પોલીસને પોતાના કામમાં ખાસ જરૂર છે

૮ જન ગુણોની આવશ્યકતાનાં કારણો નીચે પ્રમાણે છે —

- (૧) પૂરઝા બુદ્ધિ ગુણો બન્ને એ કે નહીં? ગુણો કોણે કહે છે? આ સવાલોનો ખૂબસો પૂરઝા બુદ્ધિ વાપરી સિવાય પોલીસને મળે નહીં કારણ કેટલાક લોકોને સર્મા રાજ ખીને ભાવવાના હેતુથી અથવા તો પોતાને કે પારકાને દેરાન મતી ન પડે એવાની હિતિથી અને એવાંજ બીજા અનેક કારણોથી ગુના છુપાવવાની ટેવ હોય છે અને તેથી જનેલ ગુના ઝાઢેરમાં આરતા નથી તે હપાયા પાડવા માટે આ પૂરઝા બુદ્ધિની જરૂર છે વળી ગુના કરનારા કોણ છે તેમને આશ્ચર્યકારું શું અને પુરઘ સાધન છે કે નહીં? કેવી રીતે ગુજરાન ચલાવે છે? પરપરાથી દરેકની આજ કંઈ છે તેપણ પૂરઝા બુદ્ધિ ન હોય તો બધી શકાય નહીં અને તેથી કામને કાચક જનવામાં ખામી રહે સળગ આવશ્યકતા છે
- (૨) શોધક બુદ્ધિ પણ પૂરઝા બુદ્ધિને મદદગાર છે પૂરઝા બુદ્ધિથી અજર મળે અરી પણ આ ગુણની આખીને કાંપે ધણી વાતો જલ્પા કર્યા તપાસ થયા વિના રહી જાય છે તેથી પોલીસની જે જાતીની દરજ્જા છે તે અગ્ર યતી ખટકે છે સળગ આવશ્યકતા છે.
- (૩) શોધક અથવા મથરાવ નહિ તેવા ધવાની જરૂર તો રેખીતીજ છે. અમુક જગોએ અમુક ગુનો બન્ને એવા અજર મથરાથી સ્વભાવિક શોધ કે અથ ધાવ અને તેની કાવાથી વિચાર શક્તિ મસ્ત થાય તો બુદ્ધિ બેઢેર મારે તેથી કાંઈ પણ કરવા વિચારજ શૂરે નહીં સળગ એવે વખતે મથરાટ ન થાય તેવા મજબૂતી આવશ્યકતા છે
- (૪) હપોદગાર બાજત પણ એજ કારણ છે બહુ હવેથી વિચાર શક્તિ પોતાનુ કામ ખીટ રીતે કરી શકતી નથી એ વાત સર્વ માન્ય છે તો પછે પોલીસને તો ખાસ આવશ્યક છે
- (૫) શાન્ત મગજ હોવાનુ કારણ પોલીસ પાસે હિન અહિનની, કામ જરૂરબાનની, બહુ બહુ વાતો આવવાની તે ઉપરથી અમુક વાત ઉપર ટોરવાઈ જવાથી ખોટા માર્ગે ચડી જવાય સળગ શાન્ત મગજ હોય તોજ સાચ ખોટની ઘુમવા કરી શકાય માટે હમેશા શાન્ત મગજની જરૂર છે
- (૬) પડોપકાર હિતિવાળો હોય તેજ સારો પોલીસ ઘણા સહે કારણ કે જે એ હિતિ ન હોય તો બીજાને શું બાધી કે નુકસાન થાય છે તેનો અરો ખાસ ન આવે અને તેથી જોઈએ તેનું કામપરાયણ થવાય નહીં પરંતુ જે એ હિતિ હોય તો જોઈએ તે કરતાં નિરોધ દિલબરીથી મરુચ્છ થરાય તેથી ગુનાનુ ખારીક કામ ખારીકાઈથી અને જાતીક હીન જોગવી કરી શકાય માટેજ પડોપકાર હિતિ ઈ જરૂર—પડોપકાર હિતિનો અરો અર્થ આ જગોએ સ્વાર્થ હિતિથી વીરદ એવે જોઈએ સ્વાર્થ હિતિથી ગુનાનુ કામ જમડેએ મારે પડોપકાર હિતિની ખાસ આવશ્યકતા છે
- (૭) દયાળુ—જેટલે કે કોઈનું પણ દુઃખ તેખી ન સહે એવો હૃદયનો હોવાનું કારણગુરતજ કામપરાયણ થવા માટે આ ગુણની જરૂર છે
- (૮) આજકાલ રહિત રહેવું એ પોલીસને તો ખાસ અને પરમ જરૂરનું છે. કારણ પોલીસને

પુરાવો મળતો થયો તે જો તૂર્ન પુરા ન કરાય તો દરેક પળે પુરાવો આપનારની શક્તિ હમ ના શીધીલ પ્રસંગ પ્રમાણે ધમાલ કરે છે તેથી આજસ હમેશાં ગેરલાગુ આપે છે વળી ગુલા માલ ક્યાં છે? તોટોમતદાર અમુક દિશા તરફ જાય છે એ વાંચેર પીત્રેર હકીકત મળે. અને તે એકથી વિશેષે જલ્દી તો પછી તાત્કાલિક માલ કાઢવા ન જવાય, તોટોમતદાર હાથ કરવા ન જવાય તો માલ ખસી જવા, અન્ય લઈ જવા, જમ્યા કરવા, ભાગી નાશી, પરાંમદે યવા, પુરતી ભીતી સળગ આજસ પોલીસનો મોટો સવુ છે.

(૫) પગચલાનું કારણ પણ ખુલ્લું જ છે. કસાએકે ગુન્દા કરી તોટોમતદાર નાસવા લાગે છે તે પ્રસંગે હકીકત મળતી આવે તેમ જલ્દી જોઈએ અને તે તથા તેવાજ બીજા દરેક પ્રસંગમાં પગચલાની જરૂર છે.

(૧૦) માસાકિત વાગો હોવાનું કારણ પોલીસમાં અમુક ગુન્દાનો અમુક રીતે પત્તો ગલ્યો એવી બીનાઓ પોલીસના રમરણમાં હમેશા રમતી રહેવી જોઈએ, તેમ શકદારનાં તામ, પરંપરાની તવારીખ અમુક જમ્યાએ અમુક મોકાએ ગુન્દા ક્યાં હતા અથવા એવા મોકાનું અમુક કાલે ત્યાં આમમન થાય છે, અમુક રૂટમાં અમુકે ગુન્દા બને છે, તેવા ગુન્દા અમુકજ કરે છે, તે માલ રાખવાની વિશેષ જરૂર છે સળગ આ ગુજ્જતો ખાસ ઉપયોગી છે.

(૧૧) યુમાફિત જોઈ હોય તો જૂની ન જવાતુ કારણ પોલીસે થયે વખતે ચોર ખુબી કાક કે મુદારાને ફરિયાદી વર્ણન આપી બતાવે તેને જોલખી સાવી રજી કરવાની ફરજ પોલીસની રહી છે ગુન્દો જન્મા પહેલાં અમુક વખતે અને અમુક દિવસે અમુકનું આવનું જવું ધનું હતું તેનાં નિશાન ફરિયાદી બતાવે તેવાં હતાં તે જલ્દી જોલખી કાઢવાની તીવ્ર શક્તિ મુખ્ય જોઈએ સળગ આ ગુજ્જતી પણ ખાસ આવશ્યકતા છે.

(૧૨) પ્રમાણિકપણું આ ગુજ્જતો બીજા બધા ધંધા કરતાં પોલીસમાં વિશેષ જરૂરનો છે કારણ પ્રત્યક્ષ લાલજો પોલીસને ઘોડી નથી ભલેકે ધર્ણજ છે રૂપેવા ૫૦૦ની ચોરીનો માલ અચાવવા રૂપેવા ૫૦૦૦) અર્થેવા એક આખરદાર ચોર નેમાર ધામ કારણ નિશ્ચય કરતાં આખર તથા વસ પરપરાની કાનિ અને પોલીકા પાછલની બધી છાંચી મૂળ ન મેલવવા આવર પુરતી કાલજી સવુ કે રાખે એ સ્વભાવિક છે તેથી જે માણસ પ્રમાણિક ન હોય તે સારા પોલીસ નજ જતી શકે.

(૧૩) સોજનથી માલ ન જમાડે એવો. આ ગુજ્જ પણ વિશેષ જરૂરનો છે. પોલીસમાં થયે ભાગે જોઈ ફેજતલ્લીવાળા માણસો નોંધાય છે અને તેમાં હલકા ગુલ્લુ વ્વસનવાળા અને હલકી રિપતી રીલીવાળા હોય છે તેવાની સોજનથી તેવા બની ન જવાય એવી ખાસ તકેદારીની જરૂર છે વળી પોલીસમાં ખાતમી સ્ત્રિઓથી પણ ધણી વખતે મેરી પડે છે તેની સોજનમાં તેથી જવા વિના ચાલુ નથી તે સાથે સકદારે સાથે હમેશાં સોજન રાખવાથી પણ ગુન્દા મળે નથી જે કે સોજન હલકાની હત્યાં તેથી ન જમડવાની પુગી જરૂર છે અને તેથી તેવો હોય તેજ સારા પોલીસ ધમ્મ શકે છે માટે આ ગુજ્જતી આવશ્યકતા.

(૧૪) દ્વ વિચાર—પોલીસ પાસે સારા અને નરતા જાને ખ્યાએસવાળા માણસો આવે

છે અને દરેક પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે પોતાની રવાણી સાધવા તાકે તેથી પોતાને ક્ય-
તું સફળ કે કદે તેનાથી ન ભરમાર્તા જોય જુદી રાખી ક્રમત ખરે સારાન ગુલુ કરે
અને ખરે ડેખાનું તેજ સાદર કરી દ્રઢ રાખે તોજ સીધે રસ્તે આશનારે સારે પો-
લીસ થવાનું વ્યુ પચુ મનનો હોય તો કેમ કામમાં ફેરવેલી મળી નહીં કારણ
ફરીવારી ને પોલીસ મુકે તે સામે તદોમતદાર કાંઈ પણ ડિફેન્સ બતાવે તો પછી દર
મન વિના કામમાં પેરા પહોંચાવ નહીં મારે આ ગુલુની આવશ્યકતા

(૧૫) શર—આ ગુલુની પણ બીજા ગુલો સાથે સરખીજ નજર છે. કારણ પોલીસને નીચ
જુદિવાળા, કમ આકલના માણસોથી અને સફસા ગુન્દા કરનારાથી કામ લેવાનું છે.
આ દેશમાં તો દબીવારીજ પોલીસ છે જેમ ગુન્દા આકલવાણુ તેમ પકડવાનું કામ
પણ તેલેજ કરવાનું છે મજી નજાએ તો બક્કરી કામ પણ તેલેજ કરવા ફરજ
રાખવામાં આવી છે અને તેથી જારવરીવા, કાકાએ, છુટારા, ખુની સાથે પોલીસેજ
નીડરપણે કામ કરવાનું છે ખારે-ચરાતન ન હોય તો પોલીસ દીલી રહે તેથી કામ
નમડે સગમ નજર છે

(૧૬) જાનર જવાબી—આ ગુલુની ઉપર બતાવ્યા થયે ગુલો સાથે પુરતી આવશ્યકતા છે.
કારણ કનસાફની આકલતમાં તદોમતદારોના કાલેક વાગે સામે ખોરતાથી વર્તવાની
ફરજ તેની રહી છે ફક્ત કોણ ચોર છે એટલુંજ જાણવાનું કે કહેવાનું કામ પોલીસનું
નથી પણ તે ચોર ચોરી કરી છે તેનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો પોલીસેજ દેવો પડે છે ચોરી
કરવાનાં કાણે પોલીસે પુરવાર કરવા પડે છે ચોર તેજ છે એમ મનાવવા ન્યાય આ-
સન પાસે આવક નહીં કરવા ફરજ રહી છે તેથી તથા તે વિગેરે બીજાં પણ કારણો-
થી તદોમતદાર અને ફરીવારીને સમગતવવા, સરખા રસ્તા ઉપર લાવવા પુરાવાની
સફળતા કરવા જાનર જવાબી ન હોય તો પોલીસથી સાફ કામ જાળવી રાકાવ નહીં
અને તેથી પોલીસને પોતાના કામમાં અને વીગેરે કરી દીટેલીવના કામમાં આ ગુલુ
વિશેષ અગત્યનો છે

અધી.

ગરબો.

(બોડા રાજાનો રામ)

રાખિ, આવોને આને રે, રમીએ આનંદ ભરી
માએ ગુણીઆસ મીલી રે, પ્રજાની પ્રીતી ભરી
ફૂલ વદન ગી ફૂલજી, રમણીય રાખા રૂપ
સાત પ્રેમી એ નેડપુ, દ્રવ્ય સમ-ધ અનુપ
અનુપમ એને કહીએ રે, પ્રજાથી નેડાવા
બાસે વેદ પુરાણે રે, વખાણીને માયા—
શુભ તણ કુ બ વનવાસનું, શુભથી માયી બીમ

અખી.

પતિ પુત્ર પ્રમદા મધ, સતી સીતાજી પ્રસીદ
પ્રસિદ્ધિ જાતી પામ્યાં રે, પ્રજુષ નમ જાદૈતે
શુધિ વાશિમદીએ ભેને, વસાઈમાં જન ચિત્તે— સખી.
તણ મેર વેરાનમાં, પતીએ વજ્ર વિહીન
કમળ તી કમિત જયે સ્વામી રતવનમાં લીન
લીન યદ્ય પતી પ્રેમે રે ન બ્દેમેએ વિહરી
દ્રઢતા મન રાખી રે, પૂરજુ પદ પામી ખરી— સખી.
રાજ તજ્યું, રિહિરેતજ, શુખ સિદ્ધિ પતિ પડ
લખ રાજ એક સતી યજ, સુભાચનાજ વિશુદ્ધ
વિશુદ્ધી વડે પામી રે, સ્વર્ગીય શુખ સ્વામી સહે
પ્રેમ જાંઠ હૃદય જે રે, કહો શુખ કમલ ન જ્યે— સખી.
માન તણ પ્રદિલા મધ, નીજ પિતૃ શુદ્ધ શુખ માલ
નીજ પતિ રમલ ન વિશેષતા, યજ સમર્પ્ય જાપ
પડી યજે સતી ત્યારે, જાનાદર ડેખીને
લખ બેખજ આદ્યારે, સતી મત ડેખીને— સખી.
આર્થ પ્રેમ જાદૈત એ, એજ છવનનું સાર્ય
એજ પ્રજુષ જવની રે, સતિ વિરજા સમાજ
શુદ્ધ પ્રીતીની નીલી રે, પ્રતીતી પતિ ભક્તિ
ભવ પ્રીતીજ ઠાસે રે, સતીની એ શુભ રીતી— સખી

જાન્યારાકર ગીરજાકર.

બે બહેનો વચ્ચે પુત્રના સગપણ વિશે સંવાદ.

જાન્યારાકર—બેડી બેન, હવે આ ત્હારા સકરની સગપણ કરવાનું તો તું કહ કર—
(જાન્યારાકર બેન જતા વિચાર હજી સો વરસ પહેલાંના ભોંકાના વિચાર
નવા હતા તેણે કહ્યું).

જોડી—શી કતાવળ છે? ક્યાં હજી એ જિવડો બધો મોટો યજ મયે છે.

જાન્યારાકર—આવતી અખાતીને છડુ લનરિને સાતમું બેસશે ને હજી તો ત્હારે મન તે
બાળક હશે,

જોડી—એ મદુ મોડી ઉમર કહેવાળી

જાન્યારાકર—બેડી નહિ? આ મયસ મામાજીનો દીકરો વરસ જિવસનો યજને વધો હતો—
કહે શું કહે છે?

જોડી—વરસ જિવસનો વરીને પરીણામ તો એ આખું કે પરજાબ્યે ત્યાં સુધી કુવારી

ગીતનાતની શરૂઆત કરી કરીને મોડીનું પર બધું અને અને તો પવાનું
હતું તે થયું

નહાની—એ કાંઈ આપણા હાથની સાત કાં એ તો કરમની વાત છે, જોવારેથી નહિ ત્યાં
શું થાય

ગોરી—૦ હો તું તો હજી એ રીતે જોઈ જ રહી, એક દર જોઈએ તો છેવટે સહ દેવાધીન
છે પણ આપણે આપણું અનુ કરી રાખા વરણ દિવસનો કમો ત્યાં ન વરાધ્યો
હોત તો તં શું રહી જતી

નહાની એ તો મારા માગાછ પેને હકે હકે હી ૩ જોઈએ જોને તો એકની એક રીત મળી
મળેન પણ આપણા જોઈ તો પી પાણી મળે

ગોરી—દારી બધા થાય છે ૦ હો આપણા જોઈએ તો છાકરાઓને મોટા કરવાની
ખાસ જરૂર છે, કેમકે તેથી એક તો પ્રથમથી—તે છેલ્લે યુધી સોની માં પર બરવામાંથી
આપણે જાણીએ. પીપ્પુ આપણી માધારખુ પ્રિયતિમાં—દિક્કરો પોતાનું અને વહુ
જોઈરાનું આજના વખતમાં પૂર્ણ કરી રાખે કે નહિ તે જાણવામાં આવ્યા પહેલાં
મનાઈ કરવી જોતો અર્થએ કે દીકરો બધાને સાથે ન થાય અને સારી શિખ-
નિમા ન આવે તો પાગડાં દિન્દીને અને પોતાના દિકરાને આપ્યા બધા જરીન
દાસનમાં કાઢવો પડે વળી સમાઈ વહેલી યજ્ઞ દોષ એકે પગલાવવાનું પણ
આપણને વહનું ખરબ થાય, એટલુંજ નહિ પણ દિકરો બધાનો હોય ત્યાં વહુ
પાગડાં થાય એટલે બધાનું તો પગલું શું તેથી રિધિનિ યુધરાવાનું તો જાણુ
એજ રહે એટલુંજ નહિ પણ વમર બધે પડે રજાના જરૂર એ પણ બાઈ પર
પ્રેમા દોષ એટલે પોસામ નહિ, ક્યાંક દસ ખાર રૂપેમાં નોકડી રોધી બેઠી જરૂર
પડે દુકામાં કહીએ તો મોનીનું પર મરનું પડે, વિવાદના ખરબમાં જોને નાણાં
દારી બેઠું જરૂર પડે, છાકરા બેઠાં થાય ને પણ વિધિમાં, સગર તબલું રહે
તં કામનાં અને પૈસા સળખી તો દમોગી ફિર રહે એ રોજનું દુખ—આ
જામ મદન કરવા દોષ તો તું તારા ગળીને વહેવો વગરને આજને તો નિ-
યમ કમો છે કે ને પૂર્ણ બધી મે અને પોતાનું ઉપાડવાને કાયક થાય ત્યારેજ કંઈ
નિયમ કરવો

નહાની—પણ પછી કંઈ નહિ મળે

ગોરી—કયા તો નહાએ એક રીત મળે, બધેકે બધેકે સાઈ કમાનો પર દોષ તો કંઈ-
ની નહ નથી અને નેમ દુઃખાળા ફિરને મોટો કરી વગવવા માત્ર હું નેમ
દવના વખતમાં માઈ કાંઈ જોઈ દગે કે નેમજો દિકરીને મોટી કરી વગવવા
ખાનુ દગે, નેમ જાતાં માનુઓ વધમે તેમ પોતાની જોઈ કંઈ મોટી હમરે
ગજમે તેમ કદાચ એ વચ્ચે નેમી પણ મોટું થાય તો દિકરાને તેમાં શું યોગી
દિકરી દોષ તો વળી જોઈ વાન

નહાની—પણ તું તારા પખી માગા નહિ કરે છતાં દોષ આવીને આંતરો કરી જસે તો તું
ના પાડવા બેનીમ

ગોરી—એવી જરૂર પડે તો ના પણ પડાય, પણ એની ખી રાખવાનું કારણ નથી,

કારણ આપણામાં આજુ બાજુથી મામાવાળાની મરદ જાખ્યા સિવાય કાંઈ કન્યા રેવા આવતું નથી તેમ જતાં ના દેવી પડે તો એમાં શું રાખાં ન કરી એ અને ન આપે એ તો મહેરી વાત છે, પણ આપણું, આપણી અને પારકો છોકરાનું અને છેવટ સારિતનું બધું કચ્છનાર ખરાં ત્યારેજ કહેવાઈએ કે જ્યારે મા-માએ મળ્યો એમ માગાં વગર આવે તોપણ ના પાડવાની દિ મન રાખીએ, પાકી ન આવે ત્યાં સુધી તો જોમ રાખતુ કોનો અર્થ તો સહેજે ખાત્રા બહારની વચ્ચે આપણી રિયત સાધારણ છે એટલે એ તો સુખ છે કે માગો વગર કાંઈ આપે તેમ નથી છતાં કાંઈનો વિચાર ઘણે તો આપણે તો વિવેકથી પણ ના પાડવાનાં ખરાં

જ્ઞાની-પણ થોડો વાનો કરજ કે એને તો એકાર (અદકાર) આવી ગયો છે તે દિગે રહી જાયે કન્યા વગરનો

જોડી-જો, પદેન, આપણે ચેરી કે બીજું કાંઈ ખોટું કામ કરીએ તો ભોજાની વાતોની વીક રાખવી જોઈએ, પણ પોતાનું અને બીજાનું બધું કરવાના દરખાયાં કાંઈ કરીએ અને વસોવાઈએ તેની દિશ નહિ, બે દિશ વાનો કરી સકે મુખ યદ જરો, અને મ્હારા જરાં બે ચાર નીજાની એટલે પછી સહ મમજમે નવું નવું કાંઈ કાંઈ કે ત્યારે વાત તો યાજ પણ તેની દરકાર ક્યા વિના આપણું આપણું કામ કરીએ ત્યારેજ બાજબીપણું છે એમ કહેવાય એમ કન્યા જનાં પણ દિશમાં કઈક દશે તો તો કન્યા મગજ રહેવાની-કેમકે કન્યાઓ વધી પડી છે, અને દિશમાં કઈક નહિ હોય તો વડુ છોકરાનો બાર ઉપાડવો મટયો, કહે તમે એમાં ખોટું શું વાને છ ?

જ્ઞાની-એકી પદેન, વાત તો સાવ સાચી છે અને આવી રીતે અમળવવામાં આવે તો મારા જેવા વિચારની બધી સ્ત્રીઓ ત્યાર વિચારમાં બજે પણ વાંધો ન મમ-જાગવા છે, મા બધું ન દોષ એટલે બાંજરાઓને તો અખવેજ કવાયી અને પુત્ર વચ્ચે તો કામ આડે દુરસ કવાયી મને

જોડી-પદેન, દુરસ ન દુરસ એ તો મનનું કારણ છે, જા બાજનમાં વજો ખરો ! તો પુરેપોતો વાંક કાઢીશ કેમકે આપણે તો આજુ હોઈએ આપણને વાંક એવું એવું મને નહિ, તો પછી એવે રસ્તે રાને કાંઈ ચારી સારી વાત બીનથી. કાંઈ થોડીકજ વાંચનથી અને એવી બીછ રીતે થોડું થોડું નેજા કરે તો લેજા પોતાનું અને બીજાનું બધું એક સાથેજ સાધે છે બાકી તેમનું મન પોતાના કામમાં હોય અને સ્ત્રી સાથે એવી કાંઈ વાત કરવી એ મર્જાઈ ગયેનું તાગતુ હોય તો તો આપણી મિથિ અપારવાની બાજુ રાખવી વ્યર્થ છે કેમકે આવી વા-તો મમજાએ તેવી કેમકે આપણને મગજની નહી, નવગણને વળતે તે, કે કાંઈ વાતજ કરવાની હોય એટલે જ નહી તો બાજુ કોણ પડે ? હું તો નવન થઈ જાગ્ય સમજું છું કે મને કુખ કહેવી રીતે પૂતો વાજ સવાની પરનેમજ તક આપી છે

જ્ઞાની-પરખ, પદેન એમાં કાંઈ નાંક નહિ, હવે તો મારા મનમાં નહી એમ આવી નવું

છે કે છોકરીઓને સુખારશું તોજ કાંઈ ખાસ છે, અને તેને માટે તું કહે છે તે એક રસો અને બીજો એ કે આપણે પોતે કામચો બેસાડવાની જરૂર છે. હું નવરા-શ વખતે કાંઈકની નિંદા કરવા બેસતી હોઉં તો મારી છોકરીઓ પણ એમજ સમજે કે વખત તે એમજ મળાય. જે ધરમાં શીવવાનું, ભરતનું એવું એવું કામ જાણતી હોય છે તેની છોકરીઓ પણ એવી માનતમાં વખત માળવી હોય છે એમ આપણે જોઈએ છીએ.

ગૌરી—બહેન, ત્હારામાં સાધારણ સમજ મણીજ છે; તે ઉપર જો યાનનો પર લાગ્યો હોય તો તું ત્હારા વરને, છોકરાને અને સહને અધામ દાવદો કરી શકે ત્હે શીવવા ભરવાનું કશું જ સંજવે પણ આરે કંઈ કહેવાનું છે. કેટલાક એમ સમજે છે કે ભરત શીવણમાં—માત્ર ફેસનમાં મણાય એવાં અને ખરચ કરાવે એવાં તોરણો, રાચ ઉપરના ફાસો કેનવાસનાં પતરખાં એવું એવુંજ આવે. પણ આ એક મોટી ભૂલ ખાલ છે. એવાં ખરચોથી ભરત, શીવવું એ તો પેસાડસુ જ કામ છે એવું મનાઈ જવાય છે. પણ તેમ નથી. શીવવાના કામમાં પ્રથમ ઉપયોગની બીજો તરફ ધ્યાન દેવાનું જોઈએ, જેમકે છોકરાનાં અભિલાં, રોપીઓ, કન્યા, સળીયા, કમખા, ચોળી એ સહ જો દામે શીવતાં શીખાય તો દરજ્જે કેટલા પેસા ઝોછા દેવા પડે? વળી જો શીખવાના પ્રવત્નો માટે ખાજ છીક સોંધાં યદ્ય પડ્યાં છે, કાજ કાંઈ જમડે તો સમ્વાતમાં ધરમાં પહેરવાનાં કપડાંમાં એમ ધાય તો શું યમું? પણ જો આવડે તો દરજ્જોની કપડું કાઢી મેવાની, અને પેસા દેવાની જમી તરખડ મઢી જાય. આરે શામા આવે અને ખરચ ક-રાવે તેવું કામ તો પાછળ રાખવું જોઈએ અને કામ આવે એવું કામ કરતાં શી-ખવું જોઈએ.

નહાની—હા, બહેન, એ વાત ખરી છે. મ્હને ત્હારી પાસેથી આવું આવું સાંજળી ધણું યાન અને અનુભવ મળે છે તેથી એમ યાય છે કે ત્હારી પાસેજ બેડી રફું પણ હવે આરે સાસરે જવાનો વખત યદ્ય મળે છે તેથી અત્યારે તો હું જઈશ.

ગૌરી—બહે, બહેન, ખુશીથી જા, વળી કાંઈ વખતે નિરાંતે બેઠાં હઈશું ત્યારે કાંઈ વાતો કરશું.

[નોટઃ—આ સવાદ ઉપર ઉપરથી જોતાં સારો છે પરંતુ ધ્યાન રાખી વાંચતાં જ-ણાય છે કે મણીજ અમત્યની માન્યતા રદસ્થ અને બીજાં રૂપે તેમાં સમાયેલી છે. આ સંવાદ ઉપરથી ચર્ચવા લાયક નીચેના પ્રશ્નો નીકળશે.

(૧) સારો ધર સંસાર ચલાવવા કેવી રીતે અને કેવા પ્રકારની સીધોને કેળવણી આપવી જોઈએ.

(૨) વિવાદ કરવા પહેલાં પોતાની રિયલિટી કેવી છે, પોતે વિવાદ પછી છોકરાં-ઁવાં વચેરે કંટું બનો જોજો ઢાઢવી શકે એમ છે કે કેમ, એ જોવાની અમત્ય છે કે કેમ?

(૩) કામચાંતુ સમજણ કેટલા વર્ષની ઉમરે કરવું યોગ્ય છે?

(૪) વર ક-યા વચ્ચે ઝોછામાં ઝોછો અને વધારેમાં વધારે કેટલા વર્ષનો અતર જોઈએ.

(૫). સમપણુ ધમા પછીથી તે સમ યજ્ઞાં મુખી હાલારમાં આલતા રીવાજ મુ-
જળ ધરણી સુમડાં વજેરે વર્ણેત અને રીત ભાત કરવાનો રીવાજ કામચ રાખવો કે વિ-
વાદમાં જોણા વખતે જોઈર સોના રૂપાના દામીના કે સોનુ રૂપુ આપવુ એ મોખ છે

(૬) રિધતિ અને ખચનો હીસાળ કરતાં, ઉપલા બે રસ્તામાંનો કોયે રસ્તો સહેલો
સુમમ અને કામચા કારક છે વજેરે.

આ જામતો ઉપર પોત પોતાના અભિપ્રાયની પ્રુષ્ટિમાં સવિસ્તર કારણો બતાવી લેજો
મોકલનારાઓનો આભાર માનવામાં આવશે ત ત્રી]

વિદ્વાન પુરુષોનાં બોધદાયક વચનો.

૧

વસત તિલકા—

હે આર્ય નામર મુલ્કો વિનતિ અમારી,
* * * * *
સમધી મિત્ર મદિ સખ સલા વધારો,
દુદ્ધો તણી વચન મદે ધકી ન દારો
સકલ સત્ય કરી સત્ય નિશાન કાઢો,
દાસ્યત્વ કર્મ મુકી કર્મ સ્વતંત્ર પાળો
અતે સ્વતંત્ર જનનો જલસાર થાશે,
અસાધ્ય કીર્તી વશના ગુણ તો ગણાશે.
સ્નેહે સુણી સ્વજન મિત્ર તણે સુબોધ,
મિથ્યા પરપર મદિ ન કરી વિરોધ,
ધર્મો વિવાદ વિપર્યયી તણ વિકારો,
નિષ્પક્ષપાત ધધ સત્ય વિવેક ધારો

લોજાનાથ સારાલાધ.

૨

પ્રશ્ન—આપણે ધર સસાર હવે ક્યારે બંધશિયત થશે?

ઉત્તર—જ્યારે વિદ્યા વિચારે આપણે પ્રશ્ન આપણું પોતાનું સ્વરૂપ સમજીશું
ત્યારે પરદેશી પરમર્થ વિચાર ને આપણા પરમાં ધુસ્સા છે ને જતા થશે ને
આપણા પોતાનાજ નિત્ય પ્રધના નિર્મળ સતેજ જ્ઞાન પ્રવાહે આપણાં ધર ધોવાઈ
પવિત્ર થશે, જ્યારે આપણે પ્રશ્નો અને આપણી આંધો પોત પોતાના પ્રધનાં
ઉપાસક થઈશું, ત્યારે આપણો ધરસસાર સ્વધર્મ સ્નેહે પાછો ઉત્તમ બંધશિયત ધધ
શોભશે. જ્યારે આપણી આંધો આપણી પૂર્વેની બ્રાહ્મણી, કૌત્યાણી, વૈશ્યાણી-
માંની ઉત્તમ ઉત્તમની ગુણ મૂર્તિઓનાં મંજળ દર્શન કરશે, અને વળી કટલીક તો
પોતાના દ્રષ્ટિ માર્ગનાં આધુનિક કાળની સર્વ પ્રધનાં ને સર્વ વર્ગની ઉત્તમ આંધોને

પણ સાવધાનપણે નિદાણી નેશી ત્યારે આર્થ સ્ત્રોતો પોતાની મેજા તે સતતિ દ્વારા
ઓ જાતિમાં પોતાનું સર્વેશરી હવ્યપણું (ધર્મ) ને મોટપણું (સામર્થ્ય) સ્વર
બન્ધ દાખવશે અને ત્યારેજ આર્થ શુદ્ધ સચાર ધર્મ આર્થ કામ એણે સપષ્ટ એવો
જાતમાં પ્રકાશશે

(નર્મદાશકર કવિ).

૩

એક અગ્રેય સેખાં લખે છે કે —

The new is latent in the old and the old breathes forth
through the new

આર્થ તુ નવુ જ્ઞાનામાં મર્મરૂપે ગભામેલુંજ છે અને જ્ઞાનું નવા માસ્ટરેજ મશ્વર
થાય છે એટલે કે ને આપણને નવુ નવુ લાગે છે તે પછું ફરી જ્ઞાનાંતોજ જગા
નવી રીતે પુનર્જન્મજ દોષ છે, અને તેગજ ને જ્ઞાનુ છે તેમાં નવાનાં રદરૂપે ને
ખીતે બહુ અસ્તે સમાયેલાંજ દોષ છે નવું એ જ્ઞાનાને સજીવની—અથવા
કમેા કે પુનર્જીવની—શ્રદ્ધિકા આપે છે અને નવે રૂપે ફરી અવતાર આપે છે

આ સત્ય મમનત્વ તો નવા જ્ઞાનાની સતત આસવી સમ્રાજમા કપ્પી ભયા વાદ
વિશદ અને તિરકાર કર્યો વિશેષ સચી જ્ઞાન એ નિર્વાંદ છે

બાળકોને ધર્મ બોધ.

કાલમાં ધર્મની ધમ્મસ સર્વત્ર ચાલીરહી છે કેવળ અને દૈત્યનાં જનુની બુદ્ધના નેવાંજ
વિચાર બુદ્ધ, અને વાણી બુદ્ધ, લડાઇ રવાં છે નવા જુના મનોપી માણુઓનાં મન
કેમકાઇ રવાં છે તે મને તેમ કોષ તોપણ અને પણ તરફથી એટલુંજો સ્વીકારાયું છે કે
માણુમ માત્રની જનનુકાં સર્વેશ્વર તરફ કષ્ટ કરજો છે તે કરજો મમજીને પગાલ તો
લાલ પ્રણે મને એમાપણુ રીઝ દાજ દેશે પરંતુ સમજ સૌની જુદી જુદી થાય ને
તેથી એક પારણામે ન અવાધ એવી ધાગી પાછી આવી હબી રહે છે પણ આપણે
આદિ ને કહેવાનુ છે તેમાં ઉપરના કરા સવાલ પડ્યો નહિ આપણા જાલકો આજ કાલ
ધર્મને નામે હથેરતુ નામ પણ ન ચતારતાં દોષ એવુ વખતે દેખવામાં આવે છે નાનપણુ-
થીજ હથેર તરફ પોતાની અમુક કરજ છે તે તેઓના જાણવામાં આવે તથા તેના મનમાં
સદગુણોના ખીજ શેષાય તેટલા માટે નીતિ વિચેરેનું જ્ઞાન તેમને મળે તેવી બોધદાયક
સમ્મ આપામાં વાર્તાઓ તેમને વચાવવામાં આવે તો તે અસર છાગી પર્વત બુસારોજ
નહી તેટલામાટે માતા પિતાઓ અને ધરના વડીલોને જગાગી કાલ આ વિનિતિ છે કે
પ્રજુ પ્રાર્થનાના નીચે આપેલા શ્લોક સર્વ જાળકો પ્રબલમાં હડીને કે જમવા વખતે નાહીને
કે દિવસના અમુક વખતે નિત્ય કર્મ તરીકે બોલે મુરખનીઓ તરફથી તેટલે શુધી કરજ-
યાત થાય—તો આપણે અમુક કર્મ દર્શક કરવાનુ છે, તે કર્મ ધર્મને જાગ છે માટે
અવશ્ય કરવું જોઈએ એવી દદ મનિ નેઓની થાય ને ભવિષ્યમાં ધાર્મિક જીવિત પળીજ

લાભકારક થઈ પડે. આદિ નિત્ય કર્મ આપણા શાસ્ત્રીય અર્થમાં નથી વપરાયો. તે કર્મોના અધિકાર ઉપનયન પછીજ ધાળ છે. આદિનો આર ધોમ વરચરુ બાળક થાય તેને પણ આ કર્મ કરવાની ફરજ રાખવી એવી વિનંતિ છે. કદાચ કોઈને એમ માગમે કે એવડુ નાનું બાળક શરૂન જોતી શકે નહિ તો તેના જવાબમાં કહેવું જોઈએ કે અબ્બાસુખી. ને અતર્થી શીખનાર તો મોટાના કરતાં નાના તરત શીખે છે. શુદ્ધ શીખે છે અને શાદ પણ રાખી શકે છે. આ વાત અનુભવ સિદ્ધ છે એમ પણ કહીશાય તેવી છે.

યસ્માજ્ઞાતંજગત્સર્વં યસ્મિન્નેવપ્રલીયતે ।

યેનેદંધાર્યતંચૈવ તસ્મેજ્ઞાનાત્મનેનમઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જેમાંથી જગત ઉત્પન્ન થયું છે, જેમાં સર્વ પાપ છે અને જે વડે સ્થિતિમાં રહે છે તે જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માને નમસ્કાર કરીએ છીએ. (૧)

અયસ્વસ્થાયદેવાય નિત્યાગ્રહતપામ્મને ।

ત્યક્તક્રમવિભાગાય ચૈતન્યજ્યોતિષેનમઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—સર્વેના સ્વરૂપમાં રહેતારા, નિત્ય, સર્વ પાપને દહીતારા અને અખ ડાહ્યુને કીધે જેમાં ક્રમ કે વિભાગ નથી એવા ચૈતન્યપ્રકાશરૂપ પરમાત્મ દેવને પ્રણામ કરીએ છીએ. (૨)

ત્વંનિદ્વાસૃષ્ટિકર્તાચ ત્વંવિષ્ણુઃ પરિપાલકઃ ।

ત્વંશિવઃશિવદોઽનંતઃ સર્વસંહારકારકઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ:—તમે ધર્યા છો, સૃષ્ટિ કરનાર છો, વિષ્ણુ છો, સર્વનું રક્ષણ કરનાર છો, તમે શિવ છો, કલ્યાણ કરનાર છો અને સર્વનો સંહાર કરનાર છો. (૩)

નાનારૂપવિધાતાત્વં જૂતાનાધ્યાનહેતવે ।

યેયુરૂપેણુયત્પ્રીતિ સ્તદ્રૂપંવિભર્ષિચ ॥ ૪ ॥

અર્થ:—અકોના ધ્યાનના કારણસર બિન બિન રૂપ ઉત્પન્ન કરનાર તમે છો, જે જે ભક્તની જે જે રૂપમાં પ્રીતિ હોય છે તે તે રૂપ તમે ધારણ કરો છો. (૪)

વસ્તી પત્રક.

આંધ્રિય રૂઢ અકમાં થોડો થોડો સહ પુરો કર્યા બાદ ત્યાર પછી ત્રણ મહીનામાં પમેશા ફેરફાર અનુભવવાની ખાતજા છે.

આપણા પુરા જુરા મોટા મધ્યકમાં લાંબ મરણનો ઉલ્લેખ હોઈ વસ્તી પત્રકનાં

દામો ભરાઈ આવેલ નથી તેથી પ્રથમ અંકમાં જે જોડાંમાં જોડાં આવવાની ધારણા દેતી તે પૌર પડી નથી તો પણ કમ ફરથી હાલ નીચે પ્રમાણે સમાન જોતની અવરક કમ્પ કાઢીવાડમાં છે તે આપવામાં આવે છે તેથી ઠાકરા—ઠાકરીઓનાં સત્પણ કરતી વખતે માન્યોને કેટલીક મુશ્કેલી સમાન જોત ન ગણવાને લઈ પડે તે ફર પડે, એની આશા રાખવામાં આવે છે.

જોત મુજબ હતા તેમાંથી પ્રવરણાવના વખતમાં ૬૪ રચી હતા જેમાંનાં ૪૩૭ કાઢીવાડમાં નીચેનાં ૧૭ જોત માણસ પડે છે.

૧ આવેળસ. ૨ આલખાવનસ. ૩ જોડાણસ. ૪ કાપિપ્લસ. ૫ ભારજાસ.
૬ દોડીનસ. ૭ માઆનસ. ૮ માવ્યસ. ૯ જોપાસસ. ૧૦ જોતમસ.
૧૧ ખાંડપાનસ. ૧૨ બેજ પાસસ. ૧૩ ભારહાજસ. ૧૪ વાસપાસ.
૧૫ સાડિલસ. ૧૬ સાઈવસ. ૧૭ સાઈતસ.

નીચે લખી અવરકનાં સમાન જોત છે.

અવરકો

જોત

દેસાઈ	}	આલખાવનસ.
મહેતા			
જાણ	}	જોડાણસ.
ધોમકાળા			
માર			
વજરાનની	}	કાપિપ્લસ.
બુચ			
રાણા			
ધોમકાસ			
વારા	}	ભારજાસ.
વેચ			
વેચુવ	}	માઆનસ.
અવાસીઆ			
અવાસીઆ			
હમર			
દેસાઈ			
ચોટા	}	સાડિલસ.
મોકાઈ			
વસાવડા	}	સાઈવસ.
અતાણી			
મોકાઈ			
દેસાઈ	}	સાઈવસ.
નાણી			
સવાદીઆ	}	સાઈવસ.
હાથી			

ત્રિ સાસિક.

પુસ્તક ૧.

અધ્યાય શુદ્ધ ૧૪ સાં. ૧૯૬૧.

અધ્ય ૨ જે.

પ્રાર્થના

રાજ ભેરવ—તાલ ત્રિતાલ અથવા કવાલી.

રાજ—નાં બાવાજી કનેન મોરી, કું મામરીમાં તોરી,
અથવા બજલે વારંવાર શરૂર વિગેરેનો

જપ જપ હરિ જડતા તણ કહ, જમપતિ જપવા જન જાગે.	જમપતિ ૦ જપ જપના
પ્રાત ધર્મ જમતાત પ્રસાદે, રાત ગદ્ય જમ જાગે.	જમપતિ ૧
મન વચન કર્મ કૃત કૃષ્ણની, વિદિત ત્યામ નિપિદ્ધ સ્વીકૃતની,	જમપતિ ૨
હરિ હરિ માંથી માગે.	
સત્ય ક્ષમા સંતોષ ૧ ક્ષમાર્જવ, આમિ મહેસ કનેથી માનવ,	જમપતિ ૩
સ્વધર્મમાં અનુરાગે.	
શેરકર મહિ કહરિ વાલીને, પર ધર્મ ભવાનક જાણીને,	જમપતિ ૪
વસ્ત્રમ દહ તરુ ત્યાગે.	

આ. વ. દ.

“ મહારાં સાધ જ્ઞેનને ”

(જાણના વચન આદી આપની સમી)

જાણ જ્ઞેન જોળાં સડ દસનાં, રમતાં જોળાં દેને
જ્ઞાણ માવડી જાણનાં, દેવાં રસમય રસે
એવાં સ્વર્ગ તણાં સુખડાં
જાણે સદાચ કૃત્યમાં !
મલકાવો મધુરાં મુખડાંને, મેધાં માડી જનાં !
મેઢાંથી વીરાનાં જોને, જ્ઞેનાં સાદકવાળાં !
જાડુ દળાં મળજો
માતા તાત અમી મળજો

૧ વેદ વિદિત કર્મનો ત્યામ અને વેદ નિપિદ્ધ કરેલા કર્મનો સ્વીકાર કર્યો હોય (જર્મીત કર્યા હોય) તેની ૨ (ક્ષમાર્જવ) આર્જવ=સરસ સ્વભાવ ૩ ગીતાજીમાં કહેલી

પ્રિયમયતા પરમમતા બહેનાં । મધુ । રેને સેને.

છત્રવતા છત્રવતી માત્રા, મદનશીલ યથ રહેને

પ્રભુતાની ગત સિદ્ધિએ

પ્રભુની પ્રથ સમ્પદિએ

લલિતલવરિભ

કઈ ઉચ્ચ નીતિને અનુસરવાથી નાગરત્વ સચવાય છે ?

(અનુસધાન ગત પૃષ્ઠ ૧૧ મે થી).

નીતિ શું અને અનીતિ શું, નીતિ શા માટે પાળવી ? અને અનીતિનો શા માટે ત્યાગ કરવો ? વિગેરે પ્રશ્નોનો વધારે ખુલાસો હજીનારને સહેને સુરી આવશે કે નીતિ, કર્તવ્ય, ધર્મ વિગેરે બાવનાઓ મનુષ્ય સિવાય બીજાં પ્રાણીમાં બેવામાં આવતી નથી. ત્યારે પ્રથમ તેા નીતિનો વિચાર કરનારે મનુષ્ય જીવન જોઈશે શું તે વધાર્યે સમજાવું ને-પ્રજે દેહસાકાત્ જોઈ માનવ છે કે નીતિનો વિચાર કરતાં જોઈ શું કંઈ ઉત્તરવાની જરૂર નથી કેમકે નીતિનો સમજ કેવળ બ્યવહાર સાથેજ છે પણ આપણે ઉપર કહ્યું તે ઉપર-થી સમજાવું હશે કે બ્યવહાર એ માત્ર પરમાર્થને સમજવાનું અને તેને પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન છે બ્યવહાર વધારેજીવિતે પાળીએ તેજ પરમાર્થ સિદ્ધ થાય છે બ્યવહાર-દારાજ પરમાર્થ સમજાય છે બ્યવહારમાં રહીને પાપ, અનીતિ, સ્વાર્થ વિગેરેનો આશ્રય થોડો મળેા કયા કરવો હોય તે જોઈ કહે છે કે કંઈ પરમાર્થ દશામાં કયાં હું ? પરમાર્થ દશામાં નથી એ ખૂં પણ જોતું પ્રાપ્તિષ્ઠિ ધારણ રાખશે ત્યાં સુધી એવા પામરને ખરી નીતિ કહી પણ હાય આવશે નહિ અને તેનાથી પરમાર્થ દશામાં કહી પણ આવશે નહિ. જોદિક જીવનમાંજ બધાં મુખ દુઃખ અને સામાસામની મમામિ છે એમ માનનાર મનુષ્ય જીવનને વધાર્યે રીતે સમજીએજ નથી તેથી નીતિ સમજે પણ જૂન કરે છે કેમકે મનુષ્ય-જીવનો જેણે ને ખ્યાલ બાંધેા હોય તેની નીતિ પણ તે ખ્યાલને અનુરૂપ હોય છે તેથી મનુષ્ય જીવન જોઈશે શું તેનો થોડો વિચાર આપણે કરવો નેહજો નહિજીવનાત્મક અનેક વસ્તુઓ આપણે નેહજો છીએ તે કરકને વિશ્વમાં પોત પોતાનું સ્થાન તથા આસ ઉપયોગ છે મનુષ્ય કયે સ્થાને છે તથા તેના જીવનનો શા અર્થ અથવા ઉપયોગ છે તેનો વિચાર નેજ ખારીકાથી અથવા સૂક્ષ્મ શુદ્ધિથી કરવામાં આવે તેમ તેણે કંઈ ધારણ પન કરવું અથવા કેવી નીતિ પાળવી તેની વધારે સાચી સમજ તેને મળે. વસ્તુ માત્ર-ન ખૂં સ્વસ્થ સમજીએ ત્યારેજ તેનો ખરો ઉપયોગ કરી શકીએ અને તેનાથી નેહજો સામ મળી શકે તેટલો હથ શકીએ. આપણા જીવનનું પણ તેમજ છે તત્ત્વતઃ જીવન શું છે એ જાણીએ ત્યારેજ તેનો વધાર્યે ઉપયોગ કરી શકીએ.

મનુષ્ય જીવન શું છે એ વિગે વિવિધ મતો પ્રચલિત છે અને તેથીજ તેનો શા ઉપ છે તથા તેનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તે બિં પણ મિલ મિલ મતો છે તે બધાનો વિ-સ્તાર અહિ કરવાની જરૂર નથી. પણ તેના મુખ્ય ત્રણ વર્ગ પાડી શકાય તેનો અહિ

પ્રશ્નપત્રી વિચાર કરશું એક વર્તે એમ માને છે કે જડ તત્ત્વોનાં સંમેશનથી સરીરમાં
જીવનામની શક્તિ પામ્યા યાજ છે અને એ તત્ત્વો વિખૂંડ પડે ત્યારે એ શક્તિનો સર્જ
યાજ છે તેમની નીતિ પણ આ મતને અનુસરે છે. તેઓ તાસ્તિકશિરોમણિ આ-
પોક્તી પેટે એમ માને છે કે "છીએ ત્યાં સુધી સુખેથી રહેવું અને કરજ કરીને પણ
ધી ધીવું કમકે જળીને ભરમ થઇ જાયેલાં સરીરને પાછું આવવાનો સંભવ ક્યાંથી?"
આત્મ, પીત્ત, અને બીજાં વિષયમુખીને મને તે પ્રધારે ગોમતનાં એકલામાંજ તેમના
સુખની અવધિ છે 'મારે તેની તરવાર' એમ તેઓ માને છે પોતાને કાંઈ પણ
રીતે સુખ થતું હોય તો બીજાં જોને અનીતિ કહે છે તે ખુશીથી કરી એમ તેમનાં મન
હોય છે એવી વિચારે કુઠો કરવાં હોય તો ખુશીથી કરવાં પણ તે એવી ખુશીથી કે
આપણે પકાડાઈ ન જઈએ એમ તેમને સૂઝે છે બીજાં વર્ગનાં માણસો એમ માને છે કે
મનુષ્ય તથા જ સૃષ્ટિમાં વસે છે તેનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન તેને મળી શકે તેમ નથી. તેઓ કેટ-
લાં વિષયોને કેષકોશિમાં અને કેટલાંકને અજેષકોશિમાં ગણે છે, એટલે કે જીવ, જમત, ધર્મ,
જાત, જીવન, જન્મ, પુનર્જન્મ, સ્વર્ગ, નરક વિગેરેનું જોક્ષ જ્ઞાન મનુષ્યને ન મળી
શકે એ મતનો તેઓ આધાર કરે છે તેઓનાં કેટલાંક એમ કહે છે કે ધર્મ કે અન્ય
જન્મ દો કે ન હોય પણ આપણો અંતર્યામી જોને સાઈ મળેલો હોય તે કરવું અને કેટલાંક
એટલું પણ માનતા નથી. શ્રીમત્ વર્ગનાં લોકો કેટલાંક સજા કરણો દર્શાવીને કહે છે કે
જડ તત્ત્વોથીજ મધી વાતનો ખુલાસો થતો નથી, મરણોત્તર દશ અથવા મરણ પછી
પણ જીવન છે તે આ જીવનનું અનુસંધાન છે, વિશ્વ એક પરમ રમણીય રાજા છે અને
જાણનાં ધોરણોની પેટે આ જીવન પોતાની ઉચ્ચતર જીવનનું માત્ર સાધન છે, અને પોતેજ
અર્થમ્ દર્શક નથી. તેઓ એમ માને છે કે આ જીવનમાંજ મધ્યાં સુખ દુઃખાત્મક
અનુભવોની સમાધિ પતીજ નોંધએ એમ નથી. આપણે નાગરો આ શ્રીમત્ વર્ગમાં
છીએ તેથી આ શ્રીમત્ મત વિશે વિશ્લેષ વિવેચન કરીને તે પરથી કેવી નીતિ રજિત યાજ
છે તેનો વિચાર કરશું

મનુષ્ય માત્રને સુખ નોંધએછીએ. પણ સુખ એટલે શું તેનો સર્વને એકજ નિશ્ચય
નથી. સુખનું ધર્મમાન્ય એક સ્વરૂપ નથી એકને સુખ લાગે છે તે બીજાને નથી
જામતું અમુક અનુભવના કે વિદ્યારનું અમુક સમય સુધી સેવન કર્યું પછી, અમુક સ્થિતિ-
માં જીવન કેટલોક સમય માળ્યા પછી, અમુક પ્રાસંગિક વિષયનું પરિશીલન અમુક વખત
કર્યા પછી, માણસને તેમાં આમજા નેરસો અનન્ય આવડો નથી તે તે આધાર વિદ્યાર,
સ્થિતિ, વિષય વિગેરેથી પોતાને જો મોતવવાનું, અનુભવવાનું, કે શીખવાનું હોય તે ગોમ-
તી, અનુભવી, કે શીખીને તેને કંઈ નહું લેવાની ઇચ્છા યાજ છે વળી કેટલાંક વર્ગ પછી
તે નહું પણ મમતુ નથી. એમ તેની માનસિક સ્થિતિ જદાલાવીજ લય છે અને તેથી
જોને પોતે એક દિગ્ધ સુખ માનતો તેનેજ બિહારે છે જોગ જગર એક પુષ્પમાંથી જો
દશે રસ હોય તેટલો મૂતી લે એટલે નવાં પુષ્પજર એકે અને તે નવાં પુષ્પજર તન્મય
જાના પછી એને પણ તણ કે અને એવી રીતે દરેક પુષ્પની જાતિ, તેની કામગીરી, તેનું
ચારમ, તેની મધુરતા વિગેરે અનુભવી લે એટલે વળી કાંઈ જુની જાતિનાં પુષ્પનો આદ
ગત મેજરવા તરફ યાજ એવીજ રીતે મનુષ્યનું પણ છે આનાદિ કાળથી વહેતી આ

તી છવનસદરી ક્યા વિરામથી એનું તે ત્રિવાસને જ્ઞાન નથી રહેતું પણ તે સુખ સુખ, સુખ, એમ રહ્યા કરતો હોય છે. કેટલાક વાચનારને વખતે શકા થશે કે અનાદિ કાળથી છવનસદરી વજા કરે છે એનું કાંઈ પ્રમાણ તો આપ્યું નહિ. આ સધુ સેવકો એટલો વિસ્તાર થઈ શકે તેમ નથી. તેથી સુઘ વાચકને વિચારિ છે કે ત્રિવિધ પર પોતે યોગ્ય મનન કરતું એટલે જ્ઞાતી થતી મહાત્મા નિવારણ થશે. અહિં એટલું સમજાવતો જસ છે કે “ જ્ઞાતો જોગ્યું, દલ જ્ઞાતી કષ્ટ અધિક હોય તો શી ” એમ જ્યાં સુધી આપણા મનમાં થયા કરે છે ત્યાં સુધી આપણે જે નોંધએછીએ તે મળ્યું નથી અથવા બીજી રીતે એજ વાત કહીએ તો આપણાં જ્ઞાને વસ્તુ માત્રનાં ખરાં સ્વરૂપને આપણે સમજ્યા નથી. આપણી જોડી કલ્પના અને કૃતકો આપણે પરમ સત્યથી દૂર રાખે છે. એ પરમ સત્ય શું તે આપણે દાઘ દલ સામું નથી. એ પરમ સત્યને પરમ સુખ કહ્યો, સામ્ય કહ્યો, પરમેશ્વર કહ્યો અથવાનો બીજાજીવનમાં જેને અચાત સમ્પન્ના (Unknowing ignorance) કહે છે તે કહ્યો. આપણે સર્વે એ અચાત સમ્પન્ના શોધી શકવાનો દાખલો મળવા મેળી ગયા હોય. નેટકીવાર દિશાગમાં બૃહ આવશે એટકીવાર કરી કરીને મળવો પડશે. દાખલાનો મેળ મળે નહિ, સાચો જવાબ આવે નહિ તો સુધી દુઃખ થયા કરશે. દુઃખ એ આ પ્રમાણે દાખલા મળવાની ખરી રીતિનાં અચાનક પરિણામ છે. ત્યારે અચાનક એમ જ્ઞાતી છે. પરમ સત્યને—પરમ સુખ અથવા પરમેશ્વરને—પામવાને જે સત્ય માંડો છે તેનું અનુસરણ એજ શુદ્ધ નીતિનું અનુમરણ છે એમ સમજવાનું છે. પરમ સત્યને અપમેય પ્રદાસવાન સર્વ કહીએ તો સત્ય, કારણે વિચેરે નીતિનાં જૂઠાં જૂઠાં જ્ઞાને એ સર્વનાં ફિરલો કહી શકાય. એ સર્વ બધું ઉચ્ચ છે. આપણે ત્રીજે હોય. તેની જ્ઞાને આપણી વચમાં ફિરલો છે. ફિરલોને એક છેડે સર્વ જ્ઞાને બીજે છેડે આપણે હોય. એ ફિરલો રાજ્યને પકડીને આપણે સર્વ સુધી ચડી જવાનું છે. સર્વને પ્રમથું એટલે રજ્યજોતી જરૂર નહિ રહે. આપણાં અવ્યવસ્થિત છવનને વ્યવસ્થા અર્પનાર આ ફિરલો છે. સર્વ વ્યવસ્થા કરવાનો મુલ્ય પરાવે છે એમ નથી પણ વ્યવસ્થા રૂપજ છે. શુદ્ધ કે નીતિવાળો નથી પણ શુદ્ધિ અથવા નીતિ છે. નીતિ છે એમ કહેવા કરતાં શુદ્ધિ છે એમ કહેવું વાગ્યું છે કેમકે નીતિ રાજ્ય આપણાં એટલે મનુષ્યનાં છવનને સાચું પડે છે.

ઉપર જે પરમ સુખની વાત કરી ગયા તેનું ખરું સ્વરૂપ શું છે તે દાઘ આપણાંથી ન સમજી શકાય એ ખરું પણ ઉપર જનાવેલ રસ્તે ચાલવાથીજ ને આપણી પાસે આવીને ઉચ્ચ રહેશે એટલું સમજાવ તો દાઘ માટે જસ છે. એટલું સમજાવ તો છવનનો કાંઈ ઉદ્દેશ છે એ જ્ઞાને આપણે જાણેલાં સુખનાં સ્વરૂપમાં ફેરફાર થવાનું કરે છે ને વિષે જરા ઉડે વિચાર કરતાં છવનને કાંઈ ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ એ પ્રતીતિ દલ થશે. આ એક જ્ઞાતી અંદર એ દિશાએ આપણાં કેટલા જ્ઞાન થઈ ગયા ? વિમુત્તિ ! વિમુત્તિ ! વિમુત્તિ ! સરીરનાં પરમાણુઓ કેટલેક વર્ષે છેક મદયાઈ જાય છે તે તો શી પણ આપણાં ત્રિવાસે પણ કેટલી જાંધી વાર મદયાઈ ગયા ? આ બધું પામ છે તેજા માટે ? જ્ઞાન વિહાર થયા કરે છે તેનું કારણ શું ? એ વિહારની તોપ મેનાર એટલે કે એ સર્વ વિહારનો સાક્ષી પણ પોતે વિહાર ન પામનાર એવો આત્મા છે એમ આપણે માનીએ

હિંમે નેપાંતરે આપણે જાણે જનોને આ વિશ્વની આપણ રચનામાં જે સુરક્ષતા, જે પરમ રમણીયતા, જે તુલ્યતા આપવા તો જે સાર્થકતાનું દર્શન થયું છે તેવું બીજાઓને થયું નથી. જડ પદાર્થ વિજ્ઞાન સંજ્ઞાની દરેક સામાના અભ્યુદય કરનારને કુદરતમાં જડ હોવાથી જે એમ કહેવું પડે છે અને જડ વિશ્વના બેધારણમાંજ તેઓ મોહ પામી રહ્યા છે. એવન સંદિગ્ધ તેઓ કેવળ અભ્યુદય છે, નહિ તે બીજાઓ અને સાંપ્રદાયિક વિચારે શાસ્ત્રમાં જેમ તેઓ અનેક પ્રમાણ દર્શન કરે છે તેમજ તેથી હજારો અણી બુદ્ધિઓનું માનવ જીવન શાસ્ત્રમાં તેઓ દર્શન કરી શકત

જીવનને હરેશ છે એ વાતને હજી વધારે સ્પષ્ટ કરીએ. કેમકે જે હરેશને અનુભવી નેજ આપણી નીતિનું ધારણ નષ્ટનું નોંધએ. પ્રિય વાંચનાર ! આપણી પાસે આવી આગતના પ્રજ્ઞાની દરી આપવાને હાથ પ્રયોગમાળામાં વપરાતાં યંત્રો નથી પણ એ યંત્રોનો સંપાદનાર જે આત્મા તે આપણા સર્વમાં મેલો છે. એના પ્રજ્ઞામાં બીજા સર્વ પ્રજ્ઞાની આત્મા છે. તેથી જે વરેજ પ્રયોગ કરી જે ઉપર કશું ને પ્રમાણે તે અનુભવ સેવે તેનો આસ્થા જાણ છે તેમાં તને કાંઈ હરેશ. હેતુ કે અર્થ રહેલ છે એમ જાણ થાય છે ! તને જામ કોણ જાણે છે ? કુદરત અસાધે છે કે તે પોતે આપે છે ? કુદરત તને અવારવી દોષ કે તે પોતે આપેલો દોષ એ જાણે તો કીક પણ તે વિચાર, પુરસ્કાર મતિ કરે છે કે એમને એમ અથવા આધ્યાત્મિક માફક ? તારા વિચારો, ઇચ્છાઓ, હિતો અને જાતીય વિચારોને જાણવાર તે સર્વથી વિકલપણ જેવી કોઈ બીજી સક્તિ તને જાણાય છે કે નહિ ? આગળ ઘોડો જનો દોષ ને પાછળ લાકડી ઉપાધીને અથવા આંતરગી ધીરની આમ આલ, આમ આલ એમ કહીને આસ્થા આવનાર માણસ જનો દોષ તેમજ તારા વિચાર, તારી ઇચ્છા, તારી હિતો અને જાતીય વિચારોનો સુખ આસ્થા જાણ છે તેની પાછળ તેમને દોષનાર, તેમને હાકનાર, તેમનામાં અવરથા કરનાર એવી કોઈ સક્તિ તારામાં છે એમ તે જાણે શકે છે ? એ સક્તિ દોષ તો ને તે જ છે, ક્યાંથી આવી વિચારે પ્રયોગનો તે વિચાર ક્યાં છે ? એ સક્તિને હાથપણ, રક્ષક, પ્રેરક, અવરથા કરી આપનાર, વિવેક વિચારે શબ્દો કીક લાગુ પડશે કે અથ સક્તિ, જડ સક્તિ, અધ્યાત્મિક માફક આડી અવગી જડ આડમાં પાડનાર સક્તિ એવાં નામ લાગુ પાડી શકાશે ? વિષુત્તુ અનુભવ, ધ્વનિ, પ્રજ્ઞા વિચારે જડ શાસ્ત્રની અથ સક્તિમાં જ્ઞાન કે સમજ કે સારાસારને વિવેક રહેશે દોષ એમ તે જાણી શકે છે ? પ્રિય વાંચનાર ! આ વિષય ઉતારણથી ન વાંચી જતાં મારી સાથે વાત કરતો હો તેમ ધીમે ધીમે વાંચને કારણ કે શબ્દો મિચારા લગડા છે. આ વિષય શબ્દોથી સમજાવી શકાય તેમ નથી. તેથી જાગૃક તોતડુ બોલે તેમ આરા મનમાં જે આવે તે કું શબ્દોના પ્રયત્ન કરે છે. જ્ઞાન કહે કે સમજ કહે, નિષ્કમ કહે કે અવરથા કહે, અર્થ કહે કે હેતુ કહે, આપણે શબ્દ આટલું જ નહિ. એ શબ્દોમાં જે અર્થ સમાવેલ છે તે જડ અથવા અથ તત્ત્વનો ધર્મ નજ દોષ શકે. તે ધણી વખત એમ બોલેલો દોષના કે મને તો કુદરતે જનાવેલ છે, હજારે નથી જનાવેલ. તેથી મારી સમજ સક્તિ કે વિવેક સક્તિ કે મારી જ્ઞાન—મારામાં રહેલ બહુવાનો ધર્મ—એ ધણ મને કુદરતે જાણે છે. જે તે એમ કહેતો દોષના તો તને કુદરતને એક વિચારણ પણ સમાવ્યા વિના નહિ આત્મ દોષ. તે ધણી વખત કહેતો દોષના કે કુદરત જડ ગાંઠી

છે હો ! આપણે ઉપર ને મનુષ્યના મજુ વર્ગે પાડી મવા જીએ તેમાંના, ખીજા વર્ગના મતના એક જાનુયાળી જાએ લેખના પુસ્તકમાં મારા વાંચવામાં આવ્યું હતું કે કુદરતે આપણને આલો જન્મ શા માટે આપે અને તે આપણને ક્યાં લઈ જવાની છે અને આ મધી રચનાનાં શાં શાં કારણો છે તે કુદરત પોતે જ જાણે ! કુદરત કહે કે ઇશ્વર કહ્યું તેમાં મારે તકરાર નથી કેમકે સમજા મારે તકરાર કરવી એ મોટી ભૂલ છે પણ કુદરતને કાઢી કઢીશ અને જરૂર પણ કઢીશ ત્યારે તો મારે તકરાર થશે ત્યારે જ મારી અને પથ્થરને કેમ ડાક્યા કહેના નથી ? તને તે જાદુ કામ આવતાં હોય તો જાદુ સાચું કહે પણ ડાક્યા કહેનાં એમાં પણ ભૂલ નથી ?

જાણ સહિ અમુક નિવર્તો પ્રમાણે ચાલે છે તે ખૂં પણ એ નિવર્તો એકસે શું એ વાત ને સ્પષ્ટ સમજાય તો મનુષ્ય જીવન એ પણ કેવળ અંધ સંક્રિયો નિવર્તો નથી તે પણ સમજાય જાય જાણ સહિમાં જોઈએ તો અમુક નિવર્તો પ્રમાણે મદો મતિ કરી રહ્યા છે તેથી અમુક વિચારો મદલુ થાય છે તે આપણે જાણથી જાણીએ જીએ અને અમુક નિવર્તો પ્રમાણે વનસ્પતિ ઉગે છે, ફલિ પામે છે, અને મરી જાય છે, આ પ્રમાણે જાણ સહિમાં નિવર્તન સામાન્ય વર્ગે છે આપણું શરીર રીત અને માનસિક નિધારણ પણ એવા જ નિવર્તોને વશ છે આપણે કંઈ સહિમાં જાદુ નથી કે આપણા જીવનને પણ અમુક નિવર્તો લાગુ ન પડી શકે. જાદુની સહિમાં કુદરત જરા પણ અવ્યવસ્થા રહેવા દેતી નથી. વિશ્વવ્યાપાર જરાજર નિવર્તિત રીતે ચાલે છે જાણ સહિમાં ને નિવાસક સંક્રિય વર્તી રહી છે તેનું પ્રતિનિધિ આપણામાં પણ પડે છે અમુક જાદુ અને અમુક વિદ્યારથી આપણા શરીર ઉપર અમુક અસર થાય છે, અમુક વિચારો અને અમુક સમર્થો મન ઉપર પણ અમુક અસર થાય છે. નિવર્તોનાં જાન થાય તો શિક્ષા થાય છે શારીરિક નિવર્તો તોડવાથી વેદના અને રાજ થાય છે અને મનને આશય રાખવાને મારે ને નિવર્તો છે તેનો જાન કરવાથી પચાતાપ થાય છે રાજ અને પચાતાપ અમુક નિવર્તોનાં જાન થશે છે એમ આપણને સમજવન હરે છે અમુક તત્ત્વ શરીરમાં પ્રાપ્ત નહિ કરવા જોઈએ જીએ ને કરીએ તો કુદરત સાચી થાય છે નિવર્તો તોડીએ જીએ કે જાણ નિવર્તો વર્તે છે વખતથી પેદા ન જોઈતું હોય તેને દેહી કાઢે છે વિરચન દ્વારા આંતરકર્મમાં વિચાર થઈ પડેલ વસ્તુને જાદુ દેહી દે છે અને કાચ સોદી સુધી ફલિત તત્ત્વ પદોમાં હોય તો ગુપ્ત વિચાર રાજો દ્વારા કુદરત આપણને દોષથી મુક્ત કરે છે એમ પ્રમાણે કોઈના ઉપર વિના કારણે કોઈ કંઈએ અથવા કોઈને અન્યાય આપીએ તો પચાતાપ દ્વારા આપણા અવ્યવસ્થિત અથવા રાજી થયેલ ચિત્તનું કુદરત પાછું સંસોધન કરે છે. આ પ્રમાણે રાજ અને પચાતાપ આપણને કુખ દેતાં નથી પણ આપણા પરમ ઝોળીયાં છે.

અમુક

વિ. કુર્લકજી દેવારાઈ

શ્રી વિભાગ.

એક સુવાદ.

ભાગીરથી—મહો, નર્મદા, આજ તો ચણે દ્યારે જેખાં ધીરથી આવે છે કે ક્યાંય નહાર મળે હતું ?

• નર્મદા—હા, એવું થયું હતું, મારા મામાજીના દિશાની વડુને દિશીરીયા આવે છે એમ સાંભળ્યું એટલે ખજર કદાહરા મઠ હતી

• ભાગીરથી—મારે ચઢતી વડુને પણ એજ રોમ સમજાય છે હાલમાં એમેર આ રોમ બહુ પ્રસરતો જોવામાં આવે છે; પ્રથમ તો આવા રોગનું નામ પણ ક્યાંય ન દોતું હાલતરે આજ યથા તે રોમ પણ નવા નવા થયા મોંઘ્યા. (આમ એસે છે દરબાન દિશા આવે છે—)

હન્દિરા—શું, કાકી, કાકીશયુ ને રોમનું શું છે ?

ભાગીરથી—નર્મદા, કાકીરની અને નવાં જમાનાની વચ્ચે હન્દિરા આવી, હવે આપણે યુમાં થઈ જઈ પડી

હન્દિરા—કાકી, નવા જમાનાની ક્ષીને અને કાકીની દોષ તો મને પણ હું એવું શું કહું છું કે તે તમને ન મને ? કાકી નવા જમાનામાં જન્મ યોગે અને તેમાં હજારો અને મોટાં યથા તેનો તો શું ઉપાન ? ખરું કે નહિ ? નર્મદા એવ ?

નર્મદા—હાસો.

હન્દિરા—શું, કાકી, કહો તો ખરા કાકીશયુ શું કહેતાં હતાં તે

ભાગીરથી—એ તો દિશીરીયા હંમજી આરે મેર બહુ યામ છે તેથી હું એમ કહેતાં હતી કે હાલતરે આજ યથા ને રોમ પણ દિવસે દિવસે વધ્યા.

હન્દિરા—કાકી, તમે વળી કહેસો કે નવા જમાનાની અતિશય મોટી—પણ, કહો નેહએ એમાં કાકીશયો શો રોય

નર્મદા—માગીરથી, એતો હન્દિરા ખરું કહે છે, એમાં કાકીરનો શો રોય ?

ભાગીરથી—જુઓ, નર્મદા, તમે પણ એને મારે બેસી એવાં કે ?

નર્મદા—સાચુ બાએ તે તો મહેતુજ નેહએ ને ?

ભાગીરથી—કી, ન્દેન, ત્યારે હું બૂલી ખીલું શું ? રોય કાકીરનો નહિ ત્યારે કોનો એ તો તું કીશ કે નહિ ?

હન્દિરા—એ કહેવાનું મ્હારું મામ ? ખોટું ન સમાયે તો કહું

ભાગીરથી—મને, મેરા, મુએથી કહે.

હન્દિરા—કહું ત્યારે ? રોય આપણે ચોતાનો ખીજે કાપનો નહિ, સમજ્યાં ?

ભાગીરથી—આપણે રોય સાનો ? આપણે કંઈ એ રોમ કરવા મળે હતાં ?

હન્દિરા—ને એ રોમ યથાને આપણે કાચણે આખાં દોષ તો તે આપણેજ કમો કહેવાય કે નહિ ? અને હો રોય આપણેજ કે નહિ ?

ભાગીરથી—હા, પણ આપણે ક્યાં કાચો આપ્યા છે ?
 ઇન્દિરા—ત્યારે કાચો ગણાવું ? ઘણું છે, કંટાળા નહિ હો. નર્મદા બ્લેન ?
 નર્મદા—ના, બ્લેન, નહિ કંટાળુ, મને ત્હારી વાતો સાંભળવાનું બહુ મન થાય છે
 ઇન્દિરા—ત્યારે જુઓ, આ રામ માનસિક અને તેથી શારીરિક નબળાઈથી થાય
 છે, આપણે ડાકરાંઓને નાના વરાલીએ, પરણાવીએ, અને દહી બજુવા
 હોય ત્યાં બજુતરના બોળ ઉપરાંત આ સસર્ગથી થતી નબળાઈનું કારણ
 આપીએ, તેથી અભ્યાસનું મૂળ સાધન—એકાગ્રચિત્તિ, શાંત સંનિવિ વિગેરે
 માં ખસેલ પદોએ એટલુંજ નહિ પરંતુ એટલી નાની ઉમરનાં વર વઢૂથી
 જે સતતિ થાય તે મન અને શરીરમાં નબળાઈ થાય એ ખરું કે નહિ ?
 નર્મદા બેન ?

નર્મદા—હા, એ તો ખરું.

ભાગીરથી—પણ ડાકરાંઓ નાનાં કંઈ દાસના જમાનામાંજ પરણે છે એમ નથી,
 પ્રથમ પણ પરણતાં, આ અમારા વખતનાંને કાંઈને કેમ દિલ્હીરીયા
 નથી થતું ? અમારી દેહીનાંને જુઓ—છે કાંઈને એ રામ ?

ઇન્દિરા—પણ કાફી, જમાનાની સ્થિતિમાં બજો ફેર છે પ્રથમ ડાકરાંઓને પર-
 જાવનાં વહેલાં પણ તેની સાથેજ બજુવા બજુવાની ચિંતા થોડી હતી
 અને રહેણી કરણી ચાલી દોવાથી શરીર સંપત્તિ સારી હતી હાલ તોકર
 રાખવાની ફેસન વધારી ધરનું કામ કરવામાં શરીરને મજાતી કસરત બંધ
 થઈ છે, તથા જમાના પ્રમાણે સ્ત્રીઓનું વાંચવા મંખવા, ભરવા શુધવા
 અને એવા બેકાં બેકાં થાય એવા ઉચોત્તર વલણ થતું જાય છે તેની
 સાથે જ સોફા ઉપરથી આપણે એવાં કામ કરવાને શખસો લઈએ છીએ
 તેમનોજ શખસો કરવા દરવાખાં અને કસરતમાં સોફા સાંજને બંધને મેળા
 નથી અને બીજી તરફથી જુનો ધરનું કામ કરવાનો સ્વાભાવ બંધ થતો
 જાય છે તેથી સ્ત્રીઓનાં શરીર અને મોં પીળાં, માથોની, કડની, અને
 પ્રસ્ર વગેરે રોગોની બાધ અને પરિણામમાં દિલ્હીરીયાં જેવા રોગો.
 બીજાઓનાં શખસો લઈએ છીએ ત્યારે આપણે એમ વિચાર નથી કરતા
 કે તે લઈએ તો સંપૂર્ણ રીતે સેવા જોઈએ, નહિ તો દંસની માલ સેવા
 જતાં કામગાની પણ જાય છે કુરોપીયન પ્રગતની માફક ગાંધવા બખવા,
 ભરવા શુધવા અને એવા બીજા બેકાં બેકાંમાં પડીએ તો તેમની માફક
 કરી દરીને કસરત પણ સેવી જોઈએ કે નેથી અનાજ પચે, અને તન્દુ-
 રસ્તી સારી રહે એમ કરવામાં સોફા સાંજની બીક સાંજની દોખ તો બી-
 જો રસ્તો પણ ખુશી છે કે પરનું કામ કરવું 'પણ આ તો જન્મે
 જાય છે.

ભાગીરથી—ત્યારે કામ કરવું જોઈએ એ તો તું પણ કહે છે ને ?

ઇન્દિરા—હાસો, પ્રથમ રોગો નહિ થતા તેનું કારણ એજ હતું—સધારમાં વસોણું,
 ડાહ્ય વાધીદુ, દરણું, પાણી, પરમાં સાકરચુક, એ બધું હાથેજ કરતાં એ

“કેહતી કસરત આપતું ? કહાચ રિયતિ સારી હોય તો આગળ જમાના-
માં હાજી વામીદું વજેરે કામ કરવા કાઢને જરૂર નહિ, તેવાં બૈશંજો
સાથે મળી ધરમાં વાતો કરવાને બદલે સજ સાથે મળી હેટે આવેલાં
મંદીરોએ હર્ષન કરવા જઈ કસરત સે પણ રિયતિ પહેલતી ન હોય તેવાં
પણ આજ પાણી રજામાં સરમ સમજવા લાગ્યા છે એ ખરેખર શામ-
નીય છે વરને કુંડા પથાર મળતો હોય અને વહુને ચાકર વિના ન
ચાલે આ કેવું ? રિયતિ પહેલતી ન હોય તો પછી લોકોની વાતથી
કરતું એ પણ મૂર્ખાઈ નહિ તો બીજું શું ?

નર્મદા—જેન, તારું કહેવું બધાયે છે; આ તો ઉઘટી શરીર ખરબી, રામને આ-
મ તણુ, અને વળી પૈસાની ખરાબી—મધી રીતે ગુફસાન

લાગોરથી—જેવું, નર્મદા, આ હન્દિરા મધી વાત કેવી સમજાને કરે છે ? કુંડામાં
એણે મધુર કહી દીધું કે શરીર સપતિને મારે શું શું ઉપાય કરવા,
અને તે ઉપાયો લેવાય તો રામનું નામ પણ પામે ન આવે આપણે
તો એકદંત્ર સમજ્યાં કે હાકરાઓને વહેલાં રામલા રામલી ન રમાડીએ
અને મરવું કામ કરવામાં સરમ ન રાખીએ તો રામ થાયજ નહિ
ખરૂંને હન્દિરા ? તે એમજ કહ્યું ને.

હન્દિરા—હા, મારી એજ, તમે પણ સમજી શો હો.

લાગોરથી—તારા જેવી બનિજી હોઈનેઓ, મારા અમારા જેવાં તો હાકરાને
રોય મારે, ખરૂં કે નહિ, નર્મદા ?

નર્મદા—જાસ્તો. હન્દિરા, ચાલો આપણે જઈશું ને, સોજ પડી મઠ

હન્દિરા—હા, ચાલો, તમે પણ રીક કાઢીને મારે વખાણ કરવા બેસી મના—હો.

લાગોરથી—એ આવળે નર્મદા—તું પણ હન્દિરા (ગળપ છે)

શ્રી બોધ.

(પ્રથમ ચાંદનો. ... એ હમમાં).

સખીઓ નિજ નિજ નીતિ ધર્મ સદા સંભાળીયે રે

પરમ પવિત્ર પતિવ્રત પદકુળ કરી પરિધાન;

સાસુ સસરા માત પિતાની સેવા સાચવો રે,

ભાવ સહિત ભક્તિપી નિત્ય મંત્રપે ભજવાન;

એવા ઉત્તમ મુકુટી વ્રમજ સુકુળ અજ્ઞાણીયે રે

૨૧.

નજરે નજર ન જોડીયે નાચ વિના નર માથ,

પર નરને નવ આપીયે તાલી દાયો દાપ.

દસનુ, રમનું, જમનું એકાંતે નવ બેસનું રે,

પતિ વીણ પતિના પણ સદ્ બિભોની સમય

એવા—૧.

નાથ વિના કરવી નહીં વિનોદ કીડા વાત,
 વિશે વિરહ ન વર્તે, બસે જ્ઞાત કે જ્ઞાત
 જ્ઞાતની જાણ પડે નહીં સુધરી સદ્ આચારથી રે,
 નિર્લજ્જ નહ અઠની સોગત તળવી સુખન

એવા—૨.

કહિ કહરપ કુખડો નિર્ધન નિર્લજ્જ કાપ,
 મુતિ સિદ્ધ પતિત પતિ મળે એ સર્વોને સુરરામ.
 જોડી પમ જાગુડે દ્રષ્ટી જાપું જોડીયે રે,
 સુખ કર સાચવીયે સદુ સાચે સ પ સવાય.

એવા—૩.

હવે સ્વરે ન હમરતું, મુકીને મરીયાદ,
 કુલિન ખેલે કરવો નહીં વડીલથી વિવાદ
 ચચલ તાસે ચઠક મઠક ચતુરા નવ આલીયે રે,
 સિવ સુત કેશવની શીખામણુ અતરમાદ.

એવા—૪.

વિદ્વાન પુરુષોનાં બોધ હાયક વચનો

(૧)

મનદર છંદ

કુળનું કે માળપણું જાણ છે કુસંગ સાથે,
 સ પ સાચે સમૃદ્ધિ સદા વિદ્યાય યાચ છે,
 સિદ્ધિ અને શુદ્ધિ જાને આવે છે હોળ સાથે,
 જાણસ સંપાને તો હરિદ્રતા રેખાય છે,
 કે જુસાર્ધ સાથે સગ લખને છે અપજ્જસ,
 જસ તો હૃદયરતાથી સાથે તપી જાય છે,
 વ્યુદ સાથે અવિશ્વાસ આવે દલપત કહે,
 સત્મ, સૌથે સાહુકારી બહુધા બધાય છે.

કવિ દસપ્રતાપ, દલપત કાવ્યપદ. ૨૮૬.

(૨)

ધર્મનો ઉત્તર્ય એ હોલ આર્કની. પ્રકૃત સત્વ શુદ્ધિનો, તો હવે કઈની મેળતા તથા
 તેનો અજ્ઞાસ પણ તેને જાનુસરતો હોવો જોઈએ. હજી શુદ્ધિ નિર્મળ નથી મારે તેને
 સુદ્ધ કરવી અને જાણી પદિત કર્મનો જારબ કરવો. ધર્મ જન્મ, સ્વધર્મ કે જાણ પર લોકમાં
 તથા અજ્ઞાન લોકમાં અને પર ધર્મ વિનાશ, એ સમનો આદર જાણ મહા મહાજાણ પવો.
 જોઈએ—જેન ઉપાય આર્થિકતાને અર્થે પહેલો છે

નર્મદાશાંકર, ધર્મ વિચાર પા. ૫૨.

(૩)

દરેક પંડિતના મનમાં નીચે પ્રમાણે વિચાર આવે છે—

મારી આસપાસ આ અવસા બીજા જાગતો. ઉપર મારાથી મિત્ર, અભિપ્રાય પારણ કરવાવાળા પુરુષો વધ્યા છે; વળા પ્રસંગોમાં તરત વિરુદ્ધ અને બાહ્યીયુ પ્રસંગોમાં કેટલેક દરજ્જે વિરુદ્ધ મતવાળા છે. મારી રેઠે દરેકને ખાતરી છે કે પોત પોતાનો મત બરો છે તેઓમાંના ઘણાં મેરી ગુણિવાળા છે અને મને તેવી પાત્રી મારી દોષ દોષણ મારે કષ્ટ કરવું જોઈએ કે તેમાંના કેટલાએક મારા સમ્મત છે, વળતે મારાથી અડિયાતા પણ દોષ, એ કે આપણામાંના દરેક ધારે છે કે હું બરો છું પરંતુ મોરે કહેવું જોઈએ કે આપણામાંના બધા બરા બરા જાણતા મતવાળા છે તે જુદા જાણતામાંનો એક હું કેમ ન હોઉં? હું બધા કહી છું એવો સંભવ છે એમ હું મારી જાનો નથી પરંતુ તેથી શું? કેમકે આપણામાંના ઘણા બધા બરા બરા જાણતા મતવાળા હોય. જ્યાં આપણે જુદા કરીએ છીએ એમ ધારવાને અસંકલિતવાનું જોઈએ. અપ્પ છે ત્યારે મોશ પોતા પર બરોસો રાખતો એ શું અપ્રમાદ નહીં?

દર્બરે સ્પેન્સર એસેસ, વા ૩ જી પા ૪૮.

રિવાજ.

વેદઃ સ્મૃતિઃ સદાચારઃ સ્વસ્ય ચ પ્રિય માત્મનઃ ।

एतच्चतुर्विध्यमाहुः साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् ॥

મનુસ્મૃતિઃ । અ૦ ૨ । ૧૨

यत्र श्रुतिस्मृति वाक्यानि न सन्ति शिष्टाश्च धर्म-

बुद्ध्याऽनुतिष्ठन्ति तदपि वैदिकवत् प्रतिपत्तव्यम्

यया विवाहादौ कंकणधारणादि मांगालिकत्वेन यत्

.. क्रियते ॥ मेधातिथिः ॥ वाचस्पत्य પા. ૬૨૧.

ભાવાર્થઃ—

૧. વેદ, શ્રુતિ, સદાચાર, અત્મ-સંવૃદ્ધિ, આચાર, સાક્ષાત્ ધર્મનાં લક્ષણ છે એટલે ધર્મનાં મૂળ છે.

૨. આં શ્રુતિ શ્રુતિ જાણતો અભાવ છે પણ સિદ્ધ પુરુષો ધર્મ બુદ્ધિથી જ જા-

ચરણ કરે છે તેને વેદ વિદિન મણુનું નોંધજો. જેમકે વિવાહ વિગેરેમાં કેંઈ પણ પહેરાવવાં
જો મોંઘાનિક કુદિયાં ધાવ છે તે.

૧. મથા જાંઘમાં આ ત્રિમાસિકના હેતુમાં યાત્રિના રિવાજને ઝીક ચર્ચવાના
વિષય તરીકે મણુસ છે તેથી આ જાંઘમાં તે સંબંધિ કંઈ ઘણું નોંધજો

આપણા નામરોમાં કચ્છ અને કાઠિયાવાડમાં મોઢા ચાર જણા અથવા વિશાળ ગણ-
વામાં આવે છે. તેનાં જુનામર, બાવનમર, નવાનમર, અને જુનું એમ ચાર મુખ્ય મ-
યકો છે. આ ચાર મુખ્ય મથા નીચે જુદાં જુદાં સહેર અને ગામો આવે છે

૨. જ્યાં જ્યાં જોનાં અને વિચાર કરતાં જણાય છે કે દરેક મથાના તથા તેના
તાજનાં ગામોમાં રહેનારા નામરો લોકોના સજાધથી અથવા સમપણુ કે વિવાહના સંબં-
ધને લઈ નક્કીના સમા કુટુંબીએ છે. કાઠાર, સોરાઈ, બાવનમર, અને કચ્છના નામ-
રોમાં કન્યા લેવા દેવાનો વ્યવહાર છે. નહિ એમ કહીએ તો ચાલે. જાંઘ જાંઘ જાંઘ
જાનાડવા સિવાય બીજા વ્યવહારનો પશું માને અમાવ હોવાથી કહેવું જાયે રીત રિવા-
જમાં પશું ભિન્ન ભિન્નતા જોવામાં આવે છે. આ રિવાજને કેંઈ, અને કેવા પ્રકારના છે
તેમજ, જાંઘ જાંઘ શું ફેર છે તે દરેક ચુરચી જાણવાની આવશ્યકતા છે. તેટલા માટે રિ-
વાજનો, વિષય ચર્ચા તો રીત એવી યોજનારાઓની ઇચ્છા હોવાથી તે ચર્ચવાના વિષય
તરીકે હેતુમાં ઘણા કરવામાં આવે છે. ઘણનારના મત પ્રમાણે ચારે ઉપર જતાવેલાં
મથકોના રિવાજો સજાધે લેખો અમારી પાસે આવી જયા પછી તે રિવાજના લેખો આ
ત્રિમાસિકમાં દરેક અનુક્રમે સમવડતાએ આપે જવા એમ ધારું હતું પરંતુ પોમને છીરે
લગભગ દરેક સ્થાને જામ નાસ વવાથી પશું સાધનો અમારી પાસે આવી શક્યાં નથી
તેથી લખનારે કાલારી હોમને કાલારના યાત્રિ સ્થાને થી વાકે હોવાથી પ્રથમ કાલાર
ના રિવાજ સંબંધિ દિરૂ દર્શન કરાવવા ધારણા રાખી છે. પછી સોરાઈ, બાવનમર અને કચ્છ-
ના રિવાજો આ મેળાગીયામાં અનુક્રમે લેવામાં આવશે. ચારે મથકના રિવાજો વિશે લેખો
આવી મથા પછી તે રિવાજો ઝીક બીજાનાં 'રિવાજો' સાથે સરખાવી કયે પ્રસંગે અને
કેવા પ્રકારનો તદ્દાવત છે તે જતાવી ક્યા ક્યા રિવાજોને ધર્મશાસ્ત્રની સાદત મળે છે તે
માને કુંક જમાન આપવામાં આવશે

૩. જે રીત રિવાજો યાત્રિમાં ચાલે છે તેમાંનાં ઘણા રીમાતે સંસ્કારો છે છતાં સા-
ધારણ રીતે સ્થાનના નામથી ઝીકવાયા છે તેથી મથાને યાત્રિના રિવાજો એવું નામ
આપ્યું છે

૪. આ રિવાજોનું વર્ણન કરવામાં 'સોપારેણ' રીતે, " શુદ્ધ સત્ર " નો કેમ ચુરણ કર-
વામાં આવ્યો છે. ચુરથાકમમાં આવવામાં વિવાહની પ્રથમ જરૂર હોવાથી વિવાહ
વિશે જે રિવાજો ચાલે છે તે સજાધે આપણે કહેવું જોઈએ.

વિવાહ.

સામઢા વિવાહ

૧. કાલાર પ્રાંતમાં સાપારણુ પદિવટ જે ચાર જાંઘને અંતરે સામઢા વિવાહ એકે

એક તારીખે એથી વધારે વર કન્યાના વિવાદ કરવાનો વકિવટ આવે છે. તે વકિવટ સામા કાગળી આવે છે એમ જણાય છે. આ પ્રમાણે સામાય સિદ્ધાંત કરવામાં ફરક મુદરથને વૈસા સમયથી અર્થમાં મજાગ કાવરો હતો. તથા જમાનાના વિચાર દાખલ થવાથી ખરી ના ખોટી રીતે પણ તે 'વિવાદ'માં ફેરફાર પડવા લાગ્યો છે. 'પરિશ્રામ એ બાબતુ કે સમજામ કર વર્ષે નવાં તો ને વર્ષે દાહારની ત્યારેરની નાતમાં' એવું યેના લાગ્યાં છે એટલુંજ નહીં પણ જામળ કન્યા 'સોત' બોલ કેનેસ વર્ષની પરજીતી હતી તેને ખરેસે દાહ વિવાદ વખતે કન્યાની ઉમર હજુ, ખાર કે તેર વર્ષની પણ પામ છે.

· જોશી બિસારવો કે જોશીને પર વિવાદનાં મુદ્દતે એવરાવવાં જીવું ·

૧ ને વર્ષમાં નાતનો વિચાર વિવાદ કરવાનો પામ છે તે વર્ષમાં એક સંદેશ દિવસ જોષ નાતનો જાગવાન મુદરથ પોતને ધેર નાતના જોશીને આદરપુરસર જોલાવે છે અને તે વખતે નાતના તમામ મુદરથો, બાકલો, (ધરમે કરીને જોને ધેર જોનાણ) વિવાદ આવવાનો હોય તે મુદરથો ત્યાં જાય છે અને ફરક મુદરથ એક મીઠાવ તથા એક પાલી પકડુ અખીઆલું જોશીને આવે છે. પછી જોશી સમતો. દિવસ સાંજ પ્રમાણે મુકર ફરે છે તથા વિવાદ પ્રસંગમાં ને સારા સારા દિવસ જોવાની જરૂર હોય તે જોષ આવે છે. જોશી નેસારવાનો વકિવટ હાલ પણ વર્ષ પર્વા દાહારમાં જામળીયો છે. તેને ખરેસે સારે દિવસે નાતના મુદરથો જોશીને ધેર વિવાદનાં મુદ્દતે પૂછવા જાય છે અને ઉપર કલા પ્રમાણે મીઠા તથા અખીઆલું જોશીને આવે છે અને કાષ્ટ મુદ્દતો મીઠા અને અખીઆલું સાથે કાષ્ટ કાષ્ટ રોકડ રાશિયા પણ આવે છે.

· કન્યાને આમર નહવરાવવી ·

૭ વિવાદના વર્ષમાં વિવાદનાં મુદ્દતે પહેલાં મકર સંક્રાંતિને દિવસે કન્યાને આમર નહવરાવવાનો રિવાજ છે. આમલે દિવસે રાત્રે આર મામર એટલે મીઠીની કોરી આર મોરીના દાહ પાણીથી ખરી મુકે છે. વળતે દિવસે એટલે સમજાને દિવસે સારું મોરીનાને કન્યા દપકા કરી ને રવાને વિવાદની ચોરી નાખવાની હોય તે ઠેકણે મેરનુ મીઠાઈ કરી કન્યાને જાગોડે નેસાડી મેરાંજો મંગળ ચીત આલી આલી તેને આમરને પાણીએ નહવરાવે છે. વિવાદનો પહેલો મંગળ દિવસ મણી તે દિવસે મધા સક્રિત સારું રવાન છે. આર મામરમાંની એકમાં પાલી એક મમ, સોપારી પાંચ, રાં ના પા, નાખી તે મધે કન્યા સાથે તેને સાસરે મોકલી દે છે. સાસરમાં કન્યાને પેતાને ત્યાં જમાડી સોપારીનો પસમ એક (સેર રા) કન્યાને આપી તેના આપને ત્યાં મોકલે છે.

· માળાનાં મુદ્દત ·

૮. જમજમ જામને એક માસ આમે દોષ ત્યારે માળાનાં મુદ્દત કરવાનો રિવાજ છે. આ કિવા માટે ને સારે દિવસ મુકર કપો દોષ તે દિવસે કન્યાની કમ્પરના પિતાને ધેર સવારમાં માળાનાં મુદ્દત કરવાનું હોવા જાય છે. તે તારીખથી વિવાદ સુધી વર

કન્યા માળા પહેરે છે તે દિવસે કન્યાની કપડે વરને ધેર જમાડી શા ગા રોકાય, પાંચ શેરનો પાકનો લાડુ, આપી વિદાય કરે છે તથા તેને સોપારીના પસલા ૩ તથા મીઠલ ૩ આપે છે. માળાનાં મુદ્દતને દિવસે વર અને કન્યાની માસાળીયાં વર અને કન્યાને આવકમે ૨૮ લાડુ આપે છે. તેમાંના ૧૪ જાંઘના લાડુ તથા ૧૪ ગોળના દોષ છે.

માલુકે સ્થંભ, સૂર્ય સંભળાવવા, અને વૃદ્ધિ માદ.

૪. આ ત્રણ વિધિ કરવાનું મુદ્દતે ઘણે જાગે એકઠું દિવસે આવે છે તે દિવસે સવારમાં પ્રથમ મહુપતિ અને અંગિકાનું શાસ્ત્રીક વિધિ પ્રમાણે પૂજન કરી મંડપાગે પલ્લુ એકમે માલુકે સ્થંભ સંભળાવવાની ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે ક્રિયામાં માલુકે સ્થંભને ત્રેશ્યા રત્ન દોષ છે તેને યેવા સ્ત્રીથી મિટાળ નાંખી વાંસના એક પરાણા સાથે ને સંક્રાંતિમાં વિવાદ દોષ તે સંક્રાંતિ મુજબ એક પુણ્યમાં મારવાના સ્થંભને પડવે જોડી તેના અરધા પેસો, સોપારી ૧, મો, આસુપાલવમાં પાન, તથા આંખનાં પાન નાંખી માલુકે સ્થંભનું પૂજન કરી બેડવામાં આવે છે તે માલુકે સ્થંભ પાસે એક મીઠલ તથા અખી-આલું પાલી એક પલ્લ તથા શા. ના, નિવેશમાં પાકનો લાડુ મુકાય છે. મીઠલ ૧, અખી-આલું, પાકનો લાડુ અને શા. ના ચાર લઘુ જલ છે.

તે પછી કન્યાને નદવશથી તથા વચર કારનો ચીર પહેરાયો તથા યોડી ગ્રાંથી કન્યાના હાથમાં સોપારી ૩ તથા મીઠલ ૧ તથા શા. ના મુદ્દા લખને દિવસે ચીરીમાં ન્યાં વેદિ કરવી દોષ ત્યાં ત્રેશનું માર્દસ કરી જાળો ઉપર પૂર્વાર્ધ મુખે બેસાડી સૂર્ય પાઠ સંભળાવે છે લખના દીવસ સુધી આઠ પાઠ સંભળાવવા એકમે કન્યાના હાથમાં ઉપર લખેલ સોપારી વિગેરે પહેરે દિવસે મુદ્દત દોષ તે છેમે દિવસે ચાર લઘુ જલ છે સૂર્ય પાઠ સંભળાવવા ચાર પાન ત્યારથી તે અગ્રવી કંમેનાં દિવસે સુધી કન્યા પહેર્યા પહેરી સકતી નથી.

આ દિવસની ત્રીજી ક્રિયા માનુ સ્થાપન અને વૃદ્ધિ માદ છે.

૧૦. વૃદ્ધિ માદનું ખીન્નું નામ નાની માદ છે આ દરેક મગજ પ્રસન્ને જેવા કે જનોઈ, વિવાદ વિગેરેમાં અમાદ કરવાની જરૂર છે દેહા દિવસ આગળ કરવી તેના નિયમ ધર્મશાસ્ત્રમાં છે. તે ક્રિયા ધર્મની છે અને શાસ્ત્રીક ધર્મોત્ત પ્રમાણે યાગ છે તે મુજબ સામઘી પલ્લુ તેવાર કરાવાય છે તે ક્રિયામાં પાતીશો ૨, ચોતોડ ૧, નસિા અને ૧ તથા ચોલીસ અને એકની જરૂર પડે છે ૧૨ યાપન અથવા સ્થાપન કરી તે દરેક માં એક પેસો અથવા અર્ધ પેસો, મુકાય છે. સ્થાપન, યામે મુકાવતનો શા. ના સુધી, ખિત્તે પાઠસેદસિલુનો શા. ના, વિશ્વેદવાને પાઠસેદશા. ના, અખીઆલું, નિવેશમાં પાકનો લાડુ ૫ તથા જાના ને જારના મુકવામાં આવે છે આ સમયે ચાર લઘુ જલ છે વૃદ્ધિ માદ પૂર્વે યજ્ઞ રથા પછી પરજુનાર કે જનોઈ-સેનારની કપ પાંચ અવિન પૂજન કરાવાય છે. એકમે મહુપતિનું પૂજન યાગ છે તે પૂજનમાં શા. ના, અખીઆલું, લાડુ પની જરૂર છે આ પૂજન કપ કરે તે જાગ તેને વધાસકિત યોગ્ય રકમ અપાય છે.

પોલીસ

અનુસંધાન ગત પૃષ્ઠ ૧૬૫ થી

ઉપર આપણે પોલીસ યવામાં શું શું કરવાની આવશ્યકતા છે તે જાણી ગયાં. આવા અણુવાળા બધા માણસો ન મળી આવે તેથી પછી જોઈએ સમગ્ર પોલીસ સરખી લાખકી પ્રવાનગરી માન્ય પડતી નથી તે યવાનો 'ખરા' કારણે હવે આપણને ખુશી રીતે દેખાશે.

જે જે જગ્યાએ પોલીસ જોવા અણુવાળા નીવડતી નથી તેનું કારણ નોંધનારની કસોટી કાઢવાની સુલકેષક અથવા કઠાડી સાધના, પોલીસની ભરતી કરવામાં સાધારણ રીતે માત્ર લાખકી પોલીસજીવ-સંદેશનું સ્વરૂપ છાત્રી, માપ આપણને જોવામાં આવે છે તે બરાબર નથી, કેમકે તે પ્રમાણે ભરતીમાં લાખકી ધમેલા પોલીસ બીજા કેટલાક આવશ્યકતા યુક્ત કેળવવા કેમ સક્રિયવાન હોઈને ફક્ત Preventive Police એન્ડા અકાવવાની પોલીસને સંદેશ લાખકી યદ્ય છે. પણ તેમનામાં પૂરબ જુદી, સાધક જુદી, વાગર જવાબી, પુગવાની સંદેશતા કરવાની સીલી, આ યુક્ત અભ્યાસ કરાવી ઉમેરવામાં આવે તો યુદ્ધા પદવાની Tact (નિપુણતા) જે ફરતી રીતે દરેક પ્રશ્ન તથા સ્ત્રી વર્તમાં સામાન્ય રીતે બીજા રીતે જુદી છે તે જુદી પામે, એક પહેલ પાડવા વિનાનો પહેલ પાડવાની કિમતી યામ છે, તેમ રીતે આવા માણસો કુટીબાર પોલીસની સોમતમાં રહીને તથા તેનાં કામ જોઈને વધારે વધારે નિપુણ થાય છે પણ જો આ સક્રિય પાસા પાડી આપણમાં આવે તો જાતે આ સક્રિયને લીધે તેની આગળ બીજા અનેક પ્રમાપારીઓ જોવા કે બારીકદર, કાકર, બાપારી, વધીક, ઉત્તરે વિચેરની પેટ વધે અને દરેક વસ્તીને વમર દોષકના પોલીસ રૂપી ઉપયોગી નોકર મળવાથી જન માસ સાચવવાની નિર્ભયતા આવે એવી વધારે સંખ્યા બીજી સુધી

પોલીસ ખાતામાં જેમ ઉપાધ, છાત્રીની પહેલજીવ, કુદરપણું કાઢીઆપણું વિચેર જોઈ માણસ નોંધવામાં આવે છે તે સાથે સક્રિયોની માસ જાગર પરપરાને ક્રિયાસંજ્ઞાવાને ઉત્સુકપણું, યદ્ય સક્રિય દલી છે? કાલજીવો છે કે મુસ્ત છે? તે પરદેશી જોઈ લાખકી કરવામાં આવે તો પોલીસની કાર્ય: સક્રિય સાધારણ રીતે મનાય છે તે કરતા વધારે જોવામાં આવે એમ અનુભવ સિદ્ધ સ્ત્રી સાધક છે. જોવા યદ્ય સ્વવાળા અને ઉત્સુક માણસને નોંધવાથી મુદ્દા માને જાગર, અને પોતાની સરદદ જાદારના યુદ્ધાઓ પણ પદવામાં આવ્યા છે એવો અનુભવ જુએ છે તેથી પોલીસ સીપાઈ નોંધનારના બાન ઉપર આ કારણસત્, યુકવી એ ખરેખર જરૂર છે

હવે આ સમગ્રે છેલ્લી વાત એ છે કે પોલીસમાં કેળવાયેલ માણસને જામ જાતી ભરવાની જરૂર છે એ તો અનુભવ સિદ્ધ છે કે 'Detective Police' એકલે યુદ્ધા, પદવારી પોલીસમાં તો કેળવવાલાની માસ જરૂર છે. વમર કેળવાયેલા જામ યુદ્ધા અકાવવામાં, યેન પહેરામાં, - ફેડી લાવવા લાખ જવામાં કે વખતે મીસિટી જામ જેનું કે લગામી, જાણેકી, જોઈકાને મંડળી, કુદારા, કોઈકાને પદવામાં કવચિત્ ઉપયોગી છે પણ ફક્ત પદકુ નકામું છે, તેના ઉપર પણ કેસ સામીત કરેથી એવી રોજી ફેડી યદ્ય છે તેથી મણેલા માણસની સંખ્યા અવરજ વધારે ભરવાની

જરૂર છે. આવા કીડકીચ વર્મનાં માણસો પશુ કરી દેખાડાસ્થી નાશક સુધીના વર્મનાં દોષો નોંધાવે. Prevention એટલે શુદ્ધી અટકાવવાના કામનાં ઉત્તરોદ્ધર અને નાશક તથા ને નીચેના દરજ્જાના માણસો અસ્વામા આવે તો ત્યાં. સેંકડે ૧૫) ૮૩) ને ૮૪) કારીઆ વર્ણનાં અમલક માણસો આખા બેડામાં સડવેવાની જરૂર છે. જે માણસો પચાં કરવામાં આવે તે સ્વભાવે કાચર ન હોય તો પોલીસ સંખ્યા કમી દશે તો પશુ માલકો પશુ ને આગમ્ય હશે તો ધણી સંખ્યાથી પશુ પોલીસ સારી નીવડશે નહિ એ પશુ અનુભવ સિદ્ધ છે. પશુ પશુ કેસોમાં સતત પશુ આર કિસથી પદર દિવસ સુધીમાં પોલીસને ખાવા પીવા કે સુવાની પશુ તક મળતી નથી. કદાચ તક લે નો ઉસ પૂરો પાકશે મળતો નથી. તેવા કામમાં મુસ્ત કે આગમ્ય પોલીસ સાથે કામ પૂરેપૂરું જમડે છે. તેવા કામમાં પશુ અનુભવમાં આવેલા છે.

કમેશાં સહેરની પોલીસ, વીસેજ પોલીસ યાને કીડકીચ પોલીસથી જુદીજ નોંધાવે. સહેરની પોલીસ જરૂરી માધાક, કાલ્પસ્તવાળી, નોકરીમાં મુસ્ત, અડગ રહે તેવી નોંધાવે. પશુ કીડકીચ પોલીસની તેવી બારે ડમી નથી. પશુ તેનાથી કાંઈક દલકા છે. ખાટે સહેર પોલીસ કરતાં કીડકીચ પોલીસનો મેક જરા કમતી હશે તો અમળત ચાલી શકે અને તેના કરતાં વીસેજ પોલીસનો મેક જરા કમી દશે તો દરજ્જા નથી. કારણ તેણે તો, અમુક અમનાજ જુજ સરકસના સુન્દેમારો વાંકે રાખી પોલીસ કામ કરવાનું છે તે બહુ નથી. જણા તેણે બાંધી નજર પડેઆકાંબોની નથી. જુજ કરવાનું નથી. આવા બીજાં મણી કારણો છે. તેથી તેમને મેક કીડકીચ પોલીસથી કમી દશે તો ત્યાં ખર્ચ વધારે પોલીસ તો ખરા સખધિ વિચાર બેતાવ્યા. કહે પોલીસની જરૂરની ડમી મુ છે તે જણાવવી નોંધાવે.

૧. કોઈ કાચરસર સત્તાધીશોએ કારેલાં કાચરસર વારંદ અને કુકમે જાગવવી અને તેને તરારથી તાલે ધર્તું.

૨. સાર્વજનિક સુધેદ જાગવવામાં જરૂર પડે તેટલી ખજર મેળવવી અને ઉપરીને આપ્યા કરવી.

૩. મુન્દા અને સાર્વજનિક તુકરાન યતુ અટકાવવું.

૪. સુન્દેમારોને પકડવા અને ત્યાંને તાલે ધવા એવું અધિકારી ખોસે મોકલવા.

૫. જે જે માણસને કાચક પ્રમાણે તે પકડવા હાથર હોય તેને તથા જેને પકડવાને પૂરતાં કારણો પોતાને મળ્યા હોય તેને પકડવા.

૬. આવાં કારણસર દર પીવાની દુકાનો, જુઝારખાનાં અથવા તો ખરાબ માસના અને ચાકાર બોકોને રહેવા તથા બેસવા ઉપવાની બીજી જગ્યામાં તેને જમર કારટે જવાની છૂટ છે.

૭. કોઈ પશુ માણસ સુન્દે કરતો હોય ત્યારે કાચક પ્રમાણે સખન્ધ, વારંદ, જડ-તી લેવાનું કે પકડવાનું વારંદ મેળવવા તેની કાચરસર દરજ્જા હોય તો તેવી દરજ્જા અચ્છરેટ સાહેજ દજુર રજુ કરવાની પોલીસની દરજ્જા છે.

૮. કોઈ પશુ બીન વારસી મિલકત હાથ કરવા અને તાજડોજ ખાજરેટ કોઈમાં રજુ કરવાની દરજ્જા છે.

પેશ્વીક રસ્તાઓ, ચેરીઓ, ચીડાઓ, નદી તથા તળાવના કાંઠે અને ફરીવામાંથી ઉતરવાના ધુરંજીઓ તેમજ ઝાંઘેર ભોકને બેસવા ઉડવાની જગ્યા ઉપર બટો-નસન રાખી સુમેઠ જાળવવા પોલીસની ફરજ છે; તે સિવાય બાવા રસ્તાઓ ઉપર વરધોડા, ધર્મના મેળા મડગીઓ, ઝાંઘેર મેળાવડા પસાર થાય અથવા કેવ દેરામાં ધર્મની કિચાઓ થતી વખતે જ્યાં જીડ હોય અથવા જીડ કે હરકત થવા સંભવ હોય ત્યાં હાજર રહી સમાધિની સાચવવા પણ પોલીસની જોન ફરજ છે.

અમુક

બાળકોને ધર્મ બોધ.

નવા અંકમાં પાને ૨૩ મે ચાર શ્લોક લખ્યા છે તે પ્રથમ ગુહ રીતે બોધતાં ગીખના બરાબર કંઈક થાય તેવી રીતે બાળકો પાસે આપવા, અને પછી હમેશાં તે ચાર શ્લોકો બાળકો બોલી બધ એવી રેવ પાડવામાં આવે તો તે બાળકોને હમેશાં ઇશ્વર સ્તુતિ કરવાની રેવ પડશે અને નવ વધતી જશે તેમ તે રેવ મનમુન યજ્ઞ હમેશાં ઇશ્વર સ્તુતિ કરવી જોઈએ એવો દૃઢ સંસ્કાર બેસી જશે. આટલે તે હેતુ જર સાધવા તરફ યત્ન કરેલા હરેક બાઈ અને બેનને અમારી વિનય પૂર્વક વિનંતિ છે. બ્યારે વડીલોને એમ જણાવ કે બાળકને સ્તુતિના ચાર શ્લોકો કંઈક યજ્ઞ થયા છે અને હમેશાં તે સરસતાથી અને પ્રુદીથી બોલવાની રેવ પડી મઝ છે ત્યારે બાળકને ભંરા ધર્મ જ્ઞાન તરફ આગળ દોરવાનું યત્ન કરવું જોઈએ. આ જગ્યાએ ધર્મના અર્થ આપણે તમામ ધર્મ એવો નથી પરંતુ સાધારણ ધર્મ છે. તે ધર્મ એટલે શું તે બાળકને ધીમે ધીમે તેની પ્રુદિ ગુલજી કરી શકે એવી વાર્તા અને આખ્યાયિકાઓ સંભળાવી તથા બાળકોના સંબંધમાં તથા જોવામાં જે વિષય આવેલા હોય તે ઉપર ખાનુ રાખી વાર્તા કંઈ સમજાવવા અને શીખવવાની આવશ્યકતા છે. તે સાધારણ ધર્મનાં હક્કો નીચેનાં શ્લોકોમાં જતાં છે.

ધૃતિઃ ક્ષમા દમોઽસ્તેષ્યં શૌચ મિન્દ્રિયનિગૃહઃ ॥

ધીર્વિદ્યા સત્ય મક્રોધો દશકં ધર્મલક્ષણમ્ ॥

મનુ. ૬. ૧૨.

અર્થ:—

ધીરજ, ક્ષમા, મનને બરા કરવું જે, ચીત્રી ન કરવી તે, પવિત્રતા, ઇન્દ્રિયનો નિયંત્ર, ધી, (પ્રુદિ) વિદ્યા, સત્ય અને ક્રોધ નહીં, તે દસ ધર્મનાં લક્ષણ છે.

આ શ્લોક પણ કંઈક હોવો જોઈએ. બાળકોને નોમ આપવાનો ઉદ્દેશ ધર્મ જ્ઞાન બાલ્યાંવસ્થામાં થાય અને માનુ આપામાં શબ્દો કાને પડતાથી થોડા પ્રજ્ઞા સ્તુતિ, ભક્તિ,

અર્થે ધર્મના સ્થોત્રને કહ્યું છે કે તે સરસ્વતી જ્ઞાનાના સંપ્રદાનો સંચાર જાળવતે હશે ત્યારે તેને શીખવવું જોઈએ કે —

૧૨. સત્યં વદ ॥ સાચુ બોલો

૨. સત્યાન્નપ્રમાદિતવ્યમ્ ॥

સત્યમાં પ્રમાદ કરવો નહીં એટલે સત્યથી પડવું નહીં.

સત્ય પ્રથમ બોલવાનું કારણ કે સાચું બોલવું જોઈએ. એ સામાન્ય ધર્મના મુખ્ય શ્રેયોક્તિ અને જાળવતે તે વાત તરત સમજાવી સમજાવ તેવી પણ છે.

નાગર.

જીવિત જાણવો સાથે અરણ્યમાં રહેતા ત્યારે સામાન્ય જોઈએ જ રહેવાતા, પણ જ્ઞાનથી અરણ્ય મુકી નગર (સેહેર) માં રહેવા જવાની જરૂર પડી તેથી અરણ્યથી નગરમાં રહેવા ત્યારથી જીવિત જાણવોથી અલગ જોળાવાના આદેશ "નાગર જાણવું"

નગરે વસંતીતિ નાગરાઃ એ પ્રયોગથી કહેવાના બાંધે

એ "નગર" તે ક્યાંનું ક્યાં સેહેર ? એ સંદેહ છતાં જાણી ધામ "નગર" એ તો પુર (સેહેર) માંનું સામાન્ય નામ છે અને તે અરણ્યની સાથે મુખ્યમથાને માટે તો નામ છે પણ જ્ઞાને છતાં પુરી કરવા છડિએ ત્યારે તો તેનું વિશેષ નામ, તેનું ક્યાંનું અર્થે પુરોત્તમ કાળનું રચન, તેના નામનો અર્થ વગેરે મેળા થઈ કોઈ તેટલી કહી શકાય તેવું જોઈએ.

નામરેના મેળ (અરણ્ય નિવાસ મુકાને સ્વીકારવા) નિવાસના નગર (સેહેર) નું નામ "સદનગર" હતું તેનું જ્ઞાન "વડનગર" અપભ્રંશ થઈને થયું છે. વૃદ્ધ નું વડ અપભ્રંશ થઈને થયેલા વડેસ, વડા, વડપણ, વડેર સહો, મુખસિદ્ધિ ઉત્તર, નિર્લુપદીપ (અવગળા થયે) ના હતા મહાત્મા અમળ દિવેદી નામર (નિર્લુપદીપની પ્રસ્તાવનામાં) વડ નગર એ નામનો ને અર્થ કરે છે તે જા. ત્રિમાસિકા પ્રથમ ભાગમાં આવી ગયું છે. સામાન્ય રીતે વૃદ્ધ મોટું નગર સેહેર તે સદનગર. જા ઉપરથી એમ જણાય છે કે તે સમયના જીવિત સેહેરો કરતાં વડનગર મોટું હતું તેથી એ નામ પામી રહ્યું હતું, સદનગરના ૪ મુખના ૪ જુદા જુદા નામ છે તેમાં ૨ "આનંદપુર" નામ પણ મળ્યા છે તેમાં તથા તામ્રપત્રમાં આનંદપુર વાસ્તવ્ય, આનંદપુરાદિનિ-

ર્ગત એવાં વાંચે એવાં આવે છે તે જાણે એવાં આવશે. નગર નામ ઉપરથી નામર, તેમ વડનગર નામ ઉપરથી વડનગરા નામર, એ પણ વિશેષ પડે છે પણ તે પાછળથી નામરના એ જ્ઞાનમાંથી જ જાણ (પ્રત્યેક, મુખેક, મીત્રેક, સામેક)

વગેરે) યથા સ્થાને તેમાંથી જુદાં જુદાં વડનચત્રમાં પણ આજીવંતર (માનની અંદર રહેનારા) અને અધિવાસ (પુરામાં રહેનારા) એવા બે વિભાગ છે. હાલમાં ચોરસ બાર મામમાં વસતા બધા નામરો (નામર તથા સાહજો) આજીવંતર છે એ બે વિભાગ સિવાય પણ તેમાં નામર અને સાહજો એવા બે વિભાગ સુપ્રસિદ્ધ છે. આ હવા બે વિભાગને માટે મંડી આખ્યાનની પ્રસ્તાવનામાં દીકર ચરણ છે. જે લક્ષણ માન્ય અથવા નામ ઇરાવતું તે અભ્યાસિ, અતિ બ્યાસિ અને અસંભવ એ ત્રણ દોષ રહિત જોઇને નામર ચુદસ્થ અને નામર સાહજ એ નામ, જુદાં જુદાં જણાવવા રાખવામાં આવેલા જુદાં જુદાં નામ એ ત્રણ દોષથી દૂરિત છે તે હવે તપાસીએ. સાહજ અને નામર એ નામમાં એકમાં નામર-વની અને એકમાં સાહજ-વની અભ્યાસિ આવે છે. એટલે સાહજ પણ નામર છે અને નામર પણ સાહજ છે એ જાનેમાં રહી જાય છે. ચુદસ્થ અને બિમુક એમાં બિમુકમાં અસંભવ-દોષ આવે છે અને ચુદસ્થ-વની અભ્યાસિ આવે છે કેમકે નામર સાહજ કાંઈ બિમુક નથી (બીજા નથી માનતા) તેમ ચુદસ્થમાંથી તો તે પણ છે એટલે તે પણ ચુદસ્થ કેમ નહીં? માત્ર અને અવાચકમાં બિમુકના જોવાનું અસંભવ દોષ છે. માંજનો અને બિમુક એ બે પદોય સમજા છે એટલે અવાચક સમજની સાહજમાં, અતિ બ્યાસિ આવે છે ત્યારે હવે કયા સમજ રાખવા? કે નેમાં મેલે દોષ ન આવે. એટલે જામકો-રાખવાની જરૂર નો છે. તો તે માટે એક પ્રસ્તાવનામાં ઇરાવેલા પ્રતિમાદી અને અપ્રતિમાદી એ જુદાં-નિર્દોષ લાગે છે. સાહજો-દેહસાક પ્રતિજ્ઞ કરતા નથી એ અપવાદમાં જાય. કાં ઉપર લખેલા દોષવાળા બધા જુદાં જુદાં પ્રકારના અને તે સહવર્તમાં નહીં પણ લાક્ષણિક અર્થમાં યુગલના એ જરા કિશકૃતતા દેખાશે.

નામરના નિવાસ સ્થાનને માટે લખતાં પ્રસંગે, આકૃત્તરી જાણતું તો હવે મૂળ પાત ઉપર પાછા જાણિએ. જુદાં જુદાં અથવા વડનચત્રનાં મુગ પરતે જુદાં જુદાં નામ હતાં એમ ઉપર આવી ગયું છે તે પ્રમાણે સત્ત્વ કુમ અથવા કુન કુમમાં એ પ્રવૃત્તિ નામ ચમત્કારપુર હતું. ચમત્કારપુર નામ પડવાનું કારણ ચમત્કાર શબ્દને તે પસંદ પડ્યું છે તે તેનું કારણ વગેરે આગળ આવશે પણ એ સ્થળની મૂળ રિધિતિ અને પવિત્રતા નિમજ્જી પાતાળમાં દોહરેશ્વર (મુખર્જીનાં શિખ) ની રથાવના, પાતાળ મથા અને તેના બીજા ઉપર રત્નમુંગ પર્વતનું હાથ અને તે ઉપર ચમત્કારપુરની રચના એ બધા વિશે પુરાણોમાં જે કાંઈ લખેલું એવામાં આવે છે તેનો સાર આ પ્રમાણે છે.

એક વખતે સિવજી સિંજર અવસ્થામાં પૃથ્વી ઉપર આનંદ દેશમાં વિજરતા હતા (આનંદ દેશ માટે કામીવાદમાંનાં આખા મઝીયી માંડીને ગુજરાતમાંના વડેમિરના પ્રદેશ સુધીના જાગને માટે 'ચોકસ' કહેલું છે) ત્યાં તે વખતે ઋષિઓના અંત્રિમ હતા ઋષિઓના આશ્રમ પાસેથી સિવજીની જગતથી અંત્રિમમાં ખજલજ દાખરો, અને તેથી સિવજી પણ ખસી જાય પડ્યા અને તેથી ત્યાં જામીનની અંદર રહેવાથી એક બે બીજા કામી પાતાળમાં ગયા અને ત્યાં એક જગ સમીપે ગયા જેવા બાગમાં એકાંતવેસ કરી રહ્યાં. આમ સિવજીના અંત્રિમમાં ગુપ્ત યત્રાથી જગતમાં ઉપાત ધવા માંડ્યા તેથી દેવાયર મનુષ્ય બધા અકળાયા. સદૃ મળી જાણી 'તી' પાસે ગયા અને ઉપાત ધવાનું

કારણે જોતી કાઢાડી તેનું નિવારણ કરવા વિનવે કરી. બ્રહ્માજીએ સમાધિથી શિવજીનું સનાહ જનું કારણ તરીકે જોતી કાઢાડી તેથી યજ્ઞા વિષ્ણુ આદિ સદુ દેવો શિવજી પાસે પાતાળ અંધારને કાઢે જવા શિવજીની શુભિ કરી. જોના શિવજીને પ્રસન્ન કર્યા અને તમારા આ પ્રિય રથાનની વાદનિરિ માટે આદી તમારૂં પ્રતિનિધિરૂપ કાંઈ જિન ૧ (ચિન્ન) રથાપી તેની જામે સદુ પૂજન કરીએ એમ હરવાપી. બ્રહ્માજીએ શરદસ્તે ત્યાં કાટક (સુવર્ણ) ના એક સિંગ (કરપાદાધિવચન રક્તિ પરચક્રારૂપ લાંબા ઝોળા ચિન્ન) ની રથાપના કરી વિધિવત પ્રતિષ્ઠા કરી પ્રથમ બ્રહ્મા વિષ્ણુએ અને પછે સદુ દેવોએ વિવિધાધિવારથી પૂજન કરી કાટકેશ્વર નામ રાખી શિવજીને પાછા કૌભાસમાં પથરાવ્યા અને બ્રહ્માદિ સદુ રથ-રથાને નધા અને દેવપાત થતા શાંત પાયા.

૧૨ મૂર્તિ પૂજનની આ શરૂવાત વજાવ છે. કર પાદાર્થ આકૃતિવાળી પ્રતિમા કરવી આનિરવચન જાન્ય ડખન આકૃતિ ચિત્તને વધુ સ્થિર કરી શકે છે. પ્રભાચ પાટણના એક મહેશ સિદ્ધામેજના મંગળાચરણમાં લખ્યું છે કે અવ્યક્તવ્યક્તતાંનીતં અલક્ષ્યં લક્ષ્યતાંગતં ॥ સોમેશલિંગછલતઃ પૂર્ણં બ્રહ્મ પુનાતુનઃ ॥ ૧ ॥ ખરૂં છે કે - બ્રહ્મ અવ્યક્ત છે તેને વ્યક્ત કર્યા વિના સુષુપ્તરૂપિય શક્તિનો છતર પદાર્થોમાંથી નિર્દેશ કરી એકત્ર સ્થિર કરી શકતી નથી. અવ્યક્તો અને તે પછે વ્યક્તકાર વજાવથી મૂર્તિઓ એવી બીજી દરજ્જાએ આવે છે કેમકે એક અવ્યક્તમાંથી ખસેડી બીજા અવ્યક્તમાં ચિત્તને જોડ્યું પડે છે તેથી સ્થિરતામાં જામ પડે છે. મહાત્મા મગધુદાર મંધૂશંકર જ્ઞાનશંકર કૌભાણી પ્રધાવે છે કે—અપિચસગુણાવતારાસ્તેત્વનુ માગમ્યાઃ તવવિશ્વાત્મકતનુરુતદુર્હોયારમ્યા. જય હરહર મહાદેવ. તેનસગુણપરમાણુકપિંડાત્મકલિંગં. પરિકલ્પ્યાકરપાદાકૃતિતેડસંગં. જય ૦ ધ્યાયંત્યાસ્તિક-મનુજાસ્તાદૃક્ભોભગવન્. સમાન ૭૬૦ આશંકર—તમ સુષુપ્ત સ્વ-તાને છે અનુમેય સદુ, તમ વિશ્વરૂપ કાયા કચતી કાંજુ જડુ; જમ દર દર મહાદેવ. મનુજ અનજ પરમાર્થુ પદ પથમ પિંડે, કાંજી તમ ચિન્ન પ્રભુ વજુ અવચર કીડે, જમ. મ. નવકા આશિષ એ ક્રિ. ને તમને

અમુક.

॥ વેદોક્ત ધર્મ વિચાર. ॥

॥ વેદ ॥

અસ્ય મહતો ભૂતસ્ય નિશ્વસિત મેતદ્યદ્દેગ્ વેદઃ ॥

વેદ ૦ ૩૦ ૨ ૧ ૪ ૧ ૨૦

અર્થઃ—તે મહા વેદ છે તે આ મહા ભૂત સજ્જના નિશ્વાસ રૂપ છે

અમા આંમાં સનાતન વદ પ્રણીત સાક્ષ્ય ધર્મ આપણે ધર્મ છે એમ કહ્યું છે 'દેવે વેદ અને વેદોક્ત ધર્મ શું એ જાગત વિચાર કરીએ

જે સદ મુદરધોની કમિરીની રેખરેખ નીચે આ ત્રિમાસિક જ્ઞાન પર છે તેના તર-
ફથી એની સૂચના થયેલી છે કે પ્રકૃત વિષય એટલે વેદોક્ત ધર્મ વિચાર થતાવડી વખતે
આપણે શાસ્ત્રોનાં વચનોનો આધાર 'એ' મળે સંકે 'તો અને ત્યાં સુધી તે આધારે ભૂત
વચનો આ વિષયમાં લખવાં જોઈએ તે સૂચના પ્રમાણે લખતાં શાસ્ત્રોનાં વચનોનો આ-
ધાર આપવાથી મહા સંસ્કૃત આધારનાં વાક્યો આવવા સમય છે તેથી વખતે કદાચ એક
વાચનારાઓના મનમાં એમ આવે કે સ્મરિત આધારમાં લખતાં આવાં સંસ્કૃત વાક્યો લખ-
વાં એ વખત જરૂરનો છે. એ વાત ખરી છે પણ જ્યારે, ઉપર જતાવડા પ્રમાણે સૂચના
અનુસાર લખવાનું છે ત્યારે તે પ્રમાણે કરવા કરતાં છે એમ સમજી સંસ્કૃત વાક્યો આ-
ધારે તરીકે લખેલાં છે

— વેદ શબ્દ સંસ્કૃત ભાષાનો છે તે શબ્દ વિદ્ એટલે જ્ઞાનુ છે પોતનો ધર્મ
અથવા અર્ચ પ્રાપ્ત થાવી થયેલ છે આ રમજે વેદ શબ્દનો અર્થ સાધારણ રીતે
જ્ઞાન ધાર છે તેવો નથી, પરંતુ તેનો 'દેવ' અર્થ છે અર્થ 'તે અર્થ' એવો છે કે 'મન
સાક્ષ્ય સ્વરૂપવાળા જે ધર્મના માન્ય મંથથી શાસ્ત્ર જ્ઞાન અને ધર્મ જ્ઞાન મળે છે તેને વેદ
કહે છે એવા દેવ અર્થ છે

શ્રી તારાનાથ તર્કચાર્યશ્રી પોતાના વાચકપત્ર નીમના દોષમાં વેદ શબ્દનો અર્થ
નીચે પ્રમાણે લખે છે—

શાસ્ત્રજ્ઞાને તત્સાધને ધર્મત્રક્ષમતિપાવકે મંત્રજ્ઞાણા-
ત્મકે યન્યમેવે ॥ વાચસ્પત્ય ૦ ૪૯૬૨ ॥

અર્થઃ—શાસ્ત્ર જ્ઞાન, તેનાં સાધન જ્ઞાન, ધર્મ અને જ્ઞાન પ્રતિપાદન કરવાવાળા મંત્ર
અને જ્ઞાનના મા મંથને વેદ કહે છે.

વેદના પર્વામ સંખ્યા પછા છે પરંતુ તેને આધારસ્થ રીતે મુનિ કહે છે.

શ્રુતિસ્તુ વેદો વિજ્ઞેયઃ ॥ (મનુસ્મૃતિ) ૦.૨૧ ૧૦ ॥

મુનિ, આત્મા, ઇદ, બ્રહ્મ, નિમમ, પ્રવચન, અને સ્વાધ્યાય વિગેરે વેદના બીજા નામો છે. સાત્ર પ્રમાણે ચાર વેદ છે—**ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામ વેદ** અને **અથર્વવેદ.** ચાર વેદ છે એ સંસ્કૃતિમાં આપણે તો કોઈ વિચાર નથી પરંતુ **ત્રૈવિદ્યા, ત્રયી** અને **વેદત્રયી** વિગેરે સંખ્યા કહેવામાં જ્યાં સાત્રમાં જોવામાં આવે છે તે ઉપરથી કહી શકાય છે કે સાત્ર વિદ્યાનો એવો આશય છે કે પ્રથમ **ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ** અને **સામવેદ** એ ત્રણ વેદ હતા, અને પાછળથી અવધીન કાળમાં **અથર્વવેદ** ને ઘડાઈ રહ્યો છે. આ આશય બરાબર નથી એ વાત ખરી છે કે પછીનાર પહેલા ત્રણ વેદ વિશે કહી શકાય. આપણમાં આવે છે અને **અથર્વવેદ** નું નામ પણ લેવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ તેથી **અથર્વવેદ** સાપ્રત કાળમાં યથો છે અને તેના કરનાર જુદા છે એમ કહ્યું નથી. કેમકે જ્યાં જ્યાં ત્રણ વેદનાં નામ સમવાચનમાં આવ્યાં છે ત્યાં ત્યાં તે તે પ્રસંગના ઉપયોગને લઈને તે ત્રણ વેદોનું મુખ્યત્વે કહીને કાળના કરવામાં આવેલું છે. પણ યાત્રાદિ એ વેદ પ્રચ્છિત મુખ્ય અને અવશ્યનાં કહે છે. તે ક્રમમાં **ઋગ્, યજુ** અને **સામ** વેદોના પ્રાધાન્ય રીતે ઉપયોગ થાય છે કેમકે તે ત્રણ વેદોના મત્રા બહુમત છે. તે મત્રા **પદ્ય** માં હોય છે તે **ઋગ્** કહેવાય છે, મધમાં હોય છે તે **યજુઃ** અને નનુ માન કરવામાં આવે છે તે **સામ** કહેવાય છે. એ વાત સુપ્રસિદ્ધ છે કે પ્રથમ વેદના મત્રા સાથે એકાદ હતા અને તે ઉપર પ્રમાણે **ઋગ્, યજુઃ** અને **સામ** કહેવાતા હતા. તે પછી શ્રી વ્યાસ મુનિએ મત્રા જુદા પાડી અને એકાદ કરી અવસ્થા કરી ચાર વેદોનાં નામ આપ્યાં. **અથર્વવેદ** નો ઉપયોગ પણ યાત્રાદિ મોટાકર્મમાં છે નહીં અને તેના મત્રાનો ઉપયોગ પવિત્રીકરણ દેવતારાધન અને અભિચાર પ્રસન્નચાલ છે એ પ્રમાણે ત્રણ વેદોના અને **અથર્વવેદ** નો ઉપયોગમત્ર કહે છે તેથી **ત્રૈવિદ્યા, ત્રયી** અને **વેદ ત્રયી** એ સંખ્યા સાધારણ રીતે વપરાય છે. **અથર્વવેદ** ની દવાની પ્રથમ ન હતી એમ આ સંખ્યા પરથી નીકળતું નથી. આ પ્રમાણે અવસ્થા સ્વામી મધુસૂદન સરસ્વતીએ પોતાના પ્રાધાન્ય એક નામના મત્રમાં કરી છે જેને કોઈકે અનુમતિ આપી છે (જુઓ પરચુરણ

નિમિષે પ્ર ૧ પાત્ર ૧૩) પ્રસંગોપાત પ્રાપ્ત થયેલા આયોગના સમાધાનનું નિર્દેશન યજુ-
આપણા પ્રાચીન ઋષિ મુનિઓ આર. વેદ છે એમ કહે છે એટલુંજ નહીં પણ નીચે જ-
ણાથી કે ઉપનિષદ્દમાં મુનિ બ્રહ્મવાર્તા આપે છે તેમાં આર વેદનું પ્રતિપાદન કયું છે.

દેવતાશ્રિવાર્થે ચોતાતા “ચરુભુદ્” નામના મન્યમાં લખે છે કે —

॥ તત્ર યદુક્તં ચાતુર્વિધ્યં ચત્વારો વેદા વિજ્ઞાતા
ભવન્તિ ॥ સૂત્ર. ૨ ॥

ઋગ્વેદો યજુર્વેદઃ સામવેદોઽયર્વવેદશ્ચેતિ ॥ સૂ. ૩ ॥

અર્થ:—આ મન્યમાં બંન્ને ચાતુર્વિધ શબ્દ લખ્યો છે ત્યાં ઋગ્વેદ, યજુ-
ર્વેદ, સામવેદ અને અયર્વવેદ એમ આર વેદો છે એમ સમજવું.

‘મંદુક ઉપનિષદ્દ’માં કયું છે કે —

॥ ઋગ્વેદો યજુર્વેદઃ સામવેદોઽયર્વવેદઃ ॥

મું. ઉ. ૧ । ૧૫ ॥

અર્થ:—ત્રિપીઠી ઉપનિષદ્દમાં આર વેદો કહ્યા છે —

ઋગ્યજુઃસામાયર્વાણશ્ચત્વારોવેદાઃ ॥

નૃ. તા. ઉ. ૧ । ૨ ॥

અર્થ:—ઋગ્, યજુ. સામ અને અયર્વવેદ એ આર વેદો.

‘છાંદોગ્ય ઉપનિષદ્દ’માં લખે છે કે —

ઋગ્વેદં મગવોઽધ્યેમિ યજુર્વેદં સામવેદમાયર્વણમ્
ચતુર્યમ્ ॥ (છાં. ઉ. ૭ । ૧ । ૨ ॥

અર્થ:—હે મગવન ઋગ્વેદ મણું છું. યજુર્વેદ સામવેદ અને અયર્વવેદ
મણુંવો.

આ વચ્ચેના ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે આપણા આર. વેદ છે. ધર્મશાસ્ત્ર અને પ્રણય
ઉપરથી જાણાય છે કે ઋગ્ વેદ શાસિ એક વેદ તરીકે એનોત્તી હતી અને તેને ઋગ્ કહેતા
હતા ત્યાર પછી વેદ વ્યાસ મુનિએ મંત્રોના વિભાગ પાડી આર વેદ એવા નામ આપ્યા.
મંત્રોના ને. આર સામ પાડી વ્યવસ્થા કરી તે આર ઋગ્ એ આર વેદની સહિતાના ત્રણ
થી એકાગ્રમ છે.

વસ્તી પત્રક.

નાગર બ્રાહ્મણોમાં નીચે લખી અવરકેવાળા સમાન જોતી છે.

અવરકે

જોત

ત્રવાડી

શુક્ર

વોરા

પાક

પંડ્યા

પંડ્યા

વોરા

શુક્ર

સાર્વપત્ય

સાર્વપત્ય

ઓશબુસ

સિવાય બાકીના જોતની એક એક અવરકે હોય તે આ સ્થાને ઘાજલ કરવામાં આવેલ નથી.

સમાન પ્રવર.

નામોમાં તથા બ્રાહ્મણોમાં હાલ છે તે જોતવાળા પરસ્પર સમાન પ્રવર છે એવા જોતો.

જોતો

પ્રવર.

અવરકે.

૧ મંત્રાચનસ	સંકૃતસ, આત્રિસ, મોરીવાની	૧ અવામીયા, અનરીયા, ઝીકાર, કે-સાહ, પોટ, બાયામી, મોકડ, વસત્પાલ
૨ સંકૃતસ		
૩ જોપાલસ	વસિષ્ઠ, મંત્રિ, વસોસર.	૨ ત્રવાડી, શેઠાવડી, વોરા
૪ ઓશબુસ		
૫ શંકરિયસ	શંકરિય, અસિત, કેવર	૩ આચાર્ય
૬ મેન્નવાપસ		
૭ માર્યસ	અત્રિસ, અરહાન, જાકરપત્ય, અવન, માર્ય	૪ અવા, ધોળકાયા, વસત્પાલસ, સ-વાણી, માર, પંડ્યા, વોરા, શુક્ર, શિવ
૮ સંત્રાચનસ		
૯ વસત્પાલસ	માર્ચ, અવન, આજેવાન, ઓર્વ, અમરજિ	૫ અતાણી, મોઢી
૧૦ સાર્વપત્ય		
		૬ મિત્રાણી, મોઢીયા, શેઠાવાડી, મારક, પંડ્યા, વે, વોરા
		૭ કમળી, પંડ્યા
		૮ ત્રવાડી
		૯ ટંકર
		૧૦ શુક્ર

ઉપર પ્રમાણે ૫ જોતવાળા સમાન પ્રવર છે. બાકીના જોતો છે તે ઓશબુસ પોત પોતાના પ્રવરવાળા છે.

ત્રિ માસિક.

પુસ્તક ૧.

આસા શુક ૧૪ સાં. ૧૯૧૧.

અંક ૩ જો.

પ્રાર્થના

સેરવી તાલ ત્રિતાલ.

મ પ્ર તે તરી નુ યમ મજા ર ન મે દળન

માઢઈ હરી અરણે ચિત્ત લાગુ ર—

૨૬

જમ કારણ તારણ ભવ સિધુ, શરણ તમારૂં માણુ રે.

માઢઈ. ૧

સત્ય હમા સતોપ વધારે, કશેશ કપટ નમ ત્યાગુ રે.

માઢઈ. ૨

સત્યને રેક સદાન નિભાવે, નામર મણી નવ લાગુ રે.

માઢઈ. ૩

મ્હારી ખેડનાંખિને.

સખી મુખ કંઈ અત સત્વર—મિત્રમમ

આવો ખાળા આવો ખેડનાં સમ કંઈ એક પાતડી,

હમખાળાં ખેડને હમમ, હમળાં નતડી.

સંસારની સુન્દર વાદીમાં ઢેલી રહી નર જન્મ રે,

લીલા કરી સખારી વેલી જૂલી રહી લીલી હમ—

૬૬

શીળી છાયા સુરગી રે,

દયાનાં હળ સુખધી રે,

વિવાનો રસ પીતાં સ્વાણુ સેધું બ્હાલપની.

રસ સુતાં જાળણી છવડાં છવતરને મણે તંત રે,

બધુતરના સ્વાવા સેનારી, જુઓ કેવાં ભાગ્યવત.

૬૬.

મ્હોટું તો યાવ મનકુ રે,

હેને બરામ દેડું રે,

વિષા કુલાવી આપે દેને નાણે મતવડી.

આવો

વેદોક્ત ધર્મ વિચાર.

(અનુસંધાન ગત ૫૫૨ ૪૭ થી).

બ્રાહ્મણ મુનિએ આ ચાર સદિતા પોતાના શિષ્યોને ભણાવી, પૈત્રને ઋક્ સદિતા, વૈશંપાયનને યજુ સદિતા, જૈમિનિને સામ સદિતા, અને અપર સદિતા મુમુક્ષુને આપી. શ્રીમદ્ ભાગવતના આરંભ ૨૪-૫માં કહે છે કે—

પૈલાય સંહિતામાર્ગાં યજુર્વાલ્યામુષાચહ ।

વૈશંપાયનસંહાય મિગદાક્ષ્યયજુર્ગણમ્

અં ૬ ॥ ૫૨ ॥

સાક્ષાં જૈમિનયે પ્રાહ તથાષ્ટદેગ સંહિતામ્ ।

અપર્વાક્ષિરર્સીનામ દ્ય શિષ્યાય મુમુક્ષયે ॥

અં ૬ ॥ ૫૩ ॥

આત્માર્થ:—

પહેલી ઋક્ સદિતા પૈત્રને, વૈશંપાયનને યજુ સદિતા, જૈમિનિને સામ સદિતા, અને મુમુક્ષુને અપર્વ સદિતા કહી સંભળાવી. તેજ પ્રમાણે વિષ્ણુ પુરાણમાં પણ કહેલું છે.

મંત્ર અને બ્રાહ્મણ.

દરેક વેદના જે ભાગ છે તેમાં એકનું નામ મંત્ર અથવા સદિતા અને બીજાનું નામ બ્રાહ્મણ. વસુપરિભાષામાં આપરાતમ મુનિ કહે છે કે—

મન્ત્રપ્રાક્ષણમો વેદનામધેયમ્ ।

આં ૫૦ ૩ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—મંત્ર અને બ્રાહ્મણનું નામ વેદ છે. બ્રાહ્મણનો અર્થ બ્રાહ્મણ જાતિ એવો નથી. બ્રાહ્મણ શબ્દ પારિભાષિક રીતે વપરાયો છે. મંત્રનો અર્થ ઉપર આવી ગયો છે. પ્રયોગ વખતે તેનું ઉચ્ચારણ કસ્ટમાં આવે છે. જે મંત્ર સાચે એકત્ર કરીને દરેક વેદની સદિતા નામ પડેલું છે. એ પ્રમાણે બીજા શબ્દોમાં વેદના જે ભાગ છે—મંત્ર સદિતા અને બ્રાહ્મણ.

મંત્રનું લક્ષણ પૂર્વગીર્તાના બીજા અધ્યાયના પહેલા પાંચના સૂત્ર ૩૨ માં આવેલ છે—તચ્ચોદ્ગ્રેષુ મન્ત્રાણ્યા । ૨ । ૩૨. અર્થ:—મનુષ્યના મનમાં કર્મનો વિચાર આ જ્ઞાન ઉભા કરે છે તે મંત્ર.

જૈમિનિ આત્મર્થ બ્રાહ્મણનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે કહે છે—

દોષે પ્રાક્ષણશબ્દ ॥ પૂં ૨ । ૧ । ૩૩.

અર્થ:—વેદના જે ભાગો મંત્ર નથી તેને બ્રાહ્મણ કહે છે. જે વેદના ભાગને બ્રાહ્મણ કહે છે તેમાં વિધિ, નિર્ણય, અર્થવાદ, અને ઉપનિષદો આવી જાય છે. તેમાં આત્મવિદ્યા, દલીલ અને શબ્દોનું નિર્વચન અને બ્યુત્પત્તિ દોષ છે. દેહલાક ભાગમાં દેહલીક

કિનારી પ્રસારા અને કેટલીકની નિદા પશુ હોય છે કેટલાક જામમાં કતિવ્ય હોતા વિચેર—એ કરવાનાં ધર્મ મળવે પશુ કહેવું હોય છે અને કેટલાકમાં મત્રાના અર્થ ધ અવરથા પશુ હોય છે આ પ્રમાણે મત્ર શાસ્ત્રોનો ટૂંકામાં અર્થ છે આ નાનને વા-
નતનુ વિસ્તારથી સસાત્ર વિવેચન સામજીચાર્યાના કનુ વેદનાં આખના ઉપોદ્ધાત તથા પૂર્વેથીમાસના તે સમયે અધિકરણ તથા મહુમહન સરસ્વતી સ્વામિના પ્રચ્યાન બેદનાં કહેવું છે તે પાંચવાથી માણુન પડે.

વેદ અપૌરુષ્ય છે.

આપણું માનનુ એમ છે કે વેદ અપૌરુષ્ય છે એટલે વેદનો લખનાર માણસ નથી પણ વેદ ઇશ્વરકૃત છે તેથી તે ઇશ્વરના શાસન મશ્વર છે એમનિ ન્યાયમથા (૧-૧-૮) માં લખે છે કે—

પૌરુષ્યેયં વેદશાકર્ય ન । (૧-૧-૮)

અર્થ—વેદ વાક્ય પૌરુષ્ય નથી.

ઉત્તરથીમાસા શાસ્ત્રમાં થી આસયુતિ પશુ તે પ્રમાણે લખે છે અને કહે છે કે વેદનુ મૂળ એટલે ઉત્પત્તિ સ્થાન બ્રહ્મ છે શાસ્ત્રયોનિસ્વાત્ ૧-૧-૩ ધ શાસ્ત્રનુ મૂળ બ્રહ્મ છે આ સત્તા શોધમાં પૂજ્યપાદ શ્રી શંકરાચાર્ય લખે છે કે—

મહત્ત્વઃ સ્મરુષ્વેદાયેવ શાસ્ત્રસ્યાનેકધિધાસ્યાનોપરૂપિતસ્ય પ્રદીપવત્સર્વાર્થાય જ્યોતિષઃ સર્વસંકલ્પસ્ય યોનિઃ કારણં મહત્ ॥ શંઃ માખ્ય માનન્દ્રામ્ ॥ પાણુ ૩૧.

અર્થ—મોટા કનુ વેદ વિચેર શાસ્ત્ર ને અનેક વિધાનાં સ્થાન વડે ઉપજીદિત છે, ને દીપતી પેઠે સર્વ અર્થને પ્રકાશિત કરવાવાળા છે. ને સર્વ સકલ છે તેનું કારણ બ્રહ્મ છે

વેદ સ્વતંત્ર પ્રમાણ છે તે જૂન, લવિખનુ યાન આવે છે તે વડે મધણું જણાવ છે તે અનાદિ છે, અનન્ત છે વેદનો અર્થ આ સ્થલ વેદનુ પુસ્તક એવો નથી પરંતુ વેદથી જણાવેલાં ધાર્મિક, નૈતિક, આદિમક વિચેર યાન અને ઇશ્વરી નિબન્ધો એવો જ વેદ પ્રમાણે જન્મતુ અનાદિ છે તેથી તે સમયે ને યાન હોય ને પણ અનાદિ છે જગત્ અનાદિ છે એટલે તામ રૂપથી આજુન જગત્ ઉત્પન્ન થયા પહેલાં કારણરૂપ સત્ સત્તામાં જન્માજન રહેવું હતા તેથી તે સાથે તેને લગતી યાન પણ હતીજ ધર્મપરામણ પુર પોણુ માનવું ઉપર પ્રમાણે છે

વેદનો સમય.

અવૌચીન રીતિ પ્રમાણે જોતાં વેદ એ દુનિયામાં જુનામાં જુનુ પુસ્તક છે એટલે પ્રાચીનમાં પ્રાચીન વિચાર, ધર્મ, નીતિ, રાજ્ય વિચેર જામનો પર જોઈએ તો વેદમાં મળી આવે છે. પાશ્ચિમાત્મ વિદ્વાનો અને કેટલાક ભારત વર્ષના વિદ્વાનોના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઇ સ. પૂ ૪૦૦૦ વર્ષ ઉપર વેદ લખાયા હતા. વેદના સમયનો નિર્ણય એ રીતે કરે છે એવો ખજોગ અને અયોતિપ શાસ્ત્ર ધ રીતિ અને બીજી શાસ્ત્રોનોજ એટલે સખ્દ જુમત્ શાસ્ત્રની રીતિ પ્રમાણે. શ્રેયેસર જાલ મંત્રાધર વીલકે ખજોગ અને અયોતિપ શાસ્ત્ર

પ્રમાણે મકની સ્થિતિ ઉપર એવી કલ્પના કરી છે કે વેદ ૪ સ. પૂર્વે ૪૦૦૦ વર્ષ ઉપર જ આપા દત્તા. (ઓરીયન) તેજ પુસ્તકમાં એક સ્થળે લખેલું છે કે ને મકની સ્થિતિ ઉપરથી ૪૦૦૦ વર્ષ મુકરર યામ છે તેજ મકો તેજ સિયાતમાં પૂર્વે આશરે ૨૦૦૦૦ વર્ષ ઉપર પણ આવી શકે ને આ પ્રમાણે યતુ દોષ તો અને ને ગણિત આગળ મલાવવામાં આવે તો ૨૦૦૦૦ વર્ષથી પણ વેદ લખાયાનો સમય દૂર નહય આ વાત અને તેમ છેમ પરદા વેદ જુનામાં જુનુ પુસ્તક છે એમ ક્ષા કોઇને કલ્પણ કરી વિના આશે તેમ નથી. જુદી જુદી ભાષામાં પ્રવીણ ધર્મેશા વિદ્વાનોનુ એમ પણ કહેતું છે કે ખીગ્ન ધર્મનાં પુસ્તકોમાં ને સિદ્ધાન્તો છે તે વેદનાં છે આમ છે ત્યારે એમ પણ માની શકાય છે કે ખીગ્ન ધર્મનું કારણ અથવા મૂળ વેદ છે. એ વાત સર્વ સાધારણ છે કે વિદ્યા મા જ્ઞાન એક પાસેથી ખીગ્નને, ખીગ્ન પાસેથી ખીગ્નને અને તેની પાસેથી ચોયાને એમ કમ પ્રમાણે આવે છે. ત્યારે સવાલ ઉઠે છે કે પહેલાં તે વિદ્યા ક્યાંથી મળી ? તેને કાણે સિખતી ? ને પહેલાને કહેનાર કે સિખવનાર કોઇ મળ્યો આવે નહિ અને ને ઉપર કહ્યું છે તે પ્રમાણે વેદ વિદ્યા પહેલી છે તો તેના અધ્યયન કરવાવાળાને સાક્ષાત્ ઉપર તે વિદ્યાનું મવજી કરાવ્યું અને તેથીજ તે વિદ્યા યુતિ કહેવાય છે એમ માન્યા સિવાય આશે તેમ નથી.

વેદાંગ.

શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, ઇંદ્ર, અને ઓતિપ એ ચાર વેદનાં અંગો ગણ્યા છે ચરણ બ્રહ્મમાં સાતકામાર્ય લખે છે કે.—

શિક્ષા કલ્પો વ્યાકરણં નિરુક્તં ઇંદ્રો જ્યોતિષ

મિતિ પઢકામિ ॥ ૪૦ ॥ વ્યૂં પાનુ ૨૨ ॥

મુકોપનિષદમાં પણ અપર વિદ્યાનો પ્રસંગ છે ત્યાં આ ૭ વેદના અંગ છે એમ કહ્યું છે.

(મું. ૩૦ ૧ ૫ ૫ ૫)

રેક અંગનો અર્થ અને સ્વરૂપ દુકામાં જતાવવાની જરૂર છે. કેમકે શિક્ષા ભવ્યા સિવાય વર્ણ સ્વર વિગેરેનું જ્ઞાન યતુ નથી.

શિક્ષા — ને સાતમાં વર્ણ, સ્વર, અને ઉચ્ચારણના પ્રકાર જતાવવામાં આવે છે તેને (conscience) શિક્ષા કહે છે

(વાચસ્પત્ય કોષ પાનુ ૧૦૦૧)

પ્રાચ પાણિનીય શિક્ષા ભજુવામાં આવે છે.

કલ્પ — ને સાત વડે યજ્ઞ માગાદીનું સમર્પન યામ છે તેને કલ્પ કહે છે.

વ્યુત્પત્તે ભવમર્પ્યં યાગપ્રયોગોઽ મેતદ્વિતિ

વ્યુત્પત્તે ॥ ૪૫ ॥ જોષ. પાનુ ૧૮૧૬ ॥

અર્થ:— ને વડે માગના પ્રયોગનું સમર્પન યામ છે. ક્રીડી બુદ્ધિ સંબંધી છે. તેમાંજ લખે છે કે —

વ્યુત્પત્તે ભાગ્યજ્ઞાપમાપર્ણવૈદ્યોપાપનાદિ સૂત્રમ્ ॥

આપેશાપન, આપગત અને બોધાપન વિગેરેનાં યાગ પ્રયોગનાં મુખને કલ્પ કહે છે.

આ સૂત્રોનું અર્થન યથું હોય તોજ યામ પ્રયોગનુ યાન યામ

વ્યાકરણ:—વ્યાખ્યાન્યન્તે ય્યુત્પાદ્યન્તે મર્યપત્તયા પ્રતિપાદ્યન્તે શાષ્ટાધેન ।

પાઠ કોઠ ૧ ૪૨૮/૧ ૧.

જે સાક્ષીમાં સ્પષ્ટની વ્યુત્પત્તિ અને અર્થ આથી સમજો શુદ્ધ કરવામાં આવે છે તેને વ્યાકરણ કહે છે પાણિની આચાર્યનાં સૂત્રો એટલે જ્યાંપણી વ્યાકરણ નરીકે વેદનાં જ ન તરીકે મહાત્મ છે વ્યાકરણ મહાત્મનું પણ પ્રયોગન છે પત્તિ અસિ આચાર્ય વ્યાકરણ મહાત્માખ્યાના પરપદાદ્વિધમાં સજે છે કે —

રક્ષોહાગમલચર્ચસંવેદ્યા પ્રયોગનમ્ ॥ વ્યાઠમાઠમાઠસ્પઠ૦ ૧ ॥

અર્થ:—રક્ષા, ભેદ, આગમ, સધુ અને અસંવેદ એ વ્યાકરણ શાસ્ત્રનાં મુખ્ય પ્રયોગ-નો છે વળી તે સજે છે કે.—

રક્ષાર્થે વેદાનામખ્યેષાં વ્યાકરણ શ્લોષાગમવિકાર

જો દિ સમ્યગ્ વેદામ્ પરિપાલયિષ્યતિ ॥

અર્થ:—વેદોની રક્ષા માટે વ્યાકરણનુ અભ્યસન કરવુ જોઇએ કારણ કે ભાષ, આગ-મ અને વર્ણ વિહારને જાણવાવાળો પુરુષ સારી રીતે વેદોનું પાલન કરી શકે છે

ઝઘા સત્યપિ મસર્વેભિર્ગે અસર્વાભિર્વિમલિમિર્ચે મમ્મા નિર્માલિતાઃ તે ॥ મામર્ષ્ય યજ્ઞતેજ યથાચર્ય વિપરિણમયિતવ્યાઃ ॥

અર્થ:—પૂર્વે જિત એટલે જ્ઞાનિમાં અને વિમળિમાં વેદમાં મત્રો આપેલ નથી અને યજ્ઞમત પુરુષે જ્ઞાનિ અને વિમળિત જાણીને જરાજર જલ કરવો જોઇએ એટલે જ્ઞાનિ વિમ-ળિમાં દેરહાર કરી પ્રયોગ કરવો જોઇએ. તે પ્રમાણે અવેશકરણ કરી શકતો નથી તેથી વ્યાકરણ શિખવાની જરૂર છે

અપૂર્ણ.

ક્રમ ઉચ્ચ નીતિ ને અનુસરવાથી નાગરત્વ સચવાય છે?

(અનુસંધાન ગત ૪૦૮ ૩૦ થી).

સદિ માતાના રાજ્યમાં સર્વે સ્થળમાં નિયામક સક્તિ વસે છે તો આપણા જીવનને પણ તે સક્તિ નિયમમાં કેમ ન રાખે? આથી જેને આપણે જાનીતિ કહેતા હોઇએ તેનો જો આપણે આશ્રય કરીએ તો આપણને નીતિમાં રાખનાર અથવા તે પાછા સવલે માર્ગે સાવનાર કોણ છે? જો એમ કહો કે જડ તત્ત્વો અને જડ સક્તિઓ એ કામ કરે છે તો પ્રશ્ન ઉત્તર યામ છે કે જડ તત્ત્વો તથા જડ સક્તિઓ એ પ્રમાણે આ-પણા જીવનમાં આપણાજ કિત ખાતર અવરથા કરતીજ રહે છે એમાં એનો શા સ્વા-ર્થ રહેલો છે?

દેવેસમજોશો કે યાન—જાણવાનો ધર્મ—એટલે શુ? યાન છે તોજ આપણામાં કેટલેક અંશે સ્વતંત્રતા છે. આપણે હજા નેવી નિર્ણય વસ્તુને લાકડી મારીએ તો તે નિ-મારી કાલ્પવાળા ખાડામાં અથવા તારી જમીનમાં ફોડી જાય છે. નદીના વેનમાં ત-

જાણ વલ્લુવીર ઉપર આવનારો વિચાર પણ કરી શકતું નથી. નાવિક વિનાનું નાવ નિર્ભય રહેને નહિ સાક્ષતા ખડક તરફ પસંદગી જમ વિનાશ પામે છે. મનુષ્ય તો સમજે છે કે મારા વિરોધનો પ્રવાહ અને જે દિશામાં લઇ જાય છે તે દિશામાં મારા વિનાશનું સ્થાન છે. આનું જાણે છે તેથીજ વિચાર પ્રવાહ સાથે તે કસેજ જમીન સુધી કરી શકે છે. નદીમાં વલ્લુ મારફત નદિ તણાતા પાણીની ઉપર ખુબ તરે છે અને પ્રવલ્નતા પ્રમાણમાં વહેશે મોડે વીર ઉપર આવે છે. આ સાથે અને આ ખરાબ જેવી તેને સમજ છે તેથીજ તેને સિર જવાનગરી રહી છે. આવી સમજ છે તેથીજ આપણે એમ કહીએ છીએ કે આપણા જીવનમાં કાર્મિ સહેલુકતા છે, કાંઈ સાર્યકતા છે, આપણા જીવન રૂપી સાધનથી આપણે કાંઈ પાર પાડી છે, આપણા જીવનને કાંઈ ઉરો છે. આનું નામજ પુરુષાર્થ—પુરુષે જે અર્થ, હેતુ, ઉદ્દેશ જાયવા ફળ, જીવન રૂપી સાધનથી સિદ્ધ કરવાનું છે તે—અહો! આખું મદર્પિઓએ ફેરા સજ્જ પસંદ કરેલ છે। બધી વાતનો ખુલાસો જડયુદ્ધિગદ્ગદીઓ જડવરનું તથા જડસક્રિતથીજ કરે છે તેથી તેઓ થી પુષ્પદત કહે છે તેમ આ જીવનને મોદમાંજ નાંખે છે। વાચાળજ જનવે છે। વાંચારખમાં જીવે પડે। તે રસ પૂર્ણ અર્થ વૃક્ષને સારને વસ્ટુ ને, નમદ માલને, કપારે પામવાનો। વિચારા મળ્યા ખરા પોતાને વેદાંતી માનનારાની જે દશાએ. વાચારખમાં મદકી, મદકીને તેઓ ધા-કી જાય છે. મદનનો જીવ લઈને જવાર મધ્યકાને તેની સુવાસ, સિતળતા વિગેરે ગુણોની ખજાર દોવી નથી તેમ ગુણક વેદાંતીને પોતે જે અધ્યાત્મ મમ લઈને જાન ભાર ધણી વર્ષ થયાં ત્રીસી રાખેજો દોષ છે તેના ઉપયોગની ખજાર નથી અને મદા અર્થ થી જતાવેલી પ્રયોગ સાળા (laboratory) માં કામ કરનાર જડનસ્ત્રવાદીને પણ પોતે જે આત્માદારા જડનસ્ત્રવ પરીક્ષણ કરે છે તે આત્માનું જ જાન નહિ દોષાથી પોતાનું જાન ધણી વેળા ભાર રૂપ દોષ છે તાત્પર્ય એમ નથી કે સાબન્સ (scatoloo)નામની વિધા નિરર્થક છે. તાત્પર્ય એકલુંજ છે કે ફેટલાક મૂર્ખ સાબન્સ વાદીઓ જેન જાસને સાબન્સમાં મળના નથી. અહો કેવી ભમખા! જેતાવડે પોતે જણુ જોઈ શકે છે તેનેજ માનતા નથી. અને તેથી ફેટલી વાર નીતિનું અધમાધમ ધોરણ સ્વીકારે છે। સ્વાદમાં પડે છે અને પાડે છે. ચેતન શાસ્ત્ર (psychoanalysis)નો અભ્યાસ ન કરનારા પોતાની અને વિશ્વની એક જાણુને બૂચી જાય છે। જ્યાંથી આરંભ કરવો જોઈએ તે જાણુને બૂચી જાય છે। જો ચેતનવાદી મદર્પિઓ માનવ જન્મનું મૂલ્ય ન સમજ્યા દોન, જીવન સાધન છે, ફળ નથી એમ ન સમજ્યા દોન તો તેમની આત્મામાં પુરુષાર્થ સજ્જ નેકસે અરી વપરાય છે તેટલેજ અંત પાપાણ્ય પણ વગેરે મજાદા સાથે અર્થ વપરાશે દોન પણ વપરાશે કાંઈ કંત્રીજ નથી તેથી તે કંત્રીજ જુદા પણ નથી પધ-રનો ઉપયોગ આપણે મમજીએ છઈએ પણ તે પોતે સમજતો નથી પણ તે આધાર નિ-દાદિનું જાન દોન છે પણ ધર્મ, નીતિ, રૂપ, વિગેરે આવતાઓ તેનામાં નથી. આદારાદિ નું જાન તેનાં સરીરના—જડના—યોગજાર્ય છે ધર્મ કે નીતિની મુમજ અને ઉપયોગ મા-ત્ર સરીર માટે નથી પણ જીવન સાધનથી આત્માની ઉત્તમિ કરવા માટે છે. મનુષ્યને જન્મ સાદસ્ય કેમ ધાવ તેવી જુદી છે, મધેકાને નથી; તેથીજ પશુધર્મ સજ્જ નથી। વાપરતા આદારાદિ ધર્મને સજ્જમાં મધને જે સજ્જ વાપરીએ તો આપણને કેમ ફેટ નથી. ત્યા-રે કહે નમાનનું દમ કે ઉપર કદી તેવી સમજ માણુમને છે તેથીજ તેને માટે ધર્મ અ-

ધર્મ, નીતિ, અનીતિ, વિગેરે છે. પરંતુ કે પશ્ચરને તેવું કશું નથી જો આમ ન હોત તો સા-
જાઓની અપવાધ ધર્મ કે નીતિના ચિહ્નજની કે કાંઈ પણ પ્રકારના જોધની જરૂર ન હો-
ત. કારણની જોધની કે કાંઈ પણ પ્રકારના સાસન ની જરૂર ન હત; ઉપરોક્તો કે પુરતો
કશાની જરૂર ન હત કાંઈને કાંઈ આપવાની કે કાંઈનો કાંઈ કાંઈવાની પણ જરૂર ન
હોતી. એ કાંઈ એમ કહી છુટી જત કે આકાશમાંથી તારો ખરે છે તે કાંઈના ગા-
થાં ભાગે છે તેને, નકિમાં પુર આવે છે અને હજારો માણસોને તાણી જાય છે તેને
તમે કેમ કંપકો નથી આપતા ? ધરતી કે પથવાથી ધરતી હજારો માણસ બચાવે
છે તેનો કાંઈ કેમ નથી કાંઈ ? વીજળી કાંઈના ઉપર પડી તેના માણસે છે તેને કેમ
હતારી નથી કહેતા ? જેમ તારો, નદી, ધરતી, વીજળી, વિગેરે જડ વસ્તુ પોતાના
ધર્મ જાળવે છે તેમ કું પણ જડ—જડથી જનલે અને જડથી પ્રેરિત—હોવાથી મારો ધ-
ર્મ જાળવે છું પણ કાંઈ એમ ઉપર રેતુ નથી કેમકે કું જડથી એમ જોણુ એમ વદ-
તોઆપાત છે. તેથીજ પાપીને આપણે કે જડ, કે અંધ એમ સંબોધીએ છીએ અને
સંસ્કૃતમાં 'અનાત્મવાન', શબ્દ મૂર્ખ માટે તેથીજ વપરાય છે.

હવે પ્રસંગ પછી થયે એમ કામથી પણ તેમ નથી કેમકે નીતિનું પ્રથમ પદધર્મજ
આવી સમજ છે. હરેક વિનાશુ જીવન જીવનજ નથી જોને હરેક નથી તેને નિકમની કે
નીતિના ધારણની શી જરૂર છે ? મારે ક્યાં જવું છે એ જાણતો નથી તેણે માર્ગ સા મા-
ટે પૂછવો ? પ્રથમ ક્યાં જવાનું છે તે નક્કી કરીને માર્ગ પૂછવો એ મોઝ છે પણ પ-
ણા કોઈ પોતાની જાતને જરા પણ જાણતા નથી તો પછી તેને કોઈએ તેમની જાતને
જા સા નિમજો લાગુ પડે છે, અપવા તો પોતાનું હિતા હિત શામાં રહેલું છે એવું
ક્યાંથીજ જાણે ? તેઓ તણુની મારક તણાય છે નાવ મારક ધસડાય છે પોતા-
ના નાવને તેઓ ધસડી સહતા નથી નાવ તેમને ધસડી જાય છે પચેન્દ્રિયને હરકાંઈ
પ્રકારે અને અમે તેવા સાધનવડે તૃપ્ત કરવી એકલુંજ તેમને જ્ઞાન હોય છે એવાની
પાસે નીતિની ઘાત કરવી તે 'એસ આગળ આગવત' જેવું છે ખીન જોને નીતિ
કહે છે તે જમારે જા માટે પાળવી એ સંકાનું સમાધાન ન થાય ત્યાં સુધી તેમનું મન અ-
નીતિમાંજ રહે છે આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે જીવનનું જ્ઞાન જીવનના માર્ગ
જાનનો જમાવ—એજ મેકુ પાય છે. એજ મોટી અનીતિ છે.

અપૂર્ણ

દુર્લભજ દેવાશકર

નાગર.

(અવસાન ગત પૃષ્ઠ ૪૪ થી).

એ ક્યારે, ખીલદારા મનુષ્યો જાજ જાજ શ્રી હારકેશ્વરના દર્શન પૂજથી અને પાતાળ
મંડામાં નહાવાથી અત્ય પ્રવાસે સ્વર્ગ પામવા સામા. તેથી મગ મામદિ બધે પડ્યા
એ ક્યાંથી ઉઠે વાગુને આજા કરી જુરાવી ન જાઓ કહેલે કાળે એ પોચા જુરાજુને

લીએ તેમાં હિંદો પડી તે દ્વારા પાતાળમાંથી નામનાં ટોળાં પૃથ્વી ઉપર આવી રળડ કરવા લાગ્યાં તેથી એ બીજાનું નામ બીજ નામ પડ્યું.

ઈંદ્રને જ્ઞાસર (બાહ્ય પુત્ર હતો તેથી) ને મારવાથી બ્રહ્મ દત્તા ભાગેલી ને બ્રહ્માના જનાબાથી નામનિષ્ઠદ્વારા પાતાળમાં જઈ પાતાળ મમાં સ્નાન અને આદિ ક્રિમ શ્રી હાદકેશ્વરનાં હર્ષન પૂજન કરવાથી પાપ મુક્ત થયે તેથી હર્ષનાં યજ્ઞ કે મર્ષ દોષમાં આવી તીર્થ કામનાં નદિ કે જેના પ્રભાવથી મનુષ્યો અલ્પ પ્રવાસે (જગુ ગામાદિ વગર) મહત્ રજા મેળવે તેા હવે તેને પાકે પાપે યજ્ઞ પાડ્યું જોઈએ એમ વિચારી એ બીજ ઉપર દિગ્માલ્યના પુત્ર રક્તમુંજ પર્વતને સ્થિર કર્યો કે જેની ઉપર ચમત્કાર રાજાએ ચમત્કારપુર વસાવ્યાનું આજળ આવી અણુ છે.

હવે એ ચમત્કારપુર વસાવ્યાનું કારણ કહેવું જાણી રહે છે કે જેમાં નામરો એ પુરમાં વસવા પેહેલાં ક્યાં રહેતા અને ત્યાંથી નગરમાં સ્થા માટે વસવા જાવ્યા એ વાત પણ આવી જરી જોડસે આ પ્રકરણ પૂર્વ યાસે.

એ ચમત્કાર રાજા એ આવતે દેસનેા રાજા હતો તેની રાજધાની પ્રાપ્તિપુત્રી ને હાલતું સાગરમતી અને સુવાળની વચમાં આવેલું પ્રાંતીજ છે તે હતી એ રાજા એક વખત સી-હાર માટે નીકળેલા તેવામાં એક સમયેને જોઈ ને નીરાંતે મેડી હતી અને બચ્ચુ ધાવણ હતું. રાજાએ આવી અવરધમાં તેને બાણ ખારી હતી. અન્યાયી રીતે વધ કરવાથી મુન-હીને વાચ્યા યજ્ઞ અને તેને મગલ ક્રોડ યાવાનો શાપ છૂં તે પ્રાણ મુક્ત યજ્ઞ રાજા તરત આપિ મક્ત યજ્ઞ મયો તે મહાડવા પૃથ્વીમાં પ્રખ્યાત પ્રખ્યાત નેહલાં તીર્થો દત્તા તેમાં બદક્યો, ધણા ધણા મહાત્માઓ અને મહર્ષિઓને શરણે મયો, દેવરધાનો અને ચમત્કારી સ્વયં જાપમાં ફરી વળ્યો પણ તેનું કુટિપર્ણ મનું નહિ. જન સરીરનો વાન, ભાન, બધું ફરી જતા અકળાઈ મયોસે શ્રી હાદકેશ્વર શ્વેતમાં આવ્યો અને બદક્યો બદક્યોને બનાઈ મ-એસો તે આંહી કુપડી બાંધી તાપગી જ્વિતિ ધારણ કરી રહ્યો.

વિશ્વામિત્ર ઋષિ પૂર્વે કુર શ્વેતમાં નામરના પૂર્વજે ૭૨ ઋષિઓ ને ૭૨ જોત કહે-વાય છે અને જેનાં નામ આજળ આવશે તે સહિત રહેતા હતા તે પણ હાદકેશ્વર શ્વેતનો મહિમા અનુભવી કુરશ્વેત નિવાસ જોડી હાદકેશ્વર શ્વેતમાં આવી આમયો બાંધી રહ્યા હતા વિશ્વામિત્રને એ શ્વેતનો મહિમા કેમ જાણવામાં આવ્યો એ વિશે લખ્યું છે કે—મહત્કાકુ વચના ત્રિશકુ રાજાને સદેહે સ્વર્ગમાં જવાની ઇચ્છા થવાથી તેણે તેવો જગ કે બીજને કાંઈ ઉપાય કરવા પોતાના ગૌર વસિષ્ઠને કહ્યું વસિષ્ઠે એ વિશે અસાધના જતાવી તેથી તેના દીકરાએ પાસે મયો તેઓએ પણ તેમજ જવાળ દેવાથી રાજાએ તેને ગૌર મુકી દેવા ધમ્મી આપી બીજા ગૌર કરવાનું જણાવ્યું તેથી તેઓ કોષાજમાન યજ્ઞ રાજાને ચાંડાળ થવાનો શાપ દીધો ત્રિશકુએ શાપ મુક્ત થવાને ધણા દિર્ઘા માંથી પણ કાંઈ પાક્યું નહિ. આજર યાજ્ઞને વિશ્વામિત્રને વસિષ્ઠ સાથે જાણનાવમાંની તેની પાસે તેનું વાકું મોજવાથી તેને અભિમાન જાપાયે અને તેથી આપણું કામ અવરજ ધારી એમ ધારી તે વિશ્વામિત્રને શરણે મયો વિશ્વામિત્રે પ્રથમ તેને શાપ મુક્ત કરી પછે સદેહે સ્વર્ગે સહ જવા પ્રયત્ન કરવાનો નિમિષ ફરી શાપ મુક્ત થવા અનેક પ્રયત્ન કર્યા પણ કાંઈ વળ્યું નહિ આજર માર્કેડ ઋષિની મેહ યતો તેણે હાદકેશ્વર શ્વેતમાં તેને સહ જઈ પાતાળ

અમાર્માં સ્નાન અને હાલકેશ્વરનાં દર્શન પૂજન કરવાથી અવસ્થા શાપ મુક્ત ચારી (એ વખતે રક્તસુંઘદળ દાંડ્યો નહોતો) એમ ચાંધવાથી વિશ્વામિત્રે તેમ કર્યું અને તેથી તે શાપ મુક્ત થયેલ. અને તેથી વિશ્વામિત્રે આ ઘેર સર્વોત્તમ છે એમ નહીં કહ્યું અને તેથી પોતે ૭૨ ઋષિઓ સહિત ત્યાં આવી આશ્રમ બાંધી રહ્યા. આ ૭૨ જણ કુદ્યેત્રમાં પેઢેલાં ક્યાંથી આવ્યા એ કાંઈ જણાતું નથી. કદિ સ્થળાબંધના કેવા પ્રમાણે સિવજીએ પોતાના વિવાહનો વિધિ કરાવવા પોતાના કપાળમાંથી ૬ ચોખ્ખા ખેરવીને ૬ બાલજી ઉત્પન્ન કર્યા તેમાંથી એકેકના ૧૨-૧૨ વચ્ચે પછ ૭૨ થયો હોય. કાંઈ કહે છે કે ૧૮ ચોખ્ખા સિવજીએ ખેરવ્યા તેમાંથી ૬ દુવચ્ચ રહ્યા અને ૧૨ પરવચ્ચ એ ૧૨ ના ૬-૬ સતાન પછ ૭૨ થયા.

સુમત્રર રાજા જે હાલકેશ્વર ઘેરમાં આશ્રમ બાંધી તાપસ પઠ રહ્યો હતો તેણે વિશ્વામિત્રના આશ્રમમાં રહેતા આ ૭૨ જણને વિદ્વાન જોયા તેથી તેને શરણે જઈ પોતાની શાપની હાકાન નિવેશિત કરી. અને બહુ મુક્ત થયા છતાં નિવેડો ન આવવાથી ઋષિઓ પાસે શોધ પડ્યો. કૃપાળુ મદાત્માઓને તેની ઉપર દયા આવી અને શરણાગતવત્સલ સ્વભાવને લીધે તેને હાલકેશ્વર ઘેરમાંજ આવેશું ત્યાંથી નાતિદૂર એવું સંખ તીર્થ નામનું તીર્થ હતું ત્યાં તેડી જઈ તેમાં તેને ન્દવશાળે તેવોજ તે શાપ મુક્ત પછ મજા અને પ્રથમનાથી સરસ કાંચન સરખી કાપા પછ મધ રાજ આપી અત્યંત રાજ થયો અને ઋષિઓ પ્રત્યે પ્રત્યેક પ્રત્યુપકાર સ્વીકારવો એવી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. ઋષિઓ પણ તેને શાપ મુક્ત થએલો જોઈ બહુ રાજ થયા, જલ્દો સ્વીકારવા ના પાડી. રાજ પ્રત્યુપકાર કરવા ને બહુ આતુર હતો. કેમકે પોતામાં સત્તા હોય અને કરેલા ઉપકારનો જલ્દો ને વાળતો નથી તેના જેવો નીચ દુનીયામાં કાંઈ નથી. તેમ ઉપકાર એટલો અમૂલ્ય છે કે તેનો સમાન તો શું પણ થઈ શકે નહોતો વાળવાને પણ વખતે સમર્થ થવાતું નથી. ઘના પુરો કાંઈ ન મળે તો પછે તેનું વાચત્વ કરીને પણ પ્રત્યુપકાર કરે છે. પ્રત્યુપકારથી બીજાઓને ઉપકાર કરવાની ઇચ્છા થાય છે અને તેથી દુનીયાને પરસ્પરનો સંકેત સત્તવાઈ સહુ સુખી થાય છે. પણ સામા સત્પુરો જેને પરોપકારાય સર્તાવિનૂ તથા જે વ્રત લેાય તેઓ જલ્દો લેવા ઇચ્છતાજ નથી અને તેથી ઉઘડી ઉપાધિ ઝોરી મેવાનું માને છે. રામચંદ્રજી ઉત્તમાનજીને કશું હતું કે સ્વયંચરીણમાં ચાતુ ચત્તચોપ ફરતે હરેજી એટલેજ તે ખારી ઉપર ઉપકાર કર્યો છે તે ખારામાંજ ઇર્ષ્ય પછ જાણે. જલ્દો વાળવા વખત ન મળે. કેમકે જ્યારે સામું માણસ દુખી થાય ત્યારે તેને જલ્દો સ્વીકારવાનો વખત આવે મારે તું કાંઈથી દુખીજ વધત નહીં પ્રબોધસંદાનમાં મુક્તિાએ પોતાની પાંચ જલ્દોની કાકાત કલેનાં કર્યું છે કે ૫ રાખે સત સદ્ય હરેજી જામને હરખાઈ. સુખી જન જોઈ કુને સખારે દુખિયા કાણેલાખાઈ છંખાદિ. એટલે સત્પુરો હરેક માણસ ને સુખી જોઈ રાજ થાય છે તેમ આ મહર્ષિઓ પણ રાજને સુખી જોઈ રાજ થયા તેમાં વિશેષ પોતે જતાવેલા ઉપાધર્મી સુખી થયે. તેમ છતાં તેનો જલ્દો લેવાની પ્રતીતિ ના પાડી. રાજ આપી જ્ઞાન મનવડે વળી કાંઈ વખત પાન એમ મન મારી ઘેર ગયો.

ધધિ. 'ઉપર આપણે કહી ગયા તેમ પોલીસ ખાતામાં પૂછક બુદ્ધિ, ચોખ્ખી બુદ્ધિ, વિચાર શક્તિ, રમણ શક્તિ અને જવાબ નવાર પ્રશ્ન પ્રમાણે પુરાવા મેળવવા, જોડવા, અને સકળવામાં પણ માનની જરૂર રહી છે તેથી તેનું માન કેળવવા નામરો ધધિથીજ મુલજેલા છે. તે પછી તે ધધિના કારણથી પણ પોલીસને લાભ માની શકાય.

૨. 'કડી'—નામરોનો બીજો ધધિ કડીનો છે. કડી એ એક રસોયાને રસોઇ તૈયાર કરવામાં મદદગાર ધધિનાર છે. દરેક જાનના કાસુ છે કે પાકુ, અડધું છે કે નથી અડધું, અને ધધિએજ કિયાજો તેના પર ધધિ જોઈએ તે ધધિ છે કે નહિ, તે તપાસવાને એ ધધિનાર ઉપયોગનું છે. અર્થાત આ કિયા કરવાને માન ધરાવવાનો ધધિ કડીનો—રસોયાનો—છે. કુકામાં રસોયા થવું તેમાં જરૂર પડતા યુગ્મ નામરો રહેલા છે. પરંતુ મારા કહેવામાં રસોયા સમજીને કુકા અર્થ ભેવાનો નથી. ધધિને નિર્માણ કરેલાં જાત જાતનાં ધધિઓ આવા ધધિ કરવામાં ધધિ બુદ્ધિની જરૂર નથી પડતી. પણ અમારો માનની જરૂર છે એક જ જાતનાં ધધિનાર જાત ભો, ધધિનાર છે. અને ફેરલા આવાના પદાર્થો અને છે તે જાતનારને ફેરલી કળાની જરૂર પડે છે. તેનો ખ્યાલ કરવાથી રપટ દેખાશે, કે તેમાં જાત બુદ્ધિની જરૂર છે. તે પછી એક પ્રમાણે તમામ જાતના પદાર્થોમાં ફેરલી કળાની જરૂર રહી છે. વળી પ્રવાહી પદાર્થોમાં એક દ્રવ્ય ભો, દ્રવ્યોથી રહી, અખણ, ધી, આવો, અને તે ધી તથા માવમાંથી ફેરલી અને ફેરવી મીઠાઈ અને છે તેનો ખ્યાલ કરવો. આ તે મોટી વાત કહી ધાય તે પછી નાનામાં નાનું રસોયાનું કામ રૂપ સાક લઈએ તો માકમાં પણ ફેરલી બુદ્ધિ તથા વિવેક શક્તિની જરૂર પડે છે. કાક સાકમાં સાક મેથી પડે, કાકમાં દિન, કાકમાં માન રહે, કાકમાં જાનમા, અને કાક કાકમાં જોઈ કાકમાં પડે તે કાક કાસુ પણ અમારો શકે એવું જાતની શકાય છે. આ જાતી માનનું એકસ માન દોષ ત્યાજે કડી માન કહેવાય. એવા કડી માન માં કડી પછા માનની જરૂર પડે છે. તેવો ધધિ નામરો કહેવાય છે. તે પછી પોલીસમાં જાત જાત જોળખવી, તેને ધી રીતે ધધિવવી અર્થાત આપણી ફરી ભેવા જરૂર પેશી માન જોઈ ભેવું અને કાસુ પાકુ જાણવું. આવું મોટું માન જાતમાં દોષ રહે, જા મેળવી શકે તે પોલીસ ખાતામાં લાભ કેમ ન દોષ રહે ?

૩. 'જરૂરી'—નામરોનો બીજો ધધિ જરૂરીનો કહેવાય છે, એકલે કે બદાહી, લગલક કુશળતા, મુદ્ધ ચાપલતા, રણ રંમ ધધિરતા, આ તે પોલીસની ધધિ કળા પેશાની મુખ્ય દરજ્જા છે, તેજ ધધિ નામરો કહેવાય છે. તે પછી તેનું વધારે વિવેચન કરવાની જરૂર નથી. જે ધધિ પોલીસમાં લાભ થવાને જરૂરના છે તેજ આ એક ધધિને લાભ થવાને પણ પ્રરતા છે, તે પછી ત્રણે ધધિ સાથે ભેતા પણ પોલીસને લાભ નામરો ન માની શકાય એમ હું તે કહી શકું નથી.

પોલીસમાં લાભ થવાનામાં ૧૬ યુગ્મો દોવાની આવશ્યકતા આપણે ઉપર કહી ગયા છે. તે તે યુગ્મો કળા, કડી અને જરૂરીના ધધિમાં રવા છે. તેને કેળવવા માન-નર કેળવી પછી શકે છે. તે પછી નામરો પોલીસ કામને લાભ ન થઈ શકે એમ કહેવું

કે માનવું એ વધા ન્યાય કેમ બજાવે ?

આવા વિચારોને વસ થઈએ તો આપણે નામર યાત્રિ પોલીસની નોકરી માટે લાલક મનાઈ શકીએ છીએ, તેથી યુજ્જ્ઞાન અર્થે બ્યવહારમાં કાપલ થવાને, હાસની આપણી સ્થિતિનો વિચાર બાંધતા બીજા લાઈન્સ પેટા ને ને લાઈન્સ આપણે માટે ખુશી છે તેમાં નો વૂરવને માટે પોલીસ લાઈન્સ ફાઈનમ્લ નીવડી શકશે એમ દેખાશે તોજ એ લાઈન્સ માં લાલક થનારાએ કેવી સાવચેતી રાખવાની છે અને લાલક થવા પછી જેનું વર્તન સ-ખવાનું છે તેનો આપણે આવતા આક્રમક વિચાર કરીશું (અપૂર્ણ)

સ્ત્રી વિભાગ.

શુદ્ધિનીના ધર્મ.

“અરેને ન રવલ, રમ્ય અરણે ર.” એ કાવ્ય —

પતિપર પ્રીતી પ્રીતીરે, રાખો રામા હમેશાં	
એજ સુખર્ષની રીતી રે—	રાખો.
પતિમય જીવન પ્રેમથી કરવું, નીતિ તુષ્ટીથી બવાબિધમાં તરવું	
રાખી પ્રણની ભીતી રે—	રાખો.
સદગુણી થી શીલક સામવત્તું, આર્થ ધર્મ રીતે આચરવું,	
મળશે સુખ સપતિ રે—	રાખો.
રાખો સ્વચ્છ સરીર આજીવણ, દાગો કરી શુદ્ધ અંતર દૂષણ,	
રાખે વચનમાં પ્રતિતીરે—	રાખો.
“આર્થ” આપણે એમ પ્રીતવ રાખો, ઉચ્ચ જીતિથી સતીવજ દાખો,	
અનલક જીવ આ ક્ષિતી રે—	રાખો.
શુદ્ધિણી બની શુદ્ધ તત્ત્વ જસાવો, સુખ દુઃખમાં સમ ભાવ જતાવો,	
સ્વામી તણા દહ શાન્તિ રે—	રાખો.
હત્ત અને પ્રિય વેણુ ઉચારો, ખતેથી શુદ્ધ કાપે સુધારો,	
દીપાવો દુઃસવંતી રે—	રાખો.
સ પી કુટુંબમાં ખ્યાતિ વધારો, સભાજ શિશુ તણી ઉર ધારો,	
શીખવો ધર્મને નીતિ રે—	રાખો.
લાજ મરજતક જરી નહિ મુકો, સત્ત્વનો માર્ગ કદી નહિ મુકો,	
મમદમથી મન છતી રે—	રાખો.
હાં નિદા સોમને ત્યાગી, સતોષેથી બનેને સુભાગી,	
નિજ ધરનિ વિચારો સ્થિતિ રે—	રાખો.
આનંદ મનસ વરતો હમેશાં, દાગો હડામી પતિની સુવેશ,	
અમર ધાઓ સદા દીપ્તિ રે—	રાખો.

સગતિ સારી સખીની કરવો, અસ્પ વચન આ ઘરમાં ધરવો,
સભારવો આય ધતિ રે—

રાખો.

જન્મશંકર ગીરજશંકર.

સ્ટેજ સ્ટોર્સ.

સરસ્વતી—કાં મંદાકિની જલદન તમારાં મોભાઇને હવે કેમ છે ?

મંદાકિની—હવે તો સાત્ત સારાં યધ મળ્યાં છે, છતો વેલથી જોટલી વાત જાની રાખીએ
તેલમાં ફાળી યાવુ પડેજને ?

સરસ્વતી—કેમ મલા ?

મંદાકિની—એ તો એમને પીચેર જખ્ખે ટાણી આ પીવાની ટેવ, તેથી આ વિના તેમને
હસ્ત સાફ ન ઉતરતો. આપી અનાજ ભાવતુ નહિ, અને જોટલું ખવાય
તેમું જરાબર પચતુ પછુ નહિ, પછી તો પરિણામ એવુજ આવે તો ?

સરસ્વતી—ત્યારે આ તો મદા અમલકારવાળી ગીજ જણાય છે. આવા એનામાં ગુણો
હશે એ તો મને ખબર નહિ. એતો ઠીક, પણ તમારે ત્યાં છે તો ધમર-
ની કૃપા, તોપછુ આ કેમ નહિ યુક્તાં હો, કાંઈ યુક્તાં હો અને એમને ત
આપો એમ તો જાનેજ નહિ ?

મંદાકિની—ના રે બાઇ એકુ તો પ્રજ્ઞ કાંઈ હિસ ન કરાવે, પણ અમારે ત્યાં આ રાજ
મુકાતોજ નથી કાંઈ મેં મહેમાન આવે ત્યારે અધુરકે આ મુકીએ.

સરસ્વતી—પછુ તમારાં બાઈ તો અણેસા અણેસા છે. વળી શ ૧૫૦-૨૦૦ નો મદિ-
નો પણ લાવે છે, છતાં આમાં તે શું લોભ કરતાં હશે.

મંદાકિની—લોભ સાર કાંઈ નથી. મારો બાઇ આપી જકુ વિરહ છે; એ તો પોતે
પીચે નહિ, અને ખીજને પીવાએ રે નહિ.

સરસ્વતી—પછુ તમારાં મોભાઇ આ વિના હેરાન યામ છે એમ ખબર હોય તો એ ના
પારે શું ?

મંદાકિની—ના ના, પણ તે તો રાજભાવ ખરાંને તે માએ નહિ.

સરસ્વતી—ત્યારે ખબર કેમ પડી ?

મંદાકિની—મનમાંતો ધલુંએ મુકાતાં હશે, પછી જેવટ અમારે પેટમાં જમાડ વધતો
મને ત્યારે તેમના કાકાના ડીકરા કમણી કાકાર યધ આવ્યા છે તે તેને
ખોળેં છુટ્ટી વાત કરી કે મને તો જામખી એ ટાણી આ પીવાની ટેવ છે,
અને આ પીધું તોજ ઠીક રહે છે, મારે તેનો કાંઈ કૃપાય કરો.

સરસ્વતી—પછી ?

મંદાકિની—એમણે તો ખદારાં ખાતુથી તથા આઇને વાત કરી, અને કહે ને આ પાછો
સર કરવાપી અત્યારે તો એમને ઠીક યધ જશે, પણ આગળ જતાં તે રેખ
પડે, મારે આપણે તેમ કરશું નહિ.

સરસ્વતી—એ વળી શું દમે !

મહાકિની—એનો કહે ચામાં તો ઝેર છે, માટે તે તો આમેએ બધ કરવો જોઈએ, અને તેમાં જો આટલી યુક્તિથી બધ છે ત્યારે દવે તો પાછો સાર નજ કરવો. પછી એમણે તો એકાદ દરેક કાંઈક ક્ષણે આપી પેટ સાફ કર્યું અને પછી દમે-સાં સવારમાં ઉઠ્યા પહેલાં ક્ષણે એ ક્ષણે અમર રાતે સુતી વખતે ધ્યાના એ પ્યાસા નેટકું કાઢુ પાછી પી જવાની બળામણ કરી. વળી કહે ને જરા દરનુ દરનુ કે ધરનુ કામ કામ જરા વધારે કરશે તો દરકન નહિન આવે, તેમ કરતાં પણ વખતે દરકન જણાય તો સવારમાં ઉઠુ કુખ કે ઉઠુ પાછી ખાશે એક પી જાય.

સરસ્વતી—મસ !

મહાકિની—હા, બાઈ, તેમણે આ પ્રમાણે રાત કર્યું અને દવે તો સાચા મારાં માં રવાં છે.

સરસ્વતી—વાદ રે, પણ તમારાં જોગજી બધાં ખરાં દો કે તમારાં વગેરેનાં ન કર્યા ને મ્હારે સામરે તો કોઈ કીવસ ચા પણ મેલતાં નથી.

મહાકિની—એ તો મોટા ધરનાં છાર જીવન દોવને. પણ એ પણ દવે તો કહે છે કે વખતે વખતે ધાનામાંથી કોઈકને ઘેર જીવે પી જાનું એવું એવું મન પાછું, પણ તેમ કરીએ તેમાં આપણા ધરની લાજ થી !

સરસ્વતી—વાદ રે વાદ ! આટલી ઉમરમાં કાંઈક અમનજી, આપણા જેવું કોણ તો ચા-સરાને ધણીએ અમરે તો રૂનત કરી રીપાં કામ. પણ સાચી એ તો રીક. પણ ચામાં ઝેર છે એ વાત ખરી દશે !

મહાકિની—હા હા એવાં બધેમ માણસ જોડુ તો નજ જોમે !

સરસ્વતી—મારે એમ કાંઈ દોષ, પણ તમે એમને પુછી તો જો જો કે ત્યારે ચા પીવારા તુરત ખરી કેમ જતા નથી.

મહાકિની—ચાંસને ત્યારે મારે ઘેરજ, ત્યાં મારા બાઈને પુછીએ.

સરસ્વતી—એ તો મારે અમર યામ વળી અમરને પુછ્યા વિના કેમ અવામ, આતો મ્હારા નેટકે ત્યાં રાંધવા મહા દની તે રસનામાં તમે મળી મનાં તે નેટકું જાણુ તેટલો જાણ.

મહાકિની—એ તો ખાઈ, પણ ચાંસને રસનામાં તમારું સામું છે તો ત્યાં યાતાં જાએ, તમરાં સામું મ્હારે ત્યાં આવવાની કાંઈ ના નહિ પારે.

સરસ્વતી—રીક માંસ.

મહાકિની—બાઈ, તમે કહેતાં દવાને ને ચામાં ઝેર છે, તે નેટકા પીએ છે તેટલા તુરત કેમ ખરી નથી જતા એમ આ અમરવતી જાહેર પુછે છે.

નંદશ કર—સવાલ નહુ મારે કાઢવો. એમ જાણી જી છે તેમ માટે પણ ઝેરી છે પણ તેમાં ફેર એટલો કે જાણી જી તો યાજુ ઝેરજ છે ત્યારે માદ તો પડે દોવ તેમાં જરા નેટકું ઝેર રહેતું દામ છે.

સરસ્વતી—મહાકિની જાહેન, એ તો માખણ જેમ થી રૂપજ ગણાય, ત્યારે કુધ તો ખર્લું
 હોય ત્યારે તેમાંથી યોડુક થી નીકળે છે તેના જેવું કાંઈક કરો

નંદશંકર—હા, જાહેન એમજ છે, એક સો શેર ચાહે હોય તેમાં તજ્યુ શેર એર હોય છે,
 એટલે અટી શેર ચાહેમાં તજ્યુ રૂપીઆ ભાર એર રહેલું હોય છે.

સરસ્વતી—મહાકિની જાહેન, એ એર અરીણ જેવુજ કરો કે કેમ ?

નંદશંકર—ના ના, તેટલું બધું તે સખ્ત નથી હોતું સાધારણ રીતે જ્યારે બેથી તજ્યુ
 ચણેલી ભાર અરીણ ખાધાથી ખેડોડ માણસ મરી જાય છે, ત્યારે આતુ
 પરિણામ લાવવાને ચાહેનું એર હજી ચણેલી ભાર જોઈએ

મહાકિની—કોણ જાણે કેટલાએ આમાંથી આટલું કશ ચણેલી ભાર એર નીકળતું કરો

નંદશંકર—આતરે સાડા તજ્યુ રૂપીઆ ભાર ચાહેમાં તેટલું એર રહેલું હોય છે. એટલે
 આપણા ગતલતા ચાહેન રૂબારૂમાંથી અગીયારમા મામનો ચાહે લઈ મણી
 પાણીમાં ઉકાળતા ઉકાળતા જ્યારે યોડુક પાણી રહે એવો સખ્ત ઉકાળો
 કરવામાં આવે તો તે તમામ એટી વખતે પીગવાથી મોત થાય એમ કહે
 છે સાધારણ ઉકાળાથી તેટલી ખરાબ અસર ન થાય, કારણ તેમાં એર
 રૂપ બધું સત્ત આવી શકે નહિ, તોપણ જેટલું આવે તેટલું નડે તો ખરુંજ.
 એક ખાલામાં એ આની ભાર જેટલો કે જોઈએ વખતે જેટલો આવે તે પુ-
 રતું તુકરાત તો પાચજ, જો કે સાચે પાણી વધારે હોવાથી તે અસર પણ
 કાંઈક મોળી પડી જાય છે, પરંતુ ખાલા દીક્ર અને તેટલું યોડુ પણ એર તો
 ભાજે પડતું આવેજ

સરસ્વતી—એટલે મહાકિની જાહેન, આ જો વધારે વાર ઉઠે છે તો કશા જેવો થઈ
 જાય છે, તે આ એરને લીધે કરો ?

મયાકુવર—(નંદશંકર તથા મહાકિનીનાં માતૃશ્રી)—વાહ હેઠરી કવી ગાદી છે ?

નંદશંકર—હા, તે તેને લીધેજ કરો, પણ તે આની પૂર્વક તો કાકાર વિગેરેજ કરી શકે
 પણ તેમાં એર છે એવી બીજી વસ્તીએ નિશાનીઓ છે

મહાકિની—કઈ કઈ

નંદશંકર—એક તો વખતસર ચાહે ન મળે તો હમેશતા પીવાવાળાને અરીણના બધાણ-
 ની માફક મન તેમને તેમાંજ પડાવાઈ રહે છે, અને જો જરા વધારે વાર
 લાગે તો બેચેની જેવું જરા જણાય, કામ કરવાનું મન ન થાય, વખતે
 જગાસા પણ આવે વિગેરે

મહાકિની—કહે સરસ્વતી જાહેન, હવે કાંઈ વધારે પ્રુધાસો જોઈએ છીએ ?

સરસ્વતી—ના ના, પણ જમવાનું મોડું મળે છે ત્યારે પણ ઉપર પ્રમાણે કાંઈક યામ છે
 કે નહિ બતા ?

વિદ્યાલક્ષ્મી—(મહાકિનીની બેન),—સરસ્વતી જાહેનને કીક તેડી આવ્યાં હો ?

નંદશંકર—જમવા દાણે જે દિવસે મરાજર બૂખ લાગી હોય તે દિવસે તેવું કાંઈક યામ છે
 એ વાત ખરી. પણ એમાં એ ફેર છે જમવાનું મોડું થતાં જે રૂચિ
 યામ છે અને ચાહે વિગેરે બધાણની યીજ વિના તેના જ ખાણી જે વળમાં

મારે છે તે વચ્ચે ઓટો ફેર છે. જમ્યાણની ઝીંગની છત્તા કંઈક જુદા-
ન પ્રકારની થાય છે.

મંદાકિની—ત્યારે તેટલે દરબને પણ અનાજનું એ જમ્યાણ અફ કે નહિ ?
ન હરા કર—જાહેન એમ કેમ કહેવાય. જે ઝીંગ વિના કાઢને પણ ન ચાલે તે જ-
મ્યાણ કહેવાય નહિ, જો તેમ ન હોય તો પાણીનું, નિદાનું, બેસવા કહેવાનું
પણ જમ્યાણ કહેવાય. જો તે જમ્યાણ હોય તો અરીણ વિષે આના-
રાએ જમ્યાણીયા કહેવાત નહિ.

સરસ્વતી—જે ઝીંગ વિના જાણે માણસોને ચાલુ જાય છે તે ઝીંગ વિના જેને નજ
ચાલે તે તેનો જમ્યાણી. જુએને તમારે સફુને તથા અરીંગ લોકોને ચા
વિના કેવું ચાલુ જાય છે, અમારે અનાજ કે પાણી વિના કાઢને ન ચાલે ?

ન હરા કર—તેમાં બીજી વાર્તે રહી જાય છે. અનાજ માટે તો પેટની સ્થિતિ ઉપર આ-
ધાર રહે છે. જૂન ન લાગી હોય ત્યારે અનાજ લીધુંએ ગમતું નથી.
ઝેટલે અરી જરૂર હોય ત્યારે આવે, જરૂર ન હોય ત્યારે મન ન યાય એ
એમ ખતાવે છે કે તેને માટે સ્વાભાવિક રીતની જરૂર છે. અહરાતીયા
તથા અજુમમજુની વાન તો જુદીજ રાખવી જોઈએ. અમારે જમ્યાણની
ઝીંગમાં તેમ નથી. કાંઈ કારણસર તેવી ઝીંગ ન લેવા વૈષ્ણવજાન્ય
કરે છે ત્યારે પણ સમજી માણસે પણ મન વસા રાખી ચકત્યા નથી. એ
મોટો તકાવન.

મંદાકિની—હા અને ધણીએવાર માનનાં સરમાઇએ તો અને ત્યાંથી પેદા કરીને બેવાનું
મન પણ ધાય.

અયાકુવર—તારે રમુજ વિના નજ ચાલે કે ?

ન હરા કર—(જરા દ્રષ્ટીને) હા તેટલે દરબને આવી ઝીંગે માણસ માત્રને પોતાનાં ગુલામ
કરી મેસે છે. મડને જાહે જાન્યે આપણી પેટ મરાતાં જમવાની છત્તા
જમ ધાય છે, પણ ચાહેને જાહે કુપ આપણું તો પણ ચાહેમાં તો જલિ
રહવાં કરશે.

સરસ્વતી—ચા પીધાર્યા ધણીએવાર ધાક ઉતરી જાય છે એ શું કહો ?

ન હરા કર—એ પણ તેનું ઝેરીપણું સૂચવે છે. કેટલાએક ઝેરમાં બીજી સાધારણ ઝીંગે
કરતાં આના શરીરમાંથી ચારે તરફથી લાવી શકિન એકમ જેણી કરી
આખાની ખુબ્બી રહેશે હોય છે અને તેવી ખુબ્બી આટોમાં પણ છે.

વિદ્યાલક્ષ્મી—ત્યારે તેમાં પણ સારા ગુણો છે ખરા.

ન હરા કર—કેમ નહિ, ફુનીયામાં જેવી એક પણ ઝીંગ નથી કે તે હાથકારક ન હોય,
પણ યોગ્ય જગ્યાએ યોગ્ય વખતે તથા યોગ્ય પ્રમાણમાં તેનો ઉપયોગ ધાય
તો, જો તેમ ન ધાય તો સારામાં સારી ઝીંગ પણ ઝેર રજા ધાય છે.
જાન જેવી સારી કે વધારે જરૂરની ઝીંગે જુદું યોગી છે છતાં સખ્ત અ-
શબ્દ રખતે અનાજ લેવામાં આવે તો વખતે નહુ અપકર પરિણામ આવી
જાય છે.

મદાકિની—ઝેરથી સક્તિ આવતી હોય તો તે તેવામાં પણ શું બોલું ?

નદરા કર—અરેઅર સક્તિ ઘસમ થતી હોય તો કહ બોલું નહિ, પણ હઠાકતમાં ને જને છે તે એટલું કે સરીરમાંથી સક્તિ આરે તરફથી મસદાજ આવતી સક્તિ પેદા થાય છે એમ જણાતાં યાક ઉતરી જતો જણાય છે અથવા એક જાતનો જીવ નિસો આવતાં યાક ઉતરી મરો જણાય છે પરંતુ પાછળથી પરિણામ અવળું જ આવે છે યાક ઉતરી મરો જણાયાથી આરામ પોણિક બીજા વિગેરેના અરા ઉપાય સેવાતા નથી, અને કૃત્રિમ અસર મટી જતાં સરીરનાં જ્ઞાન તત્ત્વો વધારે નબળાં જ ને છે

સરસ્વતી—મદાકિની જદેન મતલબ એમ જણાય છે કે જેમ અશીજી જેવું ઘમ ઝેર પણ હવા તરીકે કાપરો કરે ને તેમ આ પણ જરૂર જણાય ત્યારે જ સેવાથી કાપરો કરવો હશે.

નદરા કર—મદાકિની કહેવું પણ એજ છે યજ્ઞ રાજો ઉપર, પછી તે મનના હોય કે સારીરના, તે તમામ ઉપર ઝેર જનું સાઈ કામ કરે છે. પણ તે જેમ વેધ કહે ત્યારે લઈએ છીએ તેમ આને માટે પણ થતુ જોઈએ મતલબ માટે—ઝેરી છે ઝેરી છે એમ કહેવાથી ગેર સમજ થાવા સમજ છે, કારણ મે દમજાજી કહ્યું તેમ તે ઝેર રખા નથી, આજ તેમાંથી ઝેર નીકળે છે અમર તેમાં ઝેર રહ્યું છે એમ કહેવું જોઈએ આ ઝેરનાજો પદાર્થ પણ બીજાની માફક જ વેધ લોકો ભયામજી કરે ત્યારે અને તે પ્રમાણે લીધાથી કાપરો જાય છે એટલું સાઈ છે કે તેમ ન કરનારને જનુ નુકસાન થતું નથી, તેથી આમું જાય છે

સરસ્વતી—અને તેથી જ મોડો ઉતરાતા હશે.

નદરા કર—જરાબર છે એ જાતના સજુમાંથી ઉપાડો સજુ સારો કે તેનાથી વેગળા રહીએ તથા તેનો ઉપાય કરી સકીએ જાનો તથા મીઠા મોઠા સજુ વધારે જમ કર નીવડે છે, કારણ તે પછું નુકસાન એકદમ કરતો નથી, ને નુકસાન કરે છે તે દરમિયાન રપ દેખાડે છે, કદાચ પકડાઈ જાય તો તે બીજા કોઈએ કહ્યું છે એમ કહાતી પાડે છે, અને પોતાનું કામ કાઢી જાય છે જેવડ ત્યારે તેના દમાની ખાતી થાય છે, ત્યારે પછું કરીને જાણ દાવાથી મેલેલી હોવાથી મુને મેથિં સદનજ કરવું પડે છે બાકી ને ચેતી તે પ્રમાણે દિશ્નથી વતે છે તે કાવે પણ છે અશીજી જેવાં વર્ષોનાં જમાણાં જોડી સમાય છે ત્યારે માટે તે સી વિચાર છે, પણ નિશ્ચય તો જોઈએ.

સરસ્વતી—અશીજીથી, સર્પનાં ઝેરથી, વિગેરેથી નીંદર આવે છે ત્યારે આથી તો ઉચ્ચતી ઉડી જાય છે.

વિદ્યાસદમી—હા, જો દહ પરમદિવસજ ખોને એમ થયું હતું

નદરા કર—ખરી વાત છે જુદાં જુદાં ઝેર જુદી જુદી રીતે અને જુદી જુદી અસર કરે છે, કેટલાંએકથી નિદ્રા આવે છે, ત્યારે માહેખાંહેનાં ઝેરથી તે ઉડી જાય છે

બાળકોને ધર્મ બોધ.

ગયા અઠર્થા ધર્મનાં કસ કસણુ ખતાળ્યાં છે તે દરેકનો અર્થ છું છે તે પણ બાળકોને સમજાવવાની જરૂર છે તેથી આ રથસે આપીએ છિએ.

૧. ધૃતિઃ । ધૈર્યમ્ । ધીરજઃ । ધૃતિ સમ્મતો ખારણા અર્થે રવાના આવે છે ત્યારે તે ધૃતિના પણ પ્રકાર છે — સાત્વિકી, રાજસી, અને તામસી.

મં ૩૦ ૧૮ । ૨૩-૨૫ ॥

૨. ક્ષમા । સહનશીલતા । તિથિશ્ચ । સહન શીલતા તેનાં કસણુ ખત્તપુરાણમાં નીચે પ્રમાણે આપ્યાં છે

વાલ્મેધાપ્પાત્મિકે નૈવ કુન્ધેષોત્પાદિતે ક્ષત્રિય ।

ન કુર્યાતિ ન યા હાન્ધિ સા ક્ષમા પરિકીર્તિતા ॥ માં મં ૧૨૦ ॥

અર્થઃ—જાણ અને આધ્યાત્મિક કુન્ધ આવી પડે ત્યારે ને કોપતી નથી અને ખાન કરતી નથી તેને ક્ષમા કહેલી છે

૩. દમઃ । આજ્ઞા ઇન્દ્રિયોનો નિયંત્ર તેને દમઃ કહે છે (યદાન્તસારઃ).

કુત્સિતાત્ કર્મણો યિમ વચ્ચિસ્ય સ્ય મિયારણમ્ । સ વ્યતિતોલમા પ્રાપ્તે સમસ્ત તત્ત્વ વર્તિમિ ॥

। યામેષિયાર્યોગસાગ ।

અર્થઃ—હે વિપ્ર, કુત્સિત કર્મભાગી ચિત્તનું નિવારણ કરુ તેને સમગ્ર તત્ત્વ જાણવાવાળા બિદ્વાનોએ કમ કહેા છે

૪. અસ્તેયમ્ । ચોરી ન કરવી તે.

પ્રયજ્ઞં યા પરોક્ષં યા ચલૌ યા ચલિ યા વિધા ।

યત્ પરમ્પર્યવરણં સ્તેય તત્પરિકીર્તિતમ્ ॥

અર્થઃ—પત્નક અથવા પરાક, રાતે અથવા દિવસે ખરડાવનું કંઈક કરવું તેને ચોરી કહેલી છે.

બાળકનું પ્રભુસ્તબન.

હાલ.

મોજા ધુમટમાં ધુમી રહેલ જોળા,
સાતર પડપાર પૃથ્વીના બહોળા
તાપ, ધાંચ, દહિ, ફળ, ફુલો અનેરાં,
સખદ સર્વ પ્રથુ । રીઝી તમે રચેલાં.
ખાડ માનતાં ન આવડે તમારાં,
બુદ્ધિજન શરીર સત્ત્વ એ વખારા
કુમળની કળી સર્મા અમે તમારાં,

રનેહની સુગધથી વધાવનાર
માત તાત બાઇ જ્ઞેન બ્દાલ થેલાં,
સાડ કાડ પૂરતાં રમી રહેલાં
હાવ એ સમા વિશ્વ ! સદા અપાવે !
માલ મમર અણસમજીને નિભાવે ! !

સહિતાબન

અભિનવશિખર

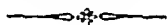
બાળધર્મ શિક્ષણમાળા વિભાગ. ભાગ ૧ લો—પાઠ ૧ લો.

ધર્મની વ્યાખ્યા—ભાગ ૧

આજે તમને જે કંઈ કહેવાનું છે, તે નવું નથી. સારાં ક્રમે કરવાં, સારાં આચાર પાળવો, પોતાનો ધર્મ પાળવો, એવાં એવાં વચનો તો તમે સમજતા થયા હશે, ત્યારથી સાંભળ્યા કરતા હશે. 'પાળે તેનો ધર્મ,' 'ધર્મનો જન્મ અને પાળીને ક્ષુભ' વિગેરે કહેવતો તમે વ્યવહારમાં થઈ કરીને પ્રત્યેક માણસના મુખમાંથી સાંભળતા હો. તમારા ઘરમાં પણ તમારા વડીલો ધર્મનાં પલ્લાં ફેરવે કરતાં હશે, તે પણ તમે નિમ્ન નજરે જોતા હો. છતાં હાલના સમયને અનુસરીને તમે એવી ફેળવણી લેવા માંડી છે કે "ધર્મ શું છે ? સા માટે પાળવો ? પાળવાની ખરી જરૂર છે કે નહિ ? તેથી કંઈ બાબ છે કે નહિ ?" તે બધુવાની તમને જિજ્ઞાસ તક મળતી નથી. તેવું જ્ઞાન નહિ હોવાથી ધર્મ ઉપરથી તમારી આંતરથી ધીમે ધીમે ઓછી થતી જતી હશે, તે થઈ એકદાર છે. ભારે તમે હવે પછી ધીમે ધીમે બચાવો કે—તમારે એકે એક કૃત્ય ધર્મનું જ કૃત્ય છે, તમારે એકે એક વિચાર ધર્મના મુખ્ય વિષયમાં આવી જાય છે, તમારે એકે એક સખ્ત ધર્મની પ્રમાણની બહાર નથી, અર્થાત્ મોક્ષત્વ, ચાલત્વ, વિચારત્વ, સ્વત્વ, બેસત્વ, ખાત્વ, પીત્વ, જણત્વ, ખેડો કરવો, ન્હાત્વ, ધોત્વ વિગેરે વ્યવહારનાં પણ સખ્યાં કૃત્યો ધર્મનો જ વિભાગ છે; ત્યારે ધર્મની કેટલા બધી આવશ્યકતા છે, તેનું તમને સહજ જ્ઞાન થશે. પરંતુ ઉપર જે જે કૃત્યો મળ્યાં તે શિવાય બીજાં પલ્લાં કૃત્યો તમારે કરવાનાં છે. સા માટે કરવાનાં છે ?

પ્રથમ તો તમે પોતે કાણ છો, તેનો તમે વિચાર કર્યો છે ? ના, નહિ. આસો ત્યારે આજે હવે તે વિચાર કરીએ તમે પણ નથી, પછી નથી, પણ એ દાઘ, એ પગ, એક મુખ વિગેરે અવયવવાળું માણસ છો. વાર, તેથી વધારે શું છે ? તમે અનુક કુટુંબમાં જન્મ્યા છો. જે કુટુંબમાં તમે જન્મ્યા છો તે કુટુંબને પરંપરાથી આસતી આવેલી કેટલીક ખાસીયતો હાથ છે. એટલે તમે દિકુરુપાનમાં અનુક જાતિમાં જન્મ્યા છો, તેથી દિકુ કહેવાઓ છે. તમારા બાપદાદાઓએ જે પધો કર્યો છે, તે પધો તમારે ચલાવવાનો છે; તમારે તેની ફેળવણી લેવી પડે છે. પરંતુ આ જન્મત્વમાં જન્મીને માત્ર ખાતુ, પીતુ અથવા મોજમજાદ મોજવણી, તથા તેમ કરવાને શક્તિમાન થવાને પૈસા કમાવા, ચોટાનું તમારું કર્તવ્ય નથી. ત્યારે બગી બીજું શું કરવું છે ?

તમે દિદુર્યાનના એક દેશના એક આગમાં રહો છો. છતાં તમારે જો તમારે ધર્મો
ચલાવવો હોય, તો તમારી આસપાસનાં ગામોમાં શું બને છે, તે તમારે જાણવાની જરૂર
પડે છે. અરે! એકાંત નદિ પણ દિદુર્યાનના દરેક આગમાં શું બને છે દિદુર્યાન-
ની બહાર ક્યા ક્યા દેશો છે, અને ત્યાં શું શું બને છે, તેઓ સાથે આપણે કેવો સંબંધ
છે, તે સમજી જાણવું પડે છે. જો તમે જોવું કંઈ ન જાણતા હો તો તમારો ધર્મો સારી
રીતે ચલાવી શકો નહિ, જોઈએ તેટલા પૈસા મેળવી શકો નહિ, અને વચ્ચેની જમીન
સ્થિતિમાં રહેવાનો તમને વખત આવે. તેવીજ રીતે આ દિદુર્યાન એક પૃથ્વી ઉપર
છે. આ પૃથ્વી જેવા પીળા મણા દેશો અખર આકાશમાં તારા રૂપે ઝળકી રહ્યા છે.
તે સમજા તારાઓમાં આપણા જેવીજ વસ્તી છે. આ દેહે તમે તે તારામાં જઈ ન શકો,
પણ તે ઉપરથી તમારે જોવાં અમશ્વિત જાણનાં સાથે કંઈ પણ સંબંધ નથી, એમ ખાસું
તે તાજાં મોઢું છે. એ સમજાં જગતોને એક પીળા સાથે પુરતો સંબંધ છે અને
તેજ મુજબ તેમાં વસતાં પ્રાણીઓને પણ એક પીળા સાથે પુરતો સંબંધ છે. કેવી
રીતનો સંબંધ છે, અને તે સંબંધની આ દેહે આત્મા યદ્ય શકે કે નહિ, તે જાણવું
નહી કંઈ નહિ છે. પરંતુ તમે ધીરજ રાખશો તો આજળ ઉપર જાણી શકશો.

આપણાં નાટકો.

નાટકનું મુખ્ય કામ અંત દરજ્જાનું શોધન કરવાનું છે. ધર્મ અને નીતિના નિર્ણયોથી
ચાતરવા ધર્મી પડતી આકૃતિના સરહદનથી બચ અને શોધમસ્ત થવું; અનીતિ અને કુરતા
તરફ તિરસ્કાર ઉપજાવવો, દબ અને મૂર્ખતાને ઉપદારમનો વિષય કરી તે પ્રત્યે ત્યાગ
રૂઝિ પેદા કરવી; અને સામાન્ય પહેલુકાનો જન્મ અને દુર્મૂતનો પરાજય જતાવી સૃષ્ટિ
રચનામાં દરેક વ્યક્તિને કર્તવ્ય પરામણી કરવી. જોઈએ એમ ખરા નાટકકારો તથા અજ્ઞ
નાટકો માનવું છે. નાટકની અભિરૂચી સ્વચ્છ દર્શકોતો મણા જુના કાળમાં પણ આપણ-
ને મળી આવે છે. સાધિત્રી આખ્યાનમાં ઉલટના આગમાં ઉદ્ભવના પાછરી નકનું જાન
કરાયું છે. તેમજ મહાભારતમાં પાંડવ કૌરવની સજામાં દુર્બોધનના પ્રવેશ પહેલાં મજ
દાનવે રચણ ત્યાં જળ અને જળ ત્યાં રચણાકાર રૂઝિ લેવન કરી છે તે પણ ચાકુર વિ-
કૃતિપૂર્વક એક જાતનું આખ્યાનજ છે. ઐતિહાસિક કાળમાં નાટક અને નાટકચાળા મારે
રામન પ્રગળે. શોખ જાણીતો છે. કુરોષમાં ચારસો વરસ પહેલાંથી નાટક એ એક
પ્રખ્યાતસંસ્કૃતિ જેવું યદ્ય પડે છે. અને આગાંવર્તમાં તો વિક્રમ સંવત્સરી સરવાલથીજ
નાટકકારની અજુના મોટામાં થતી આવી છે. તે સ્થિતિમાં કાલ તાજાં દેર પડી ગયો છે.
અને તેટલે દરજ્જે જન સમાજની ઉત્પત્તિનું એક અગત્યનું પ્રુદ્ધ અને રસ મિશ્રિત શોધન
આપણે શુભાવીએ છીએ એમ ધારૂં છું. અને માંપ્રત કાળની રંજનશક્તિના પ્રેક્ષક વર્તનો
નકાર રમજીમ પત્રનાં સમાપણો અને વિચારો—અથવા બન જાતી રીતે કહેતા—રી
ખતો—જાવાવળ પી ડેવી, અને નિર્નિષ રચના પેલાં પર્વની જેરદાગરી જોઈ રમજીમ-

માધી પાછા ફરતાં જે મંચારો આપણે સાથે લઈ જઈએ છીએ તેજ આ જાગતની મુ-
ખ્ય સામેતી પૂરે છે

સમાજના મોટા જમાને અસર કરવાના ઉદ્દેશવાળા સમારંભ હાથ ધરવાનો હર કોઈ
માણસને હક છે એવા દાવાનીજ દૃઢ પ્રથમ તો ઇત્તફારીયત કરીશું. “ જેવી સાબત સ-
પત્તિ, અને જેવા દક્ષ અને મોતા, તેવું અમારે કામ ” એવો ખુસાસો જાહેર સંસ્થાના
ઉચ્ચ લક્ષ્યને દલકાડી પાડવાનું પહેલું પગરણ છે. તેવો અભાવ સૂકર અને સુસભને પહેલ
આપી, કર્તવ્યથી ઝેરબાજબી રીતે પરાક્રમ્ય રાખે છે અને પ્રેક્ષક વર્ગને ચેતાની પ્રતિ-
ષ્ઠા ખરી રીતે જાણવામાં અતરણ થઈ પડે છે. તોપણ એટલું તો કહેવું જોઈએ કે યો-
ગ્ય, વ્યવસ્થાપક અને પાત્રો એક જાણુએ, અને લોકસમૂહ બીજા જાણુએ, તે એમાં ફરક
પડતી ઉપેક્ષા હતિ જનનેની હાલની સ્થિતિ માટે જવાબદાર છે. બે નાટક એ પ્રજા-
જીવનનું અત્યર્થનું ચોપક છે તેથી પ્રજાકાળ સંસ્થા વરીકે તેને કામગીરી જગ્યા મળવી જોઈએ
એવોજ આમલ કરવામાં આવે તો પછી સાચી જાણુની સ્થિતિ સુધરવીજ જોઈએ એ
રૂપીય છે. અને તોજ નાટકજીવિપર કૌશલ્યનું, ચલ-ધર્મ-વિમુખતા સાથે હાલ જે સુલ
મરેદી રીતે સહમાનિત્વ અનાય છે તે જમ પડશે. જેમ સમાજ તેમ રાજ્યની જવાબ-
દારી પણ જોઈ નથી. રાષ્ટ્રી એલિટાએયે નાટકકાર શેક્સપીયર પાસેજ તેનું એક નાટક
આસ જનવાવી જોવું ફરતું. અને મરકમ મદારાણીઓએ, જાણીતા નાટકપાત્ર દેવિ ઇર-
વિંમને ખાસ ઉત્તેજન આપી જાણીતી એકમાં તેને માન ઇજ્જતની નવાજેસ કીધી હતી
એટલુંજ નહીં પણ એક બીજા દેશના રાજા જાણીતો બીજા દેશની મુલાકાતે જમ છે ત્યારે
તેમની રહેસમાદમાં જાણીતી અથવા જાહેર નાટકજીવિમાં એકસ નાટકના તમાશાથીર
અનવાનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. પ્રસંગોપાત આમ થવાથી પણ સામ યાગ છે.
પ્રજા પ્રીતિમાં નાટકની એકસ સ્થિતિ કબુલ કરાય છે. નામાકિત પુરોની હાજરી હક-
ને, કેવી જલના પ્રેક્ષક વર્ગને સાજામાં હાજર કરવા તેનો વિચાર વ્યવસ્થાપકોને કરવો
પડવાથી, અવમરમાં અભિરૂપ આવે છે, અને પાત્રોને ચેતાની હમેશની રીતિ અને અતિ-
માં નિમમ જાળવવાની જરૂર હોવાથી તેઓમાં પણ સુધારાને અવકાશ મળે છે. આટલે-
થી જસ નથી. ઉત્તેજન રાજા આપો કે પ્રજા આપો; પણ જે પ્રમાણમાં ઉત્તેજન આપ-
વાના વિચાર અને હતિનું ઉચ્ચ શક્તિ તે પ્રમાણમાં નાટકજાણીની અહતી જહતી તે તો
સર્વથા સિદ્ધ છે.

કાળીસાસ, અવમરમાંના પ્રાચીન નાટકોમાં હમેશાં રસપ્રાધાન્ય ફરક નાટક પરત્વે
રહેલું હોય છે. તો પણ રસનું મિશ્રણ એવી કુસળતાથી થયેલું જણાય છે કે અધ્યાત્મમાંથી
શાન્ત અને શાન્તમાંથી કરજા અથવા વીરમાંથી હારવનું પરાવર્તન ક્યાંથી કેવી રીતે થતું
તે વિચારવાનો પણ આપણને વખત રહેતો નથી. રમનારા તો રમી અમા પણ અજવ-
નાગએ અજવવાનું રહેલું છે. અને હાલના નાટકોમાં વિવિધ પ્રાચીન હોમ તોપણ પાત્રો-
ની એકરાઈને લીધે પ્રેક્ષક વર્ગની હતિ સ્તબ્ધ નહીં થતાં વિવિધ પ્રસંગથી નિરાળી રહેતી
લાગે છે અને રસમાં કેમ જાણે ખારાસ કે ખાસ હાજર થતી હોમ તેમ હતિ ઊભા બિલ
થતાં ચોગ્ય વાસનાનો અનુપ્રવેશ થતો આટલે છે. વિદ્યુત જેવા ડોળીયા મરકરાની
જરૂર છે પણ તે નાટક પાત્રના રમકડા મારક હક લેવાથી જુદો પાડી લઈ, જાહેર હરજન

એકનો પ્રેક્ષક વગેરેના સ્ત્રીમા સમાયત કે સંભાષણમાં સાધવામાં આવે, અને તેના રીતજો
જેટલે દરજ્જે ધરાશ પૂર્વક હથકા અને માન્ય અને અપરણીત ધર્મા કરે અને તેના મુખ્ય
હેતુ, પડદા પાછળ આસવી તૈયારીના વખત અર્ધાધાન પ્રેક્ષકાને ભગવી સેવામાં મીઠા મધ
ભાગ તેદસે દરજ્જે વિદ્યુત પોતેજ નહો પણ આખી નાદકસાળા પણ, સમાવતું ઉપકાર
પાત્ર યાગ છે.

દાસનાં નાદકમાં ગણાતમક સંભાષણે એકો કંઠાજો આપતાં નથી પાત્રો કથા
અતિ કુળના તથા કેવાં સુશિક્ષિત હોય છે અને પ્રીતિમાં વધ અથવા બીજા કારણથી
કેદમે સુધી વધેલાં હોય છે તે આપણે જાણીએ છીએ. છતાં જે વાક્યો રચનારના પો-
તાના મુખમાં પણ દારમ કર્યા વગર ભાગેજ સૌભરી તેવાં વાક્યો મળ એક લાખ અને
વેળ એક પહોળાં પોપટ—પાત્રોની છબ જેથી જેથીને મળામાં દોડાય છે, અને તેના
પણ જ્યારે નાદકરના દ્વેષ વાક્ય મુખબાના એકાદ બે મંદોડાને જેસવી નાંખે છે ત્યારે
દેખાય એવા મારે ક્રિયાદી રચનારને અરજર તે પ્રમત્રે નાદકસાળામાં કામલ કરેનાં જો-
ઈએ! આદેશ વરમનો છોકરા પત્રે વાંસડા જાંથી મોટી રહ્યા તેનો દોષ તેવું માને છે
અને તેવે પ્રસન્ને રચનારની સેનજી અને અભ્યુદયના વાદ પ્રવાહ વચ્ચેની અપરપરાને
વખાણવી કે એતા અથવા પ્રેક્ષક વર્ગની ધીરજને વખાણવી તે નહીં કરતું મુશ્કિલ મધ
પડે છે.

ચૂર્ચા પત્ર.

વર કન્યા વચ્ચે કેટલાં વર્ષનો ફર હોવો જોઈએ ?

એક પ્રખ્યાત વૈદરાજ્ય બીહુ દર્શાવત સાધે નીચે પ્રમાણે પોતાનો
અભિપ્રાય ઉપરની માનવ પ્રત્તે જણાવે છે

આ પ્રજાના જવાનમાં મલું વિશિષ્ટ કહેવા જેવું અને વિચાર કરવા જેવું છે. પરંતુ
કેશમાં સારમૂત ઉપાસ્ય એ છે કે ધર્મસાત્ત તથા આધુર્વેમાજના મુખ્ય નિયમો પાનમાં
રાખી તેમજ વ્યવહાર વિશદ પણ ન યાગ તેવી રીતનો નિયમ કરવો યોગ્ય જણાય છે.
વર કન્યામાં એકાદમાં એકો ૪ વર્ષનો અને વધુમાં તપુ ૮ વર્ષનો અવસ્થા ફર દોરો
જોઈએ, કારણ કે—

વિરાતેર્ધર્મયુગ્મ ॥ શાન્તિપરસ્પરિહિતા ॥

પંચવર્ષિનો સતોવર્ષેપુમાન્ મારીતુયોઢરો ॥

સમન્વાગલધોર્ચીતો આર્નીવાત્કુદાલોભિરક્ ॥ સુધુતાત્ ॥

જેટલે એક આચાર્યનો ૨૦ વર્ષે શ્રી સમ કરવાનો છે અને બીજા આચાર્યનો ૨૫
વર્ષે પુરુષની તથા ૧૬ વર્ષે શ્રીની સારીર ધાતુજો સપૂર્ણ રીતે પરિપાક યામ છે તે તેજ
અર્ધાધાન કરવાનો યોગ્ય વખત છે એમ કહે છે.

હવે કન્યાનો સન્નકાળ ધર્મસાત્તમાં ૧૦ વર્ષની કન્યાનો મરણો છે અને ઉંચકે ૧૧-

સ્વભાવ યથા પેઢેલાંનો વખત પણ કન્યા કાળમાં લેખાય તો છેવટે ૧૨ વર્ષની કન્યાનાં લગ્ન કરવાનું જોઈએ. એટલે ૧૬ વર્ષની કન્યા સાથે ૨૦ વર્ષના પુરુષ સાથે યોગ કરવામાં આવે તો ૪ વર્ષનો ફેર—અને ૨૫ વર્ષના પુરુષ સાથે સંયોગ કરવામાં આવે તો ૯ વર્ષનો ફેર રહે છે પરંતુ આ પ્રમાણે કરવામાં ધર્મ તથા બ્યવહારની વિરુદ્ધતા આવે છે તથાપિ આયુર્વેદમનનેજ દર્પ દ્રષ્ટિએ જોતાં ગુણાનુવાદને લીધે જન્મે મનોમાં જાણ ન આવે તેવી રીતે આયુર્વેદના મતને પ્રાધાન્યપણે આપી ૧૨ વર્ષની કન્યા સાથે ૧૬ વર્ષના વરનાં લગ્ન કરવાં, અથવા ૧૨ વર્ષની કન્યા સાથે ૨૨ વર્ષના મધાયોગ ગુણ તથા સમાન સપત્તિવાળા વર સાથે લગ્ન કરવા યોગ્ય જણાય છે અને આપણી ગાંતિમાં લગ્ન થયા પછી અમુક વર્ષે આજી વાળવાનો જે રીવાજ ચાલે છે તે રીવાજ ખાસ ઉપયોગી નથી કવચ રાખવાની જગર છે કે જ્યારે પરણેલ કન્યાને ૧૬ વર્ષ પ્રાપ્ત થાય અને પુરુષને ૨૦ વર્ષ અથવા ૨૫ વર્ષ પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ મર્જાધાન કરવા આજી વળાવવાનો રીવાજ રાખવો જોઈ ઉત્તમ માન્ય કરવા જોવો રહેતો છે. આમ કરવાથીજ સાચું તથા બ્યવહાર જાળોતો નિર્વાહ થઈ શકે છે. આ સિવાય બીજો રસ્તો લખનારને યોગ્ય જણાતો નથી.

એક ફેર વીચાર કરતાં કન્યાની ઉંમર કરતાં વરની ઉંમર સરાસરી દોઢી દોષનો બધી રીતે અનુકૂળ પડે તો જ ખરેખર જોઈએ. અર્થાત્ દોઢી ફેર રાખવો જોઈએ. જ્યારે સમપણે અથવા વિવાદ કરવો હોય ત્યારે કન્યા કરતાં વરની દોઢી ઉંમરનો ફેર જાનમાં રાખી કરવો.

એક વિધાનનો આ વિવચન જોવો અભિપ્રાય છે કે આપણો ફેર ઉચ્ચકટિનુપ-વાળો છે તેથી સ્ત્રીઓને પહોળા વહેસો રદ્દાળ આવે એ સ્વાભાવિક છે તેમાં વળી વિશેષે ફરી વિષયોત્તેજક વર્તણૂકનો પરિચય વધવાથી વધારે મદદ મળે છે વિગેરે કારણથી ૧૨ વર્ષેજ તરતજ રદ્દ પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં જરાજર યોગ્ય કાલેજ એટલે ૧૫-૧૬ વર્ષેજ રદ્દ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું અને વિવચન છતાં પણ મણી મોઢી થતી હતી. આ પ્રમાણેના કાળમાં દાસ વર્તમાન સમયમાં પણ આપણે સાધારણ વર્ષના મામદાઓના ભોંભોમાં હજી પણ નજરે જોઈએ. તો એ ઉપરથી નબળી સમાજ છે કે જે વિષયોત્તેજક વર્તણૂક, તેવી વાર્તાઓ, તેવો પરિચય અને ચોટાકનો પરિચય અને તેવી મદદ કન્યાઓને મળે નહીં, અર્થાત્ તેવી ફેરક વિષયોત્તેજક જાળતોનો તેમનાં માન પિતા વિગેરે કુટુંબીઓ તરફથી અકામત કરવામાં આવે અને ફક્ત નીતિશાસ્ત્રનો મોઢા કન્યાની ઉંમર ૧૫-૧૬ વર્ષની ધાબ ત્યાંપણી મધાયોગ સિદ્ધાન્ત કન્યાશાળામાં મળ્યા ફેર તો પછી પ્રાચીન કાળથી માફક મોઢું રદ્દ પ્રાપ્ત થઈ શકે. અને તેમ ધાબ નો પછી આયુર્વેદના નિયમ પ્રમાણે ૧૬ વર્ષે કન્યાનાં લગ્ન કરવામાં ફેરો હોય જોઈએ જ્યારે તે નહીં અને તેકમુજ નહીં પણ તેના પરિપક્વ સમયે ઉપત્તીથી જે મર્જાધાન ફેર તેથી થયેલી સંતતી પણ મણીજ મજબુત બાંધાવાળી દીર્ઘમુવાળી મણી સૌંદર્ય પરાક્રમ વાળી અને મણીજ બુદ્ધિજ વિગેરે પ્રસંસિત ગુણવાળી પ્રાપ્ત થાય. અને તેથી મહેલી ફેરાનતિ પુન પ્રાપ્ત થઈ શકે. કાલ જે જાળસંમતના સિવાયની ફેરાની પામવાથી થતાં અસ્ત વસા થઈ છે તે ફેરથી ઉદય પામવાનો સમય નજરે જોવા આપણે સર્વ માન્યરણી ધાબએ

નવા પુસ્તકો.

એક મહાનુ અમૂલ્ય લેખક લખે છે કે સદેશ વગાવવા, મોટા વિનયો મેળવવા, અને કીર્તિ અમર કરવાને ખીલ્લ લાખો પ્રયાસો કરવા તેની કરતાં એક સાફ પુસ્તક રચવામાં મરે શક્તિને એકામ કરવી એ વધારે સાફ છે, કારણ નેહલી કીર્તિ, નેહલું અમરત્વ નેહલી ઉપયોગિતા અને નેહલું સ્થાયિત્વ પુસ્તકોમાં રહેલું છે તેટલું નથી સદેશમાં કે નથી ખીલ વિનયોમાં.

આ મહત્ત્વ આપણા પૂર્વજો સારી પેઠે સમજના, એક રીતે જોતાં તાજેતરમાંજ ઘણ-ગણેલા આપણા મુત્સદ્દીવર અને જગનનાદાદર દિવાન શ્રી રજુભોજીએ પણ પોતાની બહાઇઓમાં, કે રાજતત્ત્વની વ્યવસ્થામાંજ સર્વ શક્તિ રાખી દીધી નહોતી પણ તે બમણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા કરતાં પણ વધારે ઉચ્ચ અને વધારે ઉમદા એવાં પુસ્તકોમાંજ પોતાનું હૃદય રેડ્યું છે અને મનજ વાપર્યું છે—જે બંદાર, આશા રાખવામાં આવે છે કે, વધારેને વધારે પ્રુલ્કો થતો જાય. હાલને મારે જરા એવું જણાયું કે 'સીસાજી કપ્પણ' ને તેના લખનારાઓએ જામ કરી પછી આપણા બાઇઓમાંથી ધોડાળ પોતાની પ્રશ્નિતિને આ તરફ દોરે છે પુસ્તકબદારની આવી ક્રાંતીચતના વખતમાં એક અતિ ઉપયોગી પુસ્તક બદાર પડેલું જોઇ આપણને હર્ષ વધાવવર ન રહે. કાઠિયાવાડી નામર-બાઇઓમાંથી જુજ જણજ પોતાના વિચાર અને મનનો લાભ ખીલને આપે છે અને તેવામાં શા મંત્રાસકર મજિશકરને 'બાળ સ્વભાવ' જેનું મહાત્મ્ય હજી તો આપણે સમજતા પણ થયા નથી—તેનાપર એક નાનું, સુંદર, સસ્તું પુસ્તક બદાર લાવના જોઇએ છીએ ત્યારે આપણા ભવિષ્યની આશાનાં દિસ્સોનો પ્રકાશ દૂર દૂરથી આવતો જોવાથી ધામ તેવો હર્ષ ધામ છે આશા છે કે આપણા બાઇઓ એ પુસ્તક વાંચી, ખાસ કરી વર્ગમાં વચાવી લખનારાના પ્રયાસ ફળદાતા કરશે અને તે કુવાન, ઉત્સાહી વિદ્વાન લેખક પોતાના તેવા પ્રયાસોમાં જાડી રહેશે.

ત્રિમાસિક.

પુસ્તક ૧.

પાપ શુદ્ધ ૧૪ સાં. ૧૯૬૨.

અંક ૪ થા.

આપણે કોણ ?

મરાઠી સાખી.

દાદક સમ કાન્તિ છે નેની, દાદક નાથથી ઉપજ્યા,
રહે મારો મદિમા જેનો, રૂઢ નગર ને નીપજ્યા,
જેવા નર વીર નામરના, વસજ આપણુ છેએ હા! —૧

હમ્મ ધર્મ ને હમ્મ કર્મથી હમ્મ યાતી ૫૬ પામ્યા,
હમ્મ રીતીને હમ્મ નીતિએ કંઈયુ કીર્તિએ કામ્યા,
જેવા નર વીર નામરના, વસજ આપણુ છેએ હા! —૨

પ્રભુલિકા પૂર્વને કરેલી, મુશ્કાત્કાર પ્રસારી,
જેણે શીલે આસ્થા જાના, વિભવ-સેમ-અલિહારી;
જેવા નરવીર નામરના વસજ આપણુ છેએ હા! —૩

નિજ મારગ કુળ મારગ સાથે, યાતી મારગ રાખી,
રાજ ભક્તિ મદ્દજી સામગ્રી, પ્રેમ સૌમ્યને રાખી;
પૂઆ નાગર નરવીરો, છેએ વસજ તેના હો! —૪

પરપરા પરમાર્થ તણીમાં, પ્રેમ—ભક્તિ દરી પૂરી,
પરમાત્માની પ્રીતિ પામ્યા, હમ્મ રહી ન અધૂરી,
જેવા વૃષિદ મહેતાનો, દાણ છે આપણી માથે હો! —૫

વિષ વિષ વિષા ભણી વધારો, રેગ કાળને જાણી,
નામરિક જાની જાન દિન જેવા, કરવી તન-મન-વાણી,
અર્ધો સદેવ સદુ સાથે, હાય દાદકેયરનો માથે. —૬

સહકર્મ નથથી પૂર્વને તણા, થયો માન હમ્મચારી,
હમ્મ સ્વરથી મોર મળવો, રાષ્ટ્ર ભક્તિ વિગતારી;
“આપણે નામર” હર એવુ, રાખીને રસભિગાન રહેવું —૭

એક સંપ આશામ આપણો, અચળ ખ્યાતિ ને પામ્યો,
એક બીજાનું દિન દેશમાં મારી ધર્મ દુખ વામ્યો.
માની સામી સ પતિ, પૂર્વજેની દની એ નીતિ. —૮

તેવા થાવા તેવુ સ્વાધા, તેઓના ગુણ માર્ગ,

કોણ આપણે નામર, બાધવ સખળા એમ મનાઈ;
 જામણી જેમ જેમ વધશે, આપણે તમ ઉત્તરે પડે. —૬
 યથા શક્તિ અવધાસ લખે, મન-વાણી કમ્પેથી,
 પર-દિત અવધુદ્ધ ઇચ્છીને, કરું સદમેધા,
 ખરી પ્રશ્નાર્થ તણી શોભા, રંધી છે એવાં છવનમાં. —૧૦
 તજી જાણસ આવાસ આદરે, વિધા તણીં વધારે,
 યશે, તમ જશે, જડતા, દેવતા; સરશે ઇષ્ટ લગરે;
 વિવેક શક્તિ જનમ ધારશે, વિપત્તિ સંકળ સધ જશે. —૧૧

જન્મશંકર મિરિબશ કર વૈષ્ણ.

વેદોક્ત ધર્મ વિચાર.

(અનુસંધાન ગત ૪૯ પૃષ્ઠી).

આગમ—જેટલે વેદ પ્રમાણે પાત્રવેદ બલવા સાસન છે. હાથુ કોડે કુંકામાં શબ્દ
 યાન યથા માટે આકરણના અધ્યયનની જરૂર છે. અસરકારક માટે પશુ આકરણના અધ્ય-
 વનની જરૂર છે. શાંતિકા નીચેના મત્ર બલે છે—દયુજ્જ્વળતી માગ્નિયાળી મનઃકોટી
 માલમેલ ॥ આદિ સંકેત યાપ છે કે દયુજ્જ્વળતી સખને સમામ કર્મ ખારખ કરવો કે
 નકુત્રીદિ આકરણના યાન ક્રેમ તો ઉદય અનુદય ૨૨૨ ઉપરથી સહેજ ખજર પડી સહે છે કે
 અનુક સમાસ કરવો જોઈએ. માટે આચાર્યે કરે છે કે અસંકેત માટે આકરણ જલકું
 જોઈએ.

નિરક્ત—જેટલે વેદનાં પદ અને તેના અધ્યયનની વ્યુત્પત્તિ જોતાં પોતે સાક્ષમાં વેદના
 મત્રોના અર્થનું નિરખખ કરું છે તે સાક્ષ આકરણ અને નિરક્ત અર્થ સમાજમાં અધ-
 તના છે. નિરક્તના ક્તો વારકમુનિ છે. તેના અધ્યાય ૧૨ છે.

છદ્મ—જેટલે વેદના મત્રો કયા જત અથવા છદ્મ છે તે જતાવનારું પિત્રજ સાક્ષ.
 વેદના મત્રના કાષિ, હંદ, અને દેવતા બોધીને જ રહેક મત્ર બલવામાં આવે તો જ વિધિસર
 કરું કહેવાય એવું સાક્ષનું સાસન છે. તેથી છદ્મ સાક્ષ સિખવાની આવશ્યકતા છે.

જોતિષ—આ સાક્ષનો અર્થ સૌ કોઈ જાણે છે. પણ શામાદિ ક્રિયા કરવાના સમય
 મુકરર કરવામાં આ સાક્ષની જરૂર પડે છે.

આપણા સાક્ષકારોનું સાસન એવું છે કે ધર્મનું યાન યથા સાર ઉપર વર્ણવેલાં ૭
 મત્રો સદિત વેદનું અધ્યયન કરવું જોઈએ. અરણ્ય વ્યુદમાં થી સૌનકાચાર્ય જણે છે—

પદ્મો વેદો ઽ રવેયા ॥ ૧૦ ॥ વ્યૂં પાત્ર ॥

વેદનાં ઉપાંગ.

પુરાણ, ન્યાય, મીમાંસા, અને ધર્મશાસ્ત્રો વેદનાં ઉપાંગ ગણાય છે. મી મધુસૂદન
 સરસ્વતી સ્વામી સજે છે કે—

પુરુષણં ત્યાય મીમાંસા ધર્મશાસ્ત્રાણિ ઘેતિ ચત્વાર્યુપાક્તાનિ ॥
મુક્ત્યાય મેદ પાનુ ૧ ॥

પુરાણ:—પુરાણો મુખ્ય ૧૮ છે તે ભગવાન શ્રી વ્યાસ મુનિ દ્વારા મળ્યા છે. પુરા-
ણોની મુખ્ય આવશ્યકતા છે. સમગ્રી મનુષ્યોએ એકજ પ્રતિભા અધિકારી હોતા નથી. જન-
શિક્ષણના પશુ-ઉત્તમ, મધ્યમ, કનિષ્ઠ-અથવા મંદ-એવા ત્રણ પ્રકારો છે. કેટલા-
એકને માત્ર મુતિનું મવશ્ય અને વિચાર કરવાથી પ્રથમ વિચારેલું. જ્ઞાન પામ છે. અ-
ને કેટલાએકને ઈતિહાસ, વાર્તા કથા વિગેરે દ્વારા સાંભળી જ્ઞાન પામ છે. દરેકને
વાસ્તે એકજ પ્રકારનો અભ્યસન રસ્તો દોષ તક નહિ તેમજ શ્રદ્ધા, પા-
શુ કરવાની, શુદ્ધિના એકને વીધે ને રીતે અનુકૂળ પડે તે રીતે મોટા કરવાની
આશ્ચર્ય, ઉપદેશ અને અભ્યાસો મોખતા કરે છે ને પ્રમાણે અધિકારીની મોખતા નેક
પુરાણો અપાયેલા છે. પુરાણોમાં સિમ સિમ વાર્તા કથા અને આશ્ચર્યમયો દોષ છે.
તેમાં સ્તુતિ-ભગવાન અને તેમજ વાણેનો ઉપદેશ પણ અધિકારી પરત્વે કરવામાં આવેલ
છે. પુરાણની કથા સાંભળવાથી મનુષ્યોની નીતિ જનવાતી નથી અને પરિણામ નહિ પા-
રેલું આરે છે એ માનવ શ્રદ્ધા પામ છે. મળી મળીને ક્ષે રસ્તે દોર છે તેજ ખરી કસોટી
છે. ભગવાન વ્યાસ મુનિના કરેલા મુખ્ય ૧૮ પુરાણ છે, તેના નામ—ભાગવત, પાંચ, વૈષ્ણવ,
શૈવ, ભાગવત, નારાદીય, માર્કંડેય, આગ્નેય, ભવિષ્ય, બ્રહ્મવૈવર્ત, સૈવ, વારાહ, રુદ્ર, વામન,
કૌર્મ, પ્રાત્ન, માર્ક, ભર્ગ્ય.

આશ્ચર્યમય પદો ઉપર પુરાણ મળ્યા છે. દરેક પુરાણમાં પાંચ શક્ષણ હોવા
જોઈએ, એકે તેમ પાંચ જાગતનું વર્ણન દોષ છે તેને પુરાણ કહે છે.

સાત સદિતામાં બને છે ૧—

અર્ચ્યમ પ્રતિસર્ગ્યમ વંશો મન્વન્તરણિચ્ચ વંશાનુચરિત ઐવ પુરુષ પચ હસ્યમ્ ॥

॥ અં ૧, ૩૩ ॥

સાત સદિતા:—સર્વ, પ્રતિસર્વ, વંશ, મન્વન્તર અને વંશાનુચરિત એમ પાંચ શક્ષણ
વાળું પુરાણ કહેવાય છે.

ન્યાય:—ન્યાય સામતા ને જ્ઞાન છે. પ્રથમ શ્રીતમ મુનિનો ન્યાય અને બીજો
કણ્ઠ મુનિનો વૈશ્વવિદ્ય ન્યાય શ્રીતમ મુનિએ ન્યાય સૂત્ર કહ્યું છે તેના અભ્યાસ પ્રાપ્ત છે.
શ્રીતમ ન્યાયમાં નીચેના ૧૬ પદ્યોનું નિરૂપણ કર્યું છે—

૧ પ્રમાણ, ૨ પ્રત્યેક, ૩ સુત્ર, ૪ પ્રયોજન, ૫ દૂર્ણત, ૬ સિદ્ધાન્ત, ૭ અવશ્ય,
૮ તર્ક, ૯ નિર્ણય, ૧૦ શાં, ૧૧ જ્ઞાન, ૧૨ વિતર, ૧૩ દેવતાશાસ, ૧૪ ઇશ,
૧૫ જ્ઞાતિ, ૧૬ નિરૂપણ.

શ્રીતમના ન્યાય સૂત્ર ઉપર વાત્સ્યાયનનું જ્ઞાન છે.

વૈશ્વવિદ્ય ન્યાયના પ્રકૃતિ કણ્ઠાશ્ચાર્ય છે. વૈશ્વવિદ્ય સત્ત્વના દ્વારા અભ્યાસ છે. શ્રીતમ
પોષ્ટક પદ્યોનારી કહેવાય છે. કણ્ઠાશ્ચાર્ય પદ્યો વાદી છે. કણ્ઠાશ્ચાર્ય મુનિએ દ્રવ્ય, ગુણ, કર્મ,
સામાન્ય, વિશેષ, અને સમવાય એમ છ પદ્યોનું નિરૂપણ કર્યું છે. વૈશ્વવિદ્ય સૂત્ર ઉપર
વત્સલ પદ્યોનારી જ્ઞાન છે.

મીમાંસા:—મીમાંસા એ એક છે. કર્મમીમાંસા અને શારીરમીમાંસા કર્મ-મીમાંસાને પૂર્વ અને શારીરમીમાંસાને ઉત્તરમીમાંસા કહે છે, પૂર્વમીમાંસાના લખનાર જોમિનિ આચાર્ય છે તેણે સૂત્રો લખ્યાં છે તેના અભ્યાસ નાર છે તે ઉપર સખર રવામીનું જાણ છે તેમા “અષ્ટાત્તો ધર્મે જીજ્ઞાસા” એ સૂત્રથી શરૂ કરી “અમ્વાહાયેષ” એ સૂત્ર સુધીમાં ધર્મ પ્રમાણ, ધર્મે બેદાબેદ, શૈવશૈવીભાવ વિગેરે નાર વિષયોનું નિર્ણય કર્યું છે સાત્તનો અર્થ કરવામાં પૂર્વમીમાંસા સાત્તની ધર્મીય આવસ્થા છે ૧૫૬ અથવા સમ્બાર્ધનું યાન વ્યાકરણ સાત્તથી ધાય છે નાકાર્ય યાન પૂર્વમીમાંસાથી ધાય છે તે સાત્તનો ઉપયોગ કર્યું કાંડ એકે મય માતાદિમાં વિશેષ છે

શારીર એકે ઉત્તર મીમાંસાના પ્રણેતા જમવાન જાદરાજાચાર્ય એકેને વ્યાસ મુનિ છે વ્યાસ મુનિએ સૂત્રો લખ્યા છે તે બ્રહ્મચરિતા નામથી જોળખાય છે તેના ચાર અભ્યાસ છે. તે ઉપર થી શરૂઆતનું જાણ છે જેમાં અદ્વૈત સિદ્ધાન્તનું પ્રતિપાદન કર્યું છે શારીરમીમાંસાના સમન્વયાધ્યાય, અવિરોધાધ્યાય, સાધનાધ્યાય, અને ફળાધ્યાય જેમનાર અભ્યાસ છે.

ધર્મશાસ્ત્ર:—ધર્મ શાસ્ત્રનું બીજું નામ રમ્પતિ છે. મુખ્ય રમ્પતિ અદાર છે, તે સિવાય બીજા ઉપરમ્પતિઓ પણ છે, જુદા જુદા ધર્મ વિષયો પર નિર્ણયકારો પણ છે ધર્મ શાસ્ત્રના જ્યોત્ષ્ણ વર્ણાશ્રમ વિગેરે ધર્મ વિશેષને જાણી શુદ્ધી કર્મનું નિર્ણય કરવામાં આવ્યું છે મહે જાગે ધર્મશાસ્ત્રમાં આચાર, અવદાર, અને પ્રામથિત જેમ વિભાજ પાડી વિવેચન કરવામાં આવેલું છે. મનુ, વાલ્મીકીય, વિષ્ણુ, યમ, અગિરા, વસિષ્ઠ, સવર્ન, સાતાતમ, પરાશર, જોનમ, શખ, હારિત, આપ્યત્તમ, હરાતા, વ્યાસ, કાત્યાયન, ગૃહસ્પતિ, દેવશ, નારદ અને પૈદિનસિ વિગેરેએ ધર્મ શાસ્ત્રો લખ્યાં છે

ચાર વેદ, સમઘ વેદનાં ૭ જાન અને ચાર ઉપાંગો ધર્મશાસ્ત્ર એકેને મૂળ છે તેથી તેનું એકંદર કુકામાં વિચારન કર્યું છે મધુસૂદન સરસ્વતી પ્રસ્થાન બેદમાં લખે છે કે —

પુત્રાન્ન વ્યાય મમિંસા ધર્મશાસ્ત્રાદિમિથિતાઃ પેત્રાસ્થાનાનિ
વિધાનાં ધર્મસ્યચ અતુરેશ ॥

॥ પ્રસ્થાન ૦ પાનુ ૧ ૪ ॥

જ્ઞાનાર્થ:—૧ પુરાણ, ૨ ન્યાય, ૩ મીમાંસા, ૪ ધર્મ શાસ્ત્ર, ૫ અંગિ અને ચાર વેદ ધર્મ અને ચોદ વિધાનાં રયાન છે

(અપૂર્ણ)

નાગર.

(અનુસંધાન ગત પૃષ્ઠ ૫૭થી).

રાજદડ, સ્ત્રી દડ અને જાળ દડ એ દુર્નિવાર દોષ છે તેથી રાજા કાપિઓને પ્રત્યુપાર કરવ નો લામ જોનો રદોનો એક વખત કાપિઓ કાંઈ પર્વ ઉપર ત્રિપુધર ન્દાવા મળા દતા, પછવાડે સ્ત્રીઓ અને જાળકો એકદમ દતા એ લામ જોઈ, સ્ત્રીઓ નિરતર પુરુષ કરતાં છે-

તી હોય છે અને કાંઈ વખત સ્વપને પણ ન જોયેલા હોય એવા સુંદર પદાર્થો ભોધ મન એવા એ-
વી અસ્થિર મનની હોય છે (તેને કાંઈ મળી શકીએ એવી હોવી નથી પુણેની પેટા નિરપેક્ષ અને
રિશ્ત મન વાળી પણ હોય છે એ વાત આમજ આવશે) એમ માની પોતાનું મન આ વખતે તૃપ્ત
કરવાની ખારજીથી પોતાની શ્રી નેનું નામ કમવતી હતું તેને કેટલાક સોના રૂપા મોલી માણુ-
ક વમેરના તરફવાર અલંકાર અને ભત ભનના રંગ એ રંગી સુત્રુ, રસમી, ઘન, તાર વમેરના
પત્તો આપી એ ઋષિઓના આશ્રમ પાસે મોકલી અને ત્યાં નહીને કાંઈ તે રૂપ વસ્તુનો મજ
કરાવી આશ્રમમાં માણુસ મોકલી કહેવરાવ્યું કે આંદી પાસેજ નહીને કાંઈ એક રાખની રાણી
મોકલે માત્ર વસ્ત્રાલંકાર આપે છે એને લેવા હોય તે આવે, આ ઉપરથી ઋષિ પત્નીઓ
આનાંકાની કરી પ્રથમ જોવા તરીકે ત્યાં ગયાં અને પછે મનવત રાખી ન સહવાથી
વ્યેચ્છ પ્રહણ કરી એમ એકને ભોધ પીછા અને પીછાને ભોધ ત્રીજા રૂપાદેખી વસ્ત્રાલંકાર લઈ
આવી. પણ જ સાધવી શ્રીઓ પોતાના પતિને પૂછ્યા વિના તેની પાછળ અમે તે લાભ મ-
તો હોય તેને દુષ્કાશરી તે લેવા ન અર્થ ધન છે એ સાધવીઓને શ્રીઓને પતિની ધૃષ્ટા સા-
વળવી એજ અમુક અલંકાર છે, સદુભાવે વનમનથી પતિની વિવિધ સેવા કરવી એજ તેને
અમુક વસ્તુ છે, પતિ સાથે આનંદિત અને રત્નભાવથી વસતું એજ તેને સુંદર કહેવાય છે, શિ-
વ વચનોજ મોટી પતિના હસમુખા સુખને નિકાળી સદા આનંદમાં રહેતું એ તેને મન
સ્વર્ગ સુખ છે, પતિની ધૃષ્ટા વિશ્વ કામ કરામ જવાથી પતિનું કનરી મજેશુ મોકા એવું
એ તેને મન નરક પતન છે. કુકારમાં પતિની પ્રસન્નતા તે તેને સર્વ સમૃદ્ધિ અને પતિનો કામ
એજ પત્નુ એમ જેને હોય તેની સતીઓ જોવા દુષ્કા વિવધમાં કદી અપકાવજ નહી તેણે
ત્યાં જવાનું મન લેા શું પણ રાખની રાણી સાથી ચાહીને આશ્રમમાં આપવા આવી તો પણ
તેને દુષ્કાશરી કદી એકજુલ નહી પણ એવી લગુ મન વાળી શ્રીઓ સાથે વધુ વખત
રહેવાનું મન ન કરું એ ઋષિશ્રીઓ આશ્રમ મંત્રિ હતી તેથી તેઓ પુષ્કરજી મયા ત્યાં
આશ્રમ માર્ગે મયા હતા પણ તે શ્રીઓ ભેગમની અર્ધાનના સહ ધર્મચારણી તેઓએ પ્રતિ-
ગ્રહ કર્યો તે તેણેજ કર્યો કીધો તેનું તત્તોજા કમલી યજ જવાથી તેની આશ્રમ અતિ બ્રહ્મ
યજ તેથી તેઓ કેટલેક દાવાડે પત્રે ચાલતા મુખ તરફ કાંદા કાંકરા ધૂડ મારનાં દુ ખ
અનુભવતા ઘેર આવ્યા. એઓની શ્રીઓએ નેહાવુ લીધું તેઓ લો આશ્રમ માર્ગેજ પ્રથમ
આવ્યા હતા અને આવડે એજેકે ત્યાં આશ્રમમાં મજમળાટ જોવા. તેથી કાંઈ કરી રાખ
ની પત્નીને કિલા યજ જવાનો શાપ હજ અને તે ત્યાંજ રીયા યજ પડવા પછે પોને પોતાના
અગ્નિહોત્ર અને શ્રીઓને લઈ એમના એમ ચાલ્યા ગયા (એ ચાલ્યા ગએલાનાં નામ મુન-
સેપ, સેકેતેપ, મોદ, અને ઘંત હતાં) કુરુક્ષેત્રમાં મયા કવાદિ છનમાં મયા એમ અપ્યુકે પ્ર-
ત્યોસઓ કહેકે છે અને અછત્રા છજે પણ તેનામાં ઉપરના ચાર જોત્ર જણાવાં નથી દો-
ણાચારને અદિછત્ર મધ્યુ હતું એમ મહાભારત આદિ પર્વ અખામ ૧૩૬માં લ-
ખ્યું છે આશ્રમ માર્ગે ગતિને માટે ઐનિવાસિકો સુચવાંથી ખરા પણ તે દુ સમ નથી
કુરવી નિમમનો કોણ ખાર પામ્યું છે ? વિષા કળાથી શું શું નથી મનવુ એમ કોણ કદી
સકતાર છે તત્તોજા અને ખરી નિહાને શું અસાધ્ય છે ? કોણ જાણવુ હતું કે “જળદ્વ
નિર્મળ યથા, યથા અન પજુ જલ ભેષ દુરદેશ રમશે યથા, અન્ય બુદ્ધિભગા એસ” માં કલ્પ

પ્રમાણે વચરનાળવે કે યોડે સેંકડો મણ ભોળવાળોએ કહે માણસોને બધને સેંકડો સાધીથી ની દારની દાર સેંકડો માથ વચર ચાસ આજે દોઢા દોઢ કરી સુક્રો. કોણ નાણુદુ-હવ કે, પચર્મા પારકાના અનર દૂર પચરે મથાઈ નાણી કે સંભળી સકારી, અને કોણ નાણુદુ-હવ કે મન, બહરામિ, પ્રાણવાયુ બાણ અને આભનંતર પ્રથન, તોભાદિ, સ્થાન એ સૌથી રમન વત્તા માણસના જેના સખો અને રામ એક સાધારણ મન દ્વારા કહાવી-સકારી, ભગે એ પછુ યજુ આપણી સગી આંખે જોયું છે ત્યાર અમળતા માણસે જાણતા મતિ તરીકરી સ્વર્તા કોમ એમાનમામાં શું ઝાઢામણ આ રક્તિ તેજોના તપોગળનીમ હતી એમ જણાવેલાં માનવું પડે છે કે મદકે કોઈક યાત્રિક સક્રિત, દત્ત તો રાજ પ્રવિમલમી તેમ બ્રહ્મચર નહી આપી આમળ યાત્રિક સક્રિત નહી હતી અને માત્ર તપોગળ અપવાચે માસિદિધીન અહત્ત કાર્ત્તમા જલાવે જતા હતા એમ સ્પષ્ટભવાનું નથી, કેમકે રેશવેતા સરખા-સુકેમને માટે મદકાભારતમાં જાણેલ છે તેમાં એક ઋષિ કુમારને કુક મુલતમાં પોતાના ઝૂરને ઝાડખલા આપવા પોણેમણુ-હવ અને પચરો જુકુ ક્રિજો હતો તેને કોઈ રાખનાર. એક યોડે જાણી તે ઉપર, જેથી મનવાનું કશું અને તેથી અંદરથી ધુવાડા તીજવા પ્રદિવા અને તેણે લીમચેમ પારણુ ક્યો એ સાધન વડે તે પોતનું-હવ તેનાથીએ એક દિવમ બેઠો, પુત્રો અને પોતાના ઝૂરની પત્નીને મત ઉપર ક્રીમર, રેહેવાનો, મનોરથ પરિપૂર્ણ ક્યો.

ઋષિએ આશમમાં આવી જોએ છે તો રાજ પ્રતિમકે ઘડ, વાળ્યો કોઈ તેથી કોણાર્ત મધ રાજ પત્નીને તો સાપ દીધે છે અને તેથી તે પચર ઘડ પડી છે તેથી રાજને નયપ દેખા દાપમાં પાણી લીધું તે જોઈ ઋષિએ અનરાણી અને નવનું કે આપણે ત્યારે સવૃત્તો જૂમર મધ અને, હવે રાજને કોણ નાણુ શું કરશે તેથી જમી ઋષિએ ઋષિએના પગમાં પ્રડી જને-રીતે કાલાવાલા કરી પતિએનો કોમ એમો કરાવ્યો. કમણુ ઋષિએએ મણુ વિચારું-કે જે જનવાનું હવ તે મનુ પ્રતિમક યથો તે નહી યથો નહી યામ ઉપરાંત પ્રતિમક લપકીજુ યધુ અને પીએ સાપ દેશું તો વધુ-ધારો રાજને આપણુ નયમતા, કુદ, ક્રીરાધી તરી પણુ આપણા ઉપર ના અનન્ય ભાવને લીધે. બક્તિથી મુક પુદિધી આ, કામગીરી, કે આપણે ના કલા છતાં કદું તેનો આદરો નહોતો નમ છે એમા માની કામતા, લીધેલ અજ પૂરી ઉપર ફરી દીધું નેદલા ભામમાં જળના ધાંકા મદવા કોદલા આશમાં ઉપર (જીન ન ઉમે જોની) જૂમી, મધ મધ

રાણી પચર ઘડ પૂરી ઉપર પડી, સંભળી રાજ ઋષિએનો કપયથો માની, મા, ના-ખતો એકદમ ત્યાં આંખો અને પચર રપ ઘડ પડેલી અને જોઈ અતિ ક્રીકરી કોઠિલ; કર-મરી, કમ માચી સાપાત્તમક માટે વિનતિ કરી. ઋષિએ જોઆત કે અમેએ જ. કશું તેતો, અઘા આવે તોપણ ફરી સકારી નહી અને ને, ભાવિ હવ તે મનુ, પણુ તારી જો નિષ્ક-એ ધ વચરન આપીએએ કે અમારામાં વિવાદ પ્રથમે તારી અને પાસે રાણી સન્માન જા-પણુ. કહે છે આપણામાં ને નિશા, રાખીયે છે તે એ, પચર ઘડ અમેલી કમનંતી રાણી-નો, મારે છે.

રાજ અમતાર ઋષિએને કશુંક હવે, તેમે અરપમમાં રહેવાનું રાખશો એ સંભરશે નહી કેમકે એકલા દહાડા નિરપાધિ હતા હવે સોપાધિ ધવા ને કુ તમને એક, તમર નાંખી જા-

પુત્રોમાં તમે નિવાસ રાખો. બાકીઓએ પણ પ્રતિજ્ઞ થયે તે નહીં થયે નહીં. યામ અને
 હરે વગરના રહેવાથી બનેલા છે તતોષ્ટ યામ એમ વિચાર કરી એ કહેવો શું કોણે ઉતા-
 ચો તેથી રાત્રીએ પૂરે કહેવા રહતું નહીં. પવેત ઉપર નગર-વસાવ્યું તેમાં તે બાકીઓને રા-
 ખ્યા અને પુરની રક્ષા કરવા સાર પેતાના એક દીકરાને તેનો રક્ષક કરાવી ત્યાં રાખ્યો.
 વડનગર બાબ પર્વત ઉપર આં છે એમ કોઈને સંકાપાય પણ તે વખતે હેમ અને બાબ
 કાએ કરીને કહ્યુંમાં નહીં થયો હેમ. બાબ જોવર્ધન પર્વતમાં છે. પ્રજાસપાદ્યમાં કુનરનર
 પર્વત હતો તેનું કાણું પણ આ છે. વળી તેવાં કાંઈતી વખતેનું પછે બામ બીજમાં બધ
 ચોડાબળદાર રહેતા હતા. રાત્રીએ એમ બાકીઓને નગરમાં રાખી તેઓને સારી સ્થિતિથી
 નિર્વહ થવા માટે એક જાણુને એક આમ બામ કહેવાય છે એવા ૧૫૭ મામ રાત્રીએ
 આપ્યાં એને એમોના નામે. ઉપરથી નગરની પ્રાચીન અવસ્થા યાદ છે. તે બાબ
 સુપ્ત પ્રાંત યથા પુસ્તકમાં આવેલી છે. બાપી એમ પણ જણાય છે કે નાગ રહેલા ૧૮
 બેઠકમાં પ્રતિપ્રજાનું યાદને એ વખતેનું ૧૫૭ કુટુંબ નાગરાના નગરમાં રહેતા અર્થે
 એ ૧૫૭ મામ માટેનાં કાંઈક મામ એનાએ નામથી નગરની આજુબાજુમાં બાબ
 સુધી ફાવત છે.

નગરનામું વધારું ઉપર જાણુ કારણ નહીં એ સમજી તથાપિ એક શ્રીજી કારણ
 પક્ષે જાણુ છે તે આ પ્રસંગે બની આ પ્રકારે પુર કર્યું. એક વખત પાતાળમાંથી નામ
 પુત્રી ઉપર બારી. ત્યાં નામ કુટુંબે તેમાં કાઢી કરતા હતા તેમાં એક નામને કાઢી
 એક નામને કાઢી બારી તેથી તે ખરી થયો. આ નામ રાખનારનો દીકરો હતો તેથી તે
 થાં નામ કાઢીમાં પહેલાથી ત્યાંથી નામની ફાળ બાપી અને નામરાને નગરમાંથી કાઢી કા-
 ઢાવવા તેઓ કહ્યો સહિત વગરનાં કાઢવા બાબ. ચેપાક વખત પેહેલાં એક નામ-
 રને નામે કિરસાર કરી કાઢી મુકેલ તેણે વગરનાં સિવજ ઉપર તપસ્યા કરી સિવજ એ
 પ્રસન્ન થઈ વર-આમવાનું કહ્યું. ત્યારે પેતાને નામે તિરસારી કાઢી મુક્યો છે માટે નામમાં
 હવેનું પાક-એવો વર માગ્યો. સિવજ એ તેને વખત આવવા ઉપર જોતરવા કહ્યું બેથી
 સિવજ પાસે વરની પાપણ રહેવા કહી ત્યાં સ્થિતિ કરીને રહ્યા, બહુતા નામરા ત્યાં જઈ
 અલગ અને ત્યાં પેતાની નાતના એક જાણુને પણ સારી સ્થિતિમાં એક નહીં રાજ થયા
 અને એકે તિરસારી કાઢી મુક્યો છે તે પણ એક એ કોઈ જાણીએથી મુદ્ધિથી કરીમાં
 જોઈ જાતાં બાકી અમે તેવા રાજ થયા અને તેના આમને રહ્યા. આણે આવી સ્થિતિ
 જાણુ કારણ પુછતાં નામરાએ જાણી કહી કહી. આણે નામમાં મોટાઈ મેળવવાને
 આ કાં ત્યાં છે એમ માની સિવજને પ્રસન્ન કરી યાપણ રાખેલો વર આપવા કહ્યું
 તેમાં પેતાના બાકીઓને ને આજે આવી પડી છે તેમાંથી નિવૃત્ત થવાને ઉપાય આણે
 સિવજ એ કહ્યું કે તમે જામન મગર મગર (જે નહીં જે નહીં) એ મગર મોક્ષતા તમારા નગર
 માં જુઓ. મારા આપેલા મગરના પ્રતાપથી નામ જાણુ નિર્વિધ થઈ જશે તેને તમે મારી
 કાઢો એમ તમારું કથાન પાણું તમને અલગ પ્રજાએ પ્રાપ્ત પાશે નામરાએ તેમ કહ્યું
 તેથી નામ બાપી અમ અને તેઓ પાણુ પુરમાં સ્થિતિ કરી રહ્યા. મગર મગર કાંઈતી
 વિનાશક : એ બુદ્ધિ વડે એ મગર મોક્ષ માટે નાગર કહેવાયા એમ પણ કહ્યું છે. એ

તિરસ્કૃત આજીવ આમળ જતાં જર્ણવશ નામ પામીને નાતમાં ખોરાં અને માનીતો ધવો

આ. વ. ૬.

રહેજ રહેજ.

(અનુસમાન જત પૃષ્ઠ કપડી).

સરસ્વતી—આજો મદકિની એન હુ તો જાને અમાને કીસ કે આમાંતો પોડુંક પજુ
ઝેર કે એમ જણાવ છે, માટે જો નહીં જાતે તો આપણે કાંઈ લખાએ. જો
ન હરા કર—ના બહેન, કાંઈ, કાંકા, કોઈએ કે એ જાણી જાય પજુ લગભગ એક
જાતનાં છે જુઓને તેનાથી પજુ નિરા વડી જાય છે, તે વધારે ઉઠે છે રો
કદનાં થઈ જાય છે, અને વખતસર ન મળે તો તે તરફ પજુ મન તજવામાં
કરે છે કાંઈ વિષેનો વળી નીચેની કહેવત પજુ છે કેને

કે કદન વામુ કદન, ખાતુ કીન જળ કીન,

કોલીકા પાની કરે, રો થન અવથન તીન.

એવી ઓળ છે તે તમામ જોઈડ તરીકે લેવાની ઓળ છે. વેષ જતાને તારે
અને તેમ લેવાથી અકુ શયરો છે, પરંતુ જોઈડા માટે તે કમેશાં સેવવા એવી
ઓળ નથી વળી આવી ઓળે કમેશ ઉપમામાં લેવાથી ખરે વખતે તેની
જોઈડા તેડી અને તેવી અચુર પજુ ધાલી નથી

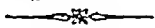
મદકિની—(કશીને)—અરે તમે એમને પુરાં જણતાં નથી એતો કહે છે શાહ
આજો અને મળ કશો જે માણસ મળવા આવે તારે અમળ તરીકે
અણુકે કરતું હોય તો કશો નહિતરતો કહેતો આંખનું કંઈ ન કરતું

ન હરા કર—ગમ્મત માટે પજુ આવી ઓળ સા માટે જોઈડા, કે જે આગળ જેતાં પહેલો
જો પાડે, અને એક મોડુ લાકડું થઈ પડે, પજુ કશો જોઈડો રતો કાંઈ
સુઝો નથી ત્યાં સુધી તો શુ ઉપાય. ક્યારેક મિનિટમાં કાંઈ સેજું તૈયાર
થઈ શકે તેવું તથા ૧૦, ૧૫ માણસ થઈ જાય તો પજુ અર્થે અકુ ન લાગે, તેમ
આખાં જોઈડ પજુ ન થાય એવું કશું જોઈડા

મદકિની—આટલા જાણી જાયેલાં જો તેમને આટલું ક્યાંથી ન જડે એમ તે હોય કે

ન હરા કર—ના બહેન હુ ખર કહુ હુ અમે છીએ તો ધણા પજુ તેમાંનો કદાચ આવી
જામત વિષે વિચાર પજુ કરે છે એ તમે જુઓ તો જાણો તમને કહે શુ ધાય
પજુ આ સરસ્વતી બેઠેન જોઈડી પજુ તેમાંના કે પજુઓને છાંસાં નથી
હોવી આ આઠ આવેલાં ત્યારથી જોઈડાઓનું કમેશને માટે સિરામણ તથા
ગાંઠો મમાં યોગમણ તથા ચોટો શુ એ પજુ વરત સુઝાવ જશે કદવાએકું
તેથી વાળુ પજુ જાય છે આથી કદજુ પુરસાન છે એ પજુ જોવાનું છે
વળી તેને લઈને અર્ધમાં કદસો વધારો થઈ જાય છે એ કાંઈ જરાબર સંધાઈ
નથી આવતો તો ધણાં સવાસો જોવા મેવા છે.

અચાકુબર—અરે મુઝાજો શુ ર આ સરસ્વતી નેવી ખારડીજો વધે અને બહેને દસ
ખારડીજો એક એના નેવી વાવતો પછી નોખસો. તમારે કાંઈ કરવુજ ન
... પડે. મને તેમ હેય પણ મરતો અમારે સહવુ હોય કે નહિ.
તંકરશંકર—સાચ સાચી વાત છે, પણ એ દિવસ તે ક્યારે આવે ?
સરસ્વતી—મંદગિની બહેન કુ તો હવે ભરજી. તમને સફુને ખોટી કંઈ હો.
અચાકુ—તારે, અમને પણ તમ મળ પડેને.
અચાકુબર—સરસ્વતી, બધા, આવને હો.

ટુંક નોંધ.

ત્રિમાસિકા પ્રથમ વર્ષનો આ હેતુએ બંધ છે તે અસ્પ્ર પ્રવાસથી યથેલા લાભ
વિશે એક નવામાં પત્ર આવેલ છે તેની નોંધ બીજી રીતે લેવામાં આવી છે તેથી તે વિશે
પુનરાકૃત કરવાનું પ્રયોજન નથી. જો તે ખુલાસો વાચક વર્ગ તથા સદાચક વર્ગને મળતો
જણાય તો આપણે છે કે તવા વર્ષમાં કોઈ પણ જાતની મુશ્કેલીઓ રહેશે નહિ. લેખ
સંજોષે તો મુશ્કેલી કોઈ વાર આવવી નથી અને આવશે પણ નહિ. અલગજ, ક્યા
પ્રકારના લેખ જોઈએ એ સલાહ ચર્ચવાનો રહેલો. જાણ સુધી પ્રકટ થયેલા લેખોમાંથી
સ્વાધ્યાય વાળા આપનારા કહેવા છે તેનો નિર્ણય તો જુદી જુદી મતિ અનુસાર જુદો જુદો
રહેવાનો, પરંતુ તે જાણી બિનતામાંથી પણ અધિક જાતની એકતા સચવાય છે એમ
સર્વ વાચકને લાગશે એવી આપણે છે. સંસારી લેખ વિશેષ આવવા જોઈએ એમ કહેતાક
નો આશય છે તે સંપૂર્ણ જાણે વાળખી છે, અને તેવા લેખો કેમ વધે એ વિચાર કારનાર
વહન કરનાર વર્ષમાં લક્ષમાં સર્વોપરીય ધરાવે છે. કહેવાકનો વિચાર વળી રીત-
સ્થિતિ સંજોષે વિશેષ ચર્ચા ચવનવાનો જણાયો છે તે વિશે જણાવું જોઈએ કે
જુઓ હરમેશ તમામતીનું અને લેવાલેવનું મુખ્ય કારણ ધણ પડે છે. હરવડ બાળક
વાલિવાઈમાં ઉતરશે તો સમજી મોટરી એકકમ તેને ટપારશે : તેવો ટપારવાનો વખત ન-
આવે એ વિશે જાણક ત્રિમાસિકને ખામ સાવધાની રાખવી જોઈએ. કહેવાનો હેતુ એવો
લખી કે કંઈ જાતની ચર્ચાને રચાન આપવું નહિ. તેમ કરવાથી તો એક પક્ષના વિચાર
રોજ પ્રગળ વાચ અને એક પક્ષ સમજાય થયો તો સામે પક્ષ વિરોધી લામણીથી બરપુર
જની જામ. ત્રિમાસિકને આવી સ્થિતિ પણ રસદ નથીજ. સમજને અનુકૂળ થોડા
અર્થોએ ચલાવ્યા વિના વિચારો છઠ્ઠાતા નથી અને સાર મેળવાતો નથી, પણ
તેને માટે પણ જરા સહ જોવાની જરૂર જણાય છે. કહી જરાજર મળુ ન હોય
જાનેહતાવળ કરાય તો માખણમાં હાનિ થવાનીજ. દરેક પક્ષ પરિપક્વ રચિતિ વચ-
કાનિકારજન વાચ છે અને તેથી ત્રિમાસિક પણ તેના પાક ફાળતી રાહ જુએ છે. આપણ
છે કે તેટલો અમલ ધીરતા પછી થોડાથોડી દલવા કરી પોતે આપેલા આશય સર્વ
અર્થોની જરૂરી રાખશેજ + + + + +

નાણા સંબંધિની મુશ્કેલી પડ્યાને જાણી લાગી છે તેમ કારણ 'જનાવી' કદબાંધે રહિને
 ચિંતકો આમલ કરે છે કે સવાજમ રાખવું એ સુખના પશ્ચી વિચારના જેવી છે. એ
 મુદ્દસ્ય જણાવે છે કે નમુનું આવેલું એટલે નમુનું જ અણુથી પરતુ પીળા પત્રો કરતાં
 ત્રિમાસિક તદ્દન જુદાં ધોરણથી જ સધાવાય છે એ દર્શાવતકે પરનો આમલ કરનારના બધા
 માંથી જતી રહેતી લાગે છે. ઉદેશ એવો છે કે નાગર માત્રને લાગતો કેમકે શાસ્ત્રવાદીઓ
 આ પત્ર મળતું જોઈએ. તેમ જ એક રીતનું દેહાણુ યત્ન જોઈએ તે દેહાણુમાં ચેતાનો સ્થાવર
 દિસે આપવા સ્થા કાઢતે છુટ છે, એટલું જ નહિ પણ તે મદદ ઉપકાર સહિત સ્વીકારાય છે
 સવાજમ રાખવા જતાં દેહાણુનું રચન બદલાઈ જાય છે. પરાયકારી નાગર મુદ્દસ્યોની ઉદાર
 દૃષ્ટિ સદ્દાનંતે જનતાં આટલે જ અને વાંચવાવાળા તો ગણ્યા અઠવાણ થઈ જવાના. જે
 સવાજમ આપીને વાંચવાની ઇચ્છા ધરાવતા હશે તે તો આમ પણ આપશે અને વાંચશે
 જે સવાજમ આપવા નાખુશ થા તો બેદરકાર દર્શે તેના પણ લાઘમાં આ પત્ર પરાણે
 આવી પડશે અને વારંવાર આવવાથી કાઈ વાંચકે જ આમ નાગર સમસ્તની વાત
 ઠોવાથી સવાજમ વગરનાને ન મોકલવું એ રીત મુદ્દસ્ય સામગી નથી. જેને આપતુ
 હોય તેને આદે સવાજમ કરાવેલું છે. અને આટલી દિગ્મતથી કહી શકાયે છીએ તેનું
 કારણ એટલું જ છે કે અમારા સ્થાવર મુદ્દસ્યો પર અમને પૂરું બરોસો છે અને 'જેમ
 પહેલે વર્ષે આપેલ છે તેમ બીજે વર્ષે પણ આપશે તો દરેક નાગર મુદ્દસ્યને મોકલેતાં
 અમને કંઈ અડચણ પડવાતી નથી. જે રકમ પહેલે વર્ષે લેવાય છે તે વાર્ષિક છે એમ
 સ્થા મુદ્દસ્યોને રપદ રીતે સમજાવવામાં આવ્યું હતું તેથી ખાતરી છે કે તેમનાં નાણાં તો
 નવા વર્ષના પ્રારંભમાં આપોઆપ જ આવશે.

+ + + + +

થોડાક સમુદાયનો આમલ ત્રિમાસિકને માસિક કરવાનો છે, અલગત, ત્રણ માસ
 વચમાં વીતી જવાથી આમળ પાછળનું જુલાઈ જવાય અને રસ જરા કમી થઈ જાય છે એ
 સ્વભાવિક છે. પણ આવા પત્રને આવી જ સ્થિતિમાં માસિક કમી પહેલાં પશ્ચી મુશ્કેલીઓ
 દૂર થવી જોઈએ. અમારો હેતુ તો તેવા જ છે પણ પહેલાં આકે પત્રનું 'મોડતાં' થીથી
 અમારા જાળની ખાતરી થઈ ત્યારે જ ડેડવાની દિગ્મત કરતુ. જેથી કદાચ પડીએ તો પણ
 આપોઆપ મેલ થવા માટે બીજાની મદદની જરૂર રહે નહિ.

+ + + + +

ત્રિમાસિક સંબંધિ આટલું વિવેચન જરૂરનું મળ્યું તેનું કારણ એટલું જ છે કે
 કિતચિતકોએ સમજ અને સાધનનો અવકાશ અમારા તરફનો સમભાવ જતાં જોઈ છે.
 દરેકને જુદા જુદા પત્રો લખવા કરતાં સમમ વાચક મોડળને અમારા વિચારો જણાવવા
 જેથી જે બીજા કોઈને પણ તેવા વિચારો થવા હોય તો તેમને પણ અત્યુવર
 મળી જાય.

વર્ષે એક વીતવા આવ્યું. દિનું પ્રજા વર્ધતું વર્ધતો ક્યારનું જો બદલાઈ મળ્યું આપણા
 રાજ્યકર્તાઓનું વર્ષ પણ આ આજ બહાર પડશે ત્યાં તો બદલાઈ મળ્યું હશે. આ પત્રને
 નાગરોના અતરજીવન માટે જ સંબંધ છે જેથી દિનના બીજા જનાવોની અર્થાવસ્થાને
 છે તેમાંથી કદાચ તો આપણા દેહનાં કદાચુમાંથી અનેરી કશિઓનો અજમમલ

ઉભરાયે તેવા છે તેપણ આપણે તો હજી આપણા શુદ્ધ સસારની પાતો કરવાનું કરી-
કાર્યું.

પરદેસ મનને પ્રાપ્તિતનો સવાલ ને પછી વર્ષો થયાં અઘીયા કરે છે તે એક-
જાર ફરીથી જુનામદમાં ઉપસ્થિત થયેલાં પછી સકાંતિ સમયમાં બને, તેમજ તે સવાલ
અઘીયાં સુધારો અને પાછો પહેલાં હતો તેને તે સ્થિતિમાં રહે.

જુનામદમાં અઘી વર્ષના વિવાદના વખતે એક નવી ધરમથક જરા વધારે ખાન
એ મનારી ધર હતી. કંઈક જેર સમજીતી, કંઈક ગતાગતી, કંઈક માતૃષી દુરામદ અને
પણે અંશે તો આપણી સ્થિતિના વસ્તે યાનનાં યાનને બંધને આપણા પ્રુજીય સાક્ષણ
વર્ષમાં કંઈક અસતોષ દેવાયો હતો. મનલેઃ માણસોમાં નદિ પણ દેવોમાં પણ યાવજી
તેથી કાઢીને નિરાશ કે દીવગીર થવાનું નથી. ને પણ યવા વગર કંઈ પણ નિર્ણય યાવ
નહિ. એક પક્ષી ફરાવ ઝાઝો ટકે નહિ. ને કુદરતનો જ એ ન્યાય છે તો આપણે સામાટે
તેવી ભેદ જુદીથી નાવમેદ થવું. વાત છલાતી છલાતી રોકાણે પડશે અને ધીને ધડે ધી
પડશે. આપણે છે કે હવે સાંત ધરેલ મતભેદ તબ્બ નિર્મળ થશે અને દુરામદ તથા દુર
વારતાના વશ થઈ જાવું શુ દેવો આપણાં એસારશે.

જામનમરમાં યરેલા નવા ધારાઓ અવરયા લાવવા માટેનો એક પલ્લે અંશે સારો
પ્રયાસ છે. તેમાં પણ મત ભેદ હોય તે ખાનમાં ભેદા કરતાં તથી યરેલી એકતા વધારે
ખાનમાં લેવા લાગ્યા છે. આપણે કે સુધારા વધારા કરવામાં તત્પરતા રહેશે તો નિશ્ચિત
નિયમ જામવામાં જકુ સમય જશે નહિ. ને ઉદ્દેશ સરકારના ધારાઓમાં પણ વખતો
વખત વધારો પડાડો, સમજીતી વિવેચન યવા કરે તો આપણા ધારામાં તેવું યાવ તેમાં
તો નવાઈ જ સારી. જામનમરમાં યવા તેમ જુનામદ જુજ અને જામનમરમાં નવેસરથી
ધારાઓ છપાવ તો મજા સારું. ને છપાવેલા હોય તો આ એકિસમાં મોકલવા વિનંતિ
છે અને પછી જાને તો આપણા કાઠીવાણડ માટે એક સરખા ધારા કરવા વિનંતિ કરી
એછું. તેમ ને જાને તો જાના એક સાથે જાવવાનું તો જાની સંકેતે. જાના અવદાર
પણ વખતો જાવે તેથી આ એકતા હવે તરત યાવ એ ઇચ્છવા જેવું છે.

અઘા માર્ગદર્શી ધારામાં સમજાઈ આવે જાઓ હતી બીજી જાધી વખતનાં જાઓ
કરતાં આ વખતના જાઓમાં એક જકુજ પ્રુજકારકે હકીકત ખાન એમનારી હતી.
જાકાર જાઓમાં હજી વર્ષથી જાકાર વચરની એકે નહોતી, તેમ વરોમાં જાના સોળ વર્ષથી
વધારે ઉભરના હતા. પછી પછી કાળ યવો જામ વિવચની આણુ રહેલી અમોનુ આ
શુભ ફળ છે એમ કહી જાવર યાવે તેમ નથી. હજાર અઘી અમુક કાળે કળાથી યવા
વિના નીકળીતી નથી; સારું હશે તે મદલુ યવા વગર રહેતી નહિ. માટે સદ
હેતુ માટેના યોતાના પ્રયાસમાં કમ્બર કસીને મડલા રહેવાની સર્વ કાષ્ટોને વિનંતિ છે.

ઠગજણીના વિષયમાં આશુ વર્ષમાં ૬૪ વિરોધ થાન યથેસે હોય તેનું અંભારી ખાસે જુદે જુદે સ્થળેથી આવેલાં યુત્તિવર્સિદીના પરીણામે ઉપરથી જણાવું નથી.

જુદી જુદી પરીણાના પરીણામે નીચે પ્રમાણે છે.

પરીણાનું નામ	જુનાગઢ	ભાવનગર	ભાવનગર	રાજકોટ	જુન	પોરબંદર	વર્ધવંશી
એમ. એ.	૧	૦	૧	૧	૦	૦	૦
ફર્સ્ટ એલ.એલ. બી.	૦	૦	૦	૦	૧	૧	૦
એલ. સી. ઈ.	૧	૦	૦	૦	૦	૦	૦
બી. એ.	૧	૨	૧	૨	૧	૦	૧
કન્ટર.	૨	૧	૪	૦	૧	૦	૧
પ્રીવીયસ.	૭	૦	૩	૧	૧	૦	૦
મેટ્રીક	૪	૧૨	૧૦	૭	૩	૧	૧

ચીવાન મેટ્રીકુલેશનમાં મોરબીમાં ૧, માંચણમાં ૨, દારકામાં ૧ અને વસાવડમાં ૧ એવી રીતે ખાસ યથેસ છે.

જોકે વસ્તી પત્રક સંબંધે અમારે જે હકીકત સેવાની હતી તે અંભારી ધારણામાં અને નાહમેઢ યથા છીએ તેવાજ મળા વર્ષમાં જુદા જુદા સ્થળોમાં પ્રજાન એક મુક્ત મરણ યથેસ છે તેના અમેને અનર મળ્યા છે તે પ્રમાણે નોંધ આ નોંધે લખીએ છીએ.

જુનાગઢમાં ૩, ભાવનગર ૨ અને ભાવનગર ૨. જુનાગઢમાં મરણના મરણથી આપણા સાધનોમાં પ્રજા દાશાન મળુ છે તે સર્વ કાંઈ જાણે છે.

રા રા મજેસ માંદણ અંભારીઆએ પોતાના, કુટુંબીઓ ઉપર સંવત ૧૯૩૮માં એક પત્ર લખી સરકારને કહેલ, એ કામગીરી મતલબ આજપણ કેદાએકને મારે વચ્ચેન ઉપરથી કાંઈ પડે એમ જણાવાયી તેની નકલ આનીએ આપવામાં આવે છે. આજથી ત્રેવીસ વર્ષ પહેલાં પણ આવા વિચારો થતા, આવા ઉપાયો લેવામાં આવતા, એમ જણાવવાને પણ આ કામગીરી એમ પ્રસિદ્ધ કરવાનો એક હેતુ છે.

[તે વખતનું સમાજ કેટલું દુર તેનો પણ નમુનેગર છે એવા હેતુથી જોઈતી તથા સીધી પણ તેની તેજ રાખી છે — મી. એ.]

સાધનો.

આપણા વડીલો એવી નમણાં દાહતમાં જાને વગર પંખાથી નહોતા કે તેઓ આપણે મારે વારસામાં માત્ર વગર સગાસગું એક પર અને થોડાં જોત દેવાં વગર. બીજી કાંઈ રાખી જઈ ન શકે તેમ જતાં એવો વારસો આપતા મળા તેને મારે દુ વાર વાર વિચારમાં રહ્યું કરતો. દાહતમાં એક માસિક યોજાનીક વાંચતા મારી કહીએ પેસા લેતા. ઉપરોક્ત તથા ઊરકપોષ એવાં નવાળાંનો વિષય આપ્યો. મે એ વિષય મન રાખે નાંચો કે તાત્કાળ જે નવાર મારા મનમાં ધોળાવા કરતો હતો તેનું કારણ સમજાવ મળું.

૨૨ વડીલોની રીત ' કમાણું તે ખાણુ એવી આપણે જાતે જોઈ છે અને જાણી તથા સાંભળી છે, અને એને કહે ચાલવાનું, આપણને ' સિખામણુ આપીને નહિ પણ પોતે કરી ખતાવીને સિખવતા મથા છે. બધાં સુધી હું સપતિવાળો ને સારા રોજમારસર હતો ત્યાં જમણુ એ કેમકે હું તે ધણીજ સારા બાંસેા દેતો, પણ દહેવે તો તે વાકિ મુઠા ને ખાંધી ખચીયાંને કારણ કાઠિયાળો નજર આવ્યો છે.

કરકસર કરવી એવો કાષ્ઠ બોધ દુને કરતુ તો તેના વિચારને અને બોધ કરેનીરને હું વખોડતો પણ દહેવે તે બોધ ખરેખરો સ્વીકારવા સરખો હતો એમ મારી + + + થી મારો નિર્ધન થાય છે.

આપણા વડીલો કરતાં અને આપણે પોતે ને પ્રમાંસર જીવે અને હતા તેના કરતાં ઘોડી કેમકે કરનારી ધણી કુટુંબી આપણી નજર પાસે સમુદિવાન છે અને આપણે જેની જે ખાતાં પીતાની સ્થિતિમાં જીવે તેનું કારણ મારાં એજ નિર્ધે થાય છે કે કરકસર કરી મીઠી નહિ, પણ તેથી ઉચ્ચા એકલે ઉચ્ચપણું પસંદ કરી ચાલના રચા એવો ખર્ચ છે કે સંપત્તિ હોય તે કાંઈ વિપત્તિ વિશે વિચાર ન આવે, પણ દુરદેશી વિચાર વાળાઓ હમેસાં સારા વખત નહોતે જોઈ એમ ધારી બેસતા નથી અને તેથી જાગમચેતી કરી નજાણ વખતને માટે તેવારી રાખવાની આવશ્યક છે.

' એ' નીવે કાર ખાધી તેથી મારી ખાખને વલેસ પડ નીકળી મથા છે ને આપણા કુટુંબની રીતુ ને જીવલેલી આવી છે તેમાં ખામુખાં મુખારો કરવાની મને જરૂર સમજાણી છે તેથી પેશો તેના ઉપયોગ તથા ઝેર ઉપયોગ એ મથાળાના વિષયની નક્કે જેમાં મહાન પુરેનાં બોધારો અને અસર કારક વૃંજનો છે તે સામેલ કરી મારા કરતાં મોઢોટરાઓને વિનવી અને નાહવાઓને આગ્રહ કરું છું કે આ વિષય પુરપુરા અને ધૃં મને લગાડીને એક કરતાં વધારે વખત વાંચી સમજો. તેની સહાં ખરી નક્કે પોતપોતાની મેજે જાતી સહે તેા ઉતારો એકલે વધારે અસર દીલમાં ફેરો.

કારક વાચ્યા વખરનો બોધ થવો જંદુજ કાંઈ છે, કારણ હુંને જાણ આ વિષય વહાલો લાગે છે (તોપણ તે કારણ કાંઈ કરાયો કે કેમ તે વિશે સંદેહ રચા કરે છે) અમાક એવી જાખત મમતી નહિ એકલે સહુને અસર કરશે કે નહિ તે માટે જરૂરો સ્પષ્ટ છે. વખતે હું જેમ ખાંવી સિખામણુ દેનારને વખોડતો તેમ આપણા ભાઈઓમાંના પણકા આ પત્રને વખોડશે પણ ખરા; પણ તેની કરકાર ન રાખતાં મારી ખરી કરજ ને સચના કરવાની આ ટાણે દુને બાંસે છે તેમ કહું છું.

આપને અનુભે એક તરફથી ખીજ પાસે મોકલાવરો ને ઉવક વાંચ્યા અને નક્કે લીધાનો કાંઈકે રાખી મારી પાસે આવે એમ કરશેા એજ વિનવી તથા આશીર્વાદ. સંવત ૧૯૪૮ના કારતક ચુંદી ૧ અદિવાર.

હું જઈ તમારો બાબારી તથા મુજોશ

ગણેશ મંત્રણુ.

અંકુશ

૧૯૪૮ના કારતક ચુંદી ૧ અદિવાર

૧૯૪૮

એ પણ સ્ત્રી.

એવું કહેવાનું છે કે દીક્ષીમાં જીવીશરામ જાદાજી નામે એક મોટા બાપદેવના મુદરે રહેતા હતા. તેમણે એક વખત યાત્રિ ભોજન કરું પોતે બહુ સારી સ્થિતિના તેથી તેમના યાત્રિ ભોજનમાં એકાદ પતો ચાલીજ દોષ. છતાં વખત મેકા પછી તેઓ શિવાજી મુળજી આગ્રહ કરવાના અને કોઈને કોઈ પ્રકારનો અસતોષ ન રહેવા દેવાના હેતુથી પોતે વગરો વચ્ચેથી નીકળ્યા, હરમાન તેણે વખતમાં મેકેલા એક મુદરપને નિઃસાસો નાખી, ક્રેકું મૂલ્યાવી, “ભરેરે યધને કંઈ! આજનો મરથી પલ્લુ રહ્યા” એમ બોલતો સાંભળ્યો, પોતે વિચાર્યું, તેથી તે વખતે તે કંઈ બોલ્યા તો નહિ, પણ તેના મનમાં અટક રહી ગઈ કે આ નામરને કંઈ એકાદ બાપી ખરી. તેથી એ ચાર દિવસ જ્યાં રહ્યો એક દિવસ જડી સ્વારીએ પોતે પેલા નામરને ધેર જરાજર જમવાને વખતે ગયા અને કાકલ ખારી પેસે તો તેમને જોઈ જરા વિચારમાં પડ્યો અને કાપું કે તેમને કંઈ બીજાને ધેર જડું કંઈ પલ્લુ બૂલ્યા આઠી આવી મર્યા બાજે છે; તેથી તેણે પૂછ્યું “આપને કોને ધેર જડું છે, આપ પર બૂલ્યા જમ્યાઓ” જીવીશરામે કહ્યું “ના, હું તમારે ધેર આવેલ છું” અને તમારી સાથે કંઈ વાતચીત કરવા માગ્યું, મારે નારજા વાળીરો” મરમાં ગયા પછી તેમણે કહ્યું “મારે આને તમારે ત્યાં જમવું છે, પેસો તો પ્રથમ મરકરી સમજાવો” પરંતુ પાછળથી તે મરકરી નથી એમ ખાત્રી થઈ જીવીશરામે કહ્યું “જુઓ, બાપ, મારે મારે તમારે કંઈપણ તરખઈમાં ઉતરવાનું નથી, માત્ર તમારા મરમાં જ કંઈ દોષ. તેથી જ અભાવે. પેસે તો મરમાં જઈ પોતાની સ્ત્રીને વાત કરી. સ્ત્રીએ કહ્યું હમે તેના કંઈ વાંકમાં તો નથી આવ્યા? પેલાએ કહ્યું “ના” ત્યારે સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે તમે ત્યાં જમવા અથવા હતા તે દિવસ કંઈ બોલ્યા હતા? ત્યારે પેલાને વાડ આવ્યું અને કહ્યું કે હા, મેં એમ કહ્યું હતું કે આજનો મરથી પલ્લુ રહ્યા. પેલી સ્ત્રી અને નામરણ તેથી કંઈ એકાદ ખડોર નહિ તે સમજી મધકે આતો ખારી ખરીફા કરવા આવેલ જણાય છે તેણે પોતાના પતિને કહ્યું હિર નહિ, તમે તેમને યોગીવાર વાતો ચીતો કરાવો. ત્યાં કું તૈયારી કરી નાંખ્યું. પછી તેણે તો કંઈ જોરમુ, પૂરી, સાક, દાળ, ફરફર, ફરફરવી, પાપડ વગેરે બધું યોગીવારમાં તૈયાર કરી નાખ્યું, અને ઘાંજાકુડીમાં પાણી મૂક્યું, આખરી દુધાલ વગેરે બધી તૈયારી કરી તેમને જમવા તવડાવ્યા. પાકમે મેકા પછી બાળી ખીર-આદ તેમની બધી વાનીઓ જોઈને જીવીશરામ તો છાજ જની ગયા, અને એકાદ કંઈ બોલાઈ જમવું કે નામર, તું તે દિવસ મરથી પલ્લુ રહ્યો એ વાત સાંજ સાંજી પગ-તું આ ઘેડી આપમાં આ બધું ચલવે છે છી રીતે?” પેલાએ કહ્યું, સાહેબ, હજી આપે ખરીફા પૂરી ન કરી; આ બધી વાનીઓ ચાતી તૈયાર યજેલી છે તે આપ જાણો છો? પેલા-એ કહ્યું “ના”, તેથી તે નામરે કહ્યું “સાહેબ આ બધી ચીજો જાતની છે—પૂરી, જોરમુ ફરફર વગેરે બધું” જીવીશરામ તો છાજ યજ મયા અને કહ્યું “બાપ તું આજેની ખારી મરની જોઈને, તારી જેવી ઘેડી ફરફરથી મર ચલાવી, યોગે મલું કે ખાડી આખરી અને ચણર સ્ત્રી મેં જાતાર મુખી કંઈ જોઈ નથી, હવે તો મારે રાજ તારાજ

હાથનું ખાતું” પેલી કહે “તે કેમ જાને?” પછી છબીવારાને એક રસ્તો કહાડ્યો કે
મારા ધરના રસોડા ઉપર દેખરેખ તારે રાખવી જાને તારો વર મારા ધરના ખર્ચ સંભાળે
દેખરેખ રાખે જાને તમે જાને મારી સામે રહેો તેથી તેમ કરવામાં આવ્યું.

રસિક રમણી :

રસિકભાઈથી રત્ન જનાવે રસિક રમ રમણી,
ધન્ય શુદ્ધિથી જો કરે છવનની સરલ રહેણી કરણી.
મનકર વસાકરણી હસવતી રરરતી દરિણી,
પ્રણય ચેતને કરે મદૂલી વીજળી સમી ઉજળી.
રમે કણસલા રક, દ્રશ્ય મણિ કંઈ રખડી રઝળી,
રખડી પછી પચાચત કરતી રસાવણી રસીચી.
જનની મનિનીયું માત્ર જુલાવે જનજન જમીનરણી,
હર જ્ઞાને દેવાને હળવું કરે રમુછ રમણી.

લલિતાલય

લલિતાલયરિમલ.

હુતાશની (હોળી).

શિયાળાની ઠાઠ મઝેલી હોળ, વસત રત્ન એમર પોતાની સદા પ્રસારતી હોળ, સુધાર
ની યુવાળી કંઈ જાને જાણે સખત મરમી એકી વખતે કંઈ જાને મરમીને બાવે આપતી
હોળ તે વખતને માટે પણ તેહેવાર. જાને તેની રમત મમત રત્ન રત્નને લાવ લેવા નાજા
આપણુ લોકોએ નહોતું કરી રાખ્યા છે જો શિયાળી જેવા તહેવારો કુખ્ય
પક્ષમાં આવતા હોવાથી તેની રમત મમતો રાતને અનુકુળ આવે એવી કરી છે
તો હોળીની રમત મમતો દિવસની છે ખીજી બધી રમત મમતો એક જાગ્રુએ થઈ
આદિતો માત્ર આપણે એક વિશેષ પાત કર્યું—માત્ર હોળી રમવા વિશેષ કંઈ
વિચાર કર્યું હપર કહ્યું તે પ્રમાણે મરમીના વખતની જાને વસત રત્નની જા
રમત મમત હોવાથી, પાકી, રંજ, યુવાલ છત્તાઈ વગેરે રમત મમત એ વખતને અનુસરતી
જાને રમણીય દેખાવ આપતી, નિર્દોષ રમત મમત છે, પ્રથમ એ શિવાજ પડેશે હશે
ત્યારે તો રમતુ ખર્ચ કરવાને જાણે કેમકેના કુલ જેના રંજનો દેખાવ જાને વેલ મમત
પ્રમાણે જેના મુલ્ય વસંત રત્નની જાદર ખાસ શખદ કરે તેવા છે તે કુલનોજ ખાત્ર રંજ
વપરાતો ; હવે જાજના વખતમાં ખીજી રમ પણ તૈયાર જોઈએ તે મુજબે તેથી તેત્પણ
દેખાવમાં કંઈ ઉમેરો કરે, જાને તેથી તે પણ જ્યાં સુધી જા તૈયાર રંજ જાને પાણીનો
વપરાત લાવે, ત્યાં સુધી શિવાજ માટે જલુ રીઝ કરવાપણુ રહેવું નથી. ખાત્ર કેમકેના
કુલના યુલનો લાભ નથી મળતો એકદમ પાવે પરત્વે શિવગીરીની સામે લખવાની
રમત પડે છે જેમ શરીરિક જાને માનસિક જગમાં આપણે ઉતરતા જાણે છીએ એમ
આવી રમત મમતો જાને રીતરિવાજોમાં પણ દલકા ધતા જાણે છીએ. મહાએવે, અનુ-

પ્રભુ તોડે જાળગની જાળો, મુખેથી નામ શ્રી હરિ બાખોરે—હરણે
 સંખિ । આઠમે અવિનાશીરે, સદ્ગતિ મુશ્યવતા રાખીરે,
 જાળખંડો સુખકિતિ દાખી—મુખેથી
 સંખિ । નવમે નદીવર નેમીએરે, નરભાસથી પ્રિયને ગમીએરે;
 ક્રમ-ક્રમ-નિયમે ખન હમીએ —મુખેથી
 સંખિ । દશમે દસ અવતારીરે, જોલે લીળા બધે વિખારીરે;
 કોવા બંછએ લીનાથ મુરારી—મુખેથી
 સંખિ । અગ્રીઆરમ અજ્ઞાણીરે, આએ અરખી ગારી રસવાળીરે,
 તાલી પાડી લળી લલકારી—મુખેથી
 સંખિ । બારમે બળવત બેલીરે જોનો તેને કનરવી રહેલીરે,
 ભવ સરિતા મુકે પાર બેલી—મુખેથી
 સંખિ । ત્રેસે ત્રેસોક શ્વામીરે, જોનો માર મુતિ નથી પામીરે,
 બળે તેને ચરણ સિર નામી—મુખેથી
 સંખિ । ચૌદમે ચૌદ જુરનમીરે, જડ ચેતન વનને અમનમારે,
 જે છે પ્રસરી રહો સીના મનમાં—મુખેથી
 સંખિ । પુનમે પૂર્ણ કળાનોરે, વિષુ વિઠ્ઠી રહો તે બાળારે,
 વન્દી તાપ ત્રિવિધના દાળો—મુખેથી
 સંખિ । આવે અમાસ અપારીરે, સુખ દુ ખતી મતિ અતિ ન્યારીરે,
 અભિ માઓ મીતી મિતિધારી—મુખેથી નામ શ્રી હરિ બાખોરે
 હરણે હરવાણીસ રાખો

પુરુષાર્થ.

સર્વમેષ દિ સદા સંસારે રહુનગ્ન ।

સમ્યક્પ્રયુક્ત સ્વર્ણે પોદપા ધ્યાપ્ય તે ફલે ॥

હે રામ । આ સમારમા મપાય રીતિએ પ્રયોજ્યા પુરુષાર્થ વડે સર્વે કોઈ (માણસ)
 સર્વ પ્રકારનું ઈચ્છિત ફળ પ્રાપ્ત કરી શકે છે

ધોર્ગ વસિષ્ઠ

“આ કામ તો અમારાથી બની ગયે એમ નથી” આમ અગાઉથીજ મનમાં બનેક
 પ્રકારના અતરાસોની વિવિધ કલ્પનાઓ લોકોએ તે કામ કરવા ઇચ્છતા ફેરવાક સોચ
 જોશે છે એવાં મોકા ઈચ્છિત કામની શરૂઆત કર્યા પહેલાં, કેમ જાણે પોતાનું નસીબ
 પારખી શકવા પોતે સમર્થ હોય, તેમ “જે કામ આપણું નહિ, એવું થવું મારા નમીનમાં
 નથી” એ નિશ્ચય બાંધી તે કામોનો આરમ્ભ પણ કરતા નથી, અને આવી પોતાની બધી
 સમજને લીધે એવી ને એવી પશુ જેવી અધમ અવસ્થામાં બનેક દુખો સહન કરી
 જીવન માળે છે વળી કેટલાક એવા પણ મોકા છે કે જેઓ કાંઈ પાકા નિશ્ચય કરી અલ્પ

ઉત્સાદ પૂર્વક કોઈ કામ હાથમાં લે છે, પણ પાછળથી કંઈ અડચણ નેત્રુ નજીવ ત્યારે
 ૬૬ ધૈર્યના અભાવે એ કામને પડતું મુકે છે અને વગરે બીજું જ ઉપાય છે તે પણ, નેત્રુ
 તેનું કરી હેડી આપે છે. આવા સોકો હ્યુપત્તુ વિચારના નમણી ઊત્તીના તથા સંસ્કૃત
 મરત હોવાને લીધે પોતાની રિપતિમાં સર્વથા સુધારો કરવા અસમર્થ બને છે. પૂર્ણ વિચાર
 કરી ૬૬ અને ઉત્સાદ અને અત પૂર્વક, અને અતિ કુશલતાએ આપ્યા છતાં પણ ધૈર્ય
 ધારીને અડચણને પારેનું કામ સર્વથા પાર પડે એવા પરમ પુરુષાર્થી પુરુષો વિરલ છે.
 સામાન્ય રીતે ધણા અસાધ્યસેને એવીજ દેવ પડી મએડી નજીવ છે કે, તેઓ કંઈ પણ
 કંઈ વિના પોતાની રિપતિ ઉત્કૃષ્ટ જની બદલે તો મળતું માને છે. યોગ્ય પુરુષાર્થનું સેવન
 કંઈ વિના કંઈ પણ મળી શકતું નથી એનો એ સમજતાજ નથી, નેઓ સમજે છે તેઓ
 મોટા પ્રારબ્ધવાદી જતા મએલા દોષ છે એકેને પછી તેઓ કંઈ પણ કામનો આરંભ કરી
 કે છે, પરંતુ કંઈ પ્રતિકુશલતા નજીવ તો, નથીજને રોગ કંઈ તે કામ પડતું મૂડી અમળ
 વખતે અડકે છે. આપણી ચાલિ વિષા, કળા, દુનર, કે કોઈ પણ પ્રકારના સુધારામાં
 પછાત પડેલી દોષ તો તેના ને કારણે મળીએ તેમાં આ પ્રારબ્ધ વાદ પણ એક મુખ્ય
 અવગણિ તો કંઈ મોટું કહેવાયે નહિ. પોતાની જાગૃતિ પુરવીને પણ, નથીજ ઉપર મેલી,
 ઉપર ઉપરથી શોભતાં કોઈ પૈશ્વર્યર કુટુંબનાં એકાદ જાગૃતને આપી દેવામાં આપણામાં
 ના કેદવાદ લાંબો વિચાર કરતા નથી. આ રીતે કૃતી દાનિકાર છે એ વિષે રસદીક્ષણ
 કસ્ટાનું આ રખે ઉચિત ન દોનાં એકમુખ જાનવામાં આવે છે કે કુળ, સીમ, વય,
 મનાયતા, દત્તાદિ જેવા જેવી જાગૃતો ન જેનાં માત્ર ધરેજી મારાંના ભોજમાં તજાઈ
 જઈ પોતાની પ્રિય પુત્રીને તેના નસીબ ઉપર આધાર રાખી, અને તેવે રચે પરજીવી
 આપવાની રીત પરિજ્ઞાનમાં મદા અનર્થ કંતા છે. અને આવા અનર્થમાં નાજનાર
 મુખ્યત્વે કરીને પ્રારબ્ધ વાદજ છે. પોતાની નિષ્કૃત રિપતિ સુધારી ઉત્કૃષ્ટ રિપતિ કામ
 કરવાની છત્તા સર્વેને દોષ છે, પણ તેમ યંત્રે મારે કરવા યોગ્ય પુરુષાર્થ સાધવામાં કુર્વે
 કામને કોઈ રીતે જાગૃત રહે છે. “દેવ” એ મળડને એક કારે રહેતા કમ, આપણા ભોગ
 બ્યારે અભિસખિત સુખ પ્રાપ્ત કરવા હતા પૂર્વક ઉત્તમ પુરુષાર્થનું સેવન કરશે ત્યારેજ
 સખતી રીતે સર્વજ સુખ સંપ્રાપ્તિ કરવામાં મરજતા મેગરી સારી. અનર્થ નહિજ.

ને પુરુષાર્થનું સેવન કરવાની આવરજતા છે ને મત્પુરુષાર્થ છે એવડે મર્વેડી
 એકિ તેમજ આમુખિમ ઉત્તમ મર્વેડી ધવાનો સમજ છે મરજાઅનિરિષ્ટ તથા
 મદા પુરુષાર્થે મેવેલા ને ને મત્પુરુષાર્થો છે તે તે રજીમત ધવા વમર કોઈ સાર
 પણ રહેતા નથી. યોગ્ય રીતે તે મત્પુરુષાર્થ માખા વિના મએડમ પ્રાપ્ત કરેલ છે કેને
 પોતાના કાર્યમાં વિગલ મેગલો છે કે કોણ પ્રસિદ્ધિ પામ્યો છે કે અર્ધાનું કે પુરુષાર્થ વિના
 કંઈ પણ સંપાદન કરતું અસમર્થ છે. પ્રારબ્ધ, દેવ, નસીબ દત્તાદિ મળેલા નામાજ
 છે. ખરૂં છે કે અમુક કાર્ય મિદ ધવા પછી તેના અનિમ પરિજ્ઞાન પરથી એ વિષેનો
 વિચાર કરે મારાં મારાં નસીબની અગર પડે છે. પણ અગાઉથીજ—સાર કંઈ પૂરેવાજ—
 કામ કામે પણ એમ જલ્દી મકામ એ તાજ અમભવિત છે. કાર્યને અને
 પોતાના નસીબ તરફ નજર નાખવારા ભેડા પોતાના કાર્યમાં અરબ માણ
 મેગને છે, અને નેઓજ ઉત્તમ પ્રારનું સુખ નેમજ મદા સંપાદન કરી શકે છે.

ઔદ્યોગિક ને ના જરૂરથી દસાઈ સખત બદખાનામાં પડેલ બહાદુર સિવાઈ, કે
જેના પરજ, એ વખતે પડ્યાં અનેક દુઃખોનું નિવારણ કરવા માટે આજ્ઞા હતી, તે ના
હામત યહ પોતાનાં નસીબ અવળાં પાની, કંઈ પણ ન કરતાં બેસી રહ્યો હોત તો ખરણ
પડત કહી પણ લાંબી છુટો યહ શકત નહીં અને ને અમર કીર્તિને મેળવી મથો છે તે
પ્રાપ્ત કરી શકત નહિ. એ વાત રજપણે સમજી સકાય એવી છે એ ખીરવીર નર
પ્રાસ્થ પર મેમી ન રહેતાં અનેક પ્રકારની મુક્તિ પ્રમુક્તિઓ ચલાવતો રહ્યો. જેમાં તેને
પણીવાર નિષ્ફલતા પણ મળી હશે. તોપણ જરૂરે કદતા પૂરેક જાતી રાખેલા પુરુષાર્થ
ને એને લાંબી નાસી નીકળી જવામાં વિજયી થયો હતો. મહા મહા દુઃખો વેદીને
પણ નવો ધર્મ સ્થાપત કરવામાં વિજયી નીવડનાર ગરીબ માખાખોના ક્ષિયો ક્ષુધર,
અમેરીકાની શોષ કરનાર કાસમ્મસ, આખા યુરોપને કુલવનાર નેપોલીયન, એ સર્વેના
વિચાર કરતું તો સદાગ સમજાઈ કે તેઓએ યથાર્થ રીતે પ્રયોજેલા પુરુષાર્થ ને એને
પોત પોતાના હિમ્મત કાર્યમાં સફળતા મેળવી હતી. ને બનાવક પુરુષો યહ મના છે
તેમની સંસ્કૃતિ; તેમ યવાન કારણેની નિરીક્ષા કરતું તો, અનેક સકરો, મહા જોખમો
તથા વિવિધ કડચ અનુભવો સહી સહીને પ્રજા પુરુષાર્થને અતે તેઓએ સ્થિતિને પ્રાપ્ત
થયા છે એમ જણાયા વગર રહેશે નહીં. પ્રસિદ્ધિ પામેલા મનુષ્યો કંઈ એટલે એટલે
રાત્રિ દિવસ નિદ્રામાં જાગીને કે ને ચાર દોસ્તો સહિત દમેશાં સેહેલ સપાટા મારી જીત અમન
કરી, યાતોના તડામ ટોડી વિદાન થવા પામ્યા નથી. તેઓને રાત્રિ દિવસ પૂર્ણ સમાજ
પૂર્વે આશુ પ્રમામ હેવો પડેલો હોય છે. આ સર્વેના રૂઝિવાર્ય એ છે કે “ખરો પુરુષાર્થ
સાધ્યા વિના કોઈ પણ માણસ પોતાને હિમ્મત અર્થ મેળવી શકતો નથી.”
“સર્વે પ્રકારની ઉત્તમિ એ વડેલ સર્વોચ્ચ યહ સકે છે. માટે સંચાર સુધારના, દેશાધારનો
અને ધર્મ સુધારણાનો આધાર પ્રાધાન્યતઃ ને સુસિદ્ધિત વર્ષે ઉપર રહેલો છે, તેમણે
પુરુષાર્થને પોતાનાં એક મુખ્ય કર્તવ્ય તરીકે બણી, તે જાળવવાને પૂર્ણ ધર્મ અવલમ્બીને
તે પેલ પહેલે ત્યાં સુધી અવસ્થા એવલો જોઈએ કેવળ પોતાના પિયનું અને કુટુંબ
કમીયાનું ખરણ પોષણ કરવા માટે જ બચવું એવો શિક્ષણનો મુખ્ય ઉદ્દેશ નથી. પણ
ને મુખ્ય ઉદ્દેશ સક્ષર્મા રાખીને શિક્ષણ અપાય છે તે એ છે કે એથી આપણી માનસિક
તેમજ શારીરિક શક્તિઓ ખીલવીને, તે નિશ્ચિત યજ્ઞ સક્તિઓની ઉચ્ચ સદાય વડે
આપણી તેમજ આપણા ચોતિ જાહજોની કહો કે માણસ જાતની ઉત્તમિ ને પ્રકારે સાધી
સકાય તે પ્રકાર જણી લઈને તેમ કરવા તન મનથી પૂર્ણ પ્રયાસ હેવો. આવા શિક્ષણના
ઉત્તમ ઉદ્દેશને અનુવર્તિ પ્રત્યેક સુસિદ્ધિત મનુષ્યે પૂર્વોક્ત સુધારણાઓ કે ને વડે સાંસારિક
તેમજ પારલૌકિક ઉત્તમિ પ્રાપ્ત યહ સકે છે તેમને પ્રવર્તવાવા પુરુષાર્થનું અવસ્થા સેવન કરવું
જોઈએ તેમ કરવામાં આગળથીજ અનેક વિધ્નો પડવાની કુકલ્પનાઓને વશ યહ,
“નશીમ કરતે તે ખઈ” એવા પાપમાલીમાં નાખનારા સજ્જોના ઉપાસક જાની, જેમી
રહેતું નહીં. આપણી પવિત્ર અને માનનીય શ્રી ઓતાજના અભ્યાસક્રમે આ કહેવું પડે
તેમ નથી કે તેમાં શ્રી કૃષ્ણ ધર્માત્માએ કુકલ્પના કરતા અનુન પ્રતિ એમજ કહેવું છે કે
“જેક મુદ્દ કરી પ્રાપ્ત કર્તવ્ય અનુવ, એમ કરવામાં ‘અમે જીતીશ કે તેઓ’ એવા
ખાલીના વિચાર લાવ નહિ, મનની નગજાઈ છોડી દે, તને તો ઉગમન નામન

છે કેમકે મરીગ તો સ્વર્ગ મેળવીશ, અને જીવો નો 'મોહરી સમૃદ્ધિ વાણ સામા-
ન્ય ભાગવીગ. માટે એવા વિચાર ન કરતાં જો અને પ્રાપ્ત થએલું કર્તવ્ય ભગવત્."
અર્ધ

બાળકોને ધર્મ બોધ.

બાળ ધર્મ શિક્ષણમાળા વિભાગ ૧લો — પાઠ ૨ જો.

(અનુસંધાન ગત ૪૯ ૧૮૫)

ધર્મની વ્યાખ્યા—ભાગ ૨.

યેહેના પાઠમાં તમે શીખી ગયા કે—આકાશમાં ને અમણિત તારાઓ લટકે છે, તે પ્રત્યેક જુદા જુદા જગત્ છે સરજીત બાણમાં તેને લોક કહે છે. માટે આપણે પણ તેવા જગત્ને લોક કહીશું. આપણે ને લોક સાથે પરમાર્થો સંબંધ છે, તેવા ત્રણ લોક છે. આ પૃથ્વીને બુલોક કહે છે. પૃથ્વીથી ઉપર જીવલોક છે, જીવલોકનો પ્રદેશ જુદું વિસ્તારવાળો છે. તેમાં જુદા જુદા તારાઓ છે. એક તારાને પિતૃનો લોક કહે છે, તે આપણા અર્ધથી છે નજીક આવેલ છે; તેથી તેને અર્ધલોક પણ કહે છે. તે શિવાય બીજા ને જુદા જુદા તારાઓ આવેલા છે, તેમાંના એકમાં વિદ્યાધર, એકમાં કિન્નર, એકમાં ગર્ભર્વ, એકમાં ગણ એમ પ્રત્યેકમાં જુદા જુદા સત્ત્વો વસેલે. આપણા કરતાં તેઓનાં શરીરનાં બધારણ જુદા પ્રકારનાં છે, અને તેઓની શક્તિ પણ આપણા કરતાં વધારે છે. જીવલોકની ઉપર સ્વર્ગ-લોક છે. સ્વર્ગના એક ભાગમાં હરદાદિ દેવો રહે છે, બીજા ભાગમાં બીજા પ્રકારના દેવો રહે છે. અર્થાત્ પ્રત્યેક લોકમાં એક જગત્ નહિ પણ એક કરતાં વધારે જગતો છે. આ ત્રણ લોક શિવાય આપણને બીજા ને લોકો સાથે થોડાં ધણાં સંબંધ છે, તેવા બીજા બાર લોક છે. સ્વર્ગની ઉપર મહરુ, જન, તપ અને સત્ય એવા ચાર લોક છે. પૃથ્વીની નીચે અવસ, પિતલ, સુલભ, તલાવલ, રસાલલ, મહાતલ અને પાતાલ એવા સાત લોક છે. એ બધા, અણી, ચાંદ, ચેત્ર, એક બીજા સાથે વધારે સંબંધ છે. તે ચાંદ ચેત્રના સમુદને બહાડ કહે છે.

એ બહાડ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થયું હતું? શું પરપરાથી એવું ને એવું છે? અથવા એવી મેળે ઉત્પન્ન થયું હતું? કંઈ વસ્તુ એકની એક સ્થિતિમાં રહી શકે છે? ત્યારે આ બહાડ પરપરાથી એકની એક સ્થિતિમાં કેમ હોઈ શકે? તેમજ કંઈ વસ્તુ ઉપયોગી બનાવવામાં બુદ્ધિની જરૂર પડે નથી? બુદ્ધિ રવત એકથી ક્યાં હોઈ શકે છે? કોઈપણ સત્ત્વમાં બુદ્ધિ હોઈ શકે છે. અર્થાત્ આ બહાડ એવા કેઈ અમાધ બુદ્ધિવાન સત્ત્વે ઉત્પન્ન થઈ છે, તેમાં લેસ માત્ર શક્તિ નથી. તેની ઉચ્છા શક્તિથી આ બહાડ ઉત્પન્ન થયું, તેને શાસ્ત્રમાં ભગવાન-નારાયણ-ધર્મર એવાં નામો આપેલાં છે. બીજા બાણાઓમાં તેને જુદા, અદુર્ભવ ગોડ—એવાં નામો આપ્યાં છે. પણ તે સમર્થા નામો માત્ર જુદા જુદા

જે. તે નામેદારનાર ઇશ્વર એક છે તે ઇશ્વર આ બ્રહ્માંડ સુતાર ખુરશી પરે ફેરે, તેમ જનાવું નથી ; પણ કમે કમે એક પ્રકારની વસ્તુમાંથી બીજી વસ્તુ, બીજામાંથી ત્રીજી વસ્તુ એમ જનાવીને બ્રહ્માંડો બધા વિસ્તાર કરેછે છે વળી તેમ કરવામાં તેણે એક પછી એક દેવો અને ઋષિઓને કમે કમે ઉત્પન્ન કર્યા છે તેઓએ ઇશ્વરની ઇચ્છાને અનુસરીને આખું બ્રહ્માંડ આવા સ્વરૂપમાં આપણું છે

ઇશ્વર અથવા નારાયણના સરીરમાંથી પ્રથમ ધુમાડાના ઝોટા જેવો કમળ સરખા આકારવાળો બ્રહ્માંડનો ઝોટો ઉત્પન્ન થયો તેમાંથી બહા નામના દેવ ઉત્પન્ન થયા તે બહાએ સૃષ્ટિના વિસ્તાર કરવા બીજા દેવો અને ઋષિઓ ઉત્પન્ન કર્યા બીજા તન્ન તેજ ઇશ્વરના સરીરમાંથી સકર અને વિષ્ણુનાં કપો પ્રકટ થયાં બહાએ દેવો અને ઋષિઓની સાથે સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી છે તે સૃષ્ટિનું ખાસ વિષ્ણુ કરે છે સૃષ્ટિની વસ્તુની ઉત્પત્તિ થવામાં તે તે વસ્તુના સ્વરૂપમાં વારવાર ફેરફાર થવાની જરૂર છે તે ફેરફાર થવો તેનું નામ અન્ત વસ્તુનો ફેરફાર કરી તેને ચોખ્ખું રૂપમાં મુકવી, તે કામ કંઈનાનું સૂનું નથી. તે કામ, સકર ને દેવના દેવ અથવા મહાદેવ કહેવાય છે, તેઓએ માથે લીધું.

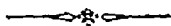
એ રીતિએ નારાયણના સ્વરૂપમાંથી બહા, વિષ્ણુ અને સકર—એ ત્રણ મુખ્ય દેવો થયા. બહાએ સર્વના દેવ ઇન્દ્ર, જુવલોકના દેવ વરુણ, તેજના દેવ બાર સૂર્યો, આકાશ દેવો, અગ્નિમાર દેવો—એ પ્રમાણે ૩૩ દેવો અને સૃષ્ટિના દેવ જુદરૂપતિને ઉત્પન્ન કર્યા. તદુપરાંત મરીચિ, અગ્નિ, અગ્નિરા, પુષ્કલ, કવુ, પુષ્કલ અને વસિષ્ઠ એ સાત ઋષિઓને ઉત્પન્ન કર્યા તેમાંથી મનુષ્ય સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ તે પહેલાં બ્રહ્મદેવે સ્થાવર-જન્ય સૃષ્ટિ પણ ઉત્પન્ન કરી હતી.

પ્રથમ તમને પિતૃ લોક વિશે કહેવામાં આવ્યું છે, તે વિશે કહે વધારે કહેવાનું છે. તમારે હાથ, પગ મુખ, કાન, આંખ, નાક વિગેરે અવયવો વાળું સરીર છે પણ તે સરીરમાં તમારો પોતાનું સ્વરૂપ જુદું છે કેમકે તે સરીરને તમે મનના વિચારથી જોઈ શકો છો તે મનવાળું એક મધ્ય સ્ત્રમ સરીર છે, તે સરીરનું સ્વરૂપ વામના જેવું છે તે સરીર સહિત આત્માને જીવ કહે છે અન્ત પછી તમારો જીવ તે પિતૃ લોકમાં જાય છે તમારી જીવનમાં તમે મધ્યસ્થ સારા કામો કર્યા હોય તો, તમારે તે પિતૃલોકમાં રહેવું પડતું નથી, પણ ઘરત સ્વર્ગલોકમાં જવું પડે છે. પિતૃલોકમાં અથવા સ્વર્ગ લોકમાં ચોડા સમય રહીને ફરીથી તમારાં કર્મ પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર તમારો ફરી જન્મ થાય છે, તેને પુનર્જન્મ કહે છે. જો તમે કેવળ પુણ્ય કર્મ કરું હોય તો, અને પાપનો વિચાર પણ ન કર્યો હોય તો મહા કાળ ધુમી સ્વર્ગમાં રહી ત્યાં રાંનિનું સુખ તમને મળી શકે છે ત્યાંથી પછી ઉત્તરોત્તર મહાલોક, જનલોક, તપોલોક અને સત્ય લોકમાં જવાય છે તમે મધ્યસ્થ ફેર કર્યા કર્યા હોય ત્યારે પૃથ્વીના નીચેના લોકમાં જોડેલે અતલ, તિલલ, વિગેરે લોકમાં તમારો જન્મ થાય છે, ત્યાં તમને તમારાં પાપનાં જલ્દી કડવાં ફળ ભોગવવાં પડે છે

એ રીતે તમારે પોતાને બીજા લોકો સાથે સંબંધ છે, એટલું જ નહિ પણ બીજા લોકનાં સત્ત્વો તમને સત્કર્મમાં જલ્દી સાહાય્ય કરે છે; નિરંતર તેઓ તમારે રક્ષણ કર્યા કરે છે. ઇન્દ્ર વગેરે વર્ણવે છે, સૂર્ય દેવ તેજ અને ઉષ્ણના આપે છે, વરુણ દેવ તમારો વનરૂપતિ

વિનેડની બચરયા કરે છે, એ પ્રમાણે વસુ, રૂઢ અને જુદરપતિ આદિ દેવો તમ
શુનત સાહાય્ય કર્યા કરે છે

દલે તમે સારી રીતે ગણી સક્યા હો છો—બૌદ્ધ લોકની વસ્તી સાથે તમારે કેટલો
ખર્ચા માદ અને નિકાલનો મન થયે છે તે સમજ સારી રીતે વધી શકે તમારી ઉત્તરેશ
શી રીતે ઉત્તમ ગતિ થઈ શકે, અને તમે દિવસે દિવસે તેમજ જન્મે જન્મે સ્ત્રી રી
વખારે ને વખારે સુખ પ્રાપ્ત કરી શકો, તે દલે તમારે ગણવાનું રહ્યું છે. તે વિષે હ
આપણે આવડી કાસ વિચાર કરીશું

કુંભ પ્રતિ ઉક્તિ.

દરિગોત.

હે પ્રતિજ્ઞાના કુંભ તુ કર કુંભકાર થઈ જાઓ,
કારીગરી કરી કારમી કંઈ કાજનો બચ થઈ ગયો;
વળી રત્ન ભેરગી કરી રંગીન પદ પદેશર્વાણુ,
જોતાં જનોનાં હરખને ઝોલો અતીરખ ભાવીયુ.
તારી સુખાં કંઈ અન્ય પામે અસકમ્બે બેની રવા,
અવ નવી રીતે થાં નહીં પ્રત્યેક પાઠ જાળવતાં,
હો એ રવાં પશુ તું વધુ આ વિશ્વને ઉપયોગનો,
ધનવાન અથવા મરીજ સોને તું વધુ ઉપયોગનો.
દમસા થણા દો અન્ય પાત તણા બંધો બંધારમાં,
પણુ તુ ન સાથે જો રહે તો સૌ રહે અધારમાં,
જન જાતિને તુજ સાથે દોષસ રાત કામ પડ્યું નહીં,
એ અખની આ એક અસ્તિ સાથ તુજ મ્હેજાત દતી.
મુજ પાસ પશુ એ પ્રતિજ્ઞાનો કુંભ મેં રાખ્યો કનો,
તે આપ કું આનદમાં દિન રાત મુજ વીતાવનો,
બાલો અતી ઉરથી અણી પાલ્યો અતીગજ લાડમાં,
તોડાની ત્હાં તો પચન કુંભે ફોડીયો પગવારમાં.
હે પતન જુડા મસ્તીખેરા આમ નવ ધાનું દત્ત;
તું દશે ૧૪ મમ કુંભને ફોડીસ નવ ધાનું દત્ત,
નિર્મ્યુ પ્રમુદ્ધ એ જન્મ નવ મોઝ ઉર પાઈ કટો;
એ પ્રતિજ્ઞામાંપા જાઓતો પ્રતિજ્ઞામાં જઈ વરપો.

શુભસુખ.

ચર્ચા પત્ર.

એક પ્રશ્ન.

અમારા પર નીચેનો એક પ્રશ્ન નવામાં કાગળથી આવેલો છે સામાન્ય દિનની વાતમાં નવામાં સનામાંનો એક ન મલુકારી અમે તે પ્રશ્ન તથા તેનો ઉત્તર આપવાનું યોગ્ય મણીએ છીએ—

એ. ત્રિમાસિકના તંત્રી સાહેબ,

આપના ત્રિમાસિકને લગત એક વર્ષ પવા આખું તેડલા અરસામાં મારેલા ઉદેશમાં છેલ્લો જમ મળ્યો તે જલ્દવાની ઉત્કંઠા યાવતો આપનો અનુભવ જણાવી કૃતાર્થ કરશો ?

લિ. એક નાગર.

આ શુદ્ધપતે ઉદેશો પ્રશ્ન સવે કાઢતે ઉત્તરો હોવો એકજેજ તેથીજ અમારો અનુભવ ટુંકામાં જણાવવા તક લઈએ છઈએ.

ત્રિમાસિકનો ઉદેશ પ્રથમ અહમાં જણાવ્યા પ્રમાણે નાગર બાઈજોને પોતાની વાસ્તવિક સ્થિતિથી વાકેફ કરી, તે સંબંધે વિચાર કરતા કરવા એવો હતો. તે ઉદેશ પાર પડ્યો છે કે કેમ એ ત્રણ અઠવા દિવસે જોવાથી ખાતરી થશે.

પ્રથમ પક્ષ પત્રનો શાખ એકદમ દ્રષ્ટિએ જલ્દવાની સકામ અમર તો પૈસાની કિમ્મતથી આપી શકાય તેવો બધ સહેજ નહિ. યથેસા અર્ચના નમદ રૂપીયા એક કોર મુકામે અને બીજી કોર તેના લાભ મુકામ માગીએ તો તે કેમ જની શકે ? એક સમુદાય સમુદાય રૂપ વસ્તુ છે, બીજી સમુદાય અસ્તિમત જુદીના વિચારને લગતી છે. વળી વર્તોના વર્ષે યના ચાલી આવતી એક સંસ્થા પર ત્રણ મણ મહિને જકાર પડતી એક ચોવીસ પાનીના પત્રનાં પતાકડાંથી શો અસર થાય ? કાગળમાં જલ્દર ઉપર એકાદ વાર દોરડું ફેરવવાથી તેમાં કામ થતો નથી. પરંતુ તેજ દોરડું કામમના પસારાથી અસર કરી શકે છે ત્રિમાસિક માટે પણ અમારી એજ દલીલ પહેલાં હતી અને હજી છે. એકાદ વર્ષમાં પણ ખાસ પચીસ જણ ગાનિ સંબંધે વિચાર કરનારા છે એમ જણાવનાં આખું તેર આચાર છે કે આખું આસ્થાથી વિચાર કરનારા વધશે અને વાંચનારાને પણ ફરી ફરી વંચાનાથી અસર થશેજ. અમારી પત્ર પેટીમાં અભિનંદન આપતા અનેક પત્રો છે અને અમારા સેખ મંત્રકમાં તેથી પણ વિશેષ આવીએ પડેલા છે. કદનાનું અને અંકે ચોડા પડતા હોવાથી એકદમ શાખ જતાવી સકાય તેજ નથી. પરંતુ ખાતરી છે કે તે પ્રમાણ આજુ રહેશે તો પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપમાં જતાવી સકાય તેવા શાખ યવા વગર રહેશેજ નહિ.

જો સમજગાતિમાંથી આ ત્રિમાસિકને સીધે એકપક્ષ નવો વિચાર કરનાર નીકળે, જો વિચાર કરનાર યાતિના દિતના ચિત્તનમાં હજી યીનીક પણ વધારે ખાલો તો અમે માનીએ કે અમારો ઉદેશ સંપૂર્ણ જમથી અક્ષિત થયો. જો એકના ચિત્તમાં કશી જાતની અશુભિ ઉપજ કરવા આ ત્રિમાસિક સમર્થ યાવ, તો એક વર્ષ શું પણ એક સાથે ખાસ વર્ષનાં અર્ચનાં નાણાંથી પચીસ મણ વધારે કાપરો થયો એમ ખાતરી સકાય. અને

અમે જણાવ્યું ખુશી છએ કે તેવા વિચાર કરનાર, પદાર પડવા અમે જોવા લાગ્યા, છએ અવગત, ને વિચાર કરનારા કાંઈ નવા જન્મના નથી એ અમારે કહી શકું, જોઈએ, પર તે જાણની ચિત્તશક્તિને એક જ રીતે, એક પ્રવાહમાં ચલેલાં બુદ્ધિચરણોને વદાવવાનું, મ બધું જાણ આ ત્રિમાસિકનું થયું છે એમાં તો શક સેવા, જેનું કશું નથી. તથા, અક વિષયો જોઈએ તો આશ્ચર્ય પડશે કે 'કેઈ ઉચ્ચ નીતિને અનુસરવાથી નામરૂપ સંચારા' એ સેખ અરંભર ધ્યાનપૂર્વક અભ્યાસ કરવા જેવો છે તેવીજ રીતે 'વેદોક્ત ધર્મ વિચાર પછુ દાહના અધકારના સમયમાં જ્ઞાનનાં તેજસ્વી કિરણો પ્રમાણનારો વિષય છે તે ઉપરાંત 'નામરૂ' એ વિષય આપણી પ્રારબ્ધથી તે જાજ મુખીની દહીસત આપી એક સદા-ખોટ પુરી પાડશે. સ્ત્રીઓને ખાટે સખાના ગરમા જે આવમાં પ્રચલિત થએ તો જ્ઞાન સાચે સમજનું પછુ સ્દાલું થશે, બાવદારિય વિષયો પછુ એકવાર વચાયા તો અચોટ ગમ કાં વિના રહેજે, નહિ જાણશે ખાટે પછુ જની સહે તેદધુ કરવામાં આવ્યું છે આ આવેલા વિષયો પરથી, નેની ધમેશી હર પરથી, અને ત્રિમાસિકને મજેશી મદદ પર અમે હમમ સદિત કહી શકીએ છીએ કે અમારો ઉદ્દેશ પાર પડવાનાં શુભ ચિન્હો અ છેરે દષ્ટિમર્માદમાં હમ ધમેશા જણાય છે વસ્તી પત્રકનું જે કામ પારેલું તેમાં જોઈએ તેવી ચલાનુભૂતિ નહિ મળવાથી પછુ યોગન તે તરફ થયું છે તો પછુ હજવે હજવે જે ત્રિમાસિકમાં વિચાર્યું એસતો જશે તેમ તે કામ પછુ સફળતાથી પાર પાડી શકશું એવ આપા છે

પ્રકટ નદિ ધમેશા સેમોતી સખ્યા ધ્યાનમાં સેવાય તો નો ધમેશા સાખ વધારે રપ રીતે પ્રત્યક્ષ થશે જ્યાં મળી સમજમ વીશેક સેખ પ્રમિદ નદિ ધમેશા એવા અખાર પાશે પડ્યા છે જે ત્રિમાસિકની પ્રવૃત્તિ યદ્ય નદિ હોય તો અમને શક છે કે આમાં અરખા પછુ સખાના હોત કે કેમ. ત્યારે વિચારની કેળવણી અને વચા-જનો સાખ અમક ન મળી મકામ — ને વધારવામાં ત્રિમાસિક રહેજ સ્દાન પછુ સાધન રપ થયું છે એ કહેવામાં કશી અતિશયેક્તિ નથીજ અને એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ સાખ જો યોડે થં અંશે પછુ આપવા ત્રિમાસિક સમર્થ થયું હોય તો તેના ઉદ્દેશમાં વિજયજ મળે એ ખુશીથી કહી મકામ.

[ત્રિમાસિક-આકિસ.]

સેદેગ્યાન 'ત્રિમાસિક'ના તન્ત્રી સાહેબ,

કૃપા કરી નીચેના પ્રશ્નોનો ખુશામો આપશે અગર અપાવશે. સમસ્ત જાતિ સમનો વિષય દોષ આપણાં ત્રિમાસિકમાં દાખલ કરશે તથા તેનો ઉત્તર પછુ તેમાં દાખલ થાય તો સાઈ

૧. જાતિનું અંધારણ કેનું છે? (આધુનિક અવ્યવસ્થાના સમયમાં સરસક જિતિ વાજાઓને આ કદાચ અગ્યાને જામશે, મારો નમ્ર આમદ એવો છે કે તે અવ્યવસ્થા લીવેજ આ સવાલની ઉપયોગિતા હવેર મળી વધે છે.)

૨. નાત પરેશ કોણ? કેવી રીતે નીચાય છે? કુળ, ધન કે વિધા એમાં એના ઉપર વધારે ખાર મૂકાય છે?

૩. સંતિની ભક્તિ તરીકે હરેક જણપરે કાંઈ - જવાબદારી છે. 'હોય તો' ક્યા પ્રકારની? 'તો' જવાબદારીમાંથી વિનંતન થાય તો કોઈ જાણસન 'પ્રકૃ' ? 'પ્રેમ' પ્રમાણે શાસન થાય છે? જવાબદારી પ્રમાણે વર્તન થાય છે કે નહિ? એ જોડું કોઈ 'જાત-મટેશની' ફરજ પડે?

૪. સુધરેલા જન્મતર્યા બનારે બહિર્નના મતથી સમણિઓ ધડાવ છે, રાબતો પછી બનારે પ્રજાસલાહકતા, જૂન છે, માણસોની સ્વતંત્ર, શક્તિ, પુણ્ય, બનારે કાંઈ બંધવસ્થિત બહુશ નીચે રહી વલણ સ્વતંત્રતા માટે લોકુપ બને છે અને એવી શક્તિથી દેશી તમારે ઉન્નતિથી વિજ્ઞ મેળવવા માગ્યસાળી બને છે, તમારે આપણું ઉત્તમ, બધારણ હિન્ન બિન કાંઈ કસાય થયું, તો અલેલા, અત્રમવે કરેલા, અને વિદ્યા, વન ને વિદ્યથી પ્રેર્યા, નામરો તે તરફ ને ફરકાર કોઈ નાં ।

આદા છે કે આનો પ્રભાસો કરી, તે પ્રભાસો વર્તન કરવાના સાધનો આપી ગાંતિને સ્થાપી વ્યવસ્થા-નક્કી, 'ત્રિનાસિક' -શુદ્ધત આશિર્વાદ આપી ગાંતિના, ઉદારચુના કામના, એક સિદ્ધાંત કેન, આમળ કરશે.

सि. अ. नागर.

॥ १ ॥ "महेश्वरप्रपरो."

“त्रिभोसिद्ध” भास्करा देवयणीने महः.

— (१)

[illegible]

(૧) જો કોઈ કાનિયવડ કે અજ્ઞો નામર અથવા નામર આદેશ વિષયાથી બી જોના
કાનિયવડ અસંપૂર્ણ વાચનથી થઈ અવગણ કરતો હોય અને તેની અંગિકા સ્થિતિમાં
હોય તેને કોઈએ પ્રગટ કરવા આ શ. આપવા

(१) "विद्यया भिन्नं त्रैलोक्यं यत्तु सत्त्वं च मुनिं मुनिं विद्वान्निमासि" नेत्यादि।

(२)

ચેતે નેવી સ્થિતિએ વિવા અજ્ઞાસ કરી દાલ ને રિપ્તિએ પહેલેવા પાખા છે તેવા
 ગિતિના પ્રાપ્તિને મહા કરવાની ધારણાથી આપણાં મન ને મુદ્દાએ (શ. ૧૨૦)
 નીચેની સરને મુજબ ઉપચારથી સેવા અમેને છુટા નજારી છે.

(૧) અહ મેટ્રીકુલેશનમાં શાસન યત્નેશ નાગર અથવા નામરે આર્થિક વિભાગિઓ પેઠા નામ આપ્યું છે. પણ નપારે આવેશ દોષ તેને આર્થિક કા. ૧૦ સુ આપવા

(२) सप्त-विद्याविमोक्ष पञ्चमादसं दारिद्र्यां वाप्यस यत्

- (ક) સરકાર વિધાયિ મરીમ વિધિનો દોરો જોડ્યો.
 (ઢ) વિધાયિ મળકરે અભ્યાસ યુરો પને તેવીજ રીતે મળકર્માં આપવા સરકાર પાસા ત્રિમાસિક જોડીયને આપવા.

(૩)

વરવાણના જોડ ચકરમે (નેનું નામ દવે પછી આપવામાં આવશે) જમારી મારફત રૂ. ૫૦૦)નું બ્યાન આપણા વિધાયિઓને સદાય કરવામાં આવવા બીજી રીતે કાલિ-વૃષભોમમાં જેવા જમારા તરફ બધી મોકલેલ જો. તેનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો. આવતા અંકમાં વિસ્તારથી જણાવવામાં આવશે.

ત્રિમાસિક જોડીસ.

નોંધ:—વિધાયી સાબરકર અવાનીસકર મોકલ દાખ રહેવાથી જોડીનેર મુજબત જમ જમાણીયા વાળાના મેટીકુંવેરાનમાં ૩૪૧ મારફત મોકલ દોષ તે કમ્પટ કાઢવાવાળા નામરોમાં પહેલો આવે છે તેપણુ તેને માસિક રૂ. ૧૦ ની રકોતરથીય આપ્યા જમાર કોમ્પુ નામ જોનું સરત યુરપી રહી મયેર દોષ તે તેનાં સપારો કરવાની જરૂર જણાયે તેમ કરવામાં આવશે.

જમજંતશય પનેરકર

જમવેરપાપા.

જે સદ મહરજોની સહાયતાથી ત્રિમાસિક જમદાર પાડવામાં આવે છે તેનાં નામ રૂપૈયાની મહેરંજ સમિત.

૧૮.	મીમરોજ	૨૮.	કોડકાલાંમાણી
૧૦	૨૮. પનેરકર રામજલ	૧	૨૮. જમ્બોસકર ફુલેમજ
૩	૨૮. નરમેસકર અડાસકર	૧	૨૮. રોજતરામ પનેરકર
૨	૨૮. રાજુમજા		વજાનક
૧	૨૮. નેસકર મૌરીસકર	૨	૨૮. કેસવજાલ પ્રાણુજન
૧	૨૮. પ્રાપરામ પ્રામજ	૧	૨૮. અડાસકર મજીસકર
૧	૨૮. મુરજાલ ફુલેમજ	૧	૨૮. રૂપકર રામજાકર
૩	૨૮. સકરુમજા નવજસકર	૧	૨૮. પ્રીતમરામ રોજનરામ
	વેજાભાઈ હરજન	૧	૨૮. રૂપતરામ મજવાલ
	મોવીજાલ ફુલજ	૧	૨૮. નાનાજાલ મજજાલ
	મુજાલ જમ	૧	૨૮. રામજાલ મેરમેરામ
	મુજાલ જમ	૧	૨૮. ગાપુજાલ મંજજાલ
	મુજાલ જમ	૩	૨૮. પ્રમાસકર રામજાલ
	મુજાલ જમ	૨	૨૮. જામજાલ મજાલકર

ત્રિમાસિક

પ્રસ્તાવ ૬ મું.

ચેત્ર શુક્ર ૧૪, સપ્ત ૧૯૧૯.

અંક ૧ લો.

શિવસ્તોત્ર.

[વ્રતવિધા નામના બંગાલી માસિક પત્રના પ્રથમ વર્ષના પ્રથમ અંકમાંથી અનુવાદિત.]

(ત્રિપદી છંદ *)

મનદુઃખહારી, છો જી ! ત્રિપુરારિ,
 ચપ ચપ મોહા, હમિયાપતિ;
 રંઝે શશમાલ, પેરી વ્યાગ્રધમલ,
 સમુચ્ચલ મદા ચરણહ્યોતિ.
 જટાજૂટ પારી, સદૈવ મિત્વારી,
 દિવ્ય ક્ષ્ણકલ નયનમમા;

* ચંપાલી, આપલી, કલિસાગે, પ્રાપ્ત, વપારહ, ત્રિપદી, અને ચોપદી-
 છંદમાં રચાયેલી હોય છે. તે છંદોની અનેક વિઠ્ઠલિઓ પળ હોય છે. તે છંદો અક્ષર-
 મેટના તેમજ માત્રમેટના પણ હોય છે. પ્રસ્તુત ત્રિપદીછંદ અક્ષરમેટનો છે. તેનું
 માપ નીચે પ્રમાણે છે.

પેહેલા અને ત્રીજા ચરણોમાં છ છ અક્ષરોનાં ચંચ પાદો છે; પ્રત્યેકપાદનાં અંત-
 પદો મિત્રાશ્વરી પૃથ્થે પ્રસ્યુક છે.

બીજા અને ચોથા ચરણોમાં ૧૧ અક્ષરો છે, પ્રથમના છ અક્ષરો પછી મતિ આવે છે.
 તેમજ તેનાં અંત્યપદો મિત્રાશ્વરી પૃથ્થે પ્રસ્યુક છે.

दृपम वाइन,	श्रीर्षे गंगास्थान,	
	उरुपर एक मोहिनी विभा.	२
सदा तमे हर,	विषे ज्वर ज्वर,	
	नीवताप हर, त्रिशूलधारि,	
स्मशाने छे वास,	अगे घोळी गस,	
	इमरु यमावो मवन-अरि.	३
गणाध्यक्ष ! गण	साये सर्वक्षण,	
	सायेइ तायेइ नाच नाचता;	
फणिमणिगण	जेना विमृषण,	
	भक्तोनी भक्तियी बहुत राचता,	४
क्षिरे शोभे शशी,	भक्तइदे वसी,	
	वर्षायो छो प्रभु ! अमृतवृष्टि;	
भक्तमंगलकर,	अष्टतनुधर,	
	व्यापी अंतर्वेदिः सकल छष्टि.	५
शिव, शिव, शिव,	शिवमय सर्व,	
	शिवविना नयी अणुए खाली,	
स्वरूपी शिव,	शिवरूपी शिव,	
	शुभ्रमिषरूपे शिव, कपाली.	६
पिता, माता शिव,	पत्नी, पुत्र शिव,	
	शिव एक सर्वमायास्वरूप,	
आ संसार शिव,	सुख, दुःख शिव,	
	अनंत प्रचारे रये अनुप.	७
नयी कह अन्य,	सर्व शिवमय,	
	शिव, शिव, शिव अमारी गति,	
शिव, कर्णधार,	शिव सारसार,	
	शिव, शिव हर बिम्बनापति.	८

मानशंकर पीतांबरदास मेहेता.

નાગરો અને નાગરીલિપિની ઉત્પત્તિ.

(અટાક પૃ. ૧૫૭ થી અનુસંધાન)

૪ નાગરી લિપિની ઉત્પત્તિ.

કદાચ અક્ષરો લેખની લિપિ પેહેલાંની શુભલિપિમાં મુક્તસ્વરો સંપૂર્ણરીતે પૃથગ્ગણના માલમ પડે છે, એટલે તે મુક્તસ્વરો ટિંગેટના વર્તમાન મુક્તસ્વરો સાથે મળતાં આવે છે, છતાં એટલું તો નિષ્કેદ જણાય છે કે-તેજ શુભલિપિના અક્ષરોએ વિકસિત થતાં થતાં વર્તમાન મૈથિલ, બંગાળ અને નાગરા-ક્ષરોનું રૂપ ધારણ કર્યું છે. બયશાહી ગામમાંથી ચારહાક્ષરોમાં લખાયેલું જે પ્રાચીન પુસ્તક મળી આવ્યું છે, તેની વર્ણમાળા અમારા સિદ્ધાન્તને ઘણી પુષ્ટિ આપે છે. ક્રમશઃ દાર્દવી. સહેજના મત પ્રમાણે તે પુસ્તક ઈ. સ ના આઠમા અથવા નવમા શ્લોકમાં લખાયેલું છે * તે પુસ્તકમાં લખાયેલા ક, ગ, ઘ, ઙ, જ, ણ, ત, દ, ઘ, પ, વ, મ, પ્રભૃતિ અનેક અક્ષરો પ્રાચીન બંગાળમાં તેમજ વર્તમાન મૈથિ-લાક્ષરો સાથે મળતા આવે છે તેજ પ્રમાણે તે પુસ્તકના અનેક મુક્તસ્વરો વધા વ્યજનો સાથે અક્ષરો લિપિના અક્ષરો પણ મળતા આવે છે તે ઉપરથી સળગ અનુમાન થાય છે કે-તે ચારહાક્ષરો પણ મગધ અથવા ગૌડાક્ષરોમાંથી પ્રથમ ઉત્પન્ન થયેલા હશે; અને ત્યારપછી પંજાબના કાશ્મીર તરફના ભાગમાં તેનો પ્રચાર થયો હશે તે પ્રમાણે જોઈએ ન હોય તો, એકીજ સાથે તે ચારહાલિપિનું તે કાળની ગૌડલિપિ સાથે તેમજ પંજાબના વાયવ્યભાગની લિપિ સાથે તાદરશ હોવાનું બની શકે નહિ. પંજાબ જેવા દૂરદેશમાં તે લિપિનો પ્રચાર થયા પેહેલાં, છેવટમાં છેવટ ઈ. સ ના સાતમા અથવા આઠમા શ્લોકમાં ગૌડરાજ્યમાં તે અક્ષરો પ્રચલિત હતા એમ અનુમારે માનવું પડે છે

તેથી જે સમયમાં અક્ષરોના શિલાલેખની લિપિ કાવરાયેલી છે, તે સમયમાંજ અથવા તે સમય પહેલાં અરુપજાળથીજ આધુનિક મૈથિલ અને બંગાળી લિપિની મૂળ લિપિ પ્રચલિત હોવી એમજો

આ રથને એક એવી શકાનો અવકાશ રહે છે કે-એ ઈ. સ ના સાતમા અથવા આઠમા શ્લોકમાં વર્તમાન મૈથિલ અને બંગાળી અક્ષરોજ પ્રચલિત હતા, તો બંગ-રાજ પ્રર્મપાલની લિપિમાં વર્તમાન બંગાળી અક્ષરોનું મળતાપણું કેમ આવતું નથી ? તેનું સમાધાન એમ થઈ શકે છે કે-ધર્મપાલ રાજાનો પિતા એપાલરાજ મગધ દેશનું રાજ્ય કરતો હતો, તે સમયે પ્રચલિત અક્ષરોનું પરિવર્તન તો થઈ ચુક્યું હતું

છતાં રાજકીય જ્ઞાનલેખોમા તે પૂર્વની મગધલિપિનો ત્યાગ કરી ચક્રયો નહોતો. ^{૨૧} પરંતુ ધર્મપાલ અને દેવપાલની પછી થઇ ગયેલા સમયોએ તો પૂર્વની મગધલિપિનો ત્યાગ કરીને તામ્રપત્રો તથા શિલાલેખો તે કાળની પ્રચલિત લિપિમાજ કોતરાવેલા છે. ^{૨૨} અદ્ય સગયમા તે આખી લિપિ પૂર્ણતા પામી શકે નહિ. પૂર્ણતા અને પુ-
ષ્ટતા પામવાને માટે ઓછામાં ઓછો બન્ને વર્ષોનો સમય થવો જોઈએ. તે સમયની હકીકતો ધ્યાનમાં લેતાં, ઇ સ ના અઠ્ઠમા અથવા સાતમા સદ્કાથી બંગાળી અક્ષરો વર્તમાન સ્થિતિમાં આવતા ગયા છે, એવું અનુમાન કંઈ અસંભિત જણાતું નથી. પરંતુ મૂળ બંગાળીલિપિ તેથી પણ પ્રાચીન હતી; કેમકે તે પહેલાં બે હજાર વર્ષો પૂર્વે રચાયેલા લક્ષિતવિસ્તરમા બંગલિપિનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરેલો છે નામરીલિપિ તેટલી તો પ્રાચીન ન હતીજ. ૭

૫ નાગરાક્ષરશકિત પ્રાચીન લેખો.

વર્તમાન નાગરાક્ષરશાી લખાયેલા જે જે શિલાલેખો અને તામ્રપત્રો પ્રાપ્ત થયાં છે, તે મધ્યે બે ગુરુમાથી નીકળેલું શાકે ૪૧૫ (સંવત્ ૫૦૬ ઇ સ. ૩૬૪) માં ગુર્જર રાજા હરપ્રશન્ને કોતરાવેલું તામ્રપત્ર સીધી વધારે પ્રાચીન છે. ^{૨૩} તે આખું તામ્ર-
પત્ર તે સમયની ગુર્જરલિપિમાં લખાયેલું હોવા છતાં તેના છેવટના ભાગમા રાજાની સહી નીચે પ્રમાણે નાગરાક્ષરમાં કરેલી માલૂમ પડે છે

“સ્વસ્ત્યે ઝવં મમ શ્રીષીતરાગણુનો ભીમશાન્તરાગસ્ય ।”

માત્ર રાજનીજ સહી નાગરાક્ષરમાં કરાયેલી હોવાથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે ગુર્જ-
રાતમા ગુદાલિપિ નામની સિલલિપિ પ્રચલિત હતી, છતાં રાજકીય મંડળમાં તે કાળમાં અથવા તે કાળ પહેલાં પ્રચાર પામેલી નાગરી લિપિનો ઉપયોગ કરવાનો રીવાજ શરૂ થયો હતો. ઉપરું જા હરનાબના તામ્રપત્ર પછી દ્વારકાપુરીના અમિકોલે સમુદ્રતીરે આવેલા ધિનકિ આમમાંથી મળી આવેલ વિક્રમ સંવત્ ૭૬૪ (શાકે ૬૫૬ ઇ સ. ૭૭૮) ની સાતમા મોરારજ દેશના રાજા જિંદદેવે કોતરાવેલ તામ્રપત્રમા નાગરાક્ષરોનો પૂર્ણ પ્રચાર

૨૧ નાગન્દમણી મહારાજ એપાસદેવે કોતરાવેલ જે પ્રાચીન લિપિ પ્રાપ્ત થઇ છે, તે લિપિ કંઈક અંશે આધુનિક બે શીલલિપિ તેમજ અક્ષરલિપિ સાથે મળતી આવે છે. જુએ, Cunningham's Archaeological Survey Reports Vol I, plate 13. No. I

૨૨ જુએ તેજ Vol III, plates 33-36-37 અંગ્રેજીઅક્ષર. નવપાલ, નાગવજુપા-
લાદિના ગદ્યમાં આવેલા શિલ્પલેખો

૭ જુએ જનાળી વિષકલ ભાગ ૮ પૃ ૭૩૨, ભા. ૬

૩૩ જુએ, Indian Antiquary Vol. 14.

થયેલો માલૂમ પડે છે ૨૪ વડા પ્રધાન નારાયણ ભટ્ટની^{૨૫} ઇચ્છાનુસાર જિંદગીએ તે તામ્રપત્ર મુંદ્રણ જોતના પ્રાણણ હાથરને કરી આપેલ છે, જિંદગીનું આ તામ્રપત્ર બેયાથી ઘણા વિદ્વાનોનો એવો અભિપ્રાય થયો છે કે-કોઈ અકુશળ કારીગરે આ તામ્રપત્ર કોતરેલું છે પણ તે બાબતમાં અમારો અભિપ્રાય બુદ્ધો પડે છે જે પ્રમાણે મહારાજા હનુ તામ્રપત્રની દસ્તાવિજિના નાગરાક્ષરોમાં કંઈ કંઈ શુભ લિપિનો આભાસ માલૂમ પડે છે, તે પ્રમાણે જિંદગીના તામ્રપત્રની લિપિમાં તેનો આભાસ જણાતો નથી, તે સત્ય છે. તેમ છતાં તે નાગરાક્ષરો વર્તમાન નાગરાક્ષરોનું પ્રાચીનવર્ણ સ્વરૂપ છે, એમ સદૃશ અનુમાન થાય છે

૩૪ જુઓ, Indian Antiquary Vol 19 P 155

૩૫ જિંદગીના તામ્રપત્રમાં લખેલ બદ નામણ તથા ઉમેશચંદ્ર વાતબાપે ગણેલ એશિયાટિક મોસાદાદિના પત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરેલ જોડાણ કર્મપાલના તામ્રપત્રમાં લખેલ નારાયણ ભટ્ટાઈ એક છે, એમ કેટલાકોનું માનવું છે ઉમેશચંદ્રની માન્યતા એવી છે કે-જો નારાયણ ભટ્ટાઈ ક્ષોભાથી બચાવમાં ગયો હતો અને જેના વચ્ચે મૌલસ્ય જોતના બચાવના આજ્ઞા કહેવાય છે તે અને ઉપરુકત નામણમદ્દ એક છે તેઓ કહે છે કે- 'બદ નામણ પૌરુષ વર્ધનમાં આવેલો હતો, અને તેને આદિશૂર ગણના આશય ન હતો, પરંતુ તામ્રપત્રમાં લખ્યા મુજબ તેના સામન્તાધિપતિ નારાયણચંદ્રને તેને આશય મળ્યો હતો મારી માન્યતા પ્રમાણે ક્ષોભાથી આવેલ નારાયણભટ્ટાઈને ઉપરુકત નામણ બદ સાથે કંઈ સબંધ નથી. મૂળ તામ્રપત્રમાં લખેલું છે કે—

મતમસ્તુ મરતાં મહાસામન્તાધિપતિ—શ્રી નારાયણચંદ્રના દૂતકલુચરાજ—શ્રી ત્રિમુ-
ક્ષનપાન્થમુક્તેન કયમેર નિકાવિતા યથાસ્મામિ મૌલપિત્રોક્ષમનઃ પુષ્પામિદ્રવે શુભસાલ્ક્યાં
દેવકુર્યં કર્મિત તત્ર પ્રતિષ્ઠાપિતભગવદ્દુદનરાયણમદારકમ્ય સપ્રતિપાલકલ્પદિનેદ્રવાર્ધકાદિ
પાદમૂલસમેતાય પૂજોપસ્થાનાદિકર્મણે ચતુરો પ્રામાન્યત્વહૃદિકાતલ્કાટકસમેતાનુ દદાતુ ઉવ ઈતી ॥

ઉપરના લખાણથી જણાય છે કે, 'શુભસાલક્યાં' એક મસ્તિ હવે અને સાદ આજ્ઞાએ તે મદિરના પૂજારીઓ દ્વારા આ સાદદેશમાં નારાયણ ભટ્ટાઈ મહાસામન્તાધિપતિ નાગ-
ચંદ્રવર્માની ઇચ્છાનુસાર આવી વચ્ચે હતો, જ્યાં તે રાગ્યે તેને ચાર નામે કૃષ્ણવર્ણ કયાં હતા.

ઉમેશચંદ્ર પંડિત કાન્થકુન્જ (ક્ષોભ) ને સાદદેશ માને છે. પરંતુ અલ્પવિષયને જે પ્રમાણે પ્રાપ્ત થયું છે, તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, કાન્થકુન્જદેશ કદિ પણ સાદદેશને નામે જોગબાતો ન હતો. મુજરાતનો મધ્યબાગ આનંતદેશ તરીકે, પશ્ચિમ બાગ સીરાણ તરીકે અને દક્ષિણબાગ સાદદેશ તરીકે જોગબાતો હતો. એમ જણાય છે કે—
સીરાણના જિંદગીના વડા પ્રધાન નારાયણમદ્દ સાદદેશનો સ્વીકાર હતો. સીરાણમાં રાગ્યમ
વિષય થયો તે સમયે અન્ન માદ આજ્ઞાની સાથે આ નારાયણમદ્દ પણ પૌરુષવર્ધન ગયો હતો.
એક કાળે જે પુરુષ સીરાણના રાજનો જન્મલો હાથ હતો, તે પુરુષ પૌરુષવર્ધનમાં અસાધારણ માન
પામે, તે કંઈ અસંભવિત નથી. પંડિત ઉમેશચંદ્ર લખે છે કે—નારાયણમદ્દને પૌરુષવર્ધનના ચોક્ક

૬ રાષ્ટ્રકૂટવંશના રાજાઓ અને નાગરીક્રિષિ.

ત્યાર પછી રાષ્ટ્રકૂટરાજા હન્તિદુર્ગ ખર્જાવલોકે કરી આપેલું શાકે ૬૭૫ (સં. ૮૧૦ ઇ. સ. ૭૫૪) નું તામ્રપત્ર નાગરાક્ષરોના વિકાસ અને પ્રચારના વિષયમાં ઉપયોગી થઈ પડે છે. કોલ્હાપુરરાજ્યમાં આવેલ શાશનગઢ નામના ગામમાંથી તે તામ્રપત્ર મળી આવ્યું છે. ૭૧ આ તામ્રપત્રમાં કરેલ અક્ષરવિન્યાસ બહુ અર્થસૂચક છે. તે તામ્રપત્રના ફ, ઘ, જ, ણ, ઘ, ન, છ, અને જ અક્ષરો ગુજરાતના પ્રાચીન શૃંગારાક્ષરો સાથે મળતા આવતા હતા, તે સિવાયના અક્ષરો અક્ષરો વિકસિત નાગરાક્ષરો જેવાજ નજીક છે. વસ્તુતઃ હન્તિદુર્ગ અને ત્યાર પછી થઈએલા ગુજરાતના રાષ્ટ્રકૂટ રાજાઓના પ્રયત્નથી નાગરાક્ષરોનો ઘણો પ્રચાર થયો હોય એમ નજીક છે. ૭૨ ત્યારપછી નીચે લખેલા તામ્રપત્રો આ વિષયમાં સારો પ્રકાશ પાડે તેમ છે.

તરૂંથી એક લાખ રૂપીયાની જાકીસ મળી હતી. (જુઓ ગોવિંદ ક્રિષિવટિકાપત્ર, ઇ. સ. ૧૮૬૪, ભાગ ૧ પૃ. ૪૮) આ દકીકત ઉપરથી નાગવજીતદેવ અથવા બદાઈની ત્યાં જેવી સંભાવના થઈ હતી, તેનો ખ્યાલ આવી શકે છે. દિંદુઆનના પ્રાચીન ઐતિહાસિક શાષ ઉપરથી નજીક છે કે, બદાઈનું પદ રાજાઓને અથવા રાજપુતોને અથવા તેઓના જેવીજ અન્યના ધરાવનારા પ્રદેશને આપવામાં આવતું હતું ત્યાં જે પુરા વસ્તુ ગુજરાતનો એક રાજા જેવો હતો તે જાહેરમાં બદાઈના પદથી વિખ્યાત થાય તે સદગ સમજી શકાય તેવું છે. પિનકિના તામ્રપત્ર ઉપરથી નજીક છે કે, સવત્ ૭૬૪ માં નાગવજીતદેવ ગુજરાતમાં હતો. રાજ્યોપરવિગચિત પ્રતિષ્ઠિતામણિ નામના મથમાં લખેલું છે કે—જાગ્યોન ધર્મપાસ જેના-સર્વ બખ્ખમદના શિવ આમરાજનો કદો સવત્ ૮૦૭ માં દાસા લીધી હતી. તે સમયમાં અથવા તે સમયની આસપાસ જાગ્યોન ધર્મપાસ પ્રખ્યાત થયો હતો. નાગવજીતદેવ રાજ્યમાં પાંડુવંશના આગે હતો. તે સખળી દકીકતો ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે—સાદેસમાંથી આવેલ નાગવજીતદેવ અને ધર્મપાસ સમકાલીન હતા, આગળ આગળ આવેલો જોઈ શકાય કે ગુજરાતને તે સમયમાં બચાગા સાથે સામે સંબંધ હતો.

૭૩ જુઓ, Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, Vol. 2, P. 8-11, and Indian Antiquary, Vol. 11 P. 110 + રાષ્ટ્રકૂટ અથવા ગદાદેવના ઇન્સિપ્સો ગત્તુનાનામાંથી ફિલિપ્સમાં જોઈને વચ્ચે દત્ત. ઇ. સ. ૭૫૩માં તે વચ્ચે એક પુરા હન્તિદુર્ગે તે દેશના ચાલુક્યવંશના ગામળીજી કાવિવર્માને દરાવી, તેની ગાજાનીનું નજર ચતાપિ (જે કે તામ્રમાં નીચેના ગાજામાં આવેલ બાદાઈના નામથી એકબાજુ છે તે) હતી લીધુ હતું. તેના વચ્ચેની એક શાખા ગુજરાતમાં આવી ગાજા કદા સાની. જુઓ વિન્સેન્ટ ક્રિષિવટિકાપત્રના પ્રાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૩૮૧, ભા. ૬.

૭૪ માત્ર રાષ્ટ્રકૂટ ગાજા કદેસવર્જનો શકે ૭૩૪ ના વર્ષના તામ્રપત્રમાં વિમલવર્મા જેવામાં આવે છે તે તામ્રપત્રમાં પ્રાચીન ગુદાસિધિ જાહેરી છે. જુઓ Indian Antiquary of 1883, P. 156.

૧ સ્વરૂપ બીજા મુવસેનનું તામ્રપત્ર, શાકે ૭૫૭ જુઓ-

Indian Antiquary Vol. 14 P 200.

૨ " ઇન્દ્રનિલવર્ણનું તામ્રપત્ર, શાકે ૮૩૬ જુઓ-Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society Vol 18

૩ " ગોવિન્દમુવર્ણવર્ણનું તામ્રપત્ર શાકે ૮૫૫ જુઓ-

Indian Antiquary Vol. 12 P 280.

૪ " કૃષ્ણ અક્ષયવર્ણનું તામ્રપત્ર, શાકે ૮૬૨ જુઓ-Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society Vol 18

૫ " અમોઘવર્ણનું તામ્રપત્ર, શાકે ૮૬૪ જુઓ-

Indian Antiquary Vol. 12, P 266

બીજા મુવસેનનું તામ્રપત્ર પ્રાચીનતમ નાગરાક્ષરોમાં લખાયેલું હોવા છતાં, તેમાંના સ, ઘ, જ, ન વિગેરે કેટલાક અક્ષરો ગુપ્તાક્ષરો સાથે અથવા કાશ્મિરિયાત્મક ગુપ્તાલિપિ સાથે મળતા આવે છે. પરંતુ ગોવિન્દમુવર્ણવર્ણ, ઇન્દ્રનિલવર્ણ અને અમોઘવર્ણના તામ્રપત્રોમાં આધુનિક નાગરાક્ષરોનો પ્રાકુર્ભાવ થયેલો મારૂમ પડે છે. પૂર્વોક્ત રૂઢ, જિઠકેવ, કન્તિદુર્ગ અને મુવસેનના તામ્રપત્રોના મુક્તસ્વરોનો મરોડ જોતાં, તે મુક્તસ્વરો ગુપ્તાલિપિમાંથી વિકસિત થયા હોય, તેમજ વર્તમાન નાગરાક્ષરોની આવસ્થિતિના મુક્તસ્વરો હોય, એમ નિશ્ચય પ્રતીત થાય છે. તેમ છતાં ગોવિન્દમુવર્ણવર્ણના તામ્રપત્રમાં તેથી કંઈ વિલક્ષણ હકીકત જણાય છે. પ્રાચીન જંગાળી અને મૈથિલ લિપિઓમાં જેવા મુક્તસ્વરો છે, મુવર્ણવર્ણોદિ રાજ્યોના તામ્રપત્રોમાં તેવાજ મુક્તસ્વરો જોવામાં આવે છે તે ઉપરથી ચિદ્ધ થાય છે કે-વર્તમાન જંગાળી અને મૈથિલ લિપિઓના મુક્તસ્વરો ગુપ્ત અથવા નાગરીલિપિના મુક્તસ્વરો સાથે મળતા આવતા નથી, છતાં તે લિપિઓ આધુનિક તે નથીજ. છેવટમાં છેવટ ઇ. સ. ના સાતમા અથવા આઠમા સદ્દશમાં તે લિપિઓના વર્તમાન મુક્તસ્વરો હ્રસ્વ પામેલા હશે તેવા મુક્તસ્વરોવાળી નાગરીલિપિ ગુપ્તરાત્રમાં જૈન નાગરીથી ઓળખાતી હતી. ગૌડરાજ ધર્મપાલના તામ્રપત્રમાં તેવા મુક્તસ્વરોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી, છતાં ત્યારપછી અન્ય પાલ અને સેન રાજ્યોના તામ્રપત્રોમાં તેવાજ મુક્તસ્વરો વપરાયા છે, તે ખરેખર આશ્ચર્ય જેવું છે શાકે ૯૩૦ ના વર્ષમાં જંગાળી લિપિમાં લખાયેલું કાશીખંડનું એક પુસ્તક વિશ્વકોવળી ઓશીસે પ્રાપ્ત કરેલું છે; તે પુસ્તકમાં તેવાજ મુક્તસ્વરો અતિ સ્પષ્ટતાથી લખાયેલા છે.

૧. ઇ. સ. ૬ મા સદ્દશી નાગરીલિપિ અને જંગાળીલિપિનો પૂર્ણ પ્રચાર થયેલો જણાય છે. ૭. ઇ. સ. ૮ થી ૧૦ મા સદ્દશીઓના અંતરમાં નાગરી અને જંગાળીલિપિઓ ને આકારો ધારણ કર્યા છે, તેજ આકારો આજ પછી હરિઓ આવે છે. જે

કંઈ સ્વરૂપ હોઈ જણાય છે, તે સ્થાનસેદના લેખકો અથવા સલાટોની અભિવ્યક્તિના લેહને લીધેજ થયેલો હોય, એમ અનુમાન થાય છે.

ઉપર્યુક્ત જૈન પ્રથોના તેમજ લેખોના આધાર ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે— ઈ. સ. ના પાંચમાં સદ્કામાં નાગરીલિપિ પ્રચલિત હતી. તેજ પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે—નગર અથવા આનંદ પુરના નાગરલેખો દ્વારાજેજ સૌથી પ્રથમ નાગરીલિપિ અથવા નાગરાક્ષરોનો પ્રચાર થયો છે. નાગર લેખો પ્રથમ ગુજરાતના જ રહેવારી હતા. તેથી ગુજરાતમાંથીજ સર્વથી પ્રથમ નાગરીલિપિ આવિષ્કૃત થઈ છે, તે સિદ્ધાન્તનું અનેક પ્રમાણોથી સમર્થન થાય છે.

અપૂર્ણ.

અનુવાદક—માનસંકર પીતાંબરદાસ મહેતા.

ગુજરાતના ‘નાગર દિવાન’ ના દિવાનખાનામાં.

મોડ સમય પહેલાં આપણા ત્રિમાસિકના સુસ વાચનારની સેવામાં આ મારા બાંઓ તુઓ લેખ રજુ કરવા હું આકાંક્ષા રાખતો હતો; જે સમ્મત મદાદનના જીવન-યજ્ઞનું હું સ્મરણ કરાવું છઉં, તે વધારે સારી રીતે વિચિત્રમાં કરી શકું એવા ઉદેશથી હું જરા પુછપાછ કરવામાં પડી ગયો. પણ મને લખવાનો કે જે વિચિત્રી હું મારા લેખને મારી નમ્ર સમજણ પ્રમાણે આપણા ઉછરતા સુવાન વર્ગને આકર્ષક થઈ પડે તેવો કરી શકું એમ મારી વાછના હતી, તે પ્રમાણે મને હકીકત મળી શકી નહિ, છતાં પણ ‘ત્રિમાસિક’ ના વાચનાર સહુદયોના ‘તાર’ ચતિચિત્ત પણ ઝલ્લઝલ્લી રહે અને ઊભા આપણા સંત, મહંત, વીરોનાં ‘જીવન’ નાં સ્મરણ બહુ સુમધિત થઈ આપણી પાસે મૂકવા આપણામાંના વિદ્વાન બાઇઓ લલચાય એવા નિર્ભય ઉદ્દેશથી આ મારી પ્રવૃત્તિ છે.

શ્રીમંત સરકાર શ્રી સયાજીરાવ મદાદાનની કેળવણી ખાતાની મારી નોકરીની પ્રવૃત્તિમાં ગમે ગુજરાતના મધ્ય પ્રદેશમાં જવાનું અને રહેવાનું બની આવ્યું. મારી અજ્ઞાનતા સુઝ વાચનાર બાળી બાલ્ય તેની અને જ્ઞીક નથી, પણ મારે લખવું જોઈએ કે ગુજરાતના અતર ભાગમાં જવાનું અને આ પહેલીજ વારનું હતું. ઘણી વખત વીરમગામથી જતી ગુજરાત-મેલ ગાડીમાં સુબઈ જતાં આણંદ જંકશન પસાર થઈ જતું હતું. ઘણીવાર નિદ્રાની લ્હેરમાં કંઈ હોય નહિ એવી બેઠકારીમાં, જોલામાં એકતા ‘આણંદ’ અને એવા સ્થાન રસ્તામાં આવી જતાં, તેનું જ્ઞાન પણ રહેતું નહિ. આવી રીતે મુસાફરીમાં થાય છે તે સુઝ વાચનારને પણ તથાઈ ભરેલું નહિ લાગે; આ પ્રસંગે મારે તે ‘આણંદ’ રેશને ઉતરી પડવાનું હતું.

અને તેજ 'આલ્ફ' છ'દગીના 'આનંદ' નુ સભારણું એક કરતા વધારે રીતે થઈ પડવાનું હતું ત્રિમાસિકના વાંચનાર ભાઈ, ભગિનિઓને પણ મારી સાથેજ કંઈક આનંદ આપી શકું એવી મારી પામર વાંછના છે એટલે મારી સાથે 'આલ્ફ' રોશનેજ ઉતરી પડવાનું છે અને મારી સાથે સાથે ગાડીઓની 'બેઠલી સદલી' મા ચાલી આવવાનું છે વધારે સચય કરવાનું કંઈ કારણ નહિ આપવા હું કહી દઉં કે આપણે આલ્ફ ઉતરી પડી 'પેટલાઈ' વરફ જતી ગાડીને માટે આંહી જરા થોભવાનું છે. કાઠિયાવાડ વરફથી ગાડીઓમા ચામ્પા જઈએ તો પેટલાઈ જવા માટે ગાડીની રાહ ભેતા આપણે ચાર પાંચ કલાક આંહી રોકાવું પડે છે. ચાર પાંચ કલાકમાં અમદાવાદ અને વડોદ્રેથી ચાર પાંચ ગાડી લા આવી જાય છે. એક બીજી ગાડીઓમાથી 'અડવા ઉતરવાની ઘડમથલ' ચાલચલાઈ પણ હૃદયના ભાવપૂર્વક થતા યોગખાણ અને તેવા યોગખીતાઓનું 'મળવું', છુટાપડવું' કંઈક નવાં એકલા પ્રવાસીઓની સુખવસ્તુ ભૂલમા એક ગાડીમા ચડવું, ભૂલવું અને પાછું ફરવું આ ભધું અવલોકતાં હુનિયાના મોટા 'જકશન' મા આવી પડતી 'ભાજગડ' સાથે સરખામણી કરવાનું મારા પામર મરવકમા ચાલી રહ્યું; પણ તેવી વાત વિગતમા આપ સર્વની પામે મૂંઝી હું આપને કંટાળો નહિ આપુ ડોકોદથી આવતી ગાડીમા મારી સાથે બેઠી જતા હું આપને કહીશ અને યોડી વારમા આપણે 'પેટલાઈ રોશને' ઉતરી પડીએ છીએ.

એક સાહેબે મને 'શુજરાતના દિવાનના દિવાનખાનામાં' જોવા વિચારવા, અને વાચવાની તક મળી તેજ દિવાનખાનામા સાત્તિક આનંદ લેવા હું આપ સર્વને આમંત્રણ કરું છઉં અને આશા રાખુ છઉં કે સ્મરણ માત્ર પણ કંઈને કંઈ આનંદ આપને આપ્યા વગર રહેશે નહિ. "શુજરાતના દિવાન" એમ વાંચી આપને હજી જરા વિચાર પડ્યો હશે તવીરીખના શોખીન અને જરા કદમના શક્તિથી રંગિત કરી અવલોકન કરનાર ભાઈઓને શુજરાતના રાજાના પ્રધાન 'માધવ' કે એવા કોઇ જૂના ઇતિહાસિક જમાનાના 'નરવીર' નુ ચિત્ર ખડું થઈ શકે તેમ બનવું હશે; પણ વધારે વાર હું 'શુજરાતના-દિવાન' નુ નામ છાનું નહિ રાખું. રાજાના શુજરાતના રાજા તે શ્રીમંત સરકાર સયાજીરાવ મહારાજ અને શુજરાતના દિવાન તે બીજા કોઈ નહિ પણ દિવાન બહાદુર મણિભાઈ જશભાઈ છે.

સ્વર્ગીય દિવાન બહાદુરના નિવાસસ્થાનમા મને જવાનું થાય છે તે મારે 'કર્ણુલ કર્ણુ' બેઠીએ કે હું પેટલાઈ આવ્યો ત્વા સૂધી અને સાભારતું નહોતું સ્વર્ગીય દિવાન બહાદુરનું 'ગૃહ' પેટલાઈમા એક ઓઠક પણ બતાવી શકે છે. તેઓના કુટુંબી જનોએ ફાલ તે 'ગૃહ' ના દર્શનની સાથે તે મદાન નવના નામનું સ્મરણ થાય તેમ ગૃહના દરવાજા પર 'મણિ-નિવાસ' એ સ્ફુરે કાતરાવેલા છે. મને, એક

જાન્યારી ૧૯૫૦ ની મહાન પુરુષના સંસ્કારી કુટુંબી જનોની સુગતવાથી ત્યાં પહેલીજવાર જવાનું જાની જાન્યારી ત્યાર પછીથી એક કરતા વધારે વખત મને તે 'મંદિર' માં જવાનો પ્રસંગ આપ્યો લાગેલ, પણ આપની પાસે જે વિચાર-વરગદું મથાશિષ્ટ મથામતિ દર્શાવવાની તક લઈ છું, તે પહેલીજવાર ત્યારે હું ગયો તે વખતનાજ છે અને તેનો જાણ્યો તૂટ્યો પણ ખ્યાલ આપવા વાંચનાર! હું તમોને મારી ગ્રામ્ય 'મસ્જિદ-નિવાસ' ના ફરવાજામાંથી પસાર થઈ ગૃહ-દ્વારમાંથી ચાલી આવી, દિવાન-ખાનાના ફાદમાં પ્રવેશ કરવા આમ તું છું.

દિવાનખાનામાં જ્યાં માટે આપણે પુસ્તકાલયમાંથી પસાર થવું પડે છે, અને તે પુસ્તકાલયમાં જુદી જુદી ભાષાનાં એક કરતા વધારે પુસ્તકોની નકલ દારબંધ ગોઠવેલી જોઈ આપણે દિવાનખાનાના આકર્ષક દેખાવ વરદ્દ જતો પગલે પણ પ્રત્યેક કબાટ અને ટેબલ પાસે રોક્કણા વગર રહેવાતું નથી હિતાવળમાં આપણે એક પછી પ્રીત્તુ એમ પુસ્તક જોતા વળી દિવાલપટ્ટી લટકતા ચિત્ર તારૂં 'ચિત્ર જેવા થતા અને વળી કંઈ કંઈ દેખાવો તસ્વીશવાળા આલ્પમત્તા રોકીયાં કરતા આપણે નાના છેકરાં' જેવા થવું પડે છે તે ત્યારે જુલુ લણુ છું ત્યારે જુલુ કંઈક સૂચવવા પણ મારું છું ગમે તેમ વાચનાર વમે લેયો, ગમે તે આધુનિક જમાનાની તાજેતરમાં તાજેતરની કેળવણીની સામગ્રીથી ભરેલા આપણે રહેશું, અને ગમે તેવા 'સંમેલન' અને એકઠાની વાતચિત ચલાવીશું, પણ જે મહાન પુરુષના પુસ્તકાલયમાં અને દિવાનખાનામાં સહાજિક 'છોકરા જેવા થયા જેવું લાગી આવે છે, તેમ અક્ષરશઃ તે કોટિના અને તે જમાનાના આપણા નાગર મહાજનોના જીવનનું દર્શન કરતાં અને આપણી પ્રવૃત્તિઓને સરખાવતા આપણે 'નાનાં છેકરાંજ' છઈએ, એમ મને તો કદા વગર ચાલતું નથી જોકે સ્વર્ગીય દિવાન બહાદુર મસ્જિદના જશ-ભાષના નામથી આપણામાંના મણા મોઝલ અર્જીયુ હશે, તોપણ આ પુસ્તકાલયમાં જોયેલા 'બેન-હાસ્ટન' ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલા હિંદુસ્તાનના અશ્વજીઓના જીવન વૃત્તાવમાં જે કંઈ તે મહાન દિવાન બહાદુરના જીવનની જાણી તે વખતે મને થઈ, તેનું જાણું પણ સ્મરણ તાણું કરાવ્યા વિના મને રહેવાતું નથી.

દિવાન બહાદુરનો જન્મ નવિયાદમાં ઇ.સ. ૧૮૪૪ ના મે. માસમાં થયો હતો, અને ઘણા સાધારણ સંયોજોમાં તેમની 'બાલ્યાવસ્થા' પસાર થઈ હતી. અમદાવાદ હાંક્ષ્ટ્રમાં અને પછીથી ગુજરાત પ્રાંતીયક કોલેજમાં તેમણે અભ્યાસ કર્યો હતો. ઇ.સ. ૧૮૬૨ ની પરીક્ષામાં પહેલે નંબરે ફોલોમ હયા અને 'સરથીઓઝર હોપ' નું આકર્ષણ-લેખતા મહાન પુરુષ વરદ્દ થયું. ઇ.સ. ૧૮૬૮ માં કેળવણી ખાતાની નોકરી કરતાં કરતા તેમણે કાયદાનો કઠિન અભ્યાસ કર્યો, અને સર્વોચ્ચ નેટ જીજ્ઞની પરીક્ષામાં ફોલોમ હયા. ઘણા મહાન પુરુષોના જીવનમાં દર્શન થાય છે તેમ શરૂઆતમાં

આપણા દિવાન બહાદુરને પણ 'જીવન-કલ્પ' ના અધકામ પ્રવૃત્તિમા પ્રવૃત્તિ રાખી શોકસ 'લક્ષ્ય' તરફ કર્તવ્ય બજાવતા અને જ્યાં જતા ત્યાં દેવી સંપત્તિના અણકાંટ પ્રસારતા જે હિંમત્ સ્થાન ગુજરાતના અને દેશના અગ્રણીઓમાં તેમને 'માટે સ્વાસ્થ્ય' હતું તે તરફ ઉઠેડેડે ચલતા આપણે જોઈએ છીએ. 'જીવન-વૃત્તાંત' અને તેપણ આપણા નામર મહાન્ પુરૂષોના, તેમની કાચી રહેલી કર્મણીથી વધારે ઉજ્જવલ થયેલા 'જીવન-વૃત્તાંત' આપણને ગમે તેવાં સંયોજોમાં પણ કંઈ કંઈ પાઠ શીખવા વગર દેહે નહિ ઇતિહાસનો ઉઠો અભ્યાસ કરનારાઓ પણ આપણને વારંવાર એજ બતાવે છે કે શોકસ પરિસ્થિતિમા જો કાઈપણ વ્યક્તિઓ પોતાનું જીવન નિર્ધારિત કરવા ઈચ્છતા હોય તો મહાન્ પુરૂષોના 'જીવન' ને જીવતા ભગવા કરી, જીવન-કલ્પમા કંઈ કંઈ અટપટીયા પ્રસંગો અને મુશ્કેલીઓ વચ્ચે તેઓના શોકસ કૃતેદનાં તુમ-ગૃએ પોહોચવાના સદસ્યધા યત્ન, સ્વાત્મર્ષણ અને સંતોષના પ્રતિબિંબ જે તે દેશકાળાનુસાર પોતામાં પાટવા, અને પછી જોઈ કે કેવા તેઓ થાકેલા હોય છે છતાં આગળ જવા પ્રવૃત્ત થાય છે કંઈ કંઈ સસારવ્યવહારના ગુંચવડામાં ગુંચાઈ જતા છટથી મતિમા દેહે છે અને બીજાને રાખે છે, અને અવમા જીવન સાહસ્ય કરી પોતાના ઉચ્ચશ્રદ્ધ પ્રત્યક્ષ કરે છે અને કંઈ કંઈ સ્વજનોને તેમ પ્રત્યક્ષ કરાવે છે, પોતાની સાથે ઉઠે લે છે અને ટકાવે છે

વાચનાર જાણ્યો અને જાગિનિયો ! આપણા દિવાન બહાદુરના જીવન-વૃત્તાંતની આપણે જાણીએ તે કરતાં પણ વધારે ચમત્કારિક ખુબીઓ છે, એમ માનવું થાય છે એવા તો શોકસ ટાકણે 'ગુજરાત' ની સામાજિક, રાજકીય અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિના પ્રસંગોમા દિવાન બહાદુરનું નામ જણાયેલું છે કે હવે પછીની તાજેતરમા તાજેતર વિચારમા ઉદ્ભવતી આપણી ઉન્નતિની પગથી ઉપર પણ દિવાન બહાદુરના વિચાર, રહેલી, કરેલી અને, નમાજને ઉઠે લેવાને મૂકેલી 'સીટી' ની અસર જણાય તેવી નથી

અર્પણ.

આપુશાહ વિ. જાદવરાય વૈષ્ણવ.

આપણો પ્રવૃત્તિમાર્ગ

(પુ ૮ અક ૩ જા ના પૃષ્ઠ ૧૩૦ થી અનુસંધાન)

" ધનમ પતિ મુધારવા સુખ્ય વિવેચન "

બીજો મુંદા આપણી ધનમ પતિ વિષેનો દ્વેસ. આપણે અગાઉ જે જે દિવિ જિન્દુ ડબ્બોપાર્ગન અને ડબ્બસ રક્ષણ યાને ડબ્બસ ચય લઈ વિવેચન કર્યું હતું તેમી અતપણને આ બન્નેમાં દ્રવ્ય સંબંધે ધસારો લાગેલ છે, એવા અનુમાન ઉપર આજ્યા દત્તા દ્રવ્યનું ઉપાર્ગન મોડું થાય છે. તેમાં હાલના કામમા આપણે જોઈ

કે દરોહાદને લઈ આપણને નોકરી મેળવવાની સંભવડ યોગી થઈ છે, અને તેથી વ્યા-
પાર-ઉદ્યોગમાં આપણે હવે વધુ ભેગવું ભેગએ. ત્યારે આ બાબતમાં પ્રથમ પ્રશ્ન
તે બાબતનું શિક્ષણ અને બીજું તેમાં ભેગતા પસો વાને નાણાં એ વિષે શું કરવું
એમ ઉભા થયો. શિક્ષણ એ રીતે લઈ શકાય કાંતો જે વ્યાપાર-ધંધા યા ઉદ્યોગમાં
ભેગવા માંગતા હોય એ તે વ્યાપાર, ધંધા યા ઉદ્યોગ ચલાવતા કોઈ વ્યાપારીને ત્યા
નોકરીએ રહી અગર ઉમેદવારી કરી શિક્ષણ લઈ શકાય, અથવા આ બાબતનું શિક્ષણ
લેવાનું અમુક શાળાઓમાં ભેગદાને લઈ શકાય, તેમ હોય તો તેવી રીતે લેવાવું
ભેગએ ઉચ્ચ ઉપાવળી સર્વથી લઈ શકાય તેમ ન હોય તો નાના ઉદ્યોગ આપણા
શહેરમાં થઈ શકે તેવા હોય, તેની વચ્ચેથી કરી તેવા ઉદ્યોગનું શિક્ષણ લઈ તે કરવાની
શરૂઆત થવી ભેગએ તે શિવાય બુકડીપીંગ, ટાઇપરાઈટીંગ, એકાઉન્ટસી, શોર્ટહેન્ડ,
એથ. એ. ટેકનીકલસ્કુલ, કળાશુવન શિખવવામાં આવતા હોય તેવા વિષયોનું જ્ઞાન
મેળવવા ચલ કરવો ભેગએ. આમાંનું કાંઈપણ થઈ શકે તેમ ન હોય તો નાના નાના
વ્યાપારમાં ભેગવું ભેગએ હવે આ બાબતને અગે નાણાંનો પ્રશ્ન ઉભો થાય તે
વિષે લખતા એમ કહી શકાય કે જેઓનો હાથ કંઈક પહેલસતો હોય તેવા બે, ત્રણ, ચાર
ગૃહસ્થોએ મળી સંપત્તી યોગ્ય યોગ્ય નાણાં કાઢી પ્રમાણિત ધંધા યા વેપાર શરૂ
કરવો ભેગએ. બીજાઓએ નોકરીમાં રહી ખીર ખીર વ્યાપારની બાબતમાં જમ પડતી
ભાવ ત્યારબાદ ત્યાં નોકરીના પનારનાં નાણાં યોગ્ય યોગ્ય બચાવી કોઈ ઉપર લખ્યા
મુજબ બાગીચાઓ ગોખી કહાડી તેવી રીતે શરૂ કરવું ભેગએ અથવા જો બની શકે
તો એવી પણ ગોઠવણ કરી શકાય કે આપણી જ્ઞાતિમાંથી શેરો અથવા ડીવેનચર
કાઢી એટલે મોટી રકમના નહિ, પરંતુ સામાન્ય રૂ. ૨૫ થી ૩૦ નો એક શેર
અથવા ડીવેનચર એવી રીતે લખાઈ એક હજાર અથવા પંદરસે શેર અથવા ડીવે
નચર્સ કાઢી પચીસથી ત્રીસ હજાર રૂપિયા એકઠા કરી શકાય; અને આ બાબતનું
વ્યાજ વિગેરે તથા ડીવીડન્ડ વિગેરે પણ વ્યાપારી રીતે તે શેર અથવા ડીવેનચર
લેનારને ૬૨ વર્ષે મળે ભાવ, તેવી ગોઠવણ કરી ખાસ જરૂર હોય તેવાઓને વ્યાજ
રૂપિયા ખીરી ચારી બામીનગીની લઈ આપણી જ્ઞાતિનાને જ મોટી મોટી રીતસરની મદદ
થઈ શકે. મતસંગ એકાદ એવી ચેજના ઉભી કરી તે અમલમાં મૂકી શકાય તેવી

૧ નાચરજીમખાના જેવી સંસ્થામાં ટાઇપરાઈટીંગનું મત ખરીદ કરી શીખવવા વાને
અમુક સવાજમ હતી ટાઇપરાઈટીંગ અને તેનાં રીતે શોર્ટહેન્ડ, બુકડીપીંગ એકાઉન્ટસી
વિગેરે શીખવતું જ્ઞાન આપવાની ગોઠવણ અંગે કરી શકાય, જેથી આપણામાંથી પણાઓને
આવાં શિક્ષણનો લાભ મળી શકે મતસંગ, આપણી જ્ઞાતિના હાલના તેમજ ભવિષ્યમાં
મનાં યુવક અને બાળ વચ્ચે વધુ ઉચ્ચ નહિ તો આવી જ્ઞાનનું શિક્ષણ સહેલાઈથી મળી
શકે અને તેણે શિક્ષણ મવામાં તેઓની ઉંઠા રહી તેવી ગોઠવણ કરવી જરૂરની છે.

જોઈવલું કરવી જોઈએ. આમ થવાથી આપણામાંથી ઘણાઓ વ્યાપાર ઉદ્યોગમાં પડી આજીવનને બંદોબે વ્યવસાયવાળી તથા હાલકારક બાબતમાં ધ્યાન પડેલી પોતાનું, પોતાના કુટુંબનું તેમજ આડકતરી રીતે જાતિનું કંપસ સમવાય તેવી રીતે રહી શકે.

દ્રવ્યત્રય સભષે લખતા આપણે ઉપર દર્શાવ્યું તેમ આપણા નિત્યનૈમિત્તિક તેમજ પ્રાસંગિક ખર્ચમાં પણ આપણાથી સુધારો થઈ શકે તેમ છે નિત્ય નૈમિત્તિક ખર્ચ જોઈતું કરવામાં પ્રથમ આપણી દાખલો અને જરૂરીયાતો બનતા સુધી જોઈ કરતાં શીખવું જોઈએ; અને આમાં દરેક વ્યક્તિએ પોતાની જ મન ઉપર લઈ ધીમે ધીમે પણ દૈન પ્રયાસ કરવો જોઈએ પ્રાસંગિક ખર્ચમાં કેટલાક એવા છે કે જે એક વ્યક્તિ પોતાની પલ કરી શકે અને કેટલાકમાં સમૂહની મદદની પલ જરૂર પડે પોતાની જે કાંઈ જોઈતું થઈ શકે તેમ હોય એટલે કે બહાર પડેના ખાધાખોરાદીનો ખર્ચ હોય અગર વસ્ત્રાદિકાર વિગેરેનો ખર્ચ હોય તે ધીરેધીરે પણ દૈન મનથી પ્રયાસ કરી પોતાના બજાસ પત્ર વડેન કંત્રુચ થઈને નહિ તેમ વધુ પડેના નહિ, એવી રીતે રાખવા શીખવું જોઈએ; અને આમાંજ આપણે આપણા મન ઉપર કાળુ રાખવા કેળવાવું જોઈએ સમૂહની મદદથી જે ખર્ચ જોઈતો થઈ શકે તેમ હોય ત્યાં સમૂહનો વિચાર પોતાના વિચારો વચ્ચે રાક્ષવા ધીમે ધીમે પણ સચોટ પ્રયત્ન થાકુ રાખવો જોઈએ આમ કરવાથી આપણે જોઈ બાબતમાં જેમ સુધારો કરી શકે તેમ જોઈએ તેમ ધીરે ધીરે ઘણી બાબતોમાં વખત જતા સુધારો કરી શકીશું માત્ર એક તરફથી જમણુંખર્ચ જોઈતો કરવા મંથીએ અને બીજી તરફથી વાળ ગાળ અને નકામા કાલા કુલીના ખર્ચમાં ખર્ચ વધારી મૂકીએ તેનું ફળ કાંઈજ ન આવે. બરેણા ગાંઠ કે જે કાંઈ અણીના પ્રયત્ને કામ આવે તે કરાવવું વડેન બંધ કરી દઈએ અને બીજી તરફથી નવાં નવાં કીણા તક્કારી છુગડા લતા ખરચવામાં પૈસા ઉડાવીએ તેનું ફળ કાંઈજ નહિ પુરૂષોત્તમ મહીનાનિમિત્તે, શુભાશુભનિમિત્તે જાગ્રદાન પ્રાદાણને (પ્રદાણને એટલે આપણે નાગરપાલિકા માટે મહીઆં લખેલ છે) કરવાં નહિ, પરંતુ બીજા પ્રાદાણને અથવા ભલેને કીર્તિદાન કરે જવા એ શું ચોચ કહી શકાયે? તેનાથી શું આપણાં નાણાં બચ્યાં એમ કહી શકાયે? મતલબ જે કાંઈ ખર્ચ જોઈતો થવો જોઈએ એમ લાગે, તેના વ્યય ખાંડે બીજા રૂપમાં કરે જવાથી શો એકદર ફાયદો મળી શકે? વાસ્તે નકામા ખર્ચ ન કરવાં અથવા વધારતા હાલ જે દ્રવ્યને વ્યય થાય છે, તેમાંથી આપણે શી રીતે બચાવી શકીએ, એ ઉપર સચોટ લક્ષ રહેવું જોઈએ.

નીચે મુજબ આપણી વિદ્યાસંપત્તિને લગતો હીપેલ છે તેમાં આપણે વિવે-

"નિધિ સંપત્તિ સુધારવા સભષે વિવેચન."

બન કરી ગયા કે ગયા પહેર વીસ વર્ષ કરતા આપણે વિદ્યાપ્રાપ્તિમાં કંઈક અંશે પછાત પડ્યા છઈએ, તે સાથે આપણે માનસિક વિકાસ પણ અગાઉ જેટલો થતો નથી;

“ શાળામાં અપાત્ર
શિક્ષણ ”

એટલે વિધવિધ વિષયો પરત્વેનું આપત્તું જ્ઞાન-શાળાઓ-
ઓમાં અથવા કોલેજમાં ચાલતી અને તૈયાર કરવી પડતી
ઓપરીઓ શિવાય બીજા ઉપયોગી વિષયનું વાચન-અને તે

ઉપરથી ઉપત્તું અનુભવવાનું પરિપક્વ જ્ઞાન એ સર્વ ઓર્થ થયેલ છે. અને તે
મેળવવાની ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા પણ ધીરે ધીરે ઘટતી જાય છે, તે સાથે સ્વ તથા પર
ભાષામાં લખવા તથા વિવેચન કરવાની શક્તિ વિગેરે પણ ઘટી જવા સંભવ છે.
તો હવે આપણામાં વિદ્યાપ્રાપ્તિ શી રીતે વધે, એ તપાસવાનું રહે છે. મેટ્રીકની
પરીક્ષા પસાર કરી ન શકાય તો પણ બીજી રીતે શિક્ષણ લેવા માગતા હૃદયે તો
લઈ શકાય અને તેના દૃઢાદરણ તરીકે આપણે હાલ છુક કીર્પીંગ, એન્ટ્રાન્ડ કીર્પીંગ,
ટાઇપ સાઈટીંગ, ચોર્ટ હેન્ડ, ટેકનીકલ સ્કુલમાં ઇન્જનેરી તેમજ વિજ્ઞાની સંબંધે તૈયાર
રજવા ધોળવાનું તથા વીર્વીંગ વિગેરેનું અપાત્ર શિક્ષણ, કળાભુવનમાં અપાત્ર શિક્ષણ,
આર્ટસ્કુલમાં અપાત્ર શિક્ષણ બધામાંથી કાઢી પછ પસંદ કરી તે બાબેનું શિક્ષણ
લઈ શકાય. ઘણી વખત મેટ્રીકની પરીક્ષા બંધુનારાઓને પ્રતિબંધરૂપે થઈ પડે છે, તો
આપણે શિક્ષણ લઈ શકાય, તે સાથે, તે પરીક્ષાને પ્રતિબંધક થતી આપણે અટકાવી શકીએ
તેને માટે, ગયા વર્ષમાં મેટ્રીક ક્લાસ, ખાસ શિક્ષણ આપવા માટે ઉઘાડવામાં આવ્યો.
હતો, તેવી કોઈ પદ્ધતિ ઉપર, કાયમ નથી શકે તેવી ગોઠવણ કરી કંઈક યોજના
નક્કી કરીએ તો પણ થઈ શકે, અને ધારો કે આવી ગોઠવણ ક્તેદમદ ન થાય
તો પણ ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે મેટ્રીક થયા શિવાય પણ શિક્ષણ લઈ આપણે ઠમા-
વાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી શકીએ. તો આવી બાબતોમાં હાલ ધ્યાન આપવામાં આવે
છે તે કરતા વિશેષ ધ્યાન આપવું જોઈએ. જો આપણી સામાજિક સ્થિતિ નબળી
હોય અને તેને લઈ આવું શિક્ષણ લેવાઈ શકતું ન હોય તો હવે આપણી જાતિ-
ના દિવાલો ને ફડ એકઠું કરવામાં આવેલ છે, તેમાંથી મદદ લઈ અભ્યાસ કર-
વાનું બની શકે તેવી ગોઠવણ થઈ શકે તેમ છે ચાટકુ આપણા શાળામાં લેવાતા
અભ્યાસ સંબંધે લખાયું હવે આપણા માનસિક વિકાસ સંબંધે તેમજ વિવેચન
તથા લેખ લખવાની શક્તિ મેળવવા સંબંધે વિચાર કરીએ.

શાળામાં પરીક્ષા પસાર કરવા માટે નિયત કરવામાં આવેલ પુસ્તકો ઉપરાંત

બીજા સારા પુસ્તકોનું વાચન કરવાથી માનસિક વિકાસને
પુષ્ટિ મળે છે, તેમજ તેથી કરી વિચારોની વૃદ્ધિ અને પરિ-
પક્વતા થાય છે સાથે સાથે જો વિચારો આવા વાંચનદારોએ
આપણે પ્રાપ્ત કરીએ, જે જ્ઞાન આપણે મેળવીએ, તેનું

વ્યવહારિક દર્શન બીજાઓ કરી શકે, તેના લાભ બીજાઓ લઈ શકે અને આપણા
જ્ઞાનની ક્ષમોટી થાય તથા અનુભવ સંસ્કારથી દૃઢતા મળે તેને માટે વિવેચન તથા

“ જન્ય પ્રવૃત્તિ માનસિક
વિચાર શી રીતે બી
સાથ ને સંબંધ
નિવેચન ”

શ્રેષ્ઠોદ્ધારણે તેનું પ્રકટીકરણ પણ વારંવાર થયું જોઈએ, એટલે નકામી તકસરો અથવા લાભાણમાં નહિ ઉતરતા બીજાઓને અને આપણને ફાયદો કરી શકે તેવી બાબતો—તેવા વિષયો હાથ ધરી આવા જ્ઞાનને કસવું જોઈએ, અને આ બાબતમાં આપણને ફાયદાકારક આપણી જીમખાનાની સંસ્થા સ્થપાયેલ છે આમાં આપણે એવી જોડવાણ કરી શકીએ કે જે ‘ક્રેજ્યુએટસ એસોશીએશન’ ‘સ્ટુડન્સ પ્રમર-ટુડ’ અને એવા બીજા ‘ડીમેટ’ યાને થયો અભ્યાસ, વિગેરેને લગતા મહાન કોમ તે સર્વનો ઉદ્દેશ સમવાધ રહે અને વિવિધ કેન્દ્રોમાં આપણી શક્તિ છિન્ન વિન્ન થવાને બદલે સંકલિત થાય તેને માટે અનેકને બદલે એક કેન્દ્ર પસંદ કરી તેમાં આ સર્વનો સમાવેશ થોડે ઘણે અંશે થાય તેવી રીતે આપણે કામ કરી શકીએ; અને તે એવી રીતે કે હાલ જે ‘ડીમેટીયલ સુનીયન’ ચાલે છે, તેની વ્યવસ્થા કરવા માટે એક સારી ચાર અથવા પાચ—તે પંડીના ત્રણ સારા અનુભવી ક્રેજ્યુએટસની તથા એક અથવા બે અટરક્રેજ્યુએટ સભ્યશ્રીઓ એક કમીટી નીમી તે દ્વારાએ અમુક વિષયો જેવાકે ઇતિહાસિક(Historical) આર્થિક (Economic) સામાજિક (Social) અને ધાર્મિક(Religious) પ્રથમથી વર્ષની શરૂઆતમાં નક્કી કરાવી દેવા; અને તે વિષયને અંગે જે પુસ્તકો વાચવા લાયક હોય તે પણ નક્કી કરી લેવાવાનાં આ કમીટીએ તે ઉપરાંત ચાર વિષયને માટે અભ્યાસ કરી તેમાં થઈ હેબ લખનાર ચાર જણને પ્રથમથીજ પસંદ કરી નક્કી કરવા અને દરેક લેખ ત્રણ ત્રણ માસના અંતરે પ્રથમથી નક્કી કરેલ દિવસે વાચવાનું કરાવવું દિવસ નક્કી કરવામાં ગમે તે દિવસ નહિ પણ તહેવારના દિવસે જેવા કે મકરસંક્રાંતિ, રામ-નવમી, અને એવા બીજા બે દિવસો નક્કી કરી બીજા કોઈ કારણથી દેરકાર કરવાની આવશ્યકતા ન હોય ત્યાં સુધી તેવા નક્કી કરવામાં આવેલ દિવસોએજ આ લેખો લખાવવાનું રાખવું, અને આવા લેખો લખવાનું કલેજન થાય તેને માટે હાલ જે ઇનામો નિબંધોને માટે જુદા જુદા ગૃહસ્થો તરફથી મળેછે, તે સંબંધે જરૂર લાગે તો તે તે ઇનામો આપનારને પૂછી તેમની સંમતિ લઈ, અથવા લેખ લખનાર ગૃહસ્થને ઇનામ તરીકે આપવાનું રાખવું. આથી આપણી અભ્યાસ કરવાની, નિબંધો લખવાની તેમજ ડીમેટીયલ સુનીયન વિગેરે ત્રણેની નેમ એક સાથે એક પ્રવૃત્તિથીજ સમવાઈ શકાયે, અને આપણી પ્રવૃત્તિની આ દિશા પણ અનિશ્ચિત રહેવાને બદલે અમુક ઘાટીની નિશ્ચિત થયે તે ઉપરાંત સારા લેખો લખાયે તો ત્રિમાસિક અથવા તેવા કોઈ બીજા સાધન દ્વારાએ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવાથી આ સંસ્થાના સભાસદ ઉપરાંત આ સ્થળે તેમજ ઇતર, સ્વપ્ને સ્ત્રી પુરૂષ સર્વને લાભકારક અને ઉપયોગી થઈ પડશે, તો આ બાબતમાં પણ વિચાર કરવાની ખાસ જરૂર છે

એથી મુરો આપણે એકમ વિષે પસંદ કર્યો એટલે આપણી ચાલિ તરીકેના.

“એકવા સુધારવા સળધે
વિવેચન”

સમષ્ટિજીવનના ઐક્ય વધે, જ્ઞાતિબંધારણ સુદૃઢ થાય, અને એક બીજાને મદદરૂપ જરૂરના પ્રસંગે થઈ શકીએ, સામાન્ય હિતની બાબતને શાન્તિથી, સપથી નિર્ણય અને નિકાલ થઈ શકે, અદર અદરની કેટલીક વકરારોની પતાવટ જલદીથી થઈ શકે, આવી ધણી બાબતો વિવેચિત્તર કરવાની જરૂર છે

આપણે જુદા નથી, આપણા હિત એક બીજાથી ઉલટાં સુલટાં નથી તેવી એકતા કરવા-તેવું ઐક્ય વધારવામાં સમષ્ટિચક્રને-સમૂહને નિયંત્રણ કરવા નિર્મિત રસ્તે દોરવા તથા અણવવા એક કેન્દ્રાકર્ષણની જરૂર રહે છે સષ્ટિક્રમમાં પણ કેન્દ્રાકર્ષણ હસ્ટી ધરાવે છે અને તેનાથીજ આપણે ટકી રહી શકીએ છઈએ, એ વાત ધણાખરાઓના જાણવામાં હશેજ જ્ઞાતિ પણ જુદી જુદી વ્યક્તિઓથી બનેલો એક સમૂહ હોઈ તેમાં પણ એ આખા સમૂહને નિયંત્રિતરીતે અણવવા નિયમક કેન્દ્રાકર્ષણની આવશ્યકતા સ્પષ્ટકોઈ સ્વીકારશેજ, કેન્દ્રાકર્ષણ પોતાનો પ્રભાવ પોતાનું બળ અમુક નિયમો પ્રમાણે સાધન દ્વારાએજ બતાવીશકે, એમ હોવાથી નિયમો અને સાધનો બન્નેની પણ તેટલીજ ઉપયોગિતા રહે છે મતલબ કેન્દ્રાકર્ષણ નિયમો અને સાધન ત્રણે સામટા મળી એક બંધારણ થાય છે આવા બંધારણની આપણે એટલે આપણી જ્ઞાતિને જરૂર છે, તેમ આ બંધારણ નિયમિત સારૂ સુદૃઢ હોય તેમ તેમાંથી જન્મ પામતુ બળ ઉચ્ચ કોટિનું હોય છે જ્ઞાતિબંધારણમાં સામાન્યન એવો નિયમ જોવામાં આવે છે કે પાંચ સાત પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોને વચપર પરા જ્ઞાતિપટેલ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને તેઓ પોતે બની શકે તો અમુક પ્રશ્નોનો નીવેડો લાવે છે, અજર જરૂર પડતા આખી જ્ઞાતિને એકઠી કરી તેવા પ્રશ્નોનો નીવેડો તેની દ્વારાએ કરે છે જાને તે પ્રમાણે જ્ઞાતિની બધી વ્યક્તિઓ અંદર અદરના મતદેરનો અથવા જાનિના હિતાહિતનો નિર્ણય કરી અમુક નિયમોને અનુસરી વર્તે છે, તેથી જ્ઞાતિપટેલોનું સન્માન રાખવું, નિયમો પ્રમાણે વર્તવું એ સૌ કોઈની ફરજ છે અને આ બાબતમાં જેટલી શિયલતા થાય, એ જ તે આપણનેજ તુક શાન્ત કારક છે, એ વાત ખાત્ર લક્ષમાં રાખવા જેવી છે જ્ઞાતિની વ્યક્તિઓમાં કંઈ વકરાર થાય અને તે વકરાર અમુક ઘટીની હોય તો દ્રવ્યના ચતા વ્યય તથા હાડમારી ઉપર લક્ષ રાખી તેવી વકરારનો ફરજી બનતા સુધી આ સાધનદ્વારાએ લાવવામાં આવે તો સગવડ થાય અને જ્ઞાતિ પટેલોને આવા તથા બીજા પ્રકારના કાર્યમાં મદદ કરવા જરૂર લાગે તો તેઓ તપ્પી કરે તે અથવા જ્ઞાતિએ પ્રથમ પસંદ કર્યા હોય તેવા ગૃહસ્થોની આદાપ્ત લઈ શકે તેવી યોજના થાય તો લાભકારક નીવડે. જેઓને આપણે જ્ઞાતિના પટેલો તરીકે ઓળખવા શીખ્યા છઈએ તેમને જ્ઞાતિના પટેલો તરીકે કાયમને માટે સ્વીકારવામાં વાધો હોયો જોઈએ નહિ, એટલે આ વડીલ પટેલોને કાયમ રાખી,

દર પાંચ વર્ષને અંતરે, તેઓને જ્ઞાતિના અન્ય મૃદસ્થાની અમુક સંખ્યા પિતાની રેખરેખ નીચે કામ કરવા નિમવાની સંપૂર્ણ સત્તા કમ્પૂલ કરવી ભેષ્ય; અથવા તે દર પાંચ વર્ષે જ્ઞાતિચમત્ત વરક્ષી અમુક સંખ્યા પસંદ કરાવી ભેષ્ય, અને તેના હસ્તક જ્ઞાતિમાં કલ્યા યવા કેટલાક પ્રશ્નો અથવા વકતારનો નીવેડો લાવવાનું સોંપાવું ભેષ્ય, એટલે આ બંધારણ નિયમિત કરી, તેની સત્તા સ્થાપિત કરી, જ્ઞાતિ વરીકેની હસ્તિનું ભાન આપણને સદા કાળ જળવાઈ રહે તેવું થવું ભેષ્ય. જ્ઞાતિની વ્યક્તિઓ એક જીવને મદદ કરી શકે તે ઉદ્દેશથી, જ્ઞાતિહિવાર્થે જે કંઈ હાલ એકઠું કરવામા આવ્યું છે તેને માટે આપણે આપણા વડીલ વર્મનો ઉપકાર માનવાની પ્રથમ કસબ છે નિરાધાર બાળકો, અનાથ વિધવાઓને આશ્રય મળે એ શું યોગ્ય પુરવડું કામ છે ? આવાં સમાપ્ત દિવનાં સાધનો ધીરે ધીરે વધે અને વખત જતા માંદાઓને રહેવા માટે, તેઓની સગવડ સચવાય તેને માટે, તેમને દવા વિગેરેની મદદ પૂરી પડે તેને માટે અમુક કાચમી જોડવણ થાય એવું ધ્યક્ષીએ ભેષ્ય. આપણું જ્ઞાતિ વરીકેનું અભિમાન સતેજ થતુ જાય છે, આપણી જરૂરીયાતો આપણે જોતા-જણવા થયા છઈએ એ, તે એક શુભ ચિન્હ છે આવી-લાગણીઓ, સદેવ આપણામા જાગૃત રહે, એક જીવને મદદ આપવા આપણામા વીર ઉત્કંઠા વૃદ્ધિ પામે, આપણી સંપત્તિ તથા સાધનો વધે, અને આપણું એકમ સદા કાળ સર્વાંગે વિદ્યમાન રહે, એવી આપણા ઉદ્દેશ શ્રી હાટકેશ્વર પ્રતિ યાચના કરી આ લેખ સમાપ્ત કરવામા આવે છે

વૈકુંઠરાય વિ. નવનિર્મલ મહેતા.

માતૃ ધર્મ.

(પુસ્તક ૮ અંક ૩ બના પૃષ્ઠ ૧૩૩ થી અનુસંધાન)

પૂર્વે કહ્યું તેમ-બાસ્થાવસ્થાથી જ બાલક માતાનું અનુકરણ કરી છે. કેટલીક માતાઓ પોતાના બાળકો રેખતા પોતાના પતિઓની પાસે પોતાની સાસુ, નણંદ, દેરાણી કે નેહાણીનું હરદાય કંઈને કંઈ ભાગવત કલ્યા કરે છે. તે માતાની બાળક પુત્રીને બચ્ચપણથી તેવો વિધિ કસી જવાથી, મોટી ઉંમરે તેને પણ તેવી જ દેવ પડે છે પરિણામે તે માતા જેમ પોતાના પતિનો ભાવ કુટુંબમા જોઈને કરે છે, તેજ પતિનો ભાવ તેની પુત્રી ઉપર પણ જોઈને થાય છે, એમ આગળ પાછળ બન્ને કુટુંબો કલેશમય સિંચતિમા આવી પડે છે.

બાળકનું લક્ષ્ય દૃષ્ટિ ઉપર વિશેષ જાય છે વાણી દ્વારાએ અપાતો ઉપદેશ તે પુખ્ત વયેજ અસર કરી શકે છે તે કારણને લીધે વાણીવિતાનો ઉપદેશ સિદ્ધ કરવા

આપણે માતાઓના પ્રયત્ન કરીશું તો તે કદિ પણ નિષ્ફળ જશે નહિ. ગ્રેકસપી થેર, મિલ્ટન, બેકન, જોહનસન, જોહનસ્મિથ, ટેનિસન, કેટો, રસ્કીન, પોપ, સ્કોટ, ઇકબર, લવબુલિ, બાલ્ક, કાળીદાસ, તેજ મુજબ મીરાબાઈ, નૃસિંહમહેતાદિ-જે મદ્દત અને આદર્શ-પુરૂષો થઈ ગયા છે, તેઓનાં જીવન ચરિત્રો વાંચીશું તો માલુમ પડશે કે-તેઓ સઘળાને બાંધ્યાવસ્થાથીજ તેઓની માતાઓની કર્ણીઓના સંસ્કારો પ્રાપ્ત થયા હતા. વળી એ પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે-બાળકો માતૃપિતાનાં વચનો અને કમીની બહુ વિવેચક દૃષ્ટિએ પરીક્ષા કરે છે આપણા વચનોથી આપણાં કમી બિન્ન હોય તો, બાળકોને કદિ પણ આપણા ઉપદેશની અમર થઈ શકતી નથી. એટલુંજ નહિ પણ તેવા માતૃપિતાના બાળકો “કેહેવું કંઈ અને કંવું કંઈ”-એવું જ શીખે છે. બાળકના મગજમાં શેષાયેલું આ એરી બીજ મોટી ઉગરે પુલી ફાલી કાઢી આધારણ વિપત્તિમાં તેને લાવી મુકે છે એક ટોશીના ઓઠરાની વત્ત તો આપણે સાંભળી છે બાળકપણથી તે પોતાની માતાના ઉત્તેજનથી નાની નાની ચોરી કરવાં શીખ્યો હોય. મોટી ઉંમરે તેણે એવો ગુન્હો કર્યો કે છેવટ તેને ફાંસીની શિક્ષા થઈ. ફાંસીએ જતી થયત તે શિક્ષા પોતાની માતાના ઉત્તેજનનું પરિણામ છે, એવું પારી તેને ઓલાવી તેનું નાક કરડી ખાધું. કુમળા ગેપમાં છરી વટે કાપ કરવાથી છેવટ તે શેષ વૃક્ષની સ્થિતિએ આવેછે, ત્યારે તે કાપ ધસાઈ ન જતાં ઉઠાટો તે મોટો કાપ થાયછે. કાંઈ બાળકની મા તે બાળકના બચપણમાંજ ગુજરી ગઈ હોય, અને તે બાળક તેના બાપના હાથમાં ઉછરાયેલું હોય તો તે તેના બાપ જેવુંજ થાયછે. આશ્ચર્ય જેવું છે કે-આપણે ઘેર મ્હેમાન આવેછે, ત્યારે તે મ્હેમાનને એક દિવસ માટે ખુશી કરવા આપણે રસોઈ કરવામાં જેટલું ખાસ ધ્યાન રાખીએ છીએ, તેટલું ખાસ ધ્યાન આખી જીંદગી જેના ઉપર આધાર રાખે, તેવા પોતાના બાળકની માવજત માટે રાખવાની જરૂર ભેતાં નથી. જ્ઞેનો! આપણે આપણુજ જીવન કામળ, શાંત, મધુર, સદનશીલ, વિનયી, તે સાથે તીવ્ર ચત્વથી ભરપૂર કરશું, તો બાળકો પણ તેવાજ થશે. મોજીયેક ક્ષણિક હોય છે, અને તેથીજ તે નિરર્થક છે, જાણવા સમાન છે પ્રભુએ આપણને શામાટે ઉત્તમ કર્યાંછે? આપણી ફરજો બજાવવાજ આપણે જનમ થયેછે જો આપણે આપણી બરાબર ફરજો બજાવીશું, તોજ આપણે પ્રભુનાં મ્હેરબાની બાળકો થઈ રહેશું સ્ત્રીઓ જે કામ કરેછે, જનસમાજની જે અપ્રતિમ સેવા બજાવેછે, તે ખુશીતિએ અને લોકની દૃષ્ટિએ અઘ્યા વિનાજ થયે બાધછે. સ્ત્રીઓનાં બાવલાં ઉભાં થયા નથી, તેઓની વાહવાદના પુકાર થયા નથી, તેઓની પૂજાઓ થઈ નથી, તેમ છતાં તેઓની સેવા અમૂલ્યજ છે ખરૂં છે કે-પુરૂષોના જેવાં દૃષ્ટિમાં ઉડી આવે તેવાં કાંઈ સ્ત્રીઓએ ક્યાં નથી, મોટા મોટા ઉત્તર અને દક્ષિણ મુવના મંદા સામરણું તેઓએ પરિક્રમણ કર્યું નથી, વૈજ્ઞાનિક શોધો અને યત્રોના તેઓ મૂળ

ઉસાદક થયાં નથી, છતાં સ્ત્રીઓની સાંસારિક અને સામાજિક સેવાને લીધે પુરુષો તે સમજી શક્યા છે અને શકે છે કેમકે પુરુષરત્નો સ્ત્રીઓના જોનામાંથીજ ઉત્પન્ન થયાં છે અને પાક્યા છે સ્ત્રીઓનાજ આસ્થિયથી, તેઓનાંજ પ્રેમામૃતના પોષણથી વીર પુરુષોની વીરતા પુરુષ થઈ છે ક્રિશ્ના જેવી માતા હોય તોજ સમમંદ્ર જેવા પરમાત્માની ઉત્પત્તિ થઈ શકે, અમેરિકાને સ્વતંત્ર બનાવનાર વોશીંગ્ટન, આખા યુરોપને ઉપલ પાપલ કરનાર નેપોલીયન, ઇંગ્લાંડમા પ્રજાસત્તાક રાજ્ય સ્થાપનાર ક્રોમવેલ, હોર્સહામ, જર્મન કવિ ગેટી અને રીકર-એ સઘળા વીરપુરુષોનો પ્રભાવ વીરમાતાઓને આસારી જ છે માતાની પ્રકૃતિની છાયાજ સતતિ રૂપ રત્નમાં આવેલુ બ પડી રહે છે પ્રસિદ્ધ કવિ બાયરનની માતાનો સ્વભાવ કઠોર અને સ્ત્રીયો હોતો બાયરન-ને તે સ્વભાવનો પુરેપુરો વારસો મળ્યો હતો. એ પ્રમાણે ગૃહની, કુટુંબની, ગામની તેમજ આખા દેશની ઉન્નતિ કે અવનતિનું કારણ માતાઓજ હોય છે પિતા ગમે તેવો સારો હોય, પણ માતા સદ્ગુણી નહિ હોય તો તેની સતતિ અવલેજ સદ્ગુણી થઈ શકશે; તેથી ઉદ્ભવ પિતાના કોયો માતાના શુદ્ધ સંસ્કારોમા જોઈ બધા વિના રહેશે નહિ. સ્ત્રીઓ પ્રેમબળથી સતતિને કેળવે છે, ત્યારે પુરુષો સત્તાબળથી તેમ કરી શકે છે. માનવ શરીરમા પુરુષ બુદ્ધિ છે, પણ સ્ત્રી તો હૃદય છે પુરુષ સંકલ્પોનું ક્ષણ કરે છે, ત્યારે સ્ત્રી રચની વૃદ્ધિ વધાવે છે; પુરુષ બળ છે, ત્યારે સ્ત્રી શાંતિ છે. સ્ત્રી બુદ્ધિની, પ્રભા પણ પ્રેમદાસણેજ પ્રકાશે છે. પુરુષ બુદ્ધિબળથી મદદા ઉત્પન્ન કરે છે, ત્યારે સ્ત્રી હૃદયબળથી તેનો અભાવતાંજ વિસ્તાર કરે છે પતિ કે પ્રભા, ગૃહ કે કુટુંબનું સુખનિદાન સ્ત્રીજ છે

ત્યારે જામ છે, ત્યારે શા માટે આપણામા જે ખામીઓ હોય તે શોધી કાઢીને સુધારવાનો પ્રયત્ન ન કરવો ? બાળકનું શરીર માંદુ થઈ જાય છે ત્યારે તમે આપ-ધોપચાર કરવાને કેવા બદાવન થઈ જાઓ છો ? પરંતુ તેઓનું મન માંદુ થઈ જાય તે સુધારવાને જરા પણ ધ્યાન આપો છો ? બાળકને કંઈ પણ રોગ ન થાય તેટલા માટે પરહેજ પાળવા તમે કેટલી બધી કાળજી રાખો છો ? પરંતુ તેના અંતઃશ-રીરને રોગી ન થવા કેવાને તમારૂં અવકરણ સાફ રાખવા જરા પણ ઈરકાર કરો છો ? બાળક જન્મથી આરંભી તે બાર વર્ષની વયનું થાય ત્યાં સુધી તે શું કરે છે, શું રમે છે, શું ખાય છે, શું બોલે છે, કોની સાથે હરે હરે છે ? વિગેરે હરેક ન્દાની ન્દાની બાબત ઉપર તમારે ધ્યાન આપવાની જરૂર છે બાળકપણથીજ તેને એક મિનિટનો પણ દુરુપયોગ ન થાય તેવું શીખવવાની-ટેવ પાડવાની સંભાળ રાખવી જોઈએ. છેકરને નોકરોના મગતિમા કઠિપણ રાખવા નહિ કોઈકજ નોકર સારી વૃત્તિના હોઈ શકે છે એકની સાથે બીજાને એટલે આપણા નોકર જેવાં આપણાં છેકરને બનાવવાની ઈચ્છા હોયતોજ તેઓને તે છેકરને સોંપવાં. વળી એક વાવ

જાણનાર ગૃહસ્થે બ્રહ્મચર્ય અથવા બિશ્વસ્યત ધારણ કરનાર અને વેદ નહિ જાણનાર
બ્રાહ્મણને પાંચી પસ આપવું નહિ, તેમ શાસ્ત્ર જ્ઞાના કરે છે, એમ જતાવ્યું છે

ન ચાર્યપિ પ્રયત્નેષુ વૈદ્યાલગ્નતિકે દિને ।

ન વક્ત્ર્યતિકે વિમે નાવેદશિર્દિ ધર્મેક્વિ ॥ ૧૯૨ ॥

બિશ્વસ્ય એટલે માર્ગદર્શક ધારણ કરનાર કેવા છે, તે સ્લોક ૧૬૪મા જતાવ્યું છે

ધર્મજ્ઞની સદા દુષ્કચ્છામિકો લોકદમ્ભકઃ ।

વૈદ્યાલગ્નતિકો દ્યેવો દિવ્યઃ સર્વામિસંધકઃ ॥ ૧૯૬ ॥

તે પછીના સ્લોકો તેવા મતવાળાઓનું શુ પ્રાયશ્ચિત લાગે છે, તે જણાવી,
જે બ્રાહ્મણો ખોટા આશ્રમ ધારીને વેશ લઈ કરે છે, તે માટે સ્લોક ૨૦૦ માં
નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે

અભિજ્ઞા લિહિર્યેપેળ યો વૃત્તિમુપનીમતિ ।

સ લિહિનાં હસ્ત્યેનાસ્તિર્યગ્યોનાં ચ જાયતે ॥૨૦૦॥

સ્લોક ૨૦૧ થી ૨૦૩ માં પારકા નવાણુમા નહાવાના પ્રસંગમાં તથા પારકી
વસ્તુનો ઉપયોગ કરવામાં ગૃહસ્થે ધણીની પરવાનગી લેવી જોઈએ, એ જતાવી યમ
નિયમનો વિષય ૨૦૪ માં સ્લોકથી ચાકુ કરવામાં આવે છે તેમાં જેમ કહેણ છે
કે વિદ્વાન્ ગૃહસ્થે નિત્ય નિયમો પાળીને બેસી રહેવું, તેમ નથી, પણ યમોને પણ
પાળવા જોઈએ. તે યમ કયા તે માટે ચાર સ્લોકો આપેલા છે તે નીચે પ્રમાણે છે

આતૃશસ્યં સમા સત્યપરિસા ટમમમૃદા ।

ધ્યાનં પ્રસાદો માર્ગ્યમાર્જવં ચ યમા દશ ॥૧॥

અરિસા સત્યવચનં પ્રજ્ઞચર્યમકલ્પતા ।

અસ્તેપમિતિ પચ્ચૈતે યમાઓપવ્રતાનિ ચ ॥૨॥

શૌષમિશ્ચ તપો દાર્ન સ્વાધ્યાયોપસ્યનિગ્રહૌ ।

વ્રતાપવાર્ત્તા મૌનં ચ સ્નાનં ચ નિયમા દશ ॥૩॥

અક્રોધોગુસ્તુશ્રુપા શૌષમાહારલાઘવમ્ ।

અપમાદશ્ચ નિયમાઃ પચ્ચૌપવ્રતાનિ ચ ॥૪॥

તે પછી ૨૦૫ સ્લોકથી ૨૨૪ સ્લોક સુધી બ્રાહ્મણે કેાનું અન્ન ન જમવું,
તે જતાવેલ છે તે પણ ‘આદાર તેવો ઓઠકાર’-એ કહેવત પ્રમાણે વ્યવહારમાં
કામ લાગે તેવી જાબવ છે, એમ ગળી મૂળ સ્લોક ટાકયા શિવાય નીચે લખવામાં આવે છે.

૫ જે યજ્ઞ વેદ નહિ જાણેલા બ્રાહ્મણે, ગામોટે અથવા સ્ત્રીએ અથવા નપુ સકે
આરંભિતો હોય, તેનું અન્ન બ્રાહ્મણે ખાવું નહિ તેવા યજ્ઞમાં અતિભદ્રિયે બ્રાહ્મણે

જાન હો તો તેઓની લક્ષીનો નાશ થાય છે. તેજ પ્રમાણે મહાન્મત્તનું, કોપીનું અને રાગીનું પણ અજ ખાતુ નહિ. તેમજ બ્રહ્મહત્યાદિએ જોયેલું, રજસ્વલ્યાએ અડકેલું, પુકાર પાડીને આપવામા આવતું, મણા માણસો તરફથી ઉધરાણું કરીને અપાતું, અને ગુણિકાનું અજ પણ દોષમુક્ત ગણામ છે તેજ પ્રમાણે ચોરનું ગંધે-યાનું, સુવારનું, વ્યાજજોરાનું, દેહમા પહેલાનું, યજમા દીક્ષા લેનારનું, શાપિતનું વ્યભિચારિણી સ્ત્રીનું, ખાદું મધ ગયેલું, વાસી અને ચૂરને જમાડ્યા પછીનું અજ પણ જમવું નહિ. તેમજ નેચનું, પાત્રાધિનું, કૂરકર્મ કરનારનું, ઉચ્ચિષ્ઠ જમનારનું સુવાવડી માટે રાધેલું, અને પંક્તિમા આચમન કરી લઈ ગયા પછીનું, તેમજ વૃદ્ધિસૂતકમા દશ દિવસની આદરનું, અજ જમવું નહિ. આડિયા, અસત્યવાદી, નટ, દરજી, કૃતમી, છુવાર, ભીલ, નાટક તથા વાગ્નિ ઉપર આજીવિકા ચલાવનાર, સોની, ધાત્રીનો ધર્મી કરનાર, તથા હાથીયાર વેચનારનું, ધોળીતું અને રાગરાતું અન્ન જમવું નહિ.”

તેવા અન્નો જમવાથી શું પ્રાપ્તિ થાય છે, તે પ્રત્યેકના સંબંધમા બતાવી, બાલતા અબાલતાં, તેવું અજ જમાવું હોય તો શું પ્રાપ્તિ થાય છે, તે બતાવે છે. આ લખવાનો અર્થ એમ થાય છે કે—તે લોકોનું રાધેલું અજ તે બ્રાહ્મણને ખરે નહિ, જોડેલું જ નહિ પણ તેઓ પાસેથી સ્ત્રીધાસામાન પણ લેવા નહિ.

ચંદ્ર અને સૂર્યના બ્રહ્મ સમયે નીચેના કોષક શ્લોકોથી અજ નહિ લેવા જણાવેલું છે

ચન્દ્રસૂર્યપ્રદે નાષાપાત્ સ્નાત્વા તુ મુક્તપોઃ ।

અમુક્તયોરગતયોરષાઘૈવ પેઝહનિ ॥

“ચંદ્ર અને સૂર્યના બ્રહ્મ સમયે જમવું નહિ; પણ બ્રહ્મ છુટી ગયા પછી સ્નાન કરીને જમવું. બ્રહ્મ છુટ્યા પેહેલાંજ સૂર્ય કે ચંદ્રનો અસ્ત થઈ જાય તો બીજે દિવસે સૂર્ય કે ચંદ્રનાં દર્શન કરીને અજ જમવું.”

તે પછી શ્લોક ૨૨૭થી ગૃહસ્થે દાન દેવાનો પ્રકાર તથા વિધિ વગેરે બતાવવામા આવે છે. તે પ્રસંગમાં નીચેના શ્લોકો જોઈ ખાસ લખવામા આવે છે

સર્વેપામેષ્વ દાનાનાં મદ્મદાનં વિશ્વિષ્યતે ॥

ધાર્યન્નગોમરિવાસસ્તિલક્ષ્મણસર્વિપામ્ ॥૨૨૮॥

“જળ, અજ, ગાય, પૃથ્વી, વજ્ર, તલ, સુવર્ણ અને શી વગેરે વસ્તુઓના દાન કરતાં વેદવિદ્યાનું દાન આપવું, તે અત્યુત્તમ ગણાય છે ”

ન વિસ્મયેત તપસા બદેદિદ્ધા ચ નાનૃતમ્ ॥

નાતોઽપ્યપદેદ્રિમાન્ ન દત્ત્વા પરિકીર્તયેત્ ॥૨૨૯॥

“તપ કરીને ગર્વ કરવો નહિ; યજ કરીને અસત્ય બોલવું નહિ, પીડાયા છતાં બ્રાહ્મણની નિંદા કરવી નહિ, તે પ્રમાણે દાન આપીને કહી દેખાડવું નહિ.”

વસ્ત્રમૈરુષમૈર્નિત્યં સંવંચાનાચેત્ સહ ॥

નિનીષુઃ કુલમુત્કર્ષમપમાનપમાત્સમેત્ ॥૨૪૪॥

“ પુરૂષને પોતાના કુળની કલતિ કરવાની ઈચ્છા હોય તો તેણે નિત્ય ઉત્તમ ઉત્તમ પુરૂષોની સાથે સંબંધ બાધવો, અને અધમ અધમ પુરૂષોની સાથે સંબંધ ઠેાડી દેવે. ”

વસ્ત્રમાનુષ્ઠમાન્નચ્છન્ દીનાન્દીનાંચ વર્જયન્ ॥

બ્રાહ્મણઃ શ્વેત્કર્તા યાતિ મત્યવાયેવ શૂદ્રકામ્ ॥૨૪૫॥

“ ઉત્તમોની સાથે સંબંધ કરવાથી અને અધમો સાથેના સંબંધજવાથી, બ્રાહ્મણ ઉત્તમતા પામે છે; તેથી ઉચ્છેદ કરવાથી શૂદ્રપણ પામે છે ”

ગૃહસ્થોએ પુત્રપ્રાપ્તિ થવા પછી કેવુ વર્તન રાખવુ, તે બાબતમાં નીચેના આર શ્લોકો લખી અધ્યાયની પ્રમાપ્તિ કરીએ છીએ.

મહર્ષિપિતૃદેવાનાં ગત્વાતૃણ્યં યયાનિધિ ॥

પુત્રે સર્વે સમાસજ્ય મસેન્માઞ્ચત્વમાધિતઃ ॥૨૪૭॥

પન્થર્ક્ષિ ચિન્તયેમિત્યં વિચિત્તેદિતપ્રાત્મનઃ ॥

પન્થર્ક્ષિ ચિન્તયાનો હિ પરં શ્રેયોઽધિગચ્છતિ ॥૨૪૮॥

પપોદિતા ગૃહસ્થસ્ય ઘૃષિર્વિમસ્ય શ્રાવ્યતી ।

સ્નાતકચત્વરત્પથ સત્ત્વદૃષ્ટિકતઃ શુભઃ ॥૨૪૯॥

અનેન વિષો વ્રતેન વર્તયેદ્દેશાસ્રવિત્ ॥

વ્યપેતકત્મપો નિત્યં વ્રજ્યલોકે મહીયતે ॥૨૫૦॥

“ શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે ગૃહસ્થે મહર્ષિના, પિતૃઓના અને દેવોના ઋણમાંથી મુક્ત થઈને પુત્ર ઉપર ધરતો અધણો આર મુદીને, તટસ્થ રહીને ઉદાસીન વૃત્તિથી જીવન ગાળવુ ૨૫૭

એકાન્તમાં એકલા બેસીને નિત્ય પોતાના દિલનુ ચિત્તવન કર્યો કરવું, કારણકે તેમ કરવાથી પુરૂષ પરમ શ્રેય પામેછે. ૨૫૮.

એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણગૃહસ્થની આજીવિકાની અનાવન રીતિ કહી; તથા શુભ અને અત્તવશુભની વૃદ્ધિ કરનાર સ્નાતકના આચરણનો વિધિયલુ કહ્યો. ૨૫૯

વેદશાસ્ત્રને બાલુનારો બ્રાહ્મણ ઉપર ઠેકા આચાર પ્રમાણે વર્તેછે તે પાપમાંથી મુક્ત થઈ નિત્ય વ્રજ્યલોકમાં પૂજાયછે. ૨૬૦.”

[અનુર્થ આચાર્ય સમ્માન.]

ગુડાજરાય વિજયરા'કર છાયા.

નાગરપુરીમાં પ્રવાસ.

૧૬૫

અવ્યુત સ્વપ્ન.

પ્રથમ દર્શન.

માઝ નામ મુન્ડેશાષ છે મારા પત્ન્ય પિતાએ મને સામ્રાજ્યને અનુવરતો સર્વ વિશ્વાભ્યાસ કરાવેલા છે. હું નાગર જેની મેંદ મળતી જાનિયા જન્મેલા છું, તેથી મારી જિતિએ સદગર વિશ્વાભ્યાસની તો હોયજ, તેમા સરકારી પિતાની ઉદાર જિતિએ જળ સિંચુ અને તેના પગિલામમા હું બણી સક્યો એટલુંજ નહિ, પરંતુ બહુવાની સાથે કેટલુંક અનુભવી જ્ઞાન પણ મેળવી સક્યો. મારા મામાજી પિતા મને મારી બાસ્વાવસ્થામોર્ષીજ કેટલુંક વ્યવહાર-પરોક્ષી જ્ઞાન આપવા મમ લેના હતા. મારી માતા—મારી બાલી અને બલી માતા જોકે આજ કાલની કેટલીક બહેલી સ્ત્રીઓના જેવી અને જેટલી બહેલી તો નહિ હતી, પણ તેને મોડું પણ લખતા વાચના આવડતુ. વળી તેની માતા કહેવાતા “જુના જમાના”ની હતી, તેથી તેને જોકે આજની સ્ત્રીઓની કહેવાની કુષળના સીખવાઈ ન હતી, તો પણ અમારા નામોનાં કેટલાક જુના પરોક્ષા જે જાતનું ભગતકામ નથા જે જાતની શ્રદ્ધાના જુનો પુરાણ નમુનાએ વગેરે માફક પડે છે તે સર્વ કામ પડે તેવું જ્ઞાન સાકે હતું. ઉપરાંતમા તે સાધારણ રીતે પડેલું પણ જાણતી હતી, છોડ્યેલા માર્ગ પડ્યા તો તે, સાધારણ રીતે, તેની ટળવાળ કરી સકતી હતી. આવા માતપિતાને ધર માટે જન્મ થયો હતો. આજે જ્યારે હું નૂનન પ્રકારની કથા સમજાવે આજ કાલે છું, ત્યારે માઝ વય વર્ષ પચીસ અને માઝ ત્રણત્રી મહિણ છે, ને માઝે વિશ્વાભ્યાસ સપૂર્ણ કરેલો છે. હવે હું આત્મોપ-નિન્ય, જાતિ-ઉન્નતિના ઇત્યાદિ જનસુધારણાના શુભ કાર્યોમા ભાગ લેતો થયો છું. અમારું નામનું દાસમા “નાગર બહે સમાજ” નામનું નવું મંળ સ્થપાયેલું છે તેને મુ એક અજ્ઞાન છું, તે મંળનો ઉદ્દેશ આત્મભોગ કરીને પણ જાતિસુધા કરવાનો છે. આવા તેના દિનમાગવથી હું તેના સર્વ કાર્યોમા ભાગ લેવાને આકાંક્ષિ છું અને થયાશકિત તેનો ભાર વડવાને સર્વદા ઉત્સુક રહું છું.

મઝ કાલે ઉક્ત મંળની ઉકન કાર્યક્રમ ચોટવનરી એક સભા મળી હતી. તેમા મને પણ આમત્રવામાં આવ્યો હતો. જાતિ-અભિમાનથી છવાઈ રહેલી ખતી અને જાતિ-ઉકર્ય મરવાની અનેક ધોળનાઓથી સરેશ મળનક સાથે ઉત્સાહમાં અને ઉત્સાહમાં તણાતો તે સભાના વાલવિવદમા ભાગ લેવાને અને તેમ કરી મારા ધર્મને—મારા નાગરત્વને સાર્થક કરવાને હું અમારા દષ્ટદેવ હાટકેમરના મંદિરવાળા મકાને ગયો. માર્ગમાં મારા મજબૂમાં અનેક પ્રજો, અનેક કપનાઓ, અનેક આવાકુરો એક પછી એક ઉપરા ઉપરી ઉદ્ભ પામતા હતા અને તે સવનો વેગ એટલો તો આઠરો હતો, કે હું તે સ્થળે પહોંચે ત્યાં મને જાતી

આવ્યું, તે કું ત્યાં ઉઠીને તો નહિ પહેલ્યો દોડે । ખરેખર ઉત્સાહ અને કાર્ત્તવ્યમય કાળની પુસરી નીચે સ્ત્રી શક્તાં નથી. જ્ઞાતિ-ઉન્નતિ કરવાના વિચારની ધૂતમાને ધૂતમા મે મારી દહિ મારા માર્ગમાં ક્યાંય પહોં કરી નહિ, અને બાંધવેએ જે માર્ગ નેત્રે આગળ વળાં ફરીજતાં તોપણ તેઓ જાણે મૃત્યુ દહિ ન તોય તેમ તેણે કશું પણ વિચારકય દેખ્યું અને વાદ નથી

આવી રીતે જ્ઞાતિ-મૈત્ર્ય કરવાની ઝડપા ઝડપાએથી તે અન્ને દુષ્ટકેશવના મહિમા જાણે હોય, અને આસપાસ દહિ ફેળી તો તેના ચોક્કમાં એક જોગી હતી તેમાં આ પાંચ મુવકો પોતાના હાથમાં ઘોઘ પહોં કાઢેલાં હતાં જેમાં નીચા મળાં હાથ પહોંડતા, સામાસામાં પ્રત્યેકર કરતા, વિશાલ સલાતના દેખ એવું મારી નજરે પડ્યું, અને અજાણને મે જોયું તો મને જણાયું કે, તેમના કાંઈ એવી વાત કાઢ્યા છે કે, 'ખનુ-સમાજ' તો ખનુ બગાડ્યા ભેડી છે, મારે કાંઈપણ જ્ઞાતિજને તેને ટોડા આપવો નહિ. આ વાતની મને જાણ થઈ એટલે મે તેમને જણાવ્યું કે, ખનુ સમાજ દણુ પોતાનું કામ આરબ્યું નથી ત્યાં તે 'બગાડ્યા બગી છે,' અને એવા અન્ય આક્રમણ મળે તે તો આલન આશ્ચર્ય જેવું છે તે મુવકોને મે સ્પષ્ટગીને કહી દીધું કે, તમે સાન્નિ ગણ્યા, ખનુ સાથે થઈ રહેમે આટલી વાત થઈ, ત્યારે ઉકળ સન્ધ્યાના વ્યવસ્થાપકો, મત્રીઓ ઇત્યાદિ મેટ્રો તથા હિત ચિત્તો ત્યાં આજ્યા અને સલાત કામ સાર થઈ મે ત્રણ કલાક પૂર્ણ થવા પામ્યું સમાજનાં અસહ્યતામાં વિવાદ ખજ ચાલ્યો, અને અન્ને સમાજાનીથી સદાશરૂપૂર્વક જ્ઞાતિજન પાસેથી કામ સેવાનો દરાર કરી તે સમાજ વિચર્જન પામી. આ સર્વ વાતવિવાદમાં મે મણે આગેવાની ભરેલા બાજ લીધી હતો, તેથી મારે ચેત્તી ઉઠી આજ્યા દણુ તેમાં વળી સમાજમાં ફરત વરેલા કે, તે સલાતની બીજી બેઠક વખતે પ્રબોજકોએ જ્ઞાતિ-મુધારણાની સ્વકરિપત મેળનાએ રજુ કરવી. અમે સર્વે સમાજાનામાંથી ઉભા થયા અને ગત્રી પડી ગઈ હતી. તેથી સ્ત્રી મહાદેવનાં દર્શન કરી, અમે સર્વે વિચારમાં ને વિચારમાં તપી ગયેલા મનજ સાથે પોત પોતાના ઘેર ચાલ્યા ગયા

રસિક વાચક ! તુ ધીર પહેલ્યો જટપટ નદાવાતુ પચીજી પહેરી નાલો, હુસમુસ આધુ ન આધુ, ચટલક મરજી રઈ, પહેરજી પહેરી મેડીએ ચડી, મારી આજગ પધારી નાંખી, વિચારમન્ત થઈને લાગ્યા પડ્યો બાગીમાંથી મદમદ સમીગસદરીએ પોતાનો વૈભવ મારી સમક્ષ રજુ કરતી હતી આકાશમાં અતરિયાગ લટકતો રજનીકાન્ત પોતાની ધવલ દાન્તિ વડે અસીદિક સાલાને ઉપમ કરતો, ધીમે ધીમે પશ્ચિમમાંથી પૂર્વ બાજી પોતાનો પ્રવાસ કરતો જતો જેખાતો દુતો. સાન્નિ-રેષતુ સાર્વભૌમ ગત્ય જનમતુ જતુ દણુ કું મારી 'સખામાં નિચેડ થઈ, ડાપગા બાજી મારી દહિ ગણ્યા, કાને બહેરો લઈને, વિચાર-મન્ત બની વિચાર વલજ બની પ્રયેક્ષ પડેલ દતો. મારી વ્હાલી મારી વ્હાલી-(વાચક સમજાશે કે મારું નામરત્વ મને નામ લખના અટકાવે છે) નીચેથી પરવારી ઉપર આવી અને મેડીનાં દણુ તેણે બંધ કર્યાં, દીવો અધિક ઉદ્દીપિત કર્યો, ઇત્યાદિ તેની સર્વ ચેષ્ટાઓની-તેની સંચક ચેષ્ટાઓની મને કશી ખજર પડી નહિ, અન્ને તે આવી ને સખાધીન થઈ, તોપણ મારે સત્ર આસ

રીતે તેની પ્રાંતિ જે આયુ નહિ. જાણે કે તે કાળે મારી બહાલીને—મારી બહાલીના બહાસપને વિસરી જ
અથા. કાણુ જાણે શું થયેલું પણ હું મારું હૃદય જોડીને કહું છું કે, હાટકેપર મંદિરમા થયેલા
કરાવે મારી સર્વ ઈશ્વરોનું સર્વ કાર્ય અન્ન વિષયોમાંથી અપહરણ કરી દીધેલું. મારી બહાલી
નિર્દોષ સુક્રમાર પતિવેશી બહાલીની દિગ્ભ્રમ મને બોધાવવા આવી જ નહિ. અત્યંત સમય
મુખી તે પણ પોતાના બ્રોથ ઉપર કરપક્ષવ ટૂંચી એક ભણી થઈ, મારી સામું જોઈ રહીને
નિશ્ચેષ્ટ અવસ્થામા સુધરેલી આ સપણું હું જોતો હતો, પરંતુ તે તરફ મારું હૃદય જોઈએ
તેનું નહિ, તેથી તે જોતો પણ બીજી ધૂતમા તેને સ્વમંવલ વિસરી જતો.

આ પ્રમાણે વિચારવશીનાં વિવિધ પુષ્પાની મુવાસ સેતા સેતા અર્ધ રાત્રી બનીત થઈ ગઈ.
અન્તે મારા મગ પામી ઉભા કોણે એક વીરના ગમરજુસ્ત જાની માત્રિક ધટ્ટિકામાં વાજિન-
નાદ થતા સાતવાથી મારો વિચારપ્રવાહ સંબંધિત થયો, અને મને મારું, મારી મેડીનું, મારી
ગંધકી પ્રિયાનું જ્ઞાન આવ્યું. મારી મેડીમા ઈન્દ્રિય પ્રકાશી બળતા દીપકે મારી દૃષ્ટિને
પોતાના ભણી આકર્ષી તેણે મને જ્ઞાનમા સમજાવી દીધું કે હવે સુષુપ્ત, રાત્રી ભણી ગઈ છે
નારી જાણમાં જો, તારી બહાલી નિવસ થઈ તારા જ્ઞાન ધત્તી ધરતી ગમ વિજાએ કહે છે
આથી હું જરા અમકથો અને અર્ધ ઈચ્છા થઈને મારી સમીપ મુનેશી—નિર્ભયતાથી વિશ્વ
અવસ્થામા સુતેશી મારી હૃદયસ્વરીની સામું જોઈ છું. તો સુખદ સુધારનું આશ્વાસનક
જોવાને તેના મુખમુદ્રમા ગેહાઈ રહેલું છે, તેની પ્રત્યેક પાખડીની મનોદરતા તેથી
અધિક ખીચી નીકળેલી છે. ઝટ લઈને હું જોઉં થયો અને સુતેલીના કેમળ કરકમળને તેના
બ્રોથ ઉપરથી ધીમેથી દબાવીશ તો તેની આંખો ટપ લઈને ઉઘડી ગઈ. તેણે પ્રભુ કેપ કયો અને
એમ અપૂર્વ સ્નેહાનુભવ આસ્વાદન થતા થતા નિર્ભયીએ અમારી ઉપર સામ્યાન્ય અધ્યાન્ય.

“ જોને જેવું હૃદય તેને તેવું થાય ” એ વાક્યાનુસાર મારી અવસ્થા થાય જોમાં
આશ્વ પામવા જેવું નથી. મારા જિતાકાલનું વાતાવરણ નામરોગિતિ કરવાના વિચારજાનથી
પ્રકાશિત જઈ જીવ્યુતાને પામી ગયું હતું. આવી દશામા નામરોગિતિ સમયથી સ્વમંભાગમાં
માઈ મન જવવા માટે તેમા મી નવાઈ વાયક. એક રાત્રીમાં મને અનેક સ્વમંભાગ અનુ-
ભવ થયો. જીવનચેષ્ટા દેખાડનારા જવની વેગબુદ્ધિ ત્રિતીય પણ અધિક ત્વરથી સ્વમ વિજાસી
પોતાની લીલા પ્રદર્શિત કરે છે. એક રાત્રીમાં મે ન જોવાનું, નહિ. જોઈ શકાય તેટલું જોઈ
નથા અનુભવું, જેનું વર્ણન વાયકવર્ણની સમગ્ર વધાસક્રિત રજી કરી હું મારી ધર્મ
પરામણુ શુદ્ધિને સતેરા આપું છું.

એકાએક હું એક નજરના મહાદા સમીપ આવીને ઉભો. તે વખતે ઉપાકાળ હતો.
સોકસચા દણ જોઈએ તેવા થયો નહતો. મે મારી આત્મપાસ નજર કરી તો કેટલું પણ
મનુષ્ય નજરે પડ્યું નહિ. આ પ્રિતિમા હું અકષ્પકાળ નો ઉભો, પરંતુ પછી મારા મનમા
વિચાર આવ્યો કે, આવી રીતે ઉભા રહેવાથી શો લાભ મળવાનો. આત્મને નજરમા પ્રવેશ
કરું, અને જોઈતો ખરો કે, આ નજર કેવું છે તેની રચના મી છે, તેમાં વસતાં મનુષ્યો
કેવી રીતે નીતિ પળનારા છે, આવી રીતે જિવાસા જોવાનની માતા છે. તેણે મને પ્રેરણા
કરી અને મેં તેની દીશા પ્રદણ કરી. મારું પ્રવાણ શરૂ થયું. તે નજરદારમાં થઈને જોવા.

કે આજી વધ્યો કે, ઉત્તર મને એક ૧૬ પુસ્તકો દર્શન થયા તેના કાચમાં એક ઉપી
જાતી લાકડી હતી, તેના વિચાર બાળમાં ચલન ચર્ચિત કૌશુ હતું, અને તેની ઉપર ક્રમ
ક્રમને ચાંદી મેદક રીતે ચોભી ગયો હતો. તેને મે જાણ્યો કર્યો અને તેણે " આવો,
આઈ " કહી ઉત્તર વાળ્યો. પણ વિચાર કર્યું ન મોઢાં તે ૧૬ પોતાના બાળ ૧૬
પ્રકરનો ધીમે ધીમે આસતો થયો. તે ૧૬ આપુ વર્તન બેઠો ૬ તેની પાછા પાછા
ગયો, અને ૧૬ ધીમે ધીમે નક્કર તેને મે પૂછ્યું " કાકા આ નગરનું નામ શું ? " ૧૬
કાકાએ ઉત્તર આપ્યો ' નાગરપુરી. "

જયમુખરાય પુરુષોત્તમરાય જોષીપુરા.

શ્રીમતી સ્વ. મેન સુમતિ વિરિષ્ઠ.

હૃદય ફરણાની સમાલોચના.

સૌ. મુર્ખાની કવિ તરિની જીવતામાં આજ સાદા પડિતમાં પાઠવા કાચક કૃતિઓ,
તેની શુદ્ધિ મુખ્ય ચિત્ર સાધીજત કરે છે મુલાવમાંની પૂર જાણમાં, કદ વિધિના વિ-
ધાને, કુદ જાણી જીવેજી દશામાં, સુકૃતિ થતી બલિત આમને ૧૨મ કામને પહેળી,
પરવ બૈદિક વાસના, સામાન્યત પ્રગ પ્રાપ્તિ દોહને, પ્રાદુર્ભાવ નદિ પામી, તો ૧૬ સૈમિ
નિના ઉચ્ચાશય વડે, કલિતરૂપી સતતિ જનસમુદાયમાં વિગુનિ દર્શક મકી જઈ સ્ત્રીદશા
પ્રક્ટેશા અનુપમ ગતની કૃતિનું સમવાનુસાર અવસોકન, તેની કૃષ્ણ અને મૈસિનું પૃથકકરણ,
ભાત ભાતના ભાવો પ્રસંગે છે કાચ પ્રકાશમાં ચમુપાત કરવાની બલિત જ્યાસાવાળી તે
દિવ્ય ગતનું પાત કરવાની ઉકાસ ગળતારી, ઉર્ધ્વ સાથે બાજા વિકાસન સાક્ષિવૈજય
ગદિજત કરવાની, અમાનુષિક અત્યંત તાણ કરવા જતાં મધ્યમ વિરમી, પરવ હૃદયો
મિમંસી પ્રક્ટેશી અનુપમ નવાસાઓ, માર્ગ મોલવા સસારસાગરમાં ઉપની, જેના પડિ
ખુમે સંસ્કરણમાંથી અજવાળુ પડ્યું, જુગના વિપુલ વાતાવરણમાં વિચરતો મનોજા
આદર્શનીય સાગર, કલનમાં ગદ્ય દૃષ્ટિ અતપ્રવેશ કરવાની વાંઘા ગમે છે તેમ જ્વત
કલ્પિત કાચો, કમે કમે કલિપટ સાથે આત્મસક્તી તેમજ પગસક્તી ઉભવનું સૌરનિક
અમેક્ષન નૃતન નૃણીમાં નિતરતી, કાંચનિની મદત્વાકાંક્ષા પ્રદર્શિત કરે છે સસારાવસથિમાં
નોકે સપક્ક, અનુભવનું દશક ચક્રાનુ તોળવું અન્યોન્ય ફેરી પ્રેમપ્રેયીનું આમનસામન ગપ્પી
કરણ, ઉભવના ભાવોનું ઉભોખન સ્ત્રીપુગ ફેરી મિત્રતનો હેતુ, આ મદન કલ્પો ૬૨ ગપી
નિસ્વાર્થ ત્યાગમાં મગી ગહેવા કચનિ ઉલ્લસ હતી મુદુ હૃદયની સાગરી ઉર્તજ પીગમે
અને અમુકાવ તાત્કાલિક ઉભો તેમ જેની પ્રેરણા મનોજના દીપી, તેવા મનોભાવની સઠ
ધના સંચાલેથી તાદ્ય થયે સુખેશી દવામાં દલન વસન હોવાથી તેવા સઠકાને જામે તેથી
જદવમમ, મુર્ખાનું મેઢું પ્રેમપ્રેશી એકતિ દળીમગી કરવું અને ન્યારે પ્રેમનિદાન
નિગાશમાં રૂપાંત થયું તારે સપનીનું માર મુખકર્ણ કરવાની આપેશા ઉપની નિજે

ઉભરા પાત્રિભાવ્ય સિદ્ધસમાજને યથેલા ન્યારે દુખી દિવસે દઢવા માયા આર્ય જાહે છે, ત્યારે બંધિતમાત્ર માનુષિક હોય, આવી પ્રયોજનીય પાસથી જાણ્ય છે અને વિશુદ્ધ રમરણ દેમે યાત્રુ નથી પરંતુ આત્મી કૃતિથી પણે પણે બંધિતગ્રામ્ય અમિત જવાવેલો જેથી વિતેલી વચ્ચુના અભાસિયન ગ્હે તે માટે પશ્ચાત્તપ્ય કરવો અને હમ્મર નામ રતણ રહે એવું સંધાન સાધવું એવું કદક તારવી ચકામે પોતાના દશગ્નક દર્શાત ઉપરથી સામાજિક પ્રજ્ઞાધિકારુ અનુમાન ધારીને બાળ્ય પરીણા કષ્ટગ્ને 'કાલસીલા' કવી આનંદ મ્હાણી નિર્મિત દશા સમવાયને સરખી છે એવું તાત્પર્ય દર્શને કરાવે છે જીવન અને મૃત્યુ, એ દેહનુ ચિત્રિત યુદ્ધ જન્મેની માનવ પ્રતિની બાવના ઉદ્ભૂત સમીપ જવા ઉપરની આકાંક્ષા માત્ર સર્વકાળે અને સમયે ઇશ્વરપ્રતી પાત્રવાર, ઉત્સાધન કરવા સપૂર્તિ મળતી બચિની તથા માતા પગ્ગરી જતાં જોવાથી એ યતુના સકળમાં અપ્રગયુ પડે એ બધને લીધે કુલ્લરિ સંભવે અને એજ તર્ક ઉપર ભાવે નિસરે, પરંતુ સત્તિ સદગુણી બંધિતની હોવાથી કાલાતં મનોવિ-કાત નાશ પામે તેમ વશણ પશુ અન્ન માર્ગે સર્પ કોમલનુ કુળન મધ્ય ગળિમાં સભવે નહિ, પરંતુ અચાનક બીનિવધાત કોષ દુરુકલ કષ્ટોચિતર ઘેરા દમે અને સકલનાવદન અગાધ ધણું હોવાનો નવાહ જેવું નથી, હમ્મરે આ જગતના દૂર વ્હી જાગુગ મિલાસ રમી છે અને પેતે માત્ર નિરીક્ષણ કરતો કર્માનુચાર જન્મમરણની ઉપાધિમા મનુષ્યવહેન જુએ છે, તોપણ પુણ્યપાપના દાવામાં સદસાગી નહિ મળા અલગ દવારતિમાજ મન્મે રહી પોતા ઉપર ઉપકાર કે અપકાર એ વિષે ધ્યાન નહિ આપતો, એક દૃષ્ટિથી દેતાજ તદિ વરસાવે છે, એ 'ધૃષ્ટિ આર્થ' વિના પ્રીતિ તુ કરતો' એ પંક્તિમાથી મદખુ કરી ચકામે. વળી સમુદાયનો ઝોક એજ માર્ગે વળે એવી ગમ્યાવિચારા પગમાંથી પડસમાંથી પ્રભવે એ પ્રકૃતિસિદ્ધ છે દપતિપ્રેમ નિઃસ્વાર્થ કે અધુલ, દ જનનીનો, કે પિતાપુત્રીનો, આ ઉભરા અનુભવદર્શી ચિકિત્સક, કમ્પનાની પરિમીમા આદ્યમપિતાની એકલા તેમજ નૈસર્ગિક સ્નેહ આપેખવા ઉભગામા દશી ? એ સાત્રા જોવર્ધનરામે સામાજિક પ્રજા ઉપરિચિત કરી, પિતાપુત્રીનો અજા સુમિષ્ણાનો સવાદ, જગતના અનુભવનુ ચિત્ર દર્શાવવા કાટયો પરંતુ આ કવિની રૂતિ સસાર અદર સુકમ પરીક્ષણ કરવા પ્રેરાવથી નહિ હોવાથી દુખની કમોદિ-માથી પાત્ર ઉતર્માં પછી સસઅથી સકાપેશુ યુગ્મ જીવન ઝોક એજ પ્રજા પ્રકટાસે એવી મળ્યા પેરાવે છે સદસ, અભિગ, ઉપદેશક અને રમિઠર મિથ એવેલિના તેજનો જાણ આગમખુમિ, કમનીમ, હમ્મર આથે, એવપ્રેત પ્રેરાવેલા કામ્યો કઈક ઉદ્ધાપોદની સરણિમાં સરેલા, ભવ્ય બાવો ઉકેલતાં, રસ અને સૌંદર્ય સાથે સાથે પ્રત્યક્ષ કરતા નૂતન ચિત્રચારિ જગાવે છે રસ-શનિ કવચિત દુર્યોજનાથી પ્રતિબિંબિત બાસરો તથાપિ એ દોષ, અવપ્રત્યક્ષ મૂલ પ્રેક્ષમા વિચરે સજી. તે માટે યુગ્મજી એકો જામી મનાઈ છે અને દશ સકમણુ ઉલ્લ અકળા વિરામથી રજુ છે, તે કાકપદ બપોરે અન્ન મૂર્તિમાંથી વિરોધ ઉચ્ચ તત્ત્વવિકાસનનું સયોજન થશે ત્યાંસખી આ નિગલમળા વિરનુ, સમગ્રનુ સ્દાણુ પ્રાપ્ત કરી રાજી છે સહસ્ય જાવનાના દર્શના, તાજેતર અપ પાગના અવજબી, ચિત્રિત સ્વરૂપ ખડુ કરી, સામજીકદના હપ્પા જેવો બાલ અર્પે છે નેત્રું કદક પગથી વચ્ચુ દર્શન, ઉડુ ઉડુ, તેમજ ઉલ્લ ઉલ્લ છુપાવેશું, વિરદના છે, તેથી દર્શને જોવાથી તાગી ચકામે ચંદનેમજા જતાને, જાવની પીય, કમિન ઇર્શન બનાવનારી, દુલ્હ,

પોતાના શરીરમાં જેટલું બાધિ દુઃખ અસહ્ય થતું તેજુજ મહતા પ્રેરનાર બદલના માણસોમાં, પગલું પોતે દુઃખને મારેલું તેથી અતર્મત વિમુક્ત હતા. દોવાથી, કાલ્ય અકુરો અવિચિત્ત વહે તેમજ ગૂઢ આત્મકથન અવસોષી, કદી પણ પોતાની ઉત્ત્વલ પૂર્ણિમાએ, અધિકા સમાન જ્યોત્સ્ના ભાજક આવવી અશક્ય છે એ ખ્યાલથી, પોતાની સ્થિતિ અધમ નીદાળી કરણુ ઉપજાવે છે એ કે દોષિત ચદ્ર આમ ગર્વનિ શુભ સંધોજેલું. છતાં તુજા દોષવી, અસ-ત્યાવારોપણની દરકાર કે માદિતિ ન રહે એ સંભવિત છે. દગ્ધમ તુલ્યમાં મર કરી રહેલી બાધિ સચનિ જ્યારે જ્યારે કાલ્ય પ્રેરણા થતી ત્યારે ત્યારે મનોસ્થિતિમાં નડતર મળી, વળી બદ્ધિ પકાર કરવાને જોઈતું સખળ હજીવાનું સમર્થન. મનઅકુશ અને દોષદર્શન દ્રઢાવવા, સાચા પ્રયાસ, એ સર્વે દર રહેવાથી પ્રાધાન્યે કે સોલે પ્રત્યેક કાલ્યમાં કષ્ટક ઉત્તા પ્રકટી, સાલિ તવાન નયા પ્રેમારપદભાસ અર્પે છે. સતનિ મદલાવવાનું, જગમાં મસકાવાનું, વિધિવચન નહિ જન્મુ તેથી જ્યમને પુલિકે પન્ની વર્ણુરી, આદમાને અભિનદી, તુલ્યકેમરા રૂપાંતર દર્શન પ્રદર્શન કરે છે. ઉચ્ચ સન્ધોજેલું ભક્તિ સચારતા બીજા વાવેલા તેથી મનોદશામાં તદ્દા ધુમરી મે અને જોજ રહજીઆ અદ્યતન ઉજાગે વહે અને તેવા સ્વાભાવિક ઉતરે અવે અવત કષિત કાળ્યોમાંથી, પોતાની 'ગેગમસ્ત હતા, આસાદીન છવન, અશુદ્ધ જ્યતમાં વાસ, કર્તવ્ય કરવાની અશક્તિ ' ભક્તિનુ બાન એ સર્વે ઉત્તા કે સપૂર્ણતા, અતિતર્ક જનિત બાધિ કે ગસદ વિશક્ષણ મગજની મનોરમા, પાંડિત્યનો ઉત્તરાર કે કષિત પ્રકૃતિને. આદર, સચોટ આવેબનીય વસ્તુધ્વનિ, હૃદયસ્પર્શિ વસ્તુ નિર્દેશનથી નિતગવી શકાય છે.

હરમલ. ધિમાન. એસ. મેહેતા.

નાગરો અને કર્નલ જે. એમ. હંટર.

જન ૧૭ જુલારી માસની ૧૩ મી તારીખે લગ્નમાં મુબર્ક હજીઆના નવા નીચાપેલા મવર્નર સાહેબ લોર્ડ વિસિ અને સાહેબના અધ્યક્ષપણા નીચે ભગવેલી હિંદુસ્થાન વિભાજની લગ્ન આવેતી રામસ મોસાદદિ આવ આર્ટસની સલાસમકા મી લીવેનર સાહેબે ' કાઠિયાવાડી કમ્પ ' વિષે વાચસ નિબંધ ઉપર ચર્ચા થતા, કાઠિયાવાડી માણ પોલીટીક્સ એન્ટ સાહેબ કર્નલ હંટર સાહેબે નાગરમર્દન વિષે બાસતાં કમ્પ કે —

There was in Kathiawad not only a landed aristocracy but an official aristocracy. There was a class called Nagar-Brahmins who had almost always monopolised official positions and the greatest pride of those men was that their fathers, their grand-fathers and their ancestors for many generations had served the British Government. They were by descent men of character and education, and yet some of them had not the glibness to pass the examinations which outsiders were able to do so and while

outsiders often claimed as a ground that they should get preferment. Not only should education be considered but family-history and service to the British Government of their forefathers in filling up appointments in the subordinate posts of India, one of the principle reasons being that those men looked upon themselves as so intimately associated with the British Government that their loyalty was absolutely unswerving and they could be depended upon to do their best to further the progress and prosperity of India under the aegis of the British Government "

Journal of the Society of arts, No 3145

'ol LXI, February, 1918, P 402.

કાલિયાવાડમાં આવેલી નીચાણેનો વર્ગ છે, એટલુંજ નહિ પણ એક ગણપુરુષોના પત્નિ વર્ગ છે કાલિયાવાડના નાગચાલુઓના એક વર્ગ છે, જેઓ હમેશાં મણી ખરી સગ-કારી કરકારી અધિકારની જગ્યાએ એકદમ્ય ભાગવતા આવે છે તેઓ મોટામાં મોટા એવું અભિમાન ધરાવે છે કે-તેઓના પિતાઓ, પિતામહો અને પૂર્વજો વર્ષોના વર્ષોથી ઈંગ્લેન્ડ સરકારની નોકરી કરતા આવ્યા છે કુળપરંપરાથીજ તેઓ ઉચ્ચ આચારવિચાર અને ઉત્તમ કેળવણી ધરાવતા આવે છે તે છતાં કાલિયાવાડની બહારના કેટલાક સમજી પરીક્ષા મસત કરવામાં નેટલી લીધતા બતાવે છે, અને તે પરીક્ષાઓને આધારે સરકારી જગ્યાઓ પુરવાની પસંદગીમાં પોતાના પ્રથમ દેક આગળ ધરે છે, તેવા સમસીઓટલી લીધતા કદાચ તેઓમાંના કેટલાકમાં નહિ પણ ઘણા, ઘણા દિ કુસ્થાનની શેષઅધિકારવાળી જગ્યાઓ પુરવામાં સાળાઓમાં સેવાવેલી કેળવણી ઉપર ઘણા આપવાની સાથે તેઓના કુટુંબના દંતિદાસ ઉપર અને તેઓના પૂર્વજોએ ઈંગ્લેન્ડ સરકારની જે નોકરી કરી ઘણા તે ઉપર પણ ઘણા આપવાની જરૂર છે તેમ કરવાનું એક ખાસ કારણ તે એ છે કે-તે નાગ-ચાલુઓ ઈંગ્લેન્ડ સરકાર સાથે એટલા બધા નિકટના સંબંધમાં આવેલા પોતાને માને છે કે તેથી કરીને તેઓની રાજભક્તિ તકત અગ્રજ દેશ છે, અને ઈંગ્લેન્ડ સરકારના આશય નીચે દિ કુસ્થાનની અભિવૃદ્ધિ અને ઉન્નતિ કરવામાં તેઓ પોતાનું બનવું કર્યો વિના રહેશે નહિ, એવો તેઓ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ મુશી સકાય તેમ છે "

(ત્રિમાસિક એપ્રિલ)

ચર્ચા પત્ર.

૨૮. ૨૮. " ત્રિમાસિક " ના ૧૧મી સપ્તાહની મેવામાં.

આપણા " ત્રિમાસિક " ના પુરાણ પર એવાનું સ્વપ્નમાં ચિત્રણ થી માર મારે, શ્રીમદ્ગીતાના ત્રીજા અધ્યાયનો ૩૫ મો શ્લોક તેના બીજામત તરીકે ધારણ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં ઉપરથી કેળીના વિરોધાસક્તના ધ્વનિથી સામાન્યગીતે કેળવાઓમાં મનને

ગુચ્છમાં પડવાનો સંભવ છે તેો તે બાબતમાં નિયેના પ્રશ્નોનું નિરાકરણ સંમુક્તિક અને આધાર પૂર્વક તેજ પત્રમાં લખાણથી કરવાની આવશ્યકતા છે તે પ્રમાણે આપ સાહેબના તરફથી અથવા “ત્રિમાસિક” ના હિતેચ્છુ અન્ય ડોઈ જ્ઞા તરફથી “ત્રિમાસિક” પત્રદ્વારા કરવામાં આવશે, તેો તેથી “ત્રિમાસિક” ના વાચકવર્ગ ઉપર મોટો ઉપકાર થશે. સદસ્ય શ્રીકને અંગે નિયેના પ્રશ્નોનું વિગતસર વિવરણ થતા જરૂર છે —

- ૧ “ધર્મ” એટલે શું ? ૨ આપણે “સ્વધર્મ” તે કયો ?
- ૩ અને “પરધર્મ” કયો ?
- ૪ આપણે “સ્વધર્મ” “ત્રિયુગ” છતાં પણ શ્રેષ્ઠકર્મ કેવી રીતે થઈ શકે ?
- ૫ અને “પરધર્મ” “સ્વનુષ્ટિત” છતાં “અપાવદ” કેવી રીતે બની શકે ?

ઉપરના પ્રશ્નોનું સંમુક્તિક અને આધારસંદિત વિવેચન એક મેખમા ન બની શકે તેો અનેક સેખાથી “ત્રિમાસિક” પત્રદ્વારા કરવા ડોઈ પણ “ત્રિમાસિક” ના હિતાર્થાત્તે વિચારિ છે

લાલશ કર પીતાંબરદાસ મેહેતા, અરોટ.

વિવિધ.

૧ ખેડકારક મૃત્યુ નોંધ.

જન માધમાસમાં બાવનગની નાગરજાતિમાં ત્રણ મુદ્દાઓનાં અનીવ દુખદાયક મૃત્યુ થયા છે, તેનો નેધિ સેતાં અત્યંત ખેદ ઉપજા થાય છે ખુદ બાવનગરમાંજ નહિ, પણ આખા કાઠિયાવાડમાં મુખસિદ્ધ થયેલા રા. ગ. શ્રી દરિયાઈ સવાઈસાસ મેહેતા, જેઓ કાઠિયાવાડના પાશ્વિકિકસ એજન્ટ સાહેબની હજુરમાં બાવનગરસંસ્થાન તરફથી મુખ્ય વડીલ હતા, અને જેઓ પાળાથી તે રાત્રવના નાણબદીવાનના પદમુખી પેટ્ટેઆ હતા, તેઓના જેવા એક કુશળ ગજપુરુષ, એજન્ટીખાતાનું ખેડોણ માન ધરાવનાર અને તે જ્ઞાનનો જેઓ ગજસાનોના હોંતું સગજાણ કરવામાં વાગવાર ઉપયોગ કરતા હતા, તેમજ જેઓ સતત વિષ્ણુઆસી અથવા વાગ્નવિક રીતે કહીએ તો સાક્ષરવત્રેઓ જેઓની જલુના થઈ શકે તેવા હતા, તેવા નરરતના સદજ મદવાડને લીધે થયેલ સ્વર્ગવાસથી બાવનગરની નાગરજાતિનેજ નહિ પણ બાવનગરસંસ્થાનને તેમજ આખી કચ્છ કાઠિયાવાડની નાગરજાતિને બારે ખોટ અર્થ છે તેઓના જેવા વીરપુરુષની પુનઃઆમિ જલુજ દુઃક છે તે સિવાય મુખસિદ્ધ રા. ગ. શ્રી દેસાઈથી દરિમસદ સતેપગમના પુત્ર અને ગ. ગ. પ્રમાણકર ઔરીસકર ઉદયસકરના નતમાતા ગ. ગ. શ્રી ચક્રપ્રસાદનું ભરસુવાવચ્ચમાં અકાળ મૃત્યુ થવાથી તેઓના કુટુંબની જેમ આખી જાતિમાં બારે ત્રાસ વર્નાઈ જશે છે સિવાય આખા કાઠિયાવાડમાં સારી થોં જાણીતા થયેલા રા. ગ. શ્રી ગતિસાથ છોટાસાથ દેસાઈના વરિષ્ઠ પુત્ર ગ. ગ. શ્રી સ્મરકસાનું પણ તેજ મુજબ અકાળ મૃત્યુ થવાથી, તેઓના જેવા જાતિનું શુભ કરવામાંજ મડ્યા રહેનારા એક ઉપયોગી પુરુષને નાગરજાતિએ ગુમાવેલ છે શ્રી હાટકેજર તેઓના આત્માએને

સાનિ આપે તેમજ અવિષ્ણમાં નાચરગાનિયા તેવા અનેક નગરનો ઉત્પન્ન કરે, જિલ્લાનું આપણે પ્રાર્થા કરીએ છીએ.

૨ ધન્યવાદ.

આસ્તાવાદમાં પ્રકટ થતા 'સરસ્વતી' નામના દિલ્હીમાસિક પત્રના અત્ર માધ્યમાસના અંકમાં તે પત્રના વિદ્વાન્ સપાદકશ્રી લખે છે કે— "જૂનામદના બ્હેરા જટાકંઠર હરજીવનજીએ ગુજરાતી ભાષામાં એક અતીવ ચારવસાથી મથ તૈયાર કર્યો છે. તે મંથનુ નામ કવિશાબ્દકાસકરપના' રાખ્યું છે. તે પ્રથમાં આજ કથી માટી સવત ૧૯૫૦ સુધીમાં ગ્યાપેશ સંસ્કૃત મંથનુ સમિતિ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે સંસ્કૃત મંથો અને સંસ્કૃત કવિજ્ઞાના વિષયમાં તે એક વિશિષ્ટ જ છે. અઘ્યવધિ ભાગનવર્ષમાં જેટલા સંસ્કૃત પ્રથકારા જદ મ્થા છે. તેઓના નામો, તેઓએ રચેલા મંથોના નામો તેમજ તે મંથોના વિષયવિસ્તારાદિનુ તેમાં સંક્ષેપે ઉર્લેખ કરવામાં આવ્યો છે મથકારોનાં જીવનચરિતોની જેટલી દર્શકતો મળી શકી છે, તે સપળી તેમાં દાખલ કરવામાં આવી છે સતત પંદર વર્ષના પરિશ્રમથી આ મથ તૈયાર થઈ શક્યો છે. તેમાં ૨૪૦૦૦ ઉપરાંત મંથો તથા ૬૦૦૦ ઉપરાંત મથકારોનાં નામો આપેલાં છે ભારતવર્ષમાં તેમજ યુરપમાં આજ દિવસ સુધી નવીન તેમજ પ્રાચીન પુસ્તકોનાં જેટલાં સ્વીપમે પ્રસિદ્ધ થયાં છે, તેમજ હસ્તલિખિત પુસ્તકો ઉપર દેશી તેમ જ વિદેશીઓએ જેટલાં જ્ઞાતિ પ્રકટ કર્યાં છે, તે સર્વને આપણે સદ આ મંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે આ મથ પુનામાં છપાય છે, અને સત્તર જદા પડો, એવી આશા છે એવામદત્તપૂર્ણ મથ તૈયાર કરનારને શનશ મનનાદ થતે છે."

આજની ગાનિના અન્ન વિદ્યાનો તે લાદને દશત લઈને પોતાની સક્રિયો તેવીજ રીતે સદપ્રયોગ કરવામાં જીવનશાસ્ત્ર માને, એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. તથી

ૐ

ત્રિમાસિક કમીટી હસ્તકનું નવું ફંડ.

મહાશય ત્રિમાસિકના શ્રીમાન્ વ્યવસ્થાપક સાહેબ, મુ. રાજકોટ

નિમ્ન લિખિત પત્ર ઉપર વોન્ન લક્ષ આપી હિમિત વ્યવસ્થા કરગો એવી આશા છે. ને આ પત્ર છે

નિચે સ્મી કરનાર ૧ નીપૂર્ણમની પુત્રી શ્રીમતી લાં નુભદ્રાએ પોતાના અવસાન સમયે જાન કરેલા પુણ્યસંકલ્પ અન્વય એકત્ર મંથસા રા ૮૦૦) અને આક્રોમો તેમના— "સ્મર્ણર્થ" નીચે સંપ્રેક્ષા નિષમ (શસ્ત) અને સ્વત્વ (અધિકાર ૬૬) અન્વય વ્યવસ્થા-અર્થે કાશિવાસના વડનગરાનાગરજાનિ શમદ-નગરી સ્થાપિત થયેલી "ત્રિમાસિક કમીટીને સમર્થ કરવામાં આવે છે.

- ૧ આ ફંડ (૨૬૫) નું નામ “ સુભદ્રા સ્મારક ફંડ ” રાખવું
- ૨ ત્રિમાસિક કમીટીને ઉચિત ઘાતે એવે મુયોજ પ્રમાણિક મ્યાને આ ૨૬૫ જમા ગણી તેનું “ બાજ ” ઉપભવવું
- ૩ આ ૨૬૫નું વાર્ષિક જે કાંઈ “ બાજ ” ઉપભવ યાવ તે કન્યા શિક્ષણ ઉત્તેજન માં અર્ચવાનો, સામાન્ય હિદેશ ગણવો
- ૪ આ વાર્ષિક બાજની ૨૬૫, યુનાયટેડ કન્યાશાળામાં બાણતી નામર બાણતી (પુરોદિત તથા મજમાન વર્ગ ઉભય સમૂહ) ની કન્યાઓને, જાતિ, સ્થિતિ, ધારણ કે પાસ નાપાસના કોઈ પ્રકારના ભેદ વગર “ પારિતોષિક ” (ધન્ય) રૂપે સમાન ભાતે વહેંચી આપવી
- ૫ આ ધન્ય, પુસ્તક, વસ્ત્ર, બોજી દિવા રોકડ રૂપે વહેંચી આપવું કે જેમ કરવું તે જાગતની મુનસૂરી ઉક્ત કમીટીની રાખવામાં આવે છે
- ૬ બનતાં મુધી નામગેના ૬૪ દેવ શ્રી દાટકેશના પારિતોષવને દિવસે અથવા એવા કોઈ નામગેના આશ્વ ધાર્મિક ઉત્સવને દિવસે આ દિવા યાજ તો વખતે સાઈ
- ૭ હાલની ઉપરોક્ત બચાવમાં ફેર કામ પરિસ્થિતિ અનુસાર ફેરફાર કરવાની સર્વ સત્તા નીચે સમી કરનારની દેવાતી મુધી તેની પોતાની, અને તેની દેવાતી બાદ તે કોઈ પોતાને પ્રતિનિધિ નીચી ગણ તો તેમની અને તેના અભાવમાં ઉક્ત ત્રિમાસિક કમીટીની—નિરતરને માટે રહેશે
- ૮ પ્રત્યેક વર્ષે ઉપરોક્ત બચાવમાં અમલ થવાની ચેખકને મુયના આપવામાં આવશે, તો અનુમદ થશે.
- ૯ હાલની ઉપરોક્ત કરેલી બચાવથી કોઈ સવિમ્ભા ઉપયુક્ત—આવસ્થક માર્ગ, કોઈ બાહ્ય સહાય બતાવશે તો આભાર સાથે તે ઉપર બ્યાન આપી ઉચિત ફેરફાર કરવામાં આવશે એજ વિનતી.

સં ૧૯૧૬ ના શરૂઆત મુદ ૧ ગીવાર તા ૧૧ માર્ચ સં ૧૯૧૩

સુ. રાજકોટ
સાગસુવાનો ઉતારો.

ભવદીપ દિનેચકુ
સ્વામી બાસ્કેરાનંદના
અધ્યક્ષાનંદ સમય

નોટ—જા. ૨૫-૧૨-૧૩ ના રાજ ત્રિમાસિક કમીટીને કરેલા હયાત અનુસાર આ ફંડની વ્યવસ્થા જે વર્ષ કામ કમીટીને હાથ મરવ કે જેમ તે જાગતમાં સરખાવણી અભિપ્રાયો સેતા, રેલવ મેન્-રોમે વર્ણનમાં અને ૧૫૫ મેન્જરોમે વિરુદ્ધ મત આપેલ દોષ બહુમતે આ ફંડ વિતીગણમાં આવેલ છે સ્વામીથી વરુધી ૩૯ ૮૦૦ મળ્યા છે તેની આ રકમે પદોચ દિવસરજમાં આવે છે સરખા ૩૧ ની સરમતી સેત્ર નેમ મવાતી તેના ત્રિસાગ આપના બાહ્ય આપવામાં આવી બચાવમાં

જ્ઞાતિવર્તમાન.

૧ નિમણુક ફેરબદલી

(જામનગર)

૧ રા. રા. શ્રી હર્ષિદાસ કમ્પ્યુટર મોકોટી, એચ. એમ. એન્ડ. એસ. શ. ૧૨૦ થી સરકારમાં યાકદર તરીકે નીમાયા છે

૨ રા. રા. શ્રી હર્ષિદાસ મુનદરામ વજરાજ બની બી. એ. અમદાવાદ મીશન હાઈ સ્કૂલમાંથી કીસનજદમમાં શ. ૧૦૦ થી નીમાયા છે

૩ રા. રા. શ્રી હેરાસાસ કરચુણ કર બના બી. એ. અમદાવાદ મીશન હાઈસ્કૂલમાં શ. ૮૦ થી નીમાયા છે

૪ રા. રા. શ્રી હરિમસાદ સર્વિસ કર છુમ શ. ૫૦ થી પાટડીમાં મીકેનિકલ એન્જીનિયર નીમાયા છે

૫ રા. રા. શ્રી દુર્ગાસ કર જલ્લકર દ્વાથી કાઠિયાવાડ એગ્રીકલ્ચર મેડની ૩ ૫૦ ની જગ્યામાં કાલમ અને ૨ ૧૦ માં સમપ્રેટમ નીમાયા છે.

જૂજ.

૬ રા. રા. શ્રી નવસસ કર મુશકર મહેતા બી. એ. એસ. એસ. બી. વડોદરા રાજ્યમાં જુડીશીયલ ખાતામાંથી શ. ૨૨૫ ના ફરમાવાથી પોલીસ ખાતામાં આસિસ્ટન્ટ પોલીસ મુલા નીમાયા છે

૭ રા. રા. શ્રી સુબાસ એવિ હામ માંકડા પચારમા ફોરી શ. ૪૦ નો વધારો કરી અંબર ફોર્ટના ધીરસ્તદાર નીમાયા છે

વડવાણ.

૮ રા. રા. શ્રી હર્ષિદાસ નગેસ કર વેચુવ બી. એ. વડવાણ ફાઈનાન્સ હાઈસ્કૂલના ૨ ના આસિસ્ટન્ટ માનવગની જોએબેથી ધ્યાંધ્યા હાઈસ્કૂલના પહેલા આસિસ્ટન્ટ શ. ૧૦ થી નીમાયા છે

રાજકોટ.

૯ રા. રા. શ્રી દિગસાસ ત્રણેસ અબ્જીવા બી. એ. કાઠિયાવાડ એગ્રીકલ્ચર મેડની ૩ ૧૦૫ ની જગ્યાએ સમપ્રેટમ નીમાયા છે.

જુનાગઢ

- ૧૦ રા. રા. શ્રી દયારા કર જેસ કા ધાળકીયા ની એ. જુનાગઢ હાઈસ્કુલમાં ફર્ટ
આર્ચીટક્ટ માસન નીમાયા છે.
- ૧૧ ગ રા શ્રી કેશવરાય માનગેકે ઓઠા કાઠીવાવાડ એજન્સીમાં એકાસિન્ટ એન્ડ એગ્રી
કમર મેડમાં નીમાયા છે.

પૌરખંદર.

- ૧૨ રા. રા. શ્રી દોશનરાય દુસેરાય પોટા ડીસ્ટ્રીક્ટ પ્લાનર જેમ્સ ન્યાયાધીશની કોર્ટના
રોડનદાર તરીકે કાયા, નેએમ એગ્રીવલ રામટ કેશ કમીસનના ધીરનદાર નીમાયા છે.

દોળ.

- ૧૩ રા. રા. શ્રી છોટાશામ રાનરામ માકડ મેયક માજુદાર રા. ૮૦ થી કાઠીવાવાડ એજ-
ન્સીમાં ફૂપરીયર મેડની જગ્યામાં કમર મયા છે.

ભાવનગર.

- ૧૪ રા. રા. શ્રી સાકરશામ હાથવનદાસ મહેતા માત્રોગ રાન્યના એકર્ટીજ દીવાન
રા. ૧૦૦) ના વધારાથી નીમાયા છે.

૨ સેક્રેટરીય.

ભાવનગર—શ્રી શુભવ તરાય ભજવલીદાસ મહિડને મેડીકલ કલેજની ભાવનગર સેક્રેટ
ની સેક્રેટરીય પોસ વર્ક મારે મળી છે.

રાજકોટ—શ્રી ચંદુલાલ અમનલાલ શુભ મેડીકલ દાતારી વગ્નીમાં પેટેમે નજરે
આવનાં સર વિભાજી કોમરગીય મહિડક રા. ૧૪-૦-૦ ની મેજવવા માંજણી મયા છે.

પૌરખંદર—શ્રી યુગ્મસાદ મલકમલ જામાને એજન્સીય ડી મેડી કોમરગીય માસ-
કેસ નર્કે મળી છે.

૩ આદાર્ય.

રાજકોટના શ્રી હાટકેવર મહાદેવને ભેટ.—

બેટ આપનાર	} રાજીઆ અથવા પત્ન રખાની જગ્યાધારી અર્થે રા. ૧૦૦)	} કાલુ પેલાના ભાઈ મનુરામ ના પુત્રામે
૧ રા. રા. શ્રી જમીણામ દોશનરાય તથા પ્રીતમગમ દોશનરામ ઓઠા		

(રાજકોટ)

૨ રા. રા. શ્રી મંજુપ્રસાદ દુર્ગપ્રસાદ. બુચ (જુનાગઢ)	}	ત્રીમાસી અરવી ૧ દાંકિણ સદિન કિમત રા. ૨૬)ની	}	પોતાના ચિર જીવી દિનપ્રસાદના શુભ સમ નિમિત્તે.
૩ રા. રા. મણિય કર વજેશ કર પોતપોતા (રાજકોટ)	}	પીતળના તામ વિગે કિમત રા. ૩૫)ના	}	પોતાના પિતા વજેશ કર ભવાનીશંકર ના નામથી

રાજકોટની નાગર જ્ઞાતિને બેટ.

૪ રા. રા. શ્રી લક્ષ્મીસ કર રજુકોટ ના ચેન બાઈ જમા (રાજકોટ)	}	રા. ૪૦ ની કિમતનાં વાસજોડ	}	પોતાના બાલ્યા ઉત્તમજામાં
--	---	-----------------------------	---	-----------------------------

પરીક્ષાનાં પરિણામો.

મેટ્રીક્યુમેશન—શ્રી. હરિપ્રસાદ નરસિંહપ્રસાદ દેસાઈ, વસાવડ.

એસ ટી. સી. શ્રી. હરિપ્રસાદ બુચટગમ વજ્જાજી જાની, જામનગર.

મર્મીનકામ કામરસાવસ દંડીટબુટ—(ગ્રીસીજીનરી પરીક્ષા)—શ્રી. પ્રીતમસાધ મણિ-
ય કર માંકડ—ધારાજી

અમદાવાદ ત્રિમાસિક નાગર બોર્ડીંગ.

દમેશવી માર્ક ઈ સ. ૧૯૧૭ ની સાધમા પણ મેટ્રીક્યુમેશનની પરીક્ષામાં જનારા વિદ્યાર્થીઓ માટે આ આશીસ તરફથી બોર્ડીંગ ખુલી દતી. દમેશ મુજબ સમવડના કગવામાં આવી હતી. નામે પ્રમાણે આપના ૨૩ ભાઈઓને તેના સાસ કીધા દતો.

૭ જામનગર, ૪ માંજોગ, ૭ જુનાગઢ, ૭ રાજકોટ ૧ અમરેલી, ૨ પોરબંદર.

આ વર્ષે ખર્ચમાં રા. ૧૫ નો ટુટો આવેલો જે પોરબંદરના ચદસ્ય રા. રા. ઉમેશજી રજુકોટાપ બજાએ પુરો કર્યો છે, જેને માટે તેઓને ઉપકાર માનવામાં આવે છે.

(ત્રિમાસિક બોર્ડીસ.)

સ્વ. સૌ. વ્હેન સવિતાગૌરી માધવરાય સ્કોલરશીપ.

ત્રિમાસિક પુસ્તક ૮ અક ૩ ને પાને ૧૩૮ મે જાહેર કર્યા મુજબ પ્રે. નોટ આ સ્કોલરશીપના અવેજની મેના રૂ. ૬૭ મોટેની છાત્રતાના અર્થ શીખે થવા છે અને રૂ. ૩ ત્રણ બાકી વગા તે રાજકોટ સી રટે કન્યાશાળામાં અભ્યાસ કરનાર વ્હેન ઉચ્ચ ધોત્ત્વમાં પાસ થઇ તેને ધનામ તરફ સદરદુ સમ્માના રૂડ મીટ્રેસ મરફત આપવામાં આવશે.

ત્રિમાસિક ઓફીસ

સ્વ. હગનલાલ વજેશંકર વૈષ્ણવ નાગર સ્કોલરશીપ.

સદરદુ સ્કોલરશીપની સરતો અનુસાર માનવેજના વિદ્યાર્થીને અભાવે રાજકોટના મી. ચ. દુલાલ અમૃતલાલ હુચ મેટ્રીકમાં આપણી કામમાં પહેલે નજર આવના બે વર્ષ માટે આ સ્કોલરશીપ આપવામાં આવી છે

ત્રિમાસિક ઓફીસ.

મુંબઈ વડનગરા નાગર મંડલ.

સ્કોલરશીપો—મળ તરફથી ચ'સુ વર્ષ માટે નાચે પ્રમાણે વિદ્યાર્થીને માસિક સ્કોલરશીપો આપી છે

૯ ૮-૦ જામનગર ખાતે કુલ ૮ના,

૫-૮-૦ બુલ ખાતે કુલ ૩ના

૩-૮-૦ મુમલ ખાતે સ્કોલરશીપ ૧ના

૩-૦-૦ કડોગલા ખાતે ૧

૩-૦-૦ જોળા ખાતે ૧

કુલ સ્કોલરશીપો ૧૦, તથા કુલ માસિક રૂ. ૨૩-૦-૦

સોનો—જયા પેલ મુલ ૧૪ના ત્રિમાસિક અકને પૃષ્ઠ ૧૮૬મે દર્શાવેલ ૩ ૧૩૫ની લેમ ઉપગત, જુનાગઢ ખાતે એક રૂ. ૫૦) ની અને પોરબંદર ખાતે એક રૂ. ૫૦) ની એમ કુલ એક રૂ. ૩ ૩૩૫) ની સોનો આપવામાં આવી છે

ઈનામ—ધી મળ દનાકુ સ સાગભાઈ વિજયશંકર ઝાંરીશકર એકા રમકક દનામ રાજકોટના રા. ચંદ્રલાલ પિ. અમૃતલાલ હુચ, જેઓ ઝર્ષ મેટ્રીકલુલેશનની પરીક્ષામાં આપણી જાનિમાં કૌથી ઉચે નજરે આવ્યા છે, તેઓને આપવામાં આવ્યું છે

ડોનેશન—ત્રીએ ધજેલા શુદ્ધો તરફથી લુલ લુલ રૂડોમાં મળેલા છે
૧૦-૦-૦ રા. હોદાલાલ જગવંતરાવ વસાવરા, ૧૦-૦-૦ ગ. પ્રજુલાલ દાંધીભાઈ
૧-૦-૦ રા. હેમરાકર વિ. જાદવરાવ વૈશ્ણવ ૪-૩-૧ અન્ય શુદ્ધો

ઉપગત મી કાલીવમી મળ નુનથી માર્ગાચામળના લાલેજ થીયુન વિદાગીલાલદ મેડ, બાગીચા-મેડ-સો ગણ નાનાવમાં અત્રે પધાવતા નેઆના સન્માનાર્થે મેડ સમેવન કરવામાં આવ્યું હતું, તેઓમી તરફથી એક કપાટ અને એક રેખક મળને મળેલ છે

ફરતી લાઈબ્રેરી—અત્રેના 'માગલિક સર્વિસસીટ' નામની સમ્યા તરફથી ફરતી લાઈબ્રેરીના કાલ થી મળને મળવાથી અન વસના અી પુરોમાં તેનો પથેટ ઉપયોગ થવા માગે છે, તે અરેખા પુરી થવા જેવું છે

વિવાહોત્સવ.

જન માસમાસમાં જાવનજરમાં ૧૪, જાનાજરમાં ૨૮, જામનજરમાં ૧૬, વસાવડમાં ૧૧ અને પોતજરમાં ૬ કન્યાઓ મળી કુલ ૭૫ કન્યાઓના સમ થયા હતાં તેઓમાં ન્દાનામાં ન્દાની કન્યાનું વય ૧૦ વર્ષનું અને મોટામાં મોટીનું વય ૧૮ વર્ષનું હતું તેજ પ્રમાણે ન્દાનામાં ન્દાનો વય ૧૦ વર્ષનો અને મોટામાં મોટો ૩૦ વર્ષનો ઉમરનો હતો સાધારણ વગ્ન-જાની વચ્ચેનો તફાવત ૫-૬ વર્ષનો જણાયો છે.

પ્રત્યેક સ્થળની સાતિ તરફથી જનમ, મગલ અને વિવાહનાં રજીસ્ટરો રાખવામાં આવે તો તે ઉપરથી આપણી સામાજિક અને શૃંગારિયતિનું આપણને જ્ઞાન થઈ શકે.

૭૫ કન્યા અને ૭૫ વર મળી ૧૫૦ ધેર ભોજન ખર્ચના ઓઝામાં ઓઝા રૂ. ૨૦૦) તથા કાપડ, હીવાબત્તી, રમોઝા, ચાકર, મુસાફરી તથા પરચુરણ અનેક પ્રકારના ખર્ચના માત્ર રૂ. ૨૦૦) ૪૧ મળવામાં આવે છે, તો કુલ રૂ. ૬૦૦૦૦) ઓઝામાં ઓઝા ખર્ચના મળી શકાય.

‘ મહેમાનોની મહેમાનગતિ તો કુર્બાન જોઈએ ’ ‘ અમુક જામન વિના તો માર્યજ કેમ! વિગેરે વિગેરે આવી તરજોથી બેચાર્ન જન્મા સાંતિથી આવસોઠન કરનારને તો જણાઈ આવશે કે-અનેક વર્ષ આપણું નાણું નિર્મલ મોજ સોખમાં તણાઈ જાય છે, તેને બદલે ઓટી સાચવી (Sentimentality) એને જાણીએ મળી તેમાંની $\frac{1}{2}$ અંશે ૧૬ રકમજ ફગવણીની પાછળના ખર્ચ માટે આપવામાં આવે તો તેથી કેટલા ખર્ચા લાભ થવાનો સંભવ છે, તેથી વિચાર નાનિના આજાધરક જનોને મોખીએ છીએ.

નિમાસિક ઓટીસ.

રંગૂન.

હાલિયાવાડી ૨ મૂળમાં ઉદય નિમિત્તે આવેલા વડનજરનાજરો તરફથી એક શુકલ સંનમી રવિવારના રોજ થી કાલ પરમાત્માના સકલશિરોમળી અને શુભગતના આશયક વિરુદ્ધ મહેતાની જયંતિનો મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. હાલિયાવાડ શુભરાતના વડન-જરા તેમજ વીસનજરનાજરો ઉપરાંત બાલકુ વાળીઆ વિગેરે સમગ્ર તથા માણસો આ મહોત્સવ ઉજવવામાં સામેલ થયા હતા, અને ત્રણ કલાક ઉપરાંત સર્વે મંડળોએ આનંદ મળ્યા વખત પાદ રહે એવો સીધો હતો.

પ્રથમમાં સી. સાંતિસકર વેળીયાકર તરફથી શ્રી હાલકેજનું અવન જલ્દ અચ્છી રીતે ચર્ચ જતાવવામાં આવ્યું હતું જાદ વૃક્ષિદ મહેતાની આજ્ઞા સ્વા તેમની દુકી જીવનકથા આરા તરફથી કહી જતાવવામાં આવી હતી ત્યાર પાદ સી સાંતિસકર તરફથી મહેતાશીના “ જાદ ” નું આખ્યાન કરી જતાવતાં મોનાજનને જલ્દ આનંદ આવ્યો હતો. ત્યાર પાદ જામનજરનિવાસી સારી વિધનાયે જલ્દ વિદતાબદેશ “ હાદમાળા ” નું આખ્યાન કરી સૌ મોતા.

જનોને રસ ખસ કરી દીધા હતા. છેવટે મજકુર શાસ્ત્રીજીની અનાવેલી આરતી સી મોખ
જનો સાથે મળી ગાઈ હતી, બાર પ્રસાદી લઈ સી મધુ આનંદથી છુટા પડ્યા હતા.
ત્યાં વર્ષ આવીજ રીતે આ ઉત્સવ ઠિગ્ગવામાં આવ્યો. દોઢાં પચ્ચ આ વખતે વિશેષ
૨૪ આવ્યો છે એમ સૌની માન્યતા હતી. આ કામમાં અમરૂં લાજ ક્ષેત્રા અને પૂર્ણ
મદાથી ખતની સર્વે મન્દ મી. અમૃતલાલ દોલતરાય બક્ષી તરફથી થઈ હતી તે ખાસ નોંધ
મેવા સામક અજાય છે

સુનિલાલ વિ. પ્રભાશંકર મહેતા.

COMPLAINT OF A BOMBAY STUDENT.

After giving so much space to the worthy and noble souls,
it should be mentioned to their credit that had they been living
in our generation, the students would not have had to encounter
the difficulties which they at present undergo in Bombay. The
wealthy gentlemen of our community are not willing to accept
the doctrine of socialism and hence they never use even the
smallest part of their wealth towards doing any good for their
students living in Bombay. They are also aware of high rents
of the Bombay-rooms. Yet they are never tempted to erect a
cheaper building for our students. Perhaps they might have got
the idea that the students will be unwilling to pay any rent to
our caste-brothers. But those who fill the pockets of other per-
sons by giving a rent of 12 or 15 rupees, will never, I am sure
hesitate to give five or six rupees per mensem to our own brother.
They also know the difficulties which they have to encounter
in their study and preserving their health. Yet not a single
soul from this large and opulent community has come forward
voluntarily to redress their grievances. As long as they live in
their luxurious mansions, they will not see the necessity of
either such a lodging or a dispensary. They must personally
visit the miserable rooms of students and verify the truth of
the statement made above.

Bombay

}

A Beginner.

ત્રિમાસિક

શ્રી પુસ્તક દ મું.

આપાક શુદ્ધ ૧૪, સુવત ૧૯૬૬

અંક ૧ ભે. ૧૫

નાગરો અને નાગરીલિપિની ઉત્પત્તિ.

(ગવાક પૃષ્ઠ ૮ થી અનુસંધાન)

આ સ્થળે એક પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે ગુજરાતમાં, ઇ. સ. ના દ્વિતીયથી આરંભી સપ્તમ સદ્કામુખીમાં જેટલા લેખો પ્રાપ્ત થયા છે, તે સમજા લેખોની લિપિનો, પ્રત્યક્ષ લેખોએ ગુદાલિપિમાં સમાવેશ કર્યો છે. દક્ષિણ દેશમાંથી પ્રાપ્ત થયેલા, લેખોમાંના લખાણો લેખો પણ ગુદાલિપિમાં જ લખાયેલા છે ત્યારે પ્રશ્ન એવો ઉદ્ભવે છે કે— નાગર લખાણોએ તે સમયે પ્રચલિત લિપિનો ઉપયોગ ન કરતા, તેથી મિત્ર લિપિનું શા માટે મંદવ્ય કર્યું? હશે? ગુદાલિપિનું સપ્તમ અવલોકન કરતા જણાય છે કે, તે લિપિ નાગરીલિપિનું મૂળ ઠહિ 'પલ્' હોય એકે નહિ; એથી ઉલટું, નાગરાક્ષરો પ્રાચીન ગુપ્તાક્ષરોમાંથી ઉદ્ભવ્યા હોય, એમ સ્પષ્ટ જણાય છે તે ઉપરથી સ્પષ્ટ અનુમાન થાય છે કે—ગુજરાતમાં પ્રસારેલી પ્રાચીનતમ નાગરીલિપિ ગૌઠ, મગધ અથવા ઉત્તર ભારતમાંથી તે દેશમાં નાગર લખાણોએ પ્રથમ હાખલ કરી હતી, અને તેઓના નામ ઉપરથી તે લિપિનું નામ નાગરીલિપિ કહેવાયું.

૭ નાગરીલિપિની ઉત્પત્તિનો સમય.

કેવી રીતે અને કયે કાળે નાગરીલિપિ પ્રાચીનતમરૂપ ઉત્તર ભારતમાંથી ગુજરાતમાં પ્રવિષ્ટ થયું, તેનો નિર્ણય કરવો-કુશ્કર છે. શક-પુરાણાન્તર્ગત નાગર ખંડના ૧૦૮ માં અખ્યાયમાં લખ્યું છે કે—નાગલોકોના નાગરો હાટકેશ્વર કોત્ર નિવાસી લખાણોનું સંરક્ષણ કરનાર નિચ્ચ (સર્વપલ) નામના વિપ્રિષ્ઠે દ્વર. દેશાન્તરમાંથી અનેક લખાણોને પુનઃકલ્પનાદિસદ્વર્તમાન બોલાવીને, તે શહેરમાં વસાવ્યા હતા, અને તેઓને ધનરત્નાદિ આપીને તે શહેરનું નામ નાગર પાડ્યું.

હતું. તે ઉપરથી જણાય છે કે—નાગરજ્ઞાણે બહુ દૂર દેશાન્તરમાંથી આવીને આ સ્થળે વસ્યા હતા.

પ્રથમ કહ્યું છે તેમ, નગર અથવા વડનગરનું પ્રાચીન નામ આનન્દપુર હતું. ઇ. સ. ના ચારમા, પાંચમા અને છઠ્ઠા સદ્કાળ વાઝપત્રોમાં નગરને બદલે કેવળ આ નન્દપુર નામ જોવામાં આવે છે. + સંવત્ ૫૧૦ (ઇ. સ. ૪૫૪) માં રચાયેલા જૈનોના ધર્મશાસ્ત્ર કલ્પસૂત્રમાં લખ્યું છે કે, વલ્લભીરાજ ધ્રુવસેનનીજ આજ્ઞાથી આનન્દપુરમાં કલ્પ-સૂત્રની જાહેરાત કર્યા કરવામાં આવી હતી. ચીન દેશના પ્રસિદ્ધ પ્રવાસી હ્યુએનસિયાંગિ (ઇ. સ. ૬૩૦ થી ૬૪૦ સુધીમાં) આ શહેરમાં બોધ ધર્મીઓના મઠો વધા દિદ્ધોના અનેક ભવ્ય દેવાલયો જોયા હતા. તે સમયે તે શહેર માળવા દેશના સંભળના વાળામાં હતું. હ્યુએનસિયાંગિ જે અનેક ભવ્ય દેવાલયોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, તે ઉપરથી તે દેવાલયો નાગર ખંડમાં વસુવેલાં હાટકેશ્વરદિ તીર્થો હશે, જોમ અનુમાન થાય છે.

આ સ્થળે વળી બીજા પ્રશ્ન એ ઉદ્ભવે છે કે—ઈ. સ. ના ચારમા અથવા પાંચમા સદ્કાળમાં રચાયેલા નંદીસૂત્રમાં નાગરીવિપિનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, છતાં નાગરખંડ સિવાય અન્ય કોઈ પણ અંશમાં અથવા તે જાણના લેખો કે વાઝપત્રોમાં તે શહેરનું નામ હતું, જોમ કહેવામાં આવ્યું નથી, તેનું શું કારણ હોય જોમ ? કારણનું સદૃશ અનુમાન થઈ શકે તેમ છે આનન્દપુર નામ જૈન અથવા બોધ ધર્મના રાજાઓએ આપ્યું હતું; અને તેથી વિધર્મી પક્ષલેખે તેનું નામ જોવું

૧૮ વતુઃપટ્ટિયુ ગોત્રેષુ એવ તે પ્રાક્ષણોત્તમા ॥ ૪૨ ॥

તેન સત્ર સમાનીતાશ્રિચ્છેનેન મહામના ॥

તેવામેકવ્રજ નાસિદશપચરતાનિ ચ ॥ ૪૩ ॥

સમાન્યમામોક્ષાણિ તાનિ તેન ક્રતાનિ ચ ॥

અષ્ટગટિભાગેન પૂર્વમાપમ્યયોદ્ધવમ્ ॥ ૪૪ ॥

ત્રિજાતસ્ય ચ વાત્સવેન યેન દુષ્ટગ્નિ દ્રુતમ્ ॥

સમાપાજ્ઞન્તિ વિપ્રેદા પુણ્ડરિ પ્રજાયતે ॥ ૪૫ ॥

ન કલ્પિયાનિ સ્પષ્ટા દૈત્યાદમ્યત્ર ચ દિવા ॥

તત્તસ્તેષાં મુલે પૈત્રેર્નૃમિથ સદસશઃ ॥ ૪૬ ॥

તત્પૂર્વે પૃથિમાલ્ભે દુર્ષાકુરૈરિય દિવાઃ ॥

+ જુઓ, ત્રિભાસિક પુત્રાઃ ૪ અઃ ૧ સવત્ ૧૬૧૪નો ચૈત્ર માસનો અઠ, ૫ ૧૪ થી

૨૨. જા. ક.

* ઉપરની શોધ પ્રમાણે વાંચી રાખી ધ્રુવસેન ૧સી ઇ. સ. ૫૨૪-૨૫માં ધર્મ જાણ જણાય છે, જુઓ, શ્રુતિપ્રકાશ, ઇ. સ. ૧૬૦૬નો આગસ્ટ માસનો અઠ, ૫ ૨૩૬ જા. ક.

નવીન નામ પાડ્યું, તે નામનો તેઓ સ્વીકાર અથવા આદર ન કરે, તે સ્વાભા-
વિક છે. તે રાજ્યોએ તો આનંદપુર નામનોજ સ્વીકાર કરેલો છે. પરંતુ ત્યાર
પછી જે હિંદુ રાજ્યો ગુજરાતમાં થયા, તેઓએ નગર નામનો સ્વીકાર કરેલો
જેવામાં આવે છે

પ્રથમ કહેવાઈ ગયું છે તેમ નાગરખંડમાં લખેલું છે કે-ત્રિભવ (ભર્તૃવશ)
નામના વિમર્ષિ અને તેના સહચારીઓએ નાગજાતિનો નાશ કરીને અથવા તેઓને
હાંધી કાઢીને હાટકેશ્વરજોતને નિષ્કંટક અને નિર્ભય કર્યું હતું. વહાણીપુરના રાજ-
્યોની પૂર્વે ઘણા વર્ષો પહેલા ગુજરાતમાં નાગલોકો અથવા શાહવંશીય રાજ્યો
રાજ્ય કરતા હતા. સંભવિત છે કે-શેવધર્મીઓએ આનંદેશનું રાજ્ય તે રાજ્યો
પાસેથી લઈ લીધું હોય, અને શેવધર્મનો પ્રચાર કરવાના ઉદ્દેશથી તેઓએ હાટ-
કેશ્વર જોતમાં એક શેહેર વસાવ્યું હોય. પ્રાચીન આ દલીલ ત્રીજી અથવા ચોથા
સંક્રમાં ગની હોય, તેવું માનવાને કેટલાક કારણો મળી આવે છે ત્યારપછી નવીન
વસાવેલા શેહેરમાં બિજા બિજા સ્થળોએથી જાણણે વસવા આપ્યા હોય, અને તેઓએ
તે શેહેરનું નામ નગર પાડ્યું હોય. તે સાથે એમ પણ અનુમાન થઈ શકે છે કે-
મગધ, જાડ અને કનોજમાંથી આવેલા જાણણે ત્યાંની પ્રચલિત લિપિ લેતા આપ્યા
હોય, અને તે લિપિનો વિકાસ થતાં થતાં કેટલેક કાળે તેનું નામ નાગરીલિપિ
પડ્યું હોય.

સોમેશ્વર નામનો એક નાગરજાણણ ગુજરાતના રાજ્યોનું પુરાલિપપત્ર કરતો
હતો. તેણે સુર્યોત્સવ નામનું એક મહાકાવ્ય રચ્યું છે, તેમાં પોતાના પૂર્વજોનો પરિ-
ચય આપતાં લખેલું છે કે-

ગુજરાતના રાજા વિષ્ણુદેવના સમયમાં જિટસે ઇ સ. ૧૧૬૪ થી ઇ સ. ૧૨૪૪ સુધીમાં
સોમેશ્વર જાણણ થયો છે તેઓના પૂર્વજોમાં ગુજરાતના રાજા મુસાજીની વંશપરંપરા પુરાલિપિ
આપતી આત્મી હતી આજી, ખિસ્તાર અને ચતુરજી ઉપર અતિ બળ મદિરા બંધાવનાર તેજ-
પાળ અને વસ્તુપાળનો તેઓને આશય હતો, તેઓના સંબંધમાં તેઓએ કાર્તિકેશ્વરિ નામનું
એક મંદિર કાઢ્યું છે. તે સિવાય કુચેશ્વર નામનું તેઓએ રચેલું એક કાવ્ય વિદાનોમાં
જડ પ્રતિષ્ઠા પામેલું છે તેઓ સુસાવરના હોળને વડનગરમાં રહેતા હતા- સોમેશ્વરના પૂર્વ-
જોનું ગુજરાતના ગણના પાસે જિટકુ જડું ચક્ર હતું કે-તેઓના પૂર્વજ સોમશર્માએ મુસાજીના
સમયમાં એક કુષાળના વર્ષમાં સ્વતંત્ર પાસેથી સપ્તમે ૬૨ લેવાનું માણ કરાવ્યું હતું. અર્ધ મહ-
રમાં તેઓએ નાટક સ્ત્રી કાવ્ય હતું, તેવી તેઓની શીખ પ્રતિષ્ઠા હતી.

તેજ સમયમાં નાનાક નામના પંડિત, જેઓ વડનગર પાસેના એક ગામમાં કપિપદ્મ મોતના
એક પુર્ણમાં જન્મ્યા હતા, તેઓ થઈ ગયા છે, એમ કહિવાડમાં આવેલા કેડીનાર ગામમાંના
કોરેશ્વર મંદિરના સેવક ઉપરથી જણાય છે. (જુઓ, ત્રિમાસિક, સંવત ૧૯૧૫ નો વૈત માસનો)

... જીંદગીના પ્રશસ્ત નિવાસસ્થાન તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલું નગર નામનું એ શહેર છે, તે શહેર યજ્ઞયાગાદિક કર્મોપહાનથી પવિત્ર થયેલું હોવાથી, તેમાં કશિનો પ્રવેશ થઈ શકતો નથી. સાક્ષાત્ શકરના અનુગ્રહથી જે નગર પરમ વૈભવશાળી થયું છે, તે નગરમાં જાહજોના જન્મ લઈને દેવોજ વાસ કરતા આવ્યા છે તે (નગરમાં) વસિષ્ઠજોત્રોત્પન્ન ગુણેશ્વરશયન જાહજો રહે છે. તે પવિત્ર કુલમાં શોભાશર્મા નામના જાહજોના જન્મ થયો હતો, જે શોભાશર્માને પાટણમાં આહુત્ય વરની સ્થાપના કરનાર મૂળશાળે, પુરોહિતપણું આપ્યું હતું ” ૪૬

અંક ૧) તેના પૂર્વજોને ગુજરાતના રાજાએ કીર્તિલુની નોકરી બદલ વડનગર ખસેલું ગળ ગામ ઈન્દ્રાવતી બાજુ હતું તેના પૈતૃ કુલે કુલશાખચરિત્ર નામનું ગ્રંથ રચેલું છે

... પ્રભાસપાટણના ઇ. સ. ૧૨૧૬ ની સાક્ષના બે શિલાલેખ ઉપરથી જાણ્યું છે કે વજ્રાકુળ વંશના વડનગર નાગર દેવેશ્વર ગુજરાતના રાજા મૂળશાળના દિવાન હતા, તેના પુત્ર માધવ ચામુડને, તેનો પુત્ર લાલ બીમદેવને, તેનો પુત્ર ગૃધ્રદર્શને, તેનો પુત્ર સોલ સિદ્ધરાજને, તેનો પુત્ર વજ્રાકુળને અને તેનો પુત્ર શીલો ભોળાબીમનો દિવાન હતા. (જુઓ, ત્રિમાસિક, સપ્ત ૧૯૧૫ પૃષ્ઠ ૫૫૨ના અંક ૪)

ગુજરાતના કોઈના રાજા કબુલેશનો પ્રધાન માધવ પણ વડનગરે નાગર હતા. આ ઉપરથી જાણ્યું છે કે-ગુજરાતમાં ઇ. સ. ના બીજા સદીથી ઇ. સ. ૧૩ મા સદી સુધી ઉત્તરોત્તર થઈ અષેતા ક્ષત્રિય રાજાઓ, વજ્રાકુળરાજાઓ, રાષ્ટ્રકૂટ રાજાઓ અને ચામુડ તથા વાયસા રાજાઓના સમયમાં વડનગર નાગરેલું અનિપ્રધાન્ય હતું ત્યારપછી મુઘલમાન, પેશવા અને આમલવાડના સમયમાં પણ તે તે રાજાઓએ વડનગર નાગરેલી રાજકર્ષકારમાં મુખ્ય સાદાણ લીધી હતી.

વા ૬

૨૯. અસ્તિ પ્રશસ્તાષરણપ્રધાનં સ્થાનં દ્વિજાનોં નગરાધિધાનં ॥

કર્તુ ન શક્તોસિ કદાપિ યસ્ય પ્રેતાવિવ્રસ્ય કલિ કલેકં ॥

વચત્પશ્ચમસ્વામિમમ્મમસિ સ્થાનેષ્વ નેત્રાનલ-

ગ્નાતપ્રમ્વટિમપ્રસૂનવતુયા દેવેન દત્તોદયે ॥

આવિર્ભૂતમમૃતપુર્ષચરિત્ત્રેષ્ટકમિદ્રાક્ષત

સન્કર્મોદ્દરમચ્ચરસિધિવિદાં સ્થાનેષ્વ ગોત્ર મહત્ ॥

વેપમશેભાધિવતિ પ્રમન્ન સન્કલ્પાગિ કળિકંકણેન ॥

ત પ્ત્ર સેમ્સેમિહાન્તુપન્તિ કુલે ગુલેશ્વમિથયા પ્રસિદ્ધે ॥

ધીશોભ્યર્મો વિમલે કુલેન્દ્ર જન્મ દિગ્ગમપ્રજ્વ પ્રપેદે ॥

ય સ્વર્ગીન સોમરસેન યાગે તિર્નૃધ વિષ્ણુવૃણપ્રવાગે ॥

ધીગુર્મરશ્ચિમિમુખા કિલ મૂલરાગદેવેન દૂરમુપરુપ પુરોદયે ય. ॥

મુદ્રાત્સવ, સર્ગ ૧૫:

આગળ ચાલતા સોમેશ્વર લખે છે કે—“ તેના પૂર્વે શાહુકમ વંશી ગુજરાતના પુરોહિત હતા, અને કેટલાક રાષ્ટ્રવંશ રાજાઓના પણ પુરોહિત હતા. ”

મૂળરાજ ઇ સ. ના ૧૦મા સૈકામાં વિદ્યમાન હતો. તેના સમયમા નગર નામ પ્રચલિત હતું, અને તેની પૂર્વે ઘણાં વર્ષો પહેલેથી નાગર બ્રાહ્મણો ત્યાં વસતા હતા, એમ સોમેશ્વરે કહેલ વર્ણન ઉપરથી જણાય છે ઇ સ. ના ૬મા સૈકા સુધી ગુજરાતમા વનરાજાદિ જનપદો રાજાઓ રાજ્ય કરતા હતા, અને તેજ કારણથી નવમા સૈકા સુધી તે સ્થળનું નામર બ્રાહ્મણોએ જે નગર નામ પાડ્યું હતું, તે પ્રચલિત થઈ શક્યું ન હતું.

ચીન દેશના સાધુ હુયાનસિયાદના સમયમાં એટલે ઇ. સ. ના સાતમા સૈકાના પૂર્વાર્ધમાં તે સ્થળે હિંદુ દેવસ્થાનો હતાં નાગરખંડના મત પ્રમાણે નાગરબ્રાહ્મણોએ તે સ્થળે અષ્ટાંગ દેવસ્થાનો બંધાવ્યા હતાં. ઇ સ ના પાંચમા સૈકામા અથવા તે પહેલા આનંદપુરમાં જનનું પ્રાધાન્ય જણાય છે પ્રથમ કહેવામાં આવ્યું છે, તેમ ઇ. સ. ના ચોથા અથવા પાંચમા સૈકામાં રચાયેલા નાન્દીસૂત્રમાં નાગરીલિપિના સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ જોવામા આવે છે તેજ સમયમા થઈ ગયેલ દ્વપ્રશાવના દસ્તાવેજોમાં પણ નાગરી લિપિનો પ્રથમ પ્રયોગ થયેલો મહત્ત્વ પડે છે તે સઘળી હકીકતો ઉપરથી સિદ્ધ પાપ છે કે-ઇ સ. ના ૫મા સૈકાની પૂર્વે એટલે પ્રાયશઃ ત્રીજા અથવા ચોથા સૈકામાં ઉત્તર ભારતમાંથી આવેલા નાગર બ્રાહ્મણોએ નાગરાશ્વરોનો ઉદ્ભવ અને પ્રચાર કર્યો હતો.

વળી તે પણ આશ્ચર્ય જેવું છે કે-ગુજરાતમાંથી નાગરીલિપિમા કોતરાયેલાં જે પ્રાચીન તામ્રપત્રો મળી આવ્યા છે, તેમાંના વિશેષ ભાગમા કાન્યકુબ્જ, પાટલીપુત્ર અને પુલ્લવર્ધનમંત્રિસ્થાનવાસી બ્રાહ્મણોને દાન આપ્યાની હકીકત લખેલી છે

૮ નાગરી લિપિનો પ્રચાર

ઉપર્યુક્ત દ્વપ્રશાવરાગના ચારમા સૈકામા કોતરાયેલા તામ્રપત્રમાં લખ્યું છે કે—“ કાન્યકુબ્જ વાસ્તવ્ય ભદ્ર મહીધરપુત્ર ભદ્ર ગોવિંદને આ તામ્રપત્ર લખી આપ્યું છે ” રાષ્ટ્રકૂટવંશીય નિલવર્ધના ઇ સ ૮૭૬ ના વર્ષમા કોતરાયેલા તામ્રપત્રમા લખ્યું છે કે—“ પાટલીપુત્ર વિનિર્જત લક્ષ્મણગોત્રીય વેન્ગન ભદ્રના પુત્ર સિદ્ધપાદને ભાદેશાન્તર્ગત તેજ ગામ દાનમા આપ્યું છે. ” તેજ પ્રમાણે રાષ્ટ્રકૂટવંશીય રાજા ગોવિંદ સુવર્ણવર્ધના ઇ સ. ૮૫૪ ની સાલમાં કોતરાયેલા તામ્રપત્રમા પણ “ પુલ્લવર્ધનવિનિર્જત કાશિક ગોત્રીય કેશવ દીક્ષિતને લોકદામનુ દાન આપ્યું છે. ”

૪૦ દુર્વારિકોટિકદનેન્કટરપ્તકૂટકલ્પેન શિલ્પિતરણાક્ષનકોક્ષુગેન ।

સ્વપ્રધાનપુરરાધિપતિ પ્રતાપમલ્લેન સૂપતિમતલ્લિકયા કૃતો યઃ ॥

એમ લખેલું છે. ધર્માદિ પ્રમાણથી સ્પષ્ટ પ્રતીત થાય છે કે-બધા વર્ષો પહેલાં કાન્યકુબ્જ, પાટલીપુત્ર અને પુલ્લવર્ધનમાંથી અનેક પ્રાદ્યલો આવી ગુજરાતમાં વસ્યા હતા. તેમજ તે સમયથી પણ બધા વર્ષો અગાઉથી નાગર પ્રાદ્યલો તે તે સ્થળો-એથી આવીને સમઠકાર (વડનગર) પુરમાં વસ્યા હતા, એમ નાગરખાતમાં દ્વરદે-શાન્તરાથી પ્રાદ્યલો આવ્યા હતા, એ રીતે લખેલું છે, તે ઉપરથી અનુમાન થઈ શકે છે; અને તે નાગર પ્રાદ્યલોએ જ નાગરી લિપિનું પ્રાચીન રૂપ ગુજરાતમાં કાબલ કર્યું હતું, અને ત્યાંથી તે લિપિનો અન્ય દેશોમાં પ્રચાર થયો હતો.

બધા પ્રાચીન કાળથી નાગર પ્રાદ્યલો ગુજરાતના રાષ્ટ્રકૂટવંશીય અને આસુક્ય-વંશીય રાજાઓના પરંપરાથી પુરોહિતપણાનું કામ કરતા હતા, તેથી તે રાજાઓ તેઓનું બહુ સન્માન રાખતા હતા. ગુજરાતના રાજાઓ નાગર પ્રાદ્યલોનું કેવું માન રાખતા હતા, તે હકીકત વડનગરમાં કોતરાયેલા હજારો પ્રથસ્તિના શિલાલેખો ઉપ-રથી જણાઈ આવે છે. તે રાષ્ટ્રકૂટ અને આસુક્યવંશના રાજાઓની સાહાય્યથી નાગરીલિપિનો અખિલ ભારતવર્ષમાં પ્રચાર થયો હતો. લાટદેશના રાષ્ટ્રકૂટ રાજા કર્ક સુવર્ણવર્ષના ઇ. સ. ૭૭૪ માં કોતરાયેલા વાઝપત્રમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે કે—

ગૌદેન્દ્રજયપતિર્નિર્મપદુર્નિદગ્ધ ।

સદ્ગુર્મેરેશ્વરદિર્ગામ્ણાં ચ યસ્ય ॥

નીત્વા મુગં વિહતમાલકસણાર્ય ।

સ્વામી તથાન્વામપિ રાજ્યચ્છલ્પનિ મુક્તે ॥ ૪૧

વળી માન્યખેટની પ્રતિષ્ઠા કરનાર રાષ્ટ્રકૂટવંશીય રાજા નૃપતુંગના પુત્ર ગુજ-રાતના રાજા કુબ્જરાજના સળંગમાં અઠાસવર્ષના ઇ. સ. ના ૮૫૨ માં કોતરાયેલા વાઝપત્રમાં લખ્યું છે કે—

તસ્યામિતગુર્જરોદ્ધસદ્ધસ્યોદ્ધટમીમદો

ગૌદાનાં વિનયવ્રતાર્પણગુરુઃ સામુદ્રનિદ્રાહરઃ ॥

દારસ્યાન્નકાલિકાગાઢમગયૈરમ્પર્ચિતાશ્ચિરં ।

સુતુ સુવૃત્તાગમુષ પરિહૃદઃ શ્રીકૃષ્ણરાજોડમક્તુ ॥ ૪૨

ઉપર્યુક્ત વાઝપત્રોથી જણાય છે કે—ઈ. સ. ના ૮ માં, ૬ માં અને ૧૦ માં શ્રેષ્ઠ-ઓમાં ગુજરાતના રાષ્ટ્રકૂટવંશના રાજાઓએ ગ્રીક, ખંડ, હલિજ, ગામ, મગધ અને માલવાદિ દેશોને છત્રી લીધા હતા. તે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે—ઈ. સ. ના ૮

માથી ૧૦ માં સિકા સુખીમાં ગુજરાતના રાષ્ટ્રકૂટવંશીય રાજાઓના દુઃખાદાયી પ્રસારવેલા અથવા વાપરેલા નાગરાક્ષરો નાગરીલિપિના નામથી સ્વતંત્ર આર્યવર્તમાં ફેલાઈ ગયા હતા.

રાષ્ટ્રકૂટવંશના રાજાઓના મતથી જે નાગરીલિપિ આખા હિંદુસ્થાનમાં વિસ્તૃત થઈ હતી, તે લિપિ વર્તમાનકાળમાં છાપખાતાની સાહાય્યથી તેમજ પાશ્ચાત્ય પ્રત્યક્ષ વસ્તુવેત્તાઓના ઉત્સાહથી આખી પૃથ્વી ઉપર વ્યાપ્ત થવા પામી છે. (સમાપ્ત)

અનુવાદક-માનસાંકર પીતાંબરદાસ મહેતા.

મુંબઈમાં વસતા નાગર વિદ્યાર્થીઓમાટે વિદ્યાર્થીભવન સ્થાપવાની આવશ્યકતા.

[ત્રિમાસિક કમિટિની ગઈ વાર્ષિક સભામાં થયેલા ઠરાવો પૈકી ઠરાવ નં. ૪ પેટા ઠરાવ નં. ૧ (જુઓ, ત્રિમાસિકનો સંવત્ ૧૯૬૬ ના ધાવ માસનો અંક) મુજબ મુંબઈમાં વસતા આપણા નાગરવિદ્યાર્થીઓ વિગેરેને પડતી મુશ્કેલીઓ સંબંધી તપાસ કરી, હકીકત લખી મોકલવા મુંબઈવિડનગરાનાનગરમંડળના સેક્રેટરી સાહેબોને ત્રિમાસિક કમિટિ તરફથી વિનંતિ કરવામાં આવી હતી. તે ઉપરથી તેઓ સાહેબોએ જે પત્ર લખી મોકલ્યો છે, તે અત્ર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. વંત્રી]

૨૧, ૨૨. ત્રિમાસિક કમિટિના વ્યવસ્થાપક સાહેબ,

વિનંતિ સાથે લખવાનું કે-ગઈ તા. ૨૪-૨-૧૩ નો લખેલ આપનો એક પત્ર જ્યાં મુંબઈમાં વિદ્યાર્થીઓ કિંવા ધર્માદાઓનારાર્થે આવતા આપણા ભાઈઓમાટે ખાવા પીવાની તેમજ સુવા બેસવાની સ્થાનિક સંસ્થાઓ સંબંધી કેટલીક હકીકત મળતો આવ્યો તેની પોહોત્ય અમે અમારા નં. $\frac{૧૧૫}{૧૮-૧૬}$ તા. ૧૧-૩-૧૩ ના પત્રથી

સ્વીકારી ચૂક્યા છીએ તેના છેવટના ભાગમાં જણાવ્યા પ્રમાણે જવાબ નીચે મુજબ:-

૧ આપણા ભાઈઓ માટે ઉપર વર્ણવેલા પ્રકારનો આપનો પત્ર જ્યાં આવ્યો તે અરસામાં અત્ર ત્રણ સંસ્થાઓ આજુ હતી. (૧) શ્રી વડનગરા નાગર કલબ, (૨) શ્રીવડનગરા નાગર વિહાર, અને (૩) શ્રી વડનગરા નાગર હોલ. આ ત્રણ સંસ્થાઓના અધિકારીઓને ફરકને લગતી વિગત પુછવા પત્રો અમે લખ્યા હતા; તેને અજ લખાઈ ત્રણ માસ થવા આવ્યા, છતાં પણ શ્રી વડનગરાનાનગરમંડળના સેક્રેટરી સિવાય બાકીના બે ગૃહસ્થોએ તે પોહોત્યવટીક સ્વીકારી નહી. તેથી નીચે લખેલ હકીકત અમારા એ સંબંધના અનુભવ મુજબ છે, એમ લેખકો-

૨ શ્રી વહનગરા નાગર કલ્લણ—સુભદ્રામાં ઉપર કહેલ ત્રણ સ્થાનોમાં આ સરપા ઘણી જુની છે; અને અત્યાસ્પી થેનકેન પ્રકારે જ નિમે આવી છે. એ વિષે વિસ્તારથી વિગત તેમજ આપે લખેલ આશ્ર પ્રત્નો તેના સેક્રેટરી સાહેબને અમે લખી મોકલ્યા હતા, જેના પ્રત્યુત્તરમાં રા. મોક્ષદેવ તરફથી “ માગેલી હદીકત પૂરી પાડવામાં વિલંબ ન થાય ”—એ સળંગ ખતાવી આપ સાથે સીપો પત્રવ્યવહાર ચલાવ્યાનું જણાવ્યું છે એટલે મધ્યેષ્ટ ઇતિહાસ આપને તેમના તરફથી મળ્યો હશે, એમ અમે માનીએ છીએ * તેને લગત જે કંઈ કહેવું ચામને આવશ્યક લાગે છે, તે એજ કે તે સરપા આજે આશરે ૩૦ વર્ષથી ચાલે છે ભાવનગરના સ્વ. રા. રા. શ્રી ગૌરીશંકર ઉદયાશંકર ઓઝા, જૂનાગઢના મુસ ગોકુલજી સંપત્તરામ ઝાલા—આદિ કેટલાક ઉદારચરિત્ર પુરુષોએ વિદ્યા સપાદન કરવા બદલે આવતા આપણા યુવકોની મુરકેલીઓને લક્ષમાં લઈ તેની મદદ માટે એક સારૂ “ વિદ્યોત્તેજક ફંડ ” (આશરે રૂ. ૧૫૦૦૦-૦-૦ નું,) જેનો હિસાબ આજ દિવસ સુધીમાં છપામેલો હોય એમ અમારા જણવામાં નથી,) સ્થાપેલું છે તેના દરેક સ્વ. રા. રા. શ્રી મનમુખરામ સૂર્યરામ ત્રિપાઠી હતા, અને હાલ તેના વહીવટ તેના પુત્ર રા. રા. શ્રી વનમુખરામભાઈ હસ્તક છે. કલ્લણને આ ફંડમાંથી માસિક રૂ. ૪૦ આશરે મળે છે, જે મકાનભાડાપેટે ખર્ચાય છે. કલ્લણનું મકાન પ્રાન્તરોડ રોડના નજીક સ્ટેટર રોડ ઉપરની એક ગલીમાં ઠા. ભાલચંદ્ર કુશનાઈની ચાલમાં ખીજે મળેલું છે. તેમા આશરે ૫૦ માણસોની સગવડ છે ચાલી પૂર્વ પશ્ચિમ લાંબી હોઈને, તેમા હવા પ્રકાશ ગદુ સાધારણ છે. દરવર્ષે ઉન્દાળાની રાતમા લગભગ દોઢ બે માસ કલ્લણ ગંધ રહે છે. દરેક સ્ત્રીનમાં લાલ લેવા યુવકોમાથી સેક્રેટરી, એક્ઝિક્યુટન્ટ, રોટરીપર, વિગેરે અધિકારી વર્ગ ચુટાય છે. રસોઈયા ચાકરના પગાર તેમજ ખોરાક અને ભાડાના એકદર ખર્ચમાથી ઉપર કહેલ વિદ્યોત્તેજક ફંડની માસિક મદદ બાક કરી બાકીની રકમ અમુક ધોરણે દરેક મેગર પામેથી હાજરીના પ્રમાણમાં વસુલ કરવામાં આવે છે; જેનો અંદાજ દરેક પૂરી હાજરીવાળા માણસ ફીક રૂ. ૧૪ માસિકને આવે છે. ખોરાક સારી જાતનો વપરાય છે; પરંતુ અનુભવની ન્યૂનતા અથવા અવકાશની ખામીને લીધે ગેરવ્યવસ્થા ચાલતી હોવાનું તેમજ ખીજાક થવાનું કેટલીક વખત સંભાવવામાં આવે છે. એટલે એ સભેગોમા એ સરપા સંબંધે સૂચવવાનું એજ છે કે—જેમ અને તેમ સુવ્યવસ્થિત કરવામા આવે, એ ઘણું ઇચ્છતા જેવું છે. છતાં પણ સ્વતંત્ર કાર્યભારવાળી તે સરપા હોઈને, એ જાનવું હુષ્કર છે સ્વાભાવિક રીતે આપણી બાળ

હાલમાં છીએ ૧ અમને તેઓ સાદેગ તરફથી હજી મુખી કંઈપણ પત્ર મળ્યો નથી. તેઓ સાદેગ આ કાર્યમાં ઉત્સાહથી ભાગ લેશે, તે આખી જાનિ ઉપર તેઓનો ઉપદાર થશે, એમ અમે માનીએ છીએ. તંત્રી.

વમા બીજા માયુ' મારે-એ સુખત્વે કરીને વિદ્યાર્થીજીવનના સ્વતંત્ર અભિપ્રાય-
વાળા મગજને અરૂચિકર અને અસહ્ય થઈ પડે, એમ આપ પણ કબૂલ કરશો.

૩ શ્રી વડનગરા નાગર વિહાર—આ સંસ્થાની સ્થાપના કરવાનું માન ભૂજના
વ. વે. મૂ. શુકલ વૃજલાલ ગંજાશકરને છે તેઓએ પોતાની જીવગીતના ધ્યેયપરે
માગ જુદી જુદી જગ્યાએ સ્તોત્ર કરવામા ગાળ્યો હતો, તેમજ તેઓ સ્વભાવે
ક્રિષ્નાદી અને સાહસિક હતા તેને અગે ઈ સ ૧૯૦૫ માં જહીં ચીકલવાડીમા
ખાવેલ એક જંગલના લોચ વળીયા ઉપર પાચ છ એકરજમી માટે રાખી તેમા 'શ્રીવડન-
ગરા નાગર બોર્ડિંગ અને લોજ' ના નામથી શરૂઆત કરી. પોતે તેમજ પોતાના ધર્મ-
પત્ની-બન્નેઓ મેમ્બરોનું મન પ્રસન્ન રાખવા ખાતું સુવ્યવસ્થિત બનાવી વનમનથી
પ્રયાસ આપ્યો. લાભ લેનારા ગૃહસ્થોને ધણીજ સતોષકારક રીતે આશરે દોઢેક વર્ષ
કામ ચલાવ્યા બાદ તેમના સ્ત્રીની શારીરિક પ્રકૃતિ અત્યંત નબળી થઈ જવાથી રા.
પુકલ પોતાનું વત્ર સંકેલી સ્વદેશ ત્રીધાવ્યા તેઓના ગયા પછી આપણા એક
ગૃહસ્થે તે કામ હાથમાં લીધું. પરંતુ કમનશીએ રા. શુકલ જેવા તેઓ સફળ નીવડ્યા
નહિ, એટલેજ નહિ પણ જૂજ વજવમા તે ધણે તેઓને પડ્યો મુકવાની વક
બાવી. આ પછી માત્રોળના વે. મૂ. જોરા શંકરલાલ જેઓ ભાવનગરના શ્રીયુવ
રા. રા. શ્રી વિદ્યુદાસ સમખજાસ પેઢિવા તેમજ તેમના ભાઈ એ. બી. લક્ષ્મીભાઈ
લાલેબના આશ્રિત જણાય છે, તેઓએ પુનઃ આજી કંઈ અચાસ્તુમી એક પછી એક
બા ત્રણે સંસ્થાઓ ચીકલવાડીવાળા તેજ બગલામા ચાલવી હતી. આજે બે બંદી
રખી 'ખજાલાલ રેસીડન્સી' નું મકાન બધાવા અને તેમા આપણા ભાઈઓના
જમાવ ઠીક ઠીક હોવાથી જોરાશીએ પોતાની સંસ્થા તેમાં આપી 'શ્રી વડનગરા
નાગર વિહાર' નામ શરૂ કર્યું, જે અવાપિ હયાતીમાં છે તેમા રહેવાની પણ સમ-
ક હોવાથી મેમ્બરોના ત્રણ વર્ગે રાખવામા આવ્યા છે પેઢિલા વર્ગના માસિક રૂ
૧૮-૦-૦ બીજા વર્ગના રૂ ૧૬-૦-૦ તથા ત્રીજા વર્ગના રૂ ૧૩-૦-૦ લેવામાં
આવે છે. વિહારનું મકાન ઉપર નીચે બે મજલામા હયા કોટડીઓમાં છે નીચેની
પાચ કોટડીઓ સ્તોત્ર, લોજનચાળા, સ્ટોર તથા જમવા આવનાર ગૃહસ્થોને કપડાં
ઉતારવાના રૂમ વરીકે વપરાય છે. બ્યારે ઉપરના મજલામા પેઢિલા તથા બીજા
વર્ગના મેમ્બરોની રહેણાંક ઝાંઝી છે હવા તથા પ્રકાશ માટે ટેરેસીસમાં પ્રજ
રહેતોજ નથી. ખેલા વર્ગના હર બે મેમ્બરો વચ્ચે એક ઈલાયદી કોટડી સોપાય છે,
તેમા હરેક માટે એક ટેબલ, એક ખુરશી, એક સાથે ખાટલો તથા એક બત્તી રહે
છે સવારે હાવજી, પાણી, મ્હા વિગેરે વિહારનો નોકર આપી જાય છે, તેમજ બપોરે
પોતાની જોતીયા ધાઈ સુઠવી જાય છે. બીજા વર્ગ માટે વમામ મેમ્બરોને સાથે રહે-
વાને માટે સાધારણ મોટો ચોરસ છે, તેમાં રાતમા સુવાને માટે ફેરકને એક ખાટલો

મળે છે, તથા એક મજબુ બત્તી સુકવામાં આવે છે. પોલીયાં પોલીયાં હોજનો નોકર
 મુલે છે, અને સવારે વ્હા પલ્લુ મળે છે. ત્રીજા વર્ગના મેમ્બરોને ફક્ત લોજન લેવા
 પૂરતોજ વિદાર સાથે સંબંધ હોય છે, અને સ્ટેવાની ગોઠવણ ત્રી પોલપોતાની
 સમવસ્થા પ્રમાણે કરી લે છે. લોજન ત્રણ વર્ગને એક સરખું મળે છે સાધારણ
 રીતે એક બૃહસ્થ પોતાને ઘેર વાપરતો હોય તેવા પ્રકારનું ચનાજ વપરાતું હશે,
 એમ જમી માનીએ છીએ. તોપણ સવારસાંજની વાત્રી સ્તોઈ વાપરવા માટે કેટ-
 લીક વળત ફરીયાદો અંબળાય છે. અને તેમાં કેટલેક અર્થે સત્ય છે, તે સ્વાનુ-
 ભવને જાણાવે જમી કહી શકતા નથી. તેમજ રોજ, કાળ અને સ્થિતિ લક્ષમાં લઈ
 નિભાવી લેવાની આખૂલી પ્રકૃતિ વ્યર્થ નથી, એટલે તેને પરિણામે આપણને સ્વા-
 ભાવિક રીતે અસંતોષ ન થાય, એમ પણ કહી શકાય નહિ. એ બાબતમાં બ્હો-
 રાજીને એવું સૂચનાઓ તેના લાગતા વળગતાઓ કરી ચૂક્યા છે પરંતુ ખાતું
 ખાતમી છે, એટલે તે ઉપરાંત બીજું કશું જોર ચાલે તેમ નથી મેમ્બરને કહે
 ત્યાંસુધી વિદારમાં જે લોજન મળે, તેથી ચલવી લે, નહિ તો રૂથે તેમ કદે બ્હો-
 રાજીને લખેલ પત્રનો જવાબ આવ્યો નથી, એટલે ઉપરની હકીકત અમારા અનુ-
 ભવ પ્રમાણે લખેલી છે.

૪ થી વક્રનગરાનાગરહોજના ત્રીજું વંત્ર માત્ર આવ ગાસનું અદ્વાયુષ્ય લો-
 જવી, જમા મે માસની પહેલી વારીખથી બંધ થયેલ છે. તેના મેનેજર સાહેબ પણ
 અમારા પત્રના જવાબમાં હજુ સુધી આવ છે, એટલે જમે જે બાળીએ છીએ, તે
 લખ્યું છે. ઉપર કહેલ નાગરવિદારથી અસંતોષ પામીને આપણા કેટલાક ભાઈઓના
 ઉત્તેજનથી લુજના શુક્લ નિર્મયશકર મયાશકર જેઓ અર્ધિનોકરી કરે છે, તેઓએ
 પોતાના એક સભાની સ્તોઈયા તરીકે પગારદાર રાણી ગવ આશિન શુદ્ધ ૧૦,
 વિન્યાશ્યમીને દિવસે હોજ બોલ્યું. અન્યની માફક ચરૂઆત બહુ સારી થઈ. આશરે
 રૂપ-૩૦ મેમ્બરો રાખલ થયા વિદારને તેટલો ધક્કો પણ લાગ્યો. છતાં તેમા પણ
 શ. શુક્લજીની દુર્લક્ષવાની હવા ચાલી વાસ્તવિક રીતે શુક્લજીને પોતાનો સભાની
 સ્તોઈઓ અથા પછી રાખેલ બીજા સ્તોઈયાથી પગારની બાબતમાં મતલેક થવાનું
 જણાયું છે. તેને પરિણામે વા. ૧-૫-૧૩ થી તેઓ તે હોજથી દૂર થયા, એટલે
 અનિષ્ઠાએ શુક્લજીને બંધ કરવું પડ્યું હાલમા ખાનગી રીતે તેઓ પોતાને ત્યાં
 પાંચ છ મેમ્બરોનું ટુંકા સ્ટેલ ઉપર વત્ત ચલાવે છે. આ હોજ પણ પતાલાલ ટેરિ-
 સની એક આલમા લોધવળીએ બે જોટાની કોટલીમા રાખવામા આવ્યું હતું. તેથી
 તેમાં સ્ટેવાને સમવસ્થ નહિ હોવાને લીધે ફક્ત લોજનાલય તરીકે ચાલતું હતું, અને
 મેમ્બરલીક માસિક શી રૂ ૧૨-૮-૦ રાખવામાં આવી હતી.

૫ ઉપર પ્રમાણે અર્ધિની ત્રણ સંસ્થાઓ વિષે વિગતો લખ્યા પછી વિશેષમાં લખ-

વાનું કે-એણું ખાતુ ખોલવામા લગતા ખર્ચ વરીકે રૂ ૫૦૦) થી વિશેષ નોંધ્યે, તેમ લાગતું નથી પ્રાથમિક જમાવટમાં ૩૦-૩૫ માણસોની સ્તોમ્હ, તેઓને જમવા માટે નોંધતા વાસણો-કળશા-પાણી ભરવાના કામો, પાટલા વિગેરે યોછામા યોછા બે માસનું મઠાનનું ભાડું તથા ખોરાક, નોકરનો પગાર વિગેરે આંકડાઓ ધ્યાનમાં લઈ શરૂ કરે તો ખાંડીથી તો દરમાસે મેગ્ગરોના બીલો ચૂકવી લેવા છતાં, તેને ટેકા મળે જાય, એટલે વાંધો ન આવે, એમ અમારું માનવું છે વીશીના જેવા ઉદ્યોગી રૂપાપવામા આવતી કોઈપણ સ્થાની વ્યવસ્થા કરવામાં મહાજ અગર તેવી કોઈપણ સમાજ સફળ નિવડવાનો ઘણોજ થોડો સંભવ છે નાગર વિદ્યાર અને નાગરશૈક્ષના અનુભવથી એમ માની શકાય કે જેને પોતાનો સ્વાર્થ સાથે નોંધ્યો છે એવો એકજ માણસ તે કામ મળે તેવી મુશ્કેલીમા પણ સલાવી શકે છે. “ લોજ ” હરીફ વરીકે આછું થયા છતાં “ વિદ્યાર ” આઠ મેગ્ગરોથી પણ ટકી શકી હતી તેનું કારણ બેઠો-રાજી પોતે સ્તોમ્હ માટે શુકલણની માફક બીજા ઉપર આધાર રાખતા નહતા. તે પોતે તથા તેના પુત્રો બધા મળી સ્તોમ્હ તથા પીરસવાનું કામ કરે છે. બ્યારે શુકલણને સ્તોમ્હએ નોટીસ આપી એટલે તેઓના હાથ સોયે પડયા, અને લોજ બંધ કરવું પડ્યું વળી અમુક સંખ્યાબંધ મેગ્ગરોની બનેલી એક મંડળ જેવી સ્થાને વાસ્તવિક રીતે “ આ મારું પોતાનું છે, માટે આજસ કરીશ તો બગડશે, ” એવી જુદી સંભવે નહિ. તેમ કેઈએક માણસ ઉભો કરી તેની ઉપર દેખરેખનું કામ પોતાને હસ્તક મહાજ રાખે, તેમા પણ અર્થ સર નહિ પેલો પોતાના સ્વાર્થ વંશકે એમ અને મહાજ શાંતિદિવ વરફ જેવે. તેથી તેમા મવભેદ થયા વિના રહે નહિ. મહાજનો આશિવ હોય તો નુકશાની માટે બે દીલ રહે. આશિવ ન હોય અને સ્વતંત્ર ધંધો રાખતો હોય તો મહાજને પોતાના કામમાં માથું મારવા દેજ નહિ. આવા અનેક વિચારોને જગે અમે તો કહીશું કે વીશી કાઢવી કે દુકાન ખોલવી-એવા કામો માથે યોદ્ધાને એકજ આશામી કામ કરે તોજ ફેલેદમદ થાય. અને સુખત્વે કરીને વીશીને માટે પુષ્ક ઉમરના તેમજ માયાળુ પ્રકૃતિના માણસનીજ જરૂર છે. નોકર, ચાકર કોઈ રાખવા પડે તેની બાબતમા ‘ If we want our work well done we must keep our servants well paid ’-સારું કામ કરાવવું હોય તો સારો પગાર નોકરને આપવોજ નોંધ્યે. એ સૂત્ર સ્મરણમા રાખવું નોંધ્યે. વળી બાપરી માણસ જે લક્ષ્યાધિપતિ છતાં પણ જેમ એક પૈસાના માલના ગ્રાહક સાથે વાગેદાર જેટલો વિવેક રાખે, તેજ પ્રમાણે પોતાનું તંત્ર મેગ્ગરોના સતોષ અને પ્રસન્નતાને આધારે છે, એમ સમજી, તે સપાટન કરે, એવો સ્વભાવ રાખવો આવશ્યક-છે. “ મેહરંગીન! એમ નહિ બને, ફાવે તો રહે નહિ તો જેવી ધમ્મા! ” એમ કહેવું, તે વીશીવાળા માટે અયોગ્ય છે. મેગ્ગરોની જુદી જુદી પ્રકૃતિઓને નિભાવી લેવી,

એ પણ તેની એક દરજ્જા છે વિશેષમાં પોને કમાવાનો ધર્મો કરે છે. ત્રીપણ અર્થ-શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે કર મેળવે દીઠ પોતાના નફાનો હીસાબ ન બેસાડવા સર-વાળે કાયદો શોધવા ઉપર વૃત્તિ રાખવી જોઈએ. નાગરવિહારથી અસંતોષ પામવાનું કારણ આ વસ્તુની વરફ ઢોરાશીની દુર્લક્ષતા હોય એમ અમોને લાગ્યું છે મેળવે દીઠ અમુક રૂપીયા બચાવવામાં તેઓનાથી મેળવેની ધમ્મજને પહેલી શકાતું નથી.

વીથી ચલાવનાર માટે આટલું કઠણ પછી લાભ લેનારા શાઈઓએ પણ ધ્યા-નમાં રાખવા એમ સૂચના કરવાની જરૂર છે કે-લોજનગૃહ આપણુ પોતાનું કર નથી, કે જ્યાં પોતાનું ધાર્મું થઈ શકે તેમાં વપરાતા અનાજની જાત તેમજ બીજી સગવડમાં પણ આપણે કેટલું સ્થિતિસજ્જોને વિચારે મૂકાણુ કરવાની જરૂર છે. મુંબઈ જેવા સ્થળમાં અનાજના આવી પડનારને કેટલીક સમ્બવડ છે, અને તેને અમારે કેટલી મુશ્કેલી રહેલી છે, વિગેરે બાબતોનો વિચાર કરી વીથીના તત્ત્વ સફળ કરવામાં સકાયમત થવું, તેમ જ મળે તેનાથી સતુષ્ટ થવા શીખવું, એ આપણે માટે જરૂર છે.

વિ. સેવકો

મુબઈ, તા. ૭-૬-૧૩.

મંજુલાલ બળવંતરામ વસાવડા.
દલપતરામ હોલતરામ અંબારીયા.
આ. જી. સેક્રેટરીઓ.

काशीपुरीना विद्वान् चाण्डालनुं आख्यान.*

પ્રિય બહેનો !

પણા સમય થયા મારી અહમત્યાનુચાર હું આપને કંઈ જણાવી શકી નથી. આજે એક દલવંતરામ હોલતરામ આપ બહેનો સમક્ષ નિવેદન કરું છું, અને એના કૃત બનાવો બનતા અટકાવવા પ્રયત્ન કર્યો, એવી અ.શા રાખુ છું.

કાશીપુરી આપણું પવિત્ર ધામ ગણાય છે તે મુક્તિપુરી અથવા અવિમુક્તિ પુરી પણ કહેવાય છે, જેની પાસે ગંગા જેવી પાપ દરનારી મહા પવિત્ર નદી આવી રહેલી છે, જેની અંદર પાર્વતીપતિએ આવી વાસ કરેલો છે, જે ધામમાં બાસ જેવા મુનિવરોએ પણ નિવાસ કર્યો હતો; આજે પણ પુણ્યસ્થળની અનેક પંડિતો, જંબા તીરે વસી રહેલા છે; જેઓ પ્રાતઃ સાય નદીના કિનારાને સંધ્યાવદન કરતા પુણ્યમય બનાવે છે, જે દેખાવ સ્વર્ગ સમાન મનોહર અને આનંદકંઠ થઈ પડે છે, સાયકાલે, અસ્ત પામતા સૂર્યનો પ્રકાશ જેના દેવાલયોના ગંગનમુખી શિખરોને સુ-

હ મુંદરી મુગોષ નામના આશિષપત્રમાં આવેલી કવિતા ઉપરથી કેટલાક ફેરફાર કરી આ આખ્યાન લખનારા આપ્યું છે.

વર્ણમ કરી મુકે છે, જે ધામમા વિદ્વાનોની સભા અનેક પ્રકારની વિદ્વત્તાભરેલી થયોંઓ કરી ચોતાઓના સચોને છેડી નાખે છે; જ્યાં નાનાં બાળકો પણ પ્રાત કાળનું નિત્ય કર્મ કર્યા પછી વેદાધ્યયન કરવામા રમ્યા પમ્યા રહે છે. તેવા સમયમા કેદમ્બિક પ્રસંગે એવું બન્યું કે-કોઈ આગ્રહનો બાળક પોતાનાં માતાપિતાથી રીસાઈ તે સ્થળે નાશી આવ્યો હતો. ત્યાંના આબાળવૃદ્ધ સ્ત્રીપુરૂષોને દેવાર્થ-નાદિ કરતા બેઠને અને નાના બાળકો પણ વેદધ્વનિ કરી રહ્યા હતા, તે જોઈને તેને પણ તેમ કરવાની ઇચ્છા થઈ પોતે કંઈ જ્ઞાતિનો છે, તે પણ તે બુદ્ધી ગયો, અને વેદવિદ્યા શીખવાની તીવ્ર અભિલાષાથી નિત્ય અગાવીરે આવવા લાગ્યો. બ્રાહ્મણના બાળકો જે સ્થળે વેદાભ્યાસ કરતા હતા, તેની આસપાસ તે ફરતા લાગ્યો, અને ગુરૂઓ બ્રાહ્મણ બાળકોને જે શિક્ષણ આપતા તેનું અવલું કરીને મનન કરવા લાગ્યો. પૂર્વજન્મના કોઈએક શુભ સંસ્કારને બળે તે મુજબ કરવાથી તે આગ્રહ બાળક એ પ્રમાણે સર્વ વિદ્યા શીખી વિદ્વાન થઈ ગયો.

વિદ્યાના ગર્વથી પુલાઈ જઈને તે આગ્રહને નામના કરવાની ઇચ્છા થઈ, અને તેવા હૃદયથી તે દક્ષિણ દેશમા જઈ કોઈ એક ગામની ભાગેળે વિભૂતિલેપન કરી સંખ્યાવદનાદિ કરતો બેઠો. પાછી બરવા જનારી સ્ત્રીઓની દૃષ્ટિએ આવતા, તે દ્વારા આખા ગામમા તે હરીકૃત પ્રસરી ગઈ. લોકોના ટોળાંના ટોળા આવવા લાગ્યાં, કેટલાક વિદ્વાનો તેની સાથે વાદમા પરાસ્ત થયા, પરિણામે તેને શાસ્ત્રીની પદ્વી પ્રાપ્ત થઈ, અને ગામનાં બાળકોના તે શિક્ષાગુરૂ તરીકે નીભાયો.

જાતે કેવળ નિર્દોષ અને સદાચરણી હોવાથી તેની પ્રતિષ્ઠા જામી ગઈ. કોઈ હચ્ચકાણા પણ પડીને તેની જ્ઞાતિ, કુળ વિગેરેની પૃથ્થા કર્યા વિના પોતાની પુત્રીને તેને પરણાવી. આ પ્રમાણે તેની જ્ઞાતિ ગુપ્ત રહી, અને ગામના સારા સારા માણસો પણ તેની પાસે વિદ્યાધ્યયન કરવા લાગ્યા. કેટલોક વખત ગયા પછી તે આગ્રહને પોતાનાં માતાપિતામિત્રાદિનું સ્મરણ થયું, અને તેથી તેને સ્વદેશ જવાની ઉચ્છા થઈ તેણે તે વિચાર પોતાની સ્ત્રીને જણાવ્યો, જેના પ્રત્યુત્તરમા તે સતી સ્ત્રીએ સ્નેહયુક્ત અને નમ્રભાવે કહ્યું કે —

“ જો ' સ્વામીજી મારા ! જ્યો મુજને તમ સાથ,

નયો જગમા તમવલુ સર્ગ સબધી મારા રે !

હું જોવાને વધુ પૂજ્ય સ્વશૂર કુલ મારું રે,

તેથી હુંતો અવીશ તમ સાથે તે દેશ.

... .. ઇત્યાદિ ”

. સ્ત્રીનાં પ્રેમાળ વચનોનું તે ઉલ્લસન કરી શક્યો નહિ, અને પોતાની સાથે આવવા તેને જાનુજા આપી. પુત્રીને અત્યંત આગ્રહ જોઈ માતાપિતાએ અને બીજાં

વડીલોએ પણ સંમતિ આપી, અને તે બન્ને સ્ત્રીપુરુષો ત્યાંથી સ્વદેશ પ્રતિ આવી નીકળ્યાં. માર્ગમાં એક ભયાનક અસ્વ આવી. પતિએ પત્નીને ઠણુ કે-“ હે પતિવ્રતે ! મને એટલી બધી તૃષ્ણા લાગી છે કે તેથી હું જેવા જેવો થઈ ગયો છું, હવે મારાથી એક પણ પણ આગળ આવી શકતું નથી. માટે તું ગમે ત્યાંથી થોડું પાણી શોધીને લાવી આપ.”

એવું સાંભળીને પતિને પ્રભુ તુલ્ય ગણનારી તે સતી સ્ત્રી ત્યાંથી જળાશય શોધવા આવી, અને એક કુવો હાથ લાગતા તેમાંથી તે પાણી કાઢવા લાગી. એવામાં તે ચાંદણપતિની બુદ્ધિમાં જન્મજન્ય દુષ્ટતા ઉત્પન્ન થઈ આવી. અને તે વિચારવા લાગ્યો કે-“ આ ક્રાંતસુકન્યાનું અહીંજ કાચક કાઢી નાખ્યું હોય તે મારા કુળનો ફજેટો થાય નહિ.” આમ વિચાર કરી, જેવી તે કુવામાંથી પાણી કાઢે છે કે તુલ્ય તે દુષ્ટ ચાંદણે તેને પછવાડેથી ધક્કેલી દીધી. આવું ઘોર કૃત્ય કરીને તે પોતાને રસ્તે પડ્યો. માર્ગમાં વિચારવા લાગ્યો કે-“ હું ત્યારે મારે સાસરે જઈશ અને મને તે સ્ત્રી સબધી તેના સગાંસંબધી પુછશે, ત્યારે કહીશ કે તે તો મરી ગઈ.”

હવે પેલી સતી સ્ત્રી તે કુવાની અંદર પડેલી છે, અને જે મૃત્યુને શરણ જવાની વેધારીમાં છે, જેને આ સમયે ધંધરનોજ આધાર છે, તેવી નિરાધાર અને નિરપરાધી બાળાને “ મારનારથી રાજનાર મોટો છે, ” એ કેહેવત પ્રમાણે તેની બહારે ધંધર થયા, અને તે રસ્તે થઈ જનાર મુસાફરે તેને તે કુવામાંથી બહાર કાઢી.

શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી શાંતિ થવાથી સ્વસ્થ થઈને તે ક્રાંતસુકની પોતાના પીયર વરક આવી, તે સમયે પોતાના પતિએ કરેલા આ મહાપરાધને પણ ગુપ્ત રાખવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. પીયર પહોંચતા માતપિતાએ પ્રશ્ન કર્યો કે “ હે પુત્રી ! તું એકલી ક્યાંથી ? ” ત્યારે બનેલી હકીકત છુપાવીને તેણે ઠણુ કે-“ મને સાસરામાં નહિ ગમવાથી હું એકલી પાછી આવી છું ” માતપિતાનું આ જવાબથી સમાધાન થયું.

વળી કેટલોક સમય વીત્યા બાદ તેનો પતિ પણ પોતાના દેશથી ત્યાં પાછો આવ્યો, અને જેણે તે પોતાના સાસરાના મહાનમા પ્રવેશ કરવા જાય છે કે તુલ્ય તેણે પોતાની સ્ત્રીને દીડી. જેવી તે સ્ત્રીની દૃષ્ટિ તેના ઉપર પડી કે તુલ્ય તેના હૃદય ઉપર વજ્ર જેવો આઘાત લાગ્યો, અને તેનું મુખ રચામ થઈ ગયું. અતુર સ્ત્રી તે સઘળું સમજી ગઈ અને સ્વામીને ધીરજ આપવા ઠણુ કે-“ સ્વામીનાથ ! ચિન્તા કરશો મા, મેં કંઈ પણ હકીકત અહીં કોઈને કહી નથી, ” એમ કહી તે પતિને આશ્વાસન કરવા લાગી, અને તેના સત્કાર માટે સાદિત્યો તૈયાર કરવા તત્પર થઈ.

સમય વીતતા તે સ્ત્રીને પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયું. કંપતીને આથી અત્યંત આનંદ થયો, પુત્રને ઉછેરવામાં બન્ને પોતાનો કાળ બ્યતીત કરવા લાગ્યા. પુત્ર દિનપ્રતિદિન વધવા લાગ્યો. હવે ચાંદણનું પાપ પરિપક્વ થયું હતું, અને તેના ફળ આવ-

વાની ત્રિપાત્રી હતી. મોટા થયેલા પુત્રમા આઘળનાજ શુભે ખીલવા લાગ્યા; તેની ચેષ્ટાઓ પણ તેવીજ થવા લાગી. વખત જતા તે પુત્રને બ્રાહ્મણધર્મોનુસાર ઉપ-
નયનસંસ્કાર કરવામા આવ્યો, અને તેને વેદનુ અધ્યયન કરાવવા માંડ્યું. પરંતુ
આ બાળક તો અભ્યાસ તરફ કેવળ અનાદરી થઈને ધુલ અને ઠાંદવમા રમવા તથા
ફરવા લાગ્યો, પશુપક્ષીઓની દિસા કરવા લાગ્યો, હાડકા અને વિદ્યા લઈ અહીં
તહીં ફરવા લાગ્યો. તેના માતૃપિતા પુત્રની આ ચેષ્ટા જોઈ બહુ દુઃખ પામવા લાગ્યા;
અને તેને અનેક પ્રકારની શીખામણો આપી, પણ તે સંવળી વ્યર્થ. પોતાના
બાળકની આવી ચેષ્ટા જોઈને તેનું શું કારણ હશે, તે વિષે સીના મનમા અનેક
વિચારો આવવા લાગ્યા. પોતાનામાં કંઈ પણ દોષ નહિ દેખનાર તે સીને સ્વાભા-
વિક રીતે પોતાના પતિ ઉપર સંવળો વ્હેમ આવ્યો. આ તેના વ્હેમને પતિએ પ્રથમ
કરેલ દુષ્ટ કાર્યના સ્મરણે પ્રુષ્ટ કરી. તે ઉપરથી ગભીર સ્વરૂપ ધારણ કરીને પોતાના
પતિને ઠણુંકે—“ કંઈ પણ શરમ રાખ્યા વિના આપનું કુળ કોણ છે, તે સાચે સાચું
ઠણી દે. ” સતીના મુખમાથી આવ્યાં વચનો નીકળ્યા કે તુસ્ત તે આઘલ સ્તબ્ધજ
થઈ ગયો, અને અતિ ગભરામણને લીધે કાંઈ પણ જવાબ આપી શક્યો નહિ.

પતિને ગભરાયેલો જોઈ તે સીની યક્ષ વિશેષ પ્રબળ થઈ, અને તેમાં કંઈ
ઉટો લેઈ છે, એમ લાગવાથી તેણે એકએક વિકાળ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું, અને
ભાર ઇધને ઠડેલા લાગી કે—“ સત્ય કહો તમે કંઈ જાતિના છો ? ” સતીનું આલું
બહુલકાંઈ ગયેલું સ્વરૂપ જોઈને રજે તે શાપ દેશે, એવા ભયથી તે ચાંચલ થરથર
મુજવા લાગ્યો અને છેવટ ભાગ્યા સ્વરે બોલ્યો કે—“ દેવી ! ક્ષમા કરો, ક્ષમા કરો
હું હાથ જોડીને કહું છું કે—તું આઘલ જાતિનો છ, દેવી ! ક્ષમા કરો, ક્ષમા કરો !
દેવી ! ” સતીએ જેવા આ શબ્દો સાંભળ્યા કે તેનીજ તેને ધિક્કારવા લાગી,
“ બ્રાહ્મણ જેવી ઉત્તમ વર્ણની કન્યાને તોં બ્રહ્મ કરી, ધિક્કાર છે ! ” આટલું બો-
લતાં તેની અમુકાધી અગારા ઝરવા લાગ્યા. પોતાના પુત્રને પોતાના બોળામા બેસા-
વ્યો અને પોતે ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરે છે કે તુસ્ત તેના જમણા પગના અશુભ-
માથી અગ્નિની જવાબા પ્રકટ થઈ. આ અને પુત્ર આ રીતે અગ્નિમા બળી મુખ્યા,
અને પોતાના બ્રહ્મ થયેલા દેહની શુદ્ધિ કરી ! આખા આમમ વાત ફેલાઈ ગઈ.
અને લોકો હાહાકાર કરવા લાગ્યા, આબાળવૃદ્ધના ટોળેટોળા સતીના હર્શન કરવા
એકઠાં થઈ ગયાં. સા “ જો અંબે ! જો અંબે ! ” નો પુકાર કરી આઘલને તિરસ્કાર
કરતા અને સતીના શુભવાદ કરતાં વિખરાઈ ગયાં જોહો, આ કળિકાળમા આવી
સતી સી મળી શકે ખરી ?

કથાસાર.

એ પ્રમાણે પરંપરાથી કથા ચાલતી આવી છે. આવો ગનાબ ગન્યો હતો કે નહિ,

તેનો નિશ્ચય કરવાને આપણી પાસે કંઈ સાધન નથી. પરંતુ આ કથામાંથી હરેક સ્ત્રીપુરૂષે ત્યજી સાર લેવાનો છે. ખાત્ર કરીને સ્ત્રીઓને તો આ કથામાંથી ઘણું ઘણું બચવા જેવું મળી શકે છે.

૧ ખાસ કરીને તો એ લક્ષ્મી રાખવાનું છે કે- આપણાં બાળકોનું વેવિ-થાળ કરતી વખતે ઘણી ઘણી બાબતોનો તપાસ કરવો જોઈએ ઉપરની કથામાં તો પુરૂષ ચાડાળ હતો, તેથી અતિ નિંદ્ય હતો પરંતુ સ્વસ્થવિમા પણ હલકી વર્ત-લુકના એવાં મનુષ્યો હોય છે કે જેઓ ચાલતને પણ ભુલાવે છે કન્યાનો સબંધ કરવામાં વરના ધરના પેટા ઉપરજ દૃષ્ટિ રાખવામાં આવે છે; પરંતુ વરના ગુણ દોષનો તપાસ કરવામાં આવતો નથી, તેનું પરિણામ વરકન્યાનું ભાવિજીવન અત્યંત કલેશમય નીવડે છે સાસરીયાના જીવન ભરેલા વર્તનથી કુમળી બાળાઓને કુખથી પુઠારવી અને છેવટે આત્મહત્ય કરતી કેટલીયાર આપણે સાંભળેલ છે? આવા ઘોર કર્મો થવાનો સ્વર્ગો દોષ તેઓનાં અસ્પષ્ટમતિના માતૃપિતાને શિર છે

જેટલા માટે વેવિથાળ કરતાં પેઢિલાં વરકન્યાના શીલ અને વર્તનનું, વિશે-વત વરના ગુણદોષ જોવાનું મુખ્ય કર્તવ્ય તેઓના માતૃપિતાનું છે વર અને કન્યા માંથી કોઈને કંઈ અસાધ્ય વ્યાધિ છે કે નહિ, બન્નેના સ્વભાવો જોઈ બીજાને અનુ-કૂળ છે કે નહિ, બન્નેમાં સામાન્ય રીતે જેટલી બુદ્ધિ અને હડાપણની બ્યવહારમાં જરૂર છે, તે છે કે નહિ, તેનો સૂક્ષ્મરીતે તપાસ કરીને પછીજ તે જોડું જોડવું જોઈએ, જેથી ભવિષ્યમાં તેવા કમકમાટ ભરેલા બનાવો બનવા પામે નહિ આ કૃષ્ણ આપણી, સ્ત્રીઓનીજ છે, તે અવશ્યધ્યાનમાં રાખવાનું છે તેમજ તે પણ લક્ષ્મી રાખવાનું છે કે-પુત્રી અને વહુને સમ્યક્ દૃષ્ટિથી રાખવાથી ઘરમાં કલહનું બીજ કદિ પણ રોપાયે નહિ, અને આપણા સંસારની અદર સુધારે થશે આપણે જેવી રીતે ઘરમાં વર્તીશું, તેવી રીતે ઘરમાં આપણાં છેકરા પણ વર્તવાં શીખશે ટુંકામાં આપણે પોતે વહુ વચ્ચે કૃત્વાભરેલી વર્તુલુક નહિ રાખીએ તો પછી કોઈ પણ માતૃપિતાને પોતાની પુત્રીના નિશ્વાસો સાંભળવાનો વખત આવશે નહિ.

“ જોડીને વળી ગાય, દોરે ત્યાં જાય, કશું નવ ચાલે,

જેમ હત્યારાઓ બાળક, કસાઈને આવે ”

ઉપર પ્રમાણે વગરવિચારે કન્યાઓને નહિ અપી દેવા આપ સર્વ જોને પાસે મારી નક્ક પ્રાર્થના છે. ખુશી થવા જેવું કુ કે-આપણી જ્ઞાતિ મૂળથીજ સુધ-રેલી છે, અને હવે કેળવણીની અસરથી વધારેને વધારે સુધરતી જાય છે છતાં આપણી જ્ઞાતિમાં પણ તેવા બનાવો બનતા હોય તો તે બહુ દિલગીરી ભરેલું છે. તોપણ હજી આપણે સ્ત્રીઓ બહુ પછાત છીએ. કેળવણીની જે અસર થવી જોઈએ, તે આપણામાં હજી બીલકુલ થઈ નથી, તે ખેદની વાત છે. સુધારો, સુધારો આપણે

કરીએ છીએ, પણ બધા મન શુદ્ધ ન હોય, ત્યાં કશો સુખારો થવાનો નથી. તેથી પ્રથમ તો મન શુદ્ધ, સરસ અને દયાળુ રાખવાથી બીજા સુખારો તેની મેળે આવશે. એક સાધરણ કહેવત છે કે “ બહાર મીઠા ફડકું ” અને ઘરમાં બિરી બાટકે બુડ ”—આવી જાતનો સુખારો તે સુખારો નહિ પણ ગમતો જ છે. આવા કાળકાળો ઘણે ઘેરથી મળી આવે છે તેવા કાળકાળ નહિ મુકતા સારા કાળકાળમાં સુખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આપણી પુત્રીઓ અને પુત્રવધુઓને પણ આપણા દહાંતોથી તેવું જ શિક્ષણ આપવું જોઈએ.

તેઓને સ્વતંત્ર-કૃષ્ણજલ થવાનો ખ્યાલ આવે તો તુરત સફળોદય આપી, કાઠી નખાવવો. ‘ અબળા છતાં પ્રબળા શ્રી રીતે થવાય ? ’ હાથી જેવા અતિ બળવાન જાનવરને પણ અંકુશમાં રહેવું પડે છે, ’ ત્યારે આપણા જેવી અબળાઓને રક્ષણની જરૂર છે, અને તે રક્ષણ પુરૂષોથીજ થવાનું; માટે તેઓની આજ્ઞામાજ રહેવું જોઈએ. આપણે સ્ત્રીઓ જન્મથીજ પરંત્ર છીએ. બાસ્થાવસ્થામાં માતૃપિતા, સુવાવસ્થામાં પતિ અને વૃદ્ધાવસ્થામાં પુત્રોનું આપણને રક્ષણ હોઈને, આપણી બાપી છાંદગી પરંત્ર જ છે. યાદ રાખજો સ્વતંત્રતામાં પરિણમી સુખ નથી, પણ અત્યંત દુઃખ જ છે. એ પ્રમાણે બાળાઓના કુમળા મગજમાંજ ડસાવણું જોઈએ અને સ્વતંત્રતાથી બનેલા દુઃખદાયક બનાવોના દહાંતો તેઓની સમજમાં લાવી, સ્વતંત્રતાનો વિચાર તેમના મગજમાં પ્રવેશજ ન કરે, તેવો ચલન કરવો જોઈએ.

વર્તમાન કાળમાં કેળવણીને એળ લગાડનારી અને તેના દુરુપયોગ કરનારી ઘણી દુહાઓને શોધવા જવું પડે તેમ નથી. પણ યાદ રાખજો કે તે સમજાવું કારણ તેઓના માતૃપિતાજ છે.

માટે, હે માતાઓ ! સામુઓ ! તમે બચૂત થાઓ ! તમારી પુત્રીઓને અને પુત્રવધુઓને ઉત્તમ કેળવણી લેવામાં મદદગાર થાઓ ! સ્ત્રીઓને શિરજ તે કર્તાબનો ભાર છે, એમ સમજો ! આ કલિકાળમાં સ્ત્રીઓની જે અવહથા થઈ ગઈ છે, અને બીજાઓ તરફથી સ્ત્રીઓ તરફ જે રહેણા ફેંકવામાં આવે છે, તેમાથી મુક્ત થવા અને સતીત્વનો પુનઃદ્વાર કરવા તૈયાર થાઓ !—એવી મારી સર્વ જ્ઞેનોને નમ્ર પ્રાર્થના છે, તે ધ્યાનમાં લેજો, એવી આશા રાખું છું.

રાગદોષથી ઉરકેરાઈ જઈને મેં આ લેખ લખ્યો નથી. મારા બલુવામાં અને જોવામાં આવ્યું છે, તે ઉપરથી મેં મારા સ્વાભાવિક ઉદ્ધારો કાઢ્યા છે. છતાં કોઈ જ્ઞેનને આ લેખ અશ્વિકર થાય, તો તે ક્ષમ્ય કરજો, એવી વિનંતિ કરું છું.

જૂનાગઢ.

}

એક નાગર સ્ત્રી.

નાગરોત્પત્તિ વિષે દંતકથાઓ.

[શુદ્ધિ પ્રાકાશના નામના માસિક પત્રના સંવત્ ૧૯૬૮ ના કાર્તિક્ય માસના અઠ ઉપરથી]

૨૯૨૫૦ આત્માઓની બનેલી નાગર નાતના છ વિભાગો છે - ૧ વડનગરા (ક-અરપરા સહિત), ૨ વિશનગરા, ૩ પ્રમ્નોરા, ૪ સાઠોદરા, ૫ કૃષ્ણેરા અને ૬ ચિત્રોડા તેઓમા એક બીજા સાથે કન્યાબંધાર તથા સોજનબંધાર હોતો નથી. માત્ર વડનગરા નાગરોનું બીજા નાગરો જમી છે. તે છ વિભાગો પૈકી વડનગરા, વિશનગરા અને સાઠોદરામા ગૃહસ્થ અને બ્રિહુક નામના બે વિભાગો પડેલા છે તેઓમા પણ પોતાની જાતિઓમાથી કન્યા નહિ મળવાથી બીજા જાતિમાંથી કન્યા લાવવાને લીધે બાયઠ નામનો જુદો ભાગ છે ચિત્રોડા અને કૃષ્ણેરાની વસતિ શુદ્ધરાતમાં માલુમ પડતી નથી. પ્રમ્નોરા કાઠીયાવાડમા વેધ અને પુરાણીઓનો ધર્મ કરે છે ડોહોઈ પાસે આવેલા સાઠોદ ગ્રામ ઉપરથી જોળખાવા સાઠોદરા નાગરની-સુખ વસ્તિ અમઠાવાદ અને ખેડામા છે તેઓ શરાફી, કારકુની અને દેશાઈગીરીમા ભેડાયેલા હોય છે. વિશનગર ઉપરથી કહેવાતા વિશનગરા નાગરો અમઠાવાદ, વડોદરા અને સુરતમા શરાફ ખેડુત અને નોકર હોય છે. વડનગરાની વસ્તિ આખા શુદ્ધરાતમા આવેલી છે, અને તેઓ સમગ્ર પ્રાકાશો સર્વથી ઉચ્ચ ગણાય છે તેઓ ચેહેરે સુંદર, બુદ્ધિશાળી અને ખંતીલા હોય છે કાઠીયાવાડની રાત્ર્યખટપટોમા તેઓએ અગત્યનો ભાગ લીધો છે. વડનગરા નાગરો પોતાનું અસહ નિવાસસ્થાન વડનગર હોવાનો દાવો રાખે છે. વડનગરના પુરાતન વતનીઓ હોવાનો તેઓનો દાવો વલ્લભીરાજનો તરફથી મળેલી બે બક્ષીસો ઉપરથી સાબીત થાય છે. એક બક્ષીસ ધ ૨ ૬૫૬ મા ખરામદ તરફથી મળી હતી, અને બીજી ધ ૨, ૭૬૬ માં શિલાહિત્ય તરફથી મળી હતી. આ બક્ષીસો મેળવનાર આનંદપુર (વડનગર) ના રહેવાશી અને શાકુંરાફ્ય એવના પ્રાકાશો હતા તેઓની ઉત્પત્તિવિષે નાગરોમાં લખી દત્તકથાઓ છે

૧ એક દત્તકથા એવી છે કે-તેઓને શકરના વિવાદ સમયે ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યા હતા. પ્રજા શકરનું પાર્વતી સાથે લગ્ન કરવા ગયા હતા પરંતુ તેઓ પાવતીની સુદસ્તાથી અભાર્ગ ગયા અને પોતાની વૃત્તિઓ ઉપર અકુશ નહિ રહેવાથી લગ્નવિધિ કરવાનું કાર્ય છોડી ચાલ્યા ગયા. લગ્ન કરાવનાર કોઈ પ્રાકાશ પાસે ન હોવાથી, શકરે જોખાના છ દાણા દેંકયા અને તેમાંથી છ પ્રાકાશો ઉત્પન્ન થયા. પ્રાકાશકન્યાઓ નહિ મળવાથી શકરે છ પ્રાકાશોનું લગ્ન છ નામકન્યાઓ સાથે કર્યું. આ પ્રાકાશોના વંશજો નાગરો કહેવાયા.

૨ બીજી હતકથા એવી છે કે—પાર્વતીની માતાએ, શકરને, તેના ભયંકર, સ્વ-રૂપથી પાર્વતી બીજી નહિ, તેટલા માટે સુહરવા મહાજ્ઞ કરવાનું કરમાવ્યું. પોતાનું રૂપ ફેરવવા જતા શકરે પોતાના કપાળે ચોરેલા છ અક્ષતો પાડી નાંખ્યા, અને તેમાંથી છ બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા. શકરના લગ્ન પછી આ છ બ્રાહ્મણો પોતાની નાગસ્ત્રીઓ સાથે વડનગરમાં જઈને વસ્યા અને દાટકેશ્વરના ઉપાસક બન્યા.

૩ ત્રીજી હતકથા એવી છે કે—બ્રાહ્મણોએ એક સમયે એક યજ્ઞ આરંભ્યો, જેમાં ઘણા બ્રાહ્મણોને નોતરવામાં આવ્યા હતા. શકરના પત્ની પાર્વતીને આથી અદેખાઈ ઉપજી અને એવોજ બીજો યજ્ઞ કરવાને શકરને વિનંતિ કરી. શકરે યજ્ઞારંભ કર્યો, પરંતુ સમગ્ર બ્રાહ્મણો બ્રહ્મદેવના યજ્ઞમાં ગયેલા હોવાથી, શકરે છ બ્રાહ્મણોને ઉત્પન્ન કર્યા, અને તેઓને બીજા કોઈ પણ બ્રાહ્મણો સાથે કંઈ પણ સંબંધ નહિ રાખવાને આજ્ઞા કરી. યજ્ઞ પૂર્ણ થયા પછી તેઓને નીચેના મૂલ્ય લોકમાં મોકલાવ્યા ત્યાં તેઓને નાગલોકો સાથે કલહ થયો. તેઓની પ્રાર્થનાથી શકરે તેઓને સાહાય્ય કરી, અને નાગલોકોથી અભાષિત રહેવાને તેઓને નગર (નન્નનહિ અને ગરન્નેર) નામના મંત્ર આપ્યો. તે ઉપરથી તેઓ નાગર કહેવાયા.

૪ ચોથી હતકથા એવી છે કે—એક વખતે એક રાજા સાપ રેમાંડાં મહારીની કન્યાને પરણ્યો. કાળે કરીને તેને કોઈ નીકળ્યો. પેલી મહારીની એકરીએ તેને સાપ ખવરાવી કોહતો બાધિ મટાવ્યો. આ ઉપરથી તે રાજાની બીજી રાણીઓને અદેખાઈ આવી, અને રાજાને કહ્યું કે—“ મહારી કન્યાએ ક્ષત્રિયને નિષિદ્ધ સર્પ માંસ આપને ખવરાવ્યું છે ” મહારી કન્યાએ સર્પ માંસ ખવરાવ્યાની વાત કબુલ કરી, પણ કહ્યું કે—“ હે રાજા! જે સર્પનું માંસ આપને ઔષધ તરીકે ખવરાવ્યું છે, તે સાધારણ સર્પજાતિનો હતો, નાગજાતિનો તે હતો નહિ, તેથી તેનું માંસ નિષિદ્ધ નથી. આપણા ગામથી થોડે દૂર એક સરોવર છે, તે સરોવરમાંજ એક નાગ રહે છે, તે શિવાય અન્ય કોઈ પણ સ્થળે નાગ વસતો નથી ” રાજાને કોષ થાત થયો, અને ખરા નાગને નિરખવાની તેને ઈચ્છા થઈ. મહારીકન્યાના પિતા લાલવાદી અને કાકા કુલવાદીની મદદથી, તેઓ નાગના નિવાસસ્થાન પાસે ગયા ત્યાં તે વાદીઓએ મોકલેલ શિષ્યે મંત્રગળથી નાગને સરોવરની બહાર બોલાવ્યો. પરંતુ નાગ ઘણો બીજવાઈ ગયો અને સમગ્રાઓને મારી નાખ્યા. આ વાતની તે વાદીઓને સમાચાર થયા કે તુત્ત, તેનું વેર લેવાને તેઓ તે સરોવર પાસે ગયા. તેટલામાં નાગ બ્રાહ્મણનું સ્વરૂપ લઈ વડનગરમાં ગયો, ત્યાં બ્રાહ્મણની કન્યાને પરણ્યો, અને તે કન્યાથી તેને સંતતિ થઈ મહારીઓ તેને શોધવા શોધતા, પત્ની મેળવી વડનગર આવ્યા, અને બ્રાહ્મણના રૂપમાં તે નાગને ઓળખી કાઢ્યો. મહારીઓ તેને મારી નાખવાની

તેથીમાં, તેવામાં તેના સ્ત્રી એકરાઓએ કાલાવાલા કરવાથી તેને જીવતો રાખ્યો. તે માર્ગના વંશજો નાગરા કહેવાયા.

તેઓમાં છ વિભાગો પડતા 'કારણ' એમ કહે છે કે-૧ કરનો ક'ઈક કારણથી વડનગરમાં વસતા નાગરપ્રાણજો ઉપર દોષ થવાથી તેઓ વડનગર એટલી ગુજરાતમાં જુદે જુદે સ્થળે જઈને વસ્યા, તે જુદાં જુદાં ગામો ઉપરથી તેઓની છ પ્રવિધ્યાના નામો પડેલા છે: જેમકે વડનગર ઉપરથી વડનગરા, વિશનગર ઉપરથી વિશનગરા, સાઠોદ ઉપરથી સાઠોદરા, કૃષ્ણનગર ઉપરથી કૃષ્ણોદરા અને ચિત્રોદ ઉપરથી ચિત્રોદ.

(જોએ એટલીથીયર ઉપરથી સંબંધ કર્યા)
દુર્ગાશંકર શિવશંકર યાજ્ઞિક.

જૂનાગઢની વડનગરાનાગરજ્ઞાતિમાં ચાલતા વૈવાહિક આર્થિક રીવાજો.

૧ વાગ્દાન.

- ૧ કન્યાની કંઈ વસ્તુ આપવા કરવા બાંધ ત્યારે વરવાળા વરુથી તેને રૂ. ૫૦ તથા જોળ રો. ૦૧ અપાય છે.
- ૨ વરને ઘેર ફેફલદશિણા કરવામાં આવે ત્યારે નાગરપ્રાણજોને નામાદીક દોકડા ૪ તથા સોપારી ૫) અપાય છે.
- ૩ તે વખતે બ્રહ્મપતિપૂજનમાં રૂ. ૦૧૧ તથા ફેફલદશિણાના રૂ. ૨) વરકન્યાના જોશને અપાય છે તેમજ રૂ. ૫) કન્યાની કંઈ નાણાં અપાય છે.
- ૪ કુટુંબી ધોળાવવાની દક્ષિણા વર પોતાની જાહેનને તથા બાહેબને યથાશક્તિ આપે છે.
- ૫ કન્યાને પ્રથમ જન્મવા તેટલી વખતે કન્યાનું મુખ તેના સસરા જોઈને તેને 'ઓહલુ' ૧ તથા સણીઓ ૧ આપે છે, અથવા તેની કિંમત બઢલ હેમ ગદી ૪ આપે છે.
- ૬ તેમજ વરના કાકા, મામા, કંઈ, માથી, જાહેન વગેરે કુટુંબીજનો 'કન્યાને જન્મવા તેટલે તેને 'ઓહલુ' ૧ તથા સણીઓ ૧ અથવા રૂ. ૧૦ મુખી આપે છે.

- ૭ વાજાનથી લગ્ન સુધી પ્રતિવર્ષે કન્યાને જમવા તેડી ઓઢણુ ૧ તથા ચણીયો ૧ અથવા તેની કિંમતના ૩ ૧૨૫ અથવા હેમ ગદી ૧ ઓઢવસ્તુ વસ્ત્રવાળા તરફથી અપાય છે.
- ૮ વિજયાદશમીને દિવસે જમવા તેડી કન્યાને વસ્ત્રવાળા તરફથી ચેરડીના સાઠા કીમત ૩૫ ૦૮ ના તથા હીરાળીના ચાર દિવસોમા તેને જમાડીને ચેરડીના સાઠા કીમત ૩૫ ૦૮ ના તથા સુખડી શે ૦૫ તથા આલસબાણ ૩ ૦૧ ની અપાય છે. સકાન્તિને દિવસે ૩ ૦૫ તુ અને હોળીને દિવસે ઓઢણુ ૩ ૧) તુ તથા હારડો શે ૧ ૩૦૮ નો અપાય છે. ફેરીટાણામા રસ જમાડીને ફેરી ૧૫ મોટી કિમત ૩ ૧૧ ની અપાય છે. બળેવને દિવસે જમાડીને બેળપાપડી શે ૦૫ અથવા ૩ ૧) રાકડો, રાખડી પડવે જમાડીને ૩ ૦૧ રાખડીના અપાય છે. ટાઢીસાતમને દિવસે તથા જન્માષ્ટમીના પારણાને દિવસે માત્ર જમાડવાનોજ રીવાજ છે.
- ૯ કન્યા દેવા આવવાના જમણુમા કન્યાની ક્ષધ જણુ ૨ ને તથા કન્યાને લેવી કેળાનું જમણુ જુઠા જુઠા પ્રકારના શાક કઠોળ મીઠા ભાત દુધ વગેરે સંદિત આપવામાં આવે છે; જેનો ખર્ચ ૩ ૨૫ થી ૩૦ સુધીના થવા જાય છે. તે દિવસે ક્ષધને સોપારીના પસલા ૧, નાળીયેર નમ ૨ અથવા તે બદલ ૩૦૫ અને ૩૦૧ વસ્ત્રવાળા તરફથી આપવામા આવે છે.

૨ લગ્નક્રિયા.

- ૧૦ લાડુના કેહેણુનું સોજન લગ્નદિવસ પહેલા વસ્ત્રવાળા તરફથી કન્યાની ક્ષધ જણુ ૩ ને આપવામાં આવે છે. તેમાં કેળાલાડુ, કસાર લેંચી વગેરે ઉપર પ્રમાણે રસોઈ કરવામાં આવે છે. તે દિવસે કન્યાની ક્ષધને નીચે પ્રમાણે આપવામા આવે છે.—
- સોપારી પસલા ૩ અથવા ૩ ૦૫; શ્રીફળ ન ૩ અથવા ૩ ૦)જી; ૩ ૦૧ રાકડો; સાકરનાં ભરેલ વાટલા ૨ તેમા સાકર ચેર ૬, અથવા ૩ ૧૫.
- ૧૧ કન્યા દેવા આવે ત્યારે કન્યાને સાકર ચેર ૦૫ અથવા ૦)જી તથા કંકુ ચેર ૦૫ અથવા ૩ ૦૧ તથા ફુલહાર ૧ ૦) નો વસ્ત્રવાળા તરફથી અપાય છે.
- ૧૨ જોણ તથા કાઠલામા—હેમગદી ૮૦ ઓઢવસ્તુ; વાળીનું હેમ ગદી ૨; ૩૫ તોલા ૧૫૦ પગના ઘરેણા માટે; છાળ સરીને મેવો (દ્રાક્ષ, બદામ, ખારેક, અખોડ, કાચુ, ટોપડું, સાકર, કમળકાકડી, મગ, હરેક ૩ ૧) સુજળ કન્યાને વસ્ત્રવાળા તરફથી અપાય છે.
- ૧૩ લગ્નક્રિયામાં કન્યાઠાવાને ૩ ૨૫ થી ૪ સુધી અને વસ્ત્રવાળાને ૩ ૩ થી ૫ સુધી ખર્ચ થાય છે.

- ૧૪ સમ્પત્તિયિને આગલે દિવસે વર પોતાને ઘેરથી કન્યાના વર પાસે ઉતરવા બાધ, ન્યારે તેના વરધોડાનો ખર્ચ રૂ ૫ સુધી થાય છે. લગ્નને દિવસ વર કન્યાને જોણું આપવા બાધ ત્યારે વાળાં રિગેરેનો ખર્ચ રૂ ૨, વરને ખાણુ ખવરાવવા જતાં તથા વાળુલ વસ્ત્ર દેવા જતા કન્યાદાતાને ખર્ચ રૂ ૨, તથા વર પરણીને વરધોડીયાં ઘેર બાધ ત્યારે વાળુજ તથા આવસમાણનો વરને ખર્ચરૂ ૫ થાય છે.
- ૧૫ કન્યાદાતાએ જોણાની છાબમા રૂ ૦૧ સુકવાનો રીવાજ છે.
- ૧૬ કન્યાના આપને વરના કુટુંબને લગ્ન પછી ત્રણ દિવસોએ એકેકે ૮૪ સોજન આપવાનો તથા કક્ષા વરના માણસોને એક દિવસ સોજન આપવાનો તથા તે સિવાય કુવારા વેહેવાઈતું સોજન ૧, માઠવવરતું સોજન ૧, નેઠસુતું સોજન ૧ અને માઠાધાતું સોજન ૧ આપવાનો રીવાજ છે.
- ૧૭ હસેયામા વરકન્યા બન્નેને સાસરે મારી સુધી કુટુંબીઓને સોજન આપવાનો રીવાજ છે.

૩ વરવાળા તરફથી કન્યાની કુંદને અપાતી બાબતો.

- ૧૮ ઉપર લખેલ સાત જમણોને દિવસે કન્યાવાળાં તરફથી વરવાળાંઓને જેઓ જમવાતું કહેવા બાધ તેઓને હરદોજ સોપારી પસલો ૧ તથા શીફળ ૧ તથા સોપારી મણ ૧ની કોરી ૨૦ના રૂ ૫ આપવા પડે છે.
- ૧૯ લગ્ન થયા પછી પગે લાગવાની બાબતની કોરી ૬ અથવા રૂ ૧૫, માઠવ-શોરને દિવસે શીફળ ૧૨ અથવા રૂ ૦૫ તથા તેડાનો રૂ ૦૫, વાળુલવસ્ત્રમાં રૂ ૦૫, ન્હોળીયામા તથા છાબમા રૂ ૦૧ તથા સોપારીનો પસલો ૧ તથા શીફળ ૧ તથા ઉકટામણિ વાંચવામા રૂ ૦૧ આપવાનો રીવાજ છે.

૪ પરચુરણ બાબતો.

- ૨૦ ખેરામણી ખેરવા જતા તથા ખેરામણી ખેરી વરધોઠા ચણવી ઘેર આવતા અને ચોરી વસ્ત્રાદવા જતા વાળિજના રૂ ૩ નો ખર્ચ વરવાળાને થાય છે.
- ૨૧ માઠવશોરને દિવસે વરવાળાં તરફથી હેમ ગદી ૧ કન્યાને આપવામા આવે છે.
- ૨૨ તેલસ ચારમા રૂ ૦૧ વરવાળા તરફથી તેમજ રૂ ૦૧ કન્યાવાળાં તરફથી આપવાનો રીવાજ છે.
- ૨૩ ખેરામણીમા વરને છુગડા ૫ તથા રેશમી સુગટો ૧ રૂ ૫)નો તથા વરના કુટુંબીઓને વસ્ત્રો આપવામા રૂ ૨૫થી ૪૦ સુધીનો વધારેમા વધારે ખર્ચ કરવાનો કરાવ છે.
- ૨૪ ઉજવલ નવમી (ઉજળી નોમ) ના બચકામાં છુગડા, રેશમી સોનેરી કોર છેડવાળા કિમવ રૂ ૧૭૫ સુધીના તથા ચણીવા ૨ કમખા ૪ નાડી ચાબખી ૪ કિમવ રૂ ૧૬૫ સુધીના તથા મોતીનો માઠ ૧ રૂ. ૦૫ ની કિમવતો,

- અરીસો હોળી ૩. ૧૧ ની-કિમત સુધીનાં-તથા બચકાની વતી ૮૪ ૧
 ૩. ૧૧ ની કિમતની વરવાળા તરફથી કન્યાને આપવાનો રીવાજ છે
- ૨૫ વિવાહના વર્ષમા હારદો શે ૧, આરેક શે ૧, ટોપડું શે ૧, સુતરાઈ
 હુગડું-સાળુ ૧ આચરે કિમત ૩. ૨ સુધીના વરવાળા તરફથી કન્યાને અપાય છે.
- ૨૬ વસ્તોણાની બાબત આણુ વાળવા સુધી કરવાનો રીવાજ છે
- ૨૭ પરવયા પછી દિવાસો, ત્રીજ, કાજળી, એ દરેક દિવસે ફળાદાર શેર ૧૧
 કન્યાને વરવાળા તરફથી અપાય છે.
- ૨૮ પરવયા પછી કન્યાને વરવાળાં તરફથી હોળી દીવાળીના હુગડાં ૪ આણુ
 વાળવાને દિવસે સુખડી શે ૬ ના ૩. ૨, પરસુરણ મેવાના ૩ ૨ તથા
 હુગડુ કમખો ૩ ૧૨૧ નો આપવાનો રીવાજ છે
- ૨૯ પ્રથમ ઋતિપ્રાપ્તિ થાય ત્યારે ખોખો ભરવામા હુગડા ૩ ડાઝા સુધીની કિ-
 મતનાં વરવાળા તરફથી કન્યાને અપાય છે. શ્રીમતો તરફથી હુગડા નિમિત્તે
 હેમ ગદી ૬ અથવા ૩. ૭૫ અપાય છે
- ૩૦ પ્રથમ પુત્રપ્રસવસમયે દેહલક્ષ્મિ ૩. ૧૦ ની તથા પુત્રનું સુખાવ-
 લોકન કરીને તેને હેમ ગદી ૨ અથવા ૩. ૨૫ તથા જળલા ટોપી ૩ ૩
 ની કિમતના વરવાળા તરફથી આપવાનો રીવાજ છે.
- ૩૧ પ્રસૂતિસમયમા પુત્રોત્સવનાં ગીત ગાવાની નિમિત્તના સોપારી શે ૨૮ તથા
 ૩. ૩ આપવાનો રીવાજ છે

જૂનાગઢ

}

વહોરા જટાશંકર હરજીવન.

૨. નિમાસિક કમિટિની બધ વાર્ષિક સભામા થયેલા કસવો પૈકી કરાવ ન. ૪
 પેટા કરાવ નં ૨ (જુઓ, નિમાસિકનો સવત ૧૯૬૯ ના પાંચ માસનો
 અક, પૃ. ૧૭૪-૧૭૫) સુજબ વે. મૂ. શ્રીસુત મહાશય જટાશંકરજીએ
 જૂનાગઢમા આજતા લખાકિક પ્રસંગેના આર્થિક રીવાજોની યાદી અમને મોકલી
 આપી છે, તે માટે અમે તેઓનો અંત કરણપૂર્વક ઉપકાર માનીએ છીએ.
 આશા છે કે, ભાવનગર, નગર, ભૂજ, રાજકોટ, પોરબંદર અને વસાવડમાથી
 કોઈ કોઈ ગૃહસ્થ જ્ઞાતિની એટલી સેવા બજાવવાનું ઉચિત ધાર્યે સઘળા
 સ્થળોના રીવાજો ઉપરથી સર્વસામાન્ય એકજ પ્રકારના સરળતા ભરેલા
 રીવાજો ઘડી કાઢવામા આવે અને તે રીવાજો તે સઘળાં સ્થળોની જ્ઞાતિઓ
 સ્વીકારે તથા અમલમા લાવે, તો હાલમા તેમ કરવાની ઠેટલી બધી જરૂર
 છે, તે સર્વને સુવિહિત જ છે.

તત્રી.

જાળવા યોગ્ય સરલ ઉપાયો.

૧ મીઠાનો ઉપયોગ.

- (૧) ચ્હાના પ્યાલા ઉપરના ચ્હાના ડાઘ મીઠું ઘસવાથી દૂર થાય છે.
- (૨) કળીચુનાના કુચ્છમાં મીઠું નાખવાથી તે વધારે સોટે છે.
- (૩) ફાવણ કત્તા પેહેલાં અને જમી દહીને મીઠાના કોમળા કરવાથી, વધા ફાવણ સાથે વમાકુને બદલે ફળેલું મીઠું અને રાખ ઘસવાથી ફાવ સ્વચ્છ થાય છે, તેમજ અવાળું મજબૂત અને શુદ્ધાળી રંગના થાય છે મીઠું અને રાખ ઉત્તમમાં ઉત્તમ ફાવનું મંજન છે.
- (૪) ગળું બેચી ગયું હોય તો મીઠાના પાણીના કોમળા કરવાથી ફાયદા થાય છે.
- (૫) ફાવ પડ્યા પછી અથવા કાઢી નખાવ્યા પછી તુરત હોદી નીકળતું બધ કરવા માટે મીઠું અને પાણી જરાવાર મીઠામાં રાખવા.
- (૬) 'નાઇટ્રેટ ઑવ ઓક્સિજન' નું ઝેર દૂર કરવામાં તે સરસ ઉપાય છે.
- (૭) નવચેકા પાણીમાં મીઠું નાંખી પીવાથી તુરત ઉલટી ઠરાવી શકાય છે.
- (૮) ખમી શકાય તેટલા ગરમ પાણીમાં મીઠું નાંખી સાઝ સવાર, પચે અને અવધવો બોળ્યા પછી, એકદમ છુછી નાંખવા.
- (૯) દુ ખતી આપો માટે મીઠું અને પાણી સરસમાં સરસ ઉપાય છે. બહુજ ઘાડું મીઠું પાણીથી ભરેલા મોટા લોટામાં નાંખીને તે પાણી આખ ઉપર વખતે વખત છાંટવાથી આખ સાફ થઈ જશે, અને આખનો સોને દૂર થશે. (આપણે ભરબુમાં રહેજ મીઠું નાંખીએ છીએ, તે તે ચીના બહુવામાં છે.)
- (૧૦) રેશમી દુમાલ વગેરેને મીઠું નાખેલા પાણીમાં ઘોષ બીના કામ ત્યારે તેને ધોઈ કરવાથી બહુ સારા થાય છે.
- (૧૧) જમીનને ફળદ્રુપ કરે છે.
- (૧૨) ફેફસાં કે હોજરીમાંથી હોદી નીકળતું હોય તો મીઠાની થોડી થોડી માત્રા આપવાથી ઠીક થઈ જાય છે.

૨ કેટલાંક સામાન્ય ઠરઠોના ઉપાયો.

- (૧) પિત્ત—ઠડ પાણીનો અર્ધો ચ્હાસ ભરીને તેમાં એક લીણું નીચાવણું તેની અદર જરા સોડા નાખી હલાવી ફીણ આવતા હોય ત્યારેજ પી જવું. કેટલીક વખત માથું દુખતું હોય તો તે આ ઉપાયથી મટી જાય છે.
- (૨) કરડ (જીવડના)—એમોનીયા સોલ્યુશન' સી પીવાથી જીવડના કરડ મટી જશે.
- (૩) કરડ (હડકાયા કુતરાનો)—જખમ ઉપર એકદમ 'ક્રીસ્ટીક પોટાશ' લગાડવો અને ઉંઘ લાવવાને માટે ખૂબ બીરફી આપવો.

- (૪) હાઝલ—બરમા ઠળીચુનાનુ નીતરેલુ પાણી એક શીશીમાં ભરી રાખવુ, તે બહુજ ઉપયોગી છે. હાઝલા ઉપર એકદમ તે લગાડવાથી ફોલા ઉઠશે નહિ.
- (૫) છાતીને શરદી લાગવી—કેકળતા પાણીમાં ફલાટીનના કપડાને એક કડકો બોળી, તે ઉપર 'ટરપેન્ટાઇન' છાટી, તે કડકો છાતી ઉપર મુકવાથી બહુજ આરામ મળશે.
- (૬) બચ્ચાને શરદી—સરચીમુ તેજ છાતીએ અને પડખા ઉપર ખૂબ ચોળવુ; સ્કેજ સાજ માથે પણ ચોળવુ.
- (૭) ઉધરસ—સીથી સરસ ઉપાચ ગરમ દૂધમાં ઘી અને હળદર નાળી પીવુ, તે સાથે સારી પેઠે કરી પાળીવી એજ છે. તે ઉપરાંત ડક્ટર જેન (Jane) ની 'એક્ષેક્ટોરાન્ટ' (Expectorant) નામની દવા પણ બહુ સુલુકારક છે.
- (૮) કરક (વીછીનો)—એળચીનો અર્ક કે એળચી સાવીને મૂકવાથી કંઈક આરામ મળે છે.
- (૯) કાપ—' ક્રોચોલો ' (Crocodile) ના એક બેટીમાં કાપ ઉપર નાંખવાથી લોહી વહેતુ બંધ થશે. કાપ જરા દાળી, તેના ઉપર હળદર ભરભરાવી મજબૂત પાટો બાંધવાથી આરામ થઈ જશે.

૩ જંતુનાશક ઉપાયો.

- (૧) કીડીઓ—ખાડના પીપમાં કીડીઓ જતી અટકાવવાનો એક ઉપાય એ છે કે તે પીપતા મોઢા નજીક આકનો પોહોળો પટો ફેરવે કરવો.
- (૨) માખીઓ—લોહી કે કંઈ એવું બીજું વપાવી તેના ઉપર 'કાર્બોલીક એસીડ' નાં વીંચ ટીપા નાંખવાથી માખીઓ બાઝી જશે.
- (૩) મચ્છરો—કપૂરનો કકડો બાળવાથી મચ્છર દૂર થશે.
(ખૂબનામાં કપૂરની આસ્તી કરવાથી આ પણ અનાયાસે કાયદો થાય છે)
- (૪) 'એલેરીયા' ના મચ્છરો—જે સ્થળે 'એલેરીયા' ના મચ્છરોનો ઉપદ્રવ હોય, તે સ્થળે તુલસીના કુણ રાખવાથી, તે ઉપદ્રવ એકદમ દૂર થઈ જશે.
- (૫) ઉદરો—' કલોરાઇડ ઓલ લાઇમ ' થી ઉદરો એકદમ સાગી બધ છે. કેમકે તેની ગંધ તેઓને બહુ સતાવે છે.

૪ સામાન્ય

- (૧) શીશીઓ સાફ કરવી—કાયલાનો બારીક ભુકો અને ગરમ પાણીથી શીશીઓ એકદમ સાફ થઈ જાય છે.
- (૨) પગરખા—પમરખાને પાણીની અસર ન લાગે તેવાં કરવા હોય તો એર-ડ્રીયામાં તેને ખૂબ બોળવા. બોલવાં બંધ કરવાં હોય તો વળીયાની વચમાં ખીસી નાંખાવી.

- (૩) કૌમલ્ય—કરમં અંધારાવાળી અને સીનાશવાળી જગોએ કૌમલ્યાના કડકા સખવાધી કંઈ ચરદી ઓછી થાય છે
- (૪) ચીમનીઓ સાફ કરવી—દીવાની ચીમનીઓ સાફ કરવામા રહી કાગળો ચોપાનીવા વગેરે બહુ સાડુ કામ કરે છે તેવા કાગળના એક કડકા ઉપર એક ટીપુ માસલેટ નાખી તે વતી ચીમની ઘસવાધી અઝચકાટ થયો
- (૫) ચરણીના કાલ—કુમડાં ઉપર ચરણીના કાલ પડ્યા હોય તો તેટલા જાગને 'ટરપેન્ટાઇન' મા ભોળો, પછી નીચે એક 'પ્લોટીંગ પેપર' સખી ખૂબ ફાગશે તો ટરપેન્ટાઇનવડે છુટી પડેલી ચરણી 'પ્લોટીંગ' માં ચૂમાઈ જશે.
- (૬) કુમડાને કાટના કાલ—એવા કાલને લીંબુ અને મીઠાના રસથી રસબસ કરવા ત્યાર બાદ તે કુમડુ વડકે સુકવવુ એમ બે ચાર વખત કરવાથી તે કાલ દૂર થયો
- (૭) કિનતા કપડાં—તેમા કાલ્વા પડી ખવાઈ જાય છે તેને માટે એક ઉપાય એ છે કે—તેને પેટીમા મુકતાં પહેલાં ખૂબ ઝાટકવાં; પછી તેને એક કાગળની કોથળીમાં મુકી, તે કોથળી બરાબર બંધ કરી રેવી

સાકરલાલ મોતીલાલ

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે.

અનુસંધાન ગત અક ૧ પૃષ્ઠ ૨૪ થી.

પાંચમા અધ્યાયમા "ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો વિચાર" "આશોચ નિર્જીમ" તથા "શ્રી-ઓના ધર્મ" વિશે કહેલું છે. તેમાંથી ભક્ષ્યાભક્ષ્ય સંબંધી આંહી લખવામાં આવે છે.

શ્રુતિઓએ સ્નાતક પ્રાણલુપ્ત ધર્મોનુ ચોથા અધ્યાયમા જણાવ્યા પ્રમાણે શ્રવણ કથી પછી મહાત્મા બૃહુ શ્રુતિને પુછ્યું કે તે પ્રમાણે ધર્મનું આભરણું કરનાર પ્રાણ-લુપ્ત મૃત્યુ શા માટે થાય છે? તેના જવાબમા બૃહુશ્રુતિએ જણાવ્યું કે—

અનભ્યાસેન વેદાનામાચારમ્પ ચ ધર્મનાત્ ।

આલસ્યાદમદોપાન્ન મૃત્યુર્વિમાઞ્ઞિષાંસતિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—વેદનો અભ્યાસ નહીં કરવાથી સદાચારનો ત્યાગ કરવાથી આલસ્યથી અને અજ્ઞતા દોષથી પ્રાણલુપ્ત મૃત્યુને પામે છે

આ શ્લોક સંબંધમા એવો સવાલ થયો કે શુ પ્રાણલુપ્ત બે તેમા લખ્યા દોષ ન ફરે તો તેનું મૃત્યુ કોઈ કાળે નહીં થાય? શાસ્ત્ર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીએ તે તેમજ આયુર્વેદમાં જણાવ્યું છે, તે પ્રમાણે તેમનુ મૃત્યુ ન થાય એ કાંઈ જવાબ જેવું

નથી; પરન્તુ હાલ તે વાત માનવામાં નહીં આવે, તેમ વખતે બુદ્ધિમાં પણ ઉત્પન્ન થયે નહીં, તેથી તેના સંકુચિત્વઅર્થ કર્તુ તોપણ આવશે; એટલે કે હાલ આયુષ્ય ઘણું ટુંકું થઇ ગયું છે, તે જ તે પ્રમાણે ધર્મનું પાલન કરવામાં આવે તો નહીં થાય તથા માણસ દીર્ઘાયુષ્ય લેખની શક્યો અદ્વા સહિત તથા યમનિયમ સાથે વેદાદ્યાસ કરવામાં આવે તો તેમાં જીવિતે કશું મળે, તેમાં શંકા લેવા અવકાશજ નથી બીજી તરફ સદ્વર્તન તેના ખરા અર્થમાં રાખવામાં આવે, આવશ્યકતા તમામ રીતે ત્યાગ કરવામાં આવે તથા અલથી થતા દોષોથી બચવા કાળજી રાખવામાં આવે તો દીર્ઘાયુષ્ય માણસ લેખજે, એ પણ બીનતકરાર બાબત છે કુસ્વદ્ બદ્ધ પોતાની ટીકામાં કહે છે કે ઉપરના સ્લોકમાં કહ્યા પ્રમાણે વર્તવામાં ન આવે તો અધર્મ ઉત્પન્ન થાય છે તથા તેથી આયુષ્યનો ક્ષય થાય છે.

‘કથં કથં વસ્તુ પ્રાક્ષણેન અજાણ્ય છે ને કથં આણ્ય છે, તે નીચેના સ્લોકમાં જણાવે છે.

ત્વજ્ઞાનં ગૃજ્ઞાનં ચૈવ પલ્લવદ્ઽન્તં કવકાનિ ચ ।

અમર્યાણિ દ્વિજાતીનામધ્યમવાણિ ચ ॥ ૬ ॥

અર્થ—લસણ, ગાજર, ડુંગળી, મીંદડાની બળી, અપવિત્ર ખાતરથી ઉત્પન્ન થયેલા પદાર્થ દ્વિજને અભક્ષ્ય છે (અપવિત્ર ખાતરમાં કુસ્વદ્ બદ્ધ વિષાદિનો સમાવેશ કરે છે)

લસણ, ગાજર અને ડુંગળી પૈકી લસણ તથા ડુંગળી ખાવા જેવાં નથી એમ મોટા ભાગે કહ્યું જ કરે છે; પણ ગાજરના સબંધમાં આપણા અમુક સમુદાયમાં તે પ્રસિદ્ધ રીતે લેવાય છે, તથા એ વિશેષ શોચનીય છે કે આપણા ભૂરોએ પણ તે લેવામાં પ્રત્યવાય મણવા નથી. જનાવરને એટલે ગડયોળને ગાજર ખવડાવવામાં આવે છે તેમ આપણે તરીકે તેના અમુક પ્રસંગે ઉપયોગ કરવામાં આવતો હોય, પરન્તુ તેમાં પણ તે વીર્ય બગાડે છે એ વાત સિદ્ધ છે. ગમે તેમ હોય તોપણ જે પદાર્થ લેવાનો શાસ્ત્રથી નિષેધ છે, તે પ્રાક્ષણેજે તો લેવા નહીં જોઈએ લસણ, ડુંગળી બાબતમાં તે છાની છપની રીતે લેવાતાં હોય, એમ જણાય છે તથા ફેટલેક સ્થળે પ્રસિદ્ધ રીતે પણ લેવાય છે. તે સબંધમાં તેમાં દુર્ગંધી એટલી બધી છે કે તે એક કારણજે તેને અમાણ્ય કરાવવામાં બસ છે તે લેનારના પરસેવો શીઘ્રેની અત્રણ અથવા હોય છે આવા દુર્ગંધી પદાર્થ નહીં લેવા એમ મનુમહાસત્રે સ્પષ્ટ લખ્યું છે, તેમ ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણને પણ ૧૭ મા આધ્યાયમાં સ્લોક ૧૦ માં નીચેના પદાર્થના આહારને વામસ આહારમાં ગણ્યા છે અને તેમાં લસણ, ડુંગળીનો પણ સમાવેશ થાય છે

યાતયામં ગતરલં પૃત્તિર્પુરુષિત્વં ચ યત્ ।

ઝિહ્વિપૃમપિ સામર્થ્યં યોજનં તામસત્રિયય્ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—અર્ધપકવ અથવા અવિપકવ ધન્યથી શુષ્ક તથા નીરસ અથવા લોખા

આદિ પદ્ધતિ પછી એક કે વધારે પ્રદર જવાથી ઠંડા થઇ ગયેલ હોય તેવા, વળી જેમાંથી સાર અંશ કઢાવી લીધો હોય તેવા તેમજ દુર્ગંધિવાળા તથા રાતવાળી તથા ઉચ્છિદ્ર તથા અમેઘ્ય એટલે યજ્ઞ માટે અયોગ્ય ગાને અપવિત્ર એવા પદાર્થોના આદાર વામસ આદાર કહેવાય છે.

હવે શ્રાદ્ધાણુ પ્રકૃતિથીજ શાન્ત સ્વભાવના હોવા બેઠએ તથા તેનામાં સત્વગુણ બેઠએ, એ પ્રથમ જતાવી આપ્યું છે. શ્રાદ્ધાણુના સ્વાભાવિક ધર્મ ગીતામાં અધ્યાય ૧૮ માં શ્લોક ૪૨ માં જણાવ્યા છે, તે આદી દ્વીને લખવામાં આવે છે

સમોદયસ્થપઃ શૌચં જ્ઞાતિરાજર્જવમેવચ ।

જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિત્વયં દ્રઘ્ન કર્મસ્પન્નામજમ્ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—શમ, દમ, તપ, શૌચ, ક્ષાતિ, આર્જવ, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન તથા આસ્તિકપણું એ શ્રાદ્ધાણુના સ્વાભાવિક ધર્મ છે. આદે શ્રાદ્ધાણુની શાંત પ્રકૃતિ હોવી બેઠએ તથા જેનામાં સત્વગુણ પ્રધાન બેઠએ તેણે વામસ પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન કરે તેવા પદાર્થ ખાવા નજ બેઠએ એ સ્વતઃ સિદ્ધ થાય છે એટલે જ્યવહાર તેમજ પદમર્થની નજરે ભેટાં લસણ, ડુંગળી શ્રાદ્ધાણુએ બીલકુલ હોવા ન બેઠએ.

છોદિતાન્દ્રણનિર્યાસાન્દ્રઘનમમવાંસ્તયા ।

શેલું ગર્વ્યં ચ પેયૂર્પં પ્રયત્નેન ચિવર્જયેત્ ॥ ૬ ॥

અર્થ—જાડમાંથી ઝરેલા અગર છેડવાથી ઉત્પન્ન થયેલા રાવા અને ઘોળા શુંદર તથા વડચુડા અને જાથના દુધની બળી એ ત્યાગ્ય છે

અનિર્દ્રશાપા ગોઃ સીરપૌષ્ટમેકઙ્ગલં તથા ।

માષિકં સંચિનીસીરં ત્રિવત્સાપાશ્વ ગોઃપયઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—જે જાથને વીંચાયાને હજી દિવસ ન થયા હોય તે ગાયનું દુધ, ઉટલીનું તથા એક ખરીવાળીનું (ઘોડી ગધેડી વિગેરેનું) દુધ તેમજ ઘેડીનું દુધ તથા ગર્ભવતી ગાયનું દુધ તથા જેનો વાછોડો મરી ગયો હોય તેના દુધનો ત્યાગ કરવો. ગાય શબ્દમાં કોઇનો સમાવેશ થાય છે. એટલે હજી દિવસમાં તેનું દુધ ખાવું નહિ. અજ્ઞાનથી કેટલાક આ નિષેધ માત્ર જનોઈવાળાને લાગુ છે એમ ગણી સ્ત્રીઓ તથા બધ્યાઓના ઉપયોગમાં વીંચાણુ પછી હજી દિવસમાં દુધ વાપરે છે, પરંતુ તે દુધ વન્દુસ્તીને નુકશાન કર્યા છે; તેથી તેનો નિષેધ અર્યો છે

આરણ્યાનાં ચ સર્વેર્ણાં મૃગાણાં યાદિર્ણં ચિના ।

સ્રીસીરં ચૈવ ષર્ણાનિ સર્વશુક્તાનિ ચૈવ હિ ॥ ૯ ॥

અર્થ કોય સિવાય અરવધમાં ઉત્પન્ન થનારાનું દુધ તેમજ સ્રીનું દુધખાવું નહીં તથા સર્વ જાવના આથા નાખીને કરેલા અને ખાટા થઇ ગયેલા પદાર્થો ખાવા નહીં.

('મૃગ' શબ્દમા બીજાં પશુનો સમાવેશ થાય છે) પરંતુ નીચેના શ્લોકમાં અપવાદ તરીકે જો ચીંતે ખવાય તે બતાવી છે

દધિ મધ્યં ચ દ્યુક્તેષુ સર્વં ચ દધિસંમલમ્ ।

યાનિ ચૈવાનિષ્પન્તે પુષ્પમૂલફલૈઃ શુભૈઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—ખાટા પદાર્થમાં હૃદિ તથા હૃદિમાંથી થએલા પદાર્થો ખાવા તેમજ ફળ ફુલમાંથી કાઢેલા રસો પણ શ્રાદ્ધ છે.

તે પછીના શ્લોક ૧૧ થી ૫૮ સુધીમા બતાવેલો પ્રસંગ હાલ પ્રચલિત નથી, તેથી આંહી હાખલ કથેલ નથી તેમાંથી માત્ર શ્લોક ૨૪ તથા ૨૫ આંહી હાખલ કર્યા છે, કારણ તેમાં અમુક પદાર્થ વાસી છતાં ખાવા જોવા ગણ્યા છે તથા તેવા પદાર્થ બ્યવહારમાં અને વિશેષ કરીને વિવાહ વિગેરે પ્રસંગમાં વાસી છતાં પણ ઉપયોગમાં લેવાય છે.

યત્કિંચિત્સ્નેહસંયુક્ત મધ્યં મોઝ્યમગઠિતમ્ ।

ત્તર્પયિષિતમપ્યાયં હવિઃશેષ ચ યજ્ઞશેત્ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—જો પદાર્થ ધી તથા તેલવાળા હોય (એટલે ધી તેલમા વળ્યા હોય) અને બમ્બી ન ગયા હોય તેવા પદાર્થવાસી હોય તોપણ ખાવા માટે શ્રાદ્ધ છે. તેમજ હોમ કરતા આંહી વધેલો પદાર્થ હોય તો તેપણ વાસી છતાં ખાવો.

ચિરસ્થિતમપિ ત્વાયમસ્નેહાર્કં દ્વિમાતિમિઃ ।

યવગોશુમર્મં સર્વં પયસૈષ ચિક્રિયા ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—યવ (જવ) તથા ઘઉંના પદાર્થો દુધમા બનાવેલા હોય અને ઘીથી સ્નિગ્ધ ન હોય એટલે વિશેષ ન હોય તો તેવા પદાર્થ પણ વાસી છતાં ખાવાને છૂટ છે.

ગુહાબરાય વજેશંકર છાયા.

નાગરમ્નથકારો.

૧ મર્ઘયણ (ઈ સ ૩૪૮, નિવાસસ્થાન ચમત્કારપુર અથવા નગર અથવા અર્વાચીન વડનગર)—૧ કાત્યાયનમોલસૂત્રટીકા, ૨ પારસ્કર ગૃહ્યસૂત્ર ટીકા, (નાગરખડા)

૨ રબ્બટ * (ઈ સ ૧૦૨૧, વજ્જટપુત્ર, આનંદપુર વર્તમાન વડનગર નિવાસી)—૧ શુકલ યજુર્વેદ સંહિતાનુ સાખ્ય શ્લોક ૬૬૦૦, ૨ માખ્યદિન-સાખ્ય પત્ર ૧૩૦, ૩ ઇશોપનિષદ્વાખ્ય, ૪ ગૌનકૃત ઋગ્વેદમાતિશાખ્યનુ સાખ્ય (પાર્શ્વસૂત્રમાખ્ય) શ્લોક ૨૨૦૦, ૫ વાલ્મીકીયેમાતિશાખ્યમાખ્ય (માતૃમોહક), યાજુર્વેદી મત્રસંહિતાનુ સાખ્ય, ૭ પાર્શ્વસૂત્રનીવૃત્તિ, ૮ શુકલયજુઃમાતિશાખ્યનુ સાખ્ય, ૯ સર્વાનુક્રમણીસાખ્ય, ૧૦ વેદાર્થદીપિકાટીકા.

૨ સ્કૅલરશીપ, આઇઝ વિગેરે.

૧ સંધ્યાન જૂનાગઢ તરફથી જૂનાગઢવાસી ૨૯ ૨૯ સવાઈસાથ હરિસાથ જેએ ફાઈનલ બી એ. માં હતા, તેઓને પુતાની એપ્રીલસયર કેસેજમાં અભ્યાસ કરવા માટે ૩૧ ૩૦ ની એનર્ડ મેમોરીયલ સ્કૅલરશીપ આપવામાં આવી છે

૨ સંધ્યાન જૂનાગઢ તરફથી જૂનાગઢવાસી ૨૯ ૨૧ ઈન્દુરામ નૌનમગમને સંધ્યાન જૂનાગઢ તરફથી ટેક્નીકલ સાઈનની ઈસિકરીયરીય એન્જનીયરીય ખાતાની સ્કૅલરશીપ આપવામાં આવી છે

૩ છત્ર ગોસ્વમી શાળા લેવાલ પ્રાફેસર—“ The Influence of the Vedant of Shankar on the popular religion in Western and Southern India, and whether and how far it led to and influenced the Bhakti Shool of thought and religion ”—એ વિષય ઉપર નિબંધ લખવાથી જામનગરનિવાસી ૨૯ ૨૯ શ્રી દુર્લભજી રેવાઈકરને બીજી વખત તે બાબતનું ઇનામ મળ્યું છે.

૩ પરીક્ષાનાં પરિણામો.

૧ લાંબાની એસોસીએશન એવ બુક ઈર્પીંગ ટીચર્સની બુક્ફિચિંગ અને એક્ઝામિન્સની એડવાન્સ ફોર્સની પરીક્ષા—શ્રીનમણા મણિયજી ધેરાજી

૨ સુદર એલીમેન્ટરી પરીક્ષા—૨૯ હજનસાથ મેલીસાથ વહરાજાની જામનગરવાસી.

૩ જામનગર રોડની વડીલાત્તની પરીક્ષા—

૧ ૨૧ દોલતરામ કમ્પાણી (ઈસ્ટીકસાઈ) ૨ ૨૯ હરખસંકર જટાઈકર અખા.

૩ ૨૧ અમૃતસાથ રેવાઈકર મોકલ ૪. ૨૯ ૫ જા.

૪ અદલાખાદ મુનિયરસીટી—(જામનગરવાસીઓ)

એસ. એસ. બી.—૧ ૨૯ હજનસાથ દુલ્લજાઈકર હાથી.

બી. એ.— ૧ ૨૯ રનિસાથ ત્રિકમરામ અખા.

એફ. એ.— ૧ ૨૯ આણુલાસ જુજાઈકર હાથી.

૨ ૨૯ લામસાઈકર નયુભાઈ

મેટ્રીક — ૧ ૨૯ સિવપ્રસાદ ઉમેદસાથ હાથી

૫ પાસરસ ઈન્ફેક્ટર અને હુલકસાઈની ટીપારમેન્ટસ પરીક્ષા—

૨૧ જામનગર પ્રાણુસાઈકર અખા—જામનગર

૪ દુકાળમાં કચેલ મદદની કદર.

ગાંધીજી સંસ્થાનના નેતામદાર દક્ષિણપ્રદેશને મળવાના દુકાળમાં નાણાની મદદ આપીને તથા જતે મેવા કરીને કુલ મદદની કદર પીંજની રા. રા. શ્રી મનગપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદને તથા રા. રા. શ્રી જગવતરાય વજ્રેશંકર જાણને કપાના ફૂમમાં જડેલ પોતાના ફોટોમાં સાથે કિમતી પોતાક આખો છે નામદાર દક્ષિણ પ્રદેશની સુજનતાને માટે આખી પ્રજાને બહુ સતેલ થશે છે

૫ સુંબઈ.

ગુજરાતનાગણગણમંદ્રક તરફથી આપણા બાઈબ્લને સારીરિક કસરત કરવા માટે ફિટની રમતનાં સાધનો પુરાં પાડવામાં આવી છે

શ્રી મળાદસ્તકની સોસરસીપ તથા ઉપર જણાવેલ ફિટનેસમાં જુદા જુદા ચદરો તરફથી મળીને કુલ રૂ. ૪૮-૮-૦ બેટ મળ્યા છે આજા છે કે જીળા ઉદાર મંથુઆ પછુ આ કાર્પ-પરલે પોતાથી જનની સાદામ આપવા ચુકશે નહિ

૬ સ્વર્ગસ્થ વૈદ્યરાજ બાવાભાઈ અચળજીતું ચોઈલ પેઈન્ટીંગ થી હાટકેશરની સાનિધ્યમાં ખુલ્લું શુકવાની ક્રિયા.

જનમનગરમાં તા. ૨૨-૫-૧૩ ને રાજ ઉપરુકત ક્રિયા રા. રા. શ્રી ગુલામરામ વિજયલકર જાણના પ્રમુખપણા તીચે શ્રી હાટકેશરજીના મંદિરમાં નાચરસાતિના સમેસનમાં કરવામાં આવી હતી આ ચોઈલપેઈન્ટીંગ વૈદ્યરાજના ભગીન રા. રા. શ્રી મલભાઈ ભક્ષીજી કર તરફથી રૂ. ૪૦૦ ને આજે મર્યા કરી તૈયાર કરાવ્યું છે પ્રસન્ન વિવાદોત્સવનો દોવાથી જનમન ૪૦૦ ચદરો સમામાં હાજર હતાં રા. રા. શ્રી વેણીજી કર દરિયા કર વેણુવળી જી જી પ્રમુખની દરખાસ્ત મુકતાં સ્વર્ગસ્થ વૈદ્યરાજના અનેક મહેલો સંકેપમાં સંકીર્તન કરું છું પ્રમુખ સાહેબે પોતાની પ્રમુખ તરીકેની પસંદગીના કાર્ય માટે લાંબો ઉપકાર માન્યા પછી સ્વર્ગસ્થ વૈદ્યરાજ કેવા ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ્યા હતા, ધર્મ ઉપર તેઓની કેવી અડગ મદદ હતી, આયુર્વેદમાં તેઓ કેટલા બધા પારંગત હતા, અને જ્યાં જ્યાં ઉપચાર માટે જતા ત્યાં સ્વ કેવા વિજય મેળવતા હતા, જતાં ઉદારતાના તો અવધિ, રહના આશ્રય અને સંપૂર્ણ નિષ્કામસ હલવના હતા, તે વિધે બહુ મર્મસાળી વિવેચન કરી, ચોઈલપેઈન્ટીંગ આપવા માટે ગ. ગ. શ્રી મલભાઈના તેઓએ ઉપકાર માન્યો હતો ત્યાંનાર મુખસિદ્ધ વિદ્વાંસ સાચી દાર્શનિકાએ પછુ અતિ હલવમેદક વક્તવ્યથી સ્વર્ગસ્થના મહેલો વર્ણન કરતાં બહુ સુંદર ભાષણ કરું છું, એટલું જ નહિ પણ પ્રસન્ને અનુસરી સ્વર્ગસ્થની પ્રસન્નરૂપ સમૃત પત્ની આમ સંજગામાં હતાં ત્યાર પછી જુદી જુદી જાણોથી પ્રસન્ને સત્રનાં ગાલોમાં થઈ હતાં બાદ તસખીર ખુદી મુકવાની ક્રિયા પ્રમુ-

અને હાથે થતાં, અને હારતોરા વેહે ચામા બાદ થીજ તમા નામદાર જનમસાહેબનો, જન્મ યોગ્યતા સમા વિસર્જન થઈ હતી.

પુસ્તકોની ચોટોંચ.

નીચે લખેલાં પુસ્તકો અમને તેઓના કર્તાઓ તરફથી મળ્યાં છે, તેના ઉપકાર સહિત સ્વીકાર કરીએ છીએ સમાસોચના હવે પછી આપવામાં આવશે.

નામ	કાર્યનંતર કર્તા અથવા કર્તા.
૧ વેદાન્તકેસરી (સત્યસીધા)	રા. રા. શ્રી નારદલાલ પોપટભાઈ
૨ જ્ઞાન દમ્ભધાસાવરનાં સાચાં મિત્રો (વેદાન્ત કાવ્ય)	રા. રા. શ્રી હીરાલાલ જાડવરાય શુભ.
૩ શ્રી જ્ઞાનમહોદય નાટક	રા. રા. શ્રી નાગરલાલ મેહનલાલ પાઠક.
	સપાઠક ગ. રા. શ્રી દેવસ કર વૈકુંઠ બંદે

૮ નિમણુંક ફેરબદલી બિગેરે

જાણનાર—૧ રા. રા. શ્રી રવિશંકર વસંતભાઈ આચાર્ય એમ. એ. વડોદરાના રાજ્યના કેમીકલ એન્જિનિયરના ટેકેનીકલ આસીસ્ટન્ટ, ર. ૭૫ થી ૧૦૦ સુધી ચડતા પગારે નીમાણ છે.

૨ રા. રા. શ્રી ઉજ્જવરાજ કેશવરાય એચ. ઈ. એ. વાંકાનેર હાઈસ્કૂલમાં પ્રોફેસર આસીસ્ટન્ટ ર. ૬૦-૮૦ થી નીમાણ છે.

૩ રા. રા. શ્રી જન્મશુભરાય પુરુષોત્તમરાય એવીપરા એમ. એ. વડોદરા રાજ્યના દીવાન સાહેબના નેવીવર્ગેસરીપોર્ટર ર. ૧૦૦ થી ર. ૧૨૦ સુધી ચડતા પગારે નીમાણ છે.

૪ રા. રા. શ્રી જન્મશંકર મદાસ કર શુભ વડોદરા સિન્ડ્રેલ લાઈબ્રેરીમાં વિશેષ લાઈબ્રેરીયન તરીકે ર. ૫૦ થી ર. ૧૦૦ સુધીના ચડના પગારે નીમાણ છે.

જાણનાર—૫ રા. રા. શ્રી જગદેવરાય રજુછોડાસ દેસાઈ એજન્સીની નોકરીમાંથી પાછીતાણના રાજ્યના ટ્રેડરી એજીસ્ટર તરીકે ર. ૧૦૦ થી ર. ૧૫૦ સુધી ચડતા પગારે નીમાણ છે.

૬ રા. રા. જગદેવરાય વસંતરાય મહેતા બી. એ. જ્ઞાનનગર હાઈસ્કૂલમાંથી અમરેલી હાઈસ્કૂલમાં ર. ૬૦ ના પગારથી આસીસ્ટન્ટ માસ્ટર નીમાણ છે.

૭ રા. રા. શ્રી જગદેવરાય ઇન્ડિયન સરકાર મહેતા નવસારી ફેક્ટ બેઠની સામાના મેનેજર તરીકે ર. ૧૦૦ થી નીમાણ છે.

જાણનાર—૮ રા. રા. શ્રી કેશવલાલ વજીરકર ધાગડાવા બી. એ. ર. ૬૦ થી સૌરાષ્ટ્ર હાઈસ્કૂલના આસીસ્ટન્ટ માસ્ટર નીમાણ છે.

જાણનાર—૯ રા. રા. શ્રી બેચરલાલ આપુલાઈ વૈષ્ણવ બાપરા મેનેજરની જગ્યાએથી નવનિર્માણના કામદાર ર. ૭૫ થી નીમાણ છે.

નોંધવું—૧૦ રા. રા. શ્રી ત્રિભુવનદાસ મથુરાદાસ રૂ. ૫૦ થી કાળાવડ મામલતદાર નીમાયા છે.

સામનગર—૧૧ રા. રા. શ્રી મૂળશ કર લક્ષ્મીશ કર માંકડ જેએ જામનગરના રાજ્યમાં પેતરદાર તરીકે હતા, તેઓને નેકતામદાર જામસાહેબે બોલાવીને પોલીસખાતામાં આસીસ્ટન્ટ સુપરીન્ટેન્ડન્ટ તરીકે રૂ. ૧૫૦ પગાર તથા રૂ. ૨૫ ના કમ્પાઈ નીમાયા છે તેમજ તેઓને ઈન્ડી કીમતના ઘોડા અને રીવાલ્વર એનાયત કરેલ છે.

૧૨ રા. રા. શ્રી રવિશ કર વળેશ કર જમા કાડીમાવાડ એજન્સી વેકસીનેચન ખાતામાં રૂ. ૭૫ પગાર તથા રૂ. ૨૫ ના કમ્પાઈ બીજા એડના આસીસ્ટન્ટ નીમાયા છે.

૧૩ રા. ગા. શ્રી બિદારીલાલ હોટાલાય વછરાજની એસ. એમ. એન્ડ. એસ. અમદાવાદની મેડીકલ સ્કૂલમાં રૂ. ૧૦૦ થી સર્જનરીના ટ્યુટર નીમાયા છે.

૧૪ રા. રા. મણાશ કર રેલાશ કર અ. જરીયા સાડવેથી લીંબા મેનેજર તરીકે રૂ. ૬૦ થી અને ત્યાંથી ડેપુટી મેનેજર તરીકે નીમાયા છે.

૧૫ રા. ગા. શ્રી દુર્ગાશ કર મોતીગમ રીડાઈની બદલી બાણુવડ મળતા પગારે મામલતદાર તરીકે થઈ છે.

ત્રિમાસિક બોર્ડીસ.

ચર્ચા પત્ર.

ત્રિમાસિકના રા. રા. શ્રી તમો સાહેબ !

હાલમાં મુખ્યમાં વસતા આપણા બાકીઓની મુશીબતો સર્વથા ફરીબાદ અથવા અંકમાં આવી છે તેનો ચિતાર મેં જાતે, જ્યાં કેજુઆરી માસમાં જ્યારે હું મુખ્ય કામપ્રસંગે ગયો હતો, ત્યારે તાદરશ કર્યો છે. પરંપર, જે અત્યંત સૌખનીય છે કે જ્યારે અન્ય શાંતિઓ તરફથી આ સર્વથી સજવડાઓ થજી વખતથી પુરી પાડવામાં આવે છે, ત્યારે હલુસધી આપણી શાંતિમાં આ ફરીબાદ મશ્કુ છે. હાલના પ્રતિના પ્રવાહમાં વિદ્યાર્થી અથવા છતર ઉદ્યોગમાં મુખ્યમાં સીને સાથે રહેવાની જરૂર પડી છે, ત્યારે તેટલાજ પ્રમાણમાં તેની રેલ્વે મોંઘી જતી જાય છે. આવા સંજોગમાં આપણી શાંતિ તરફથી એક “ લોડીંગ ટાઉસ ” (લોડીંગ વિશ્રામાલય) જેવું એક મહાન યોજનાની અત્યંત આવશ્યકતા ઉત્પન્ન થઈ છે, જે વાત નિરવર છે તેમાં બની શકે તેટલા શ્રાવ્ય મુદ્દે રહેવાને માટે દવા પ્રકાશવળા મહાનની અને બેજન માટે સહા પણ તદુરસ્ત યોરકની જવરસા કરી આપવામાં આવે, તો આપણી શાંતિના ઉત્થાન પ્રાપ્ત પ્રમાણ માટે આજી અજતનુ નથી વ્યાપારી દૃષ્ટિથી સ્થપાયેલ તેવાં ખાતાંઓ ઉપરુક્ત હેતુઓ જાળવી ન શકે, તે દેખીતું જ છે. આ ખાતી પૂરી પાડવાની આવશ્યકતા એટલી બધી તાત્કાલિક છે કે હવે તે વિશે વાદવિવાદમાં સમય ગાળી નાખવા જેવું રહ્યું નથી. તેને માટે એક સારું ફંડ એકઠું કરવાની શરૂઆત કરવી, એજ કર્તવ્ય છે.

આ ફળી દરમ્યાનમાં હું પોતે મારી શકતુનુસાર—સરોવરમાં એક બિલુવત—(૧૦૦) અવધ
બરવા તૈયાર છું અને આ બાજતમાં અન્ય ગૃહસ્થોને સૂચનારૂપ થઈ પડે, જેવી યોજના કર-
વામાં ત્રિમાસિક સાધનપૂત થશે, જેવી આશા રાખુ છું.

સાક્ષગાંકર પીતાંબરદાસ મહેતા.

આ સંબંધી મુબઈ વડનગરા નાગર મંજી તરફથી આવેલો જતાત અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ
કરવામાં આવ્યો છે મુબઈવડનગરાનાજરકસબનગરથી એક પત્ર મળેા મોટા આવવાથી પ્રસિદ્ધ
થઈ શકેા નથી, આવતા અકમાં તે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે તેજ પ્રમાણે આવતા અકમાં
તે સંબંધી કઈ યોજના થી કાઢી શાતિ સમક્ષ રજુ કરવામાં આવશે. દરમ્યાન આ બાજતના
ફળમાં આપણી શાતિના ગૃહસ્થો સ્વશકતુનુસાર પોતાનો ફાળો આપવાનુ યોગ્ય ધારશે, જેવી
આશા રાખવામાં આવે છે તંત્રી.

THE PORBANDAR UNION CLUB AND LICUTENANT BELL, POLITICAL AGENT SORATH PRANT.

The usual, annual Social Gathering of the Vadnagara Nagar Union Club, was held on the night of the 27th May 1913, in the Jubilee Hall, Porbandar. The proceedings of the Club began exactly at 9 p. m. Lieutenant Bell, Political Agent, Sorathi Prant occupied the chair. Darshan Shree Vajsurwala, Senior Administrator, Kalinrai Jetha Bakshi, Junior Administrator, the Minor Rana Sahab, Tnahlore Sahabs of Wadhau and Chunda, some other distinguished State-Guests and about one thousand other gentlemen had graced the occasion. The Honorary Secretary Mr Chhnilal Kalanrai first read the report and the most picturesque, attractive and excellent recitations with some dialogues began. They lasted for about one hour and a half and ended with presidential address of Lieutenant Bell which, very interesting, is given below in full—

Administrator Sahab and Gentlemen !

It is very seldom, we have an opportunity given us of meeting the representatives of a large community such as is assembled in this room to-night, and I am especially glad that I have been invited to attend it. This club, as of course you are all aware is one which was founded in 1908 for the purpose of bringing the

Nagar Community together once a year at least. It has also other objects such as the encouragement of female education, the assisting of poor members of the community where necessary cases arise, and the promotion of a mental, physical and moral training, such as will enable the Nagar community to keep the high place it has won in the realms of learning. Each and every one of these objects is greatly to be encouraged and it is much to be hoped that the Club will increase with the years the reputation it has already gained. The Nagars are a learned race, and in these days when the standard of education is being generally raised, no community can afford to remain passive. We all know that a little exertion is often required to keep the lead in a race. But it takes a greater amount of exertion to catch up once one has been passed. Well, Gentlemen, I do not think the Nagar Community is in danger of being passed. It has acquired for itself, a leading place in the educational and administrative world from which it may not easily be removed. I suppose the history of your people is well-known to you all, but a recapitulation of it can do no harm and at the least can be of interest to those of you who do not happen to be Nagars and who have accepted the Club's kind invitation to attend here to-night. The Nagars were originally settled at Anantpur, now known as Vadnagar. On different occasions they emigrated westward into Kathiawar in the 13th century and eastward into Gujarat, Rajputana and the North-west Provinces. They studied Sanskrit and Persian and never left off acquiring such knowledge and characteristics as turned them into what may be called "*Working Rulers*" of many of the parts in which they had settled. Many noble Nagars have been produced in Kathiawar. The first Kathiawar-Poet Narsinh Mehta, who lived in 1470 A. D. was a Nagar. So also were Manishanker Kikani, the reformer, Dr. Bhagwanlal and Acharya Vallabhji, the Antiquarians, Dewan Amarji, Anantji, Gokaljee Jhala, Gaurishanker Oza, Dewan of Bhavnagar are too well known as statesmen to need any special eulogy from me, and from all one can see, the present generation is no whit behind previous ones in ability. -Mention of Raja Munshi Madholal C.

S I a Member of the Victory's Council and first Patron of Society is sufficient to show this. The Nagar Community hold high administrative positions and Colonel Hunter's eulogy uttered only a short time ago in London, shows in what high esteem one British Officer of high position at least holds its members, and now I think there is no more I can say of your past and present history which cannot be found in your own periodicals and indeed which must be already known to all of you; so I will refer for a minute to the Society which is to-night our host. I have a short time ago recounted its objects. Now let us see some of its results. To begin with the membership is now over eighty. This is very gratifying. For it shows that mutual support is the keynote of the Community. We in England have a proverb which runs "UNION IS STRENGTH". I suppose this in Gujarati is "૪૩-લી એકી થીએ એક" and its truth is always obvious. Secondly, it has kept the Nagars of Porbandar in close touch with their brethren in other parts of Kathiawar and indeed in other parts of India. Thirdly, it has fulfilled its object with regard to education. This much may be seen from the excellent entertainment we have just witnessed. It is clear that the Nagars of Porbandar are just as anxious for advancement and as hard-working as their fathers were before them. Now Gentlemen, I have already taken up too much time, so with a word of encouragement I will end. You know the success is the most potent form of encouragement. Anyhow it carries the greatest weight. Your success is your own encouragement and so all I can give to supplement it is advice. My advice is "NEVER DESPAIR" (loud cheers) 'કો જીતે ન હારે તો જીતે જીતે જીતે જીતે.' And now I must thank you for asking me to preside at this meeting. I have done so as a pleasure and not as a duty, and I sit down with the hope that as a result the efforts of the Nagar Union Club may be stimulated to further success. (Loud and continued cheers)

Chunilal Kahanraji Baxi.

Honorary Secretary.

વાલોત્સવ અને શ્રીયુત રાજા મુનશી માધોલાલ

સી. એસ. આર્ટ્સ, જનારસ.

નેક નાગદાર લોઠી હારીને, હિંદુસ્તાનના વાઈસરોય સાહેબ તેમજ તેમના બાનુ
ડી હારીને સાહેબ તો. ૨૩-૧૨-૧૨ને રોજ દીકરીને માધનપત્ર શેઠર ફરોવી
હિલે વેહેલા ત્યાં હાજર રવાં હતાં, તે સમયે કોઈ નરકાધમે નીચ કૃત્ય કરી, તેમના
તન ઉપર દુગલી કરેલા હોવાથી પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ તેઓ નામદારને અ-
શુભ રીતે બચાવ ક્યો, તેની યાદગીરીમા નાગદાર વાઈસરોય લોઠી હારીનેના બન્નમ
રેસ (તા. ૨૦-૬-૧૩) મહોત્સવ તરીકે પાળવામાં આવ્યો, તે ગુણ દિનનો
રાત્ર જૂનાગઢ અને રાજકોટમાં સતી છએ બાવના નાગરજાતિનાં બાળકોને આપ-
ાની ગુલ વાંછનાં બનારસનિવાસી મોમુન રાજા મુનશી માધોલાલ શ્રી
મસં આઈ ની યત્નાં, રાત્ર મોસુદે કઠિયાવાડના વાલોલાન પોલીસિકલ એજન્ટ-
ધી ગવર્નર સાહેબ માર્કેટ રૂ. ૩૫૬-૪-૦ મોકલાવ્યા, હતા-તેમણી રૂ. ૨૫૦-૦-૦
જૂનાગઢમાં અને રૂ. ૧૦૬-૪-૦ રાજકોટમાં વાપરી નીચે મુજબ ઉત્સવ બહુ
બહુમા અને ઉત્સાહથી ઉજવવામાં આવ્યો હતો.

જૂનાગઢ—સ્વામીગદિયા સમળા બાળકોને એકલા કરવામાં આવ્યાં હતાં
નગરવાકાંધી મંદિરને સારી પંથે રૂગારવામાં આવ્યું હતું. મેહેરબાન એકમીની
ટેટર સાહેબ અને તેઓનાં બાનુ તેમજ રેટના સમળા અધિકારીઓ પધારી હતા,
ટેટરેન્ડ પક્ષ હાજર રાખવામાં આવ્યું હતું. રવામત માટે ખાસ રથાયેલા ગીનો
પ્રવાઈ રહેતાં ખોદ વક્રીવ નૃસિંહમસાદ દેવાનદાસ નાણાવટીઓ બપોલુ કર્યું હતું,
મોરબાદ દેવરાજ બાળકોએ કવિતાઓ ગાઈને પ્રેસકોના ગાન રજન કર્યો હતા. તે
ક્રિયાં થઈ રહ્યા પછી રાત્ર શ્રી મુનશી માધોલાલ તરફથી દરેક બાલકને ગીકાઈ
અને અઠક રૂમાલ મહેરબાન એજમીનીરેટ સાહેબે આપ્યો હતો. ત્યાર પછી
તેઓ સાહેબે પ્રસે જોયિત ગુજરાતીમાં ગાપલુ કર્યું હતું, જેમાં તેઓએ કહ્યું હતું
કે-આ સમેલન ગાંત્ર નાગરજાતિના બાળકો માટે થયેલ હોવા છતાં સધળી
જાતિના બાળકોએ તેમાં ભાગ લીધાથી પરસ્પર આપની પ્રસ્તિને અત્યંત સ્નેહભાવ
છે, એમ દર્શાવી આપે છે. અગિયારનો તેદવાર કમળી નિશાળોમાં તે દિવસે રમે
પાંડવાનું એકર કહ્યું હતું. આ સમેલનમાં આશરે ૨૦૦૦ બાળકોએ હાજરી
આપી હતી. જે બાળકો હાજર ન હતા તેઓને ચેર ગીકાઈ તથા રૂમાલો મોકલ-
વામાં આવ્યા હતા.

રાજકોટ—અહીં નિશાળોમાં ગાંઝનો વખત આ ઉત્સવ માટે રાખેલો હો-

જાળકેડાએકઠા થઈ હતાં તે સમયે સ્ત્રીના સર્વજ્ઞ સંભવિત ગુરુચેએ હાજરી આપી હતી વિવિધ પ્રકારના મોયનોંધી અને વાંઘસુધથી જાળકેડાને રંગેન કરવામા આવ્યો હતા. ત્યાર પછી સધળા જાળકેડાને પ્રીકાઈ તથા જાળાએને છીટના કડકાએ આપવામા આવ્યા હતા. એકઠા થયેલા જાળકેડાની સંખ્યા ૩૦૦ અને જાળાએની સંખ્યા ૭૦ થી હતી જેએ હાજર ન હતા તેએને મીકાઈ તથા છીટના કડકાએ તેએને ઘેર પહોચાડવામા આવ્યા હતા. એવિત થયેલ નીલગાંભી ઉપર પ્રમાણે ખર્ચ કરતા જે કંઈ પૈસા જાન્યા હતા, તેઓને તબીબોડિંગ હાઉસના વિદ્યાર્થીએને ટીપ્પીન માટે આપવામા આવ્યા હતા. રિયેપમા પ્રત્યેક ઘેર નામદાર હોઈ હાઈજ સાહેબ અને લેડી હાઈજ સાહેબના ફાટોઆફો મોકલવામા આવ્યા હતા.

વિવાહાત્સવ

ગયા વર્ષાખ માસમા જાગનગરમાં ૧૭, સુરપદમા ૧ બાલુવઢમાં ૧ અને દોન્કોટમાં ૪ ગાળી કુલ ૨૩ કન્યાઓના લગ્ન થયાં હતાં. તેઓમા નાનામા નાળી કન્યાનુ. વય ૬-૧૦ વર્ષનુ અને મોટામાં મોટી કન્યાનુ વય ૧૫ વર્ષનુ હતું તેમ સુજળા નાનામાં નાના વર ૧૫ વર્ષનો અને મોટામાં મોટો ૩૫ વર્ષનો હતો. સાંધાવસું રીતે વરકન્યાની ઈમરનો વફાવત ૧૦-૧૨ વર્ષનો જણાયો છે.

ઉપરના ૨૩ વરોમાં ૧૦ વરો પધાદયમે લાગેલા હતા, અને બાકીના વિદ્યા-થીઓ હતા. જા-પ્રસંગે જામ નોંધ લેના જેવું છે કે-આ વર્ષને જુના રીવાજ પ્રમાણે બહેવાઈએને નવ ટંક લોળનો એક જગેએ આપેલ નથી.

ત્રિમાસિકને મદદ આપનારાઓ તરફથી તા. ૧-૪-૧૩ થી તા. ૩૦-૬-૧૩ સુધીમાં મલેલ નાણાંની પોહોચ.

ભાવનગર.

૨) રા. ના. થી. નુસિદહાસ, સંતોષરામ મહેતા.

૪) રા. રા. થી. જુપનરાય વિક્રમદાસ મહેતા.

બા રા. રા. થી. ગોવિન્દરાય દરજીવનદાસ મહેતા.

લા રા. રા. થી. નિર્મલચંદ્રકર.

ત્રિમાસિક ઓફીસ,

ત્રિમાસિક.

પ્રથમક ૬મું.

આમો શુદ્ધ ૧૬, સવત્ ૧૮૬૮.

અંક ૩ બે.

વડનગરોત્પત્તિરેखा.

શુદ્ધસાત પ્રાંતમાં ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યમાં ઇલાન કાણે, આવેલું સપ્રતિ જે વડનગર નામે સહેલું છે, તેના, કેકલ્પગણાનર્જત નામરખડ, વામપત્રો, સિધાસેખે અને પ્રાચીન સંચો કપરથી (૧) હાટકેશ્વરક્ષેત્ર, (૨) ચમત્કારપુર, (૩) સ્કંદપુર, (૪) નગર, (૫) આનન્દપુર, (૬) આનર્તપુર અને (૭) વડનગર અથવા વૃદ્ધનગર—જેવાં નામો મળી આવે છે હાટકેશ્વરક્ષેત્ર, ચમત્કારપુર અને સ્કંદપુર નામો માત્ર પૌનાલિક છે, તારે નગર, આનદપુર, આનર્તપુર, અને વડનગર અથવા વૃદ્ધનગર નામો વામપત્રો, સિધાસેખે તેમજ પ્રાચીન સંચોમાંથી પણ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧

૧ હાટકેશ્વરક્ષેત્ર (ઈ. સ. પૂર્વે ૬૦૦ થી ૪૨૦ મુખીમાં).

હાટકેશ્વર ક્ષેત્રના મળપમાં વિશ્વસનીય ઐતિહાસિક તત્ત્વ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી નામરખડના પ્રથમ અધ્યાય કપરથી જોઈએ તો કાગળે ચાકે છે કે, આધુનિક વડનગરને સ્થળે એક સુરમ્મ તથોવન હતું, ત્યાં આકલ્પે આશ્રમ બાંધી તપ કરતા હતા તે સ્થળની પાસેના નામ સેકાના અમલમથી હાટકેશ્વરની કૃપાસના તે આકલ્પેમાં પ્રવિષ્ટ થઈ હતી. ૨ અધ્યાય ૮ કપરથી જાણાય છે કે, પાછળથી કેટલેક કાલે નામ-

૧ શુદ્ધાનંદ પાસેના વચળા ગામમાં વામનજીના દેરાલખમાંથી મળી આવેલ સવત્ ૧૩૪૬ ઇ. સ. ૧૭૯ ના સિધાસેખમાં “ચમત્કારપુરદિગ્ગજ ને ઉદ્દેશ કરેલો જોવામાં આવે છે (શુભો, ત્રિમાસિક, સવત્ ૧૮૬૫ ચત્રમાસનો અંક, પૃ ૮) પરંતુ ચમત્કારપુર વસ્તી પછી લગભગ ૧૦૪૬ વર્ષો પછીનો માત્ર આ જોક્ત સેખ દેવાથી, તે કંઈ ઐતિહાસિક પ્રવાસુ યોગ્ય થઈ શકતો નથી

૨ આનર્તકિપયે વાસ્તિ વનં મુનિજનમિયમ્ ॥

મનોર્જ સર્વસથાનાં સર્વર્થફલિનમુપમ્ ॥ ૫ ॥

વજ્રાભમપદં રમ્પં સૌમ્યમશ્વરનિપેક્ષિતમ્

અસ્તિ તાપસસંકીર્ણં ચેદશ્વનિવિરાજિતમ્ ॥ ૬ ॥

લોકોએ બાધાવેલા તીર્થો અને સ્ત્રોતોનો ઉત્તર દેશના કોઇ જગવાન રાજાએ નાશ કર્યો હતો. અધ્યાય ૪ થામાં તે હાટકેશ્વરેશ્વર આનંદદેવનાં આજી પરિતની નેત્રાત્મે આવેલું છે, જેમ લખેલું છે *

૪ સ. પૂર્વે ૧૦૦થી ૪૧૭ સુધીમાં નામદેવના રાજા શેખનામના વસાને મમ્મદ દેશમાં રાજ્ય કરતા હતા * આ રાજાએ તુરષ્ક એટલે તાતાર દેશના સહા (Soyghian) જાતિના હતા, અને તેઓએ ક્રિ. પૂર્વ ૧૨૦૫માં રાજાઓ સાથે ઘણા વિમરો કર્યા હતા, જેમ કર્નલ ટોર્ડે ખાનગું છે * તે સમયમાં હાટકેશ્વર સ્ત્રોતમાં પ્રથમ હાટકેશ્વરની ઉપાસના શરૂ થઇ, તેથી તે સ્ત્રોતનું નામ હાટકેશ્વર-સ્ત્રોત પડ્યું હોય, જેમ અનુમાન થઇ શકે છે નામવચી રાજાઓનો અત નદ વંસી રાજાઓએ આપ્યો હતો * તે સમયમાં કદાચ હાટકેશ્વરસ્ત્રોતમાં નામલોકોથી રચાયેલા તીર્થો અને સ્ત્રોતો તેઓએ નાશ કર્યો હોય તો તે બનવા મોજ છે

૨ ચમત્કારપુર (૪. સ. ૧૪૪ વિક્રમ સવત્ ૨૦૦).

નામરખડના અધ્યાય ૧૦ ૧૧માં લખ્યા પ્રમાણે આનંદદેવના રાજા ચમત્કાર નેમિધારણમાંથી બાધાલેને બોલાવી, હાટકેશ્વરસ્ત્રોતમાં જેક સહેર બધાવી, તે સહેર તેઓને દાનમાં આપ્યું હતું, અને તેનું નામ ચમત્કારપુર પડ્યું હતું અધ્યાય ૧૭માં લખ્યા પ્રમાણે તે સહેરમાં તે રાજાએ અચલેશ્વર મહાદેવની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

કર્નલ ટોર્ડેના ખાનગા પ્રમાણે ૪ સ. ૧૪૪ વિક્રમ સવત્ ૨૦૦ માં લવકુટ (હાલોર) થી કનકસેન નામના રાજાએ મુન્નરાતમાં આવી, વડનગર વસ્યું હતું.^૪ કનકસેનના પિતાનું નામ અચળસેન હતું * પ્રાચીન ને પુરણ, મહાદેવની પ્રતિષ્ઠા કરે છે, તેના નામ ઉપરથી તે સ્થાપિત મહાદેવનું નામ પડવાનો વિચાર છે. તે પ્રમાણે અચલેશ્વર મહાદેવનું નામ કનકસેનના પિતા અચળસેન ઉપરથી પડ્યું હોય, તો તેમ બનવાનો સંભવ છે તે ઉપરથી અર્વાચીન વડનગરની પ્રથમોત્પત્તિ ૪ સ. ૧૪૪ વિક્રમ સવત્ ૨૦૦ માં થઇ, જેમ અનુમાન થઇ શકે છે

આ અનુમાનને પુષ્ટિ આપનાર જેક સ્વતંત્ર પ્રમાણ મળી આવે છે મીરાતો

* સતઃ ક્રમાસ્તમાપાતઃ સોર્જુદં પર્વર્તમવિ ॥

x x x x x (૪૧)

અસ્મિન્નૈકાદ્યદિગ્માગે દેસે પાનર્તસંઘ્રકે ॥

સપાર્ય સ્થાપિર્ત સિંગે શાટકેન મુરોત્તમૈઃ ॥ ૪૨ ॥

૪ વિન્સેન્ટ સિમ્મ કૃત બારતવર્ષનો ગ્રામીન ઇતિહાસ પૃ ૨૮

૫ કર્નલ ટોર્ડે કૃત રાજસ્થાન, રાજસ્થાનની ભૂગોળ પ્ર પ ૫, ૫૬. " "

૬ વિન્સેન્ટ સિમ્મ કૃત બારતવર્ષનો ગ્રામીન ઇતિહાસ પૃ ૭૪

૭ કર્નલ ટોર્ડે કૃત રાજસ્થાન, મેરાઠના રાજાઓનો ઇતિહાસ પ્ર. ૧ ૫ ૨૦૨.

૮ તેજ, પૃ ૪૨ ખાસેનું રાજાઓની વસાવટોનું કોષ્ટક.

સિકંદરી નામનો યુજ્જયતનો એક ઐતિહાસિક ગ્રંથ 'મહમદના પુત્ર સિકંદરે શરસી-
આધારમાં રચ્યો છે. તેના અંગ્રેજી ભાષાંતરમાં એક સ્થળે લખ્યું છે કે "હીન્દી સન
૧૨૬ ઇ. સ ૧૫૨૪ માં ચિનોહનો રાણો સન ૧૪૨૨ છત્તીને અમદાવાદ ઉપર હુમલો
કરવા જતો હતો, તેવામાં યુજ્જયતના તાલુકદાર માસીઆઓથી ઉદ્ધારાખને તેણે વડનગર
મુઠી લેવાનો ઉપક્રમ કર્યો. પરંતુ તેવામાં તે ગામના નિવાસીઓ 'જેઓ સમગ્ર
આસપાસે હતા, તેઓએ આવીને કહ્યું કે -' ૨૨ યુગેથી અને અહીં વસીએ છીએ,
પણ તે સમયનાંતરમાં અમારું કોઈપણ રામ્બાએ નામ લીધું નથી, છતાં આપ તેમ શા
માટે કરો છો?' અંગ્રેજી ભાષાંતરકર્તાએ યુગ શબ્દને જાહેર (predication) શબ્દ
વાપર્યો છે મૂળ શરસી ગ્રંથમાં કયો શબ્દ વપરાયો છે અને ખરીદીતે આસપાસે તે
પ્રશ્નને કયો શબ્દ વાપર્યો હતો, તે નજીવામાં નથી. પરંતુ generalization શબ્દનો
અર્થ પેદા કરીએ, અને એક પેઢીના ૨૫ વર્ષો મણીએ તો ૨૨ પેઢીના ૫૫૦ વર્ષો
ધાપ તેટલાં વર્ષો ઇ. સ. ૧૫૨૪ માંથી જાહેર કરીએ તો ઇ. સ. ૯૭૪ ની સાલ
આવે, જે પરંતુ વસંતીપુરના લેખોમાં એટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે - ઇ. સ. ૯૭૪
થી થઈ વર્ષો પૂર્વે નાગરઆસપાસે તે સ્થળે વસવાટ હતા, તેથી નાગરઆસપાસે પેદા
શબ્દ ન વાપરતાં યુગ શબ્દને વાપર્યો હતો, એમાં કંઈ સંદેહ રહેતો નથી. સંસ્કૃત
મંવકારોએ યુગ શબ્દનો અનેક અર્થોમાં પ્રયોગ કર્યો છે પરંતુ વરાહમિહિરે પદ્યશબ્દ
નામના પ્રાચીન ગ્રંથના આધારે ૬૦ વર્ષોનો એક યુગ કહેલો છે '૧' અર્થાત્ સાઠ
સાઠ વર્ષો વાતાવરણની સ્થિતિ પૂર્વપૂર્વવત્ એકજ પ્રકારની આવી આવે છે, તેથી
કૃષિ ઉપર મુખ્ય આધાર રાખનાર હિંદુસ્થાન જેવા દેશમાં ૬૦ વર્ષોનો એક યુગ છે,
એવી સામાન્ય માન્યતા જનસમૂહમાં પ્રચલિત થાય, તે સ્વાભાવિક છે આજ પણ
તે યુગના અભિવિચી, વિધિવિચી અને રૂઢિચી જેવા ત્રણ વિભાગો કરી અમુક
વર્ષમાં વાતાવરણની કેવી સ્થિતિ હશે, તેનું સામાન્યલોકો અને જ્યોતિર્વિદો પણ
અનુમાન કરે છે તેથી નાગરઆસપાસે વાપરેલ ૬૦ વર્ષોનો એક યુગ મણતાં ૨૨
યુગોના ૧૩૨૦ વર્ષો ધાપ. ઇ. સ. ૧૫૨૪ માંથી તેટલાં વર્ષો જાહેર કરતાં ઇ. સ.
૨૦૪ થી વર્ષ આવે છે પરંતુ નાગરઆસપાસે પોતાના અસ્તિત્વનો સમય દર્શાવતાં
એકસ રજા લેજ, તે સંબંધિત નથી. તેથી કદાચ ૨૨ ને જાહેર ૨૦ યુગો મણીએ
તો જરાજર ઇ. સ. ૧૪૪ નું વર્ષ આવી રહે છે. તે ઉપરથી કર્નલ રોડે અન્ય પ્રમાણથી
વડનગરની ઉત્પત્તિનો કાળ જાણ્યો છે, તે કાળ અને નાગરઆસપાસે કહેલો કાળ
જરાજર મળી રહે છે

કનકસેન અને કસમીરનો રાજા કનિષ્ક એક હશે કે કેમ, તે પ્રશ્ન પણ આ
સ્થળે ઉપરિષ્ટ થાય છે. પ્રત્યક્ષતત્ત્વેતાઓમાં કનિષ્કના કાળનિર્ણયના વિષયમાં અનેક
મતા તરો છે. વિન્સેન્ટ સિમથની માન્યતા પ્રમાણે તે ઇ. સ. ૧૨૦ થી ૧૫૦ સુધીમાં
થઈ ગયો છે, તે અરસામાં તેણે હિંદુસ્થાનનો પશ્ચિમભાગ પણ પોતાને તાબે કર્યો

હોયો ૧૧ તે ૭તાં ૧૫ તે કનકસેન અને કનિક એકજ હતા, એવા અનુમાન ઉપર આવનારે કદ સમજ પ્રમાણે પ્રાપ્ત થતાં નથી.

તે સિવાય તે સમયમાં એટલે ઇ. સ. ના પ્રથમ સૈકાના આરંભથી તે ઇ. સ. ના ચોથા સૈકાના અંત સુધી એટલે લગભગ ૩૦૦ વર્ષો સુધી યુગચાત્ર દેશ ઉપર શકનિતિના ક્ષત્રપ રાજાઓનું આધિપત્ય હતું નામરખડના અધ્યાય ૧૨૫ માં આનર્ત-દેશનાં છેલ્લા રાજા બૃહન્નગનો જ્ઞાતિના આખો છે, તેમાં બૃહન્નગના પિતા સત્તસપને વડનચરના નામરખાડણેએ કહ્યું કે- “હે રાજા ! આ તમારા વચના રાજાઓનાં સ્થાપેલાં સત્તાવીસ શિવસિમની પૂજા રાજા આજે છે, અને તમારું સ્થાપેલું અમૂલીયમું યજ્ઞ” અંકેક રાજાનો રાજપદાળ જોજામાં જોજે ૧૦ વર્ષનો અણીએ અને બૃહન્નગ સહિત ૨૫ રાજાઓ અણીએ તો તે આખા વચનો રાજકાળ લગભગ ૩૦૦ વર્ષોનો જવા નામ છે ઐતિહાસિક પ્રમાણે પ્રમાણે ક્ષત્રપ વચના છેલ્લા રાજા સત્તસિદ્ધના પુત્ર રશ્વસિદ્ધને મમથ દેશના ચાર્વભૈમ રાજા ચક્રયુત બીજાએ હરાવી તેનું રાજ્ય જીતી લીધું હતું ૧૧ નામરખડમાં ૧૫ સત્તસપના પુત્ર બૃહન્નગને કાઠ મળવાનું રાજ્યએ હરાવી તેને ચારી નાખ્યાની કહીશવ કહેલી છે ઇ. સ. ૧૪૪ ના અરમામાં તે ક્ષત્રપ વચનો રાજા ચરદન નામનો હતો ૧૨ નામરખડી અને ઐતિહાસિક પ્રમાણેથી પ્રાપ્ત થતી કહીકનો એટલી બધી સુમંગલ છે, તેમજ ચરદન અને ચમ-હાર નામોમાં ૧૫ કદક અસૌ સમાનતા જોવામાં છે તે સપળાં કારણેને લીધે આ ચરદને નિમિષારવખમાંથી બાહ્યોને બોલાવી દારદેશર સેત્રને સ્થલે એક મામ વસા-વી, તેનું નામ ચમતકારપુર પાડ્યું હતું, એમ વિશેષ સમજ નજીવ છે.

૧૧ વિન્સેન્ટ સિમથ પ્રમાણે ઇ. સ. ૧૨૦ થી ૧૫૦, ગકકર ફલીટ અને કાકર ફિક પ્રમાણે ઇ. સ. પૂર્વે ૫૮, ગકકર બાંડરકર ઇ. સ. ૨૭૮ (વિન્સેન્ટ સિમથકૃત ભારત વર્તિતે પ્રાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૧૪૧) કારમીરની રાજતરજિણીમાં ઇ. સ. પૂર્વે ૧૧૮૨, મી. ફરગુસન ઇ. સ. ૧૫૬, પ્રિફેસર લીવી ઇ. સ. ના પહેલા સૈકાનો આરંભ કાળ અને સ્કીન આલેખ પ્રથમ સૈકાનો કાળ કહે છે (સ્કીનકૃત રાજતરજિણીનું અંગ્રેજી અધ્યાયનતર પુ. ૧ પ્રવેશક પૃ. ૬૪) પ્રિફેસર દેવકત્ત બાંડરકરના ધારવા પ્રમાણે કનિક ચક્ર નિતિનો હતો. પરંતુ નિખિલ કુશનવંશીય રાજાઓ તેઓના પ્રાપ્ત થયેલા સિદ્ધાંતો ઉપરથી યુગયુગના સામ્યને લીધે મોઝસેને મળતા અને પોતાકમાં તુરખાને મળતા આવે છે. કનિક ધર્મે નીક હતો અને સાલિયાકન રાજાને તે સ્થાપક કોષને વિક્રમ સવત્ ૧૩૫ અમુવા ઇ. સ. ૭૮માં ઘણ અષો ત્યાર પછીના બે રાજાઓ હરિષ્ક અને વાસુદેવ હિદુધર્મ પાળતા હતા (ઇન્ડિયન એન્ટીકવેરી, ઇ. સ. ૧૯૧૧નો જાન્યુ-આરી માસનો અંક, પૃ. ૧૭-૧૮).

૧૨ વિન્સેન્ટ સિમથકૃત ભારતવર્ષનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, પૃ. ૨૭૬.

૧૩. તેજ પૃ. ૨૭૩.

૧૪. તેજ પૃ. ૨૦૦.

૩ સ્કંદપુર. (ઈ સ. ૧૭૦ થી ૧૮૪ સુધીમાં).

સ્કંદપુર વિશે નામરખાંડના માત્ર ૭૦ તથા ૭૪માં અધ્યાયોમાં કંઈક જણાવેલ છે તે ઉપરથી જણાય છે—કે સ્કંદ નામના રાજાએ, કોઈ જાગવાનું વિદેશી રાજા સાથે યુદ્ધ કરી, તેને મારી નાખ્યો હતો તે પ્રસંગમાં ચમત્કારપુરના નિવાસીઓને તે રાજાની સેના તરફથી થયું કંઈક સહન કરવાં પડ્યાં હતાં તેમજ તેજ સમયમાં જૂકાપ થવાથી તે શહેરનો નાશ થયો હતો. પાછળથી બ્રાહ્મણોના આજ્ઞાવથી તે સ્કંદ રાજાએ તે શહેરનો પુનરુદ્ધાર કર્યો, અને તેનું નામ પોતાના નામ ઉપરથી સ્કંદપુર પડ્યું.

આ જણાવેલ કથા કાળમાં બન્યે, તે જણવાને કંઈ સાધન નથી. પરંતુ દક્ષિણના આંધ્રદેશના ઇતિહાસ ઉપરથી જણાય છે કે ઇ—સ. ૧૭૦ થી ૧૮૪ સુધીમાં, તે દેશમાં સિવસ્કંદ નામનો રાજા થઈ ગયો હતો. યુગ્મરાતમાં તે સમયમાં ક્ષત્રપ રાજા અસ્તનનો પુત્ર શ્વેતકાંથ રાજ્ય કરતો હતો, જેની રાજધાની જૂનાગઢ હતી સિવસ્કંદના બાપ પુણ્યાથી બીભત્તી સાથે શ્વેતકાંથે યુદ્ધ કર્યું હતું, અને તેના પરાજય કર્યો હતો. સિવસ્કંદ સાથે તેને યુદ્ધ થયું હતું કે નહિ, તેનું કંઈ ઐતિહાસિક પ્રમાણ મળી આવ્યું નથી પરંતુ તેના પુત્ર જગદીશ શ્વેતકાંથ ઉપર મહત્વનો વિજય મેળવ્યો હતો, તે તો ચોક્કસ જણાય છે ૧૧ તેથી કદાચ પોતાના બાપ પુણ્યાથી વૈર વાળવાને ખાતે સિવસ્કંદે પશુ શ્વેતકાંથ સાથે વિમલ આશુ રાખ્યો હોય, તો તેમાં કશું અસંભવિત નથી શ્વેતકાંથની સાથે થયેલા યુદ્ધ પ્રસંગમાં સિવસ્કંદની સેના તરફથી વડનગરને વિપતિ ભોગવવી પડી હોય, અને ચિનોડના રાજા સમની પેઠે ને રથગઢ બ્રાહ્મણના બ્રહ્મવર્ચસુના આડર્શથી વડનગરનો નેણે પુનરુદ્ધાર કર્યો હોય તથા પોતાના નામ ઉપરથી તેનું નામ સ્કંદપુર પાડ્યું હોય, તે ને જાનવા યોગ્ય છે પરંતુ સિવસ્કંદ અને જગદીશ વિજયોની યુગ્મરાતના ને સમયના ક્ષત્રપ રાજાઓને કંઈ ચિરકાળ અસર થઈ ન હતી તેવા જ માન્યતા સ્કંદપુર નામ પ્રચલિત થવાનો એક પશુ દ્રષ્ટાંત મળી આવતો નથી

(અપૂર્ણ)

માનચંકર પીતાંબરદાસ મહેતા.

મુંબઈમાં વસતા નાગર વિદ્યાર્થીઓમાટે વિદ્યાર્થી- ભવન સ્થાપવાની આવશ્યકતા.

૨

(મુંબઈ વડનગરા નાગર કલપના સેક્રેટરી સાહેબનો પત્ર).

ત્રિમાસિક પત્રના અધિપતિ સાહેબની સેવામાં,—

આપનો તા ૮-૪-૧૯૩૦ના પત્ર મળ્યો. અને મળેલી હદીકત-અનુસાર અને કલન સાથેના મારા કુદા અનુભવ પ્રમાણે આપે પુછેલા પ્રશ્નનો પુણ્ણાસો નાચે મુજબ રજૂ કરું છું —

મં. ૧-૨ નાગર કલનનો ફરત્વા વિદ્યાર્થીઓ તથા શુદ્ધર્યો લાભ લે છે અને તેમાં જમવાની સાથે રહેવાની જોડવણ છે ?

આ સરનાનો પ્રશ્નમાટે વિદ્યાર્થીઓની સમવડ સાચવવાનો છે પરંતુ ધર્માદારી લોકો પણ તેમાં જમવાનો લાભ લઈ રહ્યા છે. કલનમાં ધર્માદારી માણસોને રહેવાની સમવડ નથી કારણકે વિદ્યાર્થીઓ અને ધર્માદારી લોકોને સાધારણ રીતે સાથે ભેટુ રહેતુ પાડવે નહિ. અપરાધ વરીકે, વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ઘણી જોઈ હોય અને સમવડ હોય તો કાંઈ નોકરીવાલ વર્ગનો માણસ પાંચ પદર દિવસ કલનમાં રહી જાય તો તેમાં વાંધો લેવામાં આવતો નથી.

કલનનો લાભ ફરત્વા વિદ્યાર્થીઓ તથા શુદ્ધર્યો લે છે. તેનો જોડસ જવાન ન હઈ સકાળ કાંઈ મામમાં વીર મેન્નરો હોય તો કાંઈ મામમાં પચીસ પણ હોય છે; નવેન્નરમાં પરીક્ષાને લીધે પચાસને જ સરે પણ થઈ જાય છે.

મં. ૩. રહેવાની જોડવણ હોય તો તેમાં ફરત્વા શુદ્ધર્યો રહે છે ?

લાભમાં કલનમાં પદરેક મેન્નરો રહે છે પણ સાધારણ રીતે આ પ્રશ્નનો જવાબ જોડસ રીતે ન હઈ સકાળ. કારણકે જવાનને આધાર મેન્નરોની સંખ્યા ઉપર અને મેન્નરોની કલનમાં રહેવાની કે ન રહેવાની કમિટી ઉપર છે. અધિક સમયે મેન્નરોની ફરતી સંખ્યા થઈ, અને જમવાની સાથે કલનમાં રહેવાના વિચારવાળા ફરત્વા હશે, તે ન હશે સમય.

મં. ૪. જમવાને માટે દરમાસે ફરત્વા રૂપીયા અને જમવાની સાથે રહેવાને માટે ફરત્વા રૂપીયા લેવામાં આવે છે ?

કલનમાં માત્ર જમતા હોય અને કલનમાં રહેવા અને જમતા હોય, તે બે વચ્ચે બીસ લેવામાં કંઈ ભેદ મણુવામાં આવતો નથી. કારણકે વિદ્યાર્થીઓ માટે રહેવાની સમવડ પુરતી છે તે છતાં પણ તેઓ જે જઘાર રહેવાનું પસંદ કરે તોપણ કલનના મહાનતા કામને અંગે જે વચ્ચે આવતો હોય, તે તેઓએ સાધારણતઃ

આપણે જ નોંધણી ખાતાની કોઈ વાસ્તે રહેવાની સમજ કલ્પના નથી, તોપણ બાકીનો વરાડ તેઓને આપણે પડે છે કારણ કે—ને સરવા વિચારીએ માટે હોઈને તેઓને જે લાભ સેવા દેવામાં આવે છે, તે જોતાં તે વરાડ વાળખી જ છે, અને વળી કલ્પને વિવેચિત્તક દંડમાંથી મદદ મળતી હોવાથી આ વરાડ કંઈ મહુ મોટી રકમનો આવતો નથી.

દર માસે કેટલા રૂપિયાનું બીજા સેવામાં આવે છે, તેનો જવાબ ચોક્કસ ન કહી શકાય. કારણકે તેનો આધાર જાનના આવ ઉપર અને મેન્જરોની સંખ્યા ઉપર છે. પરંતુ સાધારણ રીતે નોકર, સ્વેચ્છાના પગાર અને મકાનના આગ્ર સુધીત માસિક રૂ. ૧૫)વી વધારે વરાડ આવતો નથી કાંઈ વખતે તેથી પણ ઓછો વરાડ આવે છે, અને કાંઈ વખત (એટલે જાણે નોંધ કલ્પ નામ થવાનો વખત હોય અને મેન્જરોની સંખ્યા ઓછી થઈ ગઈ હોય તો તેવામાં) વધારે પણ આવી જાય.

જો કોઈ મેન્જર પદર દિવસથી ઓછા દિવસ કલ્પમાં રહેવા માગે તો તેની પાસેથી ટેમ્પરરી બીજા સેવામાં આવે છે ટેમ્પરરી બીજા નીચે પ્રમાણે સેવાય છે. ધાઢલા વધુ માસના દૈનિક કામથી બીજાને સરવાળા કરી, તેને ત્રણે ભાગી, તેમાં એક આનો ઉમેરવાથી ટેમ્પરરી બીજા થાય છે. તે ઉપરાંત બીજા નાની નાની વ્યય-તોનો વરાડ જુદો સેવાય છે, પરંતુ તે સમગ્ર વિવેચન લખવાની જરૂર નથી. માત્ર ત્રણ દિવસ કલ્પમાં રહેનારને મેમાન મહુવામાં આવે છે.

મ. ૫. કલ્પનો વાર્ષિક ખર્ચ તથા ઉપજ કેટલાં છે ?

એક માસને અતે જે ખર્ચ થયો હોય, તેનો આવે પડતો વરાડ સપ્તમ મેન્જરો વચ્ચે રહેતી સેવામાં ઉપજ ખર્ચ સરમાં જ હોય છે. તોપણ પરીક્ષામાં પાસ થનાર મેન્જર પાસેથી તેમજ કામથી મેન્જર છતાં તે મેન્જર મોડો વખત રહી ચાલ્યો જાય અને ફરી દાખલ થવા આવે તો તેની પાસેથી અમુક રકમ સેવાનો રીચાજ છે, તે રકમ કામથી દંડમાં જાય છે. તે કામથી દંડ લાભ વાસણ અને બીજા કેટલાક પરચુરણ ખર્ચની અંદર જરૂર પડે ઉપયોગમાં સેવામાં આવે છે.

મ. ૬. તેનો વહીવટ કેવું કરે છે ?

કલ્પના ચાલતા દંડનો વહીવટ કરવા વાસ્તે મેન્જરોમાંથી દર માસે એક એકાઉન્ટન્ટ નીમવામાં આવે છે. જે એકાઉન્ટન્ટના કામની અંદર ડીપોઝીટ તથા બીજા મેન્જર પાસેથી સેવાનો, વેપારીઓના પૈસાનો ચુકવો કરવાનો અને હીસાબ ઓખો રાખવાનો વગેરે કામનો પણ સમાવેશ થાય છે. માસને અતે સેક્રેટરી આ હીસાબ જરાબર તપાસી શકે છે, અને બીજા સપ્તમે એકાઉન્ટન્ટ નીમી તેને હીસાબ સોંપી દે છે. પ્રથમ પમાં કહેલા કામથી દંડની બજારવાનું તથા હીસાબનું કામ સેક્રેટરી પોતે કરે છે. આ ઉપરાંત કલ્પની અંદર ચાર જાણી મેનેજર કમિટી નીમવામાં આવે છે. કોઈ વખતે કંઈ ચુકવણીનો સવાલ અથવા તો કંઈ સુધારો વધારો કરવાનો સવાલ હોય તો સેક્રેટરી, એકાઉન્ટન્ટ અને મેનેજર કમિટી તે વિષે શું કરવું, તેનો નિર્ણય કરે છે.

• પ્ર. ૭. તથા ૧૧ પ્રશ્ન પાઠ્યમાર્ગ કલેજ કાવ્યમાં ૧૬મી રકમ ક'ઇ હમેશાં એક સરખી જ રહેતી નથી પરંતુ સાધારણ રીતે શ. ૧૫૦ થી શ. ૧૭૫ સુધીની સીલીક અમારી પાસે રહે છે જીલ્લા, વિદ્યોત્તેજક નામનું જે ૧૬ છે, તેમાંથી કલ્પના મહાનના બાદ તરીકે દર માસે શ. ૪૦૦ અમને મળે છે કલ્પને શ. ૫૮) બાકુ આપણે પડે છે, તેથી શ. ૧૮) મેન્નરોને જોડવા પડે છે વિદ્યોત્તેજક ૧૬મી ચાપણું છે, તે અમને ખબર નથી, અને તે જાણી શકવાનું અમારી પાસે સાધન પણ નથી. તેનો વહીવટ ગ. રા. તનમુખરામ મનમુખરામ ત્રિપાઠી હસ્તક છે.

પ્ર. ૮. કલ્પમાં જમનાર શુદ્ધિયોને સારો ખોરાક મળે છે ?

મેન્નરો જાને વહીવટ કરવાના હોવાના અને વીથીની માફક કમણી કરવાના હેતુના અભાવને લઈને આપણે હમેશાંનો તાનરિક ખોરાક ઘણી ઉત્તમ રીતેના કલ્પમાં મળે છે

પ્ર. ૯. તે કલ્પમાં કેટલા શુદ્ધિયોનો સમાવેશ થઈ શકે તેમ છે ?

કલ્પના કલ્પ ૭૫૨ ૧૦૦ મેન્નરો સુધીની સંખ્યા થઈ મરેલી કોઈ માસમાં જોવામાં આવે છે. જમના વાગે તેટલી સંખ્યાના મેન્નરોને હજુ પણ કંઈ વાધ ન જ આવે. માત્ર રહેવા વાસ્તે તેટલા મેન્નરોની સમવડતા ન સ્થળી શકાય. મહેવા વાસ્તે ઉંચા પ્રકારની સમવડતા હવેમાં હવે ૨૫ થી ૩૦ મેન્નરો સુવાની થઈ શકે જો કે આવી જાણમાં કલ્પમાં એક વખતે ૫ થી ૬૦ મેન્નરો સાથે રહેવા છે, પરંતુ તે અત્યંત દુખ સહન કરીને

પ્ર. ૧૦. ત્યાં રહેવાની જોડવણ કેવા પ્રકારની છે ?

ચાન્દ્રોદય રોજનની નજીક સર બાલમદ્ર કામંગનાં અડીની આશીરવાદમાં મહાન છે તેમાં બીજો માલ પાચ દેશી કલ્પ વાસ્તે રોકવામાં આવેલ છે એકેક રૂમની અંદર ત્રણ ત્રણ ખરો છે અનુક્રમતા સમવાય તેટલામાટે એક રૂમ જૂનામક તરફથી આવેલા વિદ્યાર્થીઓ માટે, એક હાલારમાંથી આવેલાને માટે, એક મુજબત માણુમાંથી આવેલાઓ માટે અને એક કમ્પમાંથી આવતા વિદ્યાર્થીઓને માટે રોકવામાં આવેલ છે બાકીનો એક રૂમ રસોઈ કરવા માટે તથા જમના બેસવા વગેરે કાર્ય માટે રોકેલ છે. આ વિભાજો અનુક્રમતાને અનુસરીને જ કરેલા છે બાકી હાલારના વતનીને જૂનામકી રૂમમાં અથવા જૂનામકી રૂમમાં રહેવા વાળાઓને હાલારી રૂમમાં રહેવા જવાને કોઈ જાતનો બાધ નથી. સૌ સૌની સમવડતા મુજબ પેવણોવાનો સમાપ્ત કરી શકે છે નહીં તથા પાનખાનાની સમવડ પણ કલ્પના મહાનમાં સારા પ્રકારની છે.

પ્ર. ૧૨-૧૩. કલ્પના લગ્નનાં હવાપણી કામાંજરીને કેવા મનાવ છે ?

હવાપણી સાધારણ પ્રકારની છે. વધારે સારા લગ્નમાં કલ્પ વાસ્તે મહાનની સમવડ ન થઈ શકે, ત્યાંસુધી નમણાંનાં મહાન ચાલી શકે બાકી તો મે મહીનામાં ખેતની સીકનમાં પેહેલબંદો ઉઠેલા સર બાલમદ્રની આલમ પડે છે નથીમ સંમેલે

તે વખતે કલ્પન નાંધે દેવ છે, તેથી કહ વાણે આવતો નથી વિવાર્ધાઓને એક મોઢામાં મોઢી સગવડ આ લગ્નમાં એ છે કે—દામ, દેન, ગાડી, ઘોડા વગેરેનો ધોંધાટ આ સમયે બીજાકૂલ નથી. દવા અને પ્રકાશ સાધારણ પ્રકારનાં છે.

મં. ૧૪. પરીક્ષાને સમયે જલ્દાગ્નિ સપ્તમા વિવાર્ધાઓની સગવડતા કલ્પનથી જાગવાઈ શકે તેમ છે !

આ પ્રકારના જવાબ માટે જુઓ પ્રશ્ન નં. ૬નો ઉત્તર.

મં ૧૫. પરીક્ષા વખતે વિવાર્ધાઓની સંખ્યા વધી જતાં જતાં કલ્પન દ્વારા બોરાક પુરો પાડી શકે છે !

જ. એકસ.

૧. આપે પુછેલા પ્રશ્નોના જવાબો ઉપર યુગ્મજ છે તેમાં કહ પણ ન્યૂનતા લાગે તો આપ ફરીથી લખી જણાવશો તો આપને જોઈતા ખજાર પૂરા પાડીશું વડનગરા નામર કલ્પનો પાછો ઇતિહાસ મેળવવાનો જામે પ્રવાસ કરી છતાં તે જામોને હજુ પુરેપુરો મળેલો નથી. પ્રજાન સદ્ગત સમે આપને જરૂર દર્શો તો તે લખી જણાવવામાં આવશે આપને કલ્પના નિવર્તોની એક પ્રત મોકલવાની અને આવરવડના જણાવ છે. પરંતુ અમારી પાસે એક ફાનસ પ્રત ન દોવાથી, તે જતી સંધુ નથી પરંતુ તેની બીજી આવૃત્તિ જાણવવાનો વિચાર ચાલે છે, તો તે જપ્પાઈ ગયે, આપને એક પ્રત મોકલી આપશું. વડનગરાનામર કલ્પની સિધ્ધિ તરફ આપ અને આપના પત્નિદાસ કોઈ પણ હૃદયદરશનું લક્ષ દોરાઈ તેનો ઉદ્ધાર કરવાનું મુશ્કેલ આવે, અને તેથી આપનો પ્રજાન સદ્ગત ઘણ, એવું અમે હૃદયથી જાણીએ છીએ.

દિલસુખરાય મનસુખરાય નાણાવડી.

એ. સે. ય. ના કલ્પન, યુગ્મજ.

નાગરગ્રંથકારો.

(ગત્યાંક પૃષ્ઠ ૭૨થી અનુસંધાન.)

[મતકાંકી નં ૭ ઘાટિવેદી, નં ૧ સોમેશ્વર અને નં ૧૪ નાગરવલ્લની દર્શકત પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે, તેઓના સંબંધમાં વિશેષ દર્શકત મળી આવવાથી અત્ર પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે.]

૧ ઘાટિવેદી.—અપરનામ પુરરાજ, લક્ષ્મીધર પુત્ર, અત્રિ પાંત્ર મુકુન્દપ્ર-
પીત્ર ; નાગરજાણણ ૧ નીતિ મંજરી મેઝાક ૨૨૪. ૨ તે ઉપર મુવદીપિકા નામનું
જ્ઞાપ્ય મેઝાક ૧૭૦૦, ૩ વેદ મત્રો ઉપર નીતિ મંજરી નામનું બાળ્ય.

૨ સોમેશ્વર.—(સોમેશ્વર દેવ.) કુમાર પુત્ર, લક્ષ્મીમર્જન, વડનગરા નામર
જાણણ ; યુગ્મજવત્તા રાજ વીરધવલનો પ્રેરેલિત ; વડનગર ભીમદેવ રાજાનો સમ્બં-
સહ ; વંશાવલિ—૧. સીલકામાં, ૨. લક્ષ્મીમાં (ઇ. સ. ૫૫૫), ૩ યુગ્મ, ૪. સોમુક

નામરચાણ; ૨ સિદ્ધ શક્તીના ઉપસક; ૧ બાનુદત્ત કૃત રસ તરંગિણી નામના મ-
ય ઉપર રસિક રજની નામની ટીકા, ૨ અધ્યાત્મ મદ્રોદય

૧૧ સદારામ મિપાઠી.—દેવેશ્વર પુત્ર, સુગંધ પીત્ર, નામરચાણ, ૧ સર્વ-
નિઃશ્વર પ્રયોગ, ૫૧ ૨૫ (દમ્ભાસિધ્ધિ પ્રતનું વર્તે ઇ સ ૧૭૪૧) ૨ પ્રત્યક્ષ
મદ્રોદય, ૩ પૌડરીક પ્રયોગ, ૪ ભૈદ્ય રત્નાકર ૫ સર્વતોમુખોદત્ત પ્રયોગ, ૬ હા-
સ્યાદાન્ત સામ પ્રયોગ, ૭ તે ઉપર ટીકા, (આ સર્વે મધો ગણિક વિરચના છે)

૧૨ જગન્નાયક.—(જન્મ ઇ. સ ૧૭૫૯, મ. ઇ. સ ૧૮૧૯) કુમેર પં-
ડ્યાના પુત્ર, પુરોહિતના પિતા, બાવનમર નિવાસી, પ્રભોરા નામરચાણ; ૧ ભગ
મદ્રોદય, ૨ શક્તિચરણ, ૩ નામર મદ્રોદય, ૪ મીત્રવિદ્યા (માનકવાડ સરકાર)
વિનય, અમૃતમીઠા સ્વાત્ત મ્લોક ૨૦૦, ૬ રમારમજાંથી સરોજ વર્ણન, ૬ અમ-
રલીના નામનામ મદારેવનો સિદ્ધાંત (ઇ. સ. ૧૮૧૫), ૭ પ્રત્યાગિક હાટકેશ્વર
સ્તોત્રાદિ મ્લોક, ૮ પ્રાકૃત સદૃશ સંસ્કૃત મ્લોક.

૧૩ લજ્જાશંકર (ગોરામાઈ).—(જન્મ ઇ. સ ૧૮૪૧, મ. ઇ. સ.
૧૯૦૮) પદ્મ રામજી પુત્ર, વડનમરા નામરચાણ, જૂનામઢ નિવાસી ૧ કાગ્નેદ
પ્રયોગ બારકર, ૨ સાંભવેદ પ્રયોગ બારકર, ૩ વસ્તુવેદ પ્રયોગ બારકર, ૪ આન્દિક
પ્રતીપ, ૫ મમા સ્તુતિ મ્લોક ૧૬, ૬ વિશ્વનાથ સ્તોત્ર મ્લોક ૮, ૭ હાટકેશ્વર-
સ્તુતિ અર્જુદય રત્ન, ૮ અનંત ચતુરાધીતિ, ૯ મિરનાર પરિક્રમા વર્ણન, ૧૦ અદ્રો-
દય, ૧૧ સાંખ્યાન આતુર્માસ પચ પ્રયોગ, ૧૨ સાંખ્યાન પૈદિક પ્રયોગ, ૧૩ પશુ-
મહન, ૧૪ બદોદય અર્જુદય મ્લોકની ટીકા, ૧૫ સ્વપિડ બુદ્ધ મહન, ૧૬ વેદા-
ધિકાર, ૧૭ સ્માર્તોપાન પદ્ધતિ, ૧૮ અન્ય વર્ણન, ૧૯ મદાલ્ય આદ પદ્ધતિ, ૨૦
આલોના સંસ્કારો (ગુન્સાનિ) ૧

૧૪ વલ્લભમી આચાર્ય.—(જન્મ ઇ. સ ૧૮૪૦, મ. ઇ. સ. ૧૯૧૧) દરિદ્ર
પુત્ર, મોનજી પીત્ર વડનમરા નામરચાણ, જૂનામઢનિવાસી ૧ વિવાદ પદ્ધતિ, ૨ દસ્ત
આદ પદ્ધતિ, ૩ મદા રદ પદ્ધતિ, ૪ અવિરદ પદ્ધતિ, ૫ ભક્તિ વિચાર સૂત્ર, ૬ સિ-
લા સેખાવસિ, ૭ અનસ પૂજા, ૮ રીત દુષ્ણ બજન. ૯ હાટકેશ્વરદાસ સ્તોત્ર, ૧૦
હાટકેશ્વરાર્થિક, ૧૧ જૂનામઢાર્થિક, ૧૨ સોમનાથાર્થિક, ૧૩ સિંધપાઠાર્થિક, ૧૪

૧ જુઓ ભાગ્ય મદ્રોદય નાટક, આગતર કર્તા રા. રા. મી. નામરચાણ
મોદનમાય પાઠ, સંપાદક રા. રા. મી. દેવચક્ર વૈકુંઠજી ભટ્ટ, બાવનમર કિંમત
રા. ૦-૧૦-૦—ત્રી.

૨. વે. શ્ર. મોરાભાઈ જન્મરત્નાંત આરે જુઓ ત્રિમાસિક સર્વત્ર ૧૯૧૪નો
ચેત્ર માસનો આઠ તારીખના નામરચાણનો ન ૧૯મે ઇમાઈ શુક્રવાદ દર્શકત આંખી
છે, તે તેઓના માતૃકુસર્મા ધર્મ મધા દવા ઇમાઈ શુક્રવાદ પુત્ર અમરજી શુભ
(ગ્રા. રવામી) પછી મોટા વિદ્યાન ધર્મ મધા છે, તેઓએ પણ કેટલાક સંસ્કૃત અને
અને ગુન્સાદી મધો રચ્યા છે, તેની દર્શકત હવે પછી આપવામાં આવશે.—ત્રી.

અલ્પેષ પ્રાચીનિક, ૧૫ કીર્તિ કૌમુદીનું શુજસતી આપાતર, ૧૬ વિક્રમાદેવચરિત્રનું શુજસતી આપાતર.

૬૬ શંકરલાલ.—(હવાન છે) મહેશ્વર પુત્ર, મમમજી પાત્ર, પ્રમોદના નામર આલણ, આલણવાની મોરબી મામ નિવાસી, સાવિત્રી ચરિત્ર છપા નાટક, ૨ સેવ્ય સેવકાપદેશ, ૩ મિત્ર પ્રતિ પત્ર, ૪ અનમ્યાબંધુક, ૫ સ્તોત્ર સમદ.

અપૂર્ણ

ગદાશકરજીવન વૈરા.

વેદમૂર્તિ ગદાશકર જીવન વૈરા વરણી પ્રાચીન તથા અર્વાચીન કાગમા દિદુસ્થાનમાં જુદાં જુદાં રાજ્યોમાં ને નામર કાર્કભારીઓ અથવા સેનાપતિઓ યથા ગયા છે તેઓનું દિપણ અમારી તરફ આવેલું છે તે દેવે પછી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો. દિદુસ્થાનના જુદા જુદા ભાગોમાં પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન કાલમાં અનેક નામર મંથકારો યથા ગયા છે અમારો ઉદેશ માત્ર સંસ્કૃત મંથકારોનો સંગ્રહ કરવાનો નથી, પરંતુ સંસ્કૃત, હારરી, ઉરદુ, મજ, દિદી, શુજસતિ અને ઉમેજ વિગેરેમાં મંથકરનારોનો સંગ્રહ કરવાની અમારી ઇચ્છા છે તેમજ દિદુસ્થાનના કાષ્ઠ પણ આમમાં કાષ્ઠ પણ સમયે કાષ્ઠપણ નામર-અક્ષિત્તે કાષ્ઠપણ પ્રકારનું પચાકમ કર્યું હોય તો તેવી દહીકનો પણ એકઠી કરવાનો અમારો ઉદેશ છે તેમજ માત્ર વડનગરા નામરનીજ દહીકત નહિ, પણ જીએ જાતના નામરોમાં દહીકા જાતના નામરોની જાણવા યોગ્ય દહીકત એકઠી કરવાનો વિચાર એટલા માટે છે કે તે ઉપરથી ને જાતિએ એ દળર વર્ણોના દિદુસ્થાનના જુદા જુદા ભાગમાં પચરાષ્ટ્ર જગ્યા છતાં પોતાનું વિશિષ્ટ જાતની રાષ્ટ્ર્ય છે, તેનો એક સમય ઇતિહાસ ઉપજાવી શકાય. કાષ્ઠપણ ઉત્સાહી સુદરશ માત્ર એકજ અક્ષિત્તી દહીકત પુરી પાડશે તે આપું મહાન નાંધવાને જેમ એક છટ પણ ઉપયોગી યથા પડે છે, તેમ તે દહીકત ઉપયોગી યથા પડશે તેથી અમે સર્વ ભાષાઓને અમારી નમ્ર વિનંતિ લક્ષમાં રાખી આમંદપૂર્વક ભણમણ કરીએ છીએ — તાંત્રી.

રા. રા. દેવદત્ત માંઢારકર અને નાગરોત્પત્તિ.

ઉડીયન એન્ડીકવેરી નામના માસિક પત્રમાં રા માંઢારકરનો એક લેખ નિકળ્યો છે. તેમાં એમ પુરવાર કરવામાં આવેલું છે કે દિદુસ્થાનની જગ્યા મહાત્મા જાતિઓમાં પણ દેશ બાકથી આવેલી જાતિઓનો મેળ અર્વરજ છે તે મુદાલગના મેળનો આરમ એવી રીતે થાય છે કે “દિદુસ્થાનના ઇતિહાસ પુરાણમાં આર જાતિ લખેલી છે ને અનુષ્ઠાન પ્રતિષ્ઠાન મેદથી અનેક જાતિ રા. માંઢારકરનો પૂર્વ પક્ષ, યથા છે ઉચ્ચ જાતિના પુરપને હીન જાતિની સ્ત્રીના ને કન્યા ઉત્પન્ન થાય તે પોતાના પિતાની જાતિમાં પરણે,

૧ ઉપરના મંથકારોમાં દેરકની કૃતિઓનું આપુ લીસ્ટ નથી એમ જણાય છે.—બ્ય.

૨ જુઓ એન્ડીકવેરી, ઇ સ. ૧૯૧૧ના જાનેવારી માસના અંકમાં રા દેવદત્ત માંઢારકરનો “દિદુસ્થાનમાં વિદેશી જાતિઓનાં તત્ત્વો” નામનો વિષય.

ને તેથી ને કન્યા જન્મ પામે તે પણ પોતાના પિતાની યાત્રિમાં પરણે, તે પાંચમી વા સૌતની પેદીમાં ને સતાન યાશે, તે શુદ્ધ કૃત્ય યાત્રિની મનાય કેટલાએક બાબ-
કારતો એ મત છે કે બાહ્ય પુરુષને ચદ્મ સ્ત્રીથી ને પારસ્પર સતાન યાચ, ને તે વળી શુદ્ધ પારસ્પર સ્ત્રીથી ને પરણે ને પછે ને સતતિ યાચ ને શુદ્ધ યુગ્મક પા-
રસ્પર સ્ત્રીને જ પરણે તેા તેા એમ પરણવાથી છઠી પેદીમાં ને સતાન થશે તે બાહ્ય મળાશે. પાછળના દીકાકાગના મત સાથે ચા બાહ્યકર સદમત જણાય છે. એ મહાનુભાવનું એ પણ કથન છે કે " ને સમૃત્ત ઇતિદાસથી ઉપરનો વામ્પે ઉપન કરી લયેલાં છે તે કથાએના સમૃદ્ધ છે ઇતિદાસ નથી પરન્તુ તે બાહ્યોને સ્વીકાર છે એટલે એ બાહ્યોના શુદ્ધ વંશ તથા કૃત્ય કુળનું અલકારના ઉત્તરમાં પ્રમાણરૂપ દેવાઇ શકે છે " પોતાના કથનના સમર્થનમાં કવ, વિશ્વામિત્ર, નામાના વિદ્ય, વસિષ્ઠ, પારાશર આદિના ઉદ્યદગ્યો પણ દે છે આવી આવી પ્રમાણે તથા એ કાંઈ એ સિદ્ધ કરવા હજી કે નાગર બાહ્ય મૈત્રક યાત્રિના છે;—એણે દેવ સોડોની સાથે આ દેશમાં આજ્યા દત્તા આ મૈત્રક યાત્રિનાજ વસન્નિવસના રાજ દત્તા, નેના વચ ન યાદિલોત ચન્નપુત્ર નને છે, ને નામર બાહ્ય વસન્નિ રાગએના પુરોહિત દત્તા, કેનકે એ ગન્નએએ આ નામરબાહ્યોને જાન દીધાં દત્તા, ને તેજ સમયથી નામરબાહ્યોની પ્વતિ ઘણ નામર બાહ્ય પાળના નામરકોટ મામથી આવેલા યાત્ર યાચ છે યુગ્મરાતના આ બાહ્યજ નાગર નથી કહેવાતા, પરન્તુ પાળ-
ના જાન, યુવન્દ શેહેરના મુજ્જર, મુજ્જવના વાણિયા, તથા કનોછા, મૈથિલ ને કાસ્તીરી બાહ્યોમાં પણ નામર, નગરી, નમડિયા નામના ભેદ પામ્યા જાય છે એ કારણથી જ રા બાહ્યકરનું માનવું છે કે એ સમગી યાત્રિ એક જ યાત્રિ છે એટલું લખવા વા ગાનવાથી જ એ મદાસર ઉપગમ નથી પામતા પરન્તુ આગળ વધી એ નાગરોને કહ યાત્રિને ગેળ બતાડે છે કારણ નામરોમાં જત, ત્રાત, બૃતિ, મિત્ર, દેવ, જાન, ધામ, આદિ સર્ખ છે, નેમાંથી સર્ખ ને દેવ બાહ્યોનાં સર્ખ છે, આકોની સર્ખ જ માગના કાપરોમાં પણ પ્રાપ્ત હોય છે એટલે નામરો પણ કાપર જ છે નામ-
લના કાપરોને આદિ સર રાજએ ભોલાવી વમાન્યા દત્તા ને નાગર પણ ઉતરથી આવી મુજ્જરાતમાં વરદા દત્તા, એટલે કાપરને નાગર એક જ યાત્રિ છે તેમજ આગવાડના મીમાલી બાહ્યોમાં પણ પ્રાપ્ત એજ સર્ખ પામ્યા જાય છે એટલે એ પણ મિત્ર યાત્રિના જ છે ચા બાહ્યકર મદોદયના લેખને સાર એજ નિકલે છે ને દિન્દુસ્તાનમાં ને બાહ્ય આદિ યાત્રિ પેતાને શુદ્ધ વચ જ તથા કૃત્ય બતાડે છે ને સમગી બાહ્યતા આવેલી છે ને દેશમાં આવી દિન્દુ ધર્મમાં મળી જવાથી કૃત્ય યા-
ત્રિમાં મળી મળે છે.

વેદ, સ્મૃતિ, ઇતિદાસ, પુરાણ એવાં એટલું અવસ્થા જોવામાં આવે છે ને સ્મૃતિની આદિમાં યાત્રિભેદ અજ્ઞાનના સમય જેવા ન હતા શુદ્ધ કર્મ સ્વભાવથી પંચ યાત્રિ ભેદ દત્તા, પણ એક વ્યક્તિ જ્યારે પોતાના શુદ્ધકર્મના કાંઈ વિશેષ યાત્રિમાં મળ્યા તે પછી તેના સતાનો પણ કૃત્ય વા નીચ યાત્રિમાં થતા રહેવાના યુગ્મના જ્યાં સમય ન મળે ત્યાં સમય એ સમગી એક જ યાત્રિના જ મળ્યા મનુના પુત્ર

મુદ્દા વડામાં રાજ્ય સંધિવરના પુત્ર બાલકુને ક્ષત્રિય આગિરસ એવી યથા છે પણ આમજ નહીં બાલકુ સન્તાનિમાંથી કોઈ ક્ષત્રિય ઘણા હાથ વા ક્ષત્રિયમાંથી બાલકુ યથો દોષ તેવા પુરાવા જ્યાં લગણુ ન મળે ત્યાં લગણુ એ નથી કહી શકતા કે ગુણુ કર્મ સ્વભાવથી ગણિત બદલતી રહી મનુના જીગ પુત્ર નામાનની સતતિ વૈસ્ય થઈ ને વિરાધની શુદ્ધ થઈ સદિની આદિમાં એક જ પુર

વની સતતિથી સખળા મનુષ્ય ઉત્પન્ન થયા માનીએ તો તેના આદિ મન્તાનમાં ગુણુ કર્મ સ્વભાવથી મનુષ્યોના વર્ગ માંથી ગણિત નિશ્ચય કરવામાં આવે તો સ્વાભાવિક જ દોષ કષ્ટ, વિશ્વામિત્ર, નાભીગારિષ્ઠ, વસિષ્ઠ પાણ્ડ્યનાદિના કાળમાં તો ઉપરના ગણિત નિશ્ચયના અપવાદ રૂપ ગણુશ્વ શુ વિશ્વામિત્ર બ્યામાદિ જે ગણિતની મજુનામાં પોતાના ગુણુ કર્મ સ્વભાવથી આવ્યા તેની સન્તાનિમાં પણ ગુણુ કર્મ સ્વભાવથી ગણિતભેદ થતા રજા ચાત્રથી જતાડવામાં આવશે? જ્યાં લગણુ એક નિશ્ચયને ગણિતમાં સદા ચાતા રજાના કાળમાં ન મળે ત્યાં લગણુ એ કાળમાં અપવાદ રૂપજ મણુમાં થકે છે, સર્વ સાધારણુ નિશ્ચયની મજુનમાં નથી આવી શકતા, પરશુરામ જન્મથી બાલકુ હતા ને કર્મ સ્વભાવથી ક્ષત્રિય હતા પણ એને તથા એની સતતિને કોઈ પણ ક્ષત્રિય નથી ખાતર હવિદાસ પુરાણુ જેના જે ગણિતએને દાસ સમજના વિદ્યાર્થી ભોલો દેશ બાલકુ જતાડે છે તે આ દેશની જ વતની ગણિત થવાના પુરાવા મળી આવે છે દેહવ, જાત (જાટ) ગુરુશ્વ વવન, પારદ, શક, કાશ્મીર, પશ્ચિમ આદિ ગણિત આ દેશના વતની ક્ષત્રિય ભેદના જ હતા. રાજ્ય સમરે પોતાના દિગ્વિજયમાં તેએને પરાસ્ત કરી અમુક અમુક ચિન્હ સરીર ઉપર ધારણુ કરવા આજ્ઞા કરી દેશ બાલકુ કાઢવા હતા, એવુ ચાત્રથી જણાય છે ચંદ્રવંશી રાજ્યઓમાં દેહવ ને દહ બે બાઈ હતા, ને તેની રાજ્યોની નર્મદા તટપર હતી તેઓનાં સન્તાનો દેહવને દહના નામથી એજાબાયા છે તેજ દેહવ ને દહ ગણિતને સમરે પરાસ્ત કરી દેશ બાલકુ કાઢી દેહવ જાતિમાં વાઘજાળ, અંરન્તિ તુડકેર, જાત, વીતિદોત્ર આદિ અવાન્તર ભેદ હતા. દેહવ ગણિતોએકોટી રાજ્ય કાર્ત્ત્વિવીર્ણુન હતા, તેની સતતિમાં વાઘજાળથી વાઘજાળ જેના પુત્રોમાં વીતિદોત્રથી તથા ધૈત્ર સુખનથી વીતિદોત્ર તથા જાત (જાટ) ભેદના ક્ષત્રિય થયા વગણિત રાજ્યના પુત્ર તુર્વસુના સન્તાન ગુરુશ્વ થયા જણાય છે એજ રીતે ક્ષત્રિયમાંના અવાન્તર ભેદની ગણિત થવન, પારદ-આદિ જેને સમરે પરાસ્ત કરી દેશમાંથી હાંકી કાઢવા તે ગુરુનીના જુદા જુદા ભાગમાં જઈ વસવા જણાય છે, સમજ પાળી તેજ ગણિતના ભોલ પાછા આ દેશની મેર આવ્યા દીસે છે પણ કાળથી જુદા રહેવાને કારણે તથા દેશ જાત વાતુ આદિના પ્રભાવથી એ ભોલમુ વહેવાની તેમજ વિચાર કર્મ કર્મ રીતિમાં અતરાવ પડી જવાનો સભવ છે હાલમાં પણ જોવામાં આવે છે જે ઉત્તર દિગ્વિજયનામાં વસતી ગુજરાતની ન્યાતોમાં તથા આસ ગુજરાતમાં વસનારી તેજ ન્યાતોમાં કર્મ કર્મ આચરણુ બ્યવહારમાં પણ અન્તરજાણ છે તે પછી પૂર્વ કાલમાં જુદી પડેલી ગણિતઓમાં અન્તર

જાણીએ તેપણ આમજિજ્ઞા જાણીએ. સીદિયા (ચાકરીયા), માંધાર અદિ દેશોમાં પણ પૂર્વ કાશીમાં ગતિનેદ અત્ર રોકેજ્ઞ જાણીએ આપ્યો છે. પુગલો તથા કારમીરના ઇતિહાસથી જાણીએ છે જે સીદિયામાં મત્ર નામની જાતિ હતી તે એ જાણીએ કહેવાયતી હતી, તેજ ગતિ પારસી શોકના માર 'મેહક' હતી. તેમજ ચાતરગિણીના મેખથી જાણીએ છે જે માંધાર દેશમાં પણ જાણીએ દત્તા જેને મેહક જાણીએ જાણીએ છે એ સપગાથી સિદ્ધ થાય છે કે જાણી દેશોમાં પણ ગતિ વિભાજન દત્તા ને તે અત્રથીજ ગમેલી ગતિ હતી કાશીનાંતરે તેજ પાછી આ દેશથી રીતિ બચવાર ધર્મ કર્મમાં જુદી પડતી આવી. આ દેશમાં આવી વગી પાછી આ દેશના ધર્મ કર્મ સ્વીકાર કરી પોત પોતાની ગતિમાં જાગી મધ. પણ પેલા મેહકી જુદી જ રહીને તે જ કારણથી સર્વ વર્ણની જુદી જુદી ગતિમાં આજ પીયા પરજુયા આદિને બચવાર જુદો જ પડી ગયો, જાણીના વચના પ્રયેના મેહક દેશમાં જાણ વચનાના તથા તથા ચમચન્દના આજ ભરત અને માંધાર દેશના અધિપતિના પુત્ર વત્સ કે જેનાં સન્તાપે તદ્દત કહેવાનાં દત્તા તેઓ દેશ જાણ વચનાના પુત્રાચ છે તારતરમાં એ પણ અત્રના કવિજ જ દત્તા, સાર એ જાણીએ છે કે જે ગતિને દેશ જાણથી આવેલી કહેવામાં આવે છે તેમાંથી મળીખરી ગતિ આ દેશની વતની હતી, તે પાછગથી પ-રદેશમાં જાણ વધી અને કાગ પાછી પાછી પોતાના પૂર્વના દેશમાં જ આવ્યા.

ગંગાશંકર પંચોલી—ભરતપુર.

લેખ.

તીર્થંકર માનુષીએ અને બંધાવી બંધેતો! આ સમયે ઐક્ય વિશે અત્ય વિ-નતિ કરીને તમે સર્વ પતિપરાજય સતીઓની મદદતાને મારે વધારી લેવી જોઈએ માત્ર ઐક્ય વિશે જ નહિ, પણ સતીઓના મદદત વિશે પણ કષ્ટક ચર્ચા કરવી જોઈએ. બંધેતો! ઐક્યનો ખરો અર્થ આપણે સમજી શકીએ છીએ? કેટલાક પુરોહિત પણ તેજો ધર્મ કષ્ટક કષ્ટક જણી, તારે આપણે ઐક્યને માટે તે કી આજી રાખી શકાય સંપ, પગ, દયા અને સતપૂર્ણ વિશ્વાસ—એ વધાર્યો ઐક્યનાં અવ-ધેએ છે આપું ઐક્ય પગમદસોને પણ પૂજનીય છે. ઐક્ય એટલે અભેદ અને તેજ પરબ્રહ્માનું સ્વરૂપ છે. જાન રસથી ભરપૂર તેમજ રિજ બ્યોનિધી દેહીપમાન ઐ-ક્યનો મદિયા મેષ જેવો છે જેમ મેષ મુઠા, નીરસ, પત્રપત્ર રદિન રક્ષેને સારજી માસમાં જરમ જરમ વર્ણને લીધુંજમ જનારી દે છે, તેમ ઐક્ય પણ જાનદ, કોર્તિ અને સારજીવિધી લીધું કુલ જીવન જનારી દે છે.

સંપ જન્મ દેખીને જન્મ સગ્ગ લાને છે, પણ તેના અધ્યક્ષ ઉપધેમ કદવાનું જન્મ દીન ઘણ પડે છે સંપ, યથમ તો ધર્મમાં, પછી કુટુંબમાં, પછી પંડોળી અને દેશમાં અને છેવટે આખી સંસારીનાં જીવ સાથે આપણે અનુભવેએ જોઈએ. તેમ કદવાથી જ તમે નિર્ભળ થઈ અને બીજાંએને નિર્ભળ જનારી દેશ.

• ચિત્તે શાંતિ ક્રિયાયાન્વ સાધુના મેકરૂપતા ॥

એ વચનાનુસાર વર્તનાં જન્મત્વા પ્રપચનો વખતે સ્પર્શ થઇ શકશે નહિ જન્મત નો પ્રપચ ન્દરના પાણી જેવો અને સાધુ હવત નિર્મળ મયાજળ જેવુ છે, તે જન્મે જગતુ મિશ્રણ થવા દેવુ નહિ જોઇએ જે આચાર વિચારો આપણને પોતાને પરિણામે દુઃખ આપનારા જણાવ, તેવા આચાર વિચારો વગવાથી આપણને કેટલો નષ્ટો લાભ થશે ?

લાભલા વરીકે-પ્રથમનો સાસુએ રોડનો ઉપયોગ કરવો હોય તો નીચે પ્રમાણે થઇ શકે —

પોતાની વડુ પોતાને ઘેર આવે ત્યારે તેનામાં જે આમીઓ હોય તે સખગી ધીરે ધીરે મધુ-તાથી જણાવવી, ઉપરાંત કુરસદન વખતમાં તેનો ખાસ કરીને વાંચન તરફ ખાસ ઉપજાવવો ; એમ ન જાણતું કે તે માગી શકી શકતી ન થાય તો ઠીક ” પંતુ એમના જાણતુ જોઇએ કે “માગી શકતી” એ આ વડુ સાથે મારા પુત્રનો સંસાર જોડતી વખતે એ જે વત્સલાદ થયો હોય, તેવાજ ઉત્સાહથી મારે તેને સમર્થક સ્વતંત્રતા આપવી જોઇએ અને ઉત્તરી કળાશપ પુત્ર રહુને કુદ્યુષ્પની માફક ખીલાવી મારા પુત્રની છાતીને આનંદમય કરવી જોઇએ મારો પુત્ર તેથી કેવો સુખી જનશે તે જોડાનો અન્યોન્ય પ્રેમ કેમ શક્તિ પામે, તેવીજ યોજના કરવી જોઇએ આપણી શાંતિમાં શાંતિનનો સમય મધ્યાહ્નનો હોઇને, સ્ત્રીઓના અભ્યાસ માટે તે પછીનો સમયજ અનુકૂળ હોય છે. તે સમયમાં નવ વધુનો વિદ્યાભ્યાસ વધારવાને માટે ઘરનાં જુદાંએ પ્રયત્ન કરવો જોઇએ નવવધુઓએ તે કાળ નિઠાદિમાં નહિ બ્રુમા-વવા તેનો સારમાં સાગ ઉપયોગ કરવો જોઇએ કેટલાંક પરમા નજરો અને સાસુ-ઓને વિદ્યાભ્યાસ તરફ અજુમગો હોવાથી, નવ વધુઓ નિરત્યાહી થઇ જાય છે, અથવા પશ્ચી વખતે ખોટી ચરમને લીધે પણ નબુ જને છે પરંતુ જે બ્દેનેને સસુ અને નજુદ અનુકૂળ હોય છે, તેઓએ તો તે સમયમાં પતિ પાસેથી વિદ્યા દાનનીજ વાચના કરવી જોઈએ. દાસમાં આપણી શાંતિમાં ફેરક ધરમાં એકતા વધારે શ્રેષ્ઠ્યોરો હશેજ તેવી કલમ કેજવળી સેનાના પુરેનો વિનોદ પણ બાદસિક અને નિઠતાઓસ વાતનીમાં સમાયેશે હોય છે, જતાં બાન કેજવળેથી બીએતી નારમ કુપલીરી તેઓને શી રીતે આનંદ મળી શકે ? પતિનેજ પરમેશ્વર મણી તેની પ્રસન્નતા જે આપણે મેળવી શકશુ તોજ આપણે આ શોક અને પરસોક પણ સુધરમે કેટલીક સ્ત્રીઓ કહે છે કે પતિ પાસે અનુવા મેસનાં ચરમ લેમે દુ પુણ્યું કે ચરમ જાન મેળ-વવામાં છે કે અજાનીપણું જનાવવામાં છે ? તમારા પતિ પાસે વિદ્યાભ્યાસ કરતાં તમને ચરમ આવે છે, પણ સાસુ, નજુદ, દેશણી, જેકણી કે દીચરની નિન્દા કરતાં તમને જરા પણ ચરમ આવે છે ? ખરી વાત છે કે સખગી સ્ત્રી મા એવી હોતી નથી, પશ્ચી બ્દેનાં તો હેનાળ, નમ્ર અને સરસ્વતી દેવીની-ઉપાનિકા તથા શ્રદ્ધાદિર ની દેશીય હોય છે તેવી સ્ત્રીઓના પતિઓ નો આ જન્મતો નંદનનજ સમજે છે. પરંતુ પતિ જે તમને પુછશે કે “રોડવાદિતી, અથવા નિરક્ષર એટલે શું” તો તેનો તમે જવાબ નહિ દઇ શકો, પણ “પરસેસ જતાં તમારે માટે શું બાનું”

એમ પુછશે તો કપડાં, ધરણી, રમકડાં વગેરે એક દબાર ચીજોના નામો બહાવી જશે ! આગવોએ પતિની રિશ્તિ સારી દબે તો તે તમારી ઇચ્છાઓ પુરી પાડે ; પરંતુ તેનાથી તેમ ન બન્યું તો પછી જોઇ શકો મજા ! ” બપોર પહોં, મધ્યા નથી, જવદારમાં તો સમજતાજ નથી ” વિગેરે વિગેરે વાગ્યાલો એક પછી એક છુટવાનાં હે બહેનો, વજાલ દારાઈને જાહેર ચમાવજુ, મહાભારત, ઉત્તર ચમચરિત, સકુન્તલા, કાલંબરી, બર્નહાઈ, દિનોપરેલ વિગેરની પતિ પાસે મામણી કરતાં તમે ક્યારે યશો ? તમે હમેશાં માત્ર એકજ કલાક તેની પાસે બેસી બચવામાં નહિ આગી સડો પુરેપોના થાકી ગયેલ મનજાને તમે ગંભીરદગી, રમુવસ, કુમાર સબચાદિ કાળોના મધુર ગાનનો ગ્રાહને ચાવ કરવા ક્યારે સમર્થ થશો ? જાણ પ્રકાળના વિદ્યાવિનોદથી તમે તમારા તથા તમારા પતિના ત્રિવિધ તાપોની સંકિતને સત્વર કુટિત કરી શકશો

वह्नि स्तस्य अलायते, जलनिधिः कुर्यायते तत्सणात् ।

मेरुः स्वल्पशीलायते, मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते ॥

व्यालो मातृगुणायते, विपरसः पीयूषपर्पायते ।

यस्याङ्गेऽखिललोकवल्लभतमं स्त्रीलं समुन्मीलति ॥

‘ અધિષ્ઠ શોકને વ્હાણું’ એવું ઉત્તમ ‘શીલ’ જેનામાં ખીચેશું’ દોષ છે, તેને અગ્નિ જલરૂપ થઇ જાય છે અમુક આગોળીયા જેવો થઇ જાય છે, મેરુ પર્વત કંકરો યાગ્રત થાય છે, સિંહ દરજી જેવો થાય છે, સર્પ પુષ્પની માળા જેવો થાય છે અને હળાદળ એર અમૃત રૂપ થાય છે”

આ પ્રમાણે સૂદ્રિષા અને શીલથી તમારા અવ કરજીને સસારની નાની મોટી બાધાઓ કદિ પણ વ્યથા કરી શકશે નહિ

તમે તમારા પીયેરમાં હો ત્યાં પણ તમારા બાઇ બનિજાઓ પાસેથી જ્ઞાન મેળવવાને ઉત્તુક્ત રહેજું જોઇએ. જદાર જઈ વાતોમાં વખત વીતાડવા કરતાં, તેમાંથી અમુક ક્ષણકો જમાવી તે ક્ષણકોનો અજવાલ કરવામાં ત્યાં માટે ઉપયોગ ન કરવો ? ગાંધીની દુકાનેથી મસાનો બાંધેલ જડીકન્ટ કાચગમાંથી પણ ઘણીવાર જુઝુ અમુક જ્ઞાન મળી શકે છે આમ કરવાથી એક વખતે જે મોટા તમને મૂર્ખ બચવા દશે, અને તમારા સાસરીયાં તમને કમઅકસના ગણવા દશે, તેઓ પણ તમારામાં વપતી જતી નમતા અને દુહીખારી જોઈને તેઓના વિચારો ફરવશે, અને ધીમે ધીમે તમને માનની નજરે જોવા શીખશે નહીં સમજાવે કે મણિની શક્તિ કુદરતીજ વધે છે ને પ્રમાણે તમે કુદરતરૂપ દશો તો તમારા પતિઓ જે મણિ રૂપ છે. તેઓ વધારે તેજસ્વી લાગશે હૃદયની જીવન શુદ્ધ સ્નેહમય કરવાનો આ એકજ આર્થ છે કદાચ પતિ એણું બહેનો દોષ, તોપણ શું થયું ? નેટલા માટે તમારે તમારો અજ્ઞાસ ન વધારવો, તેનું કંઈ કારણ નથી. પરમાં બેઠેનેડે અજ્ઞાસ કરવાથી તમારા એણું બહેનો પતિઓને કંઈ ખોટું લાગવાનું નથી

હાંદવ સંતોષ રાખવો, તે આપણા સ્ત્રીઓનો ખાસ ધર્મ છે. અને સરખા

ગુણના સ્ત્રી પુરુષોનું જોડું નિધાતા જોડોતોજ નથી પણ એ ડાહ્યા જોડા તેવા આગ-
ચાળી હોય છે માટે અસતોષ રાખવાથી બ્રમરની માફક .

ગન્ધાઠપાં નવમહિર્કાં મધુકરસ્ત્યક્તવાં ગતો યુષ્કાં ।

તાં દ્વૈપાથુ ગતઃ સ ચંદનવનં પદ્માત્સરોઽં ગતઃ ॥

મદ્યસ્તપ નિશ્ચાકરેણ સદૃશા રાંદત્યસૌ મન્દપીઃ ।

સંતોષેણ વિના પરામણ્ય પદં પ્રાપ્નોતિ સર્વો જનઃ ॥

“સુમન્ધથી ભરેલ નવમસ્તિકાના પુષ્પને તજીને બ્રમર દાઘણીઓનાં ટાળા તરફ ગયો, તેને જોઈનેજ દુરત ચંદન વનમાં ગયો, ત્યાં પણ સિદ્ધર ન થતાં કમળ-
માં જઈને મેઠો, ત્યાં રાત્રીએ ચંદ્રમાએ તેને કમળમાંજ પુરા દીધો જેવા ને મુખની
પેટે રાત્રા લાગ્યો, એ પ્રમાણે જે મનુષ્યો સતોષ રાખતા નથી તેઓનો છેવટે પણ
ભવજ થાય છે.”

આજ કાલની જાળાઓનો સતોષ વિનાનીજ પણે જાને જોવામાં આવે છે
જાળપણમાં લગ્ન કરવાથી અને પતિ પણ સમાન હોવાથી સામરે ગયેલી જાળાઓને
કેટલીક વખત સાસુરીનાં તરફથી અપાતી પીડાઓ અને તે ઉપરથી પીડારીયા તરફથી
થતી વકરારો વગેરે દુસ્તેતીઓ કાલે જોઈ નથી ? પરંતુ આવા પ્રસંગમાં પણ તેવી
જાળાઓ બહેલી હોય તો કાળનો વાપ ન કરતાં થોડી મરુી મુરકેલીઓ નીમાવી ને,
એમાં કંઈ શક નથી

અર્થાત્ માય કહેવાનો આશય એટલોજ છે કે જો તે પ્રકારે સ્ત્રીઓએ વિવા-
હમાંસ કરી વનને કેળવતું જોઈએ, મનને કેશવી હાંમનો વિસ્તાર કરવો જોઈએ
પ્રથમ વયમાં જેમ આખાપ તરફ પ્રેમ રાખતાં હતાં, તેવોજ પ્રેમ તમારા સાસુરીયાં
સાથે સામ્ય સસરા સાથે રાખવો જોઈએ. પતિ સાથે તો એક રૂપ થઈ જવું જોઈએ.
અને આજ સંસારમાં તમારે સર્વથી જલેદ દૃષ્ટિએ જોતાં ચીખતું જોઈએ એમ
કરેલો તોજ તમારે સસાર માલી શકશે અને તમે આસપાસની કાંટાવાળી સ્થિતિને
પણ નિષ્કટક, નિર્ભય અને આનંદમય કરી શકશો.

વસાવડ.

સૌ પહેનોની પહેન.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વિગેરે.

અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૬૬મી.

પાંચમા અધ્યાયમાં શ્લોક ૫૮ થી ૧૦૯ સુધી અત્યુ તેમજ ૧૬૬ સુધીના વિવિધ આપેસે છે.

સૂત્ર સંજ્ઞામાં તેની શી જરૂરીયાત હશે તે બાબત મંત્રીરપણે દાખલા નામનામાં મક્કા યોદ્ધાએ વિચાર કર્યો જણાય છે. અશુભ, અપવિત્ર કે મદ્ય પદાર્થ કે પુરુષના નિમિત્તમાં ન આવવું તે માટે વિશેષ કાળજી વધી જોવામાં આવે છે પગ્ન સૂત્રોને કયા પ્રકારની ગણતરીનાં યુક્તિયે તે વિચારના બાબેજ સેવાયું હશે શાસ્ત્ર પ્રમાણે તે તેનો પણ સૂત્ર દોષ તથા શુધી સમાવેશ ન કરવો એમ છે તથા તે પ્રમાણે અત્યુ સૂત્રમાં નો અમુક ગતિમાં ને વિશેષે કરીને વૈભવ સપ્રદાયવાળામાં પાળવામાં આવે છે જલિસૂત્ર માટે એક મત ના. આપણામાં તો શુદ્ધ શુદ્ધ સમુદાયમાં શુદ્ધે શુદ્ધે રીવાજ છે, ક્યારે બાંધકૂલ પાળવા નથી તો ક્યાં અત્યુ સૂત્ર જોઈશું જ ને પણ પાળવામાં આવે છે.

સૂત્ર પાળતા સંજ્ઞામાં મારી બુદ્ધિ પ્રમંથે વૈદિક શાસ્ત્રને અનુમતિને રીવાજ સર થયો જણાય છે તથા તે સંજ્ઞા નિવશ જાંપવામાં અસમર્થ ને કારણમાટે તે નિવશ જાંપવાન મનાયુ હોય તેનો તમામ અમાત્ર દોષ નોપણ તે રીવાજ પ્રસિદ્ધ જોવામાં આવે છે, પગ્ન તેનું કારણ આપણી કલ્પના પ્રમાણે દરેક બંધિત માટે શુદ્ધ શુદ્ધ પ્રસંગ માટે શુદ્ધ શુદ્ધ અપવાદ તથા નિવશ ન કરવા પડે માટે કારણને અમાત્રે પણ રીવાજની પ્રજગતા આની સૂત્ર પાળવા હરબુદ્ધિ દોષ એ દોષ

આપણે એમ તો કહ્યું કરવું પડશે કે દિદુરજાનના પંચદેશાવ દીધી નહનો ત્યાંસુધી માંદા માણસના સંસર્ગમાં આવવાથી કેટલું જોખમ છે એ દરેકના જ્ઞાણમાં નહોતું. પ્લેમની દવા સર શાજ તત્તરકીજ સર સાદ સમર્થ નેમાં રોજ કુપરુચક કરવા, તથા જાતુનો તથા કરે એવા પદાર્થવાળા પણી છાંટવાની અલ મણુ દેવામાં આવે છે તથા કાંઈ પરમા પ્લેમનો કેસ થાય તો રોમીને શુદ્ધે રાખવો, સાગવાર કરવા વાળાએ શુદ્ધ શુદ્ધ રહેવ ને ને રોમી મરે ત્યારે સાગવાર કમ્પા વાળા તથા તેને સમસાને સહ જતા વાળાએ તથા તેના જીવે રીને મનાગમમાં આવવાવાળાએ અમુક દવા પીતી કે સર્ગરે એજાતી, કપા તડકે રાખવા વિગેરે કંપચાર બતાવવાનાં આવે છે વળી ને ગ્રામે અત્યુ થયું હોય ને રથએ કેટલીક કિંવા કરવામાં આવે છે પ્લેમના જાતુ લાવવાગ ઉદર મરે ત્યાં પણ જામીન અગ્નિથી સગામી બાળવામાં આવે છે.

આ મર્ત ઉપરથી એમ તો કહ્યું કરવું પડે કે રોમી પુરુષની પામે રહેનારાએ બીજાના સંસર્ગમાં તરતમાં ન આવવું તથા નેમાં રોમીનું અત્યુ થાય ત્યારે સરીરના અંતર રોમના જાતુ બહાર નીકળી આવવા દશે એટલે પછીના અમુક વખત માટે

સૂત્રક પાળવાનો હોય કવચથી સંસર્ગમાં ઓછું રહેવાનું હોય. પહેલે પલ્લે ભવ પેદા કર્યો એટલે તેમાં (Isolation) સૂત્રકના ઉપાગ માંપતા ભેગવ છે, બીજી રોગ માટે તે ભવ ન હોવાથી તે વાન હસ્ટમાં ભેગવી નથી વળી તે પશુ પ્યાનમાં ભેગવું છે કે નેમ નહીં યુગાઈ સંજર્જ હોય તેમ વિશિષ્ટ સમાજમમાં આવવાનું થાય તથા નેમ દૂર સમપણ તેમ સમાજમ ઓછો યાવ એ પર્યાય સૂત્રક પશુ મગ્નાગની સતતિ, ખરનાં માણસ, સપિડ, સનેત્ર, સમાનોદકને એમ જાનુકે ઓછા ઓછા દીવસ માટે પાળવાનું હોય જણાય છે વૃદ્ધિશૂન્યક માટે પશુ પ્રસવ વખતે રોગ પેદા કરે એવા ચેપી જીવ મહાગ આવતા દશે તેથી તે પ્રસવ માટે સૂત્રક પાળવા હોય જણાય છે. તે વિગત ડાક્ટરી વિદ્યા જાણવાવાળાએ તપ્તી કરવા જેવો છે.

બીજી તરફ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે પશુ નેમ આવી રીતના સમાજમમાં આવવાથી અપવિત્રતા તથા અશુદ્ધતા વધે તેમ તે નિત્ય કર્મ કરી દેવતા તથા પિતૃને વૃત્ત કરવા માટે અધિકારી રહે તદ્દી દારણ તે કાર્ય માટે શુદ્ધતા તો યુગ્મ સ્થાપન છે એટલે વેદક શાસ્ત્ર તથા ધર્મશાસ્ત્ર બેકે તરફથી સૂત્રકનો નિવર્તન પ્રશસિત થયો હોય એમ થાય છે. વેદકશાસ્ત્રવાળા નેમ સમાજમના પ્રમાણમાં સૂત્રક (Isolation) ની જાણ-મણ કરે છે તેમ ધર્મશાસ્ત્રે નોકે નહીં અગર છેતના સમપણ ઉપર સૂત્રક પાળવાની હદ સખી છે તોપણ ધર્મ દીસતો હોય ઓછો યાવ એ માટે ખાસ કાળજી રખી છે તથા નેથી સૂત્રકના નિવર્તનના અર્થ કરવામાં દમેલી રક્ત પ્રસવમાં સૂત્રક ઓછું પાળવું પડે એવો અર્થ કરવા સુચવ્યુ હોય એમ દેખાય છે (શુભો શ્લોક ૪)

સૂત્રક સંજર્જમાં કપરનો ઉપોદ્ધવાલ સંખી મનુષ્યોનિ, ધર્મસિન્ધુ તથા આપણા ચાલતા જવદારમાં મ્હારા જાણવા પ્રમાણે સૂત્રક સંજર્જી શુ રીવાજ છે તે દે આવી લખું ૭૪

દન્તમાતેન્નુજાતે ચ કૃતચૂડે ચ સંસ્પિયે ।

અશુદ્ધા ચાન્ધવાઃ સર્વે સૂત્રકે ચ તથોચ્યવે ॥ ૫૮ ॥

અર્થ—જેને દાંત આબ્યા હોય અગર ન આબ્યા હોય જેને ચૂડાકર્મ કરેલું હોય અને જેને કપવીત સંજાર કરવામાં આબ્યા હોય તેવો દિન કાઈ મરી જન ત્યારે તથા જન્મ થાય ત્યારે સપિડો તથા સમાનોદકો સૂત્રકી યાવ છે.

આ શ્લોકમાં અમુક સમય સધી સૂત્રક ન થાયે એવો જાન નીકલે છે પરંતુ મનુષ્યોનિમાં તે સમય જતાઓ નથી અચળીત નિર્જનદીપિકામાં પાતે ૩૭૨મે “મૈમિનિ” નું જયન આપ્યું છે તેમાં તેવો સમય જતાઓ છે તે નીચે સુજન

યાવજો ઝિષ્યવે નાલં તાવજ્જામોતિમૂતકમ્ ।

છિન્નેનાલે તતઃ પશ્યાત્ સૂત્રકં સુ વિધીયવે ॥

અર્થ—જ્યાં સુધી નાળા છેદન થયું નથી ત્યાંસુધી સૂત્રક થાયે તદ્દી નાળા છેદન થવા પછી સૂત્રક થાયે.

દશાર્દ શાવમાઝૌચં સપિણ્ડેષુ વિધીયતે ।

અર્ચાક્ સંધ્યનાદસ્ત્રાં વ્યવહેકાદમેષ ચ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ—કોઈ બ્રાહ્મણ મરી જાય ત્યારે સપિણ્ડને દસ દિવસ સુધી લાગે અને બીજા જોણે અરિષ સયમ કરેલ દોષ તેને ત્રણ દિવસ અમર એક દિવસ સુધી લાગે છે (શ્રેણીમાં પાછળનો જામ છે તે સપિણ્ડ તથા સમાનોદક શિયાળ માટે જણાય છે)

સપિણ્ડતા તુ પુરુષે સપ્તમે વિનિવર્તતે ।

સમાનોદક માવસ્તુ જન્મનામ્નોરવેદને ॥ ૬૦ ॥

અર્થ—સપિણ્ડતા સાત પેદી સુધી ગણાય છે અને સમાનોદકપણું મરનારના જન્મ અને નામને વિસરી જવામાં આવે ત્યારે મરી જાય છે

સમાનોદક માટે જામળ એમ લખે છે કે—

સમાનોદક માવસ્તુ નિવર્તેતાવતુર્દશાત્ ।

ચૌદમી પેદી સુધી સમાનોદક કહેવાય છે.

સમાનોદકના સળપમા ખિતાશરમાં એમ પણ કહે છે કે

યથ સપિણ્ડાનાં દશાર્દ તથ સમાનોદકાનાં વ્યવ
જનનેપ્યેષમેષ

અર્થ—જન્મનું તે જાત મૃત્યુનું સપિણ્ડને દસ દિવસ સુધી લાગે ત્યાં સમાનોદક તે ત્રણ દિવસ લાગે,

આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં છે છતાં આપણા અમુલ્યમા વિશેષે કરી હાસારમાં નામર વ્યતિમાં સાત પેદી સુધી સપિણ્ડ, દસ પેદી સુધી સમાનોદક, અને ચૌદ પેદી સુધી સોદક ગણે છે તથા તેને સુધી દિવસ ૧૦, દિવસ ૮, તથા દિવસ ૬ એમ અનુક્રમે બમાડવા રીવાજ છે.

(સવત ૧૮૯૭માં જામનગર નિવાસી પંડિત કાનઈ વણારસી તથા શ્રી હમીદ દાસ મેનઝએ લખેલ પુસ્તક આહારમાં સુદાનિર્ણય નામ આપી શ્રી રા. રા. દોસતરામ જગસીકરે સંવત ૧૯૫૧માં હાથથી પ્રસિદ્ધ કરેલ છે તેમાં ઉપરની ઉદાહરણ ધારે લખે છે.)

યયેદં શાવમાઝૌચં સપિણ્ડેષુ વિધીયતે

જનનેપ્યેષમેષ સ્વાભિપુર્ણ શુદ્ધિમિચ્છતામ્ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ—સારી રીતે શુદ્ધ ધવાની ઇચ્છા રાખનારા સપિડી પુરોહિતે જેમ પત્ત સુધી લાગે છે એમજ જન્મ સુધી પણ લાગે છે

(આન્ત્યેક તથા નીચેનો સ્તોત્ર જન્મ સ્તુતને કાંઈ પ્રાણ પશુમાં ગણવાનું
મુખ્ય છે)

સર્વેષાં શાવમાશૌચં માતાપિત્રોસ્તુ સૂતકમ્ ।

સૂતકં માતુરેષ સ્યાદુપસ્પૃશ્ય પિતાશુચિઃ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ—૬૨ક સપિંડને (૬૨ દિવસનું) મૃત્યુ સ્વતઃ લાગે અને જલિ સ્ત્રી માતા
પિતાનેજ લાગે તેમાં અસ્પૃશ્ય સ્વતઃ માતાને એકને લાગે ને પિતાએ સ્નાનથી શુદ્ધ
થાય,

ઃ અહા સૈકેન રાગ્યા ચ મિરામૈરેષ ચ મિમિઃ ।

શ્રવસ્પૃશો વિશુદ્ધયન્તિ ત્ર્યહાદુદકદાપિનઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ—૬૪નો સ્પર્શ કરનાર એક સત તથા એક દિવસ સ્વતઃ પાળવાથી
શુદ્ધ થાય છે ને સમાવેશક મજુ દિવસ તથા ત્રણ સત સ્વતઃ પાળવાથી શુદ્ધ થાય છે

નૃણામકૃતચૂડાનાં વિશુદ્ધિ નૈશિકી સ્મૃતા ।

નિર્દૃષ્ટ ચૂડકાનાં મુ મિરામ્રાચ્છુદિરિપ્યસે ॥ ૬૭ ॥

અર્થ—જેને ચૂડકર્મ કર્યું ન હોય તેવાં જાળકનું એક દિવસ તથા એક
ગરીનું સ્ત્રી લાગે છે ને જેને ચૂડકર્મ કર્યું હોય તેનું ત્રણ દિવસ સ્વતઃ લાગે છે.

આપણામાં ચૂડકર્મ કર્યું હોય કે નહીં તે સ્વતઃ પાળવાના સંજોગમાં સરખુજ
ગણવામાં આવે છે ખટલે ઉપવીત સરકાર ન કર્યાં હોય ત્યાં મુખી સપિંડને ડોકરાનું
ત્રણ દિવસનુંજ સ્વતઃ લગાડે છે ને ડોકરીનું એક દિવસનું સ્વતઃ લગાડે છે.

ઋત્વિવાર્ષિકં મેસં નિદધ્યુર્ધાન્વચાવહિઃ ।

અલંકૃત્ય શુષ્કૌ મૃમાવસ્થિસંચયનાદસે ॥ ૬૮ ॥

અર્થ—મે વર્ષ પુરાં ન થયાં હોય તેવું જાળક મરી જાય તો તેના કુંડળીએ
તેને શણકારીને નમરં જલાર લઈ જવું તથા પવિત્ર જમિયા ઘડવું તેનાં અસ્થિને
સમય કરવો નહિ.

ને પછીના સ્તોત્રમાં તેજ વાત ફરીને લખવા સાથે તેનું ત્રણ દિવસ સ્વતઃ
પાળવા લખ્યું છે પરંતુ અર્ચનમાં પારકરનું વચન આપ્યું છે તે પ્રમાણે માતા
પિતા દિવાય બીજાને ત્રણ અમર એક દિવસ સ્વતઃ લાગે એમ જણાવ્યું છે.

મસારલંઘનાશાઃ સ્યુર્નિમજ્ઞેયુઃ સે ત્ર્યહમ્ ।

માંસાશનં ચ નાશ્ત્રીયુઃ શયીરંશ પૃષ્ઠ સિતૌ ॥ ૭૩ ॥

અર્થ—મૃત્યુ સ્વતઃ વાળાએ ખાઈ ખવડું નહીં, ત્રણ દિવસ મુખી (નદીમાં)
સ્નાન કરવું. માંસ ખાવું નહીં (જેને ખાવું હોય તેને ખાડે છે) પૃષ્ઠની ઉપર જુદા
શુદ્ધ મુરું.

આ શ્લોક ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સૂતક દરમીયાન સપર્શ જોહો રાખવા જણાવે છે

તે પછીના શ્લોકમાં દસ દિવસ પછી મૃત્યુ સૂતક સામે તેવા પુરુષને દેશાવસ્થા ખતર થાય તોપણ અમુક વસ્તુ નેણે સૂતક પાળવું એમ જતાવે છે પરંતુ આપણામાં તેથી રીતજાત નથી આશ્વના આપણામાં તો જરૂરથી દીવસ બાકી હોય તેટલા દીવસ જ યોગવામાં આવે છે ને દસ દિવસ યદ્ય ગયા હોય તો સ્નાનથી શુદ્ધ થાય છે.

અન્તર્દર્શાદે સ્પર્તાં ચેત્પુનર્મરણજન્મની ।

તાવત્સ્યાદથુચિર્વિમો યાવત્તત્સ્પાદનિર્દશમ્ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ—જો કોઈ આકાશને દસ દિવસનું સૂતક હોય તે દરમીયાન બીજું મરણ કે જન્મનું સૂતક પડે તો તે સૂતક પહેલા સૂતક સાથેજ ઉતરી જાય.

આ જામતમાં મનુષ્યનિત્ય રીક્ષકાર સાત્વીક પ્રાણીજન દરિદર લખે છે કે મૃત્યુ સૂતક સાથે જન્મ સૂતક પડે તો મૃત્યુ સૂતક સાથે ઉતરે પણ જન્મ સૂતક હોય ને તેમાં મૃત્યુ સૂતક પડે તો મૃત્યુ સૂતક સાથે ઉતરી જાય નહિ.

તે પછીના શ્લોકોમાં ગુરુ, ગુરુપુત્ર, વેદ બલેષ પાઠોથી, મામા, માયી, રૂઢના પુત્રો, સિધ્ધ, રાજા વિગેરેનું સૂતક પાળવાનો ક્રમ જતાવ્યો છે.

નવર્થપેદયાહાનિ પ્રત્યૂરેઆગ્નિપ્રક્રિયાઃ ।

ન ચ તત્કર્મ કુર્વાણઃ સનામ્યોઽપ્યથુચિર્મનેત્ ॥ ૮૪ ॥

અર્થ—અગ્નિહોત્રી આકાશને સૂતકના દિવસો વધારીને અગ્નિહોત્રમાં વિધન કરેનું નહીં કારણ અગ્નિહોત્રી સપિડ હોય છતાં પણ સૂતકી યતો નથી.

દિશાક્ષીર્તિમુદ્વયાં ચ પતિતં સૂતિકાં તથા ।

શર્વં તત્સ્પૃષ્ટિનં ચૈવ સ્પૃષ્ટા સ્નાનેન શુદ્ધયતિ ॥ ૮૫ ॥

અર્થ—ચણ, રજરવા ક્ષી, પતિત, મુચારડી, અને લખને સ્પર્શ કરનારાં તેમજ તેના સ્પર્શ કરનારાં સ્નાનથી શુદ્ધ થાય છે.

તે પછીના શ્લોકોમાં અવિત્ર વસ્તુનું દર્શન યદ્ય જાય ત્યારે આશ્વમન કરવા દરાખ્યુ છે.

નારં સ્પૃષ્ટ્વાપિ સસ્નેહં સ્નાતાધિમો વિશુદ્ધયતિ ।

આશ્વર્મ્યંવ તુ નિઃસ્નેહં ગામાલમ્યાર્ક મીક્ષવા ॥ ૮૭ ॥

અર્થ—લીલા લાકાને અડકવાથી આકાશને સ્નાન કરવા દરાખ્યુ છે ને સુક્ષ્મ લાકાને અડક્યા પછી આશ્વમન કરી જાવના સ્પર્શ કરવાથી તથા સૂરના દર્શન કરવાથી શુદ્ધ થાય એમ દરાખ્યુ છે.

ઉપરના શ્લોકમાં સખેષ દક્ષીણ દાસના સમયમાં દસી દાસનામાં આવે તેવી
 છે તથા તે શ્લોક આંદી દાખલ કરવા પરેસાં આનામાંની પણ ઘણી દત્તી પન્થ મનુ
 મહારાજનું લખતું સકારણ છે તથા કારણ જનાવવાની મુળ તે પ્રચાર વેદ્ય અગર
 ખોળી સમજ્યાં દાખલ થએલ નથી એમ માનવા ધારે તો માની શકાય તેમ છે.
 લીલા કાઠકોને આકરવાની રોગના સુસર્જના આવવા સંગત રહે છે મારેજ તેને
 અગ્નિ સ્નાન કરવું દરાનું જણાય છે દાલ મેડીકલ ડોક્ટરમાં અભ્યાસ કરનારજોને
 તેનાં દાહકા સપેલ કામ રદ્યુ ત્યારે તેલે શું કરવું એમ કહેવામાં આવશે તેને
 જણાય એટલેજ છે કે મહાનપર અભ્યાસ પછી કપલ મુદા રાખી સ્નાન કરવામાં
 આવે તો જાતી શકે ખરું સ્નાન શરૂને પણ નંકુશિત અર્થમાં વાપરી શકાય.
 શ્લોકમાં જનાવેલ નિયમ પાળવાનો હેતુ રોગના સમાગમમાં આવવાથી અગર અ-
 પચિત, મહી વસ્તુના સમામનમાં આવવાથી જ્યતુ તે બંધ તથા ખરેખર સ્નાન ન કરે
 પણ બીજી ગેને આશ રહે નોપણ આસે ઘટશે તે પ્રમાણે ઘણી કાળજી દરેક
 વખતે રાખે છે તે આપણે જોઈએ છઈએ

રાજકોટ.

જીલ્લામગાધ પબ્લિકેશન હાંસા.

ગ્રન્થાવલોકન.

૧. સ્વાનંદમુખનાં સાચાં મોતી.—જેક વેદાન્ત કાન્ધ, સ્વાનંદ રા. રા.
 વેદાન્ત કવિ લીલાલાલ તલવડયાળ જુષ, પતીનાળા, મૂલ્ય રૂ. ૧૮-૦

ઉપરના વેદાન્ત વિષય પ્રતિષ્ઠાક કવિનાગય પુસ્તકની એક પ્રત અમને લેતા
 કર્તા તરફથી અભેદનર્થે મળેલી છે તે પુસ્તકના શીર્ષકશ્યાર્થના કેવલજેવ મન
 પ્રતિષ્ઠાદન કર્યું છે મીમંસાકશ્યાર્થે ઉત્તમાધિકારીએ મરે અદ્યતન ઉપર અને ઉપ
 નિષદો ઉપર બાળો રચ્યાં છે, તેમ મધ્યમાધિકારીએ માટે અનેક પ્રકરણ મયો
 રચ્યા છે અર્થ પ્રકરણ મયોના પોતાનો મદદરેજ નકુ કુશળતાથી સમજ આપવામાં સાં
 જોવાંગ પાર પાડ્યો છે કર્તા ભૂમિકામાં લખે છે તેમ તેઓએ લખ્યમ ૧૪૦૦
 શ્લોકોની વેદાન્ત વિષયક કવિતાઓ રચી છે. તેમાંની માત્ર પ્રમાણી તરીકે તેઓએ
 આ પુસ્તક પ્રકટ કર્યું છે ગ્રન્થની વાચકો તરફથી તેઓને ઉત્તેજન મળશે તો આવશ્ય
 પોતાના અમનો સંપૂર્ણ સાક્ષ તેઓ ગ્રન્થગતી પ્રગ્લને આપશે.

કર્તાને વેદાન્તશાસ્ત્રનો પણો મારો જોય છે, એમ તેઓના પુસ્તકમાં દર્શાવેલી
 સાહજિક બાધાલેલી ઉપરથી જણાઈ આવે છે વડોદરાના એન સાયક મહાનના સ્વ-
 મુદ્દિષ નેતા શ્રીમાન ડોહાલ.લજી જેઓને તેઓના શિષ્યોએ વિશ્વવદનું ઉપનયમ આપ્યું
 છે તેઓના શિષ્ય કર્તા હોય, એમ જણાય છે. યુરરથે તેઓ ઉપર અદ્યમ અને અ-
 પૂર્વ મદા છે, એમ તેઓના સ્મરણર્થે રચેલી કવિતાઓ ઉપરથી જણાય છે વેદાન્ત
 વર્તમાનનો વિષય છે. આગલ. તરવદાનનો વિષય જોદિ જન્મ હોય છે અને કવિતા

હાલની ક્ષમિઓનો આધાર માત્ર છે તેથી વતવવાની ચર્ચા કવિાત્મા કરવાથી તેનાં કાવ્યની ખુશીઓ આવી શકતી નથી છતાં કેટલીક કવિતાઓ વાંચતાં તેમાં અવસ્થા કર્તાની સાદાજીવ કાવ્યપ્રતિભા જણાઈ આવે છે. મંથની સંકલ્પના શ્રીમદ્ધક-રાચાર્યના પ્રકરણમાં વિવેકસૂત્રમંત્રિને અનુસરીને કરેલી છે. એટલે તેમાં તે મંથનો સરળ ભાવ લાવવામાં કર્તા સંપૂર્ણ રીતે હારેલા પામેલ છે. જેઓને વેદાન્તના કઠિન શ્રેયો વાચવાને અવકાશ અથવા શકિત નહોત, તેઓને આ પુસ્તક વાચવાથી તેવા મંથનોના અપ્પવનનું અવસ્થા હજી મળી શકે તેમ છે. અને તેથી આ મંથને શુભચાલી વાચકો વરદથી આદરસહિત સત્કાર ધવો યોગ્ય છે.

૨. વેદાન્તકેસરી (સતશ્લોકી).—સરીક ભાષાન્તર કરનાર રા. રા. નારદલાલ પોપટભાઈ વેંકુચ, મુદ્ર ૨૮ ૧૪૦ પ્રાશિસ્થાન—ગુનનમર, ગુરૂ શ્રી ભગવાનજી વિષ્ણુજી મારફત અવધા મુગધ, મલખદ રોડ સર મમલદાસ સ્ટોન બ્રીકફીલ્ડને બીજો દાદરે.

શ્રીમાન આદિત્યકરાચાર્યે જે જે પ્રકરણ મંથો લખ્યા છે, તેમાં સતશ્લોકીનો મંથ સર્વોત્તમ છે તેના ઉપર તેમના શિષ્ય આનંદગિરિજીએ સુદર રીત કરેલી છે. સર્વોત્તમ કહેવાનું કારણ એટલું જ છે કે તેમાં પ્રત્યેક લક્ષણ, પ્રક્રિયા અને સિદ્ધાન્તનું સમર્પન કરતાં શ્લોક શ્લોકે ઉપનિષદોના જ વચનો ગ્રંથેમાં છે. પ્રસ્તુત ભાષાન્તરમાં

૧. પ્રથમ મૂળ શ્લોકો (જે સમ્પ્રદાય દ્વયમાં છે)

૨. તે શ્લોકોનો અન્વય.

૩. તેનું સ્તુત ભાષાન્તર, અને તે નીચે.

૪. સ્પષ્ટીકણ કરવાને માટે પાદશિષ્યજી તરીકે વિવેચન આપેલું છે. અન-વય આપવાથી સંસ્કૃત ભાષાના સામાન્ય જ્ઞાનવળાને આપો મંથ સમજવાનું બહુ સરલ થઈ ગયું છે. વિવેચનમાં મૂળમાં અર્થિત રીતે મુજામેલા ઉપનિષદ, શાસ્ત્ર અને સંહિતાના વચનોનું ઉદ્ધરણ કરી, તેનું સમ્યક પ્રકારે વિવરણ કરેલું છે. અર્થોત્ત વેદાન્તમાં પ્રવેશ કરનાર ગિર્યામુઓને સંકારચાર્યની પ્રક્રિયા અને સિદ્ધાન્તનું જ્ઞાન આ મંથથી અનાવાસે થઈ શકે છે. તે ઉપરથી ભાષાન્તર કરવાનું વેદાન્ત વિષયમાં તત્ત્વરપણી જ્ઞાન છે એમ સદાજ પ્રતીત થાય છે. આવાં પુસ્તકોનો ઉદ્ધરવાથી ઉપયોગ થાય અને તેઓના કર્તાઓને પુનઃ પુનઃ એવો મમ લેવાનું ઉત્તેજન અપાવે તે શુભચાલી ભાષામાં આવા વતવવાનના મંથસમૃદ્ધિની ધર્મ્ય પૂર્વિ થઈ શકે.

તોપણ આ રજાએ એટલું જણાવવું આવશ્યક છે કે જે સમયે જનસમાજમાં વિજ્ઞાન અથવા યશ્ચિત્તરત્ન પ્રવૃજ્ઞ અલ્પ જ્ઞાન હતું, તેવા સમયમાં સામાન્ય વર્ગ પણ સમજી શકે, તેવા ઉદ્ધરતા આપણા વતવવાનના મંથો યોગ્ય છે. તેથી અમુક સિદ્ધાન્તના પ્રતિપાદનમાં મધ્યકારોએ બહુ સારા અને એકજ પ્રકારની દ્રષ્ટાંતો આપેલાં છે, તેમજ આનુભવિક ધરનાઓ પણ સારી અને સરલ દર્શાવી છે. મધ્યકારો આવા મંથમાં વર્તી સદ્મતાની પરાક્રમ્યતા જોવામાં આવે છે, પરંતુ અનુભવ અને દ્રષ્ટાંત ના વિષયમાં તો તે મંથો પણ એકજ પ્રકારનો માર્ગ અનુસરે છે. પરંતુ અધુનિક

સમજમાં જ્યારે વૈજ્ઞાનિક શોધોએ મનુષ્યની દૃષ્ટિ અતિવિશાળ કરી મુકી છે, કુદરતની અગમ્ય પદનાઓને મન્ય કરી નાખી છે. પંચમહાભૂતોનું પૃથક્કરણ કરી નેના સ્વરૂપન બેદન કર્યું છે, અને તેના વિશાળ જ્ઞાનથી અનેક નવીન દૃષ્ટિનિદુઓએ પાશાત્ય વિદ્વાનોએ નવીન પ્રકારનાજ તત્ત્વજ્ઞાનનાં સિદ્ધાંતો પ્રગટ કર્યાં છે. પૃથ્વી ઉપરના સમગ્રા બામના પ્રાચીન અને અર્વાચીન ધર્મસિદ્ધાંતો પ્રલંઘિત થયેલાં એકજ બાધામાં સમેલન કરવામાં આવ્યું છે, તેવા સમજમાં સ્વામાન્ય મનુષ્ય પણ પદપદના દૃષ્ટાંતોથી સત્તુષ્ટ થઈ શકે નહિ અને તેમ ધવાથી તેવા નવીન વિચારવાળાઓની છાયામાં તુલન થતા તેઓની આપણા ધર્મ ઉપરથી મદદ પણ સિપિષ થઈ જાય છે. તેટલા મારે માત્ર પ્રાચીન મંથોના અશુરસ બાધાનગરો કરવાને જલ્દે હાલની બદલાયેલી સ્થિતિને અનુકૂળ થાય તેવી (જેવી કે અમાળી બાધામાં શ્રી કાંકિલેષ્વર મહાદેવે ઉપનિષદોનું વિવરણ કરવામાં જે પદ્ધતિ મદદણ કરી છે તેવી) પદ્ધતિ પ્રમાણે આધુનિક વિદ્વાનો તરફથી ક્રોધે રચવામાં આવે તોજ સમાજને નુકારે ઉપકારક થઈ શકે, એમ અમારી માન્યતા છે.

૩. શ્રી માગ્યમહોદય નાટક.—શીઘ્ર કવિ જનનાથ પંડિત, રા. રા. નામરલાલ મોદનદાસ પાઠશાળાધિપતિ, અને રા. રા. દેવચંદર વૈકુંઠજી મદદ સંપાદિત, મૂલ્યે રૂ. ૧-૦-૦, પ્રાપ્તિસ્થાન—ભાવનગર, સપાદક, ભાદેરાણી શેરી અથવા બુકસેલર અમદાવાદસેન આદમજી

મન જનકમાં ધર્મ મંથેસા ભાવનગર નિવાસી પ્રમોશનાગર બાલજી. શ્રી જનનાથ પંડિતનો મુદ્દમથ તેના સંપાદક સાક્ષર શ્રી દેવચંદર વૈકુંઠજી મદદ તરફથી અમને અવમોકનાયે મળેલો છે. મંથના અભિધાન ઉપરથી મંથમાં કદ વસ્તુનો સમાવેશ થાય છે, તેનું મુદ્દન થઈ જારું નવી ભાવનગરના મદદ બુદ્ધિસાલી અને રાજકાર્મ નિપુણ મહારાજ સાદેજ વિજ્ઞપસિદ્ધજી જેઓનું નામ મંથકર્તાએ આગવસિદ્ધ રાખેલું છે તેઓના મુખ્ય પરાક્રમનું ગાન કરતું, તે કર્તાનો મુખ્ય હોદ્દો છે. પરંતુ તે હોદ્દોથી સ-આપેલા મંથને ચિરંજીવી કરવાને મારે તેઓએ પ્રકારાન્તરે પિંગલસાસ્ત્રના દેહલાક નિષ્ક્રમે અને સાદિલસાસ્ત્રના અલકારોના લક્ષણો અને સ્વરૂપ તથા દૃષ્ટિ વિચરે રસ મથ વાણીમાં વર્ણવેલ છે. પ્રસ્તુત મંથમાં

૧. મહાસુભ વિજ્ઞપસિદ્ધજીનું જીવન ચરિત્ર,
૨. શ્રીજનનાથ પંડિતનું જીવન જીવંત,
૩. મુદ્દ મંથ,
૪. આપાતર,
૫. મૂળ મંથના મંજીર ભાવને સ્ફુટ કરવાને પાદરિપ્પણ, ઉપરંત
૬. પ્રસ્તાવનામાં મથ સંકલના તથા અલકારોનું સ્પષ્ટીકરણ

જેનીને આપેલું છે. જનનાથ પંડિતની મરુત્ત અને મધુર વાણી, વર્ણન કરવાની શૈલી, દેખાતી રીતે રસ ન પડે તેવા વિષયને પણ રસમય કરવાને મારે નાટકના આકારમાં મળે અને અલકારોને પાત્રો બનાવી પરસ્પર વાદવિવાદથી તેઓ-

ના સ્વરૂપનું વધાર્થે વર્ણન, અને તેમ કરતા દલનોમાં મદાગબ વિગ્નસિદ્ધતા
 ગુણો અને પગાફમનું વિવેચન, વગેરે જોઈને પ્રસિદ્ધ ઠવીશર નમનાય પાડેલું જાણે
 તેઓ પ્રતીક ન હોય તેવો આસ પચાવિના રહેનો નથી જાણાવતર કરનારે પણ જલ્દ
 સભાજીની સાદી બધામાં કર્તાનો આશય સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે તેવા આ મંથ
 સાદિત્ય સાત્ર પ્રવેશ કરનાર વિદ્યાર્થીઓને તેમજ સામાન્ય જિજ્ઞાસુઓને પણ જલ્દ
 ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે ટૂંકી જ કોસેન = ઘવા સંગૃહીત પાઠશાળાઓમાં આ મંથ
 આવરણ હાખસ કરવા યોગ્ય છે, વિશેષતઃ પ્રત્યેક ગુજરાતી નિઝાગના પુસ્તકાલયમાં
 તેમજ વિદ્યાર્થીઓને ધ્યાન તર્ફકે આપવાને યોગ્ય મધ્યોની મજાનામાં આ મંથ વધાર્થ
 યોગ્યતા ધરાવે છે

૪. શ્રી માવનગર મનાતન ધર્મ પ્રવર્તક ધંડલનો સંવત્ ૧૯૬૬ થી સં-
 વત્ ૧૯૬૮ સુધીનો વાર્ષિક રિપોર્ટ.—અમને તે મળ્યાના તેવા અને આત્માશય
 મત્રી મદાશય રા રા ચુનીદાસ મેદનસાથ જવદારિક તરફથી મળ્યો છે સવત
 ૧૯૬૫માં પરમદંસ ઉપસી મદાત્રા જાણાગમના મુખ્ય સિલ્લ જાણાગમનાયરપવિ
 થી આ મંથરૂપજ બાવનગરનાં પધાર્થી દવા તારે તેઓના વાર્ષિક જાણાગમોથી
 પ્રેરાઈને બાવનમનના અમળી ગૃદસ્થોએ આ મળ્યાની રજાપના કરી હતી મીમુત
 મદાશય રા રા વિદ્યુતસ સામસગમ મેડેવા માછ રીવાન કાકેન તથા મીમુત
 રા રા જોન પ્રમાણ કરેલવતનમ પદ્મી, દાસમાં મુનમ સગારના કાર્યોથી મળ્યાના
 સમાસદ સાહેબ, આ મળ્યાના અપરણ છે રા રા ગુણાગમ મેવિદરામ
 દેશાઈ, રા રા મમમાઈ લક્ષ્મીદેવ વૈરાજ, રા રા ચુનિદાસ જોડમસાથ
 જવદારિક વે. મુ. અનવતન જવસકર આચાર્ય મત્રીએ છે, તેમજ કેટલાક
 મેડા અધિકારીઓ અને અમળીગૃદસ્થો ઉપાધ્યક્ષો અને જવગમપક મંળ્યાના સમા-
 સદો છે. તે મળ્યાને અગ્રે એક ઉપદેશક મળ્યો છે, જેમાં બાવનમરમાં મુપ્રસિદ્ધ
 સાત્રી નિર્જયરામ રજુજોડજી વસિકાદિ સભાસદો છે મંળ્યાનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૧
 હોઈને જીમ મભાસદોની મરામતી સપ્તા લગભગ ૧૦૦ની છે ચાર વર્ષનું ઉપજ
 અર્થનું સરવૈષુ જોતાં ૧૦૩૯૪૬ ઉપજના અને રૂ. ૫૧૬૦-૩ અર્થના ઘયેસા
 જણાય છે, જેથી સીમીક રૂ ૫૦૩-૦૦ની છે આ મળ્યાની મેડો જણાનાય મદા-
 દેવના મદિરમાં ઘાલ જ ચાર વર્ષના અવરમાં જલદરવા અવેશ પ્રસિદ્ધ ઉપદેશકોમાં
 સ્વામીશ્રી આતમગરૂપજ ઉપરાંત, કાશીવાસી મુર્દનાચાર્ય, જુનનિવાસી વિદ્યુતી સાધુની
 જાણાલક્ષ્મી, કાશીવાસી વાસુદેવ પાંડુરમ, મદાત્રાથી નયુગમ સર્ગ, સ્વામીશ્રી સાત્રા
 નંદજી, મદાત્રાની સ્વરૂપનંદજી, સ્વામીશ્રી વિગ્નજોધાનંદજી, અમોષનિવાસી શ્રી
 રામરત્ન, મુખરસેત્રવાસી શ્રી લક્ષ્મીનંદજી તથા સ્વામીશ્રી ત્રિવિક્રમતીર્થ, સનાગના
 મુપ્રસિદ્ધ દરદાનમુવા દવાવજી વગેરે વિદ્વાનોએ જાણાગમોથી અને દરદાસ કથા કરીને
 અપૂર્વ લાભ આપેલો જણાય છે

જુદ બાવનગરના સાત્રીઓ પૈકી સાત્રી મોદનસાથ કેવળનમ, વૈદ્યાશ્રી લક્ષ્મી-
 સકર નરોત્તમ, સાત્રી જાદવજી જાણાસકર, સાત્રી કેશવસાથ મજિસકર તથા વે. મુ.

અર્ધસાથ નર્મદાસ કર આપાસે મળાને ધર્મ સાચોનું અવજ્ઞ કરાવી મળાને સત્ય લાભ આપ્યા કર્યો છે. તદુપરાંત સુવિખ્યાત અકબર અનંતપ્રસાદજીના સિખ પીયુત ભગવાનપદ્ય નામજી જેઓની દલિયા કરવાની યીચી નેઓના સુરના જેડીજ ચિત્તા-કર્દી અને મોહપ્રિય છે, તેઓએ વારંવાર દલિયાઈતો કરી, ઓતાઓને અપૂર્વ ધાર્મિક મોષ આપવા ઉપરાંત આચાર્નિકના જે ઉત્પત્ત થતું તે સમજી મળાને અર્પણ કરી દીધું છે.

સવત ૧૯૫૮મા મળા તરફથી એક સરકૂત યાગ્ય પણ સ્થાપત્રમાં આવી છે તેમાં શ્રીચિત્રસાગ્રી સ્થાપત્રમુદ્રના અધ્યાપકપણા નીચે દસ વિદ્યાર્થીઓ ઉત્તમ પ્રકારનું વ્યાકરણનું અને ન્યાયનું શિક્ષણ મે છે.

તે સર્વ જણાંત જેના જાવનગર જ્યાં ચિરકાળથી નામરોનું અમણીપણું હોયને તેઓ તરફથી સત્યતન ધર્મને અનેક પ્રકારે અવજનન અને આશ્રય આપતા આવે છે, એમ શ્રીમાન મોરીસ કર ઉદવજ કરના જીવન જીવત ઉપરથી સ્પષ્ટ માન છે, ત્યાં નેજા નામરગણિ અઘાપિપર્ણિત પણ, જે સમયમાં વિદેશીન સમર્થને લીધે સત્યતન ધર્મ ઉપર અનેક વિશ્વજ્ઞ મિત્રો, બોલ વિનક્ષણ સરસાઓ તેમજ અનેક મન-સ્વી વ્યક્તિઓ તરફથી અકમલું થતું રહ્યું છે, નેવા સમયમાં તે ધર્મનું સમનોમન સ્થાયી રાખવાને ઉત્સાહ અદિત જે પ્રવાસ કરતી રહી છે, તેને મારે ખરેખર નેને ધન્યવાદ થતે છે આસા છે કે જાવનગર સત્યતન ધર્મ પ્રવર્તક મળા કાશીના બારત ધર્મ મદામળ સાથે સયોગ્યજ્ઞ આપ્યા કાઠિયાવાડને મારે જલપદ સરસા નીવડે !

તત્રી.

વર્ષાપત્ર.

“ ત્રિમાસિક ” ના મેહેન્-બાન તત્રી સાહેબ !

ત્રિમાસિકના મતાકના ચર્ચાપત્રમાં મદાસન લાભકર પીતાંબરદાસ મહેતાએ પૂછેલા પ્રશ્નનો વજામતિ પ્રતુત્તર લખ્યું છે.

મદાસન પ્રશ્ન લખે છે કે ત્રિમાસિકમાં નેના બીજામંત્ર તરીકે ધારણ કરવામાં આવેલા શ્રીક શ્રેયાન્ત્વ દ્વિપદિમાં ઉપરથી નજીતા વિરોધાભાસના બ્વનિધી સામાન્ય રીતે ફગવાણાં મનને બૂચવાણમાં પડવાનો સમય છે આ એમનું કહેવું સત્ય છે ; કારણકે સપ્તિ ધર્મનું સ્વરૂપનો એકજ અવિરૂપ દોવા છતાં નંન, મોહ, મહામુદીઅન, કિમિઅન વિગેરે કષાધિબેદથી તેમાં મિત્ર મિત્રત્વ નેવામાં આવે છે; તેથી સર્વની ધર્મ વિરોધેજીકિ ઉત્પત્ત થઈ છે, અને તેજ કારણથી બીજાનું આપા-તન અખજન કરવાવાળા એ શ્રોકનું તાત્પર્ય એનું જ માની મેહા છે કે કિમિઅનને કિમિઆનીડી, મુમક્ષમાનેને મોહોમેડીનજમ, વામમાર્ગીએને વામમાર્ગ મુચારક હો. એતો દીક પણ પોતાની સમજામાં ચાલતી શકિતો, રીતરિવાજો અને માન્યતાઓ કે

જોતેજ તેઓ માત્ર ધર્મ મળે છે તેના સુધારા માટે વિવેકબુદ્ધિને વપરેલા નહિ કરતાં તેમાંજ કુવન પર્વત મચ્છ રહેવા, અને અન્ય શિષ્ટ પુરુષોના નાન પણ સમજા પૂર્વક પ્રચાસિત રીવજોને અને મતને પણ પરધર્મ માની તેમાં ભગનું દર્શન કરવા મહી પડ્યા છે એ વાત ઠગવાલેશા અવ.કરવુંને રૂચે પણ નહિ અને તેનાથી ઝીતીનું વાક્ય અમાન્ય પણ નજા મધુરી યશસ્વ એવા પ્રકારનો મૂંઝવાડો સંભરેલ છે તેનું વિચારણ કરવાની જરૂર હોઈ, જે પ્રશ્ન મુકાયો છે તે અરવાને નથી.

જ્યા વિવેક બુદ્ધિથી આમળ પાછળની સંગતિ જોતાં, અને એ ઉપદેશનો સમય તથા પ્રસંગ વિચારતાં તેમાં મૂંઝવાડ જેવું જણાયું નહિ.

ઝીતીશાળે એકજ ધર્મની અદર મિત્રમિત્રતાની ભાવના દલીલ ત્રિહિ, એમ તે કાળના સંદિલતાવશોકનથી માલમ પડે છે તેથી સિદ્ધ થાય છે કે મહાત્મા ખીડૂણ્ણ ભગવાને તે વાક્ય એવા એકરેશીય વાત્પર્જમાં મૂક્યું નથી.

ખીડૂણ્ણ ભગવાનને આશ્ચર્ય એ છે કે નિવૃત્ત રહીને પોતાના નૈમર્તિક ધર્મ માં દેશાન્તપર્વન્ત અડગ રહેવું ભેષજો. આપ્ત અપાવનું પણ એજ વાત્પર્જ છે, તેથી પણ મોહાનો એવોજ અર્થ સમજાવસ મણાવ કે જોતે જ નૈમર્તિક કરતો પ્રાપ્ત થાય છે તેણે તે કરતો સપૂર્ણ રીતે દેહાદિ શુદ્ધિ વસ્તુને જોતો પણ જાતવતી; એથી વિપરીત માર્ગ મદલ કરવાના ભગ છે, કાળ છે, નર્ક છે અર્થાત્ જે કાળ જે ધર્મો બ્રાહ્મણ, સુત્રિય, વૈષ્ણવ વિગેરેના પ્રાપ્ત થયા. તે કાળે તે ધર્મો અડગ રહી જાતવયા એક સુત્રિય આકાશ બ્રહ્મણ યથા અથવા એક મુરખ આકાશ સન્ધ્યો યથા માત્રેતો તે ભગવદ્ છે એજ રીતે નાની મોટી પ્રત્યેક કરતો જોવી કે શોક તરીકેની, દેહ તરીકેની ગુર તરીકેની, વિષ તરીકેની, રાજ તરીકેની, પ્રજા તરીકેની વગેરે તેમજ દેસ પ્રત્યેની, મનુષ્ય પ્રત્યેની અને આકાશ પ્રાણી ગ્રામ પ્રત્યેની કરતો વિને પણ અડગ રહેવાનું ખીડૂણ્ણ ભગવાન એજ મોહકથી કહી આપે છે.

દશે પુષ્ક પુષ્ક પુછેલા પાત્ર પ્રત્યેનો વધારાકિત પ્રત્યુત્તર લખ્યું.

૧. ધર્મ એટલે શું ?

ધાર્યવે છોકો મનેનેવે ધર્મ :—જેના નડે સંધિનો અવકાર શાન્તિની સાથે જગતમાં રહે અને અપર્વિત્ત સુખની પ્રાપ્તિ થાય, તેનો ધર્મ.

૨. આપણો સ્વધર્મ કયો ?

૩. પર ધર્મ કયો ?

જે કાલે જો કર્તવ્યો પ્રાપ્ત છે, તે કાલે તે સ્વધર્મ છે એથી વિપરીત તે પર ધર્મ છે એક પુરુષ મુરખ દેહ ત્વારે તે ધર્મ પરાણે રહી કુટુંબ પરમર્ષ જિતિયા પેષણ કરતું એ તેનું પ્રાપ્ત કર્તવ્ય છે એજ તેનો સ્વધર્મ છે, તેમાંજ તે નિ. રુદ્ધિતિયા અડગ રહે, તો તેથી તેને મોહ મલે છે પણ તે તે કર્તવ્યોનો આકાંક્ષ ત્યાગ કરી મુરખાગી સન્ધ્યોની પેટ મેક્ષસિદ્ધિ કરવા જાય, તો તે તેનો પરધર્મ છે. એ તેને મેવરકર નથી એથી તે બ્રહ્મ થાય છે. પતિવ થાય છે એ ધર્મ તેને ભગ.

વહન છે તેમજ ક્ષત્રિય યુદ્ધમાં પોતાના ક્ષાત્ર ધર્મનો ત્યાગ કરી કેવળ આકાશે આદિ સા પરાયણ થાય તો તેનું એવ નથીજ થતું, એટલુંજ નહિ પણ તેઓ સસારને પણ દાનિ કર્યા છે.

૪ સ્વધર્મ વિગ્રહ છતાં એવરુદ્ધ શી રીતે થઈ શકે? આ જગતે વિગ્રહ સુખનો અર્થ ઉતરતી કાઠિનો એટલોજ માન છે ઉતરતી કાઠિનો ધર્મ પણ ઉતરતી કાઠિના મનુષ્યોને પણ કમ્પતર કાઠિના ધર્મ જેટલોજ એવરુદ્ધ છે ક્ષત્રિધર્મ બ્રાહ્મધર્મની અપેક્ષાએ વિગ્રહ હોવા છતાં પણ ક્ષત્રિઓને મોક્ષનું કારણ છે તે ક્ષાત્ર ધર્મનું વિશેષજ. પરિપાલન કરે તેજ તેમાં સસારનું કલ્યાણ રહેલું છે અને સર્વ પદ હાસ્તિ પદે નિમગ્ન એ જાણે તેનું પેતાનું તો કલ્યાણ એની અંદર આવીજ નથી. મનુષ્યનો ધર્મ સાર્વજનિક કલ્યાણની સાથે સ્વકલ્યાણની સિદ્ધિ કરવામાંજ સમાવેશ છે, એવીજ રીતે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્રાદિકને માટે સમજી સેતું સીડી ની સૌથી નીચેની પગથી છે તો નીચી પણ તેની મદદ વગર પ્રાસાદપર પહોંચી શકાય તેમ નથી તેવીજ રીતે ધર્મની (કર્તવ્યતાની) જે કાઠિ આપણી સમીપ હોય તે મદલું ક્યાં વગર ધર્મની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી શકાય નહીં માટે પ્રાપ્ત કર્તવ્યતા સ્વધર્મ-વિગ્રહ ઉતરતી કાઠિનો હોય તોપણ તે ધર્મની પરાકાષ્ટા એ પહોંચાડવા વાળા હોવાથી એવરુદ્ધ છે.

૫. પરધર્મ સ્વનુષ્ઠિત છતાં અચાવહ શી રીતે હોઈ શકે?

પરધર્મ એટલે અપ્રાપ્ત અથવા અસ્થાને ધર્મ, એ વાત, ઉપરથી જણાઈ અસ્થાને કંઈ પણ પ્રયાસ કરવામાં આવે તો ઊપર જમીનમાં વાવેલાં શીંગડાં મારક અર્થ નથી છે, એ દેખીતુંજ છે. શ્રી રામચન્દ્રે બ્રાહ્મણનો ધર્મ—આર્જવ વાલીને મારતી વખત ધારણ કર્યો હોત, તેમજ રાવણને ક્ષમા કરી છવેનો મુખે હોત, તો તે સંસાર નું દુઃખ ફેડી શકત નહિ. પ્રત્યુત સસારના દુઃખમાં વધારે કરી તેણે અધર્મનું સ-મદલું કમું હોત, અને એજ પરધર્મ સ્વનુષ્ઠિત છતાં તેને અચાવહ થાત. જે શ્રી પોતાના નિસર્ગપ્રાપ્ત ધર્મ પતિની સેવાને એક આજી મુખી (મીરાંત્રાધની મારક જો એ વાત ખરી હોય તો) સન્વાસિનીનાજ ધર્મો પાછો તો તે પોતાને તથા સસારને દાનિ કરવાજ છે. તે પોતાના પતિની ઉપેક્ષાની પતિત માથેજ, એટલુંજ નહિ પણ અન્ય સ્ત્રીઓ તેનું અનુકરણ કરે, તેથી વિશેષ સસારને દાનિ થાય છે તેનું ધન પણ તેણીને સિર છે, જેથી એજ પરધર્મ તેને અચાવહ થાય છે.

નિસર્ગપ્રાપ્ત ધર્મ યજ્ઞવેદ; તેનો કદી પણ ત્યાગ કરવો નહિ અને તેમ કરતાં પ્રાણની પણ દરકાર કરવો નહિ એજ આપણા આર્ષ યાજ્ઞોનુ ઔરવ છે મહાત્મ્ય છે એવાંજ શ્રેષ્ઠ છે—સુખ છે.

નાનાસાસ વૈકુંઠરાય બેઠારા—શુભ.

“ત્રિમાસિક” ના સુદ્ધ વ્યવસ્થાપક સાહેબ;

સવત ૧૯૬૪ના પોષ શુદ્ધ ૧૮, બુધવાર, પુસ્તક રજુ ત્રિમાસિકમાં “ત્રિમાસિક અને તેની માર્ગદર્શિત અમલમાં મુકવા જેવી દરખાસ્ત” તે વિશે યોગ્ય વિવેચન આપ્યું હતું. તેની દુકમાં મતલબ જેવી હતી કે “કોઈ વિદ્વાને, નોનમેટ્રીક તથા તે સુધીના નામર મુવકો વાસ્તે, કાઠીઆવાડમાં કોઈ સમરહ પડતે રથજે, જો માસ સુધી, ટેકનીકલ જ્ઞાન, જેમકે — મેટર્સીંગ, સીડીસ ઇન્જીનીયરીંગ વિગેરે જોઈતું જ્ઞાન આપવા સાફ એક સારી જોઈવજી કરવા ઇરાદો રખેલો હતો અને કઈ પશુ શી લીધા વગર શિખરવા જણાવ્યું હતું” તે પછી આ વાત આગળ આવી છે કે કેમ અને સ્વીકૃતિ છે તે કંઈકે અશ્વે વગેરે હકીકત જો “ત્રિમાસિક” માં જાહેર કરવા કૃપા કરશે તો મોગી મહેનતની મરજી એકદેસ ખરેખર સ્તુતીયાત્ર (praise and thanksgiving) હતો પણ હજુ સુધી ૧૫૨ કાંઈ અજવાળું પડવા પામ્યું હોય તેવું જણાતું ના. આંદો કમ્પા પશુ નામર મુવકો નોનમેટ્રીક તથા તે સુધી અજ્ઞાત કરી નિરાશ છોડી દીધેલ તેવા છે અને તેઓને નોકરી સહેલાઈથી મળી શકતી નથી તો જણાવવાનું કે, આપણી ચાલીના કોઈ હિન્દુઓના આ કોઈક કેટલે અશ્વે પાર પડ્યો છે તે જણાવવા કૃપા કરશેજી એન્જીનીયરીંગની લાઇનમાં હજી માન્યતાની જરૂરી જોવામાં આવે છે, અને જો કોઈ નામર બધું પોતાના શિક્ષણને પોતાની ચાલી મુવકોને લાભ આપવા માટે તો ખરેખર તેને ધન્ય વાદ મટે છે કેમકે વિદ્વાદાન આપવું એવા જેવું બીજું કોઈ જ્ઞાન નથી વળી આવી વિદ્યા જો તેઓ ભવિષ્યમાં પોતાની છાંટી સુધી તે નામર બધુંનો ઉપકાર માને એ વાત કાંઈ યોગી ઉપયોગની નથી.

વળી સવત ૧૯૬૬ ના આશ્વિન શુદ્ધ ૧૪ ના “ત્રિમાસિક” માં પણ પાછળ પુઠા ઉપર “જોઈએ છીએ” નાં મથાળા નીચે નોકરી ઇલો માન્યતા મુવકોની માન્યતા કરી હતી, તો કમ્પા પશુ સ્તુતીઆઓ નોકરી કરવા શકતીમાન છે, પણ કમનથીએ તેઓનામાં પ્રમોશનલ ફોર્વર્ડ નામર નહિ હોવાથી જો કોઈ નામર બધું પહેલી વાર લાજ કાઢી નોકરીએ વળગાડી આવે તો પછી પોતાની હરજ બ્રાવરી બાઉ હોનારલી જાન્યો જોઈએમાં શક નથી મારે આ સરળી માન્યત પર પ્રકાશ આપનાઈ સવિસ્તર વિવેચન આવતા “ત્રિમાસિક” માં આવે એમ કરવા બંધાવસ્ત કરાવશેજી.

એજ વિનંતિ

શ્રી. ચાલિમેવક,

વોમ જયમુખસાસ વિ. દયારામ, ભુજ.

જૂનાગઢ તથા માંગરોળના નાગરબ્રાહ્મણોનું.

વસ્તિ પત્રક.

(સવત્ ૧૮૬૬ ચૈત્ર માસ.)

જાનવો	જૂનાગઢ	માંગરોળ
૧ કુલપતે	૧૧૨	૬૫
૨ કુલ વસ્તિ	૪૩૪	૨૪૬
પુરો	૨૨૨	૧૧૬
સ્ત્રીઓ	૨૧૨	૮૭
૩ અનુપનીત બાળકો	૪૫	૧૫
૪ અવિવાહિત બાળિકાઓ	૬૧	૨૮
૫ વિવાહયોગ્ય પુરો	૭૧	—
૬ વિવાહ યોગ્ય સ્ત્રીઓ	૪૫	—
૭ વિવાહિત સ્ત્રીઓ	૧૫૧	—
૮ વિધવાઓ	૪૫	—
૯ નોકરી કરનારાઓ	૫૬	૨૪
જૂનાગઢ રાજ્યમાં	૧૭	૧
માંગરોળ રાજ્યમાં	૦	૭
ભાવનગર રાજ્યમાં	—	૧
વડોદરા રાજ્યમાં	—	૧
નિયાતમાં	—	૪
સ્ટીમરના એજન્ટો	—	૧
રેલવેમાં	—	૨
મુખ્ય કલકત્તામાં	}	૭
વ્યાપારીઓની નોકરીમાં		
૧૦ પમાર સહ રસોઇ કરનારા	૧૪	૨૧
૧૧ વહીલાત કરનારાઓ	૫	૨
૧૨ ડાકતરો	—	૨
૧૩ પંચો	૨	૧
૧૪ નસુસપેપરના એડીટરનો	}	—
ધર્મી કરનાર		
૧૫ વ્યાપાર કરનારાઓ	૩	૫
૧૬ વેદના વિધાર્થીઓ	૧	૫
૧૭ સરકારી શાળાઓના વિધાર્થીઓ	—	૧
૧૮ વેદ અભ્યાસમાં	૩૫	—

૧૯	સસ્ત્રુત ભણેલાઓ	૬	_____
૨૦	એમ એસ. બી	૩	_____
૨૧	એમ એ	૧	_____
૨૨	બી. એ.	૧	_____
૨૩	હાઇસ્કૂલપેટ	૨	_____
૨૪	પ્રિવિવસ	૨	_____
૨૫	મેટ્રીક	૧	_____
૨૬	આવસ્યકી	૧	_____
૨૭	વેદાન્ત સાસ્ત્રી	૧	_____
૨૮	પુરાણીઓ	૨	_____
૨૯	ગામનો વહીવટ જાણનારાઓ	૧૦	_____
૩૦	અંગતી આજ્ઞા જાણનાર	૧	_____

૧. ————— જ્યાં જ્યાં આવુ ચિન્હ કમું છે, ત્યાં ત્યાં તે નામતની દફતર-કત મળી શકી નથી, તેમ જાણવું

૨. જૂનામઢના નામરચ્છાલોમાં પતાર લઈ નોકરી કરનારાઓની સંખ્યા ૫૬ છે, તેઓનો પતાર રૂ. ૧૫ થી ૩૦૦ સુધીનો છે

૩. જૂનામઢમાં એલએસ.બી.ઓ ૩ છે તેઓ પૈકી રા. રા. મનસલાસ સરખીસંકર બંદારા અને રા. રા. વેણીસંકર રેવાસંકર શુક્લ વડોદરા રાજ્યમાં રૂ. ૩૦૦)થી નોકર છે રા. રા. નવસંકર હસિદરામ શુક્લ અમદાવાદમાં વહીવટ કરે છે.

૪. જૂનામઢમાં દેશી વેવકનો ધંધો કરનારાઓ વે. મૂ. જટાસંકર દર-છવન વોરા તથા વે. મૂ. પ્રભાસંકર ઉમેદરામ ત્રવાડી છે તેઓ પૈકી વે. મૂ. જટા-સંકર દરછવન બંદારા વેદ, સરસ્વત, વેવક, ધર્મસાસ્ત્ર. પુરાણ અને અમોના વહી-વટ જાણનાર છે

૫. રા. રા. માંકણજી મણાસંકર બંદારા રંચુનમાં “ધી યુનાટેડ બરમા” નામના સામાજિક પત્રના માસેક અને અધિષ્ઠિત છે

૬. રા. રા. મિરિમલસંકર વસંતજી આચાર્ય રાજકોટમાં મુખીયમ અને જુના ઐતિહાસિક શોધના કામ ઉપર પોતાના પિતાની જોએએ છે.

૭. મામરોજાના વે. મૂ. પરમાનંદ મેપજી બંદારા તથા વે. મૂ. મનમુખરામ મંડોરામના પૂર્વજોને જૂનામઢ ગળત તરફથી શીમરોલી નામનું મામ ધર્મોદમાં મ-લકું છે, તે તેઓ ખાબ છે

(મામરોજાની દફતર વે. મૂ. પરમાનંદ મેપજી બંદારા તરફથી મેળવી તથા જૂનામઢની દફતર જાને તૈયાર કરી લખી મોકલનાર)

બંદારા જટાસંકર દરછવન.

ज्ञाति वर्तमान.

परीक्षानां परिचयम्.

એત, એસ, બી,

રા. હીમતભાઈ મણેરાઈ બાજરીયા એમ એ રાજકોટ.

૩. રા. સાકરદાસ મોતીદાસ વહરામની જી. બે જમ ખાણીયા.

પટેલી એમ. બી. બી. એસ.

રા. મુસવતરામ બગવતીદાસ મોંદડ, જામનગર.

ચ. બુદ્ધગીતાધર્મ જોરીસકર હાવા, માંતરોગ

●មេត្តា ឧបត្ថម្ភ

રા. જનનાથ સુમઠરામ માંકડ રાજકોટ. રા. બાપુભાઈ ભોતીલાલ માંજરોળ.

२५. श्रीमन्महाराज कल्याणराव, पाटण्डु गुजरात

સરન ચિમ્મર ઓફ ઠામર્સ એવાન્સ બ્રુક કીર્પાંગ વજરે.

કચ્છી કક્ષાસ—૨ જાતુલકર માનસંકર મહેલા, જી.એ, જાવનગર.

રાજકે.ટ.

નીમણકુ—(૧) જલસાપાટણ કસ્ટમ બાધિકારી શ. રા. રતીલાલ મમનલાલ બાંવાણી ની એ ને રૂ. ૧૦ ના વધારાથી એટલે રૂ. ૧૧૦ ના પગારથી ત્યાંના માઇસ્ટરે નીમ્યા છે .

(૨) કાશ્મીર આર્મીના આસી સરજન વર્સિટીપ્રસાદ વિ. અમૃતલાલ બક્ષી મુખ્ય સરકારના સેનિટરી ખાતામાં આસી. સરજન તરીકે નોંધાય છે.

(ગ) રા. રા. કેવળરામ હાથીસારામ એન્ડ બી એ. એલ. એલ. બી. એલ. સી. હજુર એફીસમાંથી સાબરમતીના કાંઠે નીમાવા છે

(૪) રા. રા. પ્રીતમરામ શેઠતરુમ ઓજા ડીરફીમ્લ પ્લીડર વસાવડના ન્યાયાધીશ નીમાના છે

चे।र.पुं.द्व.

તીમણક—આસી. સરખા રા વૃદ્ધાસંકર જેસંકર બાપા અદમદાવાદ દોષીદસ-
નાં શીખણ છે.

જામ પંડાળીયા.

નીમણક—૨. ૨૦ આશંકર પ્રાણ્યંકર ઢેગર ઉત્તર દિ. દુરયાનમાં આવેલ સમ-
નમાં ૩૧ ૧૦૦ થી નીમાણા છે

ભાવનગર.

નીમણક ફેરવણી—(૧) રા. રા. બારકરરાવ વીકલદાસ મહેતા એમ. એ. એલ. એસ. બી. એટોર્કેટ, મુખધમા ઉપાડેલ નવી કોમરસીવસ ફાસેન્ટમાં કામચલાઉ મરફેન ટાઇમ લોના પ્રોફેસર શ. ૩૦૦ તા દરમાયાથી નીમાયા છે.

(૨) ગ. ચંપકલાલ સાકરલાલ બી. એ. બાબાવદર રેલેટના રેલરેર રા. ૭૫ થી નીમાયા છે.

(૩) પોરબંદરમાં આગળ ખ્ખને વેપારી વચેના કજીવાનુ સમાજના સંતોષકારક રીતે કરવા માટે રા. રા. ગુલામરાય હમનલાલ એન્ડ ને તાના રીટાઈર્ડ પોર્ટ આશીસર છે નને એમ્પીનીસ્ટ્રેટર મેજર દેન્કોક સાહેબે શ. ૨૦૦ નો પોસ્ટાક આપેલ છે રા. મોસુરને પોરબંદરના વેપારીઓએ એક માનપત્ર આપ્યું છે.

(૪) રા. મુકુદરાય કમ્પાનુરાય વેરા પોરબંદર તાવા સીમેન્ટ ફેક્ટરીમાં શ. ૧૦૦ થી નીમાયા છે.

જુનાગઢ.

રા. રા. જનમસંકર રમાસંકર જેતપોર જસાવાળા એસ્ટેટના મેનેજર સરકારી નોકરીમાંથી રીટાઈર થયા છે અગાઉ કરેલ બાબાવદર રેલેટની ૨૧ વર્ષની નોકરીની કદરબુદ્ધી બાબાવદરના નામવાર ખાન સાહેબે રા. મોસુરને શ. ૧૦૦ નું આમીક પેનશન કરી આપેલ છે.

માંડેરાળ.

ત્રિમાસિક પુસ્તક ૭ બ્ક ૩ જામાં હપાયેલ મી રજેએડજ મંદિરના પારોસેવ ટ્રસ્ટ પ્રમાણે શ. ૧૦૦૦ ની સને ૧૮૬૫ ની B052190 ની નોટ તેના દૂરીએને મળી છે અને તે હપવાની દરમ્યાલ થતા આદી અપવામાં આવે છે.

મુખર્જના વડનગરા નાગર મંડળ.

૧. મી વડનગરા નાગર મંડળના સંવત ૧૬૧૬-૭૦ના વર્ષ માટે રા. રા. નવનસુખલાલ દરિયાલ પડ્યા (નડિઆલ) પ્રમુખ, રા. રા. પાર્વતીલાલ નાદવરાય પક્ષવત્રમ (જુનામઢ) ઉપ પ્રમુખ, રા. દશપતરાય રાણતરાય અનરિઆ (ગમનગર) તથા રા. શ્યામાઈ મલાલ દર જુય (ગોડલ) સમુજ મંત્રીઓ, રા. મદ્દાપસાદ લંક-પ્રસાદ રેસાઈ (મદ્દા) અને રા. હોરાલાલ લાભલક ધોળખીઆ (આમરજી) સમુજ રેલરેર તથા રા. દરખલાલ ભગવાનલ ભગત (ખભાળીઆ) અને રા. શબુલાલ બેદે-ચંગલાલ રે (પેટલ) સમુજ એડિટરો નિમાયા છે.

૨. થી મંડળ દસ્તાકર્તા 'ઉત્તમકુ'વર હર્દ દિવાળી પ્રાઇઝ' માટે "આપણી સ્ત્રીઓના સેખન વાંચન વધારવાની યોજના" એ વિષય ઉપર તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધીની નિમંષ લખી મોકલવા આપણી યાત્રિની દરકોઈ રમજે વસતી સ્ત્રી દફતર મળાશે.

૩. મંડળ દસ્તાકર્તા રવ સાયબાઈ પ્રાઇઝ માટે આવતા નવેમ્બર માસમાં થવાની મેટ્રીક્યુલેશનની પરિક્ષામાં આપણી યાત્રિમાંથી પમાર થનાર વિદ્યાર્થીઓમાંથી

તા ૩૧-૧-૧૪ સુધીમાં કુલ માર્કસ જનુઆરી અંતે કરનાયમાંથી સર્વેથી ઉમે નબરે આવનાર સાતઠ ગણાશે.

૬ શ્રી મહા દસ્તકનો 'મેન્સુએટમ કપ' (રૂપાનો ખાસો) આવતા નવેમ્બર માસમાં થવાની બી. એ ની પ્રરિક્ષામાં પસાર થનારા મુવક્રમાંથી તા. ૩૧-૧-૧૪ સુધીમાં આરંભ કરનારા પૈકી જે સૌથી ઉમે દરજ્જે આવશે તેને આપવામાં આવશે.

શ્રી વડનગરા નામર મહા આવતી સાક્ષમાં દ્વાષરકુતોનાં ધાન્યોમાં કોઈ પશુ સ્થત્રે અજ્ઞાસ કરતા ય.પક વિદ્યાર્થીઓને માસિક રૂા ૩ સુધીની રકમની સ્કોલરશીપો, તેમજ મેટ્રીકયુએસન પછીના અને જુનર ઉદ્યોગના અભ્યાસમાં દરેક વાર્ષિક રૂા ૭૫ની વધારે નદિ એવી અકદર રૂા ૪૫૦ની લોન આપવા માગે છે.

ત્રિમાસિક, છામો, સ્કોલરશીપો તેમજ લોન સમઘી પર વ્યવહાર શ્રી મહા ના.સેક્રેટરી માને પત્રાવલ દેરસીઝ, આન્ટરોડ, મુનક્રને સંદરનામે કરશે.

સ્વર્ગવાસી છમનલાલ વજેશંકર વૈશ્વ નાગર સ્કોલરશીપ

ત્રિમાસિક પ્રસ્તક ૭ અક ૪ પાને ૧૮૧મે છપાયેલ રૂા ૬૦ પ્રમાણે ૩ ૨૦૦૦ની ગવર્નમેન્ટ પ્રેમીસરી નોટસ નીચે પ્રમાણે નબની દુઢીઆને મળેલ છે
B052183 of 1854-55 Rs 1000, B037320 of 1900 01
Rs 1000

સુખદા સ્મારક ફંડ

ત્રિમાસિક પ્રસ્તક ૯ અક ૧ પાને ૪૩મે છપાયેલ સ્વામીની ભારદવાનદુએ કરેલ રૂા ૬૦ મુજબ નીચે પ્રમાણે ૮૦૦ની ગવર્નમેન્ટ નોટ સને ૧૮૧૫ની અમોને મળેલ છે.

B067771 R. 500, 249833 R. 100, B067769 અને B067770
ફેર ૨ ૧૦૦૦

ત્રિમાસિક સ્કોલરશીપ.

ત્રિમાસિક સ્કોલરશીપ ૩ ૧૨૦) ની આવતી સાક્ષ માટે વિદ્યાર્થી અજ્ઞાસ નબ કરી નોટરી ઉપર મડે પાઠ આપવાની સરતે આપવાના છે તે માટે આરંભ અમોને તા. ૩૧ જાન્યુઆરી ૧૯૧૪ સુધીમાં પોતાને પરીક્ષામાં મળેલ માર્કો જનુઆરી ઇન્ટર ગમનાર વિદ્યાર્થીએ કરવી.

ત્રિમાસિક મારફત સ્ત્રી કેળવણીને ઉત્તેજન.

“ત્રિમાસિક” ના વ્યવસ્થાપક મહાજના સહયોગે

રાજકોટ.

વીનતિકે મારાં માતૃશ્રી ગીરજાકૃપા પોતાના દેશાસવાસ થવાના સમય અવસ સાધ્ય અસ્થામાં જાણેલ અભિધાયાને અમલ કરવા માટે મારા મુ. વ જટાસકર ત્રોકગણ મુજબ અનુમોદનથી આ પર આપને સખી વસી આપુધું.

મારાં માતૃમીની ઇચ્છા પોતા પાસેના અવેજમાંથી રૂ. ૧૦૦ એક એકસો આપણી ચાલિની કેજરણી ભેટી કન્યાઓને ઉત્તેજન આપવા માટે વાપરવાની હતી તે અનુસાર નીચે મુજબની સગને આ રૂ. ૧૦૦ એકસો રોકડા આ બરાબર આપને સોંપું.

૧. સદરકુ રૂ. ૧૦૦ના બાજમાંથી દરેક વરસે રાજકોટ બાવાજીરાજ કન્યા-ચાણામાં બહુતી આપણી ચાલિની પુરોહીત તથા મજમાન વર્ગની કન્યા જે જે ધોરણોમાં બહુતી હોય તે ધોરણોમાં સૌથી ઉપસા ધોરણોમાના પદેસા જે ધોરણમાં સહુ ૥ ઉચે નબરે પાસ થનાર જે કન્યાઓને ઇનામ કપડાં ચોપડી કે રોકડના રૂપમાં આપવા.

“ સવિતા પ્રાધિક ” રાજકોટની હાલ કન્યાચાણા માટે છે એટલે હદાય તે બાવાજીરાજ કન્યાચાણાની કન્યાને બાગે આવે તો તે પ્રાધિક જે કન્યાને મળે તેને આ રૂડુ પ્રાધિક મળે નહીં તે સક્ષમાં રહેવા વીનંતિ છે.

૩. હદાય બાવાજીરાજ કન્યાચાણામાં આપણી કોમની કન્યા ન હોય તો પછી બીજી દરકોઈ રાજકોટની કન્યાચાણામાં નામરૂ કન્યા હોય તેને આ ઇનામ ઉપરની સ તે આપવા એકવચ્ચ કરવાને આપને સચ્ચ છે.

૪. આ રૂ. ૧૦૦ એક સો ક્યાં જાને ફવી રીતે બ્યાગે, રોકવા તે આપ કમીટીની મુનમરી ઉપર ચાલુકું. તેનું બ્યાગ ઉપર મુજબ વાપરવાનું છે.

આ વાર્ષિક ઇનામને “ ગીરગનકુવર પ્રાધિક ” એનું નામ આપવાનું છે એજ. વીનંતિ.

રતિગોકર વિ. જ્ઞદાશંકર

દા. ગુણાબદાય વિ. જ્ઞદાશંકર.

ઉપરની સરને રૂ. ૧૦૦ની રકમનો અવરધાપક મરજે ઉપકાર સહિત સ્વીકાર કર્યો છે.

વ્યવસ્થાપક.

જાહેર સ્વરો.

રામેતા મુજબ મેટ્રીકપુષ્કલન માટે પરિક્ષા દેવા જનાર વિદ્યાર્થી બાહ્યોને માટે ત્રિમાસિક એપ્રિલ તરફથી આ વર્ષે પણ અમદાવાદમાં મોર્ટીસ બોલવામાં આવશે. રૂ. ૫) પાસ અમેને મેટ્રીકવાથી નામ રજીસ્ટર કરવામાં આવશે.

બળવતરાય વજેશંકર છાંયા

વ્યવસ્થાપક ત્રિમાસિક એપ્રિલ રાજકોટ.

કોઈ પણ આર્ય કોલેજ, એમીક્સયરસ કોલેજ, કમ-ધીવસ કોલેજ, કે મેડી કોલેજમાં કેજરણી ભેટા મગીન રિપનિના હાસારી વડનગર નાગર વિદ્યાર્થીને

પોતાનો અભ્યાસ આમજ સ્થાપવામાં મદદ તરીકે રૂ. ૬૦) સાથે ગિયતિમાં આવેથી પાછા આપવાની સરતે “દાદારી વડનગરા નાગર સ્થિતિ કુંડ” માંથી આપવામાં છે. આરે જેનો વિચાર એવી રીતે લેવા તરીકે મદદ લેવાનો હોય તેણે તા. ૩૧મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૩ સુધીમાં નીચે સહી કરનારને અભ્યાસ અને સ્થિતિના ખાત્રી પત્ર સાથે સખી જણાવવા મહેરબાની કરવી.

એડીનાં નાકાં પાસે
રાજકોટ ગામ
તા. ૨૧-૬-૧૯૧૩

} હી. અમૃતલાલ જ્ઞાશકર યુધ્ધ
એડેટરી સેક્રેટરી દાદારી વડનગરા
નાગર સ્થિતિ કુંડ.

દાદારીમાં અભ્યાસ કરતા અગર કોઈ પણ હુમર ઉપાનની સાળામાં સિસ્ટમ લેવા ખરીબ સ્થિતિનો વડનગરા નાગર વિવાર્ષી જે રાજકોટ અનતજ બેરડીન દાવસમાં રહેનો હોય તેને પોતાનો અભ્યાસ સ્થાપવામાં અગર સિસ્ટમ લેવામાં મદદ તરીકે રૂ. ૬૦ માં ત્રીસ સ્થિતિમાં આવેથી પાછા આપવાની સરતે “નાગર મંડળી કુંડ” માંથી આપવામાં છે. આરે જેનો વિચાર એવી રીતે લેવા તરીકે મદદ લેવાનો હોય તેણે તા. ૩૧મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૩ સુધીમાં નીચે સહી કરનારને અભ્યાસ અને સ્થિતિના ખાત્રી પત્ર સાથે સખી જણાવવા મહેરબાની કરવી.

એડીનાં નાકાં પાસે
રાજકોટ ગામ
તા. ૨૧-૬-૧૯૧૩

} હી. અમૃતલાલ જ્ઞાશકર યુધ્ધ.
સેક્રેટરી નાગર મંડળી કુંડ.

શ્રી વડનગરા નાગર મંડળ, મુંબઈનો પાંચમો વાર્ષિક મહોત્સવ.

મુંબઈ તા. ૨૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૩

શ્રી વડનગરા નાગર મંડળ, મુંબઈના પાંચમા વાર્ષિક મહોત્સવ પ્રસંગે સંમેલન ગવ બાદપદ શુદ્ધ ૪, (અલેક્ષ ચતુર્થી) તા. ૪-૯-૧૩ના રોજ કાવસજી પટેલનાં તળાવ નજીક આવેલ દિરાખાજના હોલમાં કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતનાં જુદાં જુદાં સ્થાનોના આચારે ૩૫૦ સદસ્યોએ ભાગ લીધો હતો. પ્રમુખપદ ભાવનગર નિવાસી, આપણી સ્થિતિના પ્રથમ એડવોકેટ, સાક્ષર રા. નાં બી.કે.રેશિ. વિ. વિદ્યુલક્ષ્ય મહેતા, એમ એ એલ.એલ. બી. એ સ્વીકારવાની કૃપા કરી હતી. પ્રારંભમાં મમલચંદ્ર સથા બાદ મંડળના પાંચમા વર્ષના પ્રમુખ રા. રા. અમૃતલાલ જ્ઞાશકર યુધ્ધે રા. ભારકરરાવનો મહળ સાથેનો સંબંધ રજાવી, ‘શ્રી’ અને ‘સરસ્વતિ’ ના એકત્ર સમાગમને લીધે સખાનું પ્રમુખપદ લેવા

માટે તેમની બેરડી લાવકાત ફોધને તેમને તે સેવાની વિનંતિ કરી હતી, જેને ઉપ-
પ્રમુખ 'રા ગ ક્રાન્તીસાથ વિ. મૂળચદ વસાવગ, બી. એ એલએલબીએ રોકા
આપ્યાથી તે દરખાસ્ત સુર્યાનુમતે પમાર થઇ હતી પ્રમુખ સાહેબ આસનારદ થતાં
આપણા ઇષ્ટદેવ શ્રી દારકેશ્વરની પ્રાર્થનાનું સસખીત જાન કરવામાં આવ્યું હતું.
ત્યાં પછી રા શરદાસ દાધીરામ વેમ્બુએ 'Right Living' વિશે અસરકારક
રીતે અગ્રેજ રેસીડેન્ટ કહ્યું હતું, તેમજ શ્રી. ભોમીન્દરાવ દિવેદીઆની પુત્રી મુખ્યા-
મિનીએ 'દક મેળવવા ઇચ્છતા સ્ત્રી વર્ગ' (unmarrieds) મળથી એક રમુછ
અગ્રેજ કવિતા ભોધી વતાવી હતી

કાર્યક્રમના પછીના અગ તરીકે જી. એ સેક્રેટરી શ્રી મજુસાથ જયવતરાય
વસાવગએ મળના પાંચમા વર્ષના રિપોર્ટ વાંચ્યો હતો. તેમાં પ્રસ્તાવના તરીકે
મુખ્ય જેવા બવસાય પ્રધાન મંત્રેરમા મળ જેવી સંસ્થાએ કરેલ કામોને યાદિના
મોટા બાબને નિવેદન કરવા માટે આવાં સમેશનની આવશ્યકતા વિશે કહેતાં જણાવ્યું
હતું કે વર્ષ દરમ્યાન મળની ૩૩ બેઠક થઇ હતી, તેમજ પ્રસંગાપાત ૪ મિલાવણ
થવા દતા, તેમાંથી એક કે જે રાજ મુનથી માધેલાલજીના બાણેજી રા નિદારી-
લાલજીના સ્વાગત માટે હતો, તેને લખતી જલ્લજાનેજ વાન એ હતી કે રા મેલુઈ
ઉત્તર દિલ્હસ્તાનમા વસતી આપણા મોકાની સખ્યા અઘ ઢોવાયાં એ આ તરફના
લાવક મુવકો ત્યાંની કોલલેખા અલ્લાસ કરી તે બાબુ સ્થાયી થાય તો
તેમને માટે તે એકયોઅ ફોર હોવાનું જણાવ્યું હતું. આ મિલાવણ ઉપરાંત
બીજો માટે એક બોધક આપ્યાન પછુ મેળવવામાં આવ્યું હતું મળના મોઘા
વાર્ષિક મહેલવને દિવસે તેમજ પાંચમા વર્ષમા જાહેર થમેલ અને તે અમાકિત
મળાને આ ધાય વર્ષમાં કુલ ૪ પેટ્રો અને ૮ લાઇ મેમ્બરોતો આમવ યામ કર-
વાને મળ બાગલાગી થયુ છે સાધારણ મેમ્બરોની સખ્યા પછુ ૧૪૪ છુટી પડોઅ
છે રિપોર્ટવાળા વર્ષમાં મુખ્ય, જામનગર, બુજ, જોડસ અને કોરજાના લાઇરકુલો-
મા શીખતા વિવાર્ધીઓને એક ૬૩ શ ૨૭૪ની જગીઆર સ્કોલરશીપ આપવામાં
આવી છે, તેમજ એક જામનગર, એક જોરજદર, એક વેરાવળ અને એક જુના-
મદ મળા કુલ ૩૬ ૨૨૦ની ત્યાર ભોતો અપાઇ છે '૨૧ સારાબાઇ પ્રાઇઝ' રાજ-
કોટના મી. ચદુલાલ વિ અમૃતલાલ જુમને દેવામાં આવ્યું છે 'મેન્યુએટસ કપ'
વધા 'વિજય કુવર પ્રાઇઝ' કારણવસાત મુલતવી રહ્યાં છે, અને તે દવે પછી દેવામાં
આવશે. સારીરિક બાબાન કેળવવા માટે મળ તરફથી હીકેટની રમતના ઉપકરણો
પૂરા પાડી સરખાવ કરાવી છે સ્ત્રી વર્ગના ઉપયોગ માટે સેવામાં આવેલ સીંગના
સખ્ય ઉપર વીસેક બેઠેનો કામ શીખ્યા છે અને તેનો ઉપયોગ પ્રસારવા માટે સમાને
વિનંતિ કરવામાં આવી હતી ઉત્સાહી અગિને સાફ વાંચન સાધન આપવાના હેતુથી
'સોશીયલ સર્વીસ લીગ' નામની સખ્યા તરફથી પુસ્તકોની ફરતી પેટીઓ મોકલ
સેવા માંડી છે. અને વાંચવાનું કામ સાફ ચાલતું દેખાય છે ગયા જુલાઇ માસમાં
મળ તરફ મુખ્ય તથા તેના પરામાં વસતાં આપણા કુટુંબોનું એક વસતી પત્રક
તેવાર કરવામાં આવ્યું છે, તે પ્રમાણે મુખ્યમા ૧૬૩ અને પરામાં ૧૮, એમ કુલ

૧૮૧ કુટુંબો મળી ૩૯૩ પુરો, ૧૮૨-લી અને ૧૧૪ બાળકો સહિત એકંદર સંખ્યા ૧૯૯ની આવી છે, વતનવાર અને વિભાગવાર વિગત નીચે મુજબ છે

સ્ત્રી વતન	પુરુષ	સ્ત્રી	જાળકોએકંદર	વિભાગ	પુરુષ	સ્ત્રી	જાળકોએકંદર
કુટુંબ	૨૨	૧૬	૧૪	૫૨	૪	૫	૧૬૫
આનંદગર	૮૫	૨૬	૩૧	૧૪૨	૧૮૫	૭૫	૨૬૦
ભાનનગર	૫૮	૨૩	૩૨	૧૧૬	૫૫	૨૬	૧૦૫
જુનાગઢ	૫૮	૧૬	૨૩	૮૭	૪૫	૧૪	૬૨
ખેડાગાંધી					૧૦	૭	૨૩
ચોરમદર					૩૨	૧૧	૪૩
ખંભેરોળ					૨૮	૧૨	૪૦
ગોળકોટ					૩	૫	૮
કોરબા	૫૨	૧૭	૨૩	૯૨	૩૨	૧૨	૪૪
વંમાવડ					૩	૫	૮
સોઝી					૧	૨	૩
મકુવા					૨	૭	૯
દેસવાડ					૧૦	૬	૧૬
અમતાવાડ	૧૨	૫	૭	૨૦	૧	૨	૩
તડિઆદ	૩૦	૧૭	૧૧	૫૪	૨	૭	૯
મુગવ	૫૧	૨૪	૩૧	૧૦૬	૨	૧	૩
વેરવાદ					૨	૧	૩
પાટવ	૨૩	૨	૪	૨૯	૧૦	૬	૧૬
વડોદરા					૧	૦	૧
જનારસ	૧	૦	૦	૧	૧	૦	૧
કુલ	૩૮૩	૧૪૨	૧૧૫	૬૪૦	૩૯૩	૧૪૨	૫૩૫

ગાંધીજીગ્રામ

પાટવર

નોટ — કળવણી અને હલોળના પ્રકાર જતાવતાં પત્રકો તૈયાર થવામાં છે, અને હવે પછી છપાશે. શા ૨૬ નિદારિતાલય તરફથી આસરે શા ૪૦નાં એક કપાટ તમા એક રેખાલ તેમજ પ્રસંગોપાત અન્ય મેમ્બરો અને દેનેપીઓ તરફથી મુલ શા ૧૪૦-૧૧-૬ જુદાં જુદાં જગ્યામાં એક તરીકે મળ્યાં છે. મહાજની ચોથા વર્ષની સીલીક શા ૯૫૯-૯૦૩ હતી, તેમાં પાંચમાં વર્ગની આવક શા ૧૪૦-૪-૧૫૯ ને ખર્ચ શા ૧૬૬-૯-૧૦ મળતાં બાકી સીલીક શા ૧૬૯-૪-૧૫-૨ ની છે. 'ફુલ્કાળ ફંડ' ને 'સકલ નિવારણ' જગ્યાં ફરવી તેમાંથી એક ગુદરધને શા ૨૫ દેવાયા છે. છેવટમાં "ત્રિમાસિક" પત્ર તેમજ વરસ દરમિયાન મોકલે કરેલ કામોમાં સહાયશૂલ બાધકોનો આભાર માનવામાં આવ્યો હતો.

ઉપર મુજબના રિપોર્ટને રા. વસંતરાય શરદાસાદ દેવરે ચોખ્ખા અનુમોદન આપ્યા પછી રા. નવસસંકર દેવર, રા. ચમુશાવ મેહેચંદ્રાદ દેવે, રા. પાર્વતીસંકર નાદરાય, વમાવડા તથા રા. દરિયાસ દુર્લભજી મંડોડીએ સમાને સમયેશિત સર્પાન્-જશિ દીપ્તી હતી એ પછી રા. રા. નવસસંકર રવિશંકર જાલા તરફથી પોતાના પુત્રોનાં સમનના શુભ સ્મારણમાં મળના મુજબમાં વસંતા મેમ્બરોના પુત્રો, નિમંટના સર્પાધિઓ વિષે મળી ૩૬ ઊકારાઓને પુસ્તકોનાં મધ્યભાગે છનામ આપવામાં આવ્યાં હતાં.

પ્રમુખ સાહેબે પોતાના આપણાં રિપોર્ટનું સામાન્ય અવલોકન કરી તેમાં સમાવેલી કેટલીક જામતોનાં અગત્યની મુચનાઓ કરી હતી, તેમજ મળનાં કાર્ડો પરત્વે પોતાનો સતોષ પ્રદર્શિત કરી તેના પ્રશ્નો તથા પ્રતિભાં વચાસકિત મદદગાર થવાની ઇચ્છા જતાવી હતી તેમનું બોધવું પૂરું થયા પછી રા. ચોલવરાય વિ. નવસ-સંકર વડીલે પ્રમુખ સાહેબનો ઉપકાર જાનવાની દરખાસ્ત મુકી હતી જેને રા. ચુલાખ રાય કલ્યાણુરાય હાથીએ ટોડા આપ્યો હતો. મેલાવણમાં જામનગર નિવાસી રા. રા. ચુલાખરાય ચમુશંકર વૈદ તથા રા. રા. નવસસંકર સર્વશંકર વડીલ શ્રી મળના પેટ્રો તથા રા. રા. અમૃતલાલ જટાશંકર બુચ (કમ્પ), રા. રા. આરકરરાય વિ. વિક્રમચંદ્ર મેહેતા (આવનગર) તથા રા. રા. માણેલાલ રેવાશંકર રૈજુવ (જામનગર) સાદ્ય મેમ્બરો તરીકે મદદ થયા હતા બાદ રિફરેન્સનેટ તથા ખાન પુખ્ત લખ મિલા-વડાનું વિસર્જન થયું હતું.

શાં. ૧૯૬૮-૬૯ નો હિસાબ.

ડોનેશન ફંડ.

૧ આ. ખા	૨ આ. પા
૧૮૨ ૭ ૪ મહ સાસની સીલીક	૫૦૩ ૧૦ ૫ બારાની રૂએ સ્થાપિત વર્ષક
૯૦૪ ૦ ૦ ને પેન તથાચાર સાદ્ય	૫૮૦ દીધા
મેમ્બરોનાં લગનમના આબ્યા	૨૪ ૬ ૧૦ ને કના બાજના રોકાસર-
૨ ૦ ૦ પરચુરુ આવક	શીપ ૫૮૦ દીધા
	૧૫૬૦ ૫ ૬ બાકી સીલીક
૧૫૮૮ ૭-૪	૧૫૮૮ ૭ ૮

સ્થાપિતવર્ષક ફંડ.

૩૫૦ ૧૩ ૩ મહ સાસની સીલીક	૨૫૦ ૦ ૦ મહ વર્ષનાં ભોન આતે દીધાં
૫૦૩ ૧૦ ૬ ડોનેશન ફંડમાંથી આબ્યા	૧૬૬ ૦ ૦ આપુ વર્ષમાં ભોન આતે
	૪૪૦ ૮ ૦ બાકી સીલીક

રોકેસરશીપ ફંડ -

૬૦ ૧૦ ૬ મહ સાલની સીલીક	૧૬૬ ૮ ૦	વિધાર્થીઓને રોકેસરશીપ આપી
૫૦ ૦ ૦ મંડળના ઇસવ અનુસાર		
કન્ટ્રીરયુશન ફંડમાંથી આપ્યા	૧૪ ૦ ૦	કોકેટના સામાન માટે
૪૭ ૨ ૧૦ ભેન્ડતા બાળના આપ્યા		અરમ્મા
૧૨૨ ૧૧ ૬ જુદાજુદા ગ્રંથો તરફથી	૧૩૦ ૦ ૧૦	બાકી સીલીક
બેટના		

૩૧૦ ૮ ૧૦

૩૧૦ ૮ ૧૦

વનિતાહિતવર્ષક ફંડ

૫ ૬ ૦ મહ સાલની સીલીક	૧૫ ૬ ૦	માસુ વર્ષમાં અરમ્મા
૧૬ ૦ ૦ જુદા જુદા ગ્રંથો તરફથી મળ્યા	૬ ૦ ૦	બાકી સીલીક
૨૧ ૬ ૦	૨૧ ૬ ૦	

સંકલનિવારણ ફંડ.

૭૧ ૪ ૦ મહ સાલની સીલીક	૮૬ ૦ ૦	જુદા જુદા રમણે મળના આપ્યા
૬૩ ૦ ૦ માસુ વર્ષમાં જુદા જુદા ગ્રંથો તરફથી મળ્યા	૪૮ ૪ ૦	બાકી સીલીક
૧૩૪ ૪ ૦	૧૩૪ ૪ ૦	

કન્ટ્રીરયુશન ફંડ.

૭ ૦ ૨ મહ સાલની સીલીક	૫૦ ૦ ૦	રોકેસરશીપ ફંડમાં દીપા
૨૭૪ ૮ ૩ ભેન્ડરોનાં લગાડમાંની વર્ષ	૬૧ ૦ ૦	મહન બાકુ
રમ્માન આવક	૨૫ ૮ ૦	સિપાઇનો પગા
	૪૮ ૧૪ ૬	મોષા વાર્ષિક મહોત્સવનો ખર્ચ
	૧૬ ૪ ૪	જુદા જુદા મિલકવતનો ખર્ચ.
	૬૬ ૧ ૦	હવાવળી, પોસ્ટલ, સ્ટેશનરી, મુનિવર્સિટી મંડપ ખાસે પાણીથી સગવડ, સાચાબાઇ પ્રાઇઝ તથા વિમાસિકનો ખર્ચ.
૨૮૧ ૮ ૫	૪ ૧૨ ૭	બાકી સીલીક

બેંકફર સીલીક

ત્રિમાસિક વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યોની ટીપ.

જુનાગઢ.

- ૧ શ. રા. ઝીરખરલાલ માધવરાય ધોળાગીવા.
- ૨ " ત્રિભુવનરાય કુસેરાય રાણા બી. એ. એસ. એસ. બી.
- ૩ " મણીલાલ કેસવલાલ નાણાવરી. "
- ૪ " વિનોદરાય જોશીભગવત મળભુધર "
- ૫ વે. મ. નાનાલાલ મુદરછ મુકેશ વણીસ.
- ૬ " ગિરજરાય કર વસંતભાઈ આચાર્ય બી. એ.

અમનગર.

- ૭ શ. રા. કેસવલાલ મણીલાલ ધોળાગીવા દાઉડોટ પ્લીડર
- ૮ " નગવતરાય દરિયા કર ગુપ્ત બી. એ.
- ૯ " નીલમલાલ રજુએડલાલ બક્ષી
- ૧૦ " પ્રતાપરાય ઉદેશ કર રીંગણી બી. એ.
- ૧૧ વે. મ. આચાર્ય જોશી કર પ્રભાસભ.
- ૧૨ " પંડ્યા જોશી કર ઉમીયાસંકર મણિક બી. એ.

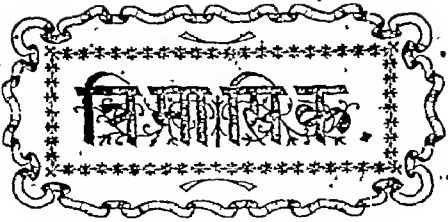
બાવનગર.

- ૧૩ શ. રા. ગુલામરાય મેતવિંદરામ દેસાઈ બી. એ. એસ. એસ. બી.
- ૧૪ " જૂપતરાય ત્રિલોકલાલ મહેતા.
- ૧૫ " દરિયાઈ વિજયરાય કર મોઝા.
- ૧૬ " દેવવતરાય સાકરલાલ મહેતા બી. એ. એસ. એસ. બી.
- ૧૭ વે. મ. આચાર્ય જનનંતરાય જોશી કર.

રાજકોટ.

- ૧૮ શ. રા. કલ્યાણરાય જોશીભાઈ બક્ષી.
- ૧૯ " અમનલાલ રજુએડલાલ બક્ષી
- ૨૦ " ઉમીયાસંકર છવરજીરામ મોઝા
- ૨૧ " પ્રભુલાલ આતમારામ હાંપા.—પોરબંદર.
- ૨૨ " આલાભાઈ સમ્ભીશ કર —વગાવડ.

નોંધ—અમનગર તથા રાજકોટ સિવાયનાં સભ્યોની યાત્રિ સમસ્યા વસ્તુથી નથી સાલ માટે પસંદ કરેલા સહસ્કર્યોની નામ આવેલાં નથી તેથી કમિટિના કેસવ આનુસાર જુના નામે કાગળ રાખેલ છે. જુન અને માંમરાગ તરફથી હજી સુધી બીજાકુલ નામ આવવામાં નથી.

पुस्तक क्र०.

पृष्ठ २४, २५, २६, २७, २८, २९, ३०, ३१, ३२, ३३, ३४, ३५, ३६, ३७, ३८, ३९, ४०, ४१, ४२, ४३, ४४, ४५, ४६, ४७, ४८, ४९, ५०, ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९, ६०, ६१, ६२, ६३, ६४, ६५, ६६, ६७, ६८, ६९, ७०, ७१, ७२, ७३, ७४, ७५, ७६, ७७, ७८, ७९, ८०, ८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६, ८७, ८८, ८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १००.

२५ ४ ४५१.

॥ ॐ ॥

॥ पठ विशारद भारत भारतीम् ॥

जगत् आद्यगिरां स्वयमुत्पत्तिर्वा सकलवेदपुराणविभूषणाम् ॥

इतरचास्त्रिपहाप्रियमण्डर्ना पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ १ ॥

मञ्जुफलमपनाशनहेतुकां मदनदामणसमसेतुकाम् ॥

सुरवरपिवरानिश्चसेधितां पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ २ ॥

भवमहाविषनिमग्नवृत्तारिणीं विकटसंकटसंचयहारिणीम् ॥

स्वश्रणागतभाषुकधारिणीं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ३ ॥

भरतखंडमुग्धनमुंदरां स्वयमलंकृतसर्ववसुन्धराम् ॥

सदितिहासविलासमुकुन्दरां पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ४ ॥

तनुमृतामभिलाषविकासिनीं प्रबलशोकविमोहविनाशिनीम् ॥

जगदशेषवृत्तां स्थितिसासिनीं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ५ ॥

कृत्तरिषापित्तमीषनवन्पनं दलति या च ददाति यशो वृश्चम् ॥

स्मृति तमिस्रमश्लेषजं घनं पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ६ ॥

विविधभावसोक्तिमनोहरां मधुमधुतमुषासुयशोहराम् ॥

सितिसमागतकामपयोधरां पठ विशारद भारत भारतीम् ॥ ७ ॥

જનપદોન્નતિસંસૃતિર્દર્શિનીં ત્રિવિપતાપસમુષ્ણ્યર્કર્પિણીમ્ ॥

સવતમમ્બુપપત્તિ ચિમર્શિનીં પઠ વિન્નારદ ભારત્વ ભારતીમ્ ॥ ૮ ॥

* * * *

સ્મર હરં મહરાનવધાનતાં સુમતિસાગર નાગર જાગૃહિ ॥

સ્વકુલબન્ધુસમુન્નતિસિદ્ધયે પઠ ચ પાઠ્ય ભારત્વ ભારતીમ્ ॥ ૯ ॥

શ્રી ભારતી ભવન, સિંહલદ્વીપ. }

અમૃત.

જીવને ઉપાલંભ.

(રાગ રામગ્રી)

જાગ, જાગને તું જીવદા ! જરા જોને વિચારી,
 અસાર સંસારને મોહી રહ્યો, સત્ય મેલ્યું વિસારી ! જાગ જાગને૦
 દેહ રૂપી આ પિંનરું, તેમાં કેમ ફસાયો ?
 સંસારનો સાર વહી જતાં, તું તો કેમ ન ધરાયો ? જાગ જાગને૦
 હૃદય વસ્તુ તુમ પણ છે, ઘારે મયાણ ન કરવું ;
 માયા જાલ સળે રહી, તેમાં નહિ રે વિચરવું. જાગ જાગને૦
 મોહ માયા તને મૂલ્યે ; તેમાં કેમ મૂલાયે ?
 પદ્મિણી તારી પાછલ પડે, નાશ નાશ નશાયે ! જાગ જાગને૦
 જપ તપ ધ્યાનની સાધના, સાધ સાધ સધાયે,
 સંઘય કર પરલોકનું માતું જેમ સંચાયે ! જાગ જાગને૦
 સુલામણીમાં મમીશ માં સદા સાવધ રે'જે !
 દિલ્લે વસ્તુને છોડવા બાજે વત્સર રે'જે ! જાગ જાગને૦
 રે ! રે ! અભાગી જીવદા ! તને જાવા ન ગમતું ;
 દુઃસહ દુઃસ્વ દમ્યા કરે, તોપણ કેમ વિસર તું ? જાગ જાગને૦
 શું છે સ્વાદ સંસારમાં ? જે છે દુઃસ્વનો દરિયો ;
 લેલ લગ્યા જે લલાટમાં તે ન ટલશે જરી ઓ ! જાગ જાગને૦
 સ્મરણ કરને સદાશિવનું સ્વરી સાહાય્ય તે કરશે ;
 ઘટ ઘટ વ્યાપક વિશ્વમાં ક્ષટ દુઃસ્વદાં તે હરશે. જાગ જાગને૦
 જૂનાગઢ. } નાગર સ્ત્રી.

વહનગરોત્પત્તિ રેखा.

(મતક ૫૯ ૮૫ થી અનુસધાન)

૪ નગર (ઇ. સ. ૩૨૬ થી ૩૪૦ સુધીમાં.)

નગર નામની કિત્પત્તિ આટે નાગરખટમાં સવિસ્તર આખ્યાન આપેલું છે. વસ્તુતઃ નાગરખટને પ્રધાન ભાગ નાગલોકો અને આર્ષ રાજાઓના વિમલોના વર્ણનથી રોકા-
તેલ છે. વહનગરના નાગર આલોકોને ૫૫ નાગલોકો સાથે નારંધાર કલહો યથા કરતા
હતા. છતાં હાટકેશ્વરની ઉપાસના તે તેઓએ નામલોકોના સમાગમથીજ મલ્લુ કરી
હતી. હિંદુસ્થાનમાં તે સમયે શંકરની ઉપાસના વૈદિકકામાનુસાર હરદેવતા રૂપે પ્રચલિત
હતી^{૧૬}, તેથી આ નવીન સુધારા (innovation) ને દબાવી દેવાને આર્ષ
રાજાઓએ નારંધાર ત્વો કમી હતા. અમલકારપુર વરના પહેલાં તે સ્થળનું નામ હાટ-
કેશ્વરની ઉપાસનાને લીધેજ હાટકેશ્વર ક્ષેત્ર પડ્યું હતું, ત્યાંથી ઇદ્રે એટલે ઉત્તર દેશના
રાજાએ નાગ લોકો સાથે તુચ્છ સંઘામ કરી તેઓને હાંફી કાઢ્યા હતા, એમ પ્રથમ
કહેવામાં આવ્યું છે. આ નામલોકો કોણ હતા, તેનો યથાર્થ નિશ્ચય થઈ શકતો નથી,
નાગલોકોના એક તથાક કુળ ઉપરથી, તેઓ પ્રાચીન તાત્તર અથવા દુરંધ દેશના રાજા
(Boytibia) જાતિના હતા, એમ મુશ્કેલી વિધાનો ધારે છે^{૧૭}. પરંતુ હજુ વૈદિક
કાળમાં ૫૫ ઉદનો કદો યતુ ૪૪ ૫૫ આદિ એટલે નાગ જાતિનો હતો, એમ ઋગ્વેદ
ઉપરથી જણાય છે^{૧૮} તેમજ તેજ વેદની સહિતાના ૧૦ માં મંજુનું ૧૮૬ મું
આખું સૂક્ત સાર્પચરી એટલે કોઈ નાગરાજની રાણીએ રચેલું છે, એમ કહેવાય છે^{૧૯}
મહાભારતના કાળ પેલેલાં કાશ્મીરમાં તે લોકોનું સ્થાપિત હતું, એમ રાજતરંગિણી
ઉપરથી જણાય છે^{૨૦}. મહાભારતના કાળમાં ૫૫ ગંગા નદીને ઉત્તરતીરે, કુશસ્થેનમાં,
ખંડવનમાં અને હ્યુમતીનદીને તીરે તેઓનું રાજ્ય હતું^{૨૧}. રાજા પરીક્ષિતનો પરા-

૧૬ મૂમો રુદ્રસ્ય લોકઞ્ચ પાવાલે હાટકેશ્વરમ્ ॥ હિગ્ગુરાણ અ. ૧ શ્લો. ૫૪.

૧૭ કર્નલ ટોલકૂત રાજરધાન, ભાગ ૧ પૃ. ૫૦

૧૮ ઋગ્વેદ સહિતા મહા ૧ સૂક્ત ૩૨માં ૪૩ને આદિ અને સર્વ આદિઓમાં
એમ કહેલો છે

૧૯ આપર્જે (૧૮૯) રિતિસૂક્તસ્ય સાર્પરાટ્રી મુનિઃ સ્મૃતઃ ॥

બૃહદેવતા આર્ષાનુંકમણી, હયામ મહા, શ્લો. ૯૮.

૨૦ લયદૈવસ્તવનિપ્યન્દ દળદ્વજ્જ્વાલપત્રિણા ॥

યત્સર્વનાગાધીશેન નીલેન પરિપાત્યતે ॥ તરમ ૧ શ્લો. ૨૮.

૨૧ ઘહુનિ નાગલેશ્માનિ ગદ્ધાયાસ્તીર લસરે ॥૧૩૭॥

જ્ય કરીને તક્ષક નામે તેનો પ્રાણ લીધો હતો, જેનું કુરતાબરેકું વેઈ તેના પુત્ર જન્મે-
જ્યે લીધું હતું આ ઉપરથી નાગસોદાની એક સ્વતંત્ર જાતિ અતિ પ્રાચીન કાળથી
દિદુસ્તાનના વસતી હતી, એમ માનવાને અનેક કારણો મળી આવે છે વડનગરની
પાડોશમાંજ નાગ સોદાનું રાજ્ય હતું તેથી તેઓ તે નગરના નિવાસીઓને સતત
ઉપદ્રવ કર્યો કરતા હતા, એટલુંજ નહિ પણ તેઓની યુવતીઓનું દરજી પણ કરી
જતા હતા, એમ નામરખાના ૧૧૬મા અધ્યાય ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે ૪ સ. ના
બીજા, ત્રીજા અને ચોથા સૈદ્ધાંતમાં નવમુલના નાગસોદાનું રાજ્ય અર્વાચીન કાન્દિપુરી
મથુરા, ભરતપુર, ધોળપુર, ગ્વાલીયર, ગુરુદાસપુર, હિન્દુસ્તાન, બિસ્મા અને સાગરમાં
હતું તે વસના ઉત્તરના રાજા અણપતિ નાગને મગધ દેશના ચક્રવર્તી રાજા સમુદ્રગુપ્તે
(૪, સ. ૩૨૬થી ૩૭૫ સુધીમાં) હરાવ્યો હતો, એમ અસ્તાબાદના એક સિદ્ધાંતેજ
ઉપરથી જણાય છે^{૨૨}

નામરખાના અધ્યાય ૧૧૭-૧૧૫ ઉપરથી જણાય છે કે—જ્ઞાનર્ત દેશના રાજા
પ્રભંજનને તુરંત જન્મેલા પુત્રના મહદોપથી રાજ્યને કષ્ટક અનિષ્ટ અકરમાત્ થયો,
એમ જ્ઞોતિર્વિદોએ કહ્યું હતું તેની શાંતિ કરવાના હેતુથી તે રાજાએ અમલકારપુરના
બ્રાહ્મણને બોલાવી, તેઓની પાસે શાંતિવચ કરાવ્યો હતો આ મહાનુષ્ઠાનના જે બ્રાહ્મ-
ણો વરાખ્યા હતા, તેઓમાં સાદૃશ્ય જોતના નિમિત્તના પુત્ર પ્રભાવ નામના બ્રાહ્મણ ઉપર
વિભતપણ્યોના રાજ બાવવાથી, તેનો તિરસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો પ્રભાવ અથવા
વિભત દેશાન્તરમાં આવ્યો ગયો હતો કેટલોક કાળ પીટ્યા પછી અમલકારપુરના એક
બ્રાહ્મણ સુવાને નામરાજના કુમારને મારી નાંખવાથી નાગસોદા અમલકારપુર ઉપર ધસી
આવ્યા, અનેક બ્રાહ્મણોના સહાર કર્યો અને અમલકારપુરનો નાશ કર્યો આ સહાર
માંથી બચેલા બ્રાહ્મણો વિભતને મળ્યા વિભતે નગર નામના અમલકારિક મત્રના
બળથી અથવા કોઈ મગવાન રાજાની સાદાશ્યથી અમલકારપુરમાં આવીને નાગસોદા
સાથે ઘેર મુઠ્ઠું. આ મુઠ્ઠામાં ક્રાંસ દેશની જ્ઞેન ઝોફ આફની પેઠે મદિકા નામની
એક બાળ વિધવાએ મુખ્ય બાળ લીધે હતો^{૨૩} આ મુઠ્ઠામાં નાગોનો નિર્ણય પર-

यस्य वासः कुरुक्षेत्रे खाण्डवे चापवत्पुरा ॥

तं नागराजमस्तौपं कुण्डलार्याय तप्तकम् ॥१४०॥

तप्तकम्बाम्भसेनश्च नित्यं सहचराबुभौ ॥

कुरुक्षेत्रे च वसतां नदीमिश्रमहीमनु ॥१४१॥ पर्व १ अ. ૩॥

૨૨ Cyclopaedia of India, Vol II P. 1042 તથા રિમ્બહૃત્
આરવવર્ષનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, ૫ ૨૬૯

૨૩ ૪ સ. ૧૪૧૦થી ૧૪૩૧ સુધીમાં ક્રાંસ દેશમાં થઇ ગયેલ જ્ઞેન. ઝોફ
આફ (John of Aro) નું અને ૪ સ. ૩૪૦માં થઇ ગયેલી આ વડનગરની મદિકા
નું સામ્ય મહે અશી જોવામાં આવે છે જન્મે બાળાઓ કોઈ દિવ્ય શક્તિથી હોતેલા

જ્યેષ્ઠ યથેા દત્તો ચતુર્થાદ્યુર બ્રાહ્મણોએ નામલેખાથી નગર એટલે નિર્વિધ અથવા નિઃકલક જનાવી પુનઃ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તે જવાંતના સ્મરણાર્થે તેનું નામ નગર પાડવામાં આવ્યું, અને બ્રાહ્મણોએ નગર નામની વિશિષ્ટ સગા ધારણ કરી ત્રિગતને તેઓએ પોતાનો અધિકાર જનાવ્યો, અને તે સમયથી તેનું ભર્તૃવ્ય નામ પ્રસિદ્ધ થયું.^{૨૪}

નાગર બ્રાહ્મણોને આ સમયે ઉપર્યુક્ત સમુદાયને જ સાદામ્ય કરી હરો, એમ માનવાને નામરખડનાથી કેટલાક અત પ્રમાણે અને તકુપરાત બાળ પ્રમાણે પણ મંત્રી આવે છે.

નામરખડના રચકમાં અધ્યાપમાં વૈજ્ઞેયકેશના રાયકપુરના રાજા ઉદયુગ્મનું આશ્વાસન છે તે ઉદયુગ્મને જિજ્ઞાસુ અથવા ભર્તૃવ્યના કહેવાથી વડનગરમાં હર્દયુગ્મનેશ્વરની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તેજ અધ્યાપમાં કર્યું છે કે— “ હમણાંનો સર્વ રાજા જોને સમત હર્દયુગ્મ રાજા છે, તેની યાત કર્યું.” આ હર્દયુગ્મ પ્રતો દરતો કાપિ-સ્થ નગરમાં ગયો ત્યારે નગરજનોએ તેને કહ્યું કે—“ આ નગર કાપિસ્થ નામે પ્રસિદ્ધ છે, અને આ આનર્ત દેશ છે આ દેશનો પૂર્વીજ નામનો રાજા છે ” કાપિ-સ્થ નગર મહાભારતના કાળમાં દક્ષિણ પાંચાલની રાજધાની હતી. દાસમાં ગયા જમુના વચ્ચે હરકાળાદ શસ્ત્રામાં કનેજ નામનું ગામ છે, તે સ્થળે અથવા તેની આસપાસ આ કાપિસ્થ નગર હતું.^{૨૫} શ્રી વંશના ગાળાઓએ તે આગાદ કર્યું હતું સમુદાયના પુત્ર અદ્યુક્ત પીળાએ આનર્ત દેશના હોવા કાવચ રાજા સત્યસિદ્ધના પુત્ર રદસિંહને ઇ. સ. ૭૮૮માં દરબી આનર્તનું રાજ્ય પોતાના રાજ્ય સાથે જોડી દીધું હતું. શુદ્ધવંશના છેવટના કાળમાં તેજ વંશનો કાષ્ટ દરમિયા કુમાર સ્વતંત્ર થઈ માળવા અને તેની આસપાસના પ્રદેશોનો અધિપતિ થઈ ગયો હતો.^{૨૬} તેથી કદાચ

થઈ હતી, જાનેજી રાજાને આત્મ પરાજય કરી સ્વદેશનો અથાવ કર્યો હતો, પરંતુ જોન એવ આઈને તેના રાજાને મલીનસ્તવ ગણી બાળા મુખી હતી, ત્યારે ભદ્રિકાને તેનાં માતિજનો તરફથી તિરસ્કાર થવાથી બરખમાં જઈને રહેતું પડ્યું હતું, હતાં પાછાથી તે દિવ્યકલિત લેખાઈ પૂજાપાત્ર થઈ હતી.

^{૨૪} ભર્તૃવ્યે નાગ ભોકા ખસેધી વડનગર હસ્તગત કર્યા પછી, નામરોના વિશિષ્ટ આચાર વિચાર માટે મોટા મોટા પ્રમુખો કર્યા હતા. એમ કહેવાય છે કે—તેઓએ ચારે વેદોનાં મૌલ અને સ્માર્ત સંતો ઉપર આધ્યો રચ્યાં હતાં. ધરસ્કર શ્રીમદ્વજ ઉપર લીલા કરનાર મહાકવિદીપતિ તે સંય ઉપર ભર્તૃવ્યે કરેલા ભાષ્યમાંથી અનેક અવ-તરણો આપેલાં છે. તે ઉપરથી પણ યોગ્ય કાળ પેઢેલાં તેઓનું રચેલું તે ભાષ્ય વિદ્ય-માન હતું, એમ સિદ્ધ થાય છે. ભર્તૃવ્યે રચેલાં પુસ્તકો પ્રાપ્ત થાય અને તે ઉપરથી તેના કાળનો નિર્ણય થાય, તો નમર અને નામરની ઉત્પત્તિના વિષય ઉપર પણ પ્રકાશ પડી શકે.

^{૨૫} શિમશકુલ બારવ વર્ષનો પ્રાચીન કલિદાસ પૃ. ૩૪૮

^{૨૬} તેજ પૃ. ૨૬૫.

અડસટ્ જોતના બાકલો જમત્તરપુરનું નગર નામ પડ્યા પેહેલાં ૫૫૦ વર્ષો પૂર્વે જે સ્થળે નૈમિષારણ્યમાંથી આવ્યા હતા, તેના તેજ બાકલોએ નામસોકાથી તે સ્થળ નગર એટલે નિર્વિધ અથવા નિષ્કટ કરીને તેનું નગર નામ પાડ્યું હતું ; તેવી સ્પષ્ટ દર્શકતા નાગરખડમાં લખ્યા છતાં અક્ષમાનીસ્તાનની સરદદ ઉપર આવેલ નગર દાટથી દાષ વિદેશી જાતિના સોકો છેક પાંચમા સૈકાના અવમાં વડનગરમાં આવ્યા, અને જે સમયમાં દિંદુસ્તાનમાં વૈદિકધર્મવચ્ચની ચક્રવર્તી રાજાઓ યદ્ય જ્યાં, જેઓએ વર્ણધર્મ ધર્મનું પુનરુત્થાન કર્યું, તેમજ જે કાળમાં વૈદિક ધર્મ પગાવવાને માટે જેઓએ સખ્ત કામદાઓ ધડવા દતા, ૧૧ તે કાળમાંજ તેઓ અત્ય સમયમાંજ ઉત્ત-મોત્તમ બાકલો રૂપે સ્વીકારાય, તેવી ઠિચ્છટ કસપનાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય, તે અત્યવ વિશદ્ધલુ લાગે છે અમળત દિંદુસ્તાનના દરેક બાજ ઉપર અને જુદી જુદી રાષ્ટ્રિઓમાં નાગર સમાજો છે, તે સમળી રાષ્ટ્રિઓની ઉત્પત્તિ અને કારણો શોધવા, તે અવિશ્વ કુષ્કર છે અને તે કારણથી એક ધાએ જધાનું સમાધાન કરવાનું ઇચ્છનારને તેવી વિશદ્ધલુ કસપના સદજ બાવી જાય તેવી છે. પણ તેટલાજ માટે તે કસપના વ્યર્થ છે, તે કદિપણ સ્વીકારી શકશે નહિ. નાગર પુરુષ અને વૈષ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રજા નાગર વાણીયા તરીકે આને ગુજરાતમાં સુપ્રસિદ્ધ છે તેજ પ્રમાણે નાગરો જેઓ મૂળથી અધાયક હોઈને સાદસિક હોવાથી વ્યાપાર અથવા રાજસેવા નિમિત્તે જીવન-નિર્વોદ્યાર્થે દિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં ગયા હોય, અને ત્યાં કાલ્યાંતરે સ્વધર્મને ભૂલી જઈને તે તે સ્થળની અનુકૂળ રાષ્ટ્રિઓમાં ભગી જયા હોય, અને તે ઉપરથી નાગર વાણીયાની જેમ નાગર ગુજરાતી, નાગર મૈથિલી, નાગર કશ્મીરી, નાગર તૈલંગી, નાગર રજપુતો, નાગર દાક્ષિણી, નાગરબરો, નાગર કચ્છીઓ અને નાગર નેપાલીઓ—જેવી બિન્ન બિન્ન સમાજો પડી હોય તેા તે વધારે સમર્પિત છે ગમે તેમ હોય પણ વક્સની રાજાઓના અસ્તિત્વ પેહેલાં પણ કાળપૂર્વથીજ નાગરો વડનગરમાં વિષમ્બાન હતા, જેમ નિઃશયપૂર્વક સિદ્ધ થવાથી પ્રેક્ષક દેવદત્ત બાગરકરની કસપના કેવળ નષ્ટ થઈ જાય છે, એમાં સમવકાશ નથી.

અપૂર્ણ

આનંદાકર પીતાંબરદાસ મહેતા.

૩૧ સ્ત્રીચક્રત બારતવર્ષનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, પૃ ૨૮૧

ગરં વિપમિતિ મોક્તં ન તપ્તાઽસ્તિ ચ સામ્પતમ્ ॥

મત્પસાદાલ્ભયા દ્વેતદુદ્યાર્યે પ્રાક્ષણોત્તમ ॥

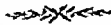
નગરં નગરં ચૈતચ્છ્રુતા યે પમગાપમાઃ ॥

તત્ર સ્પાસ્યન્તિ તે વધ્યા મવિપ્યન્તિ યયાસુસમ્ ॥

અથ પ્રભૃતિ તત્સ્થાનં નગરાલ્યં ધરાતલે ॥

મવિપ્યતિ સ્તુવિરુપાતં તવ કીર્તિં વિષર્ધનમ્ ॥

एक महा प्रश्न.

નામરોના રીત રિવાજ બ્રાહ્મણોથી ધણી રીતે જૂદા પડે છે. નામરોમાં પણ ચુદરથ અને વેદિક ક્રોધ એ વાત છે, અને દક્ષિણ સેવાગ વેદિક બ્રામણી અવાચક શતિવાળો ચુદરથ બાગ ધણી ધણી જામતોમાં બિન છે 'અન તેવું મન' એ નામે દક્ષિણનો સ્વીકાર કરનારનાં મન ચુદરથ વર્ગના મનથી જૂદી પ્રતિનાં હોય, તેા તેમની માત્ર ચુદરતનો જ દોષ કહેવાય ને નામરના જ બ્રાહ્મણ બ્રામણી નામરોની બિનવા રાપદ રીતે દેખી શકાય તેથી છે, તેા પછી અન્ય બ્રાહ્મણોથી તેા જુદા જિન વસ્તિ દોષ તેમાં નવાઈ શી ? અને અન તેવું મન દોષ જ જેમ સ્વીકારીએ તેા નામરથી જૂદી શતિવાળાનાં દાષવું નવાવેલું અન ખાલુ એ પણ અપણી નામરશતિને દેશી કરવામાં કારણરૂપ માનવું જોઈએ.

'અન્ય બ્રાહ્મણોથી નામર બ્રાહ્મણો જૂદા પડે છે અને નામર બ્રાહ્મણો તેા આંખણા પૂજ્ય અને ગુરુરૂપ છે એટલે તેમના દાષની રસોઈ જમવામાં બાધ હોય જ શયો ? એકે દમણાં ગુરુરૂપ અગર પૂજ્યરૂપ કાતાં રસોઈના તરીકે નામરબ્રાહ્મણોને વધારે સ્થાનર કરવામાં આવે છે તેાપણુ તે દોષ કાઢ તેમનો ન કહેવાય. તેમને જેવું માન આપવું તે નામરચુદરથની શાપકાતની વાત છે. માન મળશે તેા તેમની પાતતામાં ફેર પડશે અને પાતવા વધારે થોજા મનશે તેમ માન વધારે મળશે, અણું થશે તેા નામરબ્રાહ્મણ વધારે પૂજ્ય મનશે—પણુ તેથી તેઓની રસોઈના તરીકેની શિષ્ટિમાં ફેરફાર ફેર પડશે ? રસોઈના ધણે બહુ આકર્ષક નથી—અકુરકે જ તે ધણે સેવાય છે. રસોઈનાની નિર્ભીખથી અને સ્વતંત્ર નોકરી મૂકી દઈ, દસ રીધવાની મેતાઈની નોકરી સ્વીકારવા તત્પર હોય એવા ધણા નામરબ્રાહ્મણો મળી આવે છે. ને તેથી શિષ્ટિ છે, તેા પછી આપણે રસોઈના માટે શું કરવું ?

ને આપણે નામરખણોના સમાવેશ સ્વચ્છતાના જ રસોઈવાની રસોઈ જમવામાં જ કરીએ છીએ, તેા એક ગાતિ તરીકે રસોઈવાનો પ્રશ્ન એ એક મહા પ્રશ્ન થઈ પડે છે.

અવગત, અક્રિત તરીકે આ પ્રશ્નો જવાબ દરેકે પોત પોતાની મેજે જ મેજની સેવાનો છે. એક વખત રસોઈવાની વાત નીકળી અને ચુરકેલી હોવાથી બહુ બહુ મુઝાવું પડે છે એ સિદ્ધ થયું, તારે બીજે એકે કિતર ન મળવાથી એક નામર બ્રાહ્મણ જે ત્યાં દાનર દતા તેણે જવાબ આપ્યો કે 'નામરબ્રાહ્મણ ન મળે તેા તમે મરજીના આવે તેને યોગે તેમાં નામરબ્રાહ્મણો શું કરે ? ધર્મ આજવલે એ સૌ સૌની ધમ્મની વાત છે તમારે ધર્મ સમજવલે ન હોય તેા જાણે તે કરો.' ('જાણે તે કરો', એટલું બોલીને જ તે જુદા અટકા નડોવા તેણે તે આગળ મથાણું દેવું અને એવાં વાગેા કાઢી દતા કે તે આંદિ લખવામાં પણ નામરત્વ અને બ્રાહ્મણત્વ નો ભાજ થાય, એવું મને લાગે છે માટે તે નથી લખતો.)

આ જ્ઞાન વ્યક્તિ માટે જરાજર હતો. પરંતુ યાત્રિ ને એક સમસ્ત વર્તના સવાલોનો નિર્ણય કરનાર જીવત સંસ્થા તરીકે ટકી રહેવા હમ્મતી હોય, તો જરૂરું છે કે યાત્રિને સમતા મહા પ્રશ્નોનો જાણીર પણે વિચાર યાત્રિએ જ કરવો જોઈએ ને યાત્રિ તેનો નિવેડો ન લાવી શકે તો વ્યક્તિ વચ્ચે વર્તન કરે છે વ્યક્તિના ક્રિસ્ટાઓ વધી જવાથી યાત્રિ યાસન કરી શકતી નથી યાસન કરવાનું બળ જવાની સાથે યાત્રિ એક જીવત સંસ્થા મરી જાય છે. આ અનર્થ દ્વાસ આપણામાં નથી એમ નથી માટે જ જરૂરું છે કે આ મહા પ્રશ્નો વિચાર યાત્રિએ કરવો જોઈએ.

મુનષ્યમાં નામશે માટે સારા ખાતાની જરૂરીયાત સૌ સ્વીકારે છે, છતાં કોઈ પણ તે તરફ પ્રવૃત્તિ કરી શકતું નથી, તેનું કારણ પણ આજ મહા પ્રશ્ન છે એક સારા ખાતા માટે ને ને સમજડો જોઈએ તે બધી તૈયાર છે કામ કરનારા માણસો છે, જોખમ જોડનારા સાહસિક પણ છે, નાણાં ધીરનારા પરાંપકારી પુરોષ પણ છે. પણ રસોઈયા કયા છે? થોડાં વર્ષ પર બધું ચોક્કસ જેવું જ થતું હતું, પણ તપાસ કરતાં રસોઈયા મળ્યો નહોતો. સારો પચાર આપતાં પણ તણ વરસ મુધી મધુપ તેવો પણ કોઈ તૈયાર નહોતો નાગરેતર યાત્રિ માટે આ મુશ્કેલી નથી. અન્ય આદ-લોમાં રસોઈયાનો વર્ગ જોઈએ છે અને એક નદિ તો બીજી, અને બીજી નદિ તો ત્રીજી એમ એક કલાકમાં પચાસ માણસ મલાવવા હોય તોપણ મુનષ્ય જેવા શહેર-માં મળે છે, પણ નામશે માટે રસોઈયા કયા? એક હોય અને તે મરિ પડે કે જતો રહે, તો ખાતા ચલાવનાર શું કરતું? આ મુશ્કેલી બધું જ મોટી છે મુનષ્યમાં એક ખાતાની જરૂર બધા સ્વીકારે છે. આમળ વધી હું એટલું પણ કહું કે તેવા ખાતા માટે નાણાં કે જોડાની પણ મુશ્કેલી નડે તેવું નથી પણ રસોઈયાના મહા પ્રશ્નો જ્ઞાન કોણ આપવા સમર્થ છે?

રસોઈયાની સંખ્યા ઓછી થતી જાય છે એ ને ખુદી થવા જેવું લાગતું હોય તો અન્ય યાત્રિમાંથી સ્વીકારવા નામરયાત્રિ તૈયાર છે? ને રસોઈયાની સંખ્યા ઓછી થાય છે એ જોડ મનાતું હોય, તો તે સંખ્યા ટકાવી રાખવા નામરયાત્રિ સમર્થ છે?

મારો આ પ્રશ્ન વ્યક્તિને માટે નથી વ્યક્તિ પોત પોતાનું નિભાવી લેશે. તેમાં યાત્રિએ વચ્ચે આવવાની જરૂર નથી. પણ મારો આ પ્રશ્ન યાત્રિને માટે છે. નામર-યાત્રિનાં નામરત્વ માટે એક મુખ્ય વાત આવા પીવાની ૭ બીજાં ગમે તેવાં કુર્મ કરે તોપણ યાત્રિ નામરને અનાગર જનાવવાની પંચાતમા નહિ પડે. પણ એક વખત અનાગરની રસોઈ ને કોઈ નામર ખાશે તો તેને તે યાત્રિ એકદમ યાત્રિબદ્ધ મૂકશે “આમ કરવાનું યાત્રિનું જોર હાથમાં કેખાતું નથી, કારણ પણ જણ પરચાતિનું આય છે, છતાં યાત્રિએ તેની નોંધ લીધી નથી” એવી દલીલ પાવા વચરની છે. યાત્રિ તો એક સમુદિત સંસ્થા છે તેની પાસે રીતસર ને સવાલ ન આવે તેનો વિચાર કરવાની યોગ્ય યાત્રિ જેવી ગભીર સંસ્થામાં હોય જ નહિ, અને યાત્રિ પાસે ને કોઈ વાત આવે છે તો તેનો નિઃશ્ચય કરવાનું જોર યાત્રિમાં છે એ હજી મુધી સિદ્ધ જ છે. ન્યાયાધીશનું કામ પોતાની પાસે આવે તે શુંકાને કંઈ કરવાનું છે. શુંકા

શાશ્વતા કરવાનું કામ ન્યાયાધીશનું નથી. શાંતિ એ ન્યાયાધીશ છે. પોલીસ નથી. ને શાંતિને બહુ ચક્ર ફરી તો તે પોતાના પોલીસ નીમશે ને શુન્દાઓ પકડવા તત્પર રહેશે પણ હાથની શાંતિએ પોલીસ નીમ્યા નથી. પોલીસ નીમવાની તેને ફરમાર નથી તેણે ફરમાર ચાખવી નેહએ પણ નહિ ન્યાયાધીશ તરીકે ને ને શુન્દા તેની પાસે આવે અને પુરવાર થાય તેને કંડ કેવા માટે શાંતિ સમર્થ છે. બન્યા ઉપનાં કુર્મો ફરવારની તોફા સેવા જેવી કનડમવરૂતિ શાંતિની નથી એટલે ને જણુ બાંતરીતે ખાતા હોય તેને માટે શાંતિને કાંઈ કરવાનું રહેતું નથી. ખાટા છે કે ખાટસો જવાબ પેલી દલીલ માટે જાય થશે.

તે જવાબ દીધો, પણ તેથી મહા પ્રશ્નનો જવાબ મળ્યો નહિ શાંતિ, ને શાંતિ તરીકે પોતાનું શાંતિત્વ સાચવવા ફરમાર ચાખવા પારતી હોય, તો શાંતિની બંધિની મુકેલીઓ આપે આપ સમજ દૂર કરવા પ્રયાસ કરવા નેહએ વેટકું પણ શાંતિ ન કરે તો પછી શાંતિ કરશે શું? ખાટા છે કે આ મહા પ્રશ્નનો વિચાર શાંતિના પરમે કરશે અને કાંઈક ઉપાય સૂચાસી.

એક નામર.

રા. રા. દેવદત્ત માંઢારકર અને નાગરોત્પત્તિ.

ગાતાંક પૃષ્ઠ દરુદ્ધી અનુસંધાન.

પ્રેક્ષક મહોદય દહસનપાતનધર્મી ઉચ્ચશાંતિના ઉચ્ચ વસના અભિમાન વા ઝોરવ તથા શુદ્ધીર્થોત્પત્તિને પ્રતિકૂલ ઇતિહાસપુરાણોને કેવલ કથા માની પ્રમાણ માને છે, ત્યારેતો ઉચ્ચવર્ણના ઝોરવને શુદ્ધ વંશજ ધનાનાભી પ્રમાણ એજ કથારૂપ ઇતિહાસ પુરાણોમાંથીજ સેવાનું તેઓએ ઉચિત ગણતું નેહએ. એમ ન કરવાથી એક પક્ષની મેગ આમદ મનાય અને નિબ્ધશુષ્કતાની દ્રષ્ટિને કોય લાગે છે ને સ્વલ્પથી શાંતિના શુદ્ધવંશજ ધવાનાં પ્રતિકૂલ પ્રમાણો સેવામાં આવ્યાં છે, તો તેનું સ્વલ્પમાંથી એજ શાંતિઓના શુદ્ધવંશ ધવાનાં ને પ્રમાણો મળે, તેથી સેવાં નેહએ, અને તે પ્રમાણો વિચાર કરી તેનો નિર્ણય કરવો નેહએ. પૂર્વ કાળમાં ને પુરો નીચ શાંતિથી ઉચ્ચ શાંતિમાં આવ્યા છે તે કેવા સમય, સ્થિતિ વચ્ચે કરણોથી આવ્યા છે, તેનો વિચાર કરવો નેહએ. એવો સમય, સ્થિતિ તથા કારણ આ.સમયમાં પણ ઉપરિષ્ઠ થાય તો શું સામ્રાટ નીચ શાંતિથી ઉચ્ચમાં આવવા કોઈ વિશેષ બાધા આવનાર છે? આરી શુદ્ધિ અનુસાર આ સમય નીચ શાંતિને ઉચ્ચ શાંતિ જનવાનો પણોજ સારો છે પૂર્વ કાળમાં તો પશ્વિત આકલો તથા રાજ્યથકી બી ભય હતો, પણ આ વખતમાં સદુજ સ્વતંત્ર છે; જેને ગમે તે ઉચ્ચ શાંતિમાં જાની શકે છે. ને શાંતિ થોડાં વર્ષ પૂર્વે

વેસ્ય થી ન્યુદ્ધ ગણાતી હતી, તે આજે બ્રાહ્મણ-જનની ભય છે, જે કોઈ સમયમાં સીરીયામાં પારસી યાત્રિની પુરોહિત યાત્રિ હતી, તે શુદ્ધ બ્રાહ્મણ યાત્રિ બની ગયો છે. આવા અનેક યાત્રિના ઉચ્ચ યાત્રિ બની જતાથી મોટા તથા મહાન પુરોહિતે આ વંશની શુદ્ધિ માટે એક વર્ણની અનેક યાત્રિમાં પણ આવા પીવા તથા પરણવા બંધનની રોક કીધી જણાય છે.

પૂર્વ કાળમાં અનુસોમન પ્રતિસોમન રીતિથી વિવાહ થતા હતા. તે સમયથી એવા વિવાહથી જે સન્વતિ ઉત્પન્ન થતી, તે જુદીજ રીતિ થતી તે જુદાજ નામથી ઓળખાતી હતી એવી સન્વતિને પેતાના પિતાના શુદ્ધ વંશમાં ગણવા માટે એવો નિયમ રાખવામાં આવ્યો હતો કે જો બ્રાહ્મણ સત્ શુદ્ધ સ્ત્રીથી વિવાહ કરી સન્તાન ઉત્પન્ન કરે અને તે કન્યા સન્તાન બ્રાહ્મણનેજ પરણાવી જાય, ને પછી તેની કન્યા સન્તાનને વળી બ્રાહ્મણનેજ પરણાવવામાં આવે, તે એમ સાતમી પેઢીમાં સન્તાન થાય, તે શુદ્ધ બ્રાહ્મણ ગણાતું હતું. આવી રીતે સાત વખત શુદ્ધ વર્ણથી ક્ષેત્ર શુદ્ધિ કરવામાં આવ્યા પછીજ શુદ્ધ વંશ મનાતો હતો.

પ્રોફેસર મહોદયનું કથન કે નામર મૈત્રિક યાત્રિના છે, ને કુલો સાથે આ દેશમાં આવ્યા. એજ યાત્રિના વસ્થાભિ વંશના રાજા હતા રોહિત રાજસ્થાન પ્રસ્થાનમાં ઉદયપુરનો ઇતિહાસ જોવાં માલુમ થાય છે જે શુદ્ધોત્તર રાજપૂતોનો આદિ પુરુષ વસ્થાભિ વંશનો શુદ્ધોત્તર નામનો રાજા ઇ.સ. ૫૦૮-૫૪૭ સુધી રાજ્ય કરી ગયો હોય છે તેના બીજા પુત્ર શુદ્ધાદિત્યથી શુદ્ધોત્તર વંશ ને હાલ ઉદયપુરમાં છે, તેના પ્રાદુર્ભાવ છે વસ્થાભિવંશ સ્થાપનાર વિજયસેન વા વિજયવિદિત હતો, જે ભટ્ટાચાર્ય નામથી પ્રખ્યાત હતો. વસ્થાભિ રાજા ઇ.સ. ૫૦૮માં સ્થાપન થયું હતું કુલો યાત્રિના રાજા તોરમણે શુભ વંશના શુદ્ધ શુભના સમયમાં કિશોર હિંદુસ્તાન ઉપર આક્રમણ કર્યો, તે સમય ઇ.સ. ૭૫૦ થવાખિતો પ્રારંભ જણાય છે. ખટલે વસ્થાભિવંશ સ્થાપના ને કુલોનો કુમતો સહકાર આવે છે. પણ ભટ્ટાચાર્ય પુત્ર કુવસેનના ઇ.સ. ૫૪૬ના તામ્રપત્રથી યાત્રિ થાય છે કે ભટ્ટાચાર્ય મૈત્રિકો ને હરાવી રાજ્ય મેળવ્યું હતું મૈત્રિકો ને મણે બલનેરીથી પોતાના “કુમતોને તામે કર્યા હતા, તેમના મોટા અને બલવાન ભરૂર ઉપર સેકડો પા કરી જણે કીર્તિ મેળવી.” આ ક્ષેત્રથી સ્પષ્ટ છે જે વસ્થાભિવંશ મૈત્રિક યાત્રિનો ન હતો. હવરના લવપુત્ર (લાહોર) ન્દાથી આવી કનકસેને આ વંશનમરમાં પ્રથમ રાજ્ય સ્થાપન કર્યું હતું. કનકસેનથી ત્રીજી પેઢીના વિજયસેન વસ્થાભિવંશ સ્થાપનાર થયો હતો. એટલે કુલોના આક્રમણ કાળથી પણ વર્ષ પૂર્વેજ વસ્થાભિવંશ સ્થાપનારના વડીલો શુન્દરાવ માં આવી વસ્યા હતા, ને કુલો સાથે આવેલી મૈત્રિક યાત્રિના વસ્થાભિરાજા ન હતા. મૈત્રિક તેજ મેર વા મેર સોક. જણાય છે જે યાત્રિના હાલના પોરમદરના મહારાજા છે. મૈત્રિક સમ્રાટની જણાય છે કે એ નામ સંસ્કૃત ભાષાનું છે મૈત્રવાનિદિર જાત-વાલા શાકીયના બ્રાહ્મણ હતા. મૈત્રાષરુણિ અમરત્વ વધિષ્ઠ તથા વાદ્યમીકિનું નામ હતું, ને મૈત્ર બ્રાહ્મણનું સૂચક છે. વેદમાં મૈત્રીય ની ગાથા છે રાજા આદિત્યેનના સમયમાં કનોજની મેરથી બાલામાં મેરવા બ્રાહ્મણોમાં હાલ લગણ મૈત્ર જાવટક

જોવામાં આવે છે એટલે મૈત્રફ, મૈત્ર વા મિત્ર વા મિત્રિર શબ્દ પર્વાય વાચી જણાય છે ને એ સોઠ શાક્ટીપ્રવચન બાજુથી દતા એવો અનુમાન થાય છે. જેમ હૈમ, દમ તથા આદિ સંગવાળા શક્તિય શેખ સગરથી પરાગત થઈ, દેવ બાજુ નહ વસ્યા તેમજ મૈત્રફ વા મૈત્ર સોઠ બાજુ આત્મા ગયા હશે, ને પાછળથી પાછલેશમાં આત્મા હશે. દામ સમયમાં પંડિત પ્રાપ્તના ખરી તથા એના પુરોહિત સારસ્વત બાજુથી મધુષ કંદાર દેશમાં જઈ વસ્યા છે, ને એ સોઠનો પહેરવેલ દિનચર્ચાદિ તે દેવ શેખર છે ; પણ તેઓ દિન-દુન મજાન-છે, ને પાછલેશમાં આવે તો એ ખરી અને સારસ્વત બાજુથી મનાય, તેથીજ રીતે મૈત્રફ વા મૈત્ર સોઠને અત્ર દેશનાજ માની શાક્ટ પૂર્વ કાળમાં એવું બી ન-નું છે ને બાજુથી ત્રયિના અવરૂઠથી શક્તિય કુષ જોવામાં છે, જેમ પરશુરામના પૃથ્વી નિસ્રવ કરવા પર શક્તિવાળી પુત્રોને સહ સ્ત્રિઓની શરણુ મુખ, ને એનાં સ્ત્રીઓ ત્રયિના એવ અવરૂઠ કાળમાં થયાં તેમજ મ્હેર સોઠનો અવરૂઠ મૈત્રેય સ્ત્રીના બાજુથી થયો હશે. એટલું તો સ્પષ્ટ છે ને વસ્તુતઃ વંશનો નામર મૈત્રફ ન દતા. મૈત્રફ શાક્ટીપના મિત્રિર ગોત્રના મગ તથા મગસ નામના બાજુથી શક્તિયવત માતિયા પારથી હશે.

સ્કંદપુરાણને સમગ્ર પુરાણોમાં એવો પુરાણ માને છે ને મિરડર સિમશ્વર કહેવું છે કે સ્કંદપુરાણ ઇસ્તથી સાતમી શતાબ્દિના મધ્યનો ઇતિહાસજોના સમયની સિધ્ધિમાં જમાવશે મંત્રામાં વિધમાન છે, આથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે સ્કંદપુરાણ ઇસ્તથી સાતમી શતાબ્દિ પૂર્વે કાલ સમયમાં લખાયો હશે. એ પુરાણમાં કાઠકેશવ મહાત્મ્ય નો એક ખંડ છે, જેને નામરખઃ કહે છે. આ ખંડમાં ચમત્કારપુરનું નામ નગર થવા સમયની કથા છે, ને ત્યારથીજ ચમત્કારપુર વા આનંદપુરના રહીસ બાજુથી નામર કહેવામાં છે ; એટલે એવો સ્પષ્ટ મધુ જે નામર નામ ઇસ્તથી સાતમી શતાબ્દિથી પૂર્વનુંજ છે, આધુનિક નથી. પાશ્વરમિત્રિશાસ્ત્રોએ પોવાના ગુદ્યદિવા નામના મયમાં ને ગયે દેવ સ્વામી લખ્યા છે તે સ્થલે નામર નો સ્વામી મગજ લખ્યો છે એટલે નામર શબ્દ સહ જગના સમયમાં સારી પેઠે અવશરમાં હોવો જોઈએ. ઇતિહાસમાં પ્રતિષ્ઠા સમયનાર એવિદ્યનાથ દાથી ક્ષુદ્ર દેશમાં લખે છે ને નદપાન સ્વરૂપ રાજાના સિદ્ધ મળ્યા છે, તેમાં સિદ્ધની ઉપર પાશ્વરે નામરની સિધ્ધિમાં કાઠાવાલી માણુનો મીઠ મનરૂર લખેલો છે નદપાન ઇ. સનની જીંઘ શતાબ્દિમાં થયો લખે છે એટલે નામર નામ ઇતિહાસમાં વક્ષાત્તીવતી સ્થાપનાથી પહેલાનું છે, ને તે મારજીવી આનંદપુરના નામ સાથે નામર નામ પછુ પ્રચલિત હશે. પણ યજ્ઞ કરનાર વા શક્તિય ધર્મકર્મમાં પુરાણ નામ આનંદપુરના લખવાનો રીવાજ હશે.

નામર બાજુથી ઉત્તર દિશાધન દેશથી ઇતિહાસમાં આવી વરના ને એ નગર-કિશીની આજુબાજુ તે રીક નથી જણાવે ને મ્હેર ગામને નગર કહેવાના મારજીવીજ ત્યાંના રહેવાથી નામર કહેવાય તો હિન્દુસ્તાનમાં અનેક નામર છે, ને એ

અનેક નગરના રહીશી નાગર કહેવાય સહાય છતાં નગરકોટથીજ આગળ તેઓજ નાગર જેમ કેમ માનવામાં આવી શકે ? વહનગરમાં રહેવાથીજ નાગર કેમ ન મનાય ? બુધદ સેહેરના શુભગર, શુભરાવના વાણિજ્યા, કનોજીયા, મૈથિસ, કાશમીર આદિમાં જે નાગર નગરિયા આદિ આવટક છે, તે તત્ત્વ દેશ ભાગમાં આવેલા મહેરા નગરોમાં વાસ કરવાના કારણથી પડેલા જણાય છે એ શાંતિઓમાં નાગર આવટક કહેવાથી સમજાજ નાગર હતા એ અનુમાન કરવું તે ઉચિત નથી. પંજાબ પ્રાંતમાં મંદરેર એક ગામ છે, અને કાશ્યોમાં મટનગર નામનો એક ભેડ છે. તેથી શુ પ્રેક્ષક મહોદય કાશ્યોની ઉત્પત્તિ મટનગર અથવા મટનગર માથી થઈ છે, એમ માનવાને તૈયાર છે ? શુ મટનગર અને મટનગર પ્રાચીન સમવાય નથી ?

અપૂર્ણ

ગગાશકર પચોલી, ભરતપુર.

લેખમાં નાગર.

(૧) ક્ષત્રવેદઃ પદપાઠ સપ્તમષ્ટકમ્.

પહેલા અખ્યાનના વર્ગ ૧, ૨ નથી, અને વર્ગ ત્રીજા (મંજ્ઞા ૯, ૪૬૩) ના ત્રાળ પાઠ (૧૦૪૦) થી શરૂ થાય છે અક્ષર બહુ ચોખ્ખા કે નિષ્ક્રિય નથી, પણ મધ્યના બીજા ભાગો કરતાં જુની તિથિ તેના ઉપર લખાયેલી છે.

“ સંવત્ ૧૫૬૨ વર્ષે પૌષ સુદિ ૪ રઘૌઝ્યેદથી ષટ પદ્મ (૧) મંદલ કરણે । જોડજ ગ્રામ વાસ્તવ્યાશ્વપંતરનગરજાતીય મદંદાદા મુત માણિક । શ્રી ક્ષત્રવેદસ્ય સપ્તમાષ્ટકસ્ય પદપુસ્તકમલેલિ . . । પ ... કાય કોઠા (Kona ૧) મુતાયં મુરારિ પ્તસ્મૈ ધર્મેણ પ્રદતં ॥

સૂચન :—લિપિય મુકીયમના હસ્ત લિખિત સરકૃત પુસ્તકોની સહિમાં આ પુસ્તકની નોંધ ન થયે છે.

નોંધવા યોગ્ય હકીકત :—

(૧) સંવત ૧૫૫૨ પહેલાં નાગરો વગેરેના તરફ ગયેલા હતા જૂનામહાના રા રા મણિશકર જડાશકર પ્રતિ કમ્બોજના મેલા મમળજી દયારામ આતાણીએ સંવત ૧૬૨૫ના બીજા વૈશાખ વદ ૯ શુક્રે લખી મોકલેલ “ શ્રી નરસિંહ મેલાંત પુત્ર શામળદાસનો વીવાદ વસ્ત્રાન નામના કવિએ રચેલો તેમાંથી ઉતારી લીધી ” તેમાં

લખ્યવેલ દરજીકતને આધારે વડનગર સવલ ૬૪૫ના માર્ગશીર્ષ માસે જવનોની ન્દીકે જાયું, ત્યારે અર્ધ પાટણ મળ્યા તે અર્ધવાસી કેવાણા અને બાકી રજા તે આ બન્નર એમ વિભાગ પડ્યા, અને તે વખતે અર્ધવાસીનાં ગુજરાતી અમદાવાદી બાર આમે નીચે પ્રમાણે વર્ષા

૧ પાટણ ૨. અમદાવાદ ૩ પોળાદા. ૪. ખજાત ૫. રાજપીપળા. ૬. સુરત. ૭ વડોદરા ૮. કન્યાળી ૯ બરોચ. ૧૦ સીનોર. ૧૧ નડીયાદ ૧૨. પેટલાદ.

બીજવાર વડનગર થી ૧૨૭૨ના કાર્તિકેશ સુદ ૧૫મું ભાંચુ x, તેમા આબ્બ-તર નામરનાં પ્રા ૨૦૦૦) હતો અને જુનાગઢનો રાજા નોખણુ તેડી ગયો, તેમાંથી સોરઠી સમવાવનાં બાર ગણ મળ્યા, તેનાં નામ —

૧ જુનાગઢ ૨. મોગરોળ ૩. પ્રભાસપાટણ ૪ ઉના ૫. દોલવાદા. ૬. મીના (મડુવા) ૭ યીંદા (દાંદો) ૮. વજાળુ ૯ પોળાદા ૧૦ છઠર. ૧૧ પોર-ગાંધર હાંવા. ૧૨. નવાનગર.

બીજવાર વડનગર સવલ ૧૭૮૨માં દક્ષણી મરાઠાઓના ત્રાસે ભાંચું તે દિવસ તમામ આબ્બતાગ નીસરી મળ્યા; તેમાંના કેટલાક કાંઈ તથા મથુરામાં જઈ વસ્તા. બાકી ૭ મામમાં વસ્તા તે ૭ પોળ કેહેવાય છે, તેનાં નામ —

૧. વડનગર ૨. વીસનગર ૩. છલાઈ ૪. કુંબરપર. ૫ વાંસવાડું. ૬. બીરમમથા.

આ દરજીકતની સાથે પ્રસ્તુત પુસ્તકમંત્રના નામર "મહાદા સુત મોક્ષિક"નો વિચાર કરતાં જણાય છે કે સંવત ૧૨૭૩ તથા સંવત ૧૫૫૨ની દરમિયાન "આ-બન્નર જલ્દી" નામરો પણ વડોદરા સુધી પહોંચ્યા હતા.

(૧) વડપદ-વડોદરાનું આખાન્ય રીતે સેવો વિચેરમાં મળી આવતું નામ છે.

(૨). લોહજ ગામ—હાલ આ નામનું કોઈ ગામ વડોદરાની નજીકમાં ન-

*પાટણ મામ વનગરે ઇ. સ. ૭૪૫ સવલ ૮૦૧માં વસાવ્યું એમ ગુજરાત સર્વ સમદમાં લખ્યું છે (૫ ૪૮૪) તેથી સંવત ૬૪૫ને બદલે ૮૪૫ હોવા નો સમવ જણાય છે તેજ લેખક મહાદારે 'અર્ધવાસી' શબ્દ વાપર્યો છે, તેને બદલે 'અધિવાસી' શબ્દ પ્રકૃતતર લાગે છે એક ગામની સીમની જમીન પાસેનાં માગેમાં રહેનારા બેકુઓ બોરે છે, તેઓને કાઠિયાવાડમાં ઉપર વાડીવા બેકુઓ 'કહે છે ઉપર-વાડીઆ' નો અર્થ 'અધિવાસી' જેવો થાય છે. તેથી વડનગરની આસપાસના મા-ગેમાં રહેનારા 'અધિવાસી' અને વડનગરમાં રહેનારા 'આબ્બન્નર' એમ વિભાગ પડેલો દેશે, એ રીતે માનવુ ગુસ્સાત જણાય છે.

તત્ત્વી.

પાટણમાં તે વખતે જોગાબીમ રાજા રાજ્ય કરતો હતો (સવલ ૧૨૭૫થી સં. ૧૨૮૮ સુધી.)

જીવું નથી વખતે હાલ મામદેર થયેલ હતો. આ સગથી હકીકત પ્રાચીન નકલ વગેરે સાધનો ને બનાવે મેળવી શકાય નથી.

(૪) આશ્વતર ખાતીય.—ન ૧માં લખ્યા પ્રમાણે સવત્ ૧૨૭૨ની પહેલા વડનગરથી બાહેર નીકળેલ અર્ધવાસી નામરોથી પોતાને જીવ બતાવવા માટે આસ લખાયેલ હતો. સં ૧૫૫૨માં આ બેઠા તાળે હોઈ માફ રહેવા ખાતર સામાન્ય પ્રચારમાં હોવા સંભવ છે અધિવાસ નાગરોના ખાર મામ પૈકીના વડોદરામાં રહેવા આવેલ જતાં પોતે અર્ધવાસી નહિ પણ આશ્વતર હોવાનું સ્પષ્ટ કરવા આ સબ્બો લેખમાં મોળાયેલ લાગે છે.

(૫) ધર્મશાસ્ત્રમાં સમાહ વગેરે બેસારી પુસ્તક આપવા હાલ રિવાજ છે, તે સંવત્ ૧૫૫૨માં પણ પ્રચલિત હતો.

જાલરાખાટજી

રજપુતાના

રતિલાલ મગનલાલ અંતાણી

નાગર ગ્રંથકારો.

(ગતાંક પૃષ્ઠ હતુથી અનુસંધાન.)

ગતાંક પૃષ્ઠ ૮૩મે (૩૫ જંકરલાલ) શીખ કવિ સંકરલાલ મહેશ્વર વિરે તાંત આપેલ છે, તેમાં તેઓશ્રીના રચેલા મયોનો જે સમઢ આપવામાં આવ્યો છે, તે અપૂર્ણ હોવાથી, તેમના ચિરંજીવી રા. રા. શ્રી મેલસકર અમને તેઓના પુસ્તકોનું એક સુચિપત્ર મોકલ્યું છે, તેમાં તેઓશ્રીનાં રચેલાં નિમ્નલિખિત પુસ્તકોનો સમઢ કરવામાં આવ્યો છે

(૧ કેવળ સરકૃત આવામાં).

૧. લઘુ સિદ્ધાન્ત કૌમુદી પ્રયોગ મણિમાલ્ય ટીકા, ૨. મીઠૂજી ચંદ્રોદય નાટક,

(૨ સરકૃત તેમજ શુભચિતિમાં પૃષ્ઠક પૃષ્ઠક)

૩-૪ સાવિત્રી ચરિત્ર નાટક, ૫-૬ ચંદ્રપ્રભા ચરિત્ર, ૭-૮ પુવાબુદય નાટક.

૯-૧૦ અનસયાબુદય ;

(૩ સરકૃત તથા શુભચિતિમાં એકત્ર)

૧૧ ગોપાલ ચિંતામણિ વિજય નાટક, ૧૨ વિદ્યાલક્ષ્ય વિવેક અથવા જલુતર જળીને શું કરવું ૧, ૧૩ વિપત્તિ વેળાનો મિત્ર, ૧૪ સેવ્ય-સેવક ધર્મ.

(૪ કેવળ શુભચિતિમાં).

૧૫ અધ્યાત્મ રત્નાવલી

વૈષ્ણવ પુસ્તકોમાંથી કેટલાંક પુસ્તકો આદે દેશીય વિદેશીય વિદ્વાનો સ્વરૂપી જે પ્રથમ પત્રે આપવામાં આવેલ છે, તેમાંના કેટલાંક આકર્ષક હોયને નીચે પ્રકટ કરવામાં આવે છે.

Professor Max Muller—" * * I well remember reading the Savitricharitra of Singra Kavi Shankarlal Maheshwar and I greatly admired and envied his command of Sanskrit.***"

સિ. વેપ્પટલ—"આદાનં હિ વિસર્ગાય સતાં વારિમ્વામિવ ॥ इति का-
लिदासेनोक्तं ॥ मवद्विः पुराकविरानस्य रसास्वादसारः स्वनाटक एव सम-
पविशोऽस्ति ॥"***

Professor M. N. Divedi—"I have read several of Kavi Shankarlal's Sanskrit compositions, and * * * am glad to be able to say he has acquired complete mastery over the gram-
mar and idiom of the language. The style of his works is very
choaste and simple soaring at times into beautiful imagery and
grand diction, reminding the reader at once of Vishnusharma
on the one hand and Hans Bhatta on the other * * *"

Chester Maonaughten, Principal, Rajkumar College Rajkot
"I thank you very much for the four books which you have so
generously sent me. The Chandraprabha-charitra I know well,
and I am very glad to know its author, for I think there are
very few Gujarati books which contain such high moral train-
ing."

સમ્પત નવમશમ સદ્ગ્રંથીશ—“શીઘ્ર ઇવ યઃકરલાલ આદ્યાધરે એક મોટું
નાટક જન્મથી પ્રસિદ્ધ હયું હતું, તેનું આ સુખસંતિમાં.....આપાન્તર છે આપા શુદ્ધ
એને શ્રેષ્ઠ, પણ તેની સાથે સમગ્રજ તેણી છે * * * નિર્દોષ સરકૃતમથી ગુજ-
રાતિ આપ્યો આ પુસ્તક નમુનો છે * * * વરત્ત રસમય, વાણી ગંભીર અને
સમગ્રજ સતત ચાતુર્ભય હોવાથી અભ્યાસાધર્મી વાંચતાં તે બેઠક રસ લેખાંને
એવું જો છે એવી સૌથી મોટી ખુશી તે એ છે કે એમાંથી પ્રત્યક્ષરે સુખાંતિનો બોધ
મળે છે, અને એમને આરે તે એવું બીજું કોઈ પુસ્તક નથી.” તત્રી,

ગ્રન્થાવલોકન.

૧. કરણસાધય (હિંદી ભાષામાં)—કર્તા, પંડિત મંગલક ૫૨૧૧, લેડ મસ્તર, ભરતપુર ઇન્ડિયાના, મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦

શ્રીમુત પંડિત પચીસી મહાશયે રચેલી પચીસી પુસ્તકાવલીનો આ ગ્રંથ ૭૫૦ બ્લક છે આ ગ્રંથમાં આપણી આર્થ પદ્ધતિ પ્રમાણે જ્યોતિર્શતાઓના અશ્વિત વિભાગનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે આ ગ્રંથના અધ્યાય ૬ અને પરિશિષ્ટ ૩માં ૧ અદર્ભજી સાધનાદિ, ૨ સ્પષ્ટ મહાસાધનાદિ, ૩ પચાસ સાધનાદિ, ૪ પચતારા સાધનાદિ, ૫ અષ્ટનાં શાદિ, ૬ મહાજી યોગાદિ, ૭ ભગણાદિ, ૮ પ્રાચીન પદ્ધતિનુસાર વર્ષ માસાદિક વર્તવાનું ગણિત, વધા ૯ ચંદ્રચંદ્રોદયનિ વિગેરેનો, કરણકૃત્ત્વલ તથા મહાસાધનાદિ ગ્રંથોની પરિખાતીને અનુસરીને સમગ્ર અશ્વિત વિભાગનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તદુપરાંત ગ્રંથને અતિ મહત્વવાદિક ૨૬ કોષ્ટકો આપવામાં આવ્યા છે, જેથી જ્યોતિર્ગણિત કરવારને અતિ સરસતા કરી નાખી છે

જ્યોતિર્વિદ્યામાં સાધન અને નિરવજી અશ્વિત મારે ચિરકાળથી વિવાદ ચાલ્યું કરે છે. પરંતુ મહોની દ્રુત્ત્વ સિધ્ધિ જાણવામાં તો સાધનગણિતની જ આવશ્યકતા છે. પંડિત મહાશયેના મુદિપ્તવાત જાણુદેવ શાસ્ત્રી, પ્રેક્ષિસર હને અને દિવેદી સુખાકારદિ મહાન જ્યોતિર્વિદ્યાને જેવો જ અભિપ્રાય હતો, મુખ્યમાં ભગયેલી પચાસ સ સાધન સંખ્યાના નિર્ણયનુસાર તેઓએ પણ નિરવજી અશ્વિતનો જ આશ્રય લીધો છે હતાં તિથિયોગાદિ પચાસ સાધનમાં તો સાધનની જ આવશ્યકતા હોવાથી, સાધનમહ સાધનનું પ્રકરણ તેઓને પણ દાખલ કરવું જ પડ્યું છે વસ્તુતઃ વર્ષના સંપાતથી જ અવનાશનો આરંભ ગણવો જોઈએ, તેને બદલે ૨૨ અથવા ૨૩ અવનાશનો અંતર રાખી જે ગણિત કરવામાં આવે, તેને સત્ત્વ સ્વીકારવામાં આવે, તે કેવળ અનિત જ છે ગ્રંથકારે પચાસ સ સાધન મહત્ત્વના અભિપ્રાય ને અધીન ન થઈ જતાં, પોતાના સ્વતંત્ર વિચાર પ્રમાણે સાધન ગણિત જ પોતાના ગ્રંથમાં દાખલ કર્યું હોત તો ગ્રંથના વિવાર્ધાઓને જાડુ લાભકારક થઈ પડત.

આ ગ્રંથ અન્ય કરણ ગ્રંથોની પદ્ધતિ પ્રમાણે રચાયેલા હોઈને તેમાં અશ્વિત કરવાની જે રીતિ આપી છે, તે માત્ર દેશીદિસાળની કુચીઓ (Formulas) જેવી હોવાથી, વિવાર્ધાઓને તેનાં કારણોનું જ્ઞાન થતું નથી, અને તે પ્રમાણે જ વજવત્ ગણિત કરી જવાથી તેઓની કુદિને વિકાસ થવાનું તો એક જાણુએ રહ્યું, પણ ઉલટું તેથી તો કુદિમાં જ થઈ જવાનો સંભવ છે, અને તેટલા મારે પાદ-દિપ્તજીમાં પ્રત્યેક જાળતના કારણે દર્શાવ્યાં હોય તો ગ્રંથની ઉપયોગિતા સજ્જ થાય એટલું જ નહિ પણ આવી વજવત્ ગણિત ક્રિયામાં દર્શાવેલા આપવાની ખાસ આવશ્યકતા ઉપરિધત થાય છે. દ્રશ્યતો વિદ્યાની માત્ર કુચીઓ (Formulas)નું જ્ઞાન

તુલન બજાવીએથી મદદથી અથવા ધારણ થઈ શકતું નથી. તદુપરાંત એટલી પણ સચવા કરવાની જરૂર જણાય છે કે મંથમાં વપરાયેલા પ્રત્યેક પારિભાષિક શબ્દ તથા પ્રક્રિયાના ઉમેશ્વર અનુવાદો તેમજ કષ્ટક સંક્ષિપ્ત રચનાકરણ આપ્યું હોય તો, મુશ્કેલી સાદામાં વિના જેઓને જોતિશજ્ઞોના અભ્યાસ કરવાની જરૂર હોય, તેઓને તે જલ્દી ઉપયોગી થઈ શકે. આથી છે કે—દેવે પછીના સરકારમાં ઉપરોક્ત ગુરુઓ દ્વારા કરવામાં આવશે.

મદદલાયવાદિ કરણ મમના કરાવવાને પોતાપોતાના સમયના અમુક વર્ષથી મહિત્વને આરંભ કરેલો હોય છે પરંતુ ત્યાર પછી આજ દિવસ સુધીમાં નિમિત્ત ભગવાનમાં બહોળો ફેરફાર થઈ ગયો છે. તેવા ફેરફારને અનુસરીને આવે સુલભ અથવા કાષ્ટને જનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી તેવા પ્રયત્ન કરી કાર્ય સિદ્ધિ કરવામાં વિષયના તદ્દરપર્યાયની તેમજ સતત પરિશ્રમ કરવાની અપેક્ષા રહે છે. તેથી પશ્ચિમ મદદલાયે આ મંથ જનાવી દિદી આદિ સમાજ ઉપર જે ઉપકાર કર્યો છે, તે ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. પંચોલી મથાવણીમાં કૃષિવિદ્યા, નક્ષત્ર, સ્વર્ણકારી, જ્યોત્ષ્ણ આદિ મથોનાં નામે જોવામાં આવે છે, તે ઉપરથી તેઓની વિવિધ નિપુણતા સિદ્ધ થાય છે. આ મંથ રચનામાં તેઓએ લખેલ પરિશ્રમ જોતાં તેવા શાસ્ત્રીય મંથની માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ ની કિંમત થતી છે, તેમાં તેઓની સ્વાર્થતામ રચના દેખાય છે. શ્રી બુદ્ધિય મદદલાય સાહેબ જેઓએ આ મંથનું અર્પણ સ્વીકારી કરાવે આમન આપ્યો છે, તેઓએ મીમાન્સા અને રાજ્યોને યોગ્ય પ્રાચીન આર્થિકશાસ્ત્રના પુનરુદ્ધાર કરવાની સ્વચ્છંદસપરાયણતા દર્શાવીને અખિલ દિદુ સમાજને ઉપકૃત કરી છે.

૨ ગિરિનાર પત્રિકા (સરકાર, દિદી અને ગુજરાતીમાં પ્રકટ થતું માસિક પત્ર)—પ્રકાશક અને તંત્રી મી. પુત્ર પશ્ચિમ બનસકર પ્રભાચંદ્ર રામી, જૂનાગઢ, વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૮-૦

ઉપરોક્ત માસિક પત્ર જેને ગત કાર્તિક માસથી પ્રકટિત કરવામાં આવ્યું છે તેને પ્રથમ અંક અમને તેના તંત્રી મદદલાય તરફથી સમાજોજ્જ્વલ્યો મળ્યો છે. આ પત્ર ટેમી આઠ પૈશ લગભગ સવા બે શરમતું છે, ઉપરાંત ૬ પૈશમાં નહેર ખર્ચો જોવામાં આવે છે. પ્રથમ અંકમાં જે ચોક્કસ કથામાં આવી છે, તે ઉપરથી જણાય છે કે એક શરમમાં સરકૃત, એક શરમમાં દિદી અને એક શરમમાં ગુજરાતી ભાષામાં વેદાન્ત અને ભક્તિના વિષયો તેમાં આપવામાં આવશે. પ્રસ્તુત અંકમાં ગુજરાતી ભાષામાં શ્રી કલ્કી ભગવાન નામના વિષયનો ઉપક્રમ કરવામાં આવ્યો છે, તે આવશ્યક વાંચવા યોગ્ય છે. આથી છે કે વખત જતાં આ પત્રમાં અધિકારિક ઉપયોગી વિષયોનું સ્વતંત્ર પદ્ધતિથી રચનાકરણ કરવામાં આવશે, તો પત્ર ઉપકારક થઈ શકે.

ચર્ચાપત્ર.

૧

મહેરબાન તત્ત્વી મહારાજ,

વિ. વિનતી સાથે લખવાનું કે મહારાજ લાભશકર પીતામહરાસ મહેતાએ ઉપરિયત કરેલા પ્રશ્નોનાં નિરાકરણમાં શ્રેયાન્સ્વર્ગમો વિશુળઃ એ શ્રી ગીતાછના શ્લોકના અર્થાર્થનું સ્પષ્ટીકરણ કરતાં જિ. નાનાલાલ વિ. વૈકુણ્ઠરામ વોરા " પરધર્મ સ્વનુષ્ઠિત જ્ઞાં ભવાવદ્ધ યી રીતે ઢોષ શકે " એ શકાના પ્રતુષ્ઠોખમાં એક સ્થાને (ત્રિમાસિકમાં) લખે છે

" જો શ્રી પોતાના નિઃકર્મપ્રાપ્ત ધર્મપતિની સેવાને એક બાજુ મૂકી (મીરાં બાઈની માફક જો એ વાત ખરી હોય તો) સન્મામિનીના ધર્મો ખાણે તો તે પોતાને તથા સસાગને દાની કરવા જ છે તે પોતાના પતિની ઉપેક્ષાથી પતિત થાય છે જ, એટલું જ નહિ પણ અન્ય સ્ત્રીઓ તેનું અનુકરણ કરે, તેથી વિશેષ સસારને દાનિ થાય છે, તેનું પાપ પણ તેણીને સિર છે, જેથી એજ પરધર્મ તેને ભવાવદ્ધ થાય છે " ઇત્યાદિ આ દ્રશ્યતા વાન સમીચીન છે પરંતુ એવી પ્રાચીની સ્ત્રીઓ પૈકીની અણુનામાં, સાંખી તથા વિદ્યુતી મીરાંબાઈને સ્થાપન આપતુ છલ ગણી શકાય કે નહિ એ વિચારવા જેવું છે એ ખરું છે કે રા. નાનાલાલના ઉપરોક્ત વાક્યને ઉત્તરભાગ તેણીને લાગુ પડે છે તથાપિ વત્પૂર્વ ભાગમાં વર્ણવેલ તેનું આતુ વર્તન તેને પોતાને તથા સસાગને દાનિકારક થયું, એમ જણવામાં નથી.

સાધારણ રીતે અને ભોક્ષાધ્યાનુસાર મીરાંબાઈ સમાન, આત્મવિક ભક્તિ તથા તત્ત્વજ્ઞાન પરમાનંદની કાઠિએ પોદોંચવાને યોગ્ય જ ભક્તજ્ઞાને શક્તિમાન ધર્માં દશે. પ્રત્યેક વિધવાના અપવાદ હોય છે તેથી રા. નાનાલાલે સ્પષ્ટીકૃત નિયમના દર્શનમાં, મીરાંબાઈ અપવાદરૂપે વિરાજે છે. તેનાં નીચે યુગ્મ જો દારણો આપી શકાય. ૧ બાલ્યાવરણથી જ એટલે પરણ્યા પહેલાંથી જ, મીરાંબાઈનું અન્ત કરણ શ્રીકૃષ્ણભગવાનની પ્રેક્ષા ભક્તિમાં લીન થયું હતું તેણીને ઇતર કાંઈમા વતસદય આવ નહોતો જેથી તેણીનું પશ્ચિમદક્ષ તેણીની ઇચ્છાતીન થયું હતું ૨ કાંઈ પણ ભેખકે, મીરાંબાઈની પ્રસ્તુત પતિજ્ઞા વિરદ્ધ ભક્તિનિયોગ પરાવણતાથી તેણીને કે જનસમાજને દાનિ થવાનો ઉદ્દેશ કરેલો સ્મરણમાં નથી, ઉઘડુ સર્વ વર્ષમાં આજ્ઞાલ વદ્ધ, સીતાદમયંતારિ પ્રાચીન વિશ્વવધ સતી સ્ત્રીઓની સાથે તેણીનું નિરવર સ્મરણ કીર્તન કરવામાં આવે છે

કુકામા એટલું જ કહેવાનું કે મીરાંબાઈનું દર્શન અત્ર સ્થાને હોય એમ ખાવી શકાતું નથી. કૃત્યલમ્

સિદ્ધસહીય.

અમૃતલાલ દાસતરામ યાજ્ઞિકિયા.

સ્વર્ધર્મ પરધર્મના વિષય ઉપર જામને ચા રા. નિર્ભયચંદ્રે આજ્ઞા કર મહેતા (કચ્છ, મુજ), ચા રા. રોહનલાલ કલ્યાણીએ મોકડ (‘યુગ્મ’) ચ. રા. તા. ના. સ્વા. (વાકાનેર), ચ. રા. જીવીલારામ દોલતરામ જોશી (રાજકોટ), તથા ચા રા. ઝવેરચંદ આદિત્યરામ વેંજુવ (જૂવામડ) તરફથી ચર્ચાપત્રો મળ્યા છે તેમાંના કેટલાકે તે જાતિ વિસ્તારવાળી હોવાથી સ્થળ સંક્રાંતિને લીધે ત્રિમાસિકમાં પ્રસિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી, તેથી તે તે સેખકાની કામા માગીએ છીએ તેપણુ બચાવકારી તે સુધર્ણા ચર્ચાપત્રનો સાર સમક્ષ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. તત્રી

૨

“ત્રિમાસિક”ના મહેજમાન તંત્રી સાહેબ !

‘ગુજરાતિ’ પત્ર તરફથી “અદારથી સહીનું હિંદુસ્થાન” એ નામના ‘Jyooth’ નામના કર્તાએ ૪ સ ૧૮૯૫માં રમેલા ઐતિહાસિક નવલ કથાનાં અપાયેલ ભેટનાં પુસ્તકોમાં દિલ્લીમાં ઐતર મળેલ પછી મકમલવાદ અને મરેશ રાજ્યના શુરવીર પ્રકૃષ્ઠ જાણરાવ પેશવાની કથા યુજ્જત્વે કરીને આવે છે. તેમાં યુગલનાદ્યાદે ૪ સ. ૧૭૧૧ના અરસામાં માળવા પ્રાંતના સુબા તરીકે ચાળ ગિરધર બહાદુર નામના નામરને નીમ્યો હતો. આ ગિરધર બહાદુરે મરેશજી સાથે યુગ લેસથી બાધ ભીડી હતી, અને જાતે લક્ષ્મણાં દિગ્મતથી ઘડતાં કામ બાબો હતો. ત્યારપછી માળવાની સુનેદારી કાઢેબહાદુરને મળી આ કામબહાદુર જેને કેટલાક કથા બહાદુર ના નામથી જાણાયે છે. તેપણુ નાગર હતો, એમ સેખકના કહેવાથી જણાય છે આ સુબો પણુ શહેનશાહના જગ્યાવર્ગ પેશવાએને બહુ દશવનો હતો, એવો ભોજ તે પુરવકામાં કરેલો છે.

આ જાને નાગર શુરવીરોની કારકીર્દિનું આરમ્ભ વર્ણન વાંચીને પણ આપણને આનંદ થયા વિના રહેતો નથી અને એ જાને સરકારો સીપાઇ નામનો વિરો વધારે મહેતી મલે, એવો પ્રયાસ આપના પત્ર તરફથી કથામાં આવશે તે સમસ્ત જ્ઞાતિની એક અમુક્ય સેવા આપે જાતલેલી મણાશે.

૧ દોલતરામ વિ. વિજયરામ યુજ્જ, ઘોણ.

ત્રિમાસિક કમિટિની વાર્ષિક સભા.

સવત્ર ૧૯૭૦ની માગસર વદ ૧૪ શુક્રવાર તા. ૨૬-૧૨-૧૩ ને દિવસે જુનાગઢ મુકામે ત્રિમાસિક કમિટિની વાર્ષિક સભા ભરાઈ હતી, તે સભામાં નીચે લખ્યા સભાસદો દ્વારા દેવા—

જુનાગઢ તરફથી

બે. મૂ. નાનાલાલ બૂદરજી શુક્લ. રા. રા. મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવટી
 „ ગીરગંધકર વલ્લભજી આચાર્ય. „ ત્રિભોવનરામ દુભેરામ રાણા
 રા. રા. ગીરધરલાલ માધવરામ કોળખીયા

બામનગર તરફથી,

રા. રા. જગવંતરાવ દરિયાકર જુય.

પોરબંદર તરફથી,

રા. રા. પ્રભુલાલ આત્મારામ બ્રામ

લાવનગર તરફથી,

રા. રા. જૂવંતરાવ વિઠ્ઠલદાસ મહેતા. રા. રા. મુલામરામ ગોવિંદરામ દેસાઈ
 „ રોલંતરાવ સાકરલાલ મહેતા.

રાણકોટ તરફથી

રા. રા. કલ્યાણરામ જોશાભાઈ બક્ષી. રા. રા. અમૃતલાલ રણજોડદાસ બક્ષી.
 વસાવડ તરફથી,

રા. રા. ખાલાભાઈ લક્ષ્મીચંદ્ર દેસાઈ

હોદાની રૂએ.

ત્રી રા. રા. માનસકર પીતામરદાસ મહેતા

વ્યવસ્થાપક રા. રા. જગવંતરાવ વજેશકર બ્રામ

ઉપર્યુક્ત સભાસદો ઉપરાંત રાણકોટથી ખાસ આ પ્રસંગે રા. રા. મુલામરામ વજેશકર બ્રામ આવેલ હતા ત્રિમાસિક કમિટિની સાથે જુનાગઢની નાગરશક્તિના મુદત્તોનું સંમેલન પણ સાથે સાથે જ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમાં આશરે અઢીસો મુદત્તો પધાર્યા હતા, જેમાં નીચે લખેલા મુખ્ય મુખ્ય મુદત્તો દતા

બે. મૂ. જુગલચંદ્ર ગોરિશંકર શુક્લ રા. રા. પ્રભાજીદાસ વડાવનદાસ
 „ ચમચંદ્ર મનાચંદ્ર ત્રવાડી „ મુગટરામ કલ્યાણજી
 „ જુગલચંદ્ર નારણજી મેરા „ પુરષોત્તમરામ ત્રીકમરામ મંડેડ.

૧. મુ. જ્ઞાનલાલ અમરજી શુકલ	૨૧. રા. પ્રભુદાસ ગોવિન્દરાય
૨. પ્રભુદાસ કર જટારા કર આચાર્ય	૨૨. મથુરાદાસ અમૃતલાલ વસાવજી.
૩. સદાસ કર ધનરા કર પત્રોલી	૨૩. જટારા કર જીવજીલાલ છાપા
૪. દેવદત્ત મહાપુરુષ ત્રવણી.	૨૪. વસિ હપ્રસાદ કદાનદાસ
૫. રા. અમરજી આણંદજી કચ્છી.	૨૫. દુર્ગાપ્રસાદ લક્ષ્મીદાસ ખારોડ.
૬. રામપ્રસાદ વસિ હપ્રસાદ ખુમ	૨૬. ગોરધનદાસ ઉદ્દિજી વૈસવ
૭. સામરા કર જયરા કર ધોળકીઆ.	૨૭. નાનાલાલે કુલસ કર

સભાના કામની તરફાત નીચેની આપણા ઇશ્વરે બી હાટકેશ્વરની સ્તુતિ માધ
બાધ ઇશ્વરદાસ ભવાનીદાસ વૈશ્વે કરી હતી —

રાગ સૈરવી.

પ્રભુભક્તિ હાટકેશ્વર સાદાંત્રિ—૨૬.

દર્પે કંદર્પે હર, સર્પે શૂલીત કર, ભવ્ય સ્વરૂપ ભસ્મત્રિ,	
૧ હમાળ ખર, અંદ ભાલખર, ઉમીલાજી અર્ધાંત્રિ	૧
ચળધર છકર, ત્રિપુર અસુરદર, સર રક્ષક ખટવાંત્રિ,	
૨ ભોળાનાથનો મદિઆ મોટો, વેદ અને વેદાંત્રિ.	૨
વાપ વિભોચન ત્રિભોચન ત્ર્યંબક શોભે અંત તરંગે,	
૩ વદન કરીએ છલ દેવને, સાતિ કાર્ય પ્રસંગે	૩
કર હમ જોડી માગી લખ્યે, સાતિ હલ સર્વાંત્રિ,	
૪ વિમ્લ વીનાયક, પાર ઉતારો, કાર્ય આ સંત્રોપાંત્રિ	૪

મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવરી.

પૂજ્ય વડીલ રા. રા. અમરજીઆદને પ્રમુખપદ આપવાની દરખાસ્ત મુકતાં
રા. રા. કમ્પાસુરાવભાઈએ ત્રિમાસિક કમિટી તરફાતમાં મુવકોની અને આધેડોની બ-
નેલી હતી, તેને નદેએ એ પ્રવૃત્તિ તેમજ સાવિધિતની બીજી પ્રવૃત્તિઓની સાથે, હવે
સમય એવો આવ્યો હતો કે વડીલેને જુદો પણ એમાં ભાગ લેવા સંમત થયા હતા
એ ખુશી થવા નેત્રી વાત છે, અને તેની પ્રત્યક્ષ પ્રતીતિ કરાવવા અર્થે જ રા. રા.
અમરજીઆદને પ્રમુખપદ લેવાની દરખાસ્ત મુકવાનું પગલું ભરવામાં આવ્યું હતું એમ
નહેર કહ્યું હતું. મજબૂર દરખાસ્ત સર્વાનુમતે પસાર થયા બાદ રા. રા. અમરજી-
આદએ કોએ પોતાના પસંદગી કરી તે ખાતે ઇશ્વરની લામણી દર્શાવી હતી. ત્યાર
બાદ ભાઈ વિષ્ણુદાસ પ્રભુદાસ વૈશ્વે ઉદ્દિજી કવિતાના પ્યનિથી આ પ્રવૃત્તિમાં અડગ
રહેવાનું જ્ઞાન કરાવ્યું હતું તે પછી રા. રા. મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવરીએ સ્થાનિક
સંમેલન તરફથી જલદીમાંથી આવેલા સભ્યોને આવકાર સારા શબ્દોમાં આપ્યો હતો.

પ્રમુખની આગાહીનાર એમના તરફથી રા. રા. જીવતરાવ વિઠ્ઠલદાસે ત્રિમાસિકની તેમજ બીજી છાત્રિ દિવસની દિવસચાલોના ઉદ્ભવ કરવામાં જે નવ ગૃહસ્થોએ ચરઆવથી ભાગ લીધો હતો તે જાનતને હોશીને તેમજ ખાસ કરીને ત્રણ ત્રીજોએ જે સેવા નિસ્વાર્થપણે જાળવી હતી, તથા વ્યવસ્થાપક રા. રા. જીવતરાવે તે પહેલેથી છેવટ સુધી ટકી રહીને નિસ્વાર્થ ભ્રમ એ પ્રવૃત્તિઓને રસ્તે ચણવવામાં અને આગળ વધારવામાં લીધો તે જાળવ વિવેચન કરી વડીલો, જેમની આગાહીને જ આવા કાર્યમાં આપણે નિરંતર આગળ વધીએ છીએ એ સળખ તેઓ પણ આવી વિસ્તૃત પ્રવૃત્તિઓને અવરોધ પૂર્વક અનુમોદન આપશે એમ દર્શાવી, પોતાનું વિવેચન પૂરું કર્યું હતું.

વ્યવસ્થાપક રા. રા. જીવતરાવ વજોરકર છવાએ આવનગર મુકામે મધ નાતાલ વખતે મજેલી બીજી વાર્ષિક સભાનું રોજકામ વાંચી તેમાં પસાર થયેલ જુદા જુદા હાલો અન્નયે ગયા વર્ષમાં કેટલું કામકાજ થઈ શક્યું છે તેનો અહેવાલ આપ્યો હતો. ત્યાર બાદ જુદી જુદી દરખાસ્તો જુદા જુદા સભાસદો તરફથી મુકાઈ હતી અને પસાર થઈ હતી.

કરાવ ૧સો.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર રા. રા. દોસરામ સાકરલાલ મહેતા

ટેકો આપનાર વે. મુ. મીરજીકર વલ્લભજી આચાર્ય અને રા. રા. અમૃતલાલ રજુએકદાસ બક્ષી

“ત્રિમાસિક કમિટી” નું નામ બદલાવી “કમ્પ્લે કમિટી” વડનગર નામર મંડળ” રાખવું આ જાનતમાં દરેક સ્થળની માતિઓનો અભિપ્રાય મંગાવવો અને તેમની સમતિ આપ્યા બાદ તે કરાવ અમલમાં મુકવો.

કરાવ ૨સો.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. કમ્પાજીરાવ જેઠાભાઈ બક્ષી

ટેકો આપનાર—રા. રા. જીવતરાવ હરિશંકર જીમ.

સદરજુ મહાન્યા મુખ્ય હોશી નીચે પ્રમાણે કરાવવામાં આવે છે —

(અ) ત્રિમાસિક પત્રની વ્યવસ્થા

(બ) વિદ્યા વૃદ્ધિની પ્રવૃત્તિ

(ક) નિરાશિતને આશ્વ આપવાની યોજના

(ડ) સાંસારિક, વ્યવહારિક, ધાર્મિક અને નૈતિક અબ્યુઝના દેશકાશોચિત ધ્યાન.

આ કરાવનો અમલ પણ જુદા જુદા સ્થળેથી સમતિ આપ્યા બાદ કરવો.

કરાવ હોળે.

રજી કરનાર—રા. રા. ત્રિભોવનરાય હોતેરાય રાણા.

રોકા આપનાર—રા. રા. જાણાભાઈ લક્ષ્મીરાઈ દેસાઈ

કમ્પ કાઢીઆપાડના વડનગરા નામર મળના સભાસદો નીમવાને માટે નીચે લખેલ મામોની નામર શ્રુતિઓને તે તે ગામની સમસ્ત શ્રુતિ તરફથી નીચે પ્રમાણે સભાસદોની સંખ્યા સવત ૧૯૭૦ ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૫ સુધીમાં ચુટી કાઢી તેઓનાં નામો સમુક્ત મત્રીઓ તરફ મોકલી દેવાની વિનંતિ કરવી

કામ	નામર ગૃહસ્થ	નામર બ્રાહ્મણ.
જૂનામઠ	૭	૩
જામનગર	૪	૨
જોવાનગર	૫	૨
જુન	૩	૨
રાજકોટ	૪	૦
મોતરોળ	૨	૨
પોરબંદર	૨	૦
વસાવડ	૨	૦
	<hr/> ૨૫	<hr/> ૧૧

કુશાની રૂએ તંત્રી તથા વ્યવસ્થાપક મળી ૨

૩૯ ૪૨.

ત્રિભાસિકના તંત્રી તથા વ્યવસ્થાપક કુશાની રૂએ સભાસદો તથા સંયુક્ત મત્રીઓ તરીકે કામ કરશે. ઉપર પ્રમાણે પસંદ થઇ આવેલ નામો આવે ત્યાંસુધી લાભાર્થી વ્યવસ્થાપક મળી કામ કરશે.

કરાવ ૪ થો.

દરખાસ્ત રજી કરનાર—વે. મુ. નાનાલાલ બૂદરજી શુક્લ.

રોકા આપનાર—રા. રા. ગીરિનારાઈ વલ્લભજી આચાર્ય.

ત્રિભાસિકની વ્યવસ્થા તંત્રી તથા વ્યવસ્થાપક મારફતે થશે.

કરાવ પમી.

રજી કરનાર—રા. રા. પ્રમુલાલ આત્મારામ બાવા.

રોકા આપનાર—રા. રા. જળજીતરામ બનેજી દેસાઈ.

ત્રિમાસિક પત્ર માટે જે જે લેખો આવે તે પૈકી જે લેખો તંત્રી તથા અ-
વરચાપક પસંદ ન કરે તો તે લેખ જે રચના લેખક તરફથી આવ્યો હોય તે
રચના તરફથી નીમાયેલ બે ગૃહસ્થાની સ્થાનિક કમિટી તરફ મોકલી રહે, અને તે
કમિટીને તે લેખ છપાવવા યોગ્ય લાગે તો તે જાળવનો નિર્ણય કરવા શુદ્ધ શુદ્ધ
રચના પાંચ મેમ્બરોની એક કમિટી, જે હવે પછી નીમવામાં આવશે, તે કમિટી
ઉપર સ્થાનિક કમિટીએ તે લેખ મોકલી આપવો ; અને ઉક્ત કમિટી વિશેષાનુભવે
જે હસવે તે પ્રમાણે અમલ કરવો.

કરોડ ૬૬૧.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. ગુલાબસય ગોવિન્દરામ દેસાઈ.

રોકા આપનાર—રા. રા. જગવતરામ વજેસર કર છાયા.

ત્રિમાસિક પત્રની છપામણી વગેરે ખર્ચ ચલાવવા માટે નીચે પ્રમાણે યોજના
ફરી મોકલણ થતાં સુધી કરવામાં આવે છે :

ગામ	રૂપીઆ
જૂનાગઢ	૧૦૦
જામનગર	૫૦
ભાવનગર	૧૦૦
જૂજ	૫૦
રાજકોટ	૫૦
મોરશાળ	૨૫
ધોરજ દર	૨૫
વસાવડ	૨૫
અન્ય ગામો	૧૦૦

૫૨૫

અને રચનાવાર રૂપીઆ વસુલ કરવાનું તે તે રચનાના મેમ્બરો કરશે.

કરોડ ૭૭૧.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. મણીલાલ કેશવલાલ નાણાવડી.

રોકા આપનાર—વે. મુ. મીરજીદગર વલ્લભજી આચાર્ય.

,, નાનાલાલ ખૂદરજી શુક્લ.

મુખ્યમાં અભ્યાસ કરતા કમ્પ કાઠીઆવાડના વિદ્યાર્થીઓ માટે વિદ્યાર્થી સુવર્ન
સ્થાપવાની યોજના કરવા વાસ્તે નીચે લખેલા ગૃહસ્થાની, જરૂર પડે પોતાની સમ્મત વધા-

રવાની સત્તા સાથે એક કમિટિ નીમવામાં આવે છે. તેઓએ આવતા વર્ષની વાર્ષિક સભામાં રજુ કરી શકાય તેવી રીતે એક યોજના તૈયાર કરી કમિટિને રજુ કરવી.

રા. રા. ગુલામરાય ગોવિન્દરામ દેસાઈ

" જૂવતરાય, વિઠ્ઠલદાસ મહેતા.

" માનસંકર પીતામરદાસ મહેતા.

૬૧૧૫ ટમ્પી.

દરખાસ્ત રજુ કરનાર—રા. રા. જળવતરાય વજેચંકર છામા.

સને ૧૯૧૪ની નાતાલમાં આવતી મીડીંગ જાનનગરમાં ભરવાનું ઇશવવામાં આવે છે. અને કોઈ કારણસર સ્ત્રીના સંખ્યાને અનુકૂળતા ન હોય તો રાજકોટ સુકામે ભરવામાં આવશે.

મળકુર દરખાસ્તોની પુષ્ટિમાં વિવેચન રૂપે બહુ બોધાયું હતું, પરંતુ તેમાં રા. રા. કલ્યાણરામ શાહએ હોદ્દાને લગતી દરખાસ્તોની વિવેચનના સળંગમાં આપણે ખાસ કરીને જે હોદ્દાને સૌથી વધારે અસલનો મણી બંધવામાં પ્રયત્ન કરવાની જરૂર હતી તે નૈતિક અબુલખને લગતો હોદ્દા તે ઉપર બાર હાથ પડીને સંખ્યાની દ્રષ્ટીએ રજુ કરી હતી, અને સાદી પણ સચોટ બાબમાં અમુક વિવેચન કર્યું હતું તેની સાથાં મન ઉપર મુઠ્ઠા સારી જસર યદ્ય હતી, ઉપરાંત વેદભૂમિ નાનાશાહ શાહએ પોતે અતિથિઓના સત્કારના અગતી રાત્રીએ અને સ્થૂળ દલીલ રજુ કરીને શ્રોતાઓના હૃદય ઉપર બહુ સંજ્ઞા અને સરસ સરકારોની હાથ બેસાડી હતી; અને વધારામાં પોતે ઉપર હાથપેલા ઇશવ નગરમાં જણાવેલ હોદ્દા પાર પાડવાના આમલ-માટે રજૂઆત વરીકે (અ) એટલે "ત્રિમાસિક પત્રની બંધવશ" કરતાં મહ સાલ આવેલ ત્રુટ પુરી કરવાના રા. ૧૫. (બ) એટલે "વિદ્યા વૃદ્ધિની પ્રવૃત્તિ" માટે રા. ૧૦૦. (ક) એટલે "નિરાશ્રિતને આશ્રય આપવાની યોજના" માટે રા. ૧૦૦ અને (ડ) એટલે "સામાજિક, બંધવશિક, ધાર્મિક અને નૈતિક અબુલખના દેસ કાલોચિત, હાલના" માટે રા. ૨૦૦ એમ કુલ રા. ૪૧૫ ની રકમ મદદમાં આપવાનું પ્રથમ કદી છેવટમાં રા. ૧૦૦ સુબધમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓની મદદને લગતી યોજનામાં આપવાનું પણ જનરે કર્યું હતું. તેથી તો સભા જનોના મનમાં અતિશય આનંદ થયો હતો; અને કેટલાએકને એમ પણ લાગ્યું હતું કે આ જમાનામાં જુદાંથીની પાસે પોતાનું ઔરવ જળવાઈ રહે એવા આવી મીસલના જ નામર બાદલો હોવા જોઈએ, ત્રિમાસિકનું અર્થ ચલાવવાને લગતી દરખાસ્ત સભા સમક્ષ રા. રા. ગુલામરાય દેસાઈએ સુકતાં એ બાલકની રિધતિ ત્રિશંકુના જેવી ન થાય તે સંજયે તેમજ વે મૂ. નાનાશાહ શાહએ જે ઉમદા ખફીસ આપી હતી તે જાખવ પણ અમુક વિવેચન કરી ત્રિમાસિકને માટે દરેક સ્થળની કમિટિએ ખરા અવકાશથી અમલમાં ગઈ લીધેલ રકમ વસુલ કરવા માટે ખુબ ઉત્સાહ પ્રેર્યો હતો.

ત્રિમાસિક કમિટિ સળંગી કામ પુરી થયા બાદ સ્થાનિક નામર બાદલોના આરંભકાએ અધિવાડ આપ્યો હતો.

સમાનું કાર્ક જડુજ સારી રીતે ખર પચ્છ હતું, અને છેવટ વડીલ રા. રા. પ્રમુખ સાહેબનો ઉપકાર માની સખા વિસર્જન થઈ હતી.

રવ સૌ. બહેન સુલકા સ્મારક ફક્તના ઇનામનો મેળાવડો.

તેજ સર્જિ સાગ્રમાર વાગે રવ. સૌ બહેન સુલકા સ્મારક ફક્તમાંથી ઉત્પન્ન થતાં બાળમાંથી જૂનામદની બાળાઓને ઇનામ આપવા અર્થે બી. કાટકેશ્વરના મંદીર માં મેળાવડો જરવામાં આવ્યો હતો, તેનું પ્રમુખપદ પણ વડીલ રા. રા. જામરજી ભાઈનેજ આપવામાં આવ્યું હતું આ મેળાવડો જડુજ ભવ્ય હતો, અને તેમાં મહા-સખ રા. રા. અનંત સદાશિવ તાંબે સાહેબ પણ હાજર રહ્યા હતા, તેમજ મહા-જનના શુદ્ધરથો પણ સારી સંખ્યામાં હાજર હતા. ઉપરાંત નાગર શાંતિના શુદ્ધરથ, સુવકો અને બાળાઓ મળી આશરે ૫૦૦ માણસો હાજર થયાં હતાં. શરવાતમાં નરસિંહ મહેતાની સ્તુતિ બાદ વિશ્વવ્રત પ્રભુદાસ વૈશ્ણવે નીચે મુજબ કરી હતી —

કલ્યાણ.

સ્મરણ ચરણકો કરે, મેહેતાજી સ્મરણ ચરણ કો કરે.—૨૩

નામરી નાતકે નર-નારાયણ, હરિ સખ વિચરે ૧

તનસેં રહી સસારમે છરસે, મનકો ચેપ ન ચડે ૨

મુડીમે માગ્યો ઝોર કહી, લાખડી શાખ ધરે. ૩

ધરખી ચિન્તા દામોદરકો, આપ નચિન્તા કરે ૪

જાત સમાજકે નેતા મેહેતા, જાતરાજ પદ ધરે. ૫

ભક્તિ બાવકે નીતમ નાવસેં, જાવ જામધીકો તરે. ૬

વસિંહ મેતા નામ જાનનસે, મુખ શાન્તિ પ્રસરે. ૭

મણિલાસ કેશવલાસ નાણાવડી.

જ્યારે બાળાઓએ “ સત્કાર ” ની નીચેની કવિતા જડુજ સારા કલ્પી અને શુદ્ધ ઉચ્ચારથી ગાઈ બતાવી.

(પાછી બરવાને ગાઈતીરે એ રાહ)

નામરી નાતના નર દિતકાર, વધાવીએ પુષ્પવતી,
દેતાં તમને સ્વાગત સત્કાર, કરે બાવે દર્શ અતિ.
આને રાને સમાને મુગલ, વડીલ અમ બ્દાધારે,
આબ્યા લાખેણી દેવાને સ્વામી, તમારી આ બાળાને.
ઘણ નરસિંહ મેતાનું ધામ, સંભારી આ મેજ સમે,
વસાવ્યું વડનમર ગામ, એવો દીધો લાવ તમે.

- યાજ્ઞો સશજ સુચત તમામ, ત્રિપ્રાસિક પત વિધે,
 યાતિ દિતનાં કરી મણાં કામ, મુખય પામે સર્વ દોરો. •
 સુધે સંપતિ વધવી નમ, વધે જાત ભાવ નમે,
 યાતિને અમુદન યાજ્ઞો, જ્યેમ જાણા આસિપ દે

મહિલાસ કેરાવસાસ નાણુવરી

રા. રા. મળવતરામે દહોયે હોયે અને ઉત્પતિ સંપદિ ટુંકમાં વિવેચન કરું
 હતું અને પછી ત્યાર પુરોદિત અને જળમળતની મળી કુલ અન્નાસ કરતી કન્ના
 ૧૦૧ને રૂપિયા ૪૦ની દીમવતનાં છનામ રગારક ૨૬માંથી વેચવામાં આજ્ઞાં હતાં.
 મણાં ખરાં છનામે વડીલ રા. રા. અમરજી બાઇની છન્દારી મદાસન તાંમે સાહેબે
 પોતાને હાથે આપ્યાં હતા ત્યાંજાદ જાણાએએ ઉપકાર દર્શાવનારૂં નીચેનું “ સંગીત ”
 ગાયું હતું.

સંગીત.

જ્ઞાતિની જાણાએ

(રૂપપતિ રામ દ્વિધમાં રહેજોને એ રાહ.)

- ધયો ઉપકાર, દર્શાને આટકાએરે,
 વધુ જાગક શું દલી સકીએરે— ધયો૦
 રાખી યાતિ દિતે અભિરૂચીરે.
 એ કેળવણી વિધે રૂપિ ઉચીરે,
 યાતિ ઉદવતી સાચી એ કુચી—ધયો૦ (૧)
 ધન્ય ધન્ય આ દુડના ઘવાને,
 ધન્ય પ્રેરક પુણ્ય પ્રસાતાને,
 ધન્ય આપ નિવામક જ્ઞાતા —ધયો૦ (૨)
 અમ મળે કરી છે આ વિધિરે,
 છનામે જાણ રાહ કીધીરે,
 કામ આગીએ વગી ને દાધી. —ધયો૦ (૩)
 હિત વર્ધક ધણ પ્રસારે રે,
 યાજ્ઞો દલીબૂત ધન આ તમારોરે,
 એવો આસિવાદ અગારે. ધયો૦ (૪)

મહિલાસ કેરાવસાસ નાણુવરી

એ કાર્મ પુરૂં મધ રથા જાદ રા. રા. ગુધામયજ દેસાઇએ રાજ્ય તરફથી
 આપણા જુવનકના યાતિ બધુએને આ પ્રસંગે વાદન બીજના વચેરેની મદદ આપ-
 નામાં આવી હતી તે સંબંધમાં મે. જેડમીનીરૂટેટર સાહેબ તથા મે. તાંમે સાહેબને
 ઉપકાર માન્યો હોત અને તે પ્રસંગે નાયરોની વફાદારીને હોશીને મણાન ભાગણી-
 નાજ સન્દેશાં ઉદ્યારો દર્શાવ્યા હતા, તેથી સર્વનાં અત્યંતરુપ ઉપર મણીન સારી

અસર થઇ હતી, અને રા. રા. તાંબે સાહેબ પણ એ સ્થળે હાજર રહ્યા તેથી પોતાને યથેચ ખુશાલી ટુંકમાં પ્રદર્શિત કરી હતી.

આ પ્રસંગનો લાભ લઇ જુનાગઢના રહીશ રા. રા. નાનાલાલ કુસરકર વસાવડા તરફથી કન્યાશાળામાં અભ્યાસ કરતી દરેક બાળાને પતાસાંના પડીકાં બધાવી આપવામાં આવ્યાં હતાં, અને જે બાળાઓનાં નામ કન્યાશાળાના રજીસ્ટરે નહોતાં પણ જે હાજર હતી તેમને આટ્ટે પતાસાં આપવાની જોઈવણ રા. રા. ગોવિન્દરામ રૂપસકર તરફથી તેમના પુત્ર રા. રા. પ્રજુદાસે કરી હતી.

તેની સાથે દસખત ગરબાવળીની ૭૫ નકલ રા. રા. જગવતરામ વજેસંકર બાપ તરફથી તેમજ “છાંદી બેનની પાઠવળી” ની ૨૦ નકલ રા. રા. હેસરકર સિવ-પ્રસાદ નાણાવટી તરફથી ઉપરની બન્ને વર્ગની બાળાઓને જે તે વાંચી શકે તેને ધન્યમરૂપે આપવામાં આવી હતી. ઉપરાંત બે નાગર યુવકો જેમણે કવિતાઓ માંડ હતી તથા ચાર નાગર છાદાણુ યુવકો જેણે આસિર્વાદ આપેલ હતા તેને અંગ્રેજી પુસ્તકો જુનાગઢના સભાસદો તરફથી આપવામાં આવ્યાં હતાં.

ત્યારબાદ જુનાગઢના સભાસદોની જોઈવણથી દરિદ્રાર્તન થયું હતું. અને ઉવરે શ્રી હાટકેશ્વરની આરતી અને દીપોત્સવીનાં દર્શન કરી સભા વિસર્જન થઇ હતી.

આ સમેલનનો લાભ સર્વથો જુનાગઢના ગૃહસ્થોને મળી શકે તેવા હેતુથી તા. ૨૭-૧૨-૧૩ના રોજ સવારના નવ વાગે શ્રી નૃસિંહ મહેતાજીના મોરારી ભજન તથા સ્વામતાર્તા ગીત બપોલ રહ્યા બાદ રા. રા. મુદાજરાય ગોવિન્દરામ દેસાઈએ નાગર અને અન્ય ગૃહસ્થોની સન્મુખ “આપણી સાંસારિક, બ્યવહારિક, ધાર્મિક અને નૈતિક ઉન્નતિના ઉપાયો” એ વિષય ઉપર વિવેચન કર્યું હતું, અને તે સમાપ્ત થવા બાદ શ્રી મહેતાજીની પ્રસાદી તમામ મંદળને અપાઇ હતી જે પછી સભા વિસર્જન થઇ હતી.

તેજ રોજ સાંજે શ્રી હાટકેશ્વરના મંદીરમાં રા. રા. કન્યાજરાય જેઠાભાઈ બક્ષીએ તેજ વિષય ઉપર વિશેષ વિવેચન કર્યું હતું. આ બન્ને ગૃહસ્થોનાં આપ્તમાનો એટલાં બધાં ઉપયોગી અને બોધદાયક હતાં કે તેનો ટુંકો અહેવાલ અમે આપવાનો યત્ન કરવામાં પણ તે વક્તાઓને ચેર ઇન્સાફ થવાનો સમય હોઇ અમે એ શ્રી હાટકેશ્વરજીના પાદોત્સવને ટાંકણે ત્રિમાસિકના વધારા તરીકે તેને ૭૫વીં શાંતિ સમક્ષ રજુ કરવા વિચાર રાખેલ છે.

આ ત્રીજી બેઠકનું કાર્પ દરેક રીતે સંતોષકારક ઉત્તરવામાં જુનાગઢના રાષ્ટ્રનિક સભાસદો, નાગર ગૃહસ્થો અને અમારા સહાયકો વે. એ. દેવદત્ત મહાપુરુષ રા. રા. હેમચંદ્ર સિવપ્રસાદ નાણાવટી, રા. રા. કુલનરાય પુનરામ જ્યજ્ઞર અને રા. રા. સુકુદરાય પુનરામ જ્યજ્ઞરે જે જે અમને મદદ કરી સમવક્તા આપી છે તેને આટ્ટે અમે ઉપકારની લાજણી પ્રદર્શિત કરીએ છીએ.

ત્રિમાસિક બોધીસ.

મનુસ્મૃતિમાંથી આપણો ધર્મ તથા વ્યવહાર વગેરે

અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૦૫થી.

પાંચમા અધ્યાયના શ્લોક ૮૮થી ૧૦૫ સુધીનો વિષય હાલના જ્ઞાનમાં ઉપયોગી નથી તેથી તે ઘમ્મ કરવામાં આવેલ નથી. શ્લોક ૧૧૦થી “પદાર્થ શુદ્ધિના નિર્ણય” હવેસે છે. શાસ્ત્રાતમાં જ્ઞાનના પ્રમાણે આપણી ઉત્તમ યાત્રિ છે તથા શાસ્ત્ર પ્રમાણે સંધિના ક્રમમાં આપણે ઉત્પન્ન થયા છે તે જાણવી રાખવા માટે આપણા દરેક વર્તનમાં પરિવ્રત—શુદ્ધતા હવે પ્રકારની હોવા જરૂર છે શુદ્ધિ એ પ્રકારની છે.—અતઃ શુદ્ધિ તથા જાણ શુદ્ધિ. પાંચમા અધ્યાયમાંથી જે જાણ લખાઈ ‘મયો તે જાણ શુદ્ધિને સંબંધ કરાવે છે તથા તેજ પ્રમાણે “પદાર્થ શુદ્ધિ નિર્ણય” પણ જાણ શુદ્ધિ ખરેખર જરૂર છે. પરંતુ તેથી તેનું ઉપયોગીપણું બહુ થતું નથી. જલજલ જાણ શુદ્ધિ રાખવામાં આવે પણ જે અતઃ મહીનતા હોય તો તે જાણ રાખવી નથી. પરંતુ અતઃ શુદ્ધિ હોય તોપણ જાણ શુદ્ધિની જરૂર પડે છે કારણ તેમ ન થાય તો અતઃ શુદ્ધિને તેની જગત મથા ધિવાય રહે નહીં. આટલું જાણ શુદ્ધિની જરૂર છે. તે જાણ શુદ્ધિ થવાના જરૂરને કારણે રાખવી જાય નથી જે જે પદાર્થના સંબંધમાં વહેવારમાં આવવાનું થાય તે પદાર્થો પણ સ્વચ્છ અને શુદ્ધ રાખવા જોઈએ. તે સ્વચ્છતા તથા શુદ્ધિ કેવી રીતે થાય તે જાણવ મનુ મહારાજે દેશકાલ વિચારી શ્લોક ૧૧૦થી આ અધ્યાયમાં જતાવેલ છે તે જાણી લેજી છું.

वैनसानां मणीनां च सर्वस्याश्ममयस्य च।

भस्मनामिर्षदा चैव शुद्धिस्त्वामનોपिभिः ॥ १११ ॥

અર્થ — મુવર્જ વગેરે તૈલસ પદાર્થની, ચણીની તથા સર્વ જાતના પથ્થરની ભસ્મ, પાણી અને માટીથી શુદ્ધિ થાય છે એમ વિદ્યાન પુરોહિતે કહેવું છે.

साम्रायः कांस्परैत्वानां भ्रूणः सीसकस्य च ।

शौचं ययार्ह कर्तव्यं साराश्लोदक पारिभि ॥ ११४ ॥

અર્થ — તાંબાનાં, લોહનાં, કાંસાનાં, પીત્તળનાં, જસતનાં અને સીસાનાં વાસણને શુદ્ધ, ખદક અને પાણીથી ધરતી રીતે શુદ્ધ કરવાં.

વાસણોના સંબંધમાં જે જે ધાતુનાં પરમાણુ મળે છે તે તે વાસણની શુદ્ધિ કરેલાંથી થઈ શકે છે. જેમ જેમ યાત્રિ ઉતરતી હોય તેમ તેમ તેના ઉપયોગ માટે વ્યવસ્થા રેવામાં પણ ધાતુનાં દર પ્રથમ રાખવામાં આવતા તથા હાલ પણ ફરજિયાત રહે તે રીવાજ આવે છે. પરંતુ આજે તે જાણતામાં હાલ જ્ઞાન આપતું નથી

એટલું જ નહીં પણ તેવો રીવાજ પાળનારા દાંત્રીનું પાત્ર થાય છે તથા મણા જીનું વિચારના તેમને ગણુગ્રામાં આવે છે પરંતુ એમતો કહેવું પડશે કે ધર્મશાસ્ત્ર તથા વૈદિકશાસ્ત્ર પ્રમાણે તેઓ ખરા છે કેટલીક ઘાતુ એવી છે કે તેનાં વાસણમાં રામના જાતુ મણીજ સ્વેદાદ્યથી રદી સડે છે તેથી તેવાં વામણનો ઉપયોગ કરનાર જો રામી હોય તો ખીળાઓ જે તેનો ઉપયોગ કરે તેને તે રામના જાતુ વાગ્યું પડે છે. આ કારણને લઈને આપણામાં એક સમય એવો હતો કે મધ્યજ્ઞતિવાળાને વામણુ લોહા અગર તાંબાનાં આપવામાં આવતાં કદાપિ ખીતળનાં આપવા પ્રમત્ત આવે તો તે અગ્નિ સોસરા કહાડી પછી ઉપયોગમાં લેવાતા કાંસાનાં વાસણુનો ધરની બહાર પણ લઈ જવા રીવાજ નહોતો, તેજ પ્રમાણે કદાચનાં તથા જસતનાં ગાદે પ્રતિબંધ હતો માટીનાં વાસણુતો એક વખત ઉપયોગમાં લેવાયા પછી તે ફેંટી દેવામાજ આવતાં તે સ્થળે હાલ સદાકાલ માટીનાં, કાચનાં, કોડીનાં વાસણુનો ઉપયોગ છુટથી થાય છે તથા ગમે તે જ્ઞાતિવાળા વાપરે છે તેવાં વાસણુને સરાઈના સરકાર મથા પછી તેની મુગ રામના જાતુને મઠણ કરવાની જે રિધતિ હતી તેમાં ફેરફાર થતો હતો એમ તેના વપરાશ કરનારા વિદ્વાન પુરુષોએ કદાચ વિચાર કર્યો હતો.

દ્રવાણાં પૈવ સર્વેષાં શુદ્ધિરાપ્તવનં સ્મૃતમ્ ।

મોક્ષણં સંહવાના વ દારવાણાં વ વક્ષમમ્ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ — સર્વ જાતના રસોની શુદ્ધિ (કામદ વગેરેએ બોટેલ હોય તો) ઉપરનો આમ કદાચી નાંખવાથી થાય છે ને એકાદ જ્યામાં બેથી ચામેલી વસ્તુની શુદ્ધિ પાણીના પ્રેક્ષણથી થાય છે ને લાકડાની તે આમ કદાચી નાંખવાથી થાય છે.

અન્નિસ્તુ પ્રોક્ષણં કૌચં દમૂનાં ધાન્યવાસસામ્ ।

મસાલનેન સ્વપાનામન્નિઃ કૌચં વિષીયસે ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ — ગ્રાહા જ્યામાં ધાન્ય વગર હોય તો તેની શુદ્ધિ જાસના પ્રેક્ષણથી થાય છે અને ઘોડા હોય તો તે પાણી વડે ધોવાથી શુદ્ધ થાય છે.

ત્રીણિ દેવાઃ પવિત્રાણિ દ્રાક્ષણાનામકલ્પયન્ ।

અદૃષ્ટમદ્ધિર્નિર્ધિક્તં તદ્દ વાચા મસ્યસ્યે ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ — દેવતા તથા બ્રાહ્મણોએ નીચે વખેલી ત્રણ વસ્તુઓ પવિત્ર મણેલી છે — જે વસ્તુને અપવિત્ર થતાં કોઈએ દીડી ન હોય તે પવિત્ર મણાય છે ત્રીજી જે વસ્તુ અપવિત્ર થઈ જવાની સહા હોય તે પાણીથી ધોઈ નાંખવાથી પવિત્ર થાય છે અને ત્રીજી જે વસ્તુ અપવિત્ર થવાની સહા હોય તે તેને કોઈથી સિદ્ધ બ્રાહ્મણ વાણીથી તે શુદ્ધ છે એમ કહે એટલે તે શુદ્ધ ગણાય છે.

• સુત્રા સુતા ચ સુવત્તા ચ નિર્મીલ્યોપતાનૃતાનિ ચ ।
વીતાપોઽધ્યેષ્ઠાણથ આચામેત્યયતોઽવિસન્ ॥ ૧૪૫ ॥

અર્થ — અધ્યાપન કરવાની ઇચ્છવાળાએ મુઠ ઉઠવા પછી, હિંક ખાધા પછી, બેસન કર્યા પછી, જગ્યા ઠાડવા પછી, અચર્ય કાપણ કપો પછી, અને જળપાન કર્યા પછી ખરિત હોવા છતાં પણ સાવધાન થઈને આચમન કરવું.
વચમાં વચમાં મુઠી દાપિત્ય સ્થોકા દાસના જમાનામાં ઉપયોગના નહિ હોવાથી આઠી લીધા નથી.

(શ્રીઓના ધર્મ.)

આ અધ્યાપન કરવાના આચમ્નાં શ્રીઓના ધર્મે અત્યંતેશ છે તે આઠી લખવામાં આવે છે.

પાલ્યા વા યુવત્યા વા દુદ્યા વાપિ યોષિતા ।

ન સ્નાતન્નપેણ કર્તવ્યં કિંચિત્કાર્યં યદ્યેષ્વપિ ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ — પાળક, યુવાન અથવા તો ૧૬ સ્ત્રીએ ૫૨માં ઠોઠ પછી ધર્મ સ્વતંત્ર પગાપી કરવું નહિ.

માસ્યે પિતુર્વન્ને તિષ્ઠેત્પાણિગ્રાહસ્ય ચૌનને ।

પુષાણાં મર્તેરિ મંતે ન મનેત્ સ્ત્રી સ્વતન્મતામ્ ॥ ૧૪૮ ॥

અર્થ — સ્ત્રીએ નાની વયમાં પિતાની આજ્ઞામાં રહેવું, મુશવરમાં ખતિની આજ્ઞામાં રહેવું અને પતિ યુવની અથવા હોય તો યુવની આજ્ઞામાં રહેવું, ૫૨મું સ્ત્રીએ સ્વતંત્રતા ભોગવતી નહિ.

પિત્રા ધર્મા સુતૈર્વાપિ નેષ્ઠેદિરહમાત્માનઃ ।

પૃષાદિ વિરહેણ સ્ત્રી ગર્થે કુર્યાદુમે કુલે ॥ ૧૪૯ ॥

અર્થ — સ્ત્રીએ પિતા, પતિ તથા પુત્રથી જુદા રહેવાની ઇચ્છા કરતી નહિ, તેઓનાથી જુદા રહેવાથી પતિ અને પિતા એ બંને કુળને નિહાળત કરે છે.

સદા મદુદ્યા યાવ્યં દુદકાર્યેષુ દક્ષયા ।

સુસંસ્કૃતોપસ્કરયા વ્યપે સા મુક્તઃસ્વયા ॥ ૧૫૦ ॥

અર્થ — સ્ત્રીએ યદા ધર્મમાં રહેવું, ધરના કામકાળમાં યતુચક શખતી, ધરની સર્વ કામકાળોને ઝડીપુડીને સાદા શખતી અને ધર ધર્મમાં કરકસર કરવી.

યસ્યૈ દયાસ્પિતા સેનાં ખ્રાતાં ચાનુમતેઃ પિતુઃ ।

તૈ શુભૃપેત મીવન્તં સંસિયતં ચ ન લહ્યેત્ ॥ ૧૫૧ ॥

અર્થ :—પિતા કન્યાને નેની સાથે પરણાવે અમર તેની અનુમતિથી જાણ નેના સાથે પરણાવે તે પતિની તે હવે ત્યાં સુધી સ્ત્રીએ સેવા કરવી અને તેનું અવિષ્ણ યાવ તો પછી બ્રહ્મચર્ય પાળવું તથા તેની આદારિક ક્રિયા કરવી.

વિશ્વીલઃ કામદૃષ્ટો વા યુગૈર્વા પરિવર્જિતઃ ।

ષપચર્યઃ સ્ત્રિયા સાધ્વ્યા સતતં દેવવત્ પતિઃ ॥ ૧૫૪ ॥

અર્થ :—પતિ શીશ્વરદિત દેવ અથવા હમ્બજનુસાર વર્તનાર દેવ અથવા સદ્-ગુણાથી વર્જિત દેવ તોપણ પતિવ્રતા સ્ત્રીએ નિરતર દેવની આદર પતિની સેવા કરવી.

પતિવ્રતા સ્ત્રી માટે આપણાં શાસ્ત્ર કેટલો ઉચો ધર્મ જતાવે છે તે ઉપરના શ્લોક પરથી જાણવાનું છે. ઋગ્વેદસંહિતા ના અષ્ટક ૫ માં ૭૫ માં સૂક્તમાં વર્ગ ૨૩ માં નીચેની કથા છે.

તાનીદહાંની વહ્નુલાન્યાં સન્યા પ્રાચીનસુદિતાં
સૂર્યસ્યાયતઃ પરિજારૈવા ચરન્ત્યુપો દદૃક્ષેન
પુનઃ યતીવ ॥

અને તેમાં સૂર્ય સાથે સપા નો સંબંધ જતાવવામાં સાધ્વી સ્ત્રી પોતાનો સ્વામી જાર દેવ તોપણ તેની સમીપ રહી સેવા કરવા માટે પાછળ પાછળ ફર્યા કરે છે એમ દ્રઘંત તરીકે જતાવેલ છે તે પરના ૨૫૯ સમગ્રપ છે કે મૂળથીજ સ્ત્રીઓનો પતિ પ્રત્યેનો ધર્મ એક સરખો નિર્માણ કરેલ છે

નાસ્તિ સ્ત્રીणां पृथगपक्षो न व्रतं नाप्युपोषितम् ।

पतिं शुभ्रपते येन तेन स्वर्गे महीयते ॥ ૧૫૫ ॥

અર્થ —સ્ત્રીઓએ પતિની આજ્ઞા વિના વ્રત, વ્રત કે ઉપવાસ કરવા નહિ. તેણે પતિની સેવા કરવી નેથી તે સ્વર્ગમાં જાય છે

पाणिग्राहस्य साध्वी स्त्री नीवतो वा मृतस्य वा ।

पतिलोकमभीप्सन्ती नाचरेत्किंचिदमियम् ॥ ૧૫૬ ॥

અર્થ —પતિશોકને હનવાવાળી સાધ્વી સ્ત્રીએ પતિ હવતો દેવ કે મૃતરૂપે જાણે દેવ તોપણ તેને અણુઅણુ કાંઈ કરવું નહિ

कर्म तु क्षपयेद्देहं पुष्पमूलफलैः शुभैः ।

न तु नामापि मृक्षीपात्पत्न्यां भेदे परस्परं तु ॥ ૧૫૭ ॥

અર્થ —વિધવા સ્ત્રીએ સતત ગુળી ફળ મૂળો આદ્ય આદાર કરી શરીરને ક્ષીણ કરવું તેણે પરપુરુષનું નામ પણ કોઈ નહિ

• મૂતે મર્તરિ સાધ્વી સ્ત્રી દ્રક્ષચર્યે વ્યવસિતા ।

સ્વર્ગ ગચ્છત્યપુત્રાપિ યયા તે દ્રક્ષચારિણઃ ॥ ૧૬૦ ॥ •

અર્થ — પતિ મરી ગયા પછી જે પતિવ્રતા સ્ત્રી અક્ષયર્થ પાળીને રહે છે તે પુત્ર વિનાની હોય છે તેમજ ખલચારીઓની ખેડે સ્વર્ગમાં નાથ છે.

પતિ યા નામિષ્વરતિ મનો વાગ્દેહસંયતા ।

સા મર્ત્વલોકમામોતિ સદ્ગિઃ સાધ્વીતિ ચોચ્યતે ॥ ૧૬૧ ॥

અર્થ — પરપુરુષનું સ્મરણ ન કરવું તેનું નામ મનઃસંયમ, પતિના શુભો કરતા બીજાના શુભોના વધારે વખાણ ન કરવા તેનું નામ વાકસંયમ, અને પરપુરુષનો સ્પર્શ ન કરવો તેનું નામ શરીરસંયમ કહેવાય છે. આવા સુખમવાળી સ્ત્રી પોતાના પતિની સેવા કરે છે તે પતિના શોકમાં નાથ છે તથા તેને સત્પુરુષો સાધ્વી સ્ત્રી કહે છે.

અનેન નારી વૃત્તેન મનોવાગ્દેહસંયતા ।

ફાગ્રયાં કીર્તિમામોતિ પતિલોકં પરમ્નચ ॥ ૧૬૨ ॥

અર્થ — મન વાણી અને કાયાથી નિયમમાં રહેનારી જે સ્ત્રી ઉપર કહેલા સપ્તચર પ્રમાણે વર્તે છે તે સ્ત્રી આ શોકમાં ઉચ્ચ કીર્તિ મેળવે છે અને મરણ પછી પતિના શોકમાં નાથ છે.

(અધ્યાય પાંચમો સમાપ્ત.)

જ્ઞાતિ વર્તમાન.

રાજકોટ.

નીમલુક.—(૧) રા. રા. કેવળરામ જીવિયારામ ઓજા બી. એ. એલ. એલ. સામ્રાજ્યર ચાલુદારની બહલી સોરઠ પ્રાતના શીરસ્તેદાર તરીકે યથા છે.

(૨) રા. રા. લાભચંદર લક્ષ્મીચંદર ધોળાડીઆ સામ્રાજ્યર ચાલુદાર નીમણા છે.

(૩) રા. રા. ચંદુલાલ હોરાલાલ ઓજા (બી.એ.) આલકેડ હાઈરકલમાં ર. ૪૫ થી આધિરકન્ટ માસ્તર નીમણા છે.

(૪) રા. રા. જ્યોતિલાલ માધવરાજ બક્ષી રા. ૮૦-૫-૮૦થી રેકર્ડકીપર તરીકે જોધપુર રોડમાં કામમાં યથા છે.

(૫) રા. રા. કમળાચાર્યે દુનિયત સંગ આસી. સરજન સરકારી મેઢારીમાં રા. ૩૦૧ી જોડયા છે.

ઈનામ—(૧) બી. એ. કલાસમાં અભ્યાસ કરતા ગ. રા. મનસાચ અમૃતલાલ જુમને મુંબઈ યુનિવર્સીટી તરફથી "Comparison between Sanskrit and English Literature" એ વિષય ઉપર વિષય લખવા ખારે રા. ૩૨૦૦ પુરતાના રૂપમાં ઈનામ મળ્યું છે.

(૨) સનાતન ધર્મની પરીક્ષામાં પદેમે નંજરે શામ મલ્યાળી રા. રા. મંદુલાલ અમૃતલાલ જુમને રા. ૨૧૦૦ ઈનામ Universal Instructionsની ત્રણ વોલ્યુમ રૂપે મળ્યું છે.

ગ. રા. જ્ઞાણચંદ્ર મોહાસનના ધર્મ પત્રીના અવમાન સમયની કમ્પાઇ અન્વયે તેમના પુત્ર તરફથી રા. ૫૦૦ મોહાસનને અર્પણ થયેલ છે જેનો તે મંદિરમાં સ્થાપિત માતાજીને દાર જનારી માતાજીને આજુબાજુ લખવા રાજવામાં આવેલ છે. તેમજ રા. મોહાસન તરફથી એક મહી સુવર્ણના થરેજી પજુ માતાજીના અલકારખારે અમ્મરેલ છે.

પૌરખંદર.

નિમજુક—(૧) ગ. રા. વલ્લભરાવ લામલકર બ્રજા. પ્રી. એ. જોડાયા કોલેજની આગમાં રા. ૧૦૧ી નીમાયા છે.

ઈનામ—જોડાયા ના. રામોર માટેને તાના રીરાવર ધમેય રેવન્યુ કમીશનર ગ. રા. મંદુલાલ અમૃતલાલ રા. રા. ન અમૃતલાલની મેઢારી કરતા તે રામચાન તેજે અમુક આમ કામગીરી જાલવેલી તેના જાલવામાં ના. માટેના જન્મ દિવસે રા. ૫૦૦ ની રકમ જાલીલ આપી છે.

ભાવનગર.

નિમજુક—(૧) ગ. રા. વલ્લભરાવ વલ્લભકર મોઢાની જાલી જામચ યાજુવાર તરીકે મળે છે.

(૨) માજુવાર રોટમળી ગ. રા. લાલુભાઈ હમનલાલ મોઢા રીરાવર થતા નામદાર ખાન માટેને રા. ૧૦૦૦ રૂપિયાની તથા રા. ૩૦૦૦ મંદિર પેન્ટન આવેલ છે.

(૩) ગ. રા. અમર ના. રામચાન તેજેના એવ પી. એ. જુમપુર (જાલવેલી) સરકારી ડુવિલેન્ડ રમાવજુ વિદ્યાના પ્રેમ મંદિર રા. ૧૦૦૦૦ મંદિર પમારૂં નીમાયા છે.

(૪) રા. રા. બાનુસ કર મેહેતા (બી.એ) ગ્રંથખાં બહેચમણ જીભાઈની બા-
પારવિદ્યાની શાળામાં બાપારશિક્ષણ અને અગ્રેજીની શિક્ષક તરીકે રૂ. ૧૦૦૫ મનારથી
નીમાવા છે.

જુનાગઢ.

નિમલક વજેરે—(૧) બાદાદુરખાનજી હાઈસ્કૂલના બીજા આસિસ્ટન્ટ
રા. રા. દવાસ કર જોશ કર રૂ. ૧૨૦)થી પહેલા આસિસ્ટન્ટ નીમાવા છે.

(૨) રા. રા. હાન્તીલાલ કેશવલાલ તાણાવટી એમ. એ. રામપુર કિમ કોલે-
જમાં રૂ. ૨૦૦-૨૫૦થી પ્રોફેસર નીમાવા છે

(૩) રા. રા. હરમલાલ કેશવલાલ બી. એ રતલામમાં સાયન્સ ટીચર રા.
૭૫થી નીમાવા છે

(૪) રા. રા. સુરજભાઈ વેણીસ કર વેળવ રા. ૫૦થી બાદાદુરખાનજી હાઈ-
સ્કૂલમાં આસિ. માસ્ટર નીમાવા છે

જામનગર.

નિમલક—૧ રા. રા. પોપટ જાંબાસ કર એલ.સી.ઈ જોઓ સુદર મ્યુની-
સીપલ કમીશનર હતા, તેઓ સીપ હેડમાસ્ટર રા. ૧૦૦-૮૦૦થી સાર્ના મ્યુની-
સીપલ કમીશનર નીમાવા છે.

૨. શ્રી જામનગર “ નાગર શાસ્ત્ર સંશોધાસક મિત્ર મંડળ ”—
તા. ૬૫ રૂને રોજ અદિના નામરજાણેના મુવકાએ સંશોધાસનાદિ કર્મ કરવાને
એક મંડળ રચાયું છે તે પ્રસંગે રા. રા. હેમચંદ્ર ઉમિયાસ કર બી. એ. તરફથી
“ કર્મ ” ઉપર ધર્મ વિદ્યા ભરેલુ બાપજી કરવામાં આપ્યું હતું.

૩. વિદ્યોત્તેજક પ્રસ્તકશાળા.—શ્રી જામનગર મંડળના નામરજાણેના
તરફથી તા. ૨૮-૪-૧૨ને રોજ “ વિદ્યોત્તેજક પ્રસ્તકશાળા ” પણ રચાયવામાં આવી છે
આ પ્રસ્તકશાળામાં ૪૫ નામરજાણેએ સંશોધ તરીકે ત્રણે નેતાઓ છે ; પ્રસ્તક-
શાળાનું વાર્ષિક લગાન પહેલા વર્ષના રૂ. ૦-૮-૦, બીજા વર્ષના રૂ. ૦-૪-૦ અને
ત્રીજા વર્ષના રૂ. ૦-૨-૦ રાખવામાં આવેલ છે. આ પ્રસ્તકશાળામાં કેટલાક ગૃહસ્થોએ
સામયિક પત્રો આપવાનું કાર્ય કર્યું છે ; તદુપરાંત કેટલા ગૃહસ્થો તરફથી પ્રસ્તકો,
કથાઓ વિગેરે પણ આપવામાં આવેલ છે

આ પ્રસ્તકશાળામાં મેદાનન કરવાની પણ યોજના કરવામાં આવી છે.
જગવેદને અભ્યાસ વે. મૂ. પીતામ્બરદાસ દવાઈ કર પડ્યા, સામવેદનો, વે. મૂ. લ-
હરિસ કર દેવાઈ કર ત્રણડી તથા મધુર્વેદનો, વે. મૂ. જ્યાસ કર મદનજીએ કરાવવાનું
કર્મ પ્રસંગેયાત ધમ્યાત વિદ્યાનું રંદર બાપજીદારએ સગાવવાનું રા. રા. હેમ-
ચંદ્ર ઉમિયાસ કર બી. એ. એ કાર્ય કર્યું છે.

નિમજ્જક—રા. રા. જગનનાથ તુળસીદાસ દ્વારા બી. એ. એલ. એલ. બી. નેપ. પુર મહારાજ કોલેજમાં પ્રોફેસર નીમણા છે.

સદગત રા. રા. મોતીલાલ તુળસીદાસ મહોડી એલ. એમ. એન્ડ એલ નાં મરજુની નોંધ લેતાં અમેને પાસવાર દીસમીરી થાય છે મરજુમ કરાંચીમાં ઘડતર તરીકે મરજુર દવા અને મરે ત્યાંથી કરાંચી જતા આપણા બાઈઓને સગીન મદદ રૂપ થઈ પડતા તેમની હૃદય નૈતિક પાર્શ્વિક અને અવદારિક વૃત્તિઓ દિમ્પલ્સન દબે પછી પ્રગટ કરવાના તેમના દ્વારા સાથેનાં જીવનથી સંપૂર્ણ રીતે થશે એમ અમારી માન્યતા છે.

“જામનગર નામરઆજણ વિદ્યોત્તેજક મિત્ર મહાજ” તરફથી જામનગર અને જામખાણીયાના નામરઆજણોનું વસતી પત્રક નીચે પ્રમાણે અમેને મળેલ છે —

કુલ થશે ૯૫ તેની વરતીની કુલ સંખ્યા ૩૬૫ જેમાં પુરૂષ ૨૦૭ અને સ્ત્રી ૧૫૮ છે પુરૂષની અદર વિચારિત ૭૮, અનુપનીત આજણો ૪૩ અને વિધુર ૨૬ છે તેમ સ્ત્રીની અદર અવિચારિત બાલિકાઓ ૩૬ અને વિધવા ૩૭ છે જગવણીના પ્રચાર સળધે એમ એ ૧ બી. એ. ૩ અને કોલેજમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ ૧૦ છે મેટ્રિક અભ્યાસ સુધી ૧૫ થયા છે અને પાંચ અભ્યાસ કરે છે વેદ જાણનારા ૧૮ છે અને વેદનો અભ્યાસ ૩ જણ કરે છે

ધર્મા જાનતમાં શિક્ષક તરીકે ૧૨, ડોક્ટર ૧ વેદ ૩ વકીલ ૫ પોસ્ટ ઓફીસમાં ૧૪ રેલવે ૫ બી. જી. નોકરીમાં ૨૬ અને ધંજમાન વૃત્તિ કરનાર ૨૧ છે.

મુખ્ય.

શ્રી વાનગરા નાગર મંડળ.

૧ શ્રીવલ્લભના નામર મહાજના ચાલુ વર્ષમાં જામનગર નીવાસી રા. રા. બાલાચંદ્રે જાવાબાઈ વૈદ્યાજ પેટન થયા છે તથા રા. રા. સુભાજીરાવ. વન્નચંદ્ર વૈશવ સાઈફ મેન્નર થયા છે

૨ દક્ષિણ આફ્રિકા ૬૮માં મેન્નરએ રા. ૬૦ મોકલાવેલ છે

૩ મુનીવરસીટી મેટ્રિકુલેશન તથા આર્ટ્સ ઇન્ટરની ઉચ્ચી પરીક્ષાઓમાં પસાર થયેલ કેટલાક જાણીતા લગભગ ૧૨૫ પુસ્તકો આપણી ગ્રાંથિના ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં સદાપણે આપવા સીમળને સુગ્રત કરેલ છે આ પુસ્તકો સોન સીરટમ ઉપર મેળવવા જાઓ છતાં સખતા દોષ તેમજ સેક્રેટરી ઉપર વિનવવા દરબો.

૪. યુનિયનમાં રોકરી ધંધાની સ્થાપના આવતા આપણા બન્ધુઓને જરૂરત
માં યોગ્ય વખત મારે આવતી અનવડાવ દુર કરવા સમવડ પડતી અમે મધ્યન સમય
પ્રમરણ વખત રામ વાસણ વિના લવાજમે પુરા પાડવાનો પ્રયત્ન મડળે હાથ લીધેલ છે

૫. રામેલા યુનિયન યુનીવર્સિટી મડપ આગળ પાણી, ચાદ વગેરેની સમવડ
કરવામાં આવી હતી.

૬. જુદી જુદી રીતે મીમડળને ૪૨ રૂ. ડેનેશન રૂડમાં મળ્યા છે

ત્રિમાસિક બોર્ડિંગ.

રામેલા યુનિયન અમદાવાદમાં મેટ્રીકુલેશન માટે બોલવામાં આવેલ બોર્ડિંગનો
૨૬ વિદ્યાર્થીએ લાભ લીધો હતો તેમાં ૯ જામનગરના ૨ વેરાવળના ૩ ગાંધીજી
૫ જુનાગઢ ૫ પેરનગર ૧ આટકોટ ૧ જાવનગર ૧ વડોદરા ૧ મોળ ૧ કોટક-
સાંચીના હતા અર્થાત્ દિસામ કરતાં ૧૧ ૧૫ની જૂદ આવેલ છે,

પહેંચ.

જુનરાત્રી દિનક્રી મંડળ-સન્નારીઓને બે બોલ-જામનગર રા. રા.
કિમતવાસ મણેશજી મળરીઆ એમ. એ. એલ. એલ. બી.

ઈરાવટોપનિપદ-૪ રા. કાજીભાઈ બાણજી તરફથી બેટ.

ગોરબી નિવાસી રા. રા. જંઠરલાલ મહેશ્વર વિદ્ય કળીને સરકારે 'મહા
મહોપાધ્યાય' નો ઉપમાળ આપ્યો છે

પરીણામો.

એલ. એલ. બી.

વસંતરામ દરિયાદર વછરાગાની એમ. એ. જામનગર.

પહેલી એલ. એલ. બી.

રાજેન્દ્રલાલ રૂઢરજી રાજા જુનાગઢ ફેવીપ્રસાદ દુર્ગાપ્રસાદ દેસાઈ વસાવડ.

બી. એ.

સેકન્ડ ક્લાસ.

ગીનકરલાલ જયવંતરામ મજાધુદાર જુનાગઢ ૩ નરવરલાલ મગનલાલ આતાણી રાજ
૨. મગનલાલ અશ્વતથાસ જુમ રાજકોટ રીટ.

પાસ,

- ૪ નાંધકૃષ્ણ હેમચંદ્ર માંકડ જામનગર ૭ માધવલાલ મોહનલાલ ઝાલા પોરબર
 ૫ હરખલાલ રેવારા હરખ રાજકોટ ૮ શ્રીમુખરામ મુકુન્દરાય શુકલ ભાવનગર.
 ૬ ચંદુલાલ હોટલાલ ઝોઝા „

કન્ટર આર્ટિસ્ટ.

- ૧ નમનમુખરાય વિનોદરામ મજુદાર જુનાગઢ ૭ વેણીલાલ કેશવલાલ પડમ જામનગર.
 ૨ દેવીપ્રસાદ ગોરિશંકર વસાવલા „ ૮ દીક્ષમુખરાય હરિરામ હામા પોરબર
 ૩ વિજયશંકર રવીશંકર ધોળાકીઆ „ ૯ સાન્તિલાલ નરસીદાસ મહેતા ભાવનગર
 ૪ મદામુખલાલ વેણીશંકર વૈભવ „ ૧૦ શા.ભાનુપ્રસાદ ચંક્રભાઈ રેસાઈ „
 ૫ પ્રભાશંકર ભટ્ટીશંકર પોરા „ ૧૧ જ્ઞાંતીલાલ માધવલાલ વહોરા „
 ૬ વાત્સરાજ વેદુન્દરાય વજેશંકર વહોરાજી જામનગર

પ્રીવીયસ ફર્સ્ટ ક્લસીસ.

એચો નંબર ચંદુલાલ અમૃતલાલ જુવ રાજકોટ

સેકન્ડ ક્લસીસ.

(મજુદાર કીકાણી રોકાણથી૫)

આરોહ નવરમણ ત્રીકમલાલ જુનાગઢ.

પાસ,

- ૧ વૈભવ નર્મોદલાલ ગોરખનલાલ „ ૧૪ આણંદલાલ દલપતરામ પાંક જામનગર.
 ૨ માંકડ નવમુખરાય ત્રીકમરાય „ ૧૫ નર્મોદશંકર માધવરામ મકોડી „
 ૩ અચારીયા કાન્તીલાલ હોટલાલ „ ૧૬ કાન્તીલાલ માધવલાલ રેસાઈ ભાવનગર.
 ૪ વૈભવ વલ્લભરાય જુવનરાય „ ૧૭ કપીશંકર જાડસશંકર મજુદાર
 ૫ નાણાવટી ભગવતપ્રસાદ નર્મોદપ્રસાદ ૧૮ ચંદ્રશંકર પ્રભાશંકર મહેતા „
 ૬ જુવ અનુભાઈ ભગવતીદાસ „ ૧૯ જનાર્દન વસતરાય મહેતા „
 ૭ જોશીપરશંકર ચંદુસય અણીસય „ ૨૦ ઇન્દ્રચંદ્ર આણંદરાય મહેતા „
 ૮ વસાવલાલ પુષ્પલાલ મોતીલાલ „ ૨૧ માંકડરાય જગવતરાય મહેતા „
 ૯ „ ગીરધરદાસ ત્રીભોવનદાસ „ ૨૨ સાન્તિલાલ સાગભાઈ મહેતા „
 ૧૦ રાજા સત્યવતલાલ હેમચંકર „ ૨૩ મહેન્દ્રલાલ માનસશંકર ઝોઝા „
 ૧૧ અભરીવા કનકપ્રસાદ રવીશંકર રાજકોટ ૨૪ હનુમંતશંકર આણંદરાય પાંક
 ૧૨ અમૃતલાલ ઉદેશંકર કીકાણી જામનગર ૨૫ દીનકરજી દુસરાય પોરા „
 ૧૩ તૈલમલાલ માણેલાલ આચાર્ય „ ૨૬ પદ્મી વસવતરાય નરભેશંકર જુવ.

(અણીભાઈ રોકાણથી૫)

એસ એમ, એન્ડ એસ.

કવેરીલાલ ગીરજાશંકર વસાવલા જુનાગઢ. માણેલાલ રવીશંકર પોરા જુનાગઢ.

બી. એસ. સી.

૨૦. જોડીદરાય લલુભાઈ મહેતા બાવનગર.

કન્ટર સાયન્સ.

૨૧. જગવંતરાય દરીયાઈ વલોરા બુજ.

મેટ્રીક્યુલેશન.

જુનાગઢ.

૧ વૈશ્નવ દીનદરશય જાલવરાય

૨ વૈશ્નવ મનુભાઈ આણુદરાય

૩ મોકડ દેવીપ્રસાદ દરીયાઈ

૪ નાણાવટી યજ્ઞપ્રસાદ સમરથરાય

૫ વૈશ્નવ દગ્ગુખરાય તર્સદિપ્રસાદ

૬ જોડીપરા કૃષ્ણપ્રસાદ જામપ્રસાદ

૭ જોડીપરા નીતીરાય પરશોતમરાય

૮ કમ્પી દેવુદરાય તંબકરાય

૯ વોરા રતીલાલ સુખદેવજી

બાવનગર.

૧૦ પ્રાણુલાલ મોહનલાલ જુજ

૧૧ સુકદરાય પ્રતાપરાય રીયણી

૧૨ શીકમલાલ મણીચંદર જુજ

૧૩ દુસળગચકર જમનાનવાય જુજ

૧૪ મદાયકર તર્સદિપ્રસાદ ડાંગ

૧૫ દીરાલાલ પ્રેમચંદર મોકડ

૧૬ જગવંતરાય હોરાલાલ જુજ

૧૭ મોહનલાલ કાશીરામ પઠવા

૧૮ જોડીલાલ સુમટરામ પાઠક

૧૯ મનમુખરાય પાપરજાઈ મોકડ.

બાવનગર.

૨૦ ધનવંતરાય તર્સદિપ્રસાદ દેસાઈ

૨૧ દેસાભાઈ જયંતીલાલ "

૨૨ ઇન્દુલાલ ચુનીલાલ "

૨૩ ઇન્દુલાલ માધવલાલ "

૨૪ નરેન્દ્રરાય સાકરલાલ "

૨૫ મનવંતરાય વામનરાય "

૨૬ વિધામર લાભચંદર "

૨૭ સુખવંતરાય વિષ્ણુપ્રસાદ મહેતા.

૨૮ જગવંતરાય પ્રતાપરાય "

૨૯ લાભચંદર હમીવાલકર "

૩૦ વિદુર ચુનીલાલ "

૩૧ સુખવંતરાય ભુપતરાય જોડા

૩૨ જોડાભાઈ હમીયાકર "

૩૩ ઇન્દુરાય અનંતરાય "

૩૪ મદામુખરાય જગવંતરાય મહેતા

૩૫ રમણીકરાય દોલતરામ જુજ જોજ

૩૬ દીમવલાલ શીવલાલ વસાવડા આટકોટ

૩૭ ચંદ્રચંદર લાભચંદર મોકડી વાંકાનેર.

૩૮ ઇન્દ્રચંદર કમ્પાણુરાય માર પોરબંદર

૩૯ અવતીલાલ અમૃતલાલ વસાવડા "

૪૦ સુખવંતરાય પ્રતાપરાય ડાંગ "

૪૧ જયંતીકર સીવચંદર દેવર "

૪૨ મદાયકર જગવંતરાય જુજ "

૪૩ ઇન્દુરાય દરીભાઈ દેસાઈ "

૪૪ પ્રેમચંદર દરીભાઈ દેસાઈ "

૪૫ કમ્પીયરાય હમીચંદર સવાદીયા,

કોટડા સાંગાણી.

૫૦ મનમુખપ્રસાદ જવેરીલાલ અનંતરાય, બુજ

૫૧ નીતમલાલ અમૃતલાલ મોકડ

૫૨ ચંદ્રચંદર અમૃતલાલ જુજ

૩૫ કનંધાલાસ મનનલાસ વેદ બાવનમર (રાવ પ્રાગમલજી સેકન્ડ પ્રાઈઝ મેળામ્બુ છે)
 ૩૬ વિનયજી જસવતરાજ શુકલ ૫૩ ગોરા દોમતરામ દશાસ કર જુન
 ૩૭ હીરામલાસ વસમજી વસાવડ મામરોજી ૫૪ ગોરા જનમુખલાસ દશાસમ
 ૩૮ કુસુમરાજ ત્રિભોવનલાસ વેદ ૫૫ પાંક ભાઈલાસ ગણુપતરામ

મૂલ કાઈનલ જુપતરાજ ઇનનલાસ માઈડ પ્રોગ.

સર લે. લે. મુલ આઈઝ આઈસ.

થઈ મેડ.

૧ જુમ બીડારીલાસ જુપતરાજ રાજકોટ Design મા ઇનનમ.

૨ હાંધા વાડીલાસ જાપુલાઈ માંગરોજી

મેકન્ડ મેડ.

૧ માઈડ હોટાલાસ લક્ષ્મીચ કર રાજકોટ ૨ વૈસ્નવ વિખલુશંકર કુલસ કર રાજકોટ
 ફરેઈ પ્રેડ.

૧ જુમ રમણીકજી કર હેલસ કર રાજકોટ. ૨ લાપી તળકલાસ જગજીવન જનનમર.

મીકેનીકલ એનજીનીયરીંગ.

મેકન્ડ ટલાસ.

જુમ શુભામરાજ જટાસ કર રાજકોટ.

૨૧. લાખસ કર મણીક કર વૈસ્નવ વડોદરા જગજીવનની પહેલા વર્ષની આર્થિકદરની
 પરીક્ષામાં સફળ થયો છે.

જી. બી. વી. સી.

૨૨ રા બગવતીલાસ અમૃતલાસ માઈડ પ્રોગ,

એચ. એ. એસ. (સખ આસિર-૨ સર્જન).

૨૩ રા જમનારાજી કુલસ કર વૈસ્નવ પહેલે નજરે પાસ થતાં જ્યુરિસ્ટ્રન્સ તથા
 જનગજ પ્રેરીશ્વન્સી માટે બે ઇનામે મેળવવા બાબતમાં થયા છે.

આવનગર નાગર જીમખાતા વાર્ષિક સમારંભ.

પ્રતિ વર્ષના નિજમ પ્રમાણે આ વર્ષે કાર્તિક ચુદ ૧ને દિવસે શાંતિમા સમેલ
 બેદારક મરજીના કાગળે વાર્ષિક સમારંભનું કાર્ષી સુસતવી રજુ હતું. તેથી તા. ૧-૧-૧૪ને
 દિવસે બાવનમર નાગર જીમખાતામાં ઉક્ત સુસતવી રહેલ મમાજી કાગળમાં આબો
 હતો. નિજમાનુસાર તે પ્રસંગે શ્રી અને પુરોનો સમેલન કરવામાં આવ્યું હતું. શ્રી-
 જોતી બેઠક પડેલ પાછળ રાખવામાં આવી હતી. ત્યાં શ્રીઓ તરફથી આવેલ પ્રદ-
 ર્શનની વસ્તુઓ ગોદવવામાં આવી હતી. કુલ ૧૨ શ્રીઓ તરફથી ૧૨૪ વસ્તુઓ
 શીવજીમાં, બગ જીમજીમાં તથા ચિત્રકામના નમુનાઓ તરીકે આવી હતી, જે પૈકી
 મોટા ભાગ ઉપયોગી શીવજીમાંના નમુનાઓ હતા. પરીક્ષક કમિટી સ્વતંત્ર સભ્યો
 જોતી નીમવામાં આવી હતી, જે કમિટીની બક્ષામજી સુગળ ૧૯ શ્રીઓને શા. પંચ

આમના રહેણી આપવામાં આવ્યા હતા અને અંતે અંતે જીવો જીવો તરફથી પ્રાર્થનાઓ વધુઓ આવી હતી, તેઓમાં ૧ મે ૧૯૦૦ મળી કુલ રૂ. ૧૦૦૦.૦૦ની ઇનામો આપવામાં આવ્યા હતા. ઉપરાંત રૂ. ૧૫૦૦.૦૦ની ઇનામો નિશાળમાં અભ્યાસ કરતી બાળાઓને અને રૂ. ૧૦૦૦.૦૦ની ઇનામો નિમિષ લખી મોકલનાર સ્ત્રીઓને આપવામાં આવ્યા હતા. આ વખતે "હિંદુસ્થાનની સમાજમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન" એ નામનું ગ્રંથકલ્પ સરકારના નામદાર મહારાણી સાહેબે જે અંગ્રેજી પ્રસ્તુત લખ્યું છે અને જેનો અનુવાદ સી. મેન વિદ્યામૌરી અને સી. મેન સારદામૌરીએ મુદ્રણવિમાં કરેલ છે, તે પ્રસ્તુત ઉપરથી અપરિમિત વિષય ઉપર નિમિષ લખવાનો હેવાળો, તે નિમિષ માત્ર રૂ. ૨૫ હરિદાસ વજ્રદાસની પુત્રી સદે મેન પદ્માવતી તરફથી લખાઈ આવ્યો હતો. જ્યાં તેઓને પ્રકાશ કમિટીએ સ્થાપ્યો હતો અને ઇનામ આપવાનો ઇરાદા કર્યો હતો.

સમેલનમાં સમાપ્તિનું સ્થાન જામનગરના માજી દીવાન સાહેબ રા. રા. મુરમી મનભાઈ આપુનાઈ વેચે સ્વીકારવાની રૂપા કરી હતી. રા. રા. ચુલાબાઈ મેલિયારા દેસાઈ તથા રા. રા. નરસિંહરાય સાહેબાઈ મહેતાએ પ્રસંગેભિત મુલાકાત આપ્યો આવ્યા હતા, અને સર્વ કાર્ય સમાપ્તિએ મુરમી રા. રા. મનભાઈના હસ્તે મોકલ્યા પુનઃ કનેક્શન આ વર્ષે મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષામાં પસંદ થયા તેની ખુલાશીમાં વિદ્યાર્થીના ૫૩માં ૩-૧૦૦૦.૦૦ આપવાનું નાદેર કમું હતું, જે કાર્યને સમય સમાજનોએ દર્શનાદ સાથે વધારી લીધું હતું નીચે લખેલા મુદરચોએ ઇનામ ૫૩માં નાણાં બધીં હતાં

- ૨૦૦૦ રા. રા. મનસ્વામીગવ રવિલાલ વડોરા ૧૫-૦૦ મીસીસ હીગલદમી મલિલાલ માઈક
- ૧૫૦૦ " મદમસાઈ હરિપ્રસાદ દેસાઈ ૧૫-૦૦ રા. રા. સાહેલાલ હાપતરામ મહેતા
- ૧૦૦૦ " હરપ્રસાદ હરિપ્રસાદ દેસાઈ ૧૫-૦૦ " હરિભાઈ વિનયકર ઝોજી
- ૧૦૦૦ " મેલિલાલ હરણીધરદાસ દેસાઈ ૧૦-૦૦ " નાનાલાલ ચંપેલાલ મહેતા
- ૫૦૦ " આરકરસય વિદ્યુદયસ મહેતા ૫-૦૦ " કૃષ્ણપ્રસાદ દોલતરાય દેસાઈ
- ૧૦૦ " કપિલરાય સુપતરાય મહેતા ૫-૦૦ " માધવરાય જામવંતરાય મહેતા

૧૩૪-૦૦

કામચૂલ અને કાસેનમાં બહુતા વિદ્યાર્થીઓમાં વર્ષિક પરીક્ષાઓમાં પ્રથમ નંબરો પાસ થનાર વિદ્યાર્થીઓને આ વર્ષે સમત રા. રા. પ્રભાસકર ગૌરીસકર જોડ તરફથી મળેલા હિંદુ મે. વર્ષના રૂ. ૧૨૦૦.૦૦ની ઇનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં.

રમણસકર સહાયર્ષ ઇનામના રા. ૧૫-૦૦ "Formation of Character" નામનો નિમિષ રા. રા. બાબુપ્રસાદ મુકુન્દાઈ દેસાઈને આપવામાં આવ્યા હતા.

- ૨૦૦૦ રા. રા. માનસકર વિનયકર દેસાઈ ૧૦-૦૦ રા. રા. સુપતરાય વિદ્યુદયસ મહેતા
- ૧૦-૦૦ " હરિભાઈ વિનયકર ઝોજી ૫-૦૦ " મનભાઈ આપુનાઈ વેધ

૧૫-૦૦

સ્ત્રીઓને સમજાવે જ્યાં આવશ્ય માટે મહીઓ વિજેરના મહાબલ પલ્લે સારી રહેવામાં આવ્યા હતા.